

**BEROEPSBESERINGS IN SUID-AFRIKA:
STRAFREGTELIKE EN DELIKTUELE
AANSPREEKLIKHEID**

deur

PIETER WILLEM NEL

‘n Proefskrif aangebied ter gedeeltelike nakoming van die vereistes vir
die graad

DOCTOR LEGUM

in die Fakulteit Regsgeleerdheid, Departement Straf- en Geneeskundige
Reg, aan die Universiteit van die Vrystaat.

Promotor : Prof. dr H. Oosthuizen

Mede-promotors : Prof. dr T. Verschoor

Prof. dr J.V. du Plessis

Bloemfontein

30 Mei 2007

VOORWOORD

Dit is 'n Godgegewe voorreg om te kan werk. Met die vertrouwe dat persone wat aan diens beseer is, soos Hans B. en vele ander voor en na hom, sal baat by die inhoud van hierdie dokument, is dit soveel te meer 'n plesier om ondersoekend oor ongevalle in beroepsverband en aanspreeklikheid te peins.

My dank aan ons Hemelse Vader, skepper en onderhouer van ons totale menswees, my eggenote Amanda, kinders en ouers vir hul ondersteuning asook my promotors wat leiding gegee het tydens die navorsing vir en skryf van die proefskrif.

INHOUDSOPGAWE

HOOFTUK 1

INLEIDING

1.1 Taakstelling en afbakening	12
--------------------------------	----

AFDELING A

HOOFTUK 2

BASIS, OORSPRONG EN STRUKTUUR VAN DIE MODERNE BEROEPSGESONDHEIDS- EN -VEILIGHEIDSWETGEWING

2.1 Inleiding	20
2.2 Suid-Afrika:	20
2.2.1 Klassifikasie van beroepsgesondheids- en beroepsveiligheidswetgewing	20
2.2.2 <i>Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika</i> 108 van 1996	24
2.2.3 <i>Struktuur van die Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid</i> 85 van 1993	31
2.2.4 <i>Struktuur van die Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne</i> 29 van 1996	39
2.2.5 <i>Struktuur van die Handelskeepvaartwet</i> 57 van 1951	45
2.3 Engeland: <i>Struktuur van die Health and Safety at Work etc. Act</i> 37 van 1974	47

2.4	Ontario, Kanada: Struktuur van die <i>Occupational Health and Safety Act</i> , 1990	52
2.5	Verenigde State van Amerika: Struktuur van die <i>Occupational Safety and Health Act</i> , 1970	55
2.6	Samevatting	58

AFDELING B

HOOFSTUK 3

STAATSONDERSOEKE TER BEPALING VAN STRAFREGTELIKE

AANSPREEKLIKHEID

3.1	Inleiding	62
3.2	Suid-Afrika	64
3.2.1	Algemeen	64
3.2.2	Wet op Geregtelike Doodsondersoeke 58 van 1959	66
3.2.3	Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid 85 van 1993	68
3.2.4	Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne 29 van 1996	82
3.2.5	Handelskeepvaartwet 57 van 1951	101
3.2.6	Lugvaartwet 74 van 1962	108
3.3	Engeland: <i>Health and Safety at Work etc. Act</i> 37 van 1974	112
3.4	Ontario, Kanada: <i>Occupational Health and Safety Act</i> , 1990	116
3.5	Verenigde State van Amerika: <i>Occupational Safety and Health Act</i> , 1970	119
3.6	Samevatting	123

HOOFTUK 4

DIE DADER SE GEMEENREGTELIKE STRAFREGTELIKE

AANSPREEKLIKHEID

4.1	Inleiding	126
4.2	Regsplig om 'n ongeval te voorkom	129
4.2.1	Suid-Afrika	129
4.2.2	Engeland	135
4.2.3	Kanada	139
4.2.4	Verenigde State van Amerika	141
4.3	Skuld	144
4.3.1	Opset	144
4.3.2	Nalatigheid	144
4.3.2.1	Suid-Afrika	144
4.3.2.2	Engeland	149
4.3.2.3	Kanada	151
4.3.2.4	Verenigde State van Amerika	152
4.4	Samevatting	154

HOOFTUK 5

DIE DADER SE STATUTÊRE STRAFREGTELIKE

AANSPREEKLIKHEID: DIE MAGTIGENDE WET, REGULASIES, VEILIGHEIDSTANDAARDE EN PRAKTYKSKODES

5.1	Inleiding	158
5.2	Magtigende Wetgewing	158
5.2.1	Suid-Afrika	158
5.2.1.1	<i>Wet op Beroepsgesondheid en</i>	

<i>Veiligheid 85 van 1993</i>	158
5.2.1.2 <i>Wet op Gesondheid en Veiligheid</i>	
<i>in Myne 29 van 1996</i>	160
5.2.1.3 <i>Handelskeepvaartwet 57 van 1951</i>	164
5.2.2 Engeland: <i>Health and Safety at Work etc. Act 37</i>	
<i>van 1974</i>	166
5.2.3 Ontario, Kanada: <i>Occupational Health and</i>	
<i>Safety Act, 1990</i>	167
5.2.4 Verenigde State van Amerika: <i>Occupational</i>	
<i>Safety and Health Act, 1970</i>	169
5.3 Regulasies	170
5.3.1 Suid-Afrika	170
5.3.1.1 Regulasies ingevolge die <i>Wet op Beroepsgesondheid</i>	
<i>en Veiligheid 85 van 1993</i>	170
5.3.1.2 Regulasies ingevolge die <i>Wet op Gesondheid en</i>	
<i>Veiligheid in Myne 29 van 1996</i>	173
5.3.1.3 Regulasies ingevolge die <i>Handelskeepvaartwet</i>	
<i>57 van 1951</i>	174
5.3.1.4 Uitleg van regulasies	175
5.3.1.5 Skuldlose aanspreeklikheid by vervolgings	
<i>gegrond op regulasies</i>	177
5.3.1.6 Skulderkenningsboete	182
5.3.2 Engeland: Regulasies ingevolge die <i>Health and Safety</i>	
<i>at Work etc. Act 37 van 1974</i>	182
5.3.3 Ontario, Kanada: Regulasies ingevolge die <i>Occupational</i>	
<i>Health and Safety Act, 1990</i>	183
5.3.4 Verenigde State van Amerika: Regulasies ingevolge die	

	<i>Occupational Safety and Health Act, 1970</i>	183
5.4	Veiligheidstandaarde en Praktykskodes	184
5.4.1	Suid-Afrika:	184
5.4.1.1	Veiligheidstandaarde in die <i>Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid</i> 85 van 1993	185
5.4.1.2	Veiligheidstandaarde en praktykskodes in die <i>Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne</i> 29 van 1996	185
5.4.1.3	Veiligheidstandaarde en praktykskodes in die <i>Handelskeepvaartwet</i> 57 van 1951	188
5.4.2	Engeland: Veiligheidstandaarde en praktykskodes in die <i>Health and Safety at Work etc. Act</i> 37 van 1974	188
5.4.3	Ontario, Kanada: Veiligheidstandaarde en praktykskodes in die <i>Occupational Health and Safety Act, 1990</i>	189
5.4.4	Verenigde State van Amerika: Veiligheidstandaarde en praktykskodes in die <i>Occupational Safety and Health Act, 1970</i>	189
5.5	Weerleggingslas	192
5.5.1	Inleiding	192
5.5.2	<i>Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid</i> 85 van 1993	193
5.5.3	<i>Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne</i> 29 van 1996	194
5.5.4	<i>Handelskeepvaartwet</i> 57 van 1951	195
5.5.5	Weerleggingslas oor die algemeen	196
5.5.6	Engeland: <i>Health and Safety at Work etc. Act</i> 37 van 1974	202
5.5.7	Ontario, Kanada: <i>Occupational Health and Safety Act, 1990</i>	203
5.5.8	Verenigde State van Amerika: <i>Occupational Safety</i>	

<i>and Health Act, 1970</i>	207
5.6 Samevatting	208

HOOFTUK 6

STRAFREGTELIKE MIDDELLIKE AANSPREEKLIKHEID VAN DIE WERKGEWER

6.1 Inleiding	211
6.2 Suid-Afrika:	211
6.2.1 Algemeen	211
6.2.2 <i>Strafproseswet 51 van 1977</i>	215
6.2.3 <i>Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid 85 van 1993</i>	218
6.2.4 <i>Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne 29 van 1996</i>	219
6.2.5 <i>Handelskeepvaartwet 57 van 1951</i>	221
6.3 Engeland: <i>Health and Safety at Work etc. Act 37 van 1974</i>	222
6.4 Ontario, Kanada: <i>Occupational Health and Safety Act, 1990</i>	225
6.5 Verenigde State van Amerika: <i>Occupational Safety and Health Act, 1970</i>	226
6.6 Samevatting	228

AFDELING C

HOOFTUK 7

DIE ARBEIDSREGTELIKE VERHOUDING TUSSEN DIE WERKGEWER, DIE DADER EN DIE BESEERDE WERKNEMER

7.1 Inleiding	231
---------------	-----

7.2	Dissiplinerings van die werknemer wat 'n ongeval veroorsaak het	232
7.2.1	Suid-Afrika	232
7.2.2	Engeland	250
7.2.3	Kanada	253
7.2.4	Verenigde State van Amerika	256
7.3	Hantering van die beseerde werknemer se dienskontrak	259
7.3.1	Suid-Afrika	259
7.3.2	Engeland	266
7.3.3	Kanada	267
7.3.4	Verenigde State van Amerika	268
7.4	Die werkgewer se regsplig om veilige werksomstandighede te verseker	268
7.4.1	Suid-Afrika	268
7.4.2	Engeland	275
7.4.3	Kanada	277
7.4.4	Verenigde State van Amerika	279
7.5	Samevatting	279

HOOFSTUK 8

EISE TEEN DIE VERGOEDINGSFONDS IN VERBAND MET VERGOEDING VIR BEROEPSBESERINGS EN -SIEKTES

8.1	Inleiding	285
8.2	Struktuur van die onderskeie vergoedingswette:	285
8.2.1	Suid-Afrika:	285
8.2.1.1	Inleiding	285

8.2.1.2 <i>Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes 130 van 1993</i>	287
8.2.1.3 <i>Wet op Bedryfsiektes in Myne en Bedrywe 78 van 1973</i>	291
8.2.2 Engeland: <i>Social Security Act 50 van 1986</i>	294
8.2.3 Ontario, Kanada: <i>Workers’ Compensation Act, 1983</i>	296
8.2.4 Verenigde State van Amerika: Federale en staatlike wetgewing	298
8.3 Uitleg en doel van die <i>Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes 130 van 1993</i>	301
8.4 Woordomsrywings in die <i>Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes 130 van 1993</i>	304
8.4.1 Dienskontrak	304
8.4.2 Werkgewer	312
8.4.3 Werknemer	315
8.4.4 Ongeval	322
8.4.5 Beroepsbesering en -siekte	326
8.4.6 Diensbestek	333
8.5 Werkers van die vergoedingstelsel uitgesluit	336
8.5.1 Suid-Afrika: <i>Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes 130 van 1993</i>	337
8.5.2 Engeland: <i>Social Security Act 50 van 1986</i>	340
8.5.3 Ontario, Kanada: <i>Workers’ Compensation Act, 1983</i>	340
8.5.4 Verenigde State van Amerika: Federale en staatlike wetgewing	341
8.6 Verpligtinge van die werknemer en werkgewer by ‘n ongeval	342
8.7 Verloop van ‘n eis	343

8.7.1 Aanmelding van die ongeval en indiening van eis	343
8.7.2 Onderzoek van die eis deur die kommissaris	344
8.7.3 Mediese ondersoek	344
8.7.4 Vasstelling van arbeidsongeskiktheid	347
8.7.5 Oorweging van die eis, diskresie van die kommissaris	349
8.7.5.1 Suid-Afrika: <i>Wet op Vergoeding vir</i> <i>Beroepsbeserings en –siektes</i> 130 van 1993	349
8.7.5.2 Engeland: <i>Social Security Act</i> 50 van 1986	358
8.7.5.3 Ontario, Kanada: <i>Workers’ Compensation Act</i> , 1983	360
8.7.5.4 Verenigde State van Amerika	361
8.7.5.4.1 Due process	361
8.7.5.4.2 Delegasie	365
8.7.5.4.3 Verkorte administratiewe proses (“Procedural shortcut”)	366
8.7.5.4.4 Tydelike administratiewe optrede	367
8.7.6 Tydbeperking vir afhandeling van ‘n eis	368
8.7.6.1 Suid-Afrika: <i>Wet op Vergoeding vir</i> <i>Beroepsbeserings en –siektes</i> 130 van 1993	368
8.7.6.2 Engeland: <i>Social Security Act</i> 50 van 1986	369
8.7.6.3 Ontario, Kanada: <i>Workers’ Compensation Act</i> , 1983	369
8.7.6.4 Verenigde State van Amerika	369
8.7.7 Toekenning van vergoeding	370
8.7.7.1 Suid-Afrika: <i>Wet op Vergoeding vir</i> <i>Beroepsbeserings en –siektes</i> 130 van 1993	370
8.7.7.2 Engeland: <i>Social Security Act</i> 50 van 1986	374
8.7.7.3 Ontario, Kanada: <i>Workers’ Compensation Act</i> , 1983	374
8.7.7.4 Verenigde State van Amerika	375

8.7.8 Beswaar teen die kommissaris se hantering en beslissing van 'n eis	375
8.7.8.1 Suid-Afrika: <i>Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes</i> 130 van 1993	375
8.7.8.2 Engeland: <i>Social Security Act</i> 50 van 1986	379
8.7.8.3 Ontario, Kanada: <i>Workers' Compensation Act</i> , 1983	381
8.7.8.4 Verenigde State van Amerika	381
8.8 Samevatting	382

AFDELING D

HOOFTUK 9

DIE DELIKTUELE EIS TEEN DIE DELIKSPLEGER

9.1 Inleiding	385
9.2 Suid-Afrika:	385
9.2.1 Gemeenregtelike eis teen die delikspleger	385
9.2.2 Toestemming tot die risiko van benadeling as verweer	398
9.2.3 Bydraende nalatigheid as verweer	404
9.2.4 Verweer van nie-nakoming van administratiewe geregtigheid	408
9.2.5 Voordeeltorekening (<i>res inter alios acta</i>)	412
9.3 Engeland	417
9.4 Kanada	423
9.5 Verenigde State van Amerika	423
9.6 Samevatting	423

HOOFTUK 10

SIVIELREGTELIKE MIDDELLIKE AANSPEEKLIKHEID VAN DIE WERKGEWER EN DIE VERBOD OP 'N DELIKTUELE EIS TEEN DIE WERKGEWER

10.1	Inleiding	425
10.2	Aard en grondslag van skuldlose aanspreeklikheid	426
10.3	Aard en grondslag van middellike aanspreeklikheid	428
10.4	Sivielregtelike middellike aanspreeklikheid van die werkgewer	431
10.5	Verbod op 'n deliktuele eis deur die benadeelde werknemer teen die werkgewer	435
10.5.1	Suid-Afrika	435
10.5.2	Engeland: <i>Social Security Act</i> 50 van 1986	461
10.5.3	Ontario, Kanada: <i>Workers' Compensation Act</i> , 1983	462
10.5.4	Verenigde State van Amerika	466
10.6	Samevatting	468

HOOFTUK 11

SLOT

11.1	Inleiding	471
11.2	Tekortkominge en aanbevelings	471

BIBLIOGRAFIE	490
---------------------	-----

WETGEWING	513
------------------	-----

	12
REGULASIES	517
VERDRAE	520
HOFSAKE	521
SAMEVATTING	540
SUMMARY	540
SLEUTELWOORDE	542
KEYWORDS	542

HOOFSTUK 1

INLEIDING

1.1 TAAKSTELLING EN AFBAKENING

Wanneer ‘n ongeval plaasvind, hetsy ten tye van lug- of seevaart, op land in ‘n fabriek, operasietheater, kantoor of ondergronds in ‘n myn, vind hoofsaaklik op die gebied van die strafreg, deliktereg en arbeidsreg ‘n dinamiese ineenskakeling van verskeie regsaspekte plaas.

In die regspraktyk is die regte en verpligtinge van die onderskeie partye by ‘n ongeval in beroepsverband, asook die bestaande prosesse in die strafreg, deliktereg en arbeidsreg, dikwels onderwerp aan onsekerheid by praktiserende regslui, veral sedert die inwerkingtreding van die *Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika*.¹

In die vakliteratuur van onderskeidelik die strafreg, deliktereg en arbeidsreg bestaan daar geen sistematiese uiteensetting van al die relevante aspekte wanneer ‘n ongeval in beroepsverband plaasgevind het nie. Die totale regsposisie het nog nie die aandag in die regsliteratuur ontvang wat dit verdien nie, vandaar hierdie proefskrif wat sodanige totale regsposisie uiteensit sonder dat dit poog om ‘n omvattende handboek oor die onderwerp te wees.²

Nadat skrywer se navorsing ‘n aanvang geneem het, is die belang van

¹ Wet 108/1996.

² Alhoewel dit nie detail van al drie vakgebiede bevat nie, bestaan daar wel vir die Engelse reg so ‘n handboek – Sien Munkman 1990.

hierdie navorsing beklemtoon deur ‘n bevinding van owerheidsweë dat daar bepaalde tekorte in beroepsgesondheids- en -veiligheidswetgewing bestaan wat aangespreek moet word, insluitend die feit dat hierdie afdeling van die reg gefragmenteerd is, en dat alternatiewe remedies oorweeg moet word ten einde te verseker dat slagoffers van beroepsbeserings na behore vergoed moet word.³ Dit is egter nie net ‘n probleem in Suid-Afrika nie. Dit is ongelukkig buite die bestek van hierdie proefskrif om die beroepsgesondheids- en -veiligheidswetgewing van ander jurisdiksies in detail te beskryf, maar tydens die navorsing was dit duidelik dat ander jurisdiksies ook op sekere gebiede fragmentasie ondervind of ondervind het. Atiyah⁴ beskryf Engeland se vergoedingstelsel vir beroepsbeserings en beroepsiektes voor die inwerkingtreding van Engeland se *Social Security Act*⁵ as volg:

But the whole process is one of almost unbelievable complexity.

Die proefskrif hanteer die regsposisie in die strafreg, arbeidsreg en deliktereg in verskillende afdelings, wat volgens die onderskeie vakgebiede gegroepeer is, in ‘n volgorde wat die algemene verloop van die prosesse na die plaasvind van ‘n beroepsbesering of –siekte volg.

Ter aanvang word die oorsprong, aard en struktuur van die moderne beroepsgesondheids- en -veiligheidswetgewing beskryf. Daarna word die onderskeie ondersoeke deur die Staat ter bepaling van strafregtelike aanspreeklikheid na die plaasvind van ‘n ongeval hanteer, waarna die gemeenregtelike en statutêre regsposisie met betrekking tot strafregtelike aanspreeklikheid van die dader en strafregtelike middellike

³ Report by Committee of Inquiry into a Comprehensive System of Social Security for South Africa: Transforming the Present – Protecting the Future 2002.

⁴ 1980: 446.

⁵ Wet 50/1986.

aanspreeklikheid van die werkgewer uiteengesit word.

Dan word die arbeidsregtelike verhouding tussen die werkgewer en werknemer behandel. Eerstens word die dissiplinêre stappe teen die ander werknemer wat die dader tydens die plaasvind van 'n ongeval was, ontleed. Hierna word die aspek van arbeidsongeskiktheid van die werknemer ontleed, waar die werkgewer moet besluit oor instandhouding al dan nie van die dienskontrak van die beseerde werknemer. Daarna word die werkgewer se verpligting om veilige werksomstandighede te verskaf, hanteer.

In die volgende gedeelte word 'n uiteensetting van die proses waarop 'n eis teen die statutêre vergoedingsfonds hanteer word, gegee. Aanvanklik word met terminologie soos dienskontrak, werkgewer en werknemer, ongeval, beroepsbesering en diensbestek gehandel. Dan volg die volledige proses van 'n eis om vergoeding. Gebreke in die vergoedingstelsel wat sentreer om persone wat van die vergoedingstelsel uitgesluit is, rehabilitasie van beseerdes, tydsbepalings vir afhandeling van eise en die uitoefening van die kommissaris se diskresie, word aangetoon.

Met Suid-Afrika se hoë werkloosheidsyfer, wend vele persone hulle tot die informele dienssektor, hetsy as smouse of onafhanklike kontrakteurs wat hul eie ondernemings bedryf. Daar is ook miljoene huiswerkers wat in private huishoudings werksaam is. Indien 'n smous, kontrakteur of huiswerker aan diens beseer word, het só 'n persoon nie die voordeel wat 'n ander persoon as werknemer het om 'n eis teen die vergoedingsfonds of ekwivalent in te stel nie aangesien hulle daarvan uitgesluit is.

‘n Leemte bestaan deur die afwesigheid van ‘n doelmatige stelsel vir die rehabilitasie en terugplaas van die slagoffer in die aktiewe ekonomie.

Daar bestaan geen tydsbeperking waarbinne ‘n beseerde werknemer se eis afgehandel moet word nie, wat beteken dat daar ‘n risiko is dat die beseerde na ‘n ongeval finansieël geruïneer kan wees.

‘n Grondwetlike probleem word uitgewys by die uitoefening van die diskresie deur die Kommissaris, aangesien daar nie riglyne in die magtigende Wet bestaan waarbinne die diskresie uitgeoefen moet word nie.

In die laaste afdeling volg ‘n bespreking van die dader se deliktuele aanspreeklikheid, asook die verbod op ‘n gemeenregtelike deliktuele eis teen die werkgewer. Soos sal blyk uit die proefskrif, het die gemeenregtelike remedies kasuïsties ontwikkel, maar word aangetoon dat daar onsekerheid is oor aspekte soos toestemming tot die risiko van benadeling by die betreding van ‘n gevaarlike werksplek, bydraende nalatigheid, berekening van skadevergoeding sowel as die uitleg van die begrip van skadevergoeding en tot welke mate ‘n delikspleger ‘n belang by ‘n eis van die slagoffer teen die Kommissaris het.

Voorts word met die statutêre verbod op ‘n gemeenregtelike eis deur die werknemer teen die werkgewer gehandel. Werknemers staan dikwels voor ‘n situasie waar ‘n keuse gemaak moet word tussen enersyds die weiering om ‘n werksplek te betree en die moontlike toepassing van dissiplinêre stappe deur die werkgewer indien die weiering onredelik bevind word vanweë die objektiewe toets, en andersyds die werksplek binne te gaan, moontlik geag te word die risiko van benadeling te aanvaar

het met die hoop dat die statutêre fonds enige skade voortspruitend uit 'n ongeval sal vergoed, aangesien die beseerde nie 'n deliktuele eis teen die werkgewer kan instel nie.⁶

By die oorweging van voorstelle ter wysiging van die statutêre verbod op 'n gemeenregtelike eis teen die werkgewer, moet in gedagte gehou word dat die Suid-Afrikaanse nywerhede, as integrale deel van 'n jong demokrasie, stukrag moet hê gesteun deur hoë produksie sowel as veilige werksomstandighede, en nie onder verlamme eise voortvloeiende uit 'n beroepsbesering gebuk moet gaan nie. Die gaping tussen die strewe na volle produksie en 'n strewe na veilige werksomstandighede moet egter oorbrug word, en in die belang van slagoffers word alternatiewe remedies oorweeg.

Ter afsluiting word etlike voorstelle aan die hand gedoen ter wysiging van die totale regsposisie in geval van 'n beroepsbesering.

⁶ Ondervinding het egter ongelukkig getoon dat 'n werkgewer nie noodwendig te alle tye sy sorgsaamheidsplig teenoor werknemers nakom nie, moontlik vanweë die wete dat die werkgewer *in toto* gevrywaar is teen gemeenregtelike eise deur die beseerde werknemer vanweë 'n verbod daarteen in die huidige wetgewing.

AFDELING A

HOOFSTUK 2

BASIS, OORSPRONG EN STRUKTUUR VAN DIE MODERNE BEROEPSGESONDHEIDS- EN -VEILIGHEIDSWETGEWING

2.1	Inleiding	20
2.2	Suid-Afrika:	20
2.2.1	Klassifikasie van beroepsgesondheids- en beroepsveiligheidswetgewing	20
2.2.2	<i>Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika</i> 108 van 1996	24
2.2.3	Struktuur van die <i>Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid</i> 85 van 1993	31
2.2.4	Struktuur van die <i>Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne</i> 29 van 1996	39
2.2.5	Struktuur van die <i>Handelskeepvaartwet</i> 57 van 1951	45
2.3	Engeland: Struktuur van die <i>Health and Safety at Work etc. Act</i> 37 van 1974	47
2.4	Ontario, Kanada: Struktuur van die <i>Occupational Health and Safety Act</i> , 1990	52
2.5	Verenigde State van Amerika: Struktuur van die <i>Occupational Safety and Health Act</i> , 1970	55
2.6	Samevatting	58

2.1 INLEIDING

By ‘n ontleding van die moderne Suid-Afrikaanse beroepsgesondheids- en –veiligheidswetgewing, en die toepassing daarvan in die strafreg, arbeidsreg en deliktereg, is dit gepas om by die basis en oorsprong daarvan te begin, en dit met dié van sekere ander jurisdiksies te vergelyk.

In hierdie hoofstuk sal die historiese agtergrond en struktuur van die Suid-Afrikaanse beroepsgesondheids- en -veiligheidswetgewing in samehang met die *Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika*¹ bespreek word, en daarmee saam die struktuur van die beroepsgesondheids- en beroepsveiligheidswetgewing van Engeland, Kanada en die Verenigde State van Amerika.

2.2 SUID-AFRIKA

2.2.1 KLASSIFIKASIE VAN BEROEPSGESONDHEIDS- EN BEROEPSVEILIGHEIDSWETGEWING

Die *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid*,² die *Handelskeepvaartwet*³ en die *Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne*⁴ is die tersaaklike wette wat beroepsgesondheid en -veiligheid in Suid-Afrika orden.⁵ Die *Wet op*

¹ Wet 108/1996.

² Wet 85/1993.

³ Wet 57/1951.

⁴ Wet 29/1996.

⁵ Sien ook Van Wyk in Fouché (red.) 1998: 114; Olivier en Smit in Joubert (red.) 2002: 8, alhoewel die *Handelskeepvaartwet* 57/1951 nie hanteer word nie; Van Eck in Van Jaarsveld en Van Eck 2006: 397, alhoewel die *Handelskeepvaartwet* 57/1951 nie hanteer word nie. Sien skrywer se latere bespreking in hierdie hoofstuk rakende die insluiting van die *Handelskeepvaartwet* 57/1951.

*Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes*⁶ asook die *Wet op Bedryfsiektes in Myne en Bedrywe*⁷ is die twee wette wat vergoeding in die geval van ‘n beroepsbesering of -siekte orden.⁸ Beroepsgesondheids- en beroepsveiligheidswetgewing bestaan uit twee gedeeltes.⁹ Eerstens is daar wetgewing wat die arbeidsveld se gesondheids- en veiligheidsaspekte reguleer, wat die skepping en onderhoud van veilige werksomstandighede ten doel het,¹⁰ en tweedens is daar wetgewing wat die vergoedingsaspek na opdoen van ‘n beroepsbesering of –siekte reguleer, dus dié wat die herstel van skade ten doel het.¹¹

Daar is nie eenstemmigheid onder Suid-Afrikaanse skrywers ten opsigte van die klassifikasie van beroepsgesondheids- en –veiligheidswetgewing nie. Die skrywers Du Plessis ea¹² klassifiseer die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes*, die *Wet op Bedryfsiektes in Myne en Bedrywe*, die *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid* en die *Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne* as sosiale wetgewing.

Grogan¹³ maak geen melding van sosiale wetgewing nie, maar klassifiseer die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes* en die *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid* as werksverwante wetgewing (“employment related statutes”). Hy laat die *Wet op Bedryfsiektes in Myne en Bedrywe*, die *Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne* en die *Handelskeepvaartwet* buite rekening.

⁶ Wet 130/1993.

⁷ Wet 78/1973.

⁸ Olivier en Smit in Joubert (red.) 2002: 8.

⁹ Thompson en Benjamin 1998: G1-3.

¹⁰ *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid* 85/1993; *Handelskeepvaartwet* 57/1951; *Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne* 29/1996.

¹¹ *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes* 130/1993; *Wet op Bedryfsiektes in Myne en Bedrywe* 78/1973.

¹² Fouché (red.) 1998: viii-x. Hulle bespreek nie die *Handelskeepvaartwet* 57/1951 nie.

¹³ 2005: 6-8.

Van Eck¹⁴ bespreek sosiale wetgewing, en klassifiseer die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes*, die *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid* en die *Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne* as sosiale arbeidswetgewing. Die *Wet op Bedryfsiektes in Myne en Bedrywe* en die *Handelskeepvaartwet* word nie ingesluit nie.

Thompson en Benjamin¹⁵ maak geen melding van sosiale wetgewing nie, maar in hul werk klassifiseer hulle die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes*, die *Wet op Bedryfsiektes in Myne en Bedrywe*, die *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid* en die *Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne* as veiligheidswetgewing. Hulle laat die *Handelskeepvaartwet* buite rekening.

Olivier en Smit¹⁶ klassifiseer die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes*, die *Wet op Bedryfsiektes in Myne en Bedrywe*, die *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid* en die *Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne* as sosiale versekering. Hulle laat die *Handelskeepvaartwet* buite rekening.

Landman¹⁷ klassifiseer die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes*, die *Wet op Bedryfsiektes in Myne en Bedrywe*, die *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid* en die *Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne* as sosiale sekerheidsmaatreëls. Hy laat die *Handelskeepvaartwet* buite rekening.

Voorts klassifiseer Olivier ea¹⁸ die *Wet op Vergoeding vir*

¹⁴ Van Jaarsveld en Van Eck 2006: 387-388.

¹⁵ 1998: G1-3.

¹⁶ Joubert (red.) 2002: 6-9.

¹⁷ Strydom (red.) 2001: 39.

¹⁸ 2003: 32.

Beroepsbeserings en –siektes en die Wet op Bedryfsiektes in Myne en Bedrywe as sosiale wetgewing. Die *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid*, die *Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne* en die *Handelskeepvaartwet* word deur hulle buite rekening gelaat.

Alhoewel Olivier ea¹⁹ slegs met die wetgewing handel wat die vergoedingsaspek reguleer,²⁰ is hulle van mening dat die maatskaplike sekerheidstelsel (“social security system”) op twee pilare rus, waarvan vergoedingsmaatreëls een is. Die ander pilaar bestaan uit maatreëls ter voorkoming van liggaamlike skade, waarby die regulering van veiligheid en gesondheid ingesluit is, sowel as maatreëls ter herstel van skade byvoorbeeld heropleiding en heropname in die arbeidsmark.²¹ Die afleiding is dat beide tipes wetgewing onder die maatskaplike sekerheidstelsel sorteer, oftewel sosiale wetgewing wat in ooreenstemming met die gees, strekking en oogmerke van die Handves van Menseregte vervat in die *Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika*²² uitgelê moet word.

Alhoewel daar geringe verskille is, word dit aan die hand gedoen dat Du Plessis,²³ Landman,²⁴ Olivier²⁵ en Van Eck²⁶ se klassifikasie van beroepsgesondheids- en –veiligheidswetgewing as sosiale wetgewing korrek is.

¹⁹ 2003: 32.

²⁰ Sien ook Olivier ea 1999: 42-45.

²¹ Olivier ea 2003: 32.

²² *Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika* 108/1996: art 39(2).

²³ Fouché (red.) 1998: 89-121.

²⁴ Strydom (red.) 2001: 39.

²⁵ Olivier ea 2003: 32.

²⁶ Van Jaarsveld en Van Eck 2006: 387-388.

2.2.2 GRONDWET VAN DIE REPUBLIEK VAN SUID-AFRIKA

108 VAN 1996

Alle publieke en privaat instansies wat by die administrasie van maatskaplike sekerheid betrokke is, is aan die *Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika*²⁷ onderworpe. Die basis van die onderworpenheid²⁸ is die heersende rol wat die *Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika*²⁹ as die hoogste gesag in die land speel, die verpligting van die Staat om die regte in die Handves van Menseregte te respekteer, te beskerm en na te volg³⁰ asook die bindende effek wat die *Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika*³¹ op alle staatsorgane³² en op natuurlike- en regspersone het.³³

Die *Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika*³⁴ bepaal dat elke persoon gelyk voor die reg is en die reg tot gelyke beskerming en voordele in die reg het. Verdere relevante grondwetlike regte by beroepsgesondheid en beroepsveiligheid is die reg op billike arbeidspraktyke,³⁵ die reg op 'n omgewing wat nie skadelik vir die gesondheid of welsyn is nie,³⁶ die reg op administratiewe geregtigheid,³⁷ die reg op toegang tot howe,³⁸ en die reg op toegang tot maatskaplike sekerheid, insluitend toegang tot maatskaplike bystand indien dit nie

²⁷ Wet 108/1996.

²⁸ Olivier ea 2004: 57.

²⁹ *Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika* 108/1996: art 1(c) en 2.

³⁰ Wet 108/1996: art 7(2).

³¹ Wet 108/1996: art 1(c) en 2.

³² Wet 108/1996: art 8(1).

³³ Wet 108/1996: art 8(2).

³⁴ Wet 108/1996: art 9(1).

³⁵ Wet 108/1996: art 23(1).

³⁶ Wet 108/1996: art 24.

³⁷ Wet 108/1996: art 33.

³⁸ Wet 108/1996: art 34.

moontlik is om hulself of hul afhanklikes te versorg nie.³⁹

Dit is die Staat se plig om redelike wetgewing en ander maatreëls daar te stel om op 'n progressiewe wyse die reg op toegang tot maatskaplike sekerheid te beskerm, en dit word by wyse van sosiale wetgewing gedoen.⁴⁰ Sosiale wetgewing is gemik op die verligting van armoede en behuisingstekorte, verskaffing van veilige woon- en werksomstandighede en gesondheidsorg, asook op die beskerming van behoeftige persone soos dié met gebreke en pensioentrekkers.⁴¹

Ten einde aan die grondwetlike voorskrifte van gelykheid en toegang tot maatskaplike sekerheid te voldoen, het sosiale wetgewing twee doelstellings.⁴² Eerstens en gerig op die individu het sosiale wetgewing die tradisionele doel om 'n bevredigende lewenstandaard te waarborg en 'n sekere minimum inkomste te verseker, om die lewenstandaard wat bereik is te beskerm asook om by te dra tot die herinskakeling van die individu in die arbeidsmark. Tweedens het sosiale wetgewing ten doel om die Staat en samelewing te beskerm.⁴³

Die *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid*, die *Handelskeepvaartwet*, die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en -siektes* en die *Wet op Bedryfsiektes in Myne en Bedrywe* is pre-Grondwet⁴⁴ wette, en het die *Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne* voor die inwerkingtreding van die *Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika*⁴⁵ in werking getree en

³⁹ Wet 108/1996: art 27(1)(c).

⁴⁰ Wet 108/1996: art 27(2).

⁴¹ Olivier ea 2003: 127. Byvoorbeeld die *Wet op Pensioene van Staatswerknemers* 21/1996; *Wet op Militêre Pensioene* 84/1976; *Wet op Spesiale Pensioene* 69/1996 en die *Algemene Pensioenwet* 29/1979.

⁴² Olivier ea 2003: 39.

⁴³ Olivier ea 2003: 39.

⁴⁴ *Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika* 200/1993.

⁴⁵ Wet 108/1996, in werking getree op 4 Februarie 1997.

wel in die tydperk waarin die *Interim Grondwet*⁴⁶ van krag was.

Alle Suid-Afrikaanse wetgewing wat voor datum van die inwerkingtreding van die *Grondwet* in werking was, is regsgeldig en aan die *Grondwet* onderworpe.⁴⁷ Daar was 'n siening dat alle wetgewing wat met die *Grondwet* strydig is, ongeldig is en nie formeel herroep, gewysig of ongeldig verklaar hoef te word nie.⁴⁸ So 'n siening sal egter 'n onhoudbare situasie skep, en is in *Rudolph v Commissioner for Inland Revenue*⁴⁹ tereg beslis dat nieteenstaande die feit dat 'n wet of bepaling van 'n wet moontlik bots met die gees, strekking en oogmerke van die *Grondwet*, dus sogenaamd ongrondwetlik is, die wet of bepaling nie *per se* ongeldig is nie, maar eers deur 'n bevoegde hof ongeldig verklaar moet word.⁵⁰

By die uitleg van enige wetgewing, en wanneer die gemene reg en gewoontereg ontwikkel word, moet die gees, strekking en oogmerke van die Handves van Menseregte in die *Grondwet* bevorder word.⁵¹ By die uitleg van die Handves van Menseregte, met ander woorde die grondwetlike regte vervat in die *Grondwet*:⁵²

- a) moet die waardes van toepassing in 'n oop en demokratiese samelewing gebaseer op menswaardigheid, gelykheid en vryheid bevorder word;
- b) moet die internasionale reg oorweeg word; en
- c) mag buitelandse reg oorweeg word.

⁴⁶ Wet 200/1993, in werking getree op 7 April 1994 en vervang deur die *Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika* 108/1996 op 4 Februarie 1997.

⁴⁷ Wet 108/1996: Bylae 6: art 2(1); Thompson en Benjamin 1998: G1-1.

⁴⁸ *Zantsi v Chairman, Council of State, Ciskei* 1995 2 SA 534 Ck: 555G-H.

⁴⁹ 1994 3 SA 771 W.

⁵⁰ Die *Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne* 29/1996: art 82 bepaal dat die Arbeidshof uitsluitlike jurisdiksie het om enige dispuut te bereg oor die uitleg of toepassing van enige bepaling in gemelde wet.

⁵¹ *Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika* 108/1996: art 39(2).

⁵² Wet 108/1996: art 39(1).

Ten einde wetgewing aan die voorskrifte van die *Grondwet* te toets, word grondwetlike uitleg (in teenstelling met gewone wetsuitleg) deur die volgende proses gedoen:⁵³

- a) Bepaling van grondwetlike regte en hul trefwydte.⁵⁴
- b) Ontleding van die geldende reg (wette, gemene reg en gewoontereg) en/of administratiewe handeling, hul trefwydte asook die effek van administratiewe handeling.
- c) Bepaling of die geldende reg en/of administratiewe handeling *prima facie* 'n reg (in handves) beperk.
- d) Bepaling of sodanige beperking grondwetlik is.⁵⁵

Die Grondwethof⁵⁶ het beslis dat die regte wat in die *Grondwet*⁵⁷ vervat is, soos volg uitgelê moet word:

This should be done in accordance with the purposive approach to the interpretation of the Constitution which has been adopted by this Court. Consistently with this approach the rights which are in issue in the present case must not be construed in isolation but in their context, which includes the history and background to the adoption of the Constitution, other provisions of the Constitution itself and, in particular, the provisions of the bill of rights of which they are part.

⁵³ Van Wyk ea 1994: 127 tot 130.

⁵⁴ Regte moet wyd ("generous") uitgelê word, sonder om die woorde te negeer, en moet die "purposive approach" (soeke na bedoeling van wet) nagevolg word in die uitleg van 'n handves - *S v Makwanyane* 1995 3 SA 391 CC; *S v Zuma* 1995 4 BCLR 401 SA; *Soobramoney v Minister of Health, Kwazulu-Natal* 1998 1 SA 765 CC: 772G-H; *Minister of Home Affairs (Bermuda) v Fisher* 1980 AC 319: 328-9 waar Lord Wilberforce meld: "... a generous interpretation ... suitable to give to individuals the full measure of the fundamental rights and freedoms referred to".

⁵⁵ *Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika* 108/1996: art 36.

⁵⁶ *S v Makwanyane* 1995 3 SA 391 CC; *Soobramoney v Minister of Health, Kwazulu-Natal* 1998 1 SA 765 CC: 772G-H. Sien ook Cheadle ea 2002: 7.

⁵⁷ Wet 108/1996.

Die soeke na die bedoeling van 'n wet (“purposive approach”) word in *Soobramoney v Minister of Health, Kwazulu-Natal*⁵⁸ soos volg beskryf:

The purposive approach will often be one which calls for a generous interpretation to be given to a right to ensure that individuals secure the full protection of the bill of rights, but this is not always the case, and the context may indicate that in order to give effect to the purpose of a particular provision ‘a narrower or specific meaning’ should be given to it.

Veral waar daar nog onsekerheid oor 'n sekere proses mag bestaan, is dit opmerklik dat 'n hof in die belang van regsekerheid leiding sal gee, soos in die saak van *Minister of Land Affairs v Slamdien*,⁵⁹ waar die hof leiding gegee het deur 'n proses vir die soeke na die bedoeling van 'n wet (“purposive approach”) te verskaf, wat as volg is:

- 1) *In general terms, ascertain the meaning of the provision to be interpreted by an analysis of its purpose and, in doing so,*
- 2) *have regard to the context of the provision in the sense of its historical origins;*
- 3) *have regard to its context in the sense of the statute as a whole, the subject matter and broad objects of the statute and the values which underlie it;*
- 4) *have regard to its immediate context in the sense of the particular part of the statute in which the provision appears or those provisions with which it is interrelated;*
- 5) *have regard to the precise wording of the provision; and*
- 6) *where a constitutional right is concerned, as is the case here, adopt a generous rather than a legalistic perspective aimed at securing for individuals the full benefit of the protection which the right confers.*

Die grondwetlike regte wat in die Handves vir Menseregte in die Grondwet vervat is, is nie onbegrens nie, en mag deur algemeen geldende reg beperk word indien die beperking redelik en regverdigbaar in 'n oop en demokratiese samelewing is wat gebaseer is op menswaardigheid, gelykheid en vryheid, met inagneming van alle relevante faktore insluitend:⁶⁰

- a) die aard van die reg;⁶¹

⁵⁸ 1998 1 SA 765 CC.

⁵⁹ 1999 4 BCLR 413 LCC: par 14-16. Sien ook Currie en Klaaren 2001: 14.

⁶⁰ Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika 108/1996: art 36 (1). Sien ook Cheadle ea 2002: 10.

⁶¹ *Soobramoney v Minister of Health (Kwazulu-Natal)* 1998 1 SA 765 CC.

- b) die belang van die doel van die beperking;
- c) die aard en trefwydte van die beperking;
- d) die verhouding tussen die beperking en die doel van die beperking;
en
- e) die mins beperkende wyse om die doel te bereik.

Geen wet, die gemene reg of gewoontereg mag enige grondwetlike reg beperk nie tensy dit aan bogemelde vereistes voldoen.⁶² Geen persoon mag 'n ander persoon verhinder om daardie regte uit te oefen nie.⁶³

Die grondwetlike reg op toegang tot maatskaplike sekerheid is nie onbegrens nie, en kan dit deur die beskikbaarheid van middele, byvoorbeeld fondse, toerusting of personeel beperk word.⁶⁴ In die saak van *Tsotetsi v Mutual and Federal Insurance*⁶⁵ is namens 'n kwadrupleeg betoog dat die beperking op die eisbedrag by die vorige derdepartyeis-wetgewing ongrondwetlik is. Die Grondwethof het sy eis afgewys, deur te bevind dat 'n bevel tot die effek dat die betrokke beperking opgehef word die Fonds se finansies in duie kan laat stort, wat só 'n dramatiese invloed op die finansiële struktuur van die statutêre Fonds kan hê dat die belange van geregtigheid nie daardeur gedien sal word nie.⁶⁶

In die saak van *Soobramoney v Minister of Health (Kwazulu-Natal)*⁶⁷ is die applikant wat ernstig siek was, behandeling by 'n hospitaal geweier. Die rede vir die weiering was dat die hospitaal se beperkte toerusting slegs vir minder ernstige gevalle beskikbaar was. Die applikant het hom

⁶² Wet 108/1996: art 36(2).

⁶³ *Government of the Republic of South Africa v Grootboom* 2000 11 BCLR 1169 CC; Olivier ea 2004: 141.

⁶⁴ *Soobramoney v Minister of Health (Kwazulu-Natal)* 1998 1 SA 765 CC; Olivier ea 2004: 141.

⁶⁵ 1997 1 SA 585 CC. Sien ook Olivier en Smit in Joubert (red.) 2002: 43-44.

⁶⁶ *Tsotetsi v Mutual and Federal Insurance* 1997 1 SA 585 CC: 590F.

⁶⁷ 1998 1 SA 765 CC. Sien ook Olivier en Smit in Joubert (red.) 2002: 43.

op die grondwetlike reg op mediese sorg in die *Grondwet* beroep. Die Grondwethof het beslis dat 'n tekort aan middele 'n redelike beperking op die applikant se grondwetlike reg op mediese sorg is, en sy eis afgewys. Voorts het die hof beslis dat:⁶⁸

A court will be slow to interfere with rational decisions taken in good faith by the political organs and medical authorities whose responsibility it is to deal with such matters.

Tans is die drie beroepsveiligheids- en -gesondheidswette naamlik die *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid*,⁶⁹ die *Handelskeepvaartwet*⁷⁰ en die *Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne*⁷¹ sowel as die twee wette wat vergoeding vir slagoffers reël naamlik die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes*⁷² en die *Wet op Bedryfsiektes in Myne en Bedrywe*,⁷³ intakt vir sover as wat dit grondwetlikheid betref.⁷⁴ Die enigste van hierdie wette wat grondwetlik getoets is, is die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes*,⁷⁵ en wel artikel 35(1) daarvan, wat in die saak van *Jooste v Score Supermarket Trading*⁷⁶ die toets van grondwetlikheid geslaag het.⁷⁷ Die eiser is aan diens beseer, en het 'n eis teen die werkgewer ingestel. Die werkgewer het as verweer aangevoer dat artikel 35(1) van die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes*⁷⁸ 'n eis teen die werkgewer verbied. Die eiser het aangevoer dat artikel 35(1) sy grondwetlike reg om 'n saak in die hof te bereg onredelik beperk. Ten opsigte van die beperking van die

⁶⁸ *Soobramoney v Minister of Health (Kwazulu-Natal)* 1998 1 SA 765 CC: 776C. Sien ook *Tsotetsi v Mutual and Federal Insurance* 1997 1 SA 585 CC: 590B-F; *Jooste v Score Supermarket Trading (Minister of Labour intervening)* 1999 2 SA 1 CC; Olivier ea 2004: 129.

⁶⁹ Wet 85/1993.

⁷⁰ Wet 57/1951.

⁷¹ Wet 29/1996.

⁷² Wet 130/1993.

⁷³ Wet 78/1973.

⁷⁴ Thompson en Benjamin 1998: G1-11; *Jooste v Score Supermarket Trading (Minister of Labour intervening)* 1999 2 SA 1 CC.

⁷⁵ Wet 130/1993.

⁷⁶ 1999 2 SA 1 CC. Sien ook Olivier en Smit in Joubert (red.) 2002: 43-44.

⁷⁷ Sien Hoofstuk 10 hieronder vir 'n volledige bespreking van die saak.

⁷⁸ Wet 130/1993.

grondwetlike reg om 'n saak in die hof te bereg, het die Grondwethof beslis dat die Wet 'n aanvaarbare alternatief vir beseerde werknemers is, en is beslis dat:⁷⁹

Section 35(1) of the Compensation Act is therefore logically and rationally connected to the legitimate purpose of the Compensation Act, namely a comprehensive regulation of compensation for disablement caused by occupational injuries or diseases sustained or contracted by employees in the course of their employment.

Dit blyk gevolglik dat die hof nie geredelik 'n bevel wat die maatskaplike sekerheidstelsel of -program se finansiële sake in duie sal laat stort, sal toestaan nie.⁸⁰

2.2.3 STRUKTUUR VAN DIE WET OP BEROEPSGESONDHEID EN VEILIGHEID 85 VAN 1993

In Suid-Afrika het die wetgewing wat met die veiligheid en gesondheid van werkers in nywerhede handel, uitgesonderd die mynwese, sy oorsprong in 1918 in die *Wet op Fabriek, Masjinerie en Bouwerke* gehad. Dit is in 1941 deur die *Wet op Fabriek, Masjinerie en Bouwerke* gevolg. Laasgenoemde Wet is in 1983 met die *Masjinerie en Beroepsveiligheidswet*⁸¹ vervang. Die *Masjinerie en Beroepsveiligheidswet* is op 1 Januarie 1994 deur die huidige *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid*⁸² vervang.

Die *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid* het ten doel om veiligheid

⁷⁹ *Jooste v Score Supermarket Trading (Minister of Labour intervening)* 1999 2 SA 1 CC: 12F-G. Die saak word in Hoofstuk 10 hieronder in detail bespreek.

⁸⁰ *Tsotetsi v Mutual and Federal Insurance* 1997 1 SA 585 CC: 590B-F; *Soobramoney v Minister of Health (Kwazulu-Natal)* 1998 1 SA 765 CC: 776C; *Jooste v Score Supermarket Trading (Minister of Labour intervening)* 1999 2 SA 1 CC; Olivier ea 2004: 129.

⁸¹ *Wet op Fabriek, Masjinerie en Bouwerke* 28/1918; *Wet op Fabriek, Masjinerie en Bouwerke* 22/1941; *Masjinerie en Beroepsveiligheidswet* 6/1983.

⁸² Wet 85/1993. Sien ook Van Wyk in Fouché (red.) 1998: 113.

en gesondheid op alle vlakke van die arbeidsterrein te orden en dek die volle spektrum van die arbeidsterrein⁸³ insluitend die Staat, maar uitgesonderd die mynwese en sekere handelskeepvaartuie.⁸⁴

Die *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid*⁸⁵ bepaal dat vanaf die datum van inwerkingtreding van die regulasies afgekondig ingevolge die *Handelskeepvaartwet*,⁸⁶ handelskeepvaart by die werking van die *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid* uitgesluit sal wees. Burgerlike lugvaart ressorteer onder die *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid*, alhoewel ondersoeke na lugvaartongelukke ingevolge die *Lugvaartwet*⁸⁷ hanteer word. Die wetgewing wat die ander been van sosiale wetgewing, naamlik vergoeding vir beroepsbeserings en -siektes beheers, is die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en -siektes*⁸⁸ en die *Wet op Bedryfsiektes in Myne en Bedrywe*.⁸⁹

Die *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid*⁹⁰ wat op 1 Januarie 1994 in werking getree het, is nie uniek nie, maar vind sy gelykes in verskeie ander jurisdiksies soos Engeland, Kanada en die Verenigde State van Amerika, en toon groot ooreenkomste met die *Health and Safety at Work etc. Act, 1974* van Engeland.⁹¹

⁸³ Byvoorbeeld die bankwese, landbou koöperasies, balju's, ingenieurswese, spoorweg, vuurwapen-handelaars, boere, Eskom, en moontlik ook sommige professionele sportlui. Die *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid* 85/1993: art 40 magtig die Minister om sekere werkgewers of kategorieë werkgewers van die bepalings van die Wet vry te stel.

⁸⁴ Wet 85/1993: art 1(3); *Mineraalwet* 50/1991; *Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne* 29/1996. Sien ook Van Wyk in Fouché (red.) 1998: 114; Grogan 2005: 8; Van Eck in Van Jaarsveld en Van Eck 2006: 390.

⁸⁵ Wet 85/1993: art 1(3).

⁸⁶ Proklamasie 86 *Staatskoerant* 1993: (15117).

⁸⁷ Thompson en Benjamin 1998: G1-13; Wet 74/1962: art 12.

⁸⁸ *Ongevallewet* 1911; *Ongevallewet* 30/1941; *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en -siektes* 130/1993.

⁸⁹ Wet 78/1973.

⁹⁰ Wet 85/1993. Die Engelse afkorting *OHSa* word algemeen aangetref in geskifte wat met die onderwerp handel.

⁹¹ Thompson en Benjamin 1998: G1-7.

Ingevolge die bepalings van die *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid* word 'n adviesraad vir beroepsveiligheid en gesondheid geskep⁹² met die funksie om die Minister van Arbeid van advies te bedien, navorsing te doen en ondersoeke in te stel, advies te gee aan die Departement van Arbeid oor die daarstel en publikasie van standarde in belang van beroepsveiligheid en gesondheid, bevordering van opleiding, asook die insameling en ontleding van inligting.⁹³ Die adviesraad het twintig lede bestaande uit die hoofinspekteur, die Vergoedingskommissaris van die *Wet op Vergoeding van Beroepsbeserings en -siektes*⁹⁴ en werkgewers- en werknemersorganisasies.⁹⁵ Die adviesraad is gemagtig om tegniese komitees aan te stel om die raad van advies te bedien.⁹⁶ Die Minister van Arbeid is ook gemagtig om sy bevoegdhede na 'n beampte, provinsiale owerheid of plaaslike owerheid te delegeer.⁹⁷

In die Departement van Arbeid is 'n inspektoraat wat vir die toepassing van die Wet verantwoordelik is. Aan die hoof daarvan is die hoofinspekteur wat met die mag van delegasie aan inspekteurs bekleed is.⁹⁸ Die *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid* plaas 'n verpligting op werkgewers om sover dit redelikerwys uitvoerbaar is, 'n veilige werksplek wat vry van gesondheidsrisiko's is, te verskaf en in stand te hou.⁹⁹ Thompson en Benjamin¹⁰⁰ sowel as Van Eck¹⁰¹ beskryf dié

⁹² *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid* 85/1993: art 2; Van Wyk in Fouché (red.) 1998: 114-115; Grogan 2005: 8.

⁹³ *Wet* 85/1993: art 3; Van Wyk in Fouché (red.) 1998: 114-115; Grogan 2005: 8; Van Eck in Van Jaarsveld en Van Eck 2006: 390.

⁹⁴ *Wet* 130/1993.

⁹⁵ *Wet* 85/1993: art 4; Van Wyk in Fouché (red.) 1998: 115; Grogan 2005: 8; Van Eck in Van Jaarsveld en Van Eck 2006: 390.

⁹⁶ *Wet* 85/1993: art 6; Van Wyk in Fouché (red.) 1998: 115; Grogan 2005: 8; Van Eck in Van Jaarsveld en Van Eck 2006: 391.

⁹⁷ *Wet* 85/1993: art 42.

⁹⁸ *Wet* 85/1993: arts 27 en 28; Van Wyk in Fouché (red.) 1998: 118; Grogan 2005: 8; Van Eck in Van Jaarsveld en Van Eck 2006: 392.

⁹⁹ *Wet* 85/1993: art 8; Van Wyk in Fouché (red.) 1998: 115; Grogan 2005: 8; Van Eck in Van Jaarsveld en Van Eck 2006: 394.

¹⁰⁰ 1998: G1-20, G1-22.

¹⁰¹ Van Jaarsveld en Van Eck 2006: 394.

verpligting as 'n algemene regsplig. Daarvolgens moet spesiale maatreëls getref word,¹⁰² soos die voorsiening van beskermende drag in die geval van gelyste werk, byvoorbeeld in 'n fabriek waar met gevaarlike chemikalieë gewerk word. Werkgewers is verplig om werknemers na behore en waar redelikerwys uitvoerbaar oor gevare verbonde aan die werk, byvoorbeeld blootstelling aan asbes, in te lig, en in veilige werkspraktyke op te lei.¹⁰³ Nie-werknemers, byvoorbeeld persone wat in die omgewing woon, moet ook teen gevare beskerm word.¹⁰⁴ Vervaardigers, wat ontwerpers en verspreiders insluit, word die verpligting opgelê om te verseker dat die item wat ontwerp, vervaardig, verkoop, versprei of installeer word, veilig is en nie die veiligheid of gesondheid van andere benadeel nie.¹⁰⁵ Werknemers word verpligtinge opgelê rakende veilige werkverrigting, samewerking met die werkgever, nakoming van veiligheidsinstruksies en aanmeld van gevare en voorvalle.¹⁰⁶ Daar is 'n verbod op die wangebruik van veiligheidstoerusting.¹⁰⁷

In die geval waar meer as twintig werknemers by 'n werksplek in diens is, moet 'n veiligheidsverteenwoordiger aangestel word vir elke honderd (of gedeelte daarvan) werknemers in geval van winkels en kantore en een vir elke vyftig (of gedeelte daarvan) werknemers in geval van 'n ander bedryf, welke verteenwoordiger 'n voltydse werknemer met ondervinding in die bedryf moet wees.¹⁰⁸ In die geval waar daar meer as twee

¹⁰² *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid* 85/1993: arts 11 en 12; Van Wyk in Fouché (red.) 1998: 115; Van Eck in Van Jaarsveld en Van Eck 2006: 394.

¹⁰³ *Wet 85/1993: art 13. Die Wet op Gevaarhoudende Stowwe* 15/1973 bevat soortgelyke bepalings. Sien ook Van Wyk in Fouché (red.) 1998: 115; Grogan 2005: 8; Van Eck in Van Jaarsveld en Van Eck 2006: 394.

¹⁰⁴ *Wet 85/1993: art 9; Van Wyk in Fouché (red.) 1998: 115; Grogan 2005: 8.*

¹⁰⁵ *Wet 85/1993: art 10; Van Wyk in Fouché (red.) 1998: 115; Grogan 2005: 8.*

¹⁰⁶ *Wet 85/1993: art 14; Van Wyk in Fouché (red.) 1998: 116; Van Eck in Van Jaarsveld en Van Eck 2006: 395.*

¹⁰⁷ *Wet 85/1993: art 15; Van Wyk in Fouché (red.) 1998: 116.*

¹⁰⁸ *Wet 85/1993: arts 17 en 18; Van Wyk in Fouché (red.) 1998: 116; Grogan 2005: 8; Van Eck in Van Jaarsveld en Van Eck 2006: 391.*

veiligheidsverteenwoordigers is, moet 'n veiligheidskomitee gestig word.¹⁰⁹ Die werkgewer moet gereelde veiligheidsvergaderings met werknemers hou en oor sake van gemeenskaplike belang ten opsigte van veiligheid en gesondheid konsulteer.¹¹⁰

Daar word voorsiening gemaak vir regulasies wat handel met bevoegdhede van die adviesraad en veiligheidsverteenwoordigers, die konsultasieproses tussen belanghebbendes, bevoegdhede van inspekteurs insluitend om gevaarlike werk te stop, die ondersoekproses in geval van ongelukke, die wyse van verkryging van getuienis en getuienislewering, strafregtelike aanspreeklikheid, 'n verbod teen viktimisasie en daarstelling van veiligheidstandaarde en praktykskodes.¹¹¹ Dit is 'n misdryf om te versuim om 'n regulasie na te kom.¹¹²

Die *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid*¹¹³ bepaal dat veiligheids- en gesondheidstandaarde by regulasies inkorporeer word na publikasie van die standaard in die Staatskoerant deur die Minister van Arbeid, na konsultasie met die adviserende Raad op Beroepsgesondheid en Veiligheid.¹¹⁴

'n Standaard word omskryf as 'n spesifikasie, praktykskode of standaard metode.¹¹⁵ 'n Gepubliseerde standaard word geag 'n regulasie te wees na

¹⁰⁹ *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid* 85/1993: art 19(1); Van Wyk in Fouché (red.) 1998: 116; Grogan 2005: 8; Van Eck in Van Jaarsveld en Van Eck 2006: 392.

¹¹⁰ *Wet* 85/1993: arts 19 en 20; Van Wyk in Fouché (red.) 1998: 117; Grogan 2005: 8; Van Eck in Van Jaarsveld en Van Eck 2006: 391.

¹¹¹ *Wet* 85/1993: art 43; Grogan 2005: 8; Van Eck in Van Jaarsveld en Van Eck 2006: 395.

¹¹² *Wet* 85/1993: art 43.

¹¹³ *Wet* 85/1993: art 16.

¹¹³ *Wet* 85/1993: arts 17 en 18.

¹¹³ *Wet* 85/1993: arts 19 en 20.

¹¹³ *Wet* 85/1993: art 43.

¹¹³ *Wet* 85/1993: art 43.

¹¹³ *Wet* 85/1993: art 44(1).

¹¹⁴ *Wet* 85/1993: art 44(2).

¹¹⁵ *Wet* 85/1993: art 1.

verstryking van twee maande na publikasie.¹¹⁶

Standaarde is by die kantore van die Departement van Arbeid vir die publiek ter insae.

Die *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid*¹¹⁷ maak voorsiening vir die inlywing van internasionale konvensies en veiligheidsstandaarde, wat op sy beurt tot gevolg het dat tersaaklike konvensies en standaarde van onder andere die Internasionale Arbeidsorganisasie in samehang met die *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid* gebruik word, waarin byvoorbeeld voorsiening gemaak word vir die werknemer se reg om 'n onveilige werksplek te verlaat.¹¹⁸

Voorvalle waar persone gedood of ernstig beseer is, 'n ramp plaasgevind het of waar veiligheid en gesondheid in gevaar gestel is en gevaarlike stowwe vrygestel is, masjinerie wat buite beheer geraak of ernstig beskadig is, moet deur die werkgewer of gebruiker van toerusting aan 'n inspekteur gerapporteer word.¹¹⁹ Hierdie voorskrif het egter nie betrekking op:¹²⁰

- a) 'n verkeersongeluk op 'n openbare pad;
- b) 'n voorval in 'n privaat huishouding, onderworpe daaraan dat die huisbewoner sonder versuim die voorval by die Suid-Afrikaanse Polisiediens aanmeld; en
- c) 'n voorval wat ingevolge die bepalings van artikel 12 van die

¹¹⁶ *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid* 85/1993: art 44 (3). Byvoorbeeld *Staatskoerant* SK 13094/1991: 283.

¹¹⁷ *Wet* 85/1993: art 45.

¹¹⁸ Byvoorbeeld die International Labour Organization Convention on Home Work 1996; Recommendation 184 VII; International Labour Organization Convention on Minimum Standards of Social Security 102/1952; International Labour Organization Convention on Benefits in the Case of Employment Injury 121/1964. Sien Thompson en Benjamin 1998: F1-49; Olivier ea 2003: 459; Rubin ea 2005b: 1480.

¹¹⁹ *Wet* 85/1993: art 24(1); Van Wyk in Fouché (red.) 1998: 114.

¹²⁰ *Wet* 85/1993: art 24(2).

*Lugvaartwet*¹²¹ ondersoek word.

‘n Mediese praktisyn wat ‘n werknemer ten opsigte van ‘n beroepsiekte¹²² ondersoek of behandel, of ten opsigte van ‘n siekte wat vermoedelik uit die beoefening van ‘n beroep ontstaan het, moet sonder versuim die geval by die werkgewer en die hoofinspekteur aanmeld en die pasiënt dienoooreenkomstig verwittig.¹²³ Die hoofinspekteur en die inspekteurs¹²⁴ is met wye bevoegdhede beklee soos die reg tot betreding van ‘n werksplek, die reg tot ondervraging, beslaglegging op boeke en stukke,¹²⁵ die reg tot uitreiking van ‘n verbod tot verrigting of voortsetting van sekere werk of blootstelling van persone aan sekere werk of stowwe,¹²⁶ die hou van ‘n ondersoek na ‘n voorval, opstel van ‘n verslag daaroor en voorlegging daarvan aan die Direkteur van Openbare Vervolgings,¹²⁷ asook die hou van ‘n formele ondersoek,¹²⁸ insluitend ‘n gesamentlike ondersoek saam met ‘n geregtelike doodsondersoek.¹²⁹ ‘n Belanghebbende kan teen ‘n beslissing van ‘n inspekteur na die hoofinspekteur appelleer, en daarvandaan na die Arbeidshof.¹³⁰

Dit is ‘n misdryf om enige bepaling van die *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid* genoem in artikel 38(1)(a) daarvan, insluitend die regulasies, te oortree of versuim om dit na te kom, ‘n lasgewing of verbod te oortree, te versuim om die inspekteur se vrae te beantwoord, te versuim

¹²¹ Wet 64/1962.

¹²² Synde siektes gelys in Bylae 2 van die *Ongevallewet* 30/1941, nou Bylae 3 van die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en -siektes* 130/1993.

¹²³ *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid* 85/1993: art 25.

¹²⁴ Wet 85/1993: art 27 en 28; Van Wyk in Fouché (red.) 1998: 118-119.

¹²⁵ Wet 85/1993: art 29; Van Wyk in Fouché (red.) 1998: 118-119; Grogan 2005: 8.

¹²⁶ Wet 85/1993: art 30; Van Wyk in Fouché (red.) 1998: 118-119.

¹²⁷ Wet 85/1993: art 31; Van Wyk in Fouché (red.) 1998: 118-119; Van Eck in Van Jaarsveld en Van Eck 2006: 393.

¹²⁸ Wet 85/1993: art 32; Van Wyk in Fouché (red.) 1998: 118-119; Van Eck in Van Jaarsveld en Van Eck 2006: 393.

¹²⁹ Wet 85/1993: art 33.

¹³⁰ Wet 85/1993: art 35; Van Wyk in Fouché (red.) 1998: 120; Van Eck in Van Jaarsveld en Van Eck 2006: 393.

om voor 'n inspekteur te verskyn, te versuim om enige dokument of stukke aan die inspekteur te lewer en voorts om 'n beroepsbesering aan 'n ander te veroorsaak.¹³¹ Die Wet¹³² bevat sekere vermoedens ten aansien van die werkgewer sowel as die werknemer waardeur 'n weerleggingslas op die beskuldigde geplaas word.

Die Minister van Arbeid mag 'n verbod op die verrigting van sekere gevaarlike werk plaas,¹³³ asook op die wyse van die verrigting van sekere gevaarlike werk.¹³⁴ Alvorens sodanige verbod gepubliseer word, moet die Minister van Arbeid eers met die Adviesraad en die Minister van Gesondheid konsulteer,¹³⁵ en belanghebbendes by wyse van 'n voorafkennisgewing in die Staatskoerant uitnoodig om kommentaar daaroor te lewer en dan voorleggings te maak.¹³⁶

Thompson en Benjamin¹³⁷ is van mening dat dit onwaarskynlik is dat enige bepaling in die *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid* ongrondwetlik is, aangesien die Wet aan die reg tot billike arbeidspraktyke¹³⁸ uiting gee, asook aan die reg tot 'n omgewing wat nie vir die gesondheid en welsyn van werknemers en ander persone nadelig is nie.¹³⁹ Daarbenewens word dit aan die hand gedoen dat die *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid* ook die toets moet slaag van die reg op administratiewe geregtigheid¹⁴⁰ en die reg op toegang tot inligting wat

¹³¹ *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid* 85/1993: art 38; Van Eck in Van Jaarsveld en Van Eck 2006: 395-396.

¹³² Wet 85/1993: arts 37 en 39. Sien Hoofstuk 5 hieronder vir 'n bespreking van die grondwetlikheid van 'n weerleggingslas.

¹³³ Wet 85/1993: arts 19 en 20.

¹³⁴ Wet 85/1993: art 1(1) en (3). By wyse van kennisgewing in die Staatskoerant.

¹³⁵ Wet 85/1993: art 21(4).

¹³⁶ Wet 85/1993: art 21(2)(a).

¹³⁷ 1996: G1-11.

¹³⁸ *Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika* 108/1996: art 23.

¹³⁹ Wet 108/1996: art 24.

¹⁴⁰ Wet 108/1996: art 33; *Wet op Bevordering van Administratiewe Geregtigheid* 3/2000.

deur die Staat en ander persone gehou word.¹⁴¹ So sal die inspekteur wat dalk voorheen regmatig geweier het om dokumente aan die publiek beskikbaar te stel of redes vir 'n beslissing daaroor te verskaf, nou tot die teendeel moet handel.¹⁴² In die hoofstuk hieronder wat met staatsondersoeke handel,¹⁴³ sal 'n ontleding van hierdie voorskrifte vervat in die *Grondwet* en die *Wet op Bevordering van Toegang tot Inligting*¹⁴⁴ gedoen word, asook van beslagleggings deur die inspekteur, die verpligting om vrae van die inspekteur te beantwoord en die verpligting om by 'n ondersoek deur die inspekteur te getuig.

Oortreding van sekere artikels in die *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid*, regulasies en standaarde, asook die aspek van strafregtelike middellike aanspreeklikheid wat in die *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid* voorkom, sal in die hoofstuk hieronder wat oor strafregtelike aanspreeklikheid handel, hanteer word.¹⁴⁵

2.2.4 STRUKTUUR VAN DIE WET OP VEILIGHEID EN GESONDHEID IN MYNE 29 VAN 1996

Die Suid-Afrikaanse mynwese se bedryfsregulerende wetgewing, waarby beroepsveiligheids- en -gesondheidsaspekte ingesluit is, het sy oorsprong in 1911 in die *Wet op Mijnen en Bedrijven*,¹⁴⁶ wat in 1956 gevolg is deur die *Wet op Myne en Bedrywe*¹⁴⁷ en daarna in 1991 deur die

¹⁴¹ *Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika* 108/1996: art 32; *Wet op Bevordering van Toegang tot Inligting* 2/2000.

¹⁴² Wet 108/1996: art 33; Wet 2/2000.

¹⁴³ Sien Hoofstuk 3 hieronder.

¹⁴⁴ Wet 2/2000.

¹⁴⁵ Sien Hoofstuk 5 en 6 hieronder.

¹⁴⁶ Wet 12/1911.

¹⁴⁷ Wet 27/1956.

*Mineraalwet*¹⁴⁸ vervang is.

Tot die inwerkingtreding van die *Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne* was die *Mineraalwet* die bedryfsregulerende wet van die mynwese en het dit alle maatreëls wat met mynbou verband hou, behalwe vergoeding vir mynverwante siektes, bevat. Dit het voorskrifte bevat oor mynbou in die algemeen soos prospekterregte, ontginningsregte, mynwerkzaamhede, oppervlakrehabilitasie, asook gesondheids- en veiligheidsaspekte soos inspekteursondersoeke in geval van ongelukke, daarstelling van praktykskodes en bepalings in verband met nalatigheid by die veroorsaking van beserings. Sedert inwerkingtreding van die *Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne* op 15 Januarie 1997 het die volgende wysigings plaasgevind:

1. Die *Mineraalwet* is gewysig sodat dit hoofsaaklik met prospekter- en ontginningsregte handel. Op 1 Mei 2004 is die *Mineraalwet* in sy geheel herroep en met die *Wet op Ontwikkeling van Minerale en Petroleumhulpbronne*¹⁴⁹ vervang.
2. Die gebied van gesondheid en veiligheid in myne is deur die *Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne* oorgeneem.¹⁵⁰ ‘n Besondere kenmerk van laasgenoemde Wet is dat dit in ‘n groot mate op die *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid* geskoei is, wat ‘n adviesraad, inspekteurs, ondersoeke en standarde insluit. In hierdie opsig is dit ‘n moderne wet wat die beginsel van deelname en oorlegpleging onderskryf.
3. Die *Mineraalwet* se regulasies¹⁵¹ is vanaf sy voorganger die

¹⁴⁸ Wet 50/1991.

¹⁴⁹ Wet 28/2002.

¹⁵⁰ Van Wyk in Fouché (red.) 1998: 120; Van Eck in Van Jaarsveld en Van Eck 2006: 396.

¹⁵¹ Regulasies ingevolge die *Wet op Myne en Bedrywe* 27/1956, GK R992 *Staatskoerant* van 26 Junie 1970, sedertdien 28 keer gewysig, die laaste op 15 Januarie 1995 per GK R31 *Staatskoerant* GK R31.

*Wet op Myne en Bedrywe*¹⁵² oorgedra, welke regulasies alle werksaamhede in die mynbou omvat, insluitend reëlins in verband met verantwoordelikeidsvlakke en posvlakke, oppervlakbeskerming, delfplekke, springstowwe, veiligheidstoerusting, masjinerie, hystoerusting, elektrisiteit, ongelukke en ondersoeke, appëlle en eerstehulp. Die *Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne*¹⁵³ bepaal dat die regulasies ingevolge die *Mineraalwet* as oorgangsmatreël van krag bly totdat daardie regulasies gewysig of herroep is. Standaarde, wat praktykskodes insluit, kan deur die Minister van Minerale en Energie by die regulasies ingelyf word.¹⁵⁴

Die mynwese word gevolglik tans deur drie wette beheers, naamlik die *Wet op Ontwikkeling van Minerale en Petroleumhulpbronne*,¹⁵⁵ die *Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne*,¹⁵⁶ asook die *Wet op Bedryfsiektes in Myne en Bedrywe*¹⁵⁷ wat die vergoeding aan mynwerknemers vir spesifieke mynverwante siektes reguleer.

Voor die inwerkingtreëning van die *Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne*¹⁵⁸ het Lewis en Jeebhay¹⁵⁹ opgemerk dat:

The Mines Health and Safety Bill (MHSB), currently past its first reading in parliament with support from all parties, ends an 85-year-old regime for health and safety in the South African mining industry, which has for many years lagged far behind comparable regimes in Europe, North America, and Australasia. The Act will substantially alter the culture and politics of health and safety activities in the mining industry, thereby contributing significantly to the aims of the Reconstruction and Development Programme (RDP) in the areas of health, housing, education and employment in the society as a whole.

¹⁵² Wet 27/1956.

¹⁵³ Wet 29/1996: Item 4 van Bylae 4.

¹⁵⁴ Sien Hoofstuk 5 hieronder vir 'n bespreking van die werking van standaarde.

¹⁵⁵ Wet 28/2002.

¹⁵⁶ Wet 29/1996.

¹⁵⁷ Wet 78/1973.

¹⁵⁸ Wet 29/1996.

¹⁵⁹ 1996: 430.

The mining industry is likely to remain South Africa's premier foreign exchange earner for some time to come. It will also continue to promote both a significant source of energy and raw materials for downstream beneficiation, and a domestic market for suppliers of equipment. Most importantly perhaps, the industry is one of the largest employers in the country, employing over half a million people, many of whom are foreign migrants whose home economies depend upon earnings from the South African mines. To date, the mining industry and previous governments have paid only lip service to the health, welfare and working conditions of this enormous and vital group of workers. It is appropriate, therefore, that the MHSB virtually coincides with the adoption of the new Constitution - it might be regarded as a new 'constitution' for the mining industry.

Die *Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne*¹⁶⁰ bepaal dat die *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid*¹⁶¹ nie op enige aangeleentheid van toepassing is waarop die *Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne* toepassing vind nie, maar die Minister van Minerale- en Energie¹⁶² is geregtig om enige bepaling van die *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid* of regulasie daarkragtens op 'n myn van toepassing te maak.

In die *Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne*¹⁶³ word 'n Raad op Gesondheid en Veiligheid in Myne ingestel om die Minister van Minerale- en Energie oor gesondheid en veiligheid te adviseer. Die raad se pligte sentreer om die lewering van advies, koördinerende, die bevordering van 'n gesondheid- en veiligheidskultuur, die verbetering van wetgewing, verskaffing van riglyne vir praktykkodes en standaarde, beleidvorming, navorsing, verwerking van data, evaluering van voorstelle en bevordering van opleiding.¹⁶⁴ Permanente adviserende komitees asook 'n mynboukwalifikasie-owerheid word ook ingestel.¹⁶⁵

¹⁶⁰ *Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne* 29/1996: art 103.

¹⁶¹ Wet 85/1993.

¹⁶² Die woordskrywing in artikel 102 van die *Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne* 29/1996 bevat hierdie vreemde woordsamestelling. Die betrokke minister was voorheen die Minister van Mineraal- en Energiesake genoem.

¹⁶³ Wet 29/1996: arts 41- 46; Van Wyk in Fouché (red.) 1998: 120; Van Eck in Van Jaarsveld en Van Eck 2006: 398.

¹⁶⁴ Wet 29/1996: arts 41- 46.

¹⁶⁵ Wet 29/1996: arts 41- 46.

‘n Inspektoraat: Myngesondheid en –veiligheid is ingestel, met ‘n hoofinspekteur in beheer wat vir die nakoming en toepassing van die Wet verantwoordelik is.¹⁶⁶ Die hoofinspekteur is geregtig om inspekteurs aan te stel om hom behulpsaam te wees.¹⁶⁷

Ondersoeke na die plaasvind van ‘n ongeluk word deur die inspekteurs hanteer.¹⁶⁸ ‘n Inspekteur het onder andere die bevoegdheid om te eniger tyd sonder lasbrief of kennisgewing ‘n myn te betree,¹⁶⁹ asook met ‘n lasbrief wat deur ‘n landdros toegestaan is,¹⁷⁰ ‘n ander plek as ‘n myn te betree,¹⁷¹ enige persoon by ‘n myn of ander plek te ondervra,¹⁷² beslag te lê op dokumente en voorwerpe en verduidelikings daaroor te vereis.¹⁷³

Enige persoon wat deur ‘n inspekteur ondervra word, ook by ‘n ondersoek rakende ‘n ongeluk, is verplig om vrae van die inspekteur te beantwoord, tensy ‘n antwoord selfinkriminerend is, in welke geval die persoon mag weier om te antwoord.¹⁷⁴

Ter wille van verhoging in doeltreffendheid van ‘n ondersoek kan die hoofinspekteur in oorleg met die Direkteur van Openbare Vervolgings ‘n *nolle prosequi*-sertifikaat uitreik, in welke geval persone aan wie die beskerming van die sertifikaat verleen is, nie mag weier om vrae te beantwoord nie.¹⁷⁵

¹⁶⁶ *Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne* 29/1996: arts 47-48; Van Wyk in Fouché (red.) 1998: 120; Van Eck in Van Jaarsveld en Van Eck 2006: 398.

¹⁶⁷ *Wet* 29/1996: art 49; Van Wyk in Fouché (red.) 1998: 120; Van Eck in Van Jaarsveld en Van Eck 2006: 399.

¹⁶⁸ *Wet* 29/1996: art 50; Van Eck in Van Jaarsveld en Van Eck 2006: 399.

¹⁶⁹ *Wet* 29/1996: art 50(1)(a).

¹⁷⁰ *Wet* 29/1996: art 50(7).

¹⁷¹ *Wet* 29/1996: art 50(1)(b).

¹⁷² *Wet* 29/1996: art 50(2)(a).

¹⁷³ *Wet* 29/1996: art 50(2)(b), (c) en (g).

¹⁷⁴ *Wet* 29/1996: arts 52(2) en 62.

¹⁷⁵ *Wet* 29/1996: art 63.

‘n Inspekteur het die bevoegdheid om werksaamhede by ‘n myn te staak of op te skort.¹⁷⁶ Die beslissing van die inspekteur om werksaamhede te staak of op te skort, blyk binne die uitoefening van sy diskresie te wees.¹⁷⁷

‘n Verontregte kan teen ‘n beslissing om werksaamhede te staak of op te skort na die Hoofinspekteur appelleer,¹⁷⁸ en daarvandaan na die Arbeidshof ooreenkomstig die reëls van die Arbeidshof.¹⁷⁹ Die beslissing van ‘n inspekteur word nie deur ‘n appél opgeskort nie.¹⁸⁰

Die *Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne*¹⁸¹ plaas wye en uiteenlopende verpligtinge op die eienaar en/of bestuur van ‘n myn in belang van gesondheid en veiligheid. So byvoorbeeld die aanstelling van paslik gekwalifiseerde personeel, verskaffing van veiligheidstoerusting, daarstel van praktykskodes, voortgesette opleiding, beoordeling van risiko’s en rekordhouding.¹⁸²

Die Wet¹⁸³ bevat ‘n belangrike innovasie tot die effek dat ‘n werknemer regmatig mag weier om ‘n gevaarlike werksplek te betree of daar te bly.

Beslissings word nog afgewag oor wanneer ‘n werksplek as so gevaarlik beskou word dat weiering regmatig is aangesien mynwerk uit die aard en wese daarvan gevaarlike werk is. Franklin¹⁸⁴ merk die volgende op

¹⁷⁶ *Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne* 29/1996: arts 54-56.

¹⁷⁷ Sien Hoofstuk 8 hieronder vir ‘n bespreking van die uitoefening van ‘n diskresie.

¹⁷⁸ Wet 29/1996: art 57.

¹⁷⁹ Wet 29/1996: art 58.

¹⁸⁰ Wet 29/1996: art 59.

¹⁸¹ Wet 29/1996: arts 2-15.

¹⁸² Van Wyk in Fouché (red.) 1998: 121.

¹⁸³ Wet 29/1996: art 23(1). Sien ook Hermanus 2001: 61.

¹⁸⁴ 1983: par 322.

rakende die aard van die mynwese:

Mining is a hazardous occupation. It is therefore not surprising that the legislature has made elaborate provision for ensuring the safety of personnel engaged in it and for protecting the underground and surface works and installations in mines.

2.2.5 STRUKTUUR VAN DIE HANDELSKEEPVAARTWET 57 VAN 1951

Die *Handelskeepvaartwet*¹⁸⁵ orden nie slegs veiligheid en gesondheid in die kommersiële skeepvaartbedryf nie, maar is 'n volledige bedryfsregulerende wet wat die totale sfeer van kommersiële skeepvaart beheer, in daardie sin analoog aan die *Mineraalwet*¹⁸⁶ wat voor sy herroeping die bedryfsregulerende wet van die mynwese was.

Die *Handelskeepvaartwet* is in pas met moderne beroepsgesondheids- en -veiligheidswetgewing deurdat dit bepalinge vir die inlywing van internasionale konvensies en standaarde bevat,¹⁸⁷ asook regulasies oor 'n wye verskeidenheid aspekte wat met beroepsveiligheid en -gesondheid verband hou. Veiligheidsstandaarde word in die *Handelskeepvaartwet* voorgeskryf, en dit blyk in pas te wees met die beginsels soos vervat in die *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid* en die *Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne*.

Die *Handelskeepvaartwet* word geadministreer deur die Direkteur-Generaal: Vervoer onder toesig van die Minister van Vervoer¹⁸⁸ en daarin word vir die aanstelling van *ad hoc* komitees deur die Minister

¹⁸⁵ *Handelskeepvaartwet* 57/1951.

¹⁸⁶ Wet 50/1991.

¹⁸⁷ Wet 57/1951: art 98(5).

¹⁸⁸ Wet 57/1951: art 5.

voorsiening gemaak om hom van advies te bedien.¹⁸⁹

Bevoegde beamptes¹⁹⁰ word deur die direkteur-generaal aangewys. Hierdie bevoegde beamptes is gemagtig om sodanige stappe te doen as wat na sy oordeel nodig is om die nakoming van die Wet te verseker indien die beampte rede het om te vermoed dat die bepalings van die Wet nie nagekom word nie.¹⁹¹

Die bevoegde beampte kan in die uitvoering van sy pligte aan boord van ‘n Suid-Afrikaanse skip gaan, dokumente en voorwerpe inspekteer, die skip se bemanning byeenroep en ondervra,¹⁹² enige perseel betree en ondersoek,¹⁹³ ‘n persoon oproep om ondervra te word en voorlegging van ‘n boek of voorwerp eis.¹⁹⁴

‘n Persoon van wie ‘n antwoord geverg word, moet volledig en bevredigend na die beste van sy vermoë vrae antwoord, onderhewig daaraan dat die regsreëls betreffende privilegie soos van toepassing op ‘n getuie wat gedagvaar is om voor enige geregshof getuienis af te lê of ‘n dokument of voorwerp voor te lê wat van toepassing is op die ondervraging van so ‘n persoon of versoek tot blootlegging van ‘n dokument of voorwerp, steeds geld.¹⁹⁵

Ingevolge die *Handelskeepvaartwet* word regulasies wat met beroepsveiligheid handel, uitgevaardig.¹⁹⁶

¹⁸⁹ *Handelskeepvaartwet* 57/1951: art 6(7) .

¹⁹⁰ Sien artikel 1 van die *Handelskeepvaartwet* 57/1951 vir die volledige omskrywing van “bevoegde beampte”.

¹⁹¹ Wet 57/1951: art 8.

¹⁹² Wet 57/1951: art 9(1)(a)(i).

¹⁹³ Wet 57/1951: art 9(1)(a)(ii).

¹⁹⁴ Wet 57/1951: art 9(1)(a)(iii).

¹⁹⁵ Wet 57/1951: art 9(1)(a)(iv).

¹⁹⁶ *Maritieme Beroepsveiligheidsregulasies* GN R1904 Staatskoerant 16068 van 11 November 1994.

Tersaaklike aspekte in die regulasies is die verpligting deur die werkgewer sowel as werknemer om 'n veilige werkomgewing te skep en te handhaaf,¹⁹⁷ die instelling van veiligheidskomitees en veiligheidsverteenwoordigers¹⁹⁸ en die uitvoering van veiligheidsinspeksies deur veiligheidsverteenwoordigers.¹⁹⁹

Soos gemeld in die vorige twee afdelings rakende magte van inspekteurs, standarde, ondersoeke en vorme van aanspreeklikheid, sal ook hierdie aspekte afkomstig uit die *Handelskeepvaartwet* in Hoofstuk 3 bespreek word.²⁰⁰

2.3 ENGELAND: STRUKTUUR VAN DIE HEALTH AND SAFETY AT WORK ETC. ACT 37 VAN 1974

Die moderne tendens in ordening van veiligheid en gesondheid op die arbeidsterrein waar die werkgewer, werknemer en die staat 'n aktiewe en positiewe rol speel, het sy oorsprong in Engeland na die aanbevelings van die Robens-Komitee in 1972.²⁰¹

Hierdie aanbevelings wat aanvaar is en tot die *Health and Safety at Work etc. Act*²⁰² gelei het, sal duidelikheid gee oor die struktuur van die

¹⁹⁷ *Maritieme Beroepsveiligheidsregulasies* GN R1904/1994: reg 3.

¹⁹⁸ *Maritieme Beroepsveiligheidsregulasies* GN R1904/1994: reg 13.

¹⁹⁹ *Maritieme Beroepsveiligheidsregulasies* GN R1904/1994: reg 31.

²⁰⁰ Sien Hoofstuk 3 hieronder.

²⁰¹ Drake en Wright 1983:109; Smith en Wood 1989: 588; Munkman 1990: 232; Whincup 1990: 252; Davies 2004: 592.

²⁰² Wet 37/1974. Alhoewel die afkorting "etc." wat in die titel is, vreemd voorkom, is dit die korrekte titel van die betrokke Wet – Sien die Wet in Davies (Red.) 1994 Vol.19: 796; Goodman (Red.) 1994: 2501; Wallington (Red.) 1984: 643. Sommige skrywers van die Engelse reg haal die korrekte titel in hul inhoudsopgawes en/of lys van wette aan, maar in die tekste word kortweg na die *Health and Safety at Work Act* 1974 verwys, dus sonder die afkorting "etc". Munkman 1990: 228 se kommentaar is dat: "To repeat incessantly the 'etc' in the title of the Act would be pedantic and in

moderne beroepsgesondheids- en beroepsveiligheidswetgewing, ook ten opsigte van dié van Suid-Afrika.

Die Robens-Komitee het aanbeveel:²⁰³

1. Dat die bestaande elf verskillende beroepsgesondheids- en beroepsveiligheidswette en nagenoeg vyfhonderd aanvullende statutêre instrumente te veel is, en dat dit in een wet gekonsolideer moet word.
2. Dat ‘n oorkoepelende beheerraamwerk oor beroepsveiligheid wat bestaan uit wetgewing, regulasies en nie-statutêre praktykskodes daargestel word.²⁰⁴
3. Dat nuwe regulasies tot ‘n minimum beperk word en veel meer op standarde en praktykskodes gesteun moet word. Die Komitee was van mening dat die goedgekeurde praktykskodes gepromulgeer moet word sodat dit kan dien as veiligheidsstandaard vir nakoming van statutêre verpligtinge, en verder dat inspekteurs op praktykskodes kon steun tesame met statutêre voorskrifte ten einde nakoming aan minimum veiligheidsstandaarde te verseker.²⁰⁵
4. Dat ‘n regspersoon, die National Authority for Safety and Health at Work, in die lewe geroep word wat verantwoordelik sal wees vir:
 - a) verskaffing van inligting aan almal betrokke by veiligheid en gesondheid op die arbeidsterrein;
 - b) die bestuur van statutêre inspeksies en raadgewende dienste;
 - c) die daarstel en hersiening van standarde;

practice it will no doubt be dropped.” Vir ‘n soortgelyke benadering as Munkman, sien Weir 1983: 149; Brazier 1993: 313; Stanton 1994: 55; Rogers 2002: 146. Smith en Wood 1989 gebruik egter deurentyd die korrekte titel. Skrywer volstaan in hierdie proefskrif met die korrekte titel.

²⁰³ Committee on Safety and Health at Work Cmnd. 1972: 5034; Smith en Wood 1989: 588.

²⁰⁴ Drake en Wright 1983: 109.

²⁰⁵ Drake en Wright 1983: 109.

- d) die verkryging en verskaffing van inligting en die bevordering van navorsing en opleiding; en
 - e) samewerking met nasionale en internasionale liggame betrokke by veiligheid en gesondheid.²⁰⁶
5. Dat die regspersoon deur 'n uitvoerende beheerraad bestuur word wat bestaan uit 'n heeldydse voorsitter, verteenwoordigers vanuit onderskeidelik werkgewers- en werknemersgeledere, plaaslike owerhede en ander belanghebbendes.²⁰⁷

Die aanbevelings van die Robens-Komitee is daarna in die *Health and Safety at Work etc. Act*²⁰⁸ vervat met “the involvement of all concerned in the reduction of occupational hazards” as grondbeginsel.²⁰⁹

Die *Health and Safety at Work etc. Act*²¹⁰ het 'n groot verskeidenheid beroepsveiligheids- en –gesondheidswette wat handel met alle vorme van veiligheid, gesondheid en welsyn in enige vorm in die arbeidsveld, uitgesonderd die handelskeepvaart, in een wet onder een beheerliggaam byeengebring.²¹¹ Die doel daarvan was dat alle tipes nywerhede uiteindelik onder die Wet sal ressorteer, en dat elke nywerheid 'n eie stel regulasies en praktykskodes sal hê pleks van 'n eie bedryfsregulerende wet.²¹² Munkman²¹³ beskryf die Wet as “essentially a tidying-up operation”.

Die uitvoering van die Wet is die verantwoordelikheid van die Minister van Arbeid, wat gemagtig is om gesondheid- en veiligheidsregulasies uit

²⁰⁶ Drake en Wright 1983: 40.

²⁰⁷ Drake en Wright 1983: 40.

²⁰⁸ *Health and Safety at Work etc. Act* 37/1974.

²⁰⁹ Drake en Wright 1983: 45.

²¹⁰ Wet 37/1974.

²¹¹ Smith en Wood 1989: 588; Munkman 1990: 228.

²¹² Munkman 1990: 228.

²¹³ 1990: 229.

te vaardig.²¹⁴

In die *Health and Safety at Work etc. Act*²¹⁵ word twee liggame wat met regspersoonlikheid bekleed is, geskep. Die eerste daarvan is die Health and Safety Commission.²¹⁶ Die kommissie is ‘n “*quango* being a *quasi-autonomous non-governmental organisation entrusted with a large degree of autonomy in the performance of its diverse functions*”.²¹⁷ Die lede van die kommissie is persone met die nodige ondervinding in beroepsveiligheid en beroepsgesondheid.²¹⁸ Die werksaamhede van die kommissie is aan die kontrole van die Minister van Arbeid onderworpe.²¹⁹

Die Health and Safety Commission se taak is om navorsing en opleiding aan te moedig, die ontleding van statistiek asook die hantering van ondersoeke na ‘n ongeluk. Die prosedure van ‘n ondersoek is in die *Health and Safety Inquiries (Procedure) Regulations, 1975*²²⁰ vervat.

Die *Health and Safety at Work etc. Act*²²¹ implementeer die aanbeveling dat tegniese werkgroepe, byvoorbeeld die Safety in Mines Research Advisory Board, tot stand gebring word wat met die detail van regulasies, standaarde en praktykskodes moet handel.²²² Praktykskodes word goedgekeur en gepubliseer, maar alvorens die Health and Safety Commission ‘n praktykskode mag goedkeur, moet die kommissie eers ter wille van effektiwiteit met die betrokke staatsdepartemente en ander

²¹⁴ *Health and Safety at Work etc. Act* 37/1974: art 15; Desmond en Antill 1989: 73; Munkman 1990: 231; Davies 2004: 592.

²¹⁵ Wet 37/1974: art 10.

²¹⁶ Wet 37/1974: art 10; Davies 2004: 592.

²¹⁷ Drake en Wright 1983:42.

²¹⁸ Munkman 1990: 231.

²¹⁹ Drake en Wright a 1983:42; Munkman 1990: 231.

²²⁰ *Health and Safety Inquiries (Procedure) Regulations* 1975 (1975 S.I. No. 335).

²²¹ Wet 37/1974: art 13.

²²² Wet 37/1974: art 13; Drake en Wright 1983: 44-45.

belanghebbende partye, insluitend vervaardigers, werkgewers en werknemers konsulteer.²²³ Na die konsultasie moet die toestemming van die betrokke Minister vir goedkeuring van 'n praktykskode deur die Health and Safety Commission verkry word. 'n Praktykskode wat op hierdie wyse goedgekeur is, is 'n goedgekeurde praktykskode ("approved code of practice"), waarna dit vir toepassing in die nywerheid gepubliseer word.²²⁴

Die Health and Safety Executive is 'n verdere liggaam wat geskep is met regs persoonlikheid.²²⁵ Dit bestaan uit inspektorate wat vir die totale arbeidsveld bestaande uit die verskillende tipes nywerhede soos die fabrieks- en mynwese verantwoordelik is.²²⁶ Die inspektorate het met die bestuur van ondernemings, werknemers se vakbonde en verskaffers van toerusting skakeling, en is 'n sentrale forum vir die ontleding en bestudering van probleme rakende veiligheid en gesondheid.²²⁷

Die Health and Safety Executive stel inspekteurs aan wat onder andere die bevoegdheid het om persele te betree,²²⁸ die bevoegdheid om verbeteringskennisgewings ("improvement notices") en verbodskennisgewings ("prohibition notices") uit te reik waar aktiwiteite 'n risiko van ernstige besering skep,²²⁹ sowel as die bevoegdheid om in 'n noodgeval op gevaarlike items en stowwe beslag te lê.²³⁰

Die *Health and Safety at Work etc. Act*²³¹ bevat 'n aantal verpligtinge wat

²²³ Drake en Wright 1983: 118; Desmond en Antill 1998: 74.

²²⁴ *Health and Safety at Work etc. Act* 37/1974: art 16(7); Dewis en Stranks 1983: 403; Smith en Wood 1989: 595; Desmond en Antill 1998: 75.

²²⁵ Wet 37/1974: art 11.

²²⁶ Drake en Wright 1983:48; Munkman 1990: 231.

²²⁷ Drake en Wright 1983:49; Desmond en Antill 1998: 77.

²²⁸ Wet 37/1974: art 20(2)(a).

²²⁹ Wet 37/1974: art 21 en 22(2). Sien ook Munkman 1990: 231.

²³⁰ Wet 37/1974: art 25.

²³¹ Wet 37/1974: arts 2-8.

met veiligheid verband hou, en op verskeie rolspelers soos werkgewers, persone in beheer van 'n nie-huishoudelike werksperseel, ontwerpers, vervaardigers, invoerders asook werknemers van toepassing is. Hierdie verpligtinge is op die gemeenregtelike regsplig (“duty of care”) gebaseer, maar dit vereis ‘n hoër standaard deurdat die verpligtinge sover as redelik moontlik (“so far as is reasonably practicable”) uitgevoer moet word.²³²

Die nie-nakoming van dié verpligtinge ontlok strafregtelike vervolging,²³³ maar nie siviele aanspreeklikheid nie.²³⁴

‘n Siviele aksie vir skadevergoeding op grond van nie-nakoming van die regulasies,²³⁵ nie-nakoming van ‘n praktykskode²³⁶ asook gemeenregtelike nalatigheid kan wel ingestel word tensy ‘n spesifieke regulasie dit verbied.²³⁷

2.4 ONTARIO, KANADA: STRUKTUUR VAN DIE OCCUPATIONAL HEALTH AND SAFETY ACT, 1990

Die Kanadese Grondwet is die hoogste gesag in Kanada, en alle reg is daaraan onderhewig.²³⁸

Die *Constitution Act*²³⁹ van Kanada bepaal in artikel 52(1) daarvan dat:

The Constitution of Canada is the supreme law of Canada, and any law that is inconsistent with the provisions of the Constitution is, to the extent of the

²³² Munkman 1990: 232.

²³³ *Health and Safety at Work etc. Act* 37/1974: art 33; Smith en Wood 1989: 595.

²³⁴ Wet 37/1974: art 47; Smith en Wood 1989: 595.

²³⁵ Wet 37/1974: art 47(2); Munkman 1990: 239.

²³⁶ Wet 37/1974: art 47(1)(b).

²³⁷ Wet 37/1974: art 47(4); Munkman 1990: 240.

²³⁸ *Constitution Act* 1982: art 52(1); Hogg 1992: 51. Die Wet het nie ‘n nommer byvoorbeeld Wet 1/1982 nie. Die Kanadese Grondwet word verder in Hoofstuk 10 bespreek.

²³⁹ *Constitution Act* 1982.

inconsistency, of no force or effect.

Die grondwetlik verskanste regte mag egter beperk word, en ten opsigte van beperkings bepaal die *Constitution Act*²⁴⁰ in artikel 1 daarvan dat:

The Canadian Charter of Rights and Freedoms guarantees the rights and freedoms set out in it subject only to such reasonable limits prescribed by law as can be demonstrably justified in a free and democratic society.

Elke provinsie in Kanada het sy eie beroepsveiligheids- en beroepsgesondheidswetgewing, maar slegs dié van die Ontario provinsie gaan hierin bespreek word, naamlik die *Occupational Health and Safety Act*.²⁴¹

Die Wet²⁴² is op die Staat en alle bedrywe, uitgesonderd privaat huishoudings, boerderye en die onderwys, insluitend tersiêre onderwys van toepassing.

‘n Owerheidsliggaam (“agency”) word in die Wet geskep wat oor veilige werksomstandighede navorsing moet doen, en dan aanbevelings oor nuwe regulasies en veiligheidstandaarde moet maak.²⁴³ Die owerheidsliggaam word deur ‘n inspektoraat bygestaan wat die taak het om bestaande veiligheidstandaarde af te dwing by wyse van ‘n konsultasieproses met die werkgewers en werknemers, die maak van aanbevelings en die oplegging van boetes.²⁴⁴ Die bevoegdhede van inspekteurs, wat die reg insluit om ‘n werksplek sonder lasbrief te betree, toerusting te verwyder en te laat toets, dokumente te ondersoek, te verwyder en afskrifte daarvan te maak, navrae te doen, skriftelike verslae vanaf werkgewers en

²⁴⁰ *Constitution Act* 1982.

²⁴¹ Die skrywers Arthurs en Bowland meen dat dit die mees prominente wet is. Sien Arthurs ea 1988: 117; Bowland 2004: 132. Die volledige beskrywing van die Wet is die *Occupational Health and Safety Act*, R.S.O. 1990, Chapter 0.1.

²⁴² *Occupational Health and Safety Act*, 1990: arts 2 en 3.

²⁴³ *Occupational Health and Safety Act*, 1990: art 5; Arthurs ea 1988: 117.

²⁴⁴ *Occupational Health and Safety Act*, 1990: art 6.

werknemers aan te vra, asook om nakomingkennisgewings of bevels uit te reik, word in die Wet²⁴⁵ uiteengesit. In 'n geval waar daar dreigende gevaar is, het die inspekteur die bevoegdheid om 'n bevel tot opskorting van werksaamhede uit te reik totdat aan die voorgeskrewe veiligheidsstandaarde voldoen is.²⁴⁶

Die Wet²⁴⁷ maak voorsiening vir praktykskodes wat deur die Minister van Arbeid goedgekeur en in die amptelike koerant gepubliseer moet word, waarna dit as veiligheidsstandaarde afdwingbaar is.²⁴⁸

Die Wet²⁴⁹ plaas 'n verpligting op werkgevers sowel as werknemers om self verantwoordelikheid vir beroepsveiligheid en –gesondheid te aanvaar. Vir hierdie doel is dit verpligtend dat elke onderneming 'n veiligheids- en gesondheidsverteenwoordiger het,²⁵⁰ asook 'n gesamentlike veiligheidskomitee wat uit verteenwoordigers van die werkgever sowel as werknemers bestaan.²⁵¹ Die veiligheidskomitee is verplig om met gereelde tussenpose inspeksies uit te voer, aanbevelings aan die bestuur te maak en die inspekteur op hoogte van sake te hou.²⁵² Die werkgever is verplig om inligting oor gevaarlike stowwe en omstandighede wat werknemers moontlik nadelig kan tref, aan die veiligheidskomitee te verskaf.²⁵³

Die Wet²⁵⁴ plaas verpligtinge op die werkgever sowel as werknemer ter

²⁴⁵ *Occupational Health and Safety Act*, 1990: art 54-57. Die proses word in Hoofstuk 3 hieronder bespreek.

²⁴⁶ *Occupational Health and Safety Act*, 1990: art 54; Arthurs ea 1988: 118.

²⁴⁷ *Occupational Health and Safety Act*, 1990: art 32.

²⁴⁸ Sien Hoofstuk 5 vir 'n bespreking daarvan.

²⁴⁹ *Occupational Health and Safety Act*, 1990: art 8 en 9.

²⁵⁰ *Occupational Health and Safety Act*, 1990: art 8.

²⁵¹ *Occupational Health and Safety Act*, 1990: art 9.

²⁵² *Occupational Health and Safety Act*, 1990: art 12; Arthurs ea 1988: 118.

²⁵³ *Occupational Health and Safety Act*, 1990: art 25; Arthurs ea 1988: 118.

²⁵⁴ *Occupational Health and Safety Act*, 1990: arts 25, 26 en 28.

bereiking van bepaalde standarde van veiligheid in die werksplek.²⁵⁵ Dit is byvoorbeeld verpligtend vir werkgewers om die regte gereedskap en toerusting, materiaal en beskermende toerusting te verskaf en in 'n goeie toestand te onderhou, te verseker dat alle werksprosedures nagekom word, dat inligting oor veiligheid aan werknemers verskaf word en dat behoorlike toesig by werksplekke gehou word.²⁵⁶

Werknemers is verplig om volgens die Wet en regulasies te werk, die veiligheidstoerusting wat deur die werkgewer verskaf word te gebruik, defekte aan toerusting asook oortreding van die Wet en regulasies waarvan die werknemer bewus is aan die werkgewer te rapporteer, asook om werk op sodanige wyse te verrig dat werknemers nie daardeur in gevaar gestel word nie.²⁵⁷

Dit is 'n misdryf om 'n bepaling van die Wet, regulasies, nakomingsbevel van die inspekteur, Direkteur of Minister te oortree of te versuim om daaraan te voldoen.²⁵⁸ Die strafregtelike vervolging word in die distrik waar die beskuldigde woon, ingestel, en die vervolgingsgesag is geregtig om te versoek dat 'n provinsiale regter as voorsittende beampte tydens die verhoor optree.²⁵⁹

2.5 VERENIGDE STATE VAN AMERIKA: STRUKTUUR VAN DIE OCCUPATIONAL SAFETY AND HEALTH ACT, 1970

Die *Constitution of the United States of America*²⁶⁰ as Grondwet van die

²⁵⁵ Arthurs ea 1988: 117.

²⁵⁶ *Occupational Health and Safety Act*, 1990: art 25.

²⁵⁷ *Occupational Health and Safety Act*, 1990: art 28.

²⁵⁸ *Occupational Health and Safety Act*, 1990: art 66. Die proses word in Hoofstuk 5 bespreek.

²⁵⁹ *Occupational Health and Safety Act*, 1990: art 68.

²⁶⁰ *Constitution of the United States of America* 1787. Die Wet het nie 'n nommer byvoorbeeld Wet

Verenigde State van Amerika is die hoogste gesag in die land, en alle reg is daaraan onderworpe.²⁶¹

Die *Occupational Safety and Health Act* van 1970²⁶² van die Verenigde State van Amerika is 'n federale wet, en word dus in al die state van die Verenigde State van Amerika toegepas.²⁶³ Dit is 'n oorkoepelende wet wat die veiligheid en gesondheid van Amerikaanse werkers nastreef, en werkgewers verplig om 'n veilige werksplek vry van beroepsgevaar te voorsien.²⁶⁴ Die doel van die Wet is om werksverwante beserings, siektes en sterftes deur die uitreiking en afdwinging van standarde vir veiligheid en gesondheid in die werksplek te voorkom.²⁶⁵

Die Wet is egter nie op die mynbedryf, spoorweë en die kernkrag-nywerhede van toepassing nie.²⁶⁶ In hierdie nywerhede word die veiligheids- en gesondheidsaspekte van werkers deur onderskeidelik die *Federal Mine Safety and Health Act* van 1977, die *Federal Railroad Safety Act* van 1970 en die *Atomic Energy Act* van 1954 gereguleer.²⁶⁷ Die Wet is ook nie op staats- en munisipale werknemers van toepassing nie,²⁶⁸ aangesien die betrokke staat waarin hulle werkzaam is, sy eie wetgewing met betrekking tot eiesoortige beroepsveiligheids- en gesondheidsbehoeftes uitvaardig.²⁶⁹

Die Minister van Arbeid is die verantwoordelike beampte vir die uitreik

1/1787 nie.

²⁶¹ Stephens en Schebb 2003: 8. Die Amerikaanse Grondwet word verder in Hoofstuk 10 hieronder bespreek.

²⁶² *Occupational Safety and Health Act* 1970.

²⁶³ *Occupational Safety and Health Act* 1970: art 4; Goldman 1996: 409.

²⁶⁴ *Occupational Safety and Health Act* 1970: art 2; Goldman 1996: 409.

²⁶⁵ http://en.Wikipedia.org/wiki/Occupational_Safety_and_Health_Administration: 1.

²⁶⁶ *Occupational Safety and Health Act* 1970: art 4.

²⁶⁷ Goldman 1996: 409.

²⁶⁸ *Occupational Safety and Health Act* 1970: art 4.

²⁶⁹ Goldman 1996: 410.

van alle veiligheid- en gesondheidstandaarde ingevolge die Wet.²⁷⁰ Die Minister van Arbeid word deur die National Advisory Committee on Occupational Safety and Health, wat uit kundiges op die gebied van beroepsgesondheid en –veiligheid bestaan, geadviseer.²⁷¹ Daarbenewens is daar ook ‘n National Institute for Occupational Safety and Health, wat ‘n adviserende liggaam is wat onafhanklik van die Minister advies aan belanghebbendes oor veiligheid en gesondheidsaspekte gee.²⁷² Die Wet maak voorsiening vir inspekteurs, en afdwinging van gesondheid- en veiligheidstandaarde vind by wyse van inspeksies van die werksplekke deur inspekteurs plaas, welke roetine-inspeksies kan wees of nadat ‘n ongeval plaasgevind het.²⁷³ Na die afhandeling van ‘n inspeksie vind ‘n verpligte vergadering met die werkgever asook met die werknemersverteenvoerder plaas, waar die inspekteur terugvoering van sy bevindinge aan die aanwesiges gee, asook inligting oor regstellings wat vereis word en die voorgeskrewe strawwe vir nie-nakoming van die vereiste regstellings.²⁷⁴

‘n Skriftelike nakomingskennisgewing (“compliance notice”) kan deur die inspekteur uitgereik word, waarvolgens die werkgever ‘n vasgestelde tydperk gebied word om die gebreke te herstel.²⁷⁵ Indien die werkgever nie ‘n kennisgewing van voorneme aflewer om die nakomingskennisgewing te opponeer nie, word die nakomingskennisgewing ‘n bevel wat finaal en bindend is.²⁷⁶ Indien ‘n kennisgewing van opponering aan die Occupational Safety and Health Review Commission afgelewer word, word ‘n saak in die plaaslike hof

²⁷⁰ *Occupational Safety and Health Act* 1970: art 6; Goldman 1996: 410.

²⁷¹ *Occupational Safety and Health Act* 1970: art 7; Goldman 1996: 410.

²⁷² *Occupational Safety and Health Act* 1970: art 22; Goldman 1996: 410.

²⁷³ *Occupational Safety and Health Act* 1970: art 8; Goldman 1996: 413.

²⁷⁴ *Occupational Safety and Health Act* 1970: art 8; Goldman 1996: 413.

²⁷⁵ *Occupational Safety and Health Act* 1970: art 10.

²⁷⁶ *Occupational Safety and Health Act* 1970: art 10; Goldman 1996: 414.

aanhangig gemaak.²⁷⁷ Die regter kan die bevinding van die inspekteur gedeeltelik of in geheel bekragtig, wysig of tersyde stel.²⁷⁸ Die bevinding word geag 'n bevinding van die Kommissie te wees.²⁷⁹

In die geval van dreigende gevaar moet die inspekteur die werkgewer en werknemers daaromtrent inlig.²⁸⁰ Die Minister van Arbeid kan in 'n federale distriks Hof om 'n interdik aansoek doen, byvoorbeeld dat 'n werksplek gesluit word.²⁸¹ Die inspekteurs wat in terme van die *Federal Mine Safety and Health Act* van 1977 aangestel is, het die bevoegdheid om self 'n bevel tot sluiting van 'n myn in die geval van dringendheid of die voortdurende nie-nakoming van 'n nakomingskennisgewing uit te reik.²⁸²

Die opsetlike nie-nakoming van die bepalings van die Wet stel 'n misdryf daar, indien 'n werknemer as gevolg van die nie-nakoming gedood is.²⁸³

2.6 SAMEVATTING

Die belangrikste elemente in Suid-Afrika se moderne beroepsgesondheids- en veiligheidswetgewing²⁸⁴ is die volgende:²⁸⁵

1. Die herskikking van die werkgewer se algemene verpligtinge, wat dien as aanmoediging om op 'n aktiewe wyse betrokke te wees by die uitskakeling of vermindering

²⁷⁷ *Occupational Safety and Health Act* 1970: art 11; Goldman 1996: 415.

²⁷⁸ *Occupational Safety and Health Act* 1970: art 11; Goldman 1996: 415.

²⁷⁹ *Occupational Safety and Health Act* 1970: art 11; Goldman 1996: 415.

²⁸⁰ *Occupational Safety and Health Act* 1970: art 13.

²⁸¹ *Occupational Safety and Health Act* 1970: art 13.

²⁸² Goldman 1996: 416.

²⁸³ *Occupational Safety and Health Act* 1970; Goldman 1996: 417.

²⁸⁴ Die *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid* 85/1993 en die *Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne* 29/1996. Skrywer voeg die *Handelskeepvaartwet* 57/1951 daarby.

²⁸⁵ Thompson en Benjamin 1996: G1-2.

van beroepsbeserings en –siektes.

2. Die uitbreiding van die verpligting van die werkgever om voldoende inligting aan werknemers te verskaf.
3. Die invoer van werknemers- en vakbondbetrokkenheid by veiligheid.
4. Die opstel en byhou van ‘n veiligheids- en gesondheidsbeleid.
5. Wysigings aan die ondersoekproses na die plaasvind van ongelukke.

Dit is opvallend dat die Suid-Afrikaanse beroepsgesondheids- en beroepsveiligheidswetgewing ‘n sterk ooreenkoms met soortgelyke wetgewing in Engeland toon, terwyl daar ook in ‘n mindere of meerdere mate ooreenkomste met die wetgewing van Ontario in Kanada en die Verenigde State van Amerika is. Wat ook duidelik na vore kom, is dat die Suid-Afrikaanse wetgewing nie noodwendig en te alle tye met elke besonderheid van die ander jurisdiksies se wetgewing ooreenstem nie, aangesien elke jurisdiksie sy eiesoortige omstandighede en staatsbestel het. In die Suid-Afrikaanse staatsbestel onder die *Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika*²⁸⁶ moet die beroepsgesondheids- en beroepsveiligheidswetgewing te alle tye met die voorskrifte van die *Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika*²⁸⁷ rekening hou.

Dit blyk voorts dat Suid-Afrika se Grondwethof beperkings op die grondwetlike reg op maatskaplike sekerheid (“social security”) op grond van ekonomiese oorwegings regverdig, terwyl dit nie in Engeland, Ontario in Kanada en die Verenigde State van Amerika die geval is nie.²⁸⁸

²⁸⁶ Wet 108/1996.

²⁸⁷ Wet 108/1996.

²⁸⁸ Sien Hoofstuk 10 hieronder vir ‘n verdere bespreking hiervan.

AFDELING B

HOOFSTUK 3

STAATSONDERSOEKE TER BEPALING VAN STRAFREGTELIKE AANSPREEKLIKHEID

3.1	Inleiding	62
3.2	Suid-Afrika	64
3.2.1	Algemeen	64
3.2.2	<i>Wet op Geregtelike Doodsondersoeke</i> 58 van 1959	66
3.2.3	<i>Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid</i> 85 van 1993	68
3.2.4	<i>Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne</i> 29 van 1996	82
3.2.5	<i>Handelskeepvaartwet</i> 57 van 1951	101
3.2.6	<i>Lugvaartwet</i> 74 van 1962	108
3.3	Engeland: <i>Health and Safety at Work etc. Act</i> 37 van 1974	112
3.4	Ontario, Kanada: <i>Occupational Health and Safety Act</i> , 1990	116
3.5	Verenigde State van Amerika: <i>Occupational Safety and Health Act</i> , 1970	119
3.6	Samevatting	123

3.1 INLEIDING

Die Staat as owerheid speel 'n belangrike rol by die voorkoming van ongevallen, asook by die ondersoek van voorvalle wat tot beskadiging van eiendom of beserings en lewensverlies gelyk het, byvoorbeeld nywerheids-, myn-, see- en lugrampe. Die Staat het dan ook 'n belang by veilige werkspraktyke, voorkoming van ongevallen en die ondersoek van voorvalle.¹ In die beroepsgesondheids- en -veiligheidswetgewing word wye bevoegdhede aan inspekteurs, wat beamptes van die Staat is, verleen om hulle in die uitvoering van hul pligte behulpsaam te wees. Sedert die *Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika*,² die *Wet op Bevordering van Administratiewe Geregtigheid*³ en die *Wet op Bevordering van Toegang tot Inligting*⁴ in werking getree het, mag dit wees dat sekere bevoegdhede wat aan inspekteurs in die beroepsgesondheids- en beroepsveiligheidswetgewing gegee word, inbreuk op grondwetlike regte maak. Dit beteken nie noodwendig dat sodanige handeling as ongrondwetlik beskou kan word nie, aangesien grondwetlike regte nie absoluut is nie, maar beperk kan word.⁵

By staatsondersoeke is vyf grondwetlike bepalings van belang, naamlik:

- a) Elke persoon het ingevolge die *Wet op Bevordering van Administratiewe Geregtigheid*⁶ die reg op administratiewe handeling wat regsgeldig, redelik en prosedureel billik is.⁷ Dit hou verband met die vraag na die korrekte prosedure wat na 'n ongeluk deur 'n inspekteur gevolg moet word.
- b) Elke persoon het ingevolge die *Wet op Bevordering van Toegang*

¹ Sien Hoofstuk 2 hierbo.

² Aanvanklik Wet 200/1993, en daarna Wet 108/1996.

³ Wet 3/2000.

⁴ Wet 2/2000.

⁵ *Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika* 108/1996: art 36.

⁶ Wet 3/2000.

⁷ Wet 108/1996: art 33(1).

*tot Inligting*⁸ die reg op toegang tot inligting wat deur die Staat gehou word, asook op inligting gehou deur 'n ander persoon wat vir die uitoefening of beskerming van 'n reg benodig word.⁹ Dit hou verband met die vraag of 'n party insae in die ondersoekdossier van 'n inspekteur kan verkry.

- c) Elke persoon het die reg op privaatheid.¹⁰ Dit hou verband met die vraag of 'n inspekteur vrye toegang tot 'n besigheidsperseel het, en op besigheidsrekords beslag kan lê. Die relevansie van insae in die besigheidsrekords is dat dit moontlik lig kan werp op die vraag of die bestuur van die betrokke nywerheid 'n ramp voorsien het, maar byvoorbeeld om ekonomiese redes tog met 'n sekere proses voortgegaan het.¹¹
- d) Elke persoon het die reg om 'n beroep te kies.¹² Dit hou verband met die reg om 'n onderneming volgens eie smaak en styl te bestuur, uiteraard onderhewig aan die betrokke beroep se reëls en billike arbeidspraktyke.
- e) Elke beskuldigde het die reg op 'n billike verhoor.¹³ Dit hou verband met die vraag of 'n inspekteur geregtig is om tydens 'n ondersoek op antwoorde aan te dring, asook met die vraag of regsverteenvoording tydens 'n ondersoek toegelaat moet word.¹⁴

Gevolglik gaan 'n ontleding van ondersoeke deur die Staat en die inspekteurs se statutêre bevoegdhede gedoen word ten einde te bepaal of dit aan die voorskrifte van die *Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika*¹⁵ voldoen. In hierdie hoofstuk sal staatsondersoeke na die

⁸ Wet 2/2000.

⁹ *Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika* 108/1996: art 32(1).

¹⁰ Wet 108/1996: art 14.

¹¹ *Dolus eventualis* word later in hierdie hoofstuk en in Hoofstuk 4 hieronder bespreek.

¹² Wet 108/1996: art 22.

¹³ Wet 108/1996: art 35(3).

¹⁴ Dit moet egter in gedagte gehou word dat 'n staatsondersoek en 'n strafsak verskillend van aard is, soos later verder sal blyk.

¹⁵ Wet 108/1996.

plaasvind van ‘n ongeval of ramp, soos gereël in die *Wet op Geregtelike Doodsondersoeke*,¹⁶ die drie beroepsgesondheids- en -veiligheidswette¹⁷ asook die *Lugvaartwet*¹⁸ bespreek en met dié van Engeland, Ontario in Kanada en die Verenigde State van Amerika vergelyk word. Daarmee saam sal die grondwetlike aspekte wat handel met betreding van persele deur inspekteurs, deursoeking en beslaglegging (“search and seizure”), insae in die notules van bestuursvergaderings, ondervraging, insae in die ondersoekdossier, verteenwoordiging by ondersoeke, uitoefening van die swygreg tydens ondersoeke asook die bevoegdheid van ‘n inspekteur om werksaamhede te laat staak, hanteer word.

3.2 SUID-AFRIKA

3.2.1 ALGEMEEN

Dit blyk dat ‘n algemene kenmerk van beroepsgesondheids- en beroepsveiligheidswetgewing die bevoegdheid is wat aan inspekteurs verleen word om ‘n ondersoek in te stel na ongelukke, voorvalle wat plaasgevind het en die omstandighede wat tot gevaarlike werkstoestande of die plaasvind van ongelukke aanleiding kan gee. Die ondersoek bestaan gewoonlik uit twee gedeeltes: Eerstens vind die aanvanklike ondersoek plaas waar die inspekteur bewysstukke en verklarings verkry, en tweedens is dit ‘n formele ondersoek wat gewoonlik in die vorm van ‘n verhoor is. Die algemene verloop van ‘n ondersoek deur ‘n inspekteur ingevolge die beroepsgesondheids- en -veiligheidswetgewing kan as volg uiteengesit word:¹⁹

¹⁶ Wet 58/1959.

¹⁷ *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid* 85/1993; *Handelskeepvaartwet* 57/1951; *Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne* 29/1996.

¹⁸ Wet 74/1962.

¹⁹ Franklin en Kaplan 1982: 546-547.

1. Voorondersoek deur die inspekteur, bestaande uit die versameling van bewysstukke en die verkryging van verklarings.
2. Inspeksie ter plaatse, waarvan die doel is:
 - a) Om die algemene ligging van die werksplek of plek van ongeluk te leer ken.
 - b) Om die toestand wat ten tye van die ongeval geheers het, te bepaal.
 - c) Om te bepaal of 'n wet, regulasie of praktyksreëls ('n standaard of praktykskode) oortree is.
 - d) Om vas te stel welke bewysstukke vir die formele verhoorondersoek benodig gaan word.
 - e) Om vas te stel welke getuies benodig gaan word.
 - f) Om 'n datum vir die verhoorondersoek te bepaal.
3. Die verhoorondersoek vind plaas, waar alle belanghebbendes inspraak het, getuienis gelei word onderworpe aan kruisverhoor deur deelnemende partye en waarna betoog volg.
4. Aan die einde van die verhoorondersoek moet die inspekteur tot 'n bevinding kom. Die bevinding word oor die algemeen na die Direkteur van Openbare Vervolgings vir oorweging van 'n strafregtelike vervolging gestuur.
5. In enige stadium van die voorondersoek en verhoorondersoek kan 'n lasgewing uitgereik word dat vanweë gevaarlike toestand werksaamhede by 'n betrokke onderneming beperk of gestaak word.²⁰

Wat die status van 'n staatsondersoek ingevolge die huidige beroepsgesondheid- en -veiligheidswetgewing betref, word dit aan die

²⁰ Item 5 is my invoeging.

hand gedoen dat, aan die hand van die beslissing in die saak van *Vigario v Afrox*,²¹ ‘n staatsondersoek ingevolge die beroepsgesondheids- en beroepsveiligheidswetgewing *quasi*-judisieël van aard is. In die saak van *Vigario v Afrox*²² het die weduwe van ‘n werknemer van die verweerder ‘n gemeenregtelike eis teen die verweerder ingestel, op grond van die beweerde nalatigheid van die verweerder wat tot die werknemer se beroepsbesering en latere afsterwe gelei het. By die aanvang van die verhoor het die eiseres aansoek gedoen dat die oorkonde van die staatsondersoek by die hof ingehandig word. Die hof het beslis dat die geregtelike doodsondersoek en ondersoek wat in terme van die (nou herroepe) *Masjinerie en Beroepsveiligheidswet*²³ gehou was, *quasi*-judisieël van aard is,²⁴ en dat die oorkonde in die belang van geregtigheid by die hof ingehandig kan word.²⁵

3.2.2 WET OP GEREGETELIKE DOODSONDERSOEKE 58 VAN 1959

Die *Wet op Geregtelike Doodsondersoeke*²⁶ maak voorsiening vir die instel van ‘n geregtelike ondersoek by ‘n sterfgeval wat vermoedelik aan ‘n onnatuurlike oorsaak toe te skryf is.

‘n Polisiebeampte wat rede het om te vermoed dat iemand aan ‘n onnatuurlike oorsaak gesterf het, moet ondersoek na die omstandighede van die sterfgeval instel of laat instel, en die sterfgeval by die landdros

²¹ 1996 3 SA 450 W.

²² 1996 3 SA 450 W: 454D.

²³ Wet 6/1983.

²⁴ ‘n *Quasi*-judisiële handeling is ‘n handeling deur ‘n liggaam wat nie ‘n geregshof is nie, maar die beginsels en proses wat gevolg word, is met die van ‘n geregshof vergelykbaar. Sien Wiechers 1996: 123.

²⁵ *Vigario v Afrox* 1996 3 SA 450 W: 454D.

²⁶ Wet 58/1959.

aanmeld.²⁷ Na die ondersoek, moet die polisiebeampte 'n verslag opstel en aan die staatsaanklaer voorlê.²⁸ Indien 'n strafgeding nie as gevolg van die sterfgeval ingestel is nie, moet die staatsaanklaer die verslag aan die landdros voorlê, en indien dit vir die landdros blyk dat 'n sterfgeval weens onnatuurlike oorsake voorgekom het, moet hy stappe doen om 'n geregtelike doodsondersoek na die omstandighede en oorsaak van die sterfte in te stel.²⁹

Die betrokke landdros, 'n ander landdros, streekslanddros of regter kan as voorsittende beampte by die geregtelike doodsondersoek optree,³⁰ en kan deur assessore wat kundiges op hul gebied is, bygestaan word.³¹ Die geregtelike doodsondersoek kan gesamentlik met 'n ondersoek ingevolge 'n ander wet³² ingestel word, waar die betrokke landdros/streekslanddros/regter as regterlike beampte voorsit.³³ Voorbeelde van gesamentlike ondersoeke is die ondersoeke na die Merriespruit Mynramp³⁴ te Virginia en die Rovic Mynramp³⁵ te Boshof.

Getuies kan deur die regterlike beampte uit eie beweging of op versoek van iemand wat 'n wesenlike en besondere belang in die uitslag van die ondersoek het, gedagvaar word om te verskyn, getuienis af te lê en dokumente of bewysstukke voor te lê.³⁶ 'n Beëdigde verklaring in verband met die sterfgeval is na die goëddunke van die regterlike beampte as bewys van die feite daarin vermeld deur die blote inhandiging

²⁷ *Wet op Geregtelike Doodsondersoeke* 58/1959: art 3(1).

²⁸ *Wet* 58/1959: art 4.

²⁹ *Wet* 58/1959: art 5.

³⁰ *Wet* 58/1959: art 6.

³¹ *Wet* 58/1959: art 9(1).

³² Byvoorbeeld die *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid* 85/1993, die *Wet op Veiligheid en Gesondheid in Myne* 29/1996, die *Handelskeepvaartwet* 57/1951 en die *Lugvaartwet* 74/1962.

³³ *Wet* 58/1959: art 23.

³⁴ Gesamentlike Onderzoek na die Merriespruitramp te Virginia GO 27/1994.

³⁵ Gesamentlike Geregtelike Doodsondersoek en Mynondersoek na die Rovic Diamantmynramp GO 1/1997.

³⁶ *Wet* 58/1959: art 8(1).

daarvan toelaatbaar.³⁷ Die outeur van die verklaring kan na die goeëdunke van die regterlike beampte gedagvaar word om te verskyn en mondelinge getuienis af te lê.³⁸

Getuies mag deur die staatsaanklaer en enige ander persoon wat 'n wesenlike en besondere belang by die uitslag van die ondersoek het, ondervra word, hetsy persoonlik of deur middel van 'n advokaat of prokureur.³⁹ Die wetsbepalings aangaande strafverhore is *mutatis mutandis* van toepassing op die dagvaar van die getuies, hul ondervraging, afneem van getuienis, voorlegging van bewysstukke en betaling van getuiegeld.⁴⁰

By die voltooiing van die geregtelike doodsondersoek moet die regterlike beampte 'n bevinding maak omtrent die identiteit van die oorledene, die oorsaak of waarskynlike oorsaak van dood, die datum van die sterfgeval asook of die dood deur 'n handeling of versuim veroorsaak is wat *prima facie* 'n misdryf aan die kant van iemand uitmaak.⁴¹ Die notule word na afhandeling van die ondersoek aan die Direkteur van Openbare Vervolgings besorg.⁴²

3.2.3 WET OP BEROEPSGESONDHEID EN VEILIGHEID 85 VAN 1993

Algemeen oor die ondersoekproses:

Die *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid*⁴³ maak voorsiening vir

³⁷ *Wet op Geregtelike Doodsondersoeke* 58/1959: art 13(1).

³⁸ *Wet* 58/1959: art 13(1) en (2).

³⁹ *Wet* 58/1959: art 11.

⁴⁰ *Wet* 58/1959: art 8(2).

⁴¹ *Wet* 58/1959: art 16.

⁴² *Wet* 58/1959: art 17.

⁴³ *Wet* 85/1993.

twee tipes ondersoekte. Die eerste daarvan is ‘n voorondersoek (die artikel 31 ondersoek) (“investigation”)⁴⁴ en die daaropvolgende is ‘n verhoorondersoek/formele ondersoek (die artikel 32 ondersoek) (“formal inquiry”).⁴⁵

Artikel 31 van die *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid*⁴⁶ bepaal dat ‘n inspekteur die omstandighede na ‘n voorval waarin ‘n persoon beseer of gedood is of by ‘n werkplek siek geword het, mag ondersoek (die artikel 31 ondersoek) ten einde te bepaal of ‘n formele ondersoek (‘n artikel 32 ondersoek) nodig sal wees.⁴⁷

Daar is geen riglyne in die Wet vir die prosedure van die artikel 31 voorondersoek nie. In daardie verband bepaal die *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid*⁴⁸ in artikel 31(1) slegs dat:

'n Inspekteur kan ondersoek instel na die omstandighede van enige voorval wat plaasgevind het by of ontstaan het in 'n werkplek of in verband met die gebruik van bedryfstoeusting of masjinerie wat gelei het, of na die mening van die inspekteur kon gelei het, tot die besering, siekte of dood van enige persoon ten einde te bepaal of dit nodig is dat 'n formele ondersoek ingevolge artikel 32 gehou word.

Na die afhandeling van ‘n voorondersoek doen die inspekteur aan die Direkteur van Openbare Vervolgings verslag en verskaf ‘n afskrif van die verslag aan die hoofinspekteur.⁴⁹ Die Direkteur van Openbare Vervolgings handel met die verslag ooreenkomstig die bepalings van die *Wet op Geregte Doodsondersoeke*⁵⁰ of die *Strafproseswet*.^{51 52}

⁴⁴ *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid* 85/1993: art 31.

⁴⁵ *Wet* 85/1993: art 32.

⁴⁶ *Wet* 85/1993.

⁴⁷ *Wet* 85/1993: art 31.

⁴⁸ *Wet* 85/1993.

⁴⁹ *Wet* 85/1993: art 35.

⁵⁰ *Wet* 58/1959.

⁵¹ *Wet* 51/1977.

⁵² *Wet* 85/1993: art 31.

Bevoegdhede van die inspekteur:

Ter bereiking van die Wet se doeleindes het 'n inspekteur algemene asook spesiale bevoegdhede.⁵³ In die saak van *Park-Ross v Director: Office of Serious Economic Offences*⁵⁴ is beslis dat die aanvoorwerk van 'n inspekteur ter versameling van getuienis in groot mate ooreenstem met die werk van 'n polisiebeampte wat as ondersoekbeampte tydens die ondersoek van 'n beweerde misdryf optree. Beide persone se funksie is om getuienis te versamel, en vir die doeltreffende verrigting van beide se taak moet so 'n ondersoekbeampte uiteraard met wye, soms ingrypende magte beklee wees.⁵⁵

Die algemene bevoegdhede van 'n inspekteur⁵⁶ wat in terme van die *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid*⁵⁷ aangestel is, in vergelyking met die bevoegdhede van 'n polisiebeampte wat 'n misdryf in terme van die *Strafproseswet*⁵⁸ ondersoek, is as volg:⁵⁹

- a) Inspekteur: Hy mag sonder vooraf-kennisgewing te alle redelike tye 'n perseel waar gewerk of masjinerie gebruik word, betree.⁶⁰ Polisiebeampte: Hy moet voor betreding 'n lasbrief verkry.⁶¹
- b) Inspekteur: Hy mag sonder vooraf-kennisgewing te alle redelike tye enige persoon, hetsy die persoon alleen is of nie, ondervra.⁶² Die ondervraagde is verplig om enige vraag te

⁵³ *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid* 85/1993: arts 29 en 30.

⁵⁴ 1998 1 SA 108 CPD: 122F. Die bespreking van die beslissing volg later.

⁵⁵ Soos later aangetoon by 'n vergelyking tussen die algemene magte van 'n inspekteur en 'n polisiebeampte, is die magte van 'n inspekteur wyer sowel as meer ingrypend as dié van 'n polisiebeampte.

⁵⁶ *Wet* 85/1993: art 29(1).

⁵⁷ *Wet* 85/1993.

⁵⁸ *Wet* 51/1977.

⁵⁹ Die relevansie van hierdie vergelyking is om te toets in hoe 'n mate die bevoegdhede van 'n inspekteur met dié van 'n polisiebeampte ooreenstem of verskil, na aanleiding van die bevinding in *Park-Ross v Director: Office of Serious Economic Offences* 1998 1 SA 108 C: 122F dat dit in wese ooreenstem.

⁶⁰ *Wet* 85/1993: art 29(1)(a).

⁶¹ *Wet* 51/1977: arts 25 en 26, benewens uitsonderings wat nie nou relevant is nie.

⁶² *Wet* 85/1993: art 29(1)(b).

beantwoord, tensy die antwoord self-inkriminerend is.⁶³

Polisiebeampte: Hy mag 'n persoon ondervra, maar is verplig om die ondervraagde van die reg om te swyg in te lig, en het die ondervraagde persoon die reg om te swyg.⁶⁴

- c) Inspekteur: Hy mag sonder vooraf-kennisgewing te alle redelike tye eis dat enige persoon in die besit van dokumente dit aan hom oorhandig,⁶⁵ dus sonder enige lasbrief.

Polisiebeampte: 'n Lasbrief is 'n voorvereiste vir beslaglegging.⁶⁶

- d) Inspekteur: Hy mag sonder vooraf-kennisgewing te alle redelike tye sodanige dokument ondersoek en afskrifte daaruit maak.⁶⁷ Polisiebeampte: 'n Lasbrief is 'n voorvereiste vir beslaglegging.⁶⁸

- e) Inspekteur: Hy mag sonder vooraf-kennisgewing te alle redelike tye van 'n persoon wat in beheer van sodanige dokument was, 'n antwoord eis oor besonderhede vervat in die dokument.⁶⁹ Polisiebeampte: Hy mag 'n persoon ondervra, maar is verplig om die ondervraagde van die reg om te swyg in te lig, en het die ondervraagde persoon die reg om te swyg.⁷⁰

- f) Inspekteur: Hy mag sonder vooraf-kennisgewing te alle redelike tye enige voorwerp ondersoek of die voorwerp of 'n monster vir ondersoek verwyder.⁷¹ Polisiebeampte: 'n

⁶³ *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid* 85/1993 : art 34(b).

⁶⁴ *Strafproseswet* 51/1977: art 26; *Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika* 108/1996: 35(1)(a) en (b); Kriegler en Kruger 2002: 46-47.

⁶⁵ *Wet* 85/1993: art 29(1)(c).

⁶⁶ *Wet* 51/1977: art 20, benewens uitsonderings wat nie nou relevant is nie, art 21; Kriegler en Kruger 2002: 42.

⁶⁷ *Wet* 85/1993: art 29(1)(d).

⁶⁸ *Wet* 51/1977: art 20, benewens uitsonderings wat nie nou relevant is nie, art 21; Kriegler en Kruger 2002: 37.

⁶⁹ *Wet* 85/1993: art 29(1)(e).

⁷⁰ *Wet* 51/1977: art 26; *Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika* 108/1996: art 35(1)(a) en (b); Kriegler en Kruger 2002: 46-47.

⁷¹ *Wet* 85/1993: art 29(1)(f).

Lasbrief is 'n voorvereiste vir beslaglegging.⁷²

- g) Inspekteur: Hy mag sonder vooraf-kennisgewing te alle redelike tye op enige dokument of voorwerp wat na sy oordeel as 'n bewysstuk by 'n verhoor ingevolge die Wet of die gemene reg kan dien, beslag lê.⁷³ Polisiebeampte: 'n Lasbrief is 'n voorvereiste vir beslaglegging.⁷⁴
- h) Inspekteur: Hy mag sonder vooraf-kennisgewing te alle redelike tye enige huidige of voormalige werkgewer, werknemer of gebruiker gelas om voor hom te verskyn op 'n tyd en plek deur hom bepaal, en hom oor enige aspek wat met die Wet verband hou, ondervra, hetsy die persoon alleen is al dan nie.⁷⁵ Polisiebeampte: Die geëykte metodes waarop die aanwesigheid van 'n beskuldigde in die hof verkry word, is inhegtenisneming, dagvaarding, skriftelike kennisgewing, en die akte van beskuldiging.⁷⁶ Die beskuldigde het die reg op 'n regsverteenwoordiger, selfs op staatskoste indien nodig, sowel as die reg om te swyg en nie te getuig nie.⁷⁷

Dit word aan die hand gedoen dat in die konteks van die bevoegdhede wat in die uiteensetting hierbo aangetoon word, die algemene bevoegdhede van 'n inspekteur aansienlik wyer en meer ingrypend as dié van 'n polisiebeampte is. Daarom sal die bevoegdhede van 'n inspekteur in samehang met die *Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika*⁷⁸ ondersoek moet word.

⁷² *Strafproseswet* 51/1977: art 20, benewens uitsonderings wat nie nou relevant is nie, art 21; Kriegler en Kruger 2002: 37.

⁷³ *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid* 85/1993: art 29(1)(g).

⁷⁴ *Wet* 51/1977: art 20, benewens uitsonderings wat nie nou relevant is nie, art 21; Kriegler en Kruger 2002: 37.

⁷⁵ *Wet* 85/1993: art 29(1)(h).

⁷⁶ *Wet* 51/1977: art 38; Kriegler en Kruger 2002: 87.

⁷⁷ *Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika* 108/1996: art 35(3)(f), (g) en (h).

⁷⁸ *Wet* 108/1996.

Die bevoegdheid van 'n inspekteur om 'n besigheidspersoneel te betree, te deursoek en beslag op goedere te lê, en wat insae in die notules van bestuursvergaderings insluit, hou die volgende aspekte in:

Ten opsigte van die bevoegdheid van 'n inspekteur om 'n besigheidspersoneel te betree, bepaal die *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid*⁷⁹ in artikel 29(1) dat:

- (1) 'n Inspekteur kan, vir die doeleindes van hierdie Wet -
 - (a) sonder kennisgewing vooraf, te eniger redelike tyd enige personeel betree wat deur 'n werkgewer geokkupeer of gebruik word of waarop of waarin 'n werknemer werk verrig of enige bedryfstoerusting of masjinerie gebruik word, of wat hy vermoed sodanige personeel te wees.

Ten opsigte van die bevoegdheid van 'n inspekteur om 'n besigheidspersoneel te deursoek en beslag op goedere te lê, bepaal die *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid*⁸⁰ in artikel 29(1) dat:

- (1) 'n Inspekteur kan, vir die doeleindes van hierdie Wet -
 - (f) enige artikel, substansie, bedryfstoerusting of masjinerie wat op of in daardie personeel is of was, of enige werk wat op of in die personeel gedoen word of enige toestand wat op of in daardie personeel heers, inspekteer of enige artikel, substansie, bedryfstoerusting of masjinerie of 'n deel of monster daarvan vir ondersoek of ontleding verwyder;
 - (g) beslag lê op so 'n boek, rekord of ander stuk of op so 'n artikel, substansie, bedryfstoerusting of masjinerie of 'n deel of monster daarvan wat na sy oordeel as bewys kan dien by die verhoor van iemand op 'n aanklag weens 'n misdryf kragtens hierdie Wet of die gemene reg: Met dien verstande dat die werkgewer of gebruiker van die betrokke artikel, substansie, bedryfstoerusting of masjinerie, na gelang van die geval, afskrifte van sodanige boek, rekord of stuk mag maak voor sodanige beslaglegging.

Ten opsigte van die bevoegdheid van 'n inspekteur om insae in die notules van bestuursvergaderings te verkry, bepaal die *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid*⁸¹ in artikel 29(1) dat:

'n Inspekteur kan, vir die doeleindes van hierdie Wet -

⁷⁹ *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid* 85/1993.

⁸⁰ Wet 85/1993.

⁸¹ Wet 85/1993.

- (c) van iemand wat beheer of toesig het oor 'n boek, rekord of ander stuk op of in daardie perseel, vereis dat so 'n boek, rekord of ander stuk dadelik of op die tyd en plek wat hy bepaal, aan hom voorgelê word;
- (d) so 'n boek, rekord of ander stuk ondersoek of 'n afskrif daarvan of 'n uittreksel daaruit maak.

Die bogemelde bevoegdhede tot betreding, deursoeking en beslaglegging, insluitend insae in die notules van bestuursvergaderings hou met die grondwetlike reg op privaatheid⁸² verband. Die *Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika*⁸³ bepaal in artikel 14 daarvan dat elke persoon die reg op privaatheid het, wat die reg insluit dat die persoon of woonplek nie deursoek mag word nie, nie op besittings beslaggelê mag word nie en dat die privaatheid van kommunikasie nie geskend mag word nie. Geen beslissing wat spesifiek met hierdie aspek ten aansien van inspekteursondersoeke by besigheidspersone handel, kon gevind word nie. Engeland, Ontario in Kanada en die Verenigde State van Amerika erken die beginsel van 'n verminderde privaatheidsverwagting (“diminished expectation to privacy”) ten aansien van besigheidspersone.⁸⁴ Dit sal met die beperkingsklousule in die *Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika*⁸⁵ strook, tot die effek dat die reg op privaatheid met inagneming van faktore soos die belang van die gemeenskap beperk mag word.

Ondervraging en swygreg by 'n artikel 31 voorondersoek:

Die *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid*⁸⁶ bepaal in artikel 29(1) dat:

- 'n Inspekteur kan, vir die doeleindes van hierdie Wet -
- (b) iemand wat op of in so 'n perseel is of was, òf alleen òf in die teenwoordigheid van iemand anders betreffende 'n aangeleentheid waarop hierdie Wet betrekking het, ondervra;

⁸² *Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika* 108/1996: art 14.

⁸³ Wet 108/1996.

⁸⁴ Die onderskeie posisies word later in hierdie hoofstuk bespreek.

⁸⁵ Wet 108/1996: art 36.

⁸⁶ Wet 85/1993.

- (c) van iemand wat beheer of toesig het oor 'n boek, rekord of ander stuk op of in daardie perseel, vereis dat so 'n boek, rekord of ander stuk dadelik of op die tyd en plek wat hy bepaal, aan hom voorgelê word;
- (d) so 'n boek, rekord of ander stuk ondersoek of 'n afskrif daarvan of 'n uittreksel daaruit maak;
- (e) van so iemand 'n verduideliking van 'n inskrywing in so 'n boek, rekord of stuk vereis;
- (h) 'n werkgewer, werknemer of gebruiker, met inbegrip van 'n voormalige werkgewer, werknemer of gebruiker, gelas om voor hom te verskyn op die plek en tyd wat hy bepaal en so 'n werkgewer, werknemer of gebruiker, òf alleen òf in die teenwoordigheid van iemand anders, betreffende enige aangeleentheid waarop hierdie Wet betrekking het, ondervra.

Niemand mag tydens 'n artikel 31 voorondersoek weier om vrae te beantwoord nie, met dien verstande dat niemand verplig kan word om 'n vraag te beantwoord wat self-inkriminerend is nie.⁸⁷ Ten opsigte van die verpligting om vrae gedurende die artikel 31-ondersoek te beantwoord, word aan die hand gedoen dat na analogie van die bevinding in die saak van *Park-Ross v Director: Office of Serious Economic Offences*,⁸⁸ daar 'n kontekstuele ooreenkoms tussen die bevoegdhede van 'n inspekteur en 'n polisiebeampte is, en die verpligting om vrae te beantwoord strydig met die swygreg in die *Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika*⁸⁹ is, wat bepaal dat 'n gearresteerde persoon die reg het om te swyg.

Insae in die ondersoekdossier:

Geen voorsiening vir insae in die ondersoekdossier word in die Wet gemaak nie, en na analogie van die beslissing tot daardie effek in die saak van *Park-Ross v Director: Office of Serious Economic Offences*⁹⁰ word aan die hand gedoen dat 'n party nie op insae tot die voorondersoek se oorkonde geregtig is nie. In die *Park-Ross* -saak⁹¹ het die applikant by die hof aansoek gedoen om onder andere insae in die oorkonde van 'n

⁸⁷ *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid* 85/1993: art 34(b).

⁸⁸ 1998 1 SA 108 C: 122(18).

⁸⁹ Wet 108/1996: art 35(1), wat op die reg van gearresterdes betrekking het, insluitend die reg om te swyg.

⁹⁰ 1998 1 SA 108 C.

⁹¹ 1998 1 SA 108 C.

ondersoek na die bedrywighede van 'n sekere maatskappy te verkry, welke ondersoek in terme van die *Wet op die Ondersoek van Ernstige Ekonomiese Misdrywe*⁹² gehou is, asook van die getuieverklarings wat vooraf van getuies verkry is. Die hof het beslis dat die ondersoek nie 'n administratiewe handeling is nie, maar slegs 'n voorlopige ondersoek ter oorweging van moontlike strafregtelike stappe is. Voorts is beslis dat geen grondwetlike regte aangetas word indien geen verhoorproses by die ondersoek plaasvind nie. Die hof het beslis dat:⁹³

... the applicant has no right at this stage to invoke the audi alteram partem rule. In my view, it is clear that the powers of the respondent are ... of a preliminary and investigative nature. In essence, in this context, they do not differ from those vested in members of the police service.

Die hof het verder beslis dat die applikant nie op insae tot die ondersoekoorkonde geregtig is nie, aangesien daar geen regmatige verwagting dat die applikant aangehoor sal word tydens die ondersoek geskep is nie.⁹⁴ Dit word aan die hand gedoen dat dieselfde oorwegings by die voorondersoek (die artikel 31 ondersoek) in terme van die *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid*⁹⁵ sal geld.

Regsverteenwoordiging tydens 'n artikel 31 voorondersoek:

Die Wet swyg oor hierdie aspek. Na analogie van die beslissings in die sake *Park-Ross v Director: Office of Serious Economic Offences*⁹⁶ en *Strauss v The Master*⁹⁷ word dit aan die hand gedoen dat geen regsverteenwoordiging by 'n voorondersoek toegelaat hoef te word nie. In diè twee sake is beslis dat die ondersoek deur onderskeidelik die Direkoraat: Ernstige Ekonomiese Misdrywe en die Meester van die Hoë Hof ten opsigte van insolvensie-ondersoeke slegs ondersoekend van aard

⁹² Wet 117/1991. Die Wet is herroep deur die *Wet op die Nasionale Vervolgingsgesag* 32/1998.

⁹³ *Park-Ross v Director: Office of Serious Economic Offences* 1998 1 SA 108 C: 122(18).

⁹⁴ *Park-Ross v Director: Office of Serious Economic Offences* 1998 1 SA 108 C: 127D-E.

⁹⁵ Wet 85/1993.

⁹⁶ 1998 1 SA 108 C.

⁹⁷ 2001 1 SA 649 TPD.

is, en aangesien geen regte deur die ondersoek aangetas word nie, is regsverteenwoordiging nie toelaatbaar nie.⁹⁸

Spesiale bevoegdhede van inspekteurs:

Die spesiale magte van 'n inspekteur handel met die bevoegdheid van 'n inspekteur om 'n bevel dat werk of die gebruik van toerusting gestaak word, uit te reik indien die inspekteur van mening is dat die voortsetting van daardie werk die veiligheid of gesondheid kan benadeel.⁹⁹ Die *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid*¹⁰⁰ bepaal in artikel 30 dat:

- (1)(a) *Wanneer 'n werkgewer 'n handeling verrig of vereis of toelaat dat 'n handeling verrig word, of beoog om 'n handeling te verrig of om te vereis of toe te laat dat 'n handeling verrig word, wat na die oordeel van 'n inspekteur die gesondheid of veiligheid van enige persoon bedreig of waarskynlik sal bedreig, kan die inspekteur daardie werkgewer skriftelik verbied om met die verrigting van daardie handeling voort te gaan of te begin of om te vereis of toe te laat dat daar met daardie handeling voortgegaan of begin word, na gelang van die geval.*
- (b) *Wanneer 'n gebruiker bedryfstoeusting of masjinerie gebruik of beoog om dit te gebruik op 'n wyse of in omstandighede wat na die oordeel van 'n inspekteur die gesondheid of veiligheid van enige persoon wat met daardie bedryfstoeusting of masjinerie werk of wat in die nabyheid daarvan is of mag kom, bedreig of waarskynlik sal bedreig, kan die inspekteur daardie gebruiker skriftelik verbied om met die gebruik van daardie bedryfstoeusting of masjinerie of op daardie wyse of in daardie omstandighede voort te gaan of te begin, na gelang van die geval.*
- (c) *'n Inspekteur kan skriftelik 'n werkgewer verbied om van 'n werknemer of enige werknemer wat tot 'n kategorie werknemers behoort wat in die verbod vermeld is, te vereis of hom toe te laat om in die loop van sy diens vir 'n langer tydperk as 'n tydperk wat in die verbod vermeld is, blootgestel te word aan enige artikel, substansie, organisme of toestand wat, na die oordeel van die inspekteur, die gesondheid of veiligheid van daardie werknemer of die werknemer wat behoort tot daardie kategorie werknemers, na gelang van die geval, bedreig of waarskynlik sal bedreig.*
- (d) *'n Verbod kragtens paragraaf (a), (b) of (c) opgelê, kan te eniger tyd skriftelik deur 'n inspekteur opgehef word indien reëlins tot bevrediging van die inspekteur getref is om die bedreiging wat tot die oplegging van die verbod aanleiding gegee het, uit die weg te ruim.*

⁹⁸ *Park-Ross v Director: Office of Serious Economic Offences* 1998 1 SA 108 C; *Strauss v The Master* 2001 1 SA 649 TPD: 661G.

⁹⁹ *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid* 85/1993: art 30.

¹⁰⁰ *Wet 85/1993.*

- (2) *Ten einde 'n verbod af te dwing wat ingevolge subartikel (1)(a) of (b) opgelê is, kan 'n inspekteur daardie deel van die betrokke werkplek, bedryfstoeusting of masjinerie waarop die verbod van toepassing is, versper, afsluit, verskans of afkamp, en niemand mag met sodanige versperring, afsluiting, verskansing of afkamping inmeng of dit verwyder nie.*
- (3) *Wanneer 'n inspekteur van mening is dat die gesondheid of veiligheid van enige persoon by 'n werkplek of in die loop van sy diens of in verband met die gebruik van bedryfstoeusting of masjinerie bedreig word vanweë die weiering of versuim van 'n werkgewer of 'n gebruiker, na gelang van die geval, om redelike stappe te doen in die belang van sodanige persoon se gesondheid of veiligheid, kan die inspekteur skriftelik die werkgewer of gebruiker gelas om binne 'n genoemde tydperk die stappe te doen wat in die lasgewing vermeld word.*
- (4) *Wanneer 'n inspekteur van mening is dat 'n werkgewer of 'n gebruiker versuim het om te voldoen aan 'n bepaling van 'n regulasie wat op hom van toepassing is, kan die inspekteur skriftelik daardie werkgewer of gebruiker gelas om binne 'n tydperk in die lasgewing vermeld die stappe te doen wat, na die mening van die inspekteur, nodig is om aan die genoemde bepaling te voldoen, en in die lasgewing uiteengesit word.*
- (5) *'n Tydperk bedoel in subartikel (3) of (4) kan te eniger tyd deur 'n inspekteur by skriftelike kennisgewing aan die betrokke persoon verleng word.*
- (6) *'n Werkgewer moet onverwyld die inhoud van 'n verbod, lasgewing of kennisgewing ingevolge hierdie artikel onder die aandag van die betrokke gesondheids- en veiligheidsverteenwoordigers en werknemers bring.*

‘n Veronregte kan teen ‘n beslissing van ‘n inspekteur na die hoofinspekteur appelleer en daarvandaan na die Arbeidshof.¹⁰¹ Geen beslissing word hangende ‘n appèl opgeskort nie,¹⁰² en daar bestaan geen tydsgrens waarbinne ‘n appèl aangehoor moet word nie.¹⁰³ Daar bestaan riglyne in die Wet vir die uitoefening van ‘n diskresie van die inspekteur, maar geen grense word vasgestel nie. Geen Suid-Afrikaanse beslissing rakende hierdie aspek kon gevind word nie. Die Kanadese reg erken die beginsel dat daar riglyne en grense vir die uitoefening van ‘n diskresie moet bestaan, alvorens ‘n diskresie wat regte beperk, die grondwetlike

¹⁰¹ *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid* 85/1993: art 35.

¹⁰² *Wet* 85/1993: art 35(5).

¹⁰³ Hierdie twee aspekte kan moontlik skade veroorsaak indien ‘n inspekteur nie die diskresie na behore uitgeoefen het nie. Sien die bespreking van diskresie in Hoofstuk 8 hieronder.

toets van algemeen geldende reg (“prescribed by law”) sal slaag.¹⁰⁴ Dit word aan die hand gedoen dat die posisie soortgelyk sal wees in die beperkingsklousule in die *Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika*,¹⁰⁵ tot die effek dat die reg om ‘n onderneming volgens eie styl en keuse te hanteer¹⁰⁶ deur faktore soos die belang van die gemeenskap beperk mag word. Dit word verder aan die hand gedoen dat die gemeenskap ‘n belang in veilige werkstoestande en werksprosesse het. Die *Wet op Bevordering van Administratiewe Geregtigheid*,¹⁰⁷ wat die grondwetlike reg op administratiewe handeling wat regsgeldig, redelik en prosedureel billik is,¹⁰⁸ reël, sal ook ter sprake kom, deurdat ‘n inspekteur die korrekte prosedure wat voorgeskryf is, moet volg.

Die artikel 32 verhoorondersoek:

Die artikel 32 ondersoek is ‘n formele ondersoek wat deur ‘n inspekteur in opdrag van die hoofinspekteur gehou word, indien die hoofinspekteur van mening is dat so ‘n ondersoek nodig is wanneer *prima facie* bewys rakende ‘n misdryf aan hom voorgelê is.¹⁰⁹ Die formele ondersoek handel met ‘n voorval wat moontlik die besering, siekte of dood van ‘n persoon veroorsaak het,¹¹⁰ en vind in die openbaar plaas.¹¹¹ Die formele ondersoek kan gesamentlik met ‘n geregtelike doodsondersoek plaasvind.¹¹²

Die inspekteur wat as voorsittende beampte by die formele ondersoek optree, kan ‘n persoon aanwys wat die getuienis moet lei en ondervra.¹¹³

¹⁰⁴ Sien die bespreking later in hierdie hoofstuk. Sien ook die Kanadese saak van *Re Ontario Film and Video Appreciation Society and Ontario Board of Censors* 1984 45 OR 2d 80 CA.

¹⁰⁵ *Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika* 108/1996: art 36.

¹⁰⁶ Wet 108/1996: art 22.

¹⁰⁷ Wet 3/2000.

¹⁰⁸ Wet 108/1996: art 33(1).

¹⁰⁹ *Wet op Beroepsgeondheid en Veiligheid* 85/1993: art 32(1).

¹¹⁰ Wet 85/1993: art 32(1).

¹¹¹ Wet 85/1993: art 32(4).

¹¹² Wet 85/1993: art 33.

¹¹³ Wet 85/1993: art 32(5)(a).

Dit is analoog aan die rol van 'n staatsaanklaer tydens 'n geregtelike doodsondersoek.

Die inspekteur as voorsittende beampte het die bevoegdheid om 'n persoon te dagvaar om by die formele ondersoek te verskyn, om dan getuienis te lewer asook enige tersaaklike dokument of voorwerp voor te lê.¹¹⁴ 'n Beëdigde verklaring is na die goëddunke van die inspekteur by voorlegging as bewys van die feite daarin toelaatbaar.¹¹⁵ Die inspekteur kan die outeur dagvaar om mondelinge getuienis af te lê.¹¹⁶ Enige persoon teenwoordig by die ondersoek moet die geleentheid hê om feite genoem in die verklaring te weerlê.¹¹⁷ Die strafprosesreg ten opsigte van landdroshowe is, tensy anders bepaal, *mutatis mutandis* van toepassing¹¹⁸ op die wyse van verkryging van getuies by die formele ondersoek,¹¹⁹ die oplegging van die eed of bevestiging,¹²⁰ ondervraging van die getuies,¹²¹ betaling van getuiegeld¹²² en die voorlegging van dokumente of voorwerpe.¹²³ Die getuienis word afgeneem en 'n afskrif daarvan word tesame met die inspekteur se verslag aan die hoofinspekteur gestuur.¹²⁴ Ten opsigte van 'n voorval waarin iemand oorlede of ernstig beseer is of siek geword het, word 'n afskrif ook aan die Direkteur van Openbare Vervolgings gestuur,¹²⁵ wat met die verslag ooreenkomstig die voorskrifte van die *Wet op Geregtelike Doodsondersoeke*¹²⁶ of die *Strafproseswet*¹²⁷ handel.¹²⁸

¹¹⁴ *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid* 85/1993: art 32(2).

¹¹⁵ *Wet* 85/1993: art 32(7).

¹¹⁶ *Wet* 85/1993: art 32(7).

¹¹⁷ *Wet* 85/1993: art 32(7).

¹¹⁸ *Wet* 85/1993: art 32(3).

¹¹⁹ *Strafproseswet* 51/1977: art 38.

¹²⁰ *Wet* 51/1977: arts 162 en 163.

¹²¹ *Wet* 51/1977: arts 166 en 205.

¹²² *Wet* 51/1977: art 191.

¹²³ *Wet* 51/1977: arts 232, 233, 234, 235, 236 en 246.

¹²⁴ *Wet* 85/1993: art 32(9).

¹²⁵ *Wet* 85/1993: art 32(10).

¹²⁶ *Wet* 58/1959.

¹²⁷ *Wet* 51/1977.

¹²⁸ *Wet* 85/1993: art 32(12).

Ondervraging en swygreg by 'n artikel 32 ondersoek:

Die *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid*¹²⁹ bepaal in artikel 32(7) dat:

'n Beëdigde verklaring wat gedoen is deur iemand in verband met die voorval ten opsigte waarvan die ondersoek gehou word, is na goeddunke van die voorsittende inspekteur, by voorlegging toelaatbaar as bewys van die feite daarin gestel, en die voorsittende inspekteur kan na goeddunke die persoon wat so 'n beëdigde verklaring gedoen het, dagvaar om mondelinge getuienis by die ondersoek af te lê of kan geskrewe vraagpunte aan hom voorlê om op te antwoord, en sodanige vraagpunte en enige antwoord daarop wat voorgee om 'n antwoord te wees van sodanige persoon, word insgelyks aanvaar as getuienis by die ondersoek: Met dien verstande dat die voorsittende inspekteur enige persoon wat by die ondersoek teenwoordig is 'n geleentheid moet gee om die feite genoem in sodanige dokument, verklaring of antwoord, te weerlê.

Niemand mag tydens 'n artikel 32 ondersoek weier om vrae te beantwoord nie, met dien verstande dat niemand verplig kan word om 'n vraag te beantwoord wat self-inkriminerend is nie.¹³⁰ Na analogie van die ooreenkoms in die verhoorproses by die artikel 32-formele ondersoek en 'n strafregtelike verhoor,¹³¹ word aan die hand gedoen dat die verpligting om tydens 'n ondersoek vrae te beantwoord strydig met die swygreg in die *Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika*¹³² is. Dit bepaal dat 'n aangeklaagde persoon die reg op 'n billike verhoor het, insluitend die reg om onskuldig geag te word, te swyg en nie gedurende die verrigtinge te getuig nie.

Verteenwoordiging by die ondersoek:

Iemand wat 'n belang by die uitslag van die formele ondersoek het, is geregtig om 'n getuie by die ondersoek te ondervra.¹³³ Die *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid*¹³⁴ bepaal in artikel 32(5) dat:

(b) *Iemand wat 'n belang by die uitslag van die formele ondersoek het, kan persoonlik of deur 'n verteenwoordiger, advokaat of prokureur 'n*

¹²⁹ *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid* 85/1993.

¹³⁰ *Wet* 85/1993: art 34(b).

¹³¹ *Wet* 85/1993: art 32(3).

¹³² *Wet* 108/1996: art 35(3)(h).

¹³³ *Wet* 85/1993: art 32(5)(b).

¹³⁴ *Wet* 85/1993.

getuie by die ondersoek ondervra in die mate wat die voorsittende inspekteur toelaat.

- (c) *Die volgende persone het 'n belang soos in paragraaf (b) bedoel, naamlik*
- (i) *iemand wat beseer of skade berokken is as gevolg van die voorval wat die onderwerp van die ondersoek uitmaak;*
 - (ii) *die werkgewer of gebruiker, na gelang van die geval, wat by die voorval betrokke is;*
 - (iii) *iemand ten opsigte van wie na die mening van die voorsittende inspekteur daar uit die getuienis redelikerwys afgelei kan word dat hy vir die voorval aanspreeklik gehou kan word;*
 - (iv) *'n vakbond wat deur die betrokke werkgewer erken word of 'n vakbond waarvan 'n persoon in subparagraaf (i) of (iii) bedoel, 'n lid is;*
 - (v) *die eienaar of okkupeerder van 'n perseel waar bedoelde voorval plaasgevind het;*
 - (vi) *enige ander persoon wat na die oordeel van die voorsittende inspekteur so 'n belang kan bewys.*

Dit word aan die hand gedoen dat die toelating van regsverteenvoording tydens 'n formele verhoorondersoek strook met die reg op regsverteenvoording tydens 'n geregtelike doodsondersoek¹³⁵ asook met die grondwetlike reg op 'n billike verhoor.¹³⁶

3.2.4 WET OP GESONDHEID EN VEILIGHEID IN MYNE 29 VAN 1996

In die Suid-Afrikaanse myne is daar gedurende die twintigste eeu meer as 'n miljoen mynwerkers ernstig beseer en 66 000 mynwerkers gedood.¹³⁷ Sedert die begin van die twintigste eeu was daar ongeveer 400 ernstige mynrampe in Suid-Afrikaanse myne,¹³⁸ wat 'n gemiddeld van vier tot vyf

¹³⁵ *Wet op Geregtelike Doodsondersoeke* 58/1959: art 11.

¹³⁶ *Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika* 108/1996: art 35(3)(f) en (g).

¹³⁷ Leger 1990: 1-48; Lewis en Jeebhay 1996: 431.

¹³⁸ Leger 1990: 10.

per jaar is.¹³⁹ Teen die huidige ongeluksvlakke word bereken dat ‘n mynwerker wat twintig jaar ondergronds werk, ‘n 30% fataliteitsrisiko en ‘n 50% permanente ongeskiktheidsrisiko het. Daarbenewens bestaan daar ook die risiko van die opdoen van ‘n mynverwante siekte.¹⁴⁰

Die meerderheid van fatale mynongelukke vind in ondergrondse goudmyne plaas.¹⁴¹ Werksfronte in ondergrondse goudmyne is gemiddeld tussen 1 600 en 3 500 meter onder die aarde se oppervlakte, en risiko’s verhoog direk in verhouding met die diepte van die myn.¹⁴² Die hoofoorsake van sterfgevälle in ondergrondse goudmyne is:¹⁴³

1. Die drukbars (“rockburst”), wat hoofsaaklik deur sismiese aktiwiteite (aardtrillings en/of aardskuddings) veroorsaak word.
2. Die val van ‘n hangwal (‘n dak wat ineenstort) (“fall of ground other than a rockburst”), wat hoofsaaklik deur onvoldoende bestutting veroorsaak word.
3. Metaangasontploffings.¹⁴⁴

Die ondersoekproses oor die algemeen:

Die *Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne*¹⁴⁵ maak vir twee tipes ondersoeke voorsiening. Die eerste een is ‘n voorondersoek (die artikel 60 ondersoek) (“investigation”)¹⁴⁶ en die daaropvolgende is ‘n formele ondersoek (die artikel 65 ondersoek) (“inquiry”) (hierin genoem verhoorondersoek).¹⁴⁷ By ‘n sterfgeval of ‘n ernstige besering of ernstige siekte moet die Hoofinspekteur van Myne aan ‘n inspekteur opdrag gee

¹³⁹ Leger 1990: 10.

¹⁴⁰ Leger 1990: 1-48.

¹⁴¹ Leger 1990: 10.

¹⁴² Leger 1990: 8.

¹⁴³ Leger 1990: 10.

¹⁴⁴ Leger 1990: 1-6.

¹⁴⁵ *Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne* 29/1996: arts 60-74.

¹⁴⁶ Wet 29/1996: art 60.

¹⁴⁷ Wet 29/1996: art 65.

om 'n ondersoek te doen,¹⁴⁸ en die inspekteur kan ook te eniger tyd uit eie beweging ondersoek instel na 'n gebeurtenis, praktyk of toestand rakende die gesondheid of veiligheid of moontlike oortreding van bepalings van die Wet,¹⁴⁹ en ook op die versoek van belanghebbendes, byvoorbeeld werknemers.¹⁵⁰

In die geval van 'n mynramp kan benewens 'n verhoorondersoek ingevolge die *Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne*¹⁵¹ ook na die moontlike oortreding van die bepalings van die *Nasionale Waterwet*¹⁵² en die *Wet op Voorkoming van Lugbesoedeling*¹⁵³ ondersoek ingestel word. 'n Verhoorondersoek en 'n geregtelike doodsondersoek ingevolge die *Wet op Geregtelike Doodsondersoeke*¹⁵⁴ kan gesamentlik gedoen word, in welke geval die bepalings van die *Wet op Geregtelike Doodsondersoeke*¹⁵⁵ op die gesamentlike ondersoek van toepassing is.¹⁵⁶ Die verhoorondersoek na die Merriespruitramp¹⁵⁷ asook die verhoorondersoek na die Rovic Mynramp¹⁵⁸ is op hierdie wyse gedoen.¹⁵⁹

Bevoegdhede van die inspekteur ten opsigte van 'n voorondersoek:

Betreding van die besigheidspersoneel:

Die *Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne*¹⁶⁰ bepaal in artikel 50 dat:

- (1) 'n Inspekteur kan vir die doeleindes van monitering of afdwinging van hierdie Wet -

¹⁴⁸ *Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne* 29/1996: art 60(1) - die sogenaamde artikel 60 ondersoek.

¹⁴⁹ *Wet* 29/1996: art 60(2).

¹⁵⁰ *Wet* 29/1996: art 60(3).

¹⁵¹ *Wet* 29/1996: art 65.

¹⁵² *Wet* 36/1998: art 151. Hierdie *Wet* is die opvolger van die herroepe *Waterwet* 54/1956.

¹⁵³ *Wet* 45/1965: art 46.

¹⁵⁴ *Wet* 58/1959.

¹⁵⁵ *Wet* 58/1959.

¹⁵⁶ *Wet* 29/1996: art 74.

¹⁵⁷ Franklin en Kaplan 1982: 573-577; Gesamentlike Ondersoek na die Merriespruitramp te Virginia GO 27/1994.

¹⁵⁸ Gesamentlike Geregtelike Doodsondersoek en Mynondersoek na die Rovic Diamantmynramp te Boshof GO 1/1997.

¹⁵⁹ Beide rampe se verhoorondersoeke word later bespreek.

¹⁶⁰ *Wet* 29/1996.

- (a) *te eniger tyd sonder lasbrief of kennisgewing 'n myn betree;*
- (b) *na verkryging van die nodige lasbrief ingevolge subartikel (7), enige ander plek betree; en*
- (c) *voertuie, toerusting en materiaal by 'n myn, of enige ander plek bedoel in paragraaf (b), inbring of gebruik wat nodig mag wees om enige werksaamhede ingevolge hierdie Wet te verrig.*

Die reg tot betreding mag nie by 'n huis of woonkwartier wat op die mynperseel geleë is, uitgeoefen word nie.¹⁶¹ Dit word aan die hand gedoen dat die regposisie dieselfde sal wees¹⁶² as by die *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid*.¹⁶³

Deursoeking en beslaglegging:

Ingevolge artikel 50 van die *Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne*¹⁶⁴ kan die inspekteur, vir die doeleindes van monitering of afdwinging ter nakoming van die Wet:

- (2)(g) *beslag lê op enige dokument, artikel, stof of masjinerie of enige gedeelte of monster daarvan;*

Asook:

- (5) *... enige artikel, stof of masjinerie of enige gedeelte of monster daarvan van 'n myn of plek bedoel subartikel (1) vir ondersoek of ontleding verwyder.*

Dit word aan die hand gedoen dat die regposisie dieselfde sal wees¹⁶⁵ as by die *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid*.¹⁶⁶

Insae in die notules van bestuursvergaderings:

Die *Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne*¹⁶⁷ bepaal in artikel 50 dat:

¹⁶¹ *Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne* 29/1996: art 50(8), verwysend na al die bevoegdhede genoem in artikel 50.

¹⁶² Sien die bespreking hiervan in die tersaaklike gedeelte in Hoofstuk 3 hierbo.

¹⁶³ Wet 85/1993.

¹⁶⁴ Wet 29/1996.

¹⁶⁵ Sien die bespreking hiervan in die tersaaklike gedeelte in Hoofstuk 3 hierbo.

¹⁶⁶ Wet 85/1993.

¹⁶⁷ Wet 29/1996.

Terwyl die inspekteur teenwoordig is by enige myn of plek bedoel in subartikel (1), kan die inspekteur vir die doeleindes van monitering of afdwinging ter nakoming van hierdie Wet -

- (b) van enige persoon wat beheer het oor of in wie se bewaring enige dokument, met inbegrip van maar nie beperk nie tot, 'n plan, 'n boek of rekord, vereis om daardie dokument onmiddellik of op enige ander tyd en plek wat die inspekteur vereis, aan die inspekteur te lewer;*
- (c) van enige persoon bedoel in paragraaf (b) 'n verduideliking eis oor enige inskrywing, of versuim om in te skryf, in enige dokument wat in daardie persoon se bewaring is of waaroor daardie persoon beheer het;*
- (d) enige dokument gelewer ingevolge paragraaf (b) ondersoek, en 'n afskrif daarvan of 'n uittreksel daaruit maak.*

Dit word aan die hand gedoen dat die regposisie dieselfde sal wees¹⁶⁸ as by die *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid*.¹⁶⁹

Ondervraging tydens voorondersoek:

Tydens 'n voorondersoek is ondervraagdes verplig om te antwoord, tensy die antwoord selfinkriminerend kan wees.¹⁷⁰ Die *Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne*¹⁷¹ bepaal in artikel 50 dat:

Terwyl die inspekteur teenwoordig is by enige myn of plek bedoel in subartikel (1), kan die inspekteur vir die doeleindes van monitering of afdwinging ter nakoming van hierdie Wet -

- (a) enige persoon ondervra oor enige aangeleentheid wat met hierdie Wet verband hou;*
- (b) van enige persoon wat beheer het oor of in wie se bewaring enige dokument, met inbegrip van maar nie beperk nie tot, 'n plan, 'n boek of rekord, vereis om daardie dokument onmiddellik of op enige ander tyd en plek wat die inspekteur vereis, aan die inspekteur te lewer;*
- (c) van enige persoon bedoel in paragraaf (b) 'n verduideliking eis oor enige inskrywing, of versuim om in te skryf, in enige dokument wat in daardie persoon se bewaring is of waaroor daardie persoon beheer het.*

Ten opsigte van die verpligting om op vrae te antwoord, bepaal die *Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne*¹⁷² in artikel 52 dat:

¹⁶⁸ Sien die bespreking hiervan in die tersaaklike gedeelte in Hoofstuk 3 hierbo.

¹⁶⁹ Wet 85/1993.

¹⁷⁰ *Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne* 29/1996: art 62.

¹⁷¹ Wet 29/1996.

¹⁷² Wet 29/1996.

- (2) *Persone wat kragtens artikel 50(2)(a) of (c) of (3) deur 'n inspekteur ondervra word, moet elke vraag na die beste van hulle vermoë beantwoord, maar geen persoon is verplig om enige vraag te beantwoord indien die antwoord selfinkriminerend kan wees nie.*

Ter wille van die verhoging in doeltreffendheid van 'n ondersoek kan die hoofinspekteur in oorleg met die Direkteur van Openbare Vervolgings 'n *nolle prosequi* sertifikaat uitreik, waarna dit verpligtend is om alle vrae te beantwoord.¹⁷³ Dit word aan die hand gedoen dat sonder die uitreiking van 'n *nolle prosequi* sertifikaat die verpligting om op vrae te antwoord ongrondwetlik is, aangesien dit strydig met die swygreg in die *Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika*¹⁷⁴ is.¹⁷⁵ Dit word verder aan die hand gedoen dat die regposisie dieselfde moet wees¹⁷⁶ as by die *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid*.¹⁷⁷

Insae in die ondersoekdossier:

Die Wet swyg oor hierdie aspek. Dit word aan die hand gedoen dat die regposisie dieselfde moet wees¹⁷⁸ as by die *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid*.¹⁷⁹

Verteenwoordiging by die voorondersoek:

Geen bepaling ten opsigte van die reg op verteenwoordiging by die voorondersoek kon in die Wet gevind word nie. Na analogie van die saak van *Park-Ross v Director: Office of Serious Economic Offences*¹⁸⁰ word aan die hand gedoen dat die voorondersoek slegs 'n voorlopige ondersoek is, en regsverteenvoording nie toegelaat hoef te word nie.¹⁸¹

¹⁷³ *Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne* 29/1996: art 63.

¹⁷⁴ Wet 108/1996: art 35(1).

¹⁷⁵ *Park-Ross v Director: Office of Serious Economic Offences* 1998 1 SA 108 C. Sien ook die bespreking van hierdie aspek hierbo in die afdeling wat met die *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid* 85/1993 handel.

¹⁷⁶ Sien die bespreking hiervan in die tersaaklike gedeelte in Hoofstuk 3 hierbo.

¹⁷⁷ Wet 85/1993.

¹⁷⁸ Sien die bespreking hiervan in die tersaaklike gedeelte in Hoofstuk 3 hierbo.

¹⁷⁹ Wet 85/1993.

¹⁸⁰ 1998 1 SA 108 C: 122(18).

¹⁸¹ Sien ook die bespreking van hierdie aspek hierbo in die afdeling wat met die *Wet op*

Dit word aan die hand gedoen dat die regposisie dieselfde moet wees¹⁸² as by die *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid*.¹⁸³

Spesiale bevoegdhede van die inspekteur:

‘n Inspekteur het die bevoegdheid om werksaamhede by ‘n myn te laat staak of op te skort en regstellende stappe te laat doen, asook om persone na veiligheid te laat verskuif, indien die inspekteur glo dat ‘n gebeurtenis, praktyk of toestand gesondheid of veiligheid in gevaar stel of in gevaar kan stel.¹⁸⁴ Alvorens die opdrag om werksaamhede te staak gegee mag word, moet die bestuurder of sy verteenwoordiger en die werknemers se verteenwoordiger¹⁸⁵ ‘n redelike geleentheid gegun word om vertoë te rig,¹⁸⁶ behalwe in dringende gevalle, in welke geval van vooraf-vertoë afgesien mag word.¹⁸⁷ Die *Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne*¹⁸⁸ bepaal in artikel 54 dat:

Indien 'n inspekteur rede het om te glo dat 'n gebeurtenis, praktyk of toestand by 'n myn die gesondheid of veiligheid van 'n persoon by die myn in gevaar stel of kan stel, kan die inspekteur enige instruksie uitreik wat nodig is om die gesondheid of veiligheid van persone by die myn te beskerm, met inbegrip van maar nie beperk nie tot 'n instruksie dat-

- (a) *werksaamhede by die myn of 'n gedeelte daarvan gestaak word;*
- (b) *die uitvoering van 'n handeling of praktyk in 'n myn of 'n gedeelte van 'n myn opgeskort of gestaak word, en kan voorwaardes oplê vir die uitvoering van daardie handeling of praktyk;*
- (c) *die werkgewer die stappe vermeld in die instruksie binne die vermeldde tydperk moet doen om die gebeurtenis, praktyk of toestand reg te stel; of*
- (d) *alle geaffekteerde persone, behalwe diegene wat nodig is om te help met die stappe bedoel in paragraaf (c), na veiligheid verskuif word.*
- (5) *'n Instruksie kragtens subartikel (1)(a) uitgereik, moet sodra prakties moontlik deur die Hoofinspekteur van Myne bekragtig, gewysig of herroep word.*
- (6) *'n Instruksie kragtens subartikel (1)(a) uitgereik, is van krag vanaf die tydstip wat deur die inspekteur bepaal is en bly van krag totdat dit*

Beroepsgesondheid en Veiligheid 85/1993 handel.

¹⁸² Sien die bespreking hiervan in die tersaaklike gedeelte in Hoofstuk 3 hierbo.

¹⁸³ Wet 85/1993.

¹⁸⁴ *Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne* 29/1996: art 54(1).

¹⁸⁵ Sien Wet 29/1996: art 54(8) vir “verteenwoordiger”.

¹⁸⁶ Wet 29/1996: art 54(7).

¹⁸⁷ Wet 29/1996: art 54(9).

¹⁸⁸ Wet 29/1996.

deur die Hoofinspekteur van Myne tersyde gestel word, of totdat voldoen is aan die opdragte van die inspekteur.

- (7) Voordat 'n instruksie kragtens subartikel (1) (a) gegee word, moet die inspekteur die werkgewer of die werkgewer se verteenwoordiger en die verteenwoordigers van werknemers 'n redelike geleentheid gun om vertoë te rig.
- (9) Indien 'n inspekteur rede het om te glo dat die vertraging veroorsaak deur toelating van vertoë die gesondheid of veiligheid van 'n persoon in gevaar kan stel, is die inspekteur nie verplig om vertoë toe te laat nie voordat 'n instruksie kragtens subartikel (1)(a) uitgereik word.
- (10) Voordat 'n instruksie kragtens subartikel (1)(b) tot (d) gegee word, moet die inspekteur sodanige geleentheid om vertoë te rig, toelaat as wat voorgeskryf word.

‘n Veronregte party kan na die hoofinspekteur appelleer en daarvandaan na die Arbeidshof.¹⁸⁹ ‘n Appèl skort nie ‘n beslissing op nie, maar die Arbeidshof mag die werking van die beslissing opskort hangende die afhandeling van die appèl.¹⁹⁰ Dit word aan die hand gedoen dat die regposisie dieselfde moet wees¹⁹¹ as by die *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid*.¹⁹²

Na die afhandeling van ‘n voorondersoek, stel die inspekteur ‘n verslag op en verskaf afskrifte daarvan aan die hoofinspekteur, die mynbestuurder, die gesondheids- en veiligheidsverteenwoordiger, die gesondheids- en veiligheidskomitee, geregistreerde vakbond of werknemer wat die voorondersoek aangevra het, en die mynbestuurder kan dit aan werknemers vertoon.¹⁹³ Benewens die bevoegdheid om werksaamhede te staak, het die inspekteur die bevoegdheid om die geval na die Direkteur van Openbare Vervolgings te verwys¹⁹⁴ asook om ‘n boete teen die myn te hef, en in daardie verband bepaal die *Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne*¹⁹⁵ in artikel 55E dat:

¹⁸⁹ *Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne* 29/1996: arts 57 en 58.

¹⁹⁰ *Wet* 29/1996: art 59.

¹⁹¹ Sien die bespreking hiervan in die tersaaklike gedeelte in Hoofstuk 3 hierbo.

¹⁹² *Wet* 85/1993.

¹⁹³ *Wet* 29/1996: art 64.

¹⁹⁴ *Wet* 29/1996: art 55C.

¹⁹⁵ *Wet* 29/1996.

- (3) 'n Aanbeveling om 'n boete ingevolge artikel 55A op te lê moet verontagsaam word en 'n boete opgelê ingevolge artikel 55D moet tersyde gestel word, indien daar op 'n oorwig van waarskynlikheid bewys word dat-
- (a) ten opsigte van 'n artikel bedoel in, en soos vertolk deur, subartikel (1)(a), die werkgewer gedoen het wat redelikerwys uitvoerbaar is om te voldoen aan die betrokke artikel;
 - (b) ten opsigte van 'n artikel bedoel in, en soos vertolk deur, subartikel (1)(b), die werkgewer redelike stappe gedoen het om te voldoen aan die betrokke artikel;
 - (c) ten opsigte van 'n bepaling beoog in artikel 91(1B)(a), behalwe 'n bepaling bedoel in subartikel (1)(a) of (b) van hierdie artikel, die werkgewer se versuim om aan die bepaling te voldoen nie as gevolg van nalatigheid aan die werkgewer se kant was nie; of
 - (d) ten opsigte van 'n bepaling beoog in artikel 91 (1B)(b), tensy die bepaling anders bepaal, die werkgewer se versuim om aan die bepaling te voldoen nie as gevolg van nalatigheid aan die werkgewer se kant was nie.

Die artikel 65 verhoorondersoek:

Die volgende tipe ondersoek is 'n verhoorondersoek.¹⁹⁶ Die hoofinspekteur kan uit eie beweging¹⁹⁷ of op versoek só 'n ondersoek deur 'n inspekteur laat doen¹⁹⁸ indien daar 'n sterfgeval was,¹⁹⁹ of indien 'n *nolle prosequi* sertifikaat nie ingevolge artikel 63 aangevra is nie, ook nadat 'n voorval plaasgevind het wat tot ernstige besering of siekte gelei het, of 'n gebeurtenis, praktyk of toestand bestaan of plaasgevind het wat die veiligheid aantas of moontlik 'n bepaling van die Wet oortree het.²⁰⁰

Die *Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne*²⁰¹ bepaal in artikel 65 dat:

- (1) Tensy die bepaling van artikel 63 ingeroep is, moet die Hoofinspekteur van Myne 'n inspekteur opdrag gee om 'n verhoorondersoek in te stel na enige ongeluk of gebeurtenis by 'n myn wat gelei het tot die dood van 'n persoon.
- (2) Tensy die bepaling van artikel 63 ingeroep is, kan die Hoofinspekteur van Myne 'n inspekteur opdrag gee om 'n verhoorondersoek in te stel na-
 - (a) 'n ongeluk of gebeurtenis by 'n myn wat gelei het tot die ernstige besering of ernstige siekte van 'n persoon;

¹⁹⁶ *Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne* 29/1996: art 65.

¹⁹⁷ *Wet* 29/1996: art 65(1) en (2).

¹⁹⁸ *Wet* 29/1996: art 65(3).

¹⁹⁹ *Wet* 29/1996: art 65(1).

²⁰⁰ *Wet* 29/1996: art 65(2).

²⁰¹ *Wet* 29/1996.

- (b) 'n gebeurtenis, praktyk of toestand betreffende gesondheid of veiligheid van persone by een of meer myne ; of
 - (c) enige werklike of vermoedelike oortreding van, of versuim om te voldoen aan, 'n bepaling van hierdie Wet.
- (3) Indien daar op grond van gesondheid of veiligheid 'n rede tot kommer is en as die bepalings van artikel 63 nie ingeroep is nie, kan die Hoofinspekteur van Myne 'n inspekteur opdrag gee om 'n verhoorondersoek in te stel na enige aangeleentheid bedoel in subartikel (2) indien skriftelik daartoe versoek word deur-
- (a) 'n geregistreeerde vakbond met lede by die myn of myne;
 - (b) 'n gesondheids- en veiligheidsverteenvoordiger of 'n gesondheids- en veiligheidskomitee by die myn; of
 - (c) indien daar nie 'n gesondheids- en veiligheidsverteenvoordiger by die myn is nie, 'n werknemer.

‘n Voorondersoek kan na ‘n verhoorondersoek omgeskakel word.²⁰² Voorts kan ‘n verhoorondersoek saam met ‘n geregtelike doodsondersoek ingevolge die *Wet op Geregtelike Doodsondersoeke*²⁰³ gedoen word, in welke geval die bepalings van die *Wet op Geregtelike Doodsondersoeke*²⁰⁴ op so ‘n gesamentlike ondersoek van toepassing is.²⁰⁵

Deelname aan artikel 65 ondersoek en regsverteenvoordiging:

Enige persoon wat ‘n wesenlike belang by die verhoorondersoek het, insluitend vakbondverteenvoordigers en gesondheids- en veiligheidsverteenvoordigers kan aan die verhoorondersoek deelneem.²⁰⁶ Die *Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne*²⁰⁷ in artikel 69, wat regsekerheid oor *locus standi* en regsverteenvoordiging gebring het, bepaal dat:

Die persone in hierdie artikel gelys kan deelneem aan 'n verhoorondersoek, en kan óf persoonlik óf deur middel van 'n verteenwoordiger vrae aan getuies stel en enige boek, plan, rekord of ander dokument of item voorgelê by die verhoorondersoek inspekteer. Die persone wat geregtig is om deel te neem, is-

- (a) enige persoon wat 'n wesenlike belang by die verhoorondersoek het;

²⁰² *Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne* 29/1996: art 66.

²⁰³ Wet 58/1959.

²⁰⁴ Wet 58/1959.

²⁰⁵ Wet 29/1996: art 74.

²⁰⁶ Wet 29/1996: art 69.

²⁰⁷ Wet 29/1996.

- (b) 'n verteenwoordiger van enige geregistreerde vakbond met lede by die myn ten aansien waarvan die verhoorondersoek gehou word; en
- (c) enige gesondheids- en veiligheidsverteenwoordiger verantwoordelik vir die werksplek ten aansien waarvan die verhoorondersoek gehou word.

Dit was egter nie voor 1983 die geval nie. Inspraak deur werknemers by ondersoeke het in 1983 begin toe werknemers by die Driefontein Goudmyn in Carletonville ontslaan is nadat hulle geweier het om te werk vanweë beweerde onveilige werkstoestande.²⁰⁸ Na die ontslag het die werknemers se vakbond die beweerde onbillike arbeidspraktyk na die destydse Nywerheidshof verwys, en ook die aspek geopper dat hul besware teen die onveilige werkstoestande nie aangehoor is nie.²⁰⁹ Daarna, tydens die geregtelike ondersoek na die Hlobane Steenkoolmyn-ramp²¹⁰ van 1983 by Hlobane, KwaZulu-Natal, is vakbonde toegelaat om aan die verrigtinge deel te neem.²¹¹

Tydens die verhoorondersoek wat ingevolge die *Wet op Myne en Bedrywe*²¹² gehou is na die Kinross mynrampe²¹³ van 1987 by Kinross, is die werknemersvakbond nie deur die voorsittende beampte toegelaat om te kruisverhoor of deskundige getuienis te lei nie,²¹⁴ en het dieselfde tydens die verhoorondersoek na die St. Helena-mynrampe²¹⁵ van 1987 by Welkom gebeur, blykbaar vanweë die afwesigheid van 'n wesenlike belang.²¹⁶

Tydens die verhoorondersoek na die Kinross-mynrampe²¹⁷ van 1987 het

²⁰⁸ Leger 1990: 30.

²⁰⁹ Leger 1990: 30.

²¹⁰ Soos aangehaal in Leger 1990: 30.

²¹¹ Leger 1990: 30.

²¹² Wet 27/1956: art 5(1).

²¹³ Soos aangehaal in Leger 1990: 33.

²¹⁴ Leger 1990: 33.

²¹⁵ Soos aangehaal in Leger 1990: 30-32.

²¹⁶ Leger 1990: 42.

²¹⁷ Soos aangehaal in Leger 1990: 30-32. Tydens 'n verwoestende ondergrondse brand het 177 werkers gesterf. Sien *National Union of Mineworkers v Government Mining Engineer* 1990 2 SA 638

die werknemersvakbond die beslissing van die inspekteur waarin hy geweier het dat die werknemersvakbond mag kruisverhoor of deskundige getuienis lei, op hersiening na die Hoërhof geneem.²¹⁸ In die saak van *National Union of Mineworkers v Government Mining Engineer*²¹⁹ was die tersaaklike feite dat die Staatsmyningenieur wat die mynramp moes ondersoek, by aanvang van die ondersoek beslis het dat die vakbond nie geregtig is om by die ondersoek te kruisverhoor nie. Die weiering het voortgespruit uit 'n diskresie wat aan hom in die destydse *Wet op Myne en Bedrywe*²²⁰ verleen was. Die hof het beslis dat die vakbond geregtig is om ten volle aan die ondersoek deel te neem, aangesien:²²¹

1. Die Wet vakbonde erken.
2. Die betrokke vakbond 'n geregistreerde vakbond is, met ongeveer 350000 lede.
3. Een van die vakbond se hoofogmerke die verbetering van veiligheid en gesondheid van sy lede is.

Tydens die gekombineerde geregtelike doodsondersoek/*Mineraalwet*²²² verhoorondersoek na die Merriespruit slikdamramp te Virginia in 1994,²²³ is die werknemersvakbonde se wesenlike belang erken en toegelaat om ten volle aan die ondersoekverrigtinge deel te neem.

Verpligting om te getuig en swygreg tydens die verhoorondersoek:

By die verhoorondersoek kan die voorsittende beampte opdrag gee dat 'n persoon moet verskyn of laat dagvaar om te verskyn, hom onder eed of bevestiging ondervra en opdrag gee om dokumente of voorwerpe voor te

WLD: 639I-J.

²¹⁸ Leger 1990: 33. Sien *National Union of Mineworkers v Government Mining Engineer* 1990 2 SA 638 WLD.

²¹⁹ 1990 2 SA 638 WLD.

²²⁰ Wet 27/1956: art 6.

²²¹ *National Union of Mineworkers v Government Mining Engineer* 1990 2 SA 638 WLD: 644 H-I.

²²² Wet 50/1991: art 28.

²²³ Gesamentlike Ondersoek na die Merriespruitramp te Virginia GO 27/1994. Die ondersoek word later bespreek.

lê.²²⁴ 'n Getuie by die verhoorondersoek is verplig om 'n vraag te beantwoord,²²⁵ maar is die reg met betrekking tot privilegie van getuies in 'n geregshof tydens hierdie ondersoek van toepassing.²²⁶ Die voorsittende beamppte kan gelas dat enige getuienis deur 'n persoon gelewer nie teen hom in strafregtelike of dissiplinêre verrigtinge gebruik mag word nie.²²⁷ Hierdie lasgewing het ten doel om die doeltreffendheid van die verhoorondersoek te verhoog, aangesien 'n getuie na die lasgewing verplig is om enige relevante vraag te beantwoord.²²⁸ Die *Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne*²²⁹ bepaal in artikel 71 dat:

- (1) *Behoudens subartikel (2) moet elke persoon wat getuienis by 'n verhoorondersoek aflê 'n toepaslike vraag beantwoord.*
- (2) *Die reg met betrekking tot getuies se privilegie in 'n geregshof is insgelyks van toepassing op enige persoon wat tydens 'n verhoorondersoek ondervra word.*
- (3) *Die persoon wat by die verhoorondersoek voorsit, kan gelas dat enige getuienis gelewer deur 'n persoon gedurende 'n verhoorondersoek nie vir doeleindes van artikels 55A tot 55D, of vir 'n appèl betreffende daardie artikels, gebruik mag word of in enige strafregtelike of dissiplinêre verrigtinge teen daardie persoon nie behalwe in strafregtelike verrigtinge op 'n aanklag van meened teen daardie persoon.*
- (4) *Wanneer 'n lasgewing kragtens subartikel (3) uitgereik is, is die persoon betrokke nie daarop geregtig om, slegs op grond daarvan dat die antwoord daardie persoon aan 'n strafregtelike aanklag, dissiplinêre verrigtinge of 'n aanbeveling kragtens artikel 55A kan blootstel, te weier om enige toepaslike vraag te beantwoord nie.*
- (5) *'n Persoon wat ingevolge artikel 70(c) opdrag gegee is, moet aan daardie instruksie voldoen, tensy die persoon genoegsame rede het om dit nie te doen nie.*

Dit word aan die hand gedoen dat sonder die lasgewing die verpligting om op vrae te antwoord ongrondwetlik is, aangesien dit strydig met die swygreg in die *Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika*²³⁰ is.²³¹

²²⁴ *Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne* 29/1996: art 70.

²²⁵ *Wet* 29/1996: art 71(1).

²²⁶ *Wet* 29/1996: art 71(2).

²²⁷ *Wet* 29/1996: art 71(3).

²²⁸ *Wet* 29/1996: art 71(4) en (5).

²²⁹ *Wet* 29/1996.

²³⁰ *Wet* 108/1996: art 35(3).

²³¹ Sien ook die bespreking van hierdie aspek hierbo in die afdeling wat met die *Wet op*

Na afloop van die verhoorondersoek moet die voorsittende beampte 'n verslag met sy bevindings opstel, 'n afskrif aan die hoofinspekteur, die mynbestuurder, die gesondheids- en veiligheidsvertegenwoordiger en veiligheidskomitee of geregisteerde vakbond verskaf wat die ondersoek aangevra het en aan enige persoon wat 'n wesenlike belang by die verhoorondersoek het, en kan dit aan werknemers vertoon word.²³² Die hoofinspekteur kan 'n afskrif van die verslag aan die Direkteur van Openbare Vervolgings voorlê.²³³

Merriespruitramp Onderzoek:

In Januarie 1994 het 'n sliedam van die Harmony Goudmyn in Virginia, wat langs die Merriespruit woonbuurt geleë is, gebreek en het die slied deur die woonbuurt gespoel en alles wat in die vloeiende slied se pad was, insluitend inwoners, woonhuise tesame met die inhoud daarvan asook voertuie meegevoer.²³⁴ Sewentien persone is gedood en tientalle is beseer.²³⁵

'n Gesamentlike *Mineraalwet*/geregtelike ondersoek is voor Regter Kotze gelas, bygestaan deur twee assessore onderskeidelik van die Departement van Minerale en Energie en die Departement van Waterwese.²³⁶ Die ondersoek het net voor die 1994 verkiesing 'n aanvang geneem met 'n inspeksie ter plaatse en die lei van 'n paar getuies.²³⁷ Die verrigtinge is uitgestel tot na die verkiesing.²³⁸ Die relevansie van die verkiesing is dat die *Interim Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika*²³⁹ op 27 April 1994 in werking getree het, wat 'n drastiese impak

Beroepsgeondheid en Veiligheid 85/1993 handel.

²³² *Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne* 29/1996: art 72(1) en (2).

²³³ *Wet* 29/1996: art 72(3).

²³⁴ Gesamentlike Onderzoek na die Merriespruitramp te Virginia GO 27/1994.

²³⁵ Gesamentlike Onderzoek na die Merriespruitramp te Virginia GO 27/1994.

²³⁶ Gesamentlike Onderzoek na die Merriespruitramp te Virginia GO 27/1994.

²³⁷ Gesamentlike Onderzoek na die Merriespruitramp te Virginia GO 27/1994.

²³⁸ Gesamentlike Onderzoek na die Merriespruitramp te Virginia GO 27/1994.

²³⁹ *Wet* 200/1993.

op die verrigtinge sou hê.

Voor die verrigtinge was daar onsekerheid oor die belang van vakbonde in hierdie tipe ondersoeke, dus of hulle aan die verrigtinge kon deelneem, asook oor die vraag of beslaglegging en insae in die mynbestuur se vergaderingnotules toelaatbaar is.²⁴⁰

Die vraag of vakbonde 'n wesenlike belang in die verhoorondersoek gehad het en om vakbondlede aldaar te verteenwoordig, wentel om die tradisionele siening dat vakbonde 'n belang in die veiligheid en welsyn van werknemers het, maar ontstaan die vraag of vakbonde 'n belang het by nie-werksverwante voorvalle, en indien wel, hoevêr hierdie belang strek. Die inwoners van die Merriespruit woonbuurt wat in die ramp verwoes is, wat lewensverlies en eiendomskade gely het, het hoofsaaklik uit werknemers van die Harmony Goudmyn bestaan. Streng gesproke het die werknemers in hul privaat hoedanigheid skade gely en nie in hul hoedanigheid as werknemers in hul diensbestek nie. Die ondersoekspan was dit egter eens dat die vakbonde 'n wesenlike belang het om aan die verrigtinge deel te neem.²⁴¹

Die vraag of die ondersoekspan op insae van die mynbestuur se notules geregtig was, het gewentel om die grondwetlike reg op privaatheid wat kort na die ramp in die *Interim Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika*²⁴² vervat is.

Die verdere vraag was of die reg op privaatheid van toepassing is op verhoorondersoeke wat gedoen word ten tye van die tussentydse

²⁴⁰ Gesamentlike Onderzoek na die Merriespruitramp te Virginia GO 27/1994.

²⁴¹ Skrywer het as prokureur in opdrag van die Mynwerkersunie namens 90 vakbondlede en hul gesinne tydens die ondersoek verskyn. Die aspek van verteenwoordiging en wesenlike belang sal later verder bespreek word.

²⁴² Wet 200/1993.

Grondwet,²⁴³ maar wat voortspruit uit voorvalle wat plaasgevind het voor inwerkingtreding van die *Interim Grondwet*²⁴⁴ op 27 April 1994. Die regter het geen bevinding rakende grondwetlikheid al dan nie gemaak nie, en slegs beslis dat die notules nie by die ondersoek gebruik gaan word nie.²⁴⁵ Tans bepaal die *Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne*²⁴⁶ in artikel 70 soos volg:

Die persoon wat by die verhoorondersoek voorsit, kan-

(c) *enige persoon opdrag gee-*

(i) *om enige boek, plan, rekord of ander dokument of item wat nodig is vir doeleindes van die verhoorondersoek voor te lê.*

Die *Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika*²⁴⁷ bepaal in artikel 14 daarvan dat elke persoon die reg op privaatheid het, wat die reg insluit dat die persoon of woonplek nie deursoek word nie, nie op besittings beslaggelê word nie en dat die privaatheid van kommunikasie nie geskend word nie. Geen beslissing oor spesifiek hierdie aspek ten aansien van insae op bestuursvergaderingnotules by besigheidspersone kon gevind word nie. Engeland, Ontario in Kanada en die Verenigde State van Amerika erken die beginsel van 'n verminderde privaatheidsverwagting ("diminished expectation to privacy") ten aansien van besigheidspersone.²⁴⁸ Dit sal met die beperkingsklousule in die *Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika*²⁴⁹ strook, tot die effek dat die reg op privaatheid met inagneming van faktore soos die belang van die gemeenskap beperk mag word.

Dit word gevolglik aan die hand gedoen dat insae in sodanige notules nie ongrondwetlik is nie, en behoort hierdie aspek in die toekoms nie veel probleme op te lewer nie. Die belang van insae tydens die

²⁴³ Wet 200/1993.

²⁴⁴ Wet 200/1993.

²⁴⁵ Gesamentlike Onderzoek na die Merriespruitramp te Virginia GO 27/1994.

²⁴⁶ Wet 29/1996.

²⁴⁷ Wet 108/1996.

²⁴⁸ Die onderskeie posisies word later in hierdie hoofstuk bespreek.

²⁴⁹ Wet 108/1996: art 36.

verhoorondersoek is dat nakoming al dan nie van die werkgewer se sorgsaamheidsplig (“duty of care”) op ‘n vroeë tydstip hieruit bepaal kan word, wat onnodige tydsverspilling uitskakel. Tydens die Merriespruit Onderzoek is heelwat tyd in beslag geneem deur die kruisondervraging van getuies wat aanvanklik van niks geweet het nie, maar algaande geblyk het tog vooraf tydens bestuursvergaderings die verslegtende toestand van die slikdam bespreek het.²⁵⁰ Die verhoorondersoek het ongeveer ses maande geduur.

Die uiteindelijke bevinding was dat personeel van die myn en die ingenieursfirma wat as kontrakteur die slikdam onderhou het, nalatig ten opsigte van die instandhouding van die slikdam en veroorsaking van die ramp bevind is,²⁵¹ waarna hulle in die Streekshof strafregtelik vervolgd, skuldig bevind en gevonnis is.

Rovicmynramp Onderzoek:

In November 1996 by die Rovic Diamantmyn naby Boshof het ‘n moddermassa vanuit ‘n bogrondse pan water deur ‘n gat na benede gestort en die myn se gange oorstrom.²⁵² Twintig werknemers is gedood en twee is ernstig beseer.²⁵³ ‘n Gesamentlike *Mineraalwet*/geregtelike ondersoek is voor Regter Kotze, bygestaan deur twee assessore onderskeidelik van die Departement van Minerale en Energie en die Departement van Waterwese gelas.²⁵⁴

²⁵⁰ Gesamentlike Onderzoek na die Merriespruitramp te Virginia GO 27/1994.

²⁵¹ Gesamentlike Onderzoek na die Merriespruitramp te Virginia GO 27/1994.

²⁵² Gesamentlike Geregtelike Doodsondersoek en Mynondersoek na die Rovic Diamantmynramp te Boshof GO 1/1997: 3.

²⁵³ Gesamentlike Geregtelike Doodsondersoek en Mynondersoek na die Rovic Diamantmynramp te Boshof GO 1/1997: 3.

²⁵⁴ Gesamentlike Geregtelike Doodsondersoek en Mynondersoek na die Rovic Diamantmynramp te Boshof GO 1/1997. Sien ook Oosthuizen 2003: 12. Skrywer was aanvanklik by die ondersoek betrokke.

Die *Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne*²⁵⁵ het op 15 Januarie 1997 in werking getree, maar is die ondersoek onder die vorige bedryfsregulerende wet, naamlik die *Mineraalwet*²⁵⁶ hanteer. Die ondersoek het in Augustus 1997 'n aanvang geneem en uitspraak is in Desember 1998 gelewer.²⁵⁷ Daar is bevind dat die twee maatskappye wat by die myn betrokke was asook personeel van die myn in eie hoedanigheid verantwoordelik vir die dood van werknemers is en aangekla behoort te word van strafbare manslag.²⁵⁸ Van dié persone is van strafbare manslag asook oortreding van artikels 37(a) en (b) van die *Mineraalwet* aangekla, en is skuldig bevind en gevonniss.²⁵⁹

Tydens die verhoorondersoek het die regter twee aspekte aangeraak wat rigtinggewend in toekomstige verhoorondersoeke kan wees. Ingevolge die *Wet op Geregtelike Doodsondersoeke*²⁶⁰ moet 'n bevinding gemaak word of die dood veroorsaak is deur 'n handeling of versuim wat *prima facie* 'n misdryf aan die kant van iemand wat leef insluit of uitmaak.²⁶¹ Die regter het egter, gebaseer op 'n ooreenkoms te dien effekte met die regspanne en in belang van groter sekerheid en bevrediging vir die gemeenskap, die bewysmaatstaf vanaf *prima facie* na dié van 'n oorwig van waarskynlikhede verhoog.²⁶² Regter Kotze het bevind dat die gevolg van die verhoogde bewysmaatstaf is dat:²⁶³

- 1) *Indien botsende getuienis voorkom, moet die botsende gedeeltes*

²⁵⁵ Wet 29/1996.

²⁵⁶ Wet 50/1991. In die uitspraak word van Wet 50/1951 pleks van Wet 50/1991 melding gemaak, wat slegs 'n tikfout blyk te wees. Sien Gesamentlike Geregtelike Doodsondersoek en Mynondersoek na die Rovic Diamantmynramp te Boshof GO 1/1997: 250.

²⁵⁷ Oosthuizen 2003: 16.

²⁵⁸ Gesamentlike Geregtelike Doodsondersoek en Mynondersoek na die Rovic Diamantmynramp te Boshof GO 1/1997: 261; Oosthuizen 2003: 26.

²⁵⁹ *S v Rovic, Metorex, Smith en Olivier* Virginia Streekshof Ongerapporteerde, Saaknommer SHV 1/19/99; Oosthuizen 2003: 26 tot 28.

²⁶⁰ Wet 58/1959: art 16(2).

²⁶¹ Gesamentlike Geregtelike Doodsondersoek en Mynondersoek na die Rovic Diamantmynramp te Boshof GO 1/1997: 4; Oosthuizen 2003: 17.

²⁶² Gesamentlike Geregtelike Doodsondersoek en Mynondersoek na die Rovic Diamantmynramp te Boshof GO 1/1997: 8; Oosthuizen 2003: 17.

²⁶³ Gesamentlike Geregtelike Doodsondersoek en Mynondersoek na die Rovic Diamantmynramp te Boshof GO 1/1997: 9.

uitgewys word.

- 2) *Indien 'n feitebevinding nie sonder 'n geloofwaardigheidsbevinding gemaak kan word nie, moet 'n geloofwaardigheidsbevinding gemaak word.*
- 3) *Alle belanghebbendes se regsverteenwoordigers moet volle geleentheid gebied word om te kruisverhoor.*

Die volgende aspek deur Regter Kotze aangeraak, was wenke aan die Departement van Minerale en Energie ter voorkoming van probleme met getuienislewering. Dit word aan die hand gedoen dat die wenke wat die regter voorgestel het, aanvullend tot die bevoegdhede van die inspekteur²⁶⁴ by 'n voorondersoek is, aangesien die artikel 50-bevoegdhede in algemene terme gegiet is. Die regter het voorgestel dat:²⁶⁵

- 1) *Die mynbestuurder moet binne twee uur na 'n ramp kennis daarvan aan die Departement van Minerale en Energie asook aan die Suid-Afrikaanse Polisiediens gee.*
- 2) *Die departement en die polisie moet gekoördineerd optree.*
- 3) *Binne 24 uur na die ramp moet foto's van die ramptoneel en alles wat met die ramp gepaard gaan, geneem word.*
- 4) *Binne 24 uur na die ramp moet 'n lys van persone met inligting opgestel word.*
- 5) *Binne 24 uur na die ramp moet op mynplanne beslaggelê word.*
- 6) *Binne 24 uur na die ramp moet op alle dokumente en artikels wat tersaaklik tot die ramp is of die oorsaak van die ramp mag wees, beslaggelê word.*
- 7) *Binne 48 uur na die ramp moet die mynbestuurder onder eed bevestig dat daar geen ander tersaaklike planne, dokumente of artikels bestaan nie.*
- 8) *Ter wille van bevordering van deursigtigheid, moet regsverteenwoordigers van vakbonde wie se lede gesterf het, asook regsverteenwoordigers van nagelatenes op hul versoek die geleentheid tot samewerking en inspraak vanaf die eerste dag gegee word.*
- 9) *Binne sewe dae na die ramp moet die inspekteur verklarings vanaf alle persone met inligting oor die ramp bekom.*
- 10) *Die Departement van Minerale en Energie moet hul afskrifte van mynplanne veilig bewaar.*
- 11) *Na die verkryging van die verklarings, moet die Departement van Minerale en Energie met die inspekteur en die gemelde regsverteenwoordigers konsulteer, en daarna besluit of daar 'n verhoorondersoek, 'n gesamentlike ondersoek of kommissie moet wees.*
- 12) *Indien daar slegs 'n verhoorondersoek was, en besluit word om voort*

²⁶⁴ Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne 29/1996: art 50.

²⁶⁵ Gesamentlike Geregte Doodsondersoek en Mynondersoek na die Rovic Diamantmynramp te Boshof GO 1/1997: 254-258.

te gaan met 'n gesamentlike ondersoek of kommissie, moet die staatsadvokaat tydens die nuwe proses nie die hele notule van die voorafgaande verhoorondersoek as bewysstuk inhandig nie. Indien dit ingehandig word, is hy verplig om al die getuies wat tevore reeds getuig het weer te laat getuig, wat tydverkwistend is.

- 13) Afgesien van die praktykskode rakende gesondheid en veiligheid wat die mynbestuurder moet opstel,²⁶⁶ moet die mynbestuurder ook 'n praktykskode opstel wat handel met die mynboupraktik, monitering, risiko's, voorsorg teen risiko's en veiligheid in die algemeen, en dit jaarliks opdateer. 'n Afskrif daarvan moet saam met die mynplanne deur die Departement van Minerale en Energie bewaar word, en by 'n ondersoek moet dit as getuienis toelaatbaar wees.
- 14) Geen myn moet sonder 'n gediplomeerde mynbestuurder opereer nie, dus moet die betrokke regulasie²⁶⁷ gewysig word.
- 15) Inspekteurs en staatsmynopmeters moet so opgelei word dat hulle ontmoedig word om sodanige verhoudings met mynbeamptes aan te knoop wat hulle in die uitoefening van hul onafhanklike kontrolefunksies kan benadeel.

3.2.5 HANDELSKEEPVAARTWET 57 VAN 1951

Die ondersoekproses oor die algemeen:

Die *Handelskeepvaartwet*²⁶⁸ bepaal dat die eienaar of gesagvoerder van 'n skip waarop 'n ongeluk plaasgevind het wat lewensverlies of ernstige besering van 'n persoon ten gevolg gehad het, die ongeluk aan die naaste bevoegde beampte binne 'n sekere tyd en op 'n vasgestelde wyse moet aanmeld. 'n Skip word omskryf as enige vaartuig wat vir vervoer of vir enige ander doel op of onder die oppervlak van die water gebruik word.²⁶⁹

In opdrag van die Direkteur-Generaal van Vervoer word 'n ondersoekbeampte aangestel wat die ongeluk moet ondersoek, en by die afhandeling van die ondersoek, genoem 'n voorlopige ondersoek, word

²⁶⁶ *Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne* 29/1996: art 9.

²⁶⁷ Regulasie 2.5.2.1 van die regulasies van die *Wet op Veiligheid en Gesondheid in Myne* 29/1996.

²⁶⁸ *Handelskeepvaartwet* 57/1951: art 259.

²⁶⁹ *Wet* 57/1951: art 2.

die ondersoekbeampte se verslag aan die Direkteur-Generaal voorgelê.²⁷⁰

Ten opsigte van 'n voorlopige ondersoek bepaal die *Handelskeepvaartwet*²⁷¹ in artikel 264 dat:

- (1) *Die Owerheid kan na goeë dinge 'n bevoegde persoon aanstel om 'n voorlopige ondersoek in te stel-*
 - (a) *in die geval van 'n skip wat in die Republiek geregistreer of gelisensieer is of wat ingevolge hierdie Wet aldus gelisensieer moet wees, wanneer-*
 - (i) *'n bewering van onbevoegdheid of wangedrag teen die eienaar, die gesagvoerder of 'n lid van die bemanning van sodanige skip gemaak word; of*
 - (ii)
 - (aa) *sodanige skip verlore gegaan het, verlaat is of gestrand het;*
 - (bb) *'n ongeluk aan boord van sodanige skip plaasgevind het of die skip beskadig is of skade aan enige ander skip veroorsaak het; of*
 - (cc) *lewensverlies gely is of 'n ernstige besering opgedoen is deur enige persoon aan boord van sodanige skip, waar die voorval ook al plaasgevind het;*
 - (b) *in die geval van 'n skip wat in 'n ander land as die Republiek geregistreer is of vereis word aldus geregistreer te wees, wanneer enige voorval waarna in paragraaf (a) (ii) verwys word, in 'n hawe of binne die territoriale waters van die Republiek plaasgevind het;*
 - (c) *in die geval van 'n skip, waar ook al geregistreer of vereis word aldus geregistreer te wees, wanneer 'n bewering bedoel in paragraaf (a)(i) gemaak word teen 'n werkgewer of enige persoon aan boord van die skip terwyl sodanige skip in 'n hawe of binne die territoriale waters van die Republiek is;*
 - (d) *in die geval van 'n skip wat in 'n vreemde land geregistreer is, wanneer 'n voorval waarna in paragraaf (a) (ii) verwys word elders as in 'n hawe of binne die territoriale waters van die Republiek plaasgevind het, en-*
 - (i) *die skip later in 'n hawe in die Republiek aankom en 'n ondersoek na die ongeval nie deur enige bevoegde hof of ander ondersoekliggaam in 'n ander verdragland ingestel is nie; of*
 - (ii) *in die geval van 'n verdragskip, bewyse beskikbaar is betreffende die omstandighede waaronder die skip uitgevaar het, of laaste van verneem is, of enige voorval waarna in paragraaf (a)(ii) verwys word, plaasgevind het.*
- (2) *Die Owerheid kan die Direkteur-generaal van Arbeid versoek om 'n persoon wat kragtens die bepalings van artikel 28 van die Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid, 1993 (Wet 85 van 1993), as 'n inspekteur aangewys is, af te staan om 'n persoon by te staan wat kragtens subartikel (1) aangestel is om 'n voorlopige ondersoek in te stel.*

²⁷⁰ *Handelskeepvaartwet* 57/1951: arts 264 en 265(1).

²⁷¹ *Wet* 57/1951.

Ten opsigte van die betreding van 'n skip, deursoeking en beslaglegging (“search and seizure”), insae in die notules van bestuursvergaderings, ondervraging, insae in die ondersoekdossier, verteenwoordiging by ondersoeke en die uitoefening van die swygreg tydens 'n voorlopige ondersoek bestaan daar geen riglyne in die Wet ten opsigte van die wyse waarop die vooronderzoek gedoen moet word nie. Die *Handelskeepvaartwet*²⁷² bepaal in artikel 265(1) soos volg:

Wanneer 'n kragtens artikel tweehonderd vier-en-sestig aangestelde persoon sy ondersoek voltooi het, stuur hy sonder versuim aan die Owerheid 'n verslag bevattende 'n volledige uiteensetting van die geval en van sy mening daaroor, tesame met sodanige verslag oor of uittreksels uit die getuienis en sodanige opmerkings as wat hy goeddunk (sic).

Onafhanklik daarvan of 'n voorlopige ondersoek gehou is al dan nie, kan die Minister van Vervoer 'n hof van marine-ondersoek saamstel om 'n formele ondersoek na die voorval in te stel.²⁷³ Die *Handelskeepvaartwet*²⁷⁴ bepaal in artikel 266 dat:

- (1) *Die Minister kan na goëddunke, en afgesien daarvan of 'n voorlopige ondersoek kragtens artikel tweehonderd vier-en-sestig gedoen is al dan nie, 'n hof (hierna genoem 'n hof van marine-ondersoek) byeenroep om 'n formele ondersoek na so 'n bewering of voorval as wat in daardie artikel bedoel word, in te stel.*
- (2) *'n Formele ondersoek na 'n bewering teen die gesagvoerder of 'n lid van die bemanning van 'n skip wat in 'n ander verdragland as die Republiek geregistreer is, of na 'n voorval wat ten aansien of aan boord van so 'n skip plaasgevind het, word nie ingestel nie behalwe op versoek of met die toestemming van die Regering van daardie verdragland: Met dien verstande dat hierdie beperking nie geld nie as-*
 - (a) *die bewering betrekking het op die gesagvoerder of 'n lid van die bemanning van 'n skip wat geheel en al gebruik word op reise tussen hawens in die Republiek, of die voorval ten aansien of aan boord van so 'n skip plaasgevind het, waar die voorval ook al gebeur het; of*
 - (b) *die voorval ten aansien of aan boord van 'n skip (behalwe 'n in paragraaf (a) bedoelde skip) in 'n hawe in die Republiek of binne die territoriale waters van die Republiek plaasgevind het.*

²⁷² *Handelskeepvaartwet* 57/1951.

²⁷³ Wet 57/1951: art 266(1) .

²⁷⁴ Wet 57/1951.

'n Hof van marine-ondersoek bestaan uit 'n regter of oud-regter van die Hoër Hof, landdros, oud-landdros, advokaat of prokureur, wat as voorsitter optree, en òf twee òf vier ander lede.²⁷⁵ Die hof van marine-ondersoek doen 'n formele ondersoek na die ongeval, en maak 'n bevinding. Ten opsigte van die bereiking en bekendmaking van bevindings bepaal die *Handelskeepvaartwet*²⁷⁶ in artikel 268 soos volg:

- (1) *Enige regspunt wat by 'n ondersoek van 'n hof van marine-ondersoek beslis moet word en enige vraag wat daarby ontstaan oor die vraag of 'n punt wat beslis moet word, 'n feitpunt of 'n regspunt is, word beslis deur die voorsitter, en geen ander lid het seggenskap by so 'n beslissing nie.*
- (2) *Die voorsitter kan die argument oor so 'n punt of vraag as wat in subartikel (1) vermeld word, verdaag en alleen sit vir die verhoor van sodanige argument en die beslissing oor sodanige saak of vraag.*
- (3) *Wanneer die voorsitter 'n beslissing kragtens subartikel (1) vel, gee hy sy redes vir daardie beslissing.*
- (4) *Op alle feitepunte is die beslissing van die meerderheid van die lede van die hof die beslissing van die hof.*
- (5) *Die beslissing van die hof op enige punt kragtens subartikel (4) word bekendgemaak deur een van die lede wat met daardie beslissing saamstem, en die redes daarvoor word deur minstens een sodanige lid verklaar. 'n Lid wat van die hof se beslissing verskil, kan die feit dat hy verskil, bekendmaak en sy redes daarvoor gee.*
- (6) *As die meerderheid van die lede van die hof (of as die hof uit net twee lede bestaan, albei lede) om enige rede nie saamstem oor 'n feitpunt waaroor 'n beslissing nodig is om die ondersoek te kan voltooi nie, rapporteer die voorsitter daardie feit aan die Owerheid en daarop kan die Minister die punt terugverwys na die hof vir heroorweging of kan hy die lede van die hof ontslaan en as hy dit goed vind, kan hy 'n ander hof van marine-ondersoek aanstel om die formele ondersoek waar te neem.*

Indien bevind word dat die gesagvoerder of 'n bemanningslid aan wangedrag skuldig is, of dat die lewensverlies of ernstige besering deur die wederregtelike daad of versuim van die gesagvoerder of bemanningslid veroorsaak is,²⁷⁷ kan die hof van marine-ondersoek 'n gepaste vonnis oplê, byvoorbeeld die opskorting van diens of die betaling van 'n boete.²⁷⁸

²⁷⁵ *Handelskeepvaartwet* 57/1951: art 267(1).

²⁷⁶ Wet 57/1951.

²⁷⁷ Wet 57/1951: art 269(1).

²⁷⁸ Wet 57/1951: Vir volledige uiteensetting van magte en prosedure gevolg te word in die hof van

Daar word vir nog twee tipes howe in die *Handelskeepvaartwet*²⁷⁹ voorsiening gemaak, naamlik 'n opnemingshof, wat nie hier relevant is nie, en 'n seehof. Wanneer 'n bevoegde beampte bemerk dat lewensverlies of ernstige besering aan boord van 'n Suid-Afrikaanse skip plaasgevind het, kan hy na goeie dinge 'n hof, genoem 'n seehof, saamstel om 'n ondersoek na die voorval in te stel.²⁸⁰ Ten opsigte van die bevoegdhede van seehowe bepaal die *Handelskeepvaartwet*²⁸¹ in artikel 273 dat:

- (1) 'n Seehof kan na die verhoor en ondersoek van 'n saak en behoudens die bepalinge van artikel tweehonderd drie-en-tagtig -
 - (a) as die hof dit eens is dat die veiligheid van 'n Suid-Afrikaanse skip of sy vrag of bemanning of die belange van die eienaar van 'n Suid-Afrikaanse skip of van die vrag daarvan dit vereis, die gesagvoerder verwyder en 'n ander bevoegde persoon aanstel om in sy plek op te tree;
 - (b) as die hof dit eens is dat 'n gesagvoerder of skeepsoffisier van 'n Suid-Afrikaanse skip onbevoeg is of hom skuldig gemaak het aan 'n daad van wangedrag, of dat die verlies, verlating of stranding van of ernstige skade aan 'n skip of lewensverlies of ernstige besering van 'n persoon veroorsaak is deur die wederregtelike daad of versuim van 'n gesagvoerder of skeepsoffisier van 'n Suid-Afrikaanse skip, die bekwaamheid- of dienssertifikaat van daardie gesagvoerder of skeepsoffisier vir 'n bepaalde tydperk opskort of, hetsy die gesagvoerder of skeepsoffisier 'n bekwaamheid- of dienssertifikaat besit al dan nie, sy indiensneming in 'n bepaalde hoedanigheid in 'n skip vir 'n bepaalde tydperk verbied of hom berispe.
 - (c) 'n seeman uit diens op 'n Suid-Afrikaanse skip ontslaan en gelas dat die loon van 'n aldus ontslane seeman of enige deel van sy loon verbeur word;
 - (d) enige vroeë aangaande loon of boetes of verbeurings wat tussen enige van die partye by die verrigtings ontstaan, beslis;
 - (e) gelas dat enige of al die koste opgeloop deur die gesagvoerder of eienaar van 'n Suid-Afrikaanse skip ten einde die opsluiting van 'n seeman of leerling-offisier in 'n hawe buite die Republiek te bewerkstellig, of in verband met sy onderhoud terwyl hy so opgesluit was, betaal moet word uit en afgetrek moet word van die loon van daardie seeman of leerling-offisier, hetsy dit toe of later verdien is;
 - (f) dieselfde magte uitoefen ten aansien van persone wat voor die hof aangekla word van oortredings op see of in die buiteland soos

marine ondersoek, sien artikels 266-269, 279-291.

²⁷⁹ *Handelskeepvaartwet* 57/1951.

²⁸⁰ Wet 57/1951: art 270. Vir volledige uiteensetting van magte en prosedure gevolg te word in die seehof, sien artikels 270-273, 279-291.

²⁸¹ Wet 57/1951.

konsulêre verteenwoordigers kragtens artikel driehonderd een-en-veertig kan doen;

- (g) 'n gesagvoerder of lid van die bemanning van 'n Suid-Afrikaanse skip ten aansien van wie se gedrag 'n klagte voor die hof gebring is oor 'n oortreding teen hierdie Wet, waarvan hy deur die hof skuldig bevind is, straf, en besit vir daardie doel dieselfde magte as wat 'n magistraatshof sou gehad het as die saak in die Republiek verhoor was: Met dien verstande dat waar 'n oortreder tot gevangenisstraf veroordeel word, die bevoegde beampte die plek van gevangenskap goedkeur, hetsy op land of aan boord van 'n skip: Met dien verstande, voorts, dat die hof kan gelas dat enige geldboete wat aan 'n oortreder opgelê word, betaal moet word uit en afgetrek moet word van sy loon en aan die bevoegde beampte oorbetal moet word, wat dit aan die Owerheid moet stuur;
- (h) as dit so 'n stap dienstig ag, gelas dat 'n opneming van 'n Suid-Afrikaanse skip wat die voorwerp van ondersoek is, gemaak moet word;
- (2) Alle bevele van 'n seehof word, waar dit doenlik is, aangeteken in die amptelike skeepsjoernaal van die skip wat die onderwerp van die ondersoek uitmaak of aan boord waarvan die ongeval of voorval of gedrag wat ondersoek word, plaasgevind het, en word deur die voorsitter van die hof onderteken.

Die verskillende howe is by magte om hul eie prosedure te bepaal. Ten opsigte van die prosedure van 'n hof van marine-ondersoek, 'n seehof of 'n opnemingshof bepaal die *Handelskeepvaartwet*²⁸² in artikel 280 dat:

- (1) 'n Hof van marine-ondersoek, 'n seehof of 'n opnemingshof, of 'n deskundige of deskundiges na wie 'n appèl kragtens artikel tweehonderd twee-en-tagtig verwys is, kan met inagneming van die bepaling van hierdie Wet die prosedure bepaal wat by die ondersoek of die verhoor van die appèl sal geld.
- (2) Elke sodanige ondersoek vind, tensy die hof anders beslis, in die ope hof plaas en die verhoor van elke sodanige appèl vind in die ope hof plaas; en die bevinding of beslissing word by die voltooiing van die ondersoek of verhoor, of so gou moontlik daarna, in die ope hof bekendgemaak.

Ten opsigte van die verweer van 'n persoon by 'n hof van marine-ondersoek of seehof bepaal die *Handelskeepvaartwet*²⁸³ in artikel 283 dat:

- (1) As daar by 'n ondersoek deur 'n hof van marine-ondersoek of 'n seehof beweer of aan die hand gedoen word dat die gedrag van enige persoon

²⁸² *Handelskeepvaartwet* 57/1951.

²⁸³ Wet 57/1951.

- 'n strafbare handeling of versuim uitmaak, word aan daardie persoon 'n redelike geleentheid gegee om homself te verweer.
- (2) 'n Hof van marine-ondersoek kanselleer of skort nie 'n sertifikaat op of verbied nie die indienseneming van 'n persoon of lê hom 'n boete op of berispe hom nie, en 'n seehof skort nie 'n sertifikaat op of verbied nie die indienseneming van 'n persoon of berispe hom nie-
- (a) tensy die houer van die sertifikaat of 'n ander persoon aanwesig was by die aanhoor van enige getuienis waarop die hof se besluit om sy sertifikaat te kanselleer of op te skort of sy indienseneming te verbied of hom 'n boete op te lê of hom te berispe, gebaseer is, of, as hy nie aldus aanwesig was nie, tensy 'n afskrif van die aantekeninge van sodanige getuienis minstens 48 uur voordat 'n oproep op hom gedoen word om homself te verweer, aan hom verskaf is; en
- (b) tensy afskrifte van enige geskrewe getuieverklarings of verslae waarop sodanige besluit gebaseer is, aan hom verskaf is, en 'n afskrif van die aanklagte teen hom op die voorgeskrewe wyse op hom gedien is minstens agt-en-veertig uur voordat 'n oproep op hom gedoen word om homself te verweer en indien, nadat 'n afskrif van 'n aanklag teen hom op hom gedien is, die aanklag gewysig word, 'n redelike geleentheid aan hom gegee is om homself teen die gewysigde aanklag te verweer.
- (3) Indien die houer van die betrokke sertifikaat of 'n ander persoon gedagvaar is om voor die hof te verskyn en in gebreke gebly het om dit te doen, of indien, nadat aan hom skriftelik of andersins gevra is of hy verlang om homself te verweer, hy nie geantwoord het dat hy dit wel wil doen nie, is dit nie nodig om aan hom die in subartikel (2) bedoelde aantekeninge, getuieverklarings of verslae te verskaf nie.

Ten opsigte van die herverhoor van 'n saak na 'n bevinding van 'n hof van marine-ondersoek of seehof, bepaal die *Handelskeepvaartwet*²⁸⁴ in artikel 291 soos volg:

- (1) Wanneer 'n hof van marine-ondersoek of 'n seehof ondersoek gedoen het, kan die Minister gelas dat die saak opnuut verhoor word, òf in die algemeen òf ten aansien van 'n gedeelte daarvan, en moet hy dit gelas-
- (a) as nuwe en belangrike getuienis wat nie by die ondersoek gelewer kon word nie, ontdek is; of
- (b) as daar om 'n ander rede na sy mening aanleiding is vir 'n vermoede dat 'n geregtelike dwaling plaasgevind het.
- (2) Die Minister kan gelas dat die saak opnuut verhoor word deur die hof van marine-ondersoek of die seehof, na gelang van die geval, bestaande (as dit doenlik is) uit dieselfde lede, of ander lede as dié wat die hof uitgemaak het toe dit die ondersoek in die eerste instansie gehou het; en as die ondersoek deur 'n seehof gehou is, kan hy gelas dat dit opnuut verhoor word deur 'n hof van marine-ondersoek.

²⁸⁴ Wet 57/1951.

‘n Party wat deur ‘n beslissing van enige van die drie genoemde howe verontreg is, kan na die Hoër Hof appelleer, welke appél deur ‘n regter van die Hoër Hof aangehoor moet word.²⁸⁵ Die appél word egter gevoer op die wyse, voorwaardes en volgens die bepalings wat in die regulasies van die Wet voorgeskryf is.²⁸⁶

3.2.6 LUGVAARTWET 74 VAN 1962

Die ondersoekproses oor die algemeen:

Die *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid*²⁸⁷ het ten doel om die veiligheid en gesondheid op alle vlakke van die arbeidsterrein te orden, en dek ook die volle spektrum van die arbeidsterrein insluitend die Staat, maar uitgesonderd die mynwese en handelskeepvaart.²⁸⁸ Alhoewel burgerlike lugvaart nie by die *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid* uitgesluit is nie, word ondersoek na lugvaartongelukke ingevolge die *Lugvaartwet*²⁸⁹ hanteer,²⁹⁰ en wel ingevolge die *Lugvaartwet*²⁹¹ se regulasies.²⁹²

In die geval van ‘n lugvaartongeluk is daar twee tipes ondersoek, te wete ‘n ondersoek wat deur die Kommissaris van Burgerlugvaart gedoen word en ‘n ondersoek wat deur die Minister van Vervoer gelas word.²⁹³ ‘n Ongeluk word omskryf as ‘n voorval wat verband hou met die hantering van ‘n vliegtuig waartydens ‘n persoon beseer is, ‘n vliegtuig

²⁸⁵ *Handelskeepvaartwet* 57/1951: art 292. Die term Hoër Hof word omskryf as ‘n afdeling van die Hooggeregshof van Suid-Afrika – sien *Handelskeepvaartwet* 57/1951: art 2.

²⁸⁶ *Wet* 57/1951: art 292(4).

²⁸⁷ *Wet* 85/1993.

²⁸⁸ *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid* 85/1993: art 1(3); *Mineraalwet* 50/91; *Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne* 29/1996.

²⁸⁹ *Wet* 74/1962: art 12.

²⁹⁰ Thompson en Benjamin 1996: G1-13.

²⁹¹ *Wet* 74/1962.

²⁹² *Regulasies op Burgerlugvaart* GN R1219 afgekondig in Staatskoerant 18286 op 26 September 1997.

beskadig of vermis is of waar dit op 'n ontoeganklike plek is.²⁹⁴

Onderzoek deur die Kommissaris van Burgerlugvaart:

Die Kommissaris se ondersoek bestaan uit twee gedeeltes. Die eerste gedeelte daarvan is 'n aanvanklike ondersoek ("initial investigation") ('n voorondersoek) deur die *pro tem* ondersoekbeampte.²⁹⁵ Tydens die aanvanklike ondersoek het die *pro tem* ondersoekbeampte al die bevoegdhede van die ondersoekbeampte-in-beheer.²⁹⁶ Ingevolge die *Convention on International Civil Aviation*,²⁹⁷ ook die Chicago Convention genoem, moet die prosedure waarvolgens die aanvanklike ondersoek gedoen word, die prosedure²⁹⁸ wees wat deur die International Civil Aviation Organisation aanbeveel word.²⁹⁹

Die Kommissaris van Burgerlugvaart is gemagtig om 'n ondersoekbeampte-in-beheer aan te stel om enige ongeluk of voorval te ondersoek,³⁰⁰ asook 'n ondersoekbeampte om die ondersoekbeampte-in-beheer by te staan.³⁰¹ Ten opsigte van die aanvanklike ondersoek (voorondersoek) stel die Kommissaris 'n ondersoekbeampte, genoem 'n *pro tem* ondersoekbeampte aan.³⁰² Daarbenewens is die Kommissaris gemagtig om geakkrediteerde verteenwoordigers³⁰³ en adviseurs van die ondersoekbeampte-in-beheer³⁰⁴ aan te stel.

Bevoegdhede van die ondersoekbeampte:

²⁹³ Margo in Joubert (Red.) LAWSA Vol 1 1983: 339 tot 340.

²⁹⁴ *Regulasies op Burgerlugvaart* GN R1219/1997: reg 1.

²⁹⁵ *Regulasies op Burgerlugvaart* GN R1219/1997: reg 12.05.1.

²⁹⁶ *Regulasies op Burgerlugvaart* GN R1219/1997: reg 12.01.5.

²⁹⁷ *Convention on International Civil Aviation* 7 Desember 1944, Chicago: art 26.

²⁹⁸ The Manual of Aircraft Accident Investigation, ICAO Doc 6920-AN/855.

²⁹⁹ *Convention on International Civil Aviation* 7 Desember 1944, Chicago: art 26; Margo in Joubert (red.) 1983: 339 tot 340.

³⁰⁰ *Regulasies op Burgerlugvaart* GN R1219/1997: reg 12.01.3(1).

³⁰¹ *Regulasies op Burgerlugvaart* GN R1219/1997: reg 12.01.4.

³⁰² *Regulasies op Burgerlugvaart* GN R1219/1997: reg 12.01.5.

³⁰³ *Regulasies op Burgerlugvaart* GN R1219/1997: reg 12.01.6.

³⁰⁴ *Regulasies op Burgerlugvaart* GN R1219/1997: reg 12.01.7.

‘n Onderzoekbeampte-in-beheer het onbelemmerde toegang tot ‘n vliegtuig wat in ‘n ongeluk of voorval betrokke was asook tot die omgewing waar die vliegtuig gevind word.³⁰⁵ Die *Regulasies op Burgerlugvaart*³⁰⁶ in regulasie 12.01.3.(2)(a) bepaal dat:

An investigator-in-charge shall have authority, subject to the provisions of this Part, to-

- a) *have unhampered access to an aircraft which has been involved in an accident, the wreck, the wreckage ...*

Die ondersoekbeampte-in-beheer het ook onbelemmerde toegang tot alle dokumente en ander bewysmateriaal.³⁰⁷ Die *Regulasies op Burgerlugvaart*³⁰⁸ in regulasie 12.01.3.(2)(e) bepaal dat:

An investigator-in-charge shall have authority, subject to the provisions of this Part, to-

- a) *have unhampered access to all documents, books, notes ... which the investigator-in-charge may consider for the investigation*

Voorts het die ondersoekbeampte-in-beheer die reg op inspeksie van die vliegtuig en die omgewing, die reg om bewysmateriaal te verwyder asook om inligting wat benodig word vir die ondersoek by enige persoon te verkry.³⁰⁹ Ten opsigte van laasgenoemde bepaal die *Regulasies op Burgerlugvaart*³¹⁰ in regulasie 12.01.3.(2)(f) dat:

An investigator-in-charge shall have authority, subject to the provisions of this Part, to-

- f) *obtain information from any person which may be necessary for the investigation.*

Die ander genoemde aangestelde persone het dieselfde bevoegdheid.³¹¹

Na die afhandeling van die aanvanklike ondersoek word ‘n verslag deur die *pro tem* ondersoekbeampte aan die ondersoekbeampte-in-beheer

³⁰⁵ *Regulasies op Burgerlugvaart* GN R1219/1997: reg 12.01.3(2).

³⁰⁶ GN R1219/1997: reg 12.01.3(2).

³⁰⁷ *Regulasies op Burgerlugvaart* GN R1219/1997: reg 12.01.3(2).

³⁰⁸ GN R1219/1997: reg 12.01.3(2).

³⁰⁹ *Regulasies op Burgerlugvaart* GN R1219/1997: reg 12.01.3(2).

³¹⁰ GN R1219/1997: reg 12.01.3(2).

³¹¹ *Regulasies op Burgerlugvaart* GN R1219/1997: reg 12.01.3(2).

gegee.³¹² Daarna sal die ondersoekbeampte-in-beheer sy ondersoek finaliseer en ‘n verslag aan die Kommissaris lewer.³¹³

By die afhandeling van die gehele ondersoek lewer die ondersoekbeampte-in-beheer ‘n verslag daaromtrent aan die Kommissaris van Burgerlugvaart.³¹⁴ ‘n Belanghebbende is geregtig om binne dertig dae nadat hy/sy van die bevindinge in die verslag bewus geraak het, by die Kommissaris appèl aan te teken.³¹⁵ Die Kommissaris is geregtig om die appèl slegs op die stukke of by wyse van mondelinge getuienis af te handel.³¹⁶ Die appèlprosedure word slegs gevolg indien die Kommissaris daarvan oortuig is dat die Minister van Vervoer nie ‘n formele ondersoek ingevolge artikel 12 van die *Lugvaartwet* gaan gelas nie.³¹⁷

Formele ondersoek ingevolge artikel 12 van die *Lugvaartwet*:

‘n Formele ondersoek (“inquiry”) ingevolge artikel 12 van die *Lugvaartwet* word in opdrag van die Minister van Vervoer gedoen.³¹⁸ Dit kan saam met ‘n geregtelike doodsondersoek gedoen word.³¹⁹ Die Minister stel gewoonlik drie onafhanklike kundiges as die raad van ondersoek aan.³²⁰ Die raad van ondersoek se funksie is om na die oorsaak van en verantwoordelikheid vir ‘n ongeluk ondersoek in te stel, waarna die raad ‘n verslag aan die Minister moet lewer.³²¹

Die raad van ondersoek is geregtig om getuies te dagvaar, te ondervra en die voorlegging van dokumente te verg.³²² Die reg aangaande en reëls

³¹² *Regulasies op Burgerlugvaart* GN R1219/1997: reg 12.05.1.

³¹³ *Regulasies op Burgerlugvaart* GN R1219/1997: reg 12.05.1.

³¹⁴ *Regulasies op Burgerlugvaart* GN R1219/1997: reg 12.05.1.

³¹⁵ *Regulasies op Burgerlugvaart* GN R1219/1997: reg 12.05.2.

³¹⁶ *Regulasies op Burgerlugvaart* GN R1219/1997: reg 12.05.2.

³¹⁷ *Regulasies op Burgerlugvaart* GN R1219/1997: reg 12.05.4.

³¹⁸ *Lugvaartwet* 74/1962: art 12; Margo in Joubert (red.) 1983: 322.

³¹⁹ *Wet* 74/1962: art 12 (5) en (6); Margo in Joubert (red.) 1983: 322.

³²⁰ *Wet* 74/1962: art 12 (1); Margo in Joubert (red.) 1983: 322.

³²¹ *Lugvaartwet* 74/1962: art 12 (1); Margo in Joubert (red.) 1983: 322.

³²² *Wet* 74/1962: art 12 (2); Margo in Joubert (red.) 1983: 322.

van toepassing op die landdroshowe is op die wyse van verkryging van getuies en voorlegging van dokumente van toepassing.³²³ Die getuienis by die aanvanklike ondersoek (“initial investigation”) verkry, word by die ondersoek (“inquiry”) wat deur die Minister gelas word, gebruik.³²⁴ Ingevolge die *Convention on International Civil Aviation*,³²⁵ moet die prosedure waarvolgens die formele ondersoek gedoen word, die prosedure³²⁶ wees wat deur die International Civil Aviation Organisation aanbeveel word.³²⁷

Na die afhandeling van die formele ondersoek doen die raad van ondersoek aan die Minister van Vervoer verslag,³²⁸ asook aan die lugvaartowerheid van die land van registrasie van die vliegtuig indien dit in ‘n ander land geregistreer is.³²⁹

3.3 ENGELAND: HEALTH AND SAFETY AT WORK ETC. ACT 37 VAN 1974

Markesinis en Deakin³³⁰ noem in 1994 dat gemiddeld 1300 werknemers per jaar aan diens sterf, en dat gemiddeld 700 000 werknemers per jaar aan diens beseer word.

Die ondersoekproses oor die algemeen:

Die Health and Safety Executive³³¹ sowel as plaaslike rade het die

³²³ Wet 74/1962: art 12 (3); Margo in Joubert (red.) 1983: 322.

³²⁴ Wet 74/1962: art 22; Margo in Joubert (red.) 1983: 322.

³²⁵ *Convention on International Civil Aviation* 7 Desember 1944, Chicago: art 26.

³²⁶ The Manual of Aircraft Accident Investigation, ICAO Doc 6920-AN/855.

³²⁷ *Convention on International Civil Aviation* 7 Desember 1944, Chicago: art 26; Margo in Joubert (red.) 1983: 322.

³²⁸ Wet 74/1962: art 12 (1).

³²⁹ *Convention on International Civil Aviation* 7 Desember 1944, Chicago: art 26.

³³⁰ 1994: 486.

³³¹ Sien Hoofstuk 2 hierbo.

bevoegdheid om inspekteurs aan te stel.³³² Die inspekteurs is geregtig om vooronderseke sowel as verhooronderseke te doen.³³³

Betreding van die besigheidsperseel, asook deursoeking en beslaglegging:

‘n Inspekteur is gemagtig om te enige redelike tyd,³³⁴ selfs te eniger tyd in sy diskresie in ‘n gevaarlike situasie, enige perseel binne sy jurisdiksie te betree.³³⁵

Hierdie statutêre magte aan staatsamptenare ter betreding en deursoeking van ‘n perseel op die gebied van veiligheid en gesondheid is toelaatbaar,³³⁶ op voorwaarde dat dit ‘n inspeksie is wat met die uitvoering van statutêre pligte verband hou.³³⁷

Enige betreding, deursoeking en beslaglegging deur ‘n inspekteur is in orde indien die handeling binne die grense van die *Health and Safety at Work etc. Act* van 1974 val, onderworpe aan die voorskrifte van die *Human Rights Act* van 1998 se bepalings rakende ‘n beampte se uitoefening van ‘n diskresie.³³⁸

Moderne menseregte-handveste waarborg die reg op privaatheid van die individu, maar slegs ten opsigte van privaat wonings.³³⁹

³³² *Health and Safety at Work etc. Act* 37/1974: art 19; Munkman 1990: 231; Davies 1994: 820.

³³³ Wet 37/1974: art 20; Munkman 1990: 231; Davies 1994: 820. Die prosedure van die verhooronderzoek is vervat in die *Health and Safety Inquiries (Procedure) Regulations* 1975 (S.I. No. 335).

³³⁴ ‘n Redelike tyd is gedurende kantoorure – sien Davies 1994: 823; *Davies v Winstanley* (1930) 144 LT 433.

³³⁵ Wet 37/1974: art 20; Munkman 1990: 231; Davies 1994: 821.

³³⁶ Feldman 2002: 573.

³³⁷ Feldman 2002: 587.

³³⁸ Feldman 2002: 588.

³³⁹ European Convention on Human Rights: art 8(1). Sien Feldman 2002: 573.

Die reg op privaatheid word as onskendbaar beskou en gerespekteer.³⁴⁰
 Die beginsel van onskendbaarheid van die reg op privaatheid is gegrond op ‘n saak wat vier eeue gelede in Engeland beslis is, en wat algemeen as die *Semayne’s case*³⁴¹ bekend is, waarin beslis is:

That the house of every one is to him as his castle and fortress, as well for his defence against injury and violence, as for his repose.

Die “home as castle”-leerstuk is egter slegs op privaat wonings van toepassing, en nie op buitegeboue en besigheidspersele nie.³⁴²

Insaë in die notules van bestuursvergaderings:

‘n Inspekteur is gemagtig om enige ondersoek of toets op ‘n perseel te doen, om te gelas dat ‘n sekere omgewing afgesper word, om opmetings en foto’s te neem, om monsters te neem en enige artikel of stof in beslag te neem vir doeleindes van ‘n ondersoek,³⁴³ en in ‘n noodgeval op gevaarlike artikels of stowwe beslag te lê en dit te vernietig.³⁴⁴

‘n Inspekteur mag vereis dat dokumente wat ondernemings deur wetgewing verplig is om by te hou, asook enige ander dokumente wat na sy oordeel vir die ondersoek benodig word, vir insaë en die maak van afskrifte aan hom oorhandig word.³⁴⁵

Wanneer die Health and Safety Commission of die Health and Safety Executive,³⁴⁶ insluitend ‘n inspekteur, inligting benodig, word ‘n kennisgewing te dien effekte op die betrokke persoon beteken.³⁴⁷ Die kennisgewing moet ‘n aanduiding van die inligting wat benodig word,

³⁴⁰ Feldman 2002: 573.

³⁴¹ (1604) 5 Co. Rep. 91a, soos aangehaal in Feldman 2002: 573.

³⁴² Feldman 2002: 573.

³⁴³ *Health and Safety at Work etc. Act* 37/1974: art 20; Davies 1994: 822.

³⁴⁴ Wet 37/1974: art 25(1); Munkman 1990: 231; Davies 1994: 827.

³⁴⁵ Wet 37/1974: art 20(2)(k); Davies 1994: 822.

³⁴⁶ Sien Hoofstuk 2.

³⁴⁷ Wet 37/1974: art 27(1); Davies 1994: 829.

bevat, op welke vorm en wyse die inligting verskaf moet word asook die tydsbeperking waarbinne die inligting verskaf moet word.³⁴⁸

Ondervraging en uitoefening van die swygreg tydens ondersoeke:

Indien ‘n inspekteur redelike gronde het om te glo³⁴⁹ dat enige persoon oor relevante inligting beskik wat benodig word vir ‘n ondersoek, is die inspekteur gemagtig om van die persoon antwoorde op enige vrae wat die inspekteur nodig ag, te verg.

Die persoon is verplig om die vrae te beantwoord, selfs in die afwesigheid van ‘n verteenwoordiger.³⁵⁰

Dit is ‘n misdryf om te versuim om sodanige lasgewing na te kom, of om ‘n vals verklaring te maak.³⁵¹

Insae in die ondersoekdossier:

Daar bestaan geen bepaling in die Wet³⁵² rakende hierdie aspek nie.

Verteenwoordiging by ondersoeke en die verdere proses:

Nadat die inspekteur ‘n inspeksie by die toneel gedoen het, kan hy ‘n skriftelike nakomingskennisgewing uitreik, waarvolgens die werkgewer ‘n vasgestelde tydperk gebied word om die gebreke te herstel.³⁵³

³⁴⁸ *Health and Safety at Work etc. Act 37/1974*: art 27(1); Davies 1994: 829.

³⁴⁹ Dit beteken om werklik te glo – sien Davies 1994: 823; *R v Banks* (1916) 2 KB 621, (1916-1917) All ER Rep 356; *R v Harrison* (1938) 3 All ER 134, 159 LT 95. Beide sake handel met aanklagte van statutêre verkragting, dus gemeenskap met ‘n vroulike persoon onder 16 jaar, waar die Wet bepaal dat dit ‘n geldige verweer is indien die beskuldigde geglo het dat die vroulike persoon ouer as 16 jaar is. Die hof in beide sake het bevind dat meer as ‘n blote bewering van “om te glo” nodig is om die hof te oortuig.

³⁵⁰ *Wet 37/1974*: art 20(2)(j); Davies 1994: 822.

³⁵¹ *Wet 37/1974*: art 33(1); Davies 1994: 833.

³⁵² *Wet 37/1974*.

³⁵³ *Wet 37/1974*: art 21; Davies 1994: 824.

Dit is 'n misdryf om te versuim om die kennisgewing na te kom.³⁵⁴

Indien daar versuim word om aan die kennisgewing se vereistes gevolg te gee, word 'n strafregtelike vervolging ingestel, en by sodanige strafregtelike vervolging is die inspekteur geregtig om as die staatsaanklaer op te tree en die beskuldigde is op regsverteenvoording geregtig.³⁵⁵

3.4 ONTARIO, KANADA: OCCUPATIONAL HEALTH AND SAFETY ACT, 1990

Die ondersoekproses oor die algemeen:

Die inspekteur doen 'n inspeksie by die toneel, waarna hy 'n mondelinge of skriftelike nakomingsbevel ("compliance order") kan uitreik.³⁵⁶ Indien die bevel mondelings was, moet die inspekteur dit skriftelik bevestig voordat die inspekteur die perseel verlaat.³⁵⁷ Die tipes bevel wat die inspekteur mag uitreik, is 'n bevel ter nakoming van gebreke,³⁵⁸ of in die geval waar werknemers se veiligheid en gesondheid bedreig word, kan hy 'n bevel uitreik dat sekere toerusting nie gebruik word nie, of dat werk gestaak word of 'n perseel of gedeelte daarvan ontruim word hangende nakoming van die bevel.³⁵⁹ Dit is nie 'n vereiste dat 'n verhoor gehou word voor uitreiking van die bevel nie.³⁶⁰ Volgens die bevel word die werkgewer 'n vasgestelde tydperk gebied om die gebreke te herstel,³⁶¹ en by versuim om daaraan te voldoen, word die werkgewer strafregtelik

³⁵⁴ *Health and Safety at Work etc. Act* 37/1974: art 33(1); Davies 1994: 833.

³⁵⁵ Wet 37/1974: art 39; Davies 1994: 840.

³⁵⁶ *Occupational Health and Safety Act*, 1990: art 57(1); Arthurs ea 1988: 118.

³⁵⁷ *Occupational Health and Safety Act*, 1990: art 57(2).

³⁵⁸ *Occupational Health and Safety Act*, 1990: art 57(1).

³⁵⁹ *Occupational Health and Safety Act*, 1990: art 57(6).

³⁶⁰ *Occupational Health and Safety Act*, 1990: art 57(11).

³⁶¹ *Occupational Health and Safety Act*, 1990: art 57(1).

vervolg.³⁶²

Betreding van die besigheidperseel, deursoeking en beslaglegging:

‘n Persoon wat in ‘n geregleerde bedryf is, het ten opsigte van daardie bedryf ‘n verminderde verwagting op privaatheid (“diminished expectation of privacy”).³⁶³ Die verminderde verwagting op privaatheid word aan ‘n verpligting gekoppel om die bedryf se regulasies na te kom en administratiewe inspeksies te verdra, wat ‘n integrale deel van effektiewe bestuur is.³⁶⁴

Alhoewel ‘n inspeksie, deursoeking en beslaglegging op die privaatheid van ‘n onderneming inbreuk maak, word ‘n lasbrief nie benodig nie,³⁶⁵ en word dit nie as ‘n onredelike deursoeking en beslaglegging beskou nie.³⁶⁶

Die beginsel wat hier van toepassing is, dat die owerheid van inspekteurs gebruik moet maak om gereelde besoeke aan ondernemings te bring ten einde nakoming van wetgewing te monitor, en omdat geen misdaad vermoed word nie, is dit bloot onnodig om voor betreding ‘n lasbrief te verkry.³⁶⁷

Gevolgtrek is inspeksies wat van ‘n administratiewe aard is, byvoorbeeld ten opsigte van bouregulasies, soneringsregulasies, openbare gesondheidsregulasies en openbare veiligheidsregulasies nie onredelike deursoekings nie,³⁶⁸ en indien op onwettige of gevaarlike stowwe beslag

³⁶² *Occupational Health and Safety Act*, 1990: art 66(1)(b); *Arthurs ea* 1988: 118.

³⁶³ Hogg 1992: 1065.

³⁶⁴ Hogg 1992: 1065.

³⁶⁵ *Occupational Health and Safety Act*, 1990: art 54(1)(a).

³⁶⁶ Hogg 1992: 1065; *Re Belgoma Transportation* (1985) 51 O.R. (2d) 509 (C.A.) (inspeksie by werksplek ten opsigte van werksplektoestande); *R v McKinley Transport* (1990) 1 S.C.R. 627 (inspeksie deur belastinggaarder ten opsigte van korrektheid van belastingopgawes).

³⁶⁷ Hogg 1992: 1065.

³⁶⁸ Hogg 1992: 1065; *Re Belgoma Transportation* (1985) 51 O.R. (2d) 509 (C.A.) (inspeksie by werksplek ten opsigte van werksplektoestande); *R v Bichel* (1986) 33 D.L.R. 4th 254 B.C.C.A. (bou-inspeksie by privaatwoning); *Ontario Chrysler v Ontario* (1990) 72 O.R. 2d 106 C.A. (sakepraktijk

gelê word, is dit nie ‘n onredelike beslaglegging nie.³⁶⁹ Indien die inspekteur dit nodig ag, kan hy sonder vooraf-kennisgewing by ‘n vrederegter of regter om ‘n lasbrief ter betreding, deursoeking, ondervraging en beslaglegging aansoek doen.³⁷⁰

Ondervraging en uitoefening van die swygereg:

Daar bestaan geen grondwetlike reg om te weier om inligting te verskaf en om te weier om tydens ‘n verhoor te getuig nie.³⁷¹ ‘n Persoon wat as getuie tydens enige verrigtinge optree, het egter ‘n grondwetlike reg dat enige inkriminerende getuienis nie tydens ‘n latere ander proses teen hom/haar gebruik mag word nie.³⁷² Met “‘n latere ander proses” word ‘n proses wat strafregtelik van aard is of waar ‘n straf opgelê kan word, bedoel.³⁷³ Dus geld dié grondwetlike reg nie ten opsigte van latere ander prosesse wat nie strafregtelik van aard, byvoorbeeld arbeidsregtelike dissiplinêre stappe, is nie.³⁷⁴

Insae in die notules van bestuursvergaderings:

Daar bestaan geen bepaling in die Wet³⁷⁵ oor hierdie aspek nie.

Insae in die ondersoekdossier:

Daar bestaan geen bepaling in die Wet³⁷⁶ oor hierdie aspek nie.

inspeksie); *R v McKinley Transport* (1990) 1 S.C.R. 627 (inspeksie deur belastinggaarder ten opsigte van korrektheid van belastingopgawes).

³⁶⁹ Hogg 1992: 1066; *R v Bertram S Miller* (1986) 3 FC 291 CA (beslaglegging op en vernietiging van dooie plante); *Re Ozubko* (1986) 33 DLR 4th 714 Man. CA (beslaglegging op onwettige spuitnaald by perderenbaan); *Re Milton* (1986) 37 DLR 4th 694 BCCA (beslaglegging op onwettige visvangnette).

³⁷⁰ *Occupational Health and Safety Act*, 1990: art 56.

³⁷¹ Hogg 1992: 1140.

³⁷² *Constitution Act* 1982: art 13; Hogg 1992: 1139.

³⁷³ Hogg 1992: 1142.

³⁷⁴ Hogg 1992: 1142; *Knutson v Sask. Reg. Nurses Assn.* (1990) 75 D.L.R. (4th) 723 (Sask. C.A.) (Verpleegster wat deur die etiese komitee van haar professionele vereniging aangekla en skuldig bevind is aan wangedrag.)

³⁷⁵ *Occupational Health and Safety Act* 1990.

³⁷⁶ *Occupational Health and Safety Act* 1990.

Verteenwoordiging by ondersoeke en die verdere proses:

Binne dertig dae na die uitreiking van 'n bevel deur die inspekteur, is 'n belanghebbende geregtig om appèl aan te teken na die Ontario Labour Relations Board.³⁷⁷ Die Raad hanteer die appèl volgens sy eie reëls in die vorm van 'n verhoor,³⁷⁸ welke reëls die reg van partye om getuienis aan te bied en voorleggings te doen, insluit.³⁷⁹ Die Raad is geregtig om die inspekteur se bevel te handhaaf, af te wys of te wysig, selfs om dit te vervang met 'n ander bevel,³⁸⁰ en die bevel van die Raad is finaal.³⁸¹

3.5 VERENIGDE STATE VAN AMERIKA: OCCUPATIONAL SAFETY AND HEALTH ACT, 1970

Die ondersoekproses oor die algemeen:

Die afdwinging van gesondheid- en veiligheidstandaarde vind by wyse van inspeksies van die werksplekke deur inspekteurs plaas, wat roetine-inspeksies kan wees of 'n inspeksie nadat 'n ongeval plaasgevind het.³⁸² Die inspeksie word saam met die werkgewer en 'n werknemersverteenwoordiger gedoen.³⁸³

Na die afhandeling van 'n inspeksie moet 'n vergadering met die werkgewer en werknemersverteenwoordiger plaasvind, waartydens die inspekteur terugvoering aan die aanwesiges van sy bevindinge gee, asook inligting verskaf van die regstellings wat vereis word en die

³⁷⁷ *Occupational Health and Safety Act*, 1990: art 61.

³⁷⁸ *Occupational Health and Safety Act*, 1990: art 61(3.3).

³⁷⁹ *Occupational Health and Safety Act*, 1990: art 61(3.6).

³⁸⁰ *Occupational Health and Safety Act*, 1990: art 61(4).

³⁸¹ *Occupational Health and Safety Act*, 1990: art 61(6).

³⁸² *Occupational Safety and Health Act* 1970: art 8; Goldman 1996: 413.

³⁸³ *Occupational Safety and Health Act* 1970: art 8; Goldman 1996: 412.

voorgeskrewe strawwe vir die nie-nakoming van die regstellings.³⁸⁴

Betreding van die besigheidsperseel, deursoeking en beslaglegging:

In die geval van openbare veiligheid en gesondheid mag die owerheid op die reg op privaatheid inbreuk maak.³⁸⁵ Die beginsel is dat die owerheid 'n belang in openbare veiligheid en gesondheid het, daarom is 'n inbreukmaking nie ongrondwetlik nie.³⁸⁶ Dit is egter 'n vereiste dat 'n inspekteur voor 'n inspeksie 'n lasbrief vir deursoeking van die perseel vanaf die hof verkry.³⁸⁷ 'n Lasbrief is geredelik verkrygbaar.³⁸⁸ Indien 'n inspekteur nie 'n lasbrief het nie, is die werkgewer geregtig om te weier dat 'n inspekteur die perseel betree.³⁸⁹

Insae in die notules van bestuursvergaderings:

Ondernemings het geen reg op privaatheid teenoor die owerheid ten opsigte van insae in hul besigheidsrekords nie, en is verplig om dit aan owerheidsinstellings voor te lê.³⁹⁰ Die saak van *Andresen v Maryland*³⁹¹ het gehandel oor 'n prokureur wat van bedrog aangekla is, na 'n ondersoek van sy sake en beslaglegging op sy dokumente. Die dokumente is by die verhoor as bewysstukke toegelaat, welke dokumente verdoemende getuienis was, en hy is skuldig bevind.

Tydens die appèl het die appellant beswaar aangeteken teen die toelaatbaarheid van die deursoeking en beslaglegging, en op die Fifth Amendment van die *Constitution of the United States of America*

³⁸⁴ *Occupational Safety and Health Act* 1970: art 8; Goldman 1996: 413.

³⁸⁵ Stephens en Scheb 2003: 677.

³⁸⁶ Stephens en Scheb 2003: 677.

³⁸⁷ *Occupational Safety and Health Act* 1970: art 8; Goldman 1996: 412.

³⁸⁸ Goldman 1996: 412; *Marshall v Barlow's Inc.*, 436 U.S. 307 (1978).

³⁸⁹ Goldman 1996: 412.

³⁹⁰ *Occupational Safety and Health Act* 1970: art 8; Stephens en Scheb 2003: 236; *Andresen v Maryland* 427 U.S. 463, 96 S.Ct. 2737, 49 L.Ed. 2d 627 (1976), 236.

³⁹¹ 427 U.S. 463, 96 S.Ct. 2737, 49 L.Ed. 2d 627 (1976), 236.

gesteun,³⁹² wat bepaal dat:

No person shall be compelled in any criminal case to be a witness against himself.

Die vraag wat die hof moes beantwoord was of die beslaglegging op die dokumente en toelating daarvan by die verhoor, ongrondwetlik was deurdat toelating van die dokumente as getuienis eintlik die effek gehad het dat die appellant teen homself getuig het.³⁹³ Die hof het bevind dat indien die appellant korrek in sy siening is, dit die effek sal hê dat getuienis in feitlik alle strafsake effektief uitgeskakel word, wat uiteraard nie die doel van ondersoeke en die regspleging sal dien nie.³⁹⁴ Die hof het beslis dat die betrokke grondwetlike bepaling slegs met die aanbod van getuienis deur die beskuldigde te doen het, wat nie *in casu* die geval was nie aangesien die dokumente as getuienis deur die Staat aangebied is. Die grondwetlike argument is gevolglik verwerp en die skuldigbevinding is bekragtig.³⁹⁵

Ondervraging en swygreg:

Aanvanklik was die siening dat die beskerming teen self-inkriminering vervat in die Fifth Amendment van die *Constitution of the United States of America* wat met die grondwetlike regte van beskuldigdes handel, nie op administratiewe ondersoeke en handeling van toepassing is nie.³⁹⁶ Alhoewel dië beskerming primêr op strafregtelike verrigtinge gemik is, is in die saak van *Murphy v Waterfront Commission of New York Harbor*³⁹⁷ beslis dat die grondwetlike beskerming teen self-inkriminasie ook op administratiewe ondersoeke en handeling van toepassing is waar ondersoeke tot strafregtelike vervolging kan lei. In die gemelde saak

³⁹² *Andresen v Maryland* 427 U.S. 463: 427.

³⁹³ *Andresen v Maryland* 427 U.S. 463: 427.

³⁹⁴ *Andresen v Maryland* 427 U.S. 463: 427.

³⁹⁵ *Andresen v Maryland* 427 U.S. 463: 427.

³⁹⁶ Stephens en Scheb 2003: 236.

³⁹⁷ 378 U.S. 52, 84 S.Ct. 1594, 12 L.Ed. 2d 678 (1964), 236.

moes die applikante voor ‘n kommissie oor die staking van werk by ‘n hawe getuig. Nadat hulle geweier het om te getuig omdat die getuienis self-inkriminerend kon wees, is die applikante ingevolge die Staat van New Jersey se wetgewing teen vervolging gevrywaar. Hulle het egter steeds geweier om te getuig, aangesien die vrywaring nie ten opsigte van federale wetgewing geldig sou wees nie. Hulle is aan minagting van die hof skuldig bevind, en tydens die appèl het die Amerikaanse Supreme Court beslis dat afgesien van die vrywaring, die reg teen self-inkriminering dwarsdeur die Verenigde State van Amerika geldig is, nie net ten opsigte van strafregtelike vervolgings nie, maar ook ten opsigte van administratiewe ondersoeke en handeling.³⁹⁸

Insaë in die ondersoekdossier:

Daar bestaan geen bepaling in die Wet³⁹⁹ rakende hierdie aspek nie.

Verteenwoordiging by ondersoeke en die verdere proses:

‘n Skriftelike nakomingskennisgewing (“compliance notice”) kan deur die inspekteur uitgereik word, waarvolgens die werkgewer ‘n vasgestelde tydperk gegee word om die gebreke te herstel.⁴⁰⁰

Indien die werkgewer nie ‘n kennisgewing van voorneme om te opponeer aflewer nie, word die nakomingskennisgewing ‘n bevel wat finaal en bindend is.⁴⁰¹

Wanneer ‘n kennisgewing van voorneme om te opponeer aan die Occupational Safety and Health Review Commission afgelewer word, word ‘n saak in die distrikshof aanhangig gemaak, met ‘n

³⁹⁸ *Murphy v Waterfront Commission of New York Harbor* 378 U.S 52, 84 S.Ct. 1594, 12 L.Ed. 2d 678 (1964), 236.

³⁹⁹ *Occupational Safety and Health Act* 1970.

⁴⁰⁰ *Occupational Safety and Health Act* 1970: art 10; Goldman 1996: 414.

⁴⁰¹ *Occupational Safety and Health Act* 1970: art 10; Goldman 1996: 414.

“Administrative Law Judge” as voorsittende beampte.⁴⁰²

‘n Prokureur in diens van die Departement van Arbeid tree as die Staat se verteenwoordiger op, en regsverteenvoordiging en vakbondverteenvoordiging word vir die werkgewer sowel as werknemers toegelaat.⁴⁰³

Die regter kan die bevinding van die inspekteur gedeeltelik of in geheel bekragtig, wysig of tersyde stel, en die beslissing word geag ‘n beslissing van die Kommissie te wees.⁴⁰⁴

3.6 SAMEVATTING

Daar bestaan duidelike algemene ooreenkomste tussen die beroepsgesondheids- en –veiligheidswetgewing van Engeland, Ontario in Kanada, die Verenigde State van Amerika en Suid-Afrika, veral ten opsigte van die voorondersoekprosedures. Daar word duidelik op die swygreg inbreuk gemaak.

Verder bestaan daar ‘n verskil tussen die Suid-Afrikaanse model en diè van die drie ander jurisdiksies ten opsigte van die verdere proses. Terwyl die ander jurisdiksies se verdere proses gebaseer is op die uitreiking van ‘n nakomingskennisgewing (“compliance notice”) en ‘n daaropvolgende strafregtelike klag in geval van nie-nakoming, is die Suid-Afrikaanse proses rakende die verhoorondersoek gebaseer op ‘n verhoorondersoek gehou deur ‘n inspekteur, opgevolg deur ‘n strafregtelike klag in geval van nie-nakoming van die vereistes van die betrokke Wet of

⁴⁰² *Occupational Safety and Health Act* 1970: art 11; Goldman 1996: 415.

⁴⁰³ *Occupational Safety and Health Act* 1970: art 11; Goldman 1996: 415.

⁴⁰⁴ *Occupational Safety and Health Act* 1970: art 11; Goldman 1996: 415.

gemeenregtelike oortreding.⁴⁰⁵ Die *Lugvaartwet*⁴⁰⁶ se prosesse is egter dieselfde as dië van ander verdragslande vanweë die eenvormige proses wat in die verdrag voorgeskryf word. Die ander jurisdiksies se proses is pro-aktief van aard, terwyl die Suid-Afrikaanse model reaktief van aard is.

⁴⁰⁵ Sien Hoofstuk 4.

⁴⁰⁶ Wet 74/1962.

HOOFSTUK 4**DIE DADER SE GEMEENREGTELIKE STRAFREGTELIKE
AANSPREKLIKHEID**

4.1	Inleiding	126
4.2	Regsplig om 'n ongeval te voorkom	129
4.2.1	Suid-Afrika	129
4.2.2	Engeland	135
4.2.3	Kanada	139
4.2.4	Verenigde State van Amerika	141
4.3	Skuld	144
4.3.1	Opset	144
4.3.2	Nalatigheid	144
4.3.2.1	Suid-Afrika	144
4.3.2.2	Engeland	149
4.3.2.3	Kanada	151
4.3.2.4	Verenigde State van Amerika	152
4.4	Samevatting	154

4.1 INLEIDING

Tydens die geregtelike doodsondersoek moet die voorsittende beampte ‘n bevinding maak of die dood veroorsaak is deur ‘n handeling of versuim wat *prima facie* ‘n misdryf aan die kant van iemand uitmaak,¹ dus rakende moontlike strafregtelike aanspreeklikheid. Die ondersoekbeampte lewer ‘n verslag aan die Direkteur van Openbare Vervolgings, wat ‘n besluit rakende die instel van ‘n strafregtelike vervolging teen die betrokke persoon moet neem.² Die strafregtelike vervolging word in opdrag van die Direkteur van Openbare Vervolgings ingestel.³

Benewens die gemeenregtelike misdrywe, meestal strafbare manslag in geval van die nalatige dood van ‘n ander persoon, word statutêre aanklagte ingevolge die verskeie beroepsgesondheids- en beroepsveiligheidswette gewoonlik ook geformuleer.⁴ In die geval waar ‘n ander persoon slegs beseer is, word die dader gewoonlik net op grond van die statutêre misdrywe vervolg.⁵ Hierdie statutêre klagtes sal nie op ‘n verdubbeling van klagtes (“splitting of charges”) neerkom nie, aangesien die elemente van die gemeenregtelike aanklag en dié van die statutêre aanklagte(s) verskil.⁶ Tydens ‘n strafregtelike vervolging op grond van ‘n gemeenregtelike misdryf vind ‘n ondersoek na die vereistes vir strafregtelike aanspreeklikheid plaas, te wete legaliteit, handeling, gedrag moet aan die omskrywingselemente van die misdaad voldoen, wederregtelikheid, toerekeningsvatbaarheid en skuld in die vorm van opset (*dolus*) of nalatigheid (*culpa*).⁷

¹ Wet op Geregtelike Doodsondersoeke 58/1959: art 16.

² Wet 58/1959: art 17.

³ Strafproseswet 51/1977: art 3.

⁴ Die statutêre misdrywe word in Hoofstuk 5 hieronder bespreek.

⁵ Sien Hoofstuk 5 hieronder.

⁶ Kriegler en Kruger 2002: 234-236.

⁷ Mogridge 1980: 267; De Wet 1985: 15 ev; Burchell 2005: 138 ev; Snyman 2006: 34-37.

Die *Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika*⁸ bepaal dat elke beskuldigde die reg op 'n billike verhoor het. By die uitleg van enige ander wetgewing as die *Grondwet*, asook by die ontwikkeling van die gemene reg of die gewoontereg, moet die hof die gees, strekking en doel van die Handves van Menseregte wat in die *Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika*⁹ vervat is, bevorder.¹⁰

Gedurende die bedryf van 'n onderneming word die bestuur van die onderneming soms met 'n situasie gekonfronteer waar daar tussen die implementering van verskillende prosesse besluit moet word. Die eerste proses mag dalk veiliger vir werknemers wees, maar is dalk duurder en neem langer om te implementeer. Die tweede proses is dalk goedkoper en vinniger om te implementeer maar het dalk hoër inherente risiko's vir werknemers. 'n Deeglike berekening van die risiko's verbonde aan beide prosesse word dikwels deur die onderneming se deskundiges gedoen ten einde 'n uiteindelijke ingeligte besluit te verseker. Die eersgenoemde proses is ooglopend vanuit 'n beroepsgesondheids- en beroepsveiligheidsoogpunt die beste keuse, maar die laasgenoemde proses is ooglopend vanuit 'n ekonomiese oogpunt die beste keuse. Indien die bestuur op die tweede proses besluit, waarna 'n ongeval tesame met 'n verlies aan menselewens plaasvind, sal dit korrek wees om te beweer dat die werkgewer/onderneming versuim het om sy regsplig na te kom, en dat daar nalatigheid was?

Oorsigtelik blyk dit dat aangesien daar 'n potensiële gevaarlike toestand geskep is, asook dat beheer oor 'n gevaarlike voorwerp uitgeoefen word, daar gevolglik 'n regsplig op die persoon in beheer is om 'n ongeval te voorkom. Verder blyk dit oorsigtelik dat 'n redelike persoon die werk

⁸ *Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika* 108/1996: art 35(3).

⁹ Wet 108/1996.

¹⁰ Wet 108/1996: art 39(2).

anders sou aangepak het deur op die eersgenoemde ooglopend veiliger proses te besluit. Strafregtelik is daar verskeie voorbeelde wanneer daar 'n regsplig op 'n persoon rus om positief op te tree.¹¹

Daar is egter twee aspekte wat opgehelder moet word. Die eerste aspek, wat onder die handelingselement tuishoort, is dat sekere tipes nywerhede inherent gevaarlik is, dus ontstaan die vraag wat behels die omvang van die werkgewer se regsplig om 'n ongeval te voorkom?

Die tweede aspek, wat onder die skuldelement tuishoort, is die vraag of daar 'n graadverskil by nalatigheid behoort te wees, dus behoort daar in die regsteorie 'n verskil te wees tussen die nalatigheid van 'n gewoon onoplettende operateur en die nalatigheid van deskundiges wat in hul vooraf-berekening van risiko's 'n fout begaan het? Op welke stadium is daar nie meer sprake van nalatigheid nie, maar roekeloosheid, oftewel *dolus eventualis*, synde 'n versoening met die moontlikheid dat daar 'n ongeval kan plaasvind? Die vrae wat in hierdie hoofstuk hanteer word, het hul ontstaan tydens die verhoor van die Merriespruitramp te Virginia.¹² Hierdie vrae is uiters relevant vir die strafreg op die gebied van die bepaling van aanspreeklikheid nadat 'n beroepsbesering of nywerheidsramp plaasgevind het, onafhanklik of die ramp by 'n petroleumaanleg, fabriek, myn of ander nywerheid plaasgevind het.

Gevolglik gaan die omvang van die regsplig om 'n ongeluk te voorkom asook die nalatigheidselement ten opsigte van gemeenregtelike misdrywe waarvan persone na plaasvind van 'n beroepsbesering aangekla word, in hierdie hoofstuk ontleed en met die posisie in Engeland, Kanada en die Verenigde State van Amerika vergelyk word.

¹¹ Milton 1990: 409; Burchell 2005: 190-205; Snyman 2006: 63-65.

¹² Gesamentlike Onderzoek na die Merriespruitramp te Virginia GO 27/1994.

4.2 REGSPILIG OM 'N ONGEVAL TE VOORKOM

4.2.1 SUID-AFRIKA

In die Suid-Afrikaanse reg is daar geen algemene regsplig op 'n persoon om 'n ander teen benadeling te beskerm nie, selfs indien dit maklik gedoen sou kon word en selfs moreel regverdigbaar is.¹³ Die rede waarom só 'n regsplig nie in die Suid-Afrikaanse reg erken word nie, is op die verlening van maksimale individuele vryhede gebaseer.¹⁴ Dus net so min as wat die Suid-Afrikaanse reg benadeling van 'n ander persoon toelaat, net so min word bevoordeling van 'n ander persoon vereis.¹⁵

In die volgende gevalle is daar wel 'n regsplig om 'n ander teen benadeling te beskerm:¹⁶

1. Voorafgaande gedrag (“prior conduct”) (*omissio per commissionem*).

In dié geval skep 'n persoon deur sy eie gedrag 'n potensiële gevaarlike toestand, waarna daar 'n regsplig op die persoon rus om 'n ongeval te voorkom.¹⁷ Dit word aan die hand gedoen dat die geval waar die mynbestuur en sliksdamkontrakteur slik na 'n onstabiele dam langs 'n woonbuurt gepomp het, hieronder sal ressorteer.

2. Beheer oor 'n potensiële gevaarlike voorwerp.

Beheer oor 'n potensiële gevaarlike toestand/situasie word soms ook as 'n uitsondering beskou, maar blyk opsigself nie

¹³ *Minister van Polisie v Ewels* 1975 3 SA 590 A: 596-597 (Versuim deur polisiemagdele om aanranding deur 'n ander polisiemaglid op 'n lid van die publiek te voorkom); Milton 1990: 409; Burchell 2005: 187. Dit is ook die posisie in die Anglo-Amerikaanse en Kanadese regstelsels, maar die teenoorgestelde geld in die regstelsels van Frankryk, België, Duitsland, Italië, Griekeland en Pole. Sien Burchell 2005: 187.

¹⁴ Burchell 2005: 187. Sien Neethling ea 2006: 53 ten opsigte van die deliktereg.

¹⁵ Burchell 2005: 187.

¹⁶ Milton 1990: 409; Burchell 2005: 190-205; Snyman 2006: 63-65.

¹⁷ Milton 1990: 409; Burchell 2005: 190; Snyman 2006: 64.

voldoende te wees nie, aangesien dit tot 'n algemene regsplig om 'n ander teen benadeling te beskerm, kan lei.¹⁸ Dit word aan die hand gedoen dat die bedryf van 'n ploffstoffabriek of myn in hierdie afdeling sal ressorteer.

3. Spesiale of beskermensverhouding (“special or protective relationship”).

'n Persoon wat 'n spesiale of beskermensverhouding teenoor 'n ander persoon beklee, kan onder 'n regsplig wees om stappe te neem om die ander persoon teen benadeling te beskerm.¹⁹ Dit word aan die hand gedoen dat veral toesighouers 'n regsplig het om ongevallen by die werksplek te voorkom. 'n Toesighouer beklee gewoonlik só 'n pos as gevolg van gespesialiseerde kennis, en juis vanweë die toesighouer se gespesialiseerde kennis is hy/sy redelikerwys in staat om ongevallen te voorkom. Ter ondersteuning kan gewys word op die siviele saak van *Minister of Safety and Security v Van Duivenboden*,²⁰ waar die feite is dat ene Brooks by die polisie bekend was as 'n gewelddoener, maar hulle het nie op sy vuurwapens beslag gelê nie. Brooks het met sy vuurwapen op sy familie gevuur, en is die eiser as verbyganger verwond. Die eiser het 'n eis teen die Minister van Veiligheid en Sekuriteit ingestel. Een van die vrae voor die hof was of daar 'n regsplig op die Suid-Afrikaanse Polisiediens is om positief te handel deur soos *in casu* die vuurwapens by 'n gewelddoener af te neem indien hulle bewus is dat hy tot geweld geneig is, alvorens hy later op

¹⁸ Milton 1990: 409; Burchell 2005: 191; Snyman 2006: 64.

¹⁹ Milton 1990: 409; Burchell 2005: 191; Snyman 2006: 64.

²⁰ 2002 6 SA 431 SCA. Sien ook Burchell 2005: 191-193; *Minister of Safety and Security v Van Eeden* 2003 1 SA 389 SCA; *Minister of Safety and Security v Hamilton* 2004 2 SA 216 SCA. Beide laasgenoemde sake het gehandel oor die polisie se regsplig om die publiek teen geweld te beskerm.

persone skiet. Die hof het beslis dat:²¹

But while the utility of allowing public authorities the freedom to conduct their affairs without the threat of actions for negligence in the interest of enhancing effective government ought not to be overlooked, it must also be kept in mind that in the constitutional dispensation of this country the State (acting through its appointed officials) is not always free to remain passive.

Voorts het die hof met verwysing na die Staat se grondwetlike plig om te handel, beslis dat:²²

While private citizens might be entitled to remain passive when the constitutional rights of other citizens are under threat, and while there might be no similar constitutional imperatives in other jurisdictions, in this country the State has a positive constitutional duty to act in the protection of the rights in the Bill of Rights.

4. Openbare amp.

Daar bestaan soms 'n regsplig op 'n persoon wat 'n sekere amp beklee, om 'n sekere handeling te verrig.²³ Dit word aan die hand gedoen dat die inspekteurs 'n regsplig kan hê om gevolg te gee aan die werknemer se reg op billike arbeidspraktyke. Die *Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika*²⁴ bepaal in artikel 23(1) dat:

Elkeen het die reg op billike arbeidspraktyke.

Aan die hand van die siviele saak van *Carmichele v Minister of Safety and Security*²⁵ waarin die Grondwethof beslis het dat die Staat 'n grondwetlike plig het om die publiek teen geweld te beskerm, word aan die hand gedoen dat die werkgewer nie net 'n gemeenregtelike en statutêre²⁶ regsplig teenoor die werknemer het om veilige werksomstandighede

²¹ *Minister of Safety and Security v Van Duivenboden* 2002 6 SA 431 SCA: 445F-446A.

²² *Minister of Safety and Security v Van Duivenboden* 2002 6 SA 431 SCA: 446B-C.

²³ Milton 1990: 409; Burchell 2005: 194; Snyman 2006: 64.

²⁴ Wet 108/1996.

²⁵ 2001 4 SA 938 CC.

te voorsien nie, maar ook 'n grondwetlik gebaseerde regsplig om billike arbeidspraktyke na te volg, insluitend om redelikerwys veilige werksomstandighede te handhaaf en sodoende die werknemer teen beserings te beskerm. Dit word verder aan die hand gedoen dat nie net werkgewers nie, maar ook ander rolspelers in die nywerheid, byvoorbeeld veiligheidsinspekteurs in diens van die Staat, 'n regsplig kan hê om billike arbeidspraktyke te bevorder, insluitend ongevallen by die werksplek te voorkom deur behoorlike inspeksies en gepaste optrede, wat gevolglik werknemers teen beroepsbeserings sal beskerm. Aan die hand van 'n regsplig wat op amptenare in die publieke sektor geplaas word, byvoorbeeld polisiemagde wat die publiek teen misdaad moet beskerm,²⁷ word dit aan die hand gedoen dat die inspekteurs wat in terme van die onderskeie beroepsveiligheids- en –gesondheidswetgewing aangestel word, 'n regsplig het om ongevallen te voorkom deur behoorlike inspeksies te doen en hul verpligtinge na te kom.

5. Wetgewing.

Sekere wetgewing lê persone 'n plig op om te handel,²⁸ byvoorbeeld die *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid*²⁹ asook die *Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne*³⁰ rakende die skep van 'n veilige werksplek.

6. Kontraktuele of ander onderneming.³¹

²⁶ Wetgewing wat handel oor beroepsgesondheid en –veiligheid.

²⁷ Burchell 2005: 194; *S v Madlala* 1992 1 SACR 473 N, wat gehandel het oor 'n polisiebeampte se versuim om 'n misdaad aan te meld.

²⁸ Burchell 2005: 194; Snyman 2006: 63.

²⁹ Wet 85/1993: art 8.

³⁰ Wet 29/1996.

³¹ Burchell 2005: 195; Snyman 2006: 64.

7. ‘n Regsplig kan uit hoofde van die gemene reg ontstaan.³²
8. ‘n Regsplig kan uit hoofde van ‘n hofbevel ontstaan.³³

In die geval van die Merriespruitramp³⁴ het die myn slik na ‘n slikdam wat nie die groot hoeveelhede slik kon hanteer nie, gepomp. Dit word aan die hand gedoen dat deur die pomp van die slik na ‘n dam wat nie in ‘n goeie toestand was nie, wat direk langs ‘n woonbuurt geleë is, het die mynowerheid en slikdamkontraakteur nie net beheer oor ‘n potensieël gevaarlike voorwerp gehad nie, maar ook deur eie gedrag ‘n potensieël gevaarlike toestand geskep, waarna daar ‘n regsplig op hulle gerus het om ‘n ongeval te voorkom.

Dus, benewens die feit dat wetgewing soos die *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid*³⁵ en die *Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne*³⁶ ‘n verpligting op ‘n werkgewer plaas om ‘n ongeval te voorkom, is daar ook ‘n gemeenregtelike regsplig op ‘n persoon in beheer van ‘n potensieël gevaarlike voorwerp om teen ongevallen te waak, asook om indien daar ‘n gevaar geskep is, die gevaarlike situasie reg te stel. Versuim om dit te doen, sal ‘n versuim wees om ‘n gemeenregtelike regsplig na te kom.

Dit blyk dat ‘n regsplig vereis dat ‘n persoon redelike stappe moet doen ten einde een of ander resultaat teweeg te bring of te verhoed.³⁷ Die gevalle waar daar wel ‘n regsplig op ‘n persoon rus om ‘n ander teen benadeling te beskerm, het vanuit die gemeenskap se regsgevoel

³² Snyman 2006: 63.

³³ Snyman 2006: 64.

³⁴ Gesamentlike Onderzoek na die Merriespruitramp te Virginia GO 27/1994.

³⁵ Wet 85/1993: art 8.

³⁶ Wet 29/1996.

³⁷ Burchell 2005: 189; *Minister van Polisie v Ewels* 1975 3 SA 590 A (Versuim deur polisiemagdele om aanranding deur ‘n ander polisiemaglid op ‘n lid van die publiek te voorkom).

ontwikkel.³⁸ Geen gemeenregtelike maatstaf ter vasstelling van die omvang van 'n werkgewer se regsplig om 'n ongeval te voorkom, kon gevind word nie. Aangesien sekere bedrywe inherent gevaarlik is, is dit uiters moeilik om te bepaal wat die omvang van die werkgewer se regsplig om 'n ongeval te voorkom, is. Dit word aan die hand gedoen dat in die lig van die hoogs tegniese en gespesialiseerde aard van veral die hoë-risiko bedrywe, die gemeenskap se regsgevoel geen rol by vasstelling van die omvang van die regsplig behoort te speel nie. Alhoewel die gevalle waar daar wel 'n regsplig is, soos hierbo genoem, vanuit die gemeenskap se regsgevoel ontwikkel het,³⁹ word dit aan die hand gedoen dat die redelike stappe waarna verwys word niks anders is as voorskrifte van die betrokke nywerheid nie. Hierdie voorskrifte is in die onderskeie beroepsgesondheids- en beroepsveiligheidswetgewing, regulasies en praktykskodes vervat, wat redelike veiligheidspraktyke sal verteenwoordig.⁴⁰ Dit word verder aan die hand gedoen dat die enigste betroubare wyse waarop die omvang van die regsplig bepaal kan word, 'n ondersoek na die inwerkingstelling en afdwinging van die redelike veiligheidspraktyke is. Getuienis in daardie verband sal vir die feitebeoordelaar 'n aanduiding van die omvang van die regsplig gee, asook aandui of die werkgewer sy regsplig om 'n ongeval te voorkom, redelikerwys nagekom het. Die gevolgtrekking is dat die gemeenregtelike regsplig en statutêre regsplig onlosmaaklik van mekaar staan.

Ter beantwoording van die vraag wat die grense van die werkgewer se regsplig is om 'n ongeval te voorkom, word dit aan die hand gedoen dat sodanige regsplig nie 'n absolute regsplig vir die vasstelling van aanspreeklikheid kan wees nie. As dit absoluut van aard sou wees, sou werkgewers in 'n inherent gevaarlike bedryf, byvoorbeeld die mynwese,

³⁸ Burchell 2005: 188; Snyman 2006: 63.

³⁹ Burchell 2005: 188; Snyman 2006: 63.

⁴⁰ Sien Hoofstuk 5 hieronder.

konstruksiewerk en lugvervoer, in 'n onhoudbare posisie verkeer. Gesien in die lig van die alomteenwoordige bestaan van inherente gevare by die genoemde bedrywe, mag dit die gevolg hê dat vir enige moontlike situasie voorsiening gemaak moet word, wat uiteraard onmoontlik is.

Wat wel algemeen voorkom by nywerhede wat aan 'n veelvoud van gevare blootgestel is, is die daarstel van veiligheidspraktyke soos beplanning, risiko-analises, die opstel van praktykskodes en opleiding van werknemers, sowel as die aanstel van veiligheidspersoneel soos beplanners, veiligheidsbeamptes, –verteenwoordigers en protospanne ten einde ongevallen te bekamp en beheer. Dit word aan die hand gedoen dat 'n werkgever aan die redelikeheidsvereiste voldoen deur die implementering en instandhouding van sodanige veiligheidspraktyke.

4.2.2 ENGELAND

In die Engelse reg bestaan geen algemene beginsel dat daar 'n regsplig op 'n persoon rus om 'n ander persoon teen benadeling te beskerm nie, selfs indien dit sonder risiko of ongerief gedoen kan word.⁴¹ In sekere gevalle bestaan daar egter 'n regsplig op persone om 'n ander te beskerm, voortspruitend uit wetgewing asook die gemene reg.⁴² Alhoewel 'n regsplig algemeen in wetgewing voorkom, word 'n gemeenregtelike regsplig selde gevind, en is dit kasuïsties van aard.⁴³

In die volgende omstandighede bestaan 'n gemeenregtelike regsplig:⁴⁴

⁴¹ Card 1988: 59; Card 1992: 52; Seago 1994: 39; Allen 2003: 24.

⁴² Card 1977: 1; Card 1988: 59; Card 1992: 52; Elliot en Allen 1993: 20; Seago 1994: 39; Allen 2003: 26.

⁴³ Card 1988: 60.

⁴⁴ Card 1988: 60-62.

1. Op grond van 'n ooreenkoms, indien die versuim om te handel vir 'n ander persoon lewensgevaarlik is.⁴⁵ In *R v Pittwood*⁴⁶ is die opsigter van 'n treinspoorkruising aan strafbare manslag skuldig bevind vanweë sy versuim om, in stryd met sy diensooreenkoms, die hek by die kruising toe te maak, wat veroorsaak het dat 'n persoon deur 'n aankomende trein gedood is.
2. Op grond van die bekleding van 'n openbare amp wat vereis dat die ampsdraer na andere se welstand moet omsien.⁴⁷ In *R v Dytham*⁴⁸ is 'n polisiebeampte aan wangedrag skuldig bevind vanweë sy versuim om in te gryp waar 'n man by 'n klub deur die uitsmyter uitgegooi en doodgeskop is. Die beskuldigde se verweer was dat daar geen statutêre regsplig op hom gerus het om hulp aan die slagoffer te verleen nie. Die hof het egter bevind dat daar 'n gemeenregtelike regsplig op hom gerus het, wat nie deur die beskuldigde nagekom is nie.
3. 'n Ouer is verplig om sy/haar minderjarige kind te onderhou.⁴⁹
4. Iemand wat vrywillig onderneem om 'n hulpelose persoon te versorg, is verplig om stappe te doen om die hulpelose te versorg, soos om voedsel en mediese sorg te verskaf.⁵⁰ 'n Goeie voorbeeld is die geval waar die beskuldigde saam met 'n bejaarde familielid gewoon het, en gedurende die laaste tien dae van die familielid se lewe versuim het om vir haar kos en mediese sorg te verskaf, wat haar afsterwe verhaas

⁴⁵ Card 1988: 60; Smith en Hogan 1992: 49.

⁴⁶ 1902 19 TLR 37, soos in Card 1988: 60; Smith en Hogan 1992: 49 aangehaal.

⁴⁷ Card 1988: 60; Smith en Hogan 1992: 45; Elliot en Allen 1993: 20; Allen 2003: 26.

⁴⁸ 1979 QB 722, 1979 3 All ER 641 CA, soos in Elliot en Allen 1993: 20-21 aangehaal.

⁴⁹ Card 1988: 60; Smith en Hogan 1992: 48.

⁵⁰ Card 1988: 60; Smith en Hogan 1992: 48; *R v Instan* 1893 1 QB 450; *R v Stone and Dobinson* 1977 QB 354, 1977 2 All ER 341 CA.

het.⁵¹ Die beskuldigde is van strafbare manslag aangekla en skuldig bevind, en ten opsigte van 'n regsplig het die hof beslis dat:⁵²

A legal common law duty is nothing else than the enforcing by law of that which is a moral obligation without legal enforcement. There can be no question in this case that it was the clear duty of the prisoner to impart to the deceased so much as was necessary to sustain life of the food which she from time to time took in, ... There was, therefore, a common law duty imposed upon the prisoner which she did not discharge.

Die saak van *R v Stone and Dobinson*⁵³ het gehandel oor twee beskuldigdes wat versuim het om die een beskuldigde se siek suster te versorg, waarna sy vanweë infektiewe bedserie en blootstelling oorlede is. Die hof het beslis dat roekeloosheid 'n element van die misdryf moet wees, en nie blote argeloosheid of onagsaamheid nie. Voorts het die hof beslis dat:⁵⁴

What the Crown has to prove is a breach of that duty in such circumstances that the jury feel convinced that the defendant's conduct can properly be described as reckless. That is to say a reckless disregard of danger to the health and welfare of the infirm person. Mere inadvertence is not enough.

5. Iemand wat onopsetlik 'n gevaar geskep het, is verplig om alles in sy vermoë te doen om persoonlik of met behulp van 'n ander, die gevaar te ontloot.⁵⁵

Aan die hand daarvan is die beskuldigde in die saak van *R v Miller*⁵⁶ aan brandstigting skuldig bevind nadat hy versuim

⁵¹ *R v Instan* 1893 1 QB 450.

⁵² *R v Instan* 1893 1 QB 450: 453.

⁵³ 1977 QB 354, 1977 2 All ER 341 CA.

⁵⁴ *R v Stone and Dobinson* 1977 QB 354, 1977 2 All ER 341 CA, soos in Smith en Hogan 1993: 444 aangehaal.

⁵⁵ *R v Miller* 1983 2 AC 161, 1983 1 All ER 978 HL; Smith ea 1992: 51; Card 1992: 54; Seago 1994: 42; Allen 2003: 31.

⁵⁶ *R v Miller* 1983 2 AC 161.

het om die brand wat hy onopsetlik in 'n huis gestig het, te blus of hulp te ontbied, terwyl hy redelikerwys daartoe in staat was. Toe hy bemerk het dat die kamer waar hy slaap aan die brand was, het hy bloot na die kamer langsaan gegaan en verder geslaap.

6. Indien 'n persoon die reg van kontrole oor 'n ander het, is die persoon verplig om toe te sien dat die ander persoon nie 'n misdaad pleeg nie.⁵⁷

Die omvang van die gemeenregtelike regsplig hang van die betrokke omstandighede en die aard van die regsplig af.⁵⁸

Die vraag ontstaan wat presies van 'n persoon verwag word om aan 'n regsplig te voldoen, en in daardie verband meld Card:⁵⁹

As yet there is no clear authority on how much of a risk a person under a duty can be expected to run in order to perform that duty, but there can be little doubt that a common law duty requires reasonable steps to be taken to perform it (reasonableness being assessed in the light of all the circumstances, including the accused's age and other relevant characteristics, and any risks to the accused or others involved).

McNamus en Russell⁶⁰ noem dat die toets om te bepaal of daar 'n regsplig ten opsigte van nalatigheid bestaan, is:

1. *If the loss in question is reasonably foreseeable;*
2. *There is a relationship of proximity between the parties;*
3. *It is fair, just and reasonable that a duty of care be imposed; and*
4. *That such imposition of a duty of care is not contrary to public policy.*

Dit word benadruk dat selfs indien daar bewys gelewer word van die versuim om 'n regsplig na te kom, die beskuldigde nie strafregtelik aanspreeklik kan wees nie tensy die versuim met skuld in die vorm van

⁵⁷ Card 1988: 62; Smith en Hogan 1992: 48.

⁵⁸ Card 1977: 1; Card 1992: 54; Elliot en Allen 1993: 20; Allen 2003: 25.

⁵⁹ 1992: 54.

⁶⁰ 1998: 14.

opset of nalatigheid gepaard gaan.⁶¹

4.2.3 KANADA

Die Kanadese strafreg en strafprosesreg is in 1869 gekodifiseer en in die *Criminal Code* vervat.⁶² Die kodifikasie was 'n poging om die Engelse gemene reg te konsolideer.⁶³

Slegs dit wat in die *Criminal Code* vervat is, is strafbaar.⁶⁴ 'n Versuim/late/*omissio* is oor die algemeen nie 'n grond vir strafregtelike aanspreeklikheid nie.⁶⁵

'n Versuim word in die *Criminal Code* omskryf as die versuim om te handel in omstandighede waar daar volgens die strafreg 'n plig is om te handel.⁶⁶ Spesifieke pligte is in die *Criminal Code* vervat, byvoorbeeld die plig van 'n ouer om 'n minderjarige kind te versorg en die plig van die publiek om 'n polisiebeampte op versoek behulpsaam te wees.⁶⁷ Ten opsigte van die plig van 'n ouer, bepaal die *Criminal Code* in artikel 197(1) dat:⁶⁸

Every one is under a legal duty

(a) *as a parent, foster parent, guardian or head of a family, to provide necessities of life for a child under the age of sixteen years.*

Ten opsigte van die plig om 'n polisiebeampte by te staan, bepaal die

⁶¹ Card 1988: 63; Smith en Hogan 1992: 53; Card 1992: 54.

⁶² Friedland 1974: 3; Clarke ea 1977: 12. Friedland noem dat die *Criminal Code* op 1 April 1955 as 'n federale wet in werking getree het, terwyl Colvin 1991: 7 noem dat dit in 1892 geproklameer maar in 1955 en 1985 grootliks hersien is en as die *Criminal Code* RSC 1985 bekend staan. RSC is die afkorting vir Revised Statutes of Canada. Sien ook Mewett en Manning 1994: 5-10.

⁶³ Clarke ea 1977: 12; Colvin 1991: 7; Mewett en Manning 1994: 5.

⁶⁴ Clarke ea 1977: 12; Colvin 1991: 7.

⁶⁵ Colvin 1991: 72; Mewett en Manning 1994: 132.

⁶⁶ Clarke ea 1977: 21; Colvin 1991: 72, 75; Mewett en Manning 1994: 132.

⁶⁷ Clarke ea 1977: 21; Mewett en Manning 1994: 133.

⁶⁸ *Criminal Code* RSC 1985.

Criminal Code in artikel 118 dat:⁶⁹

Everyone who

- (b) *omits, without reasonable excuse, to assist a public officer in the execution of his duty in arresting a person or in preserving the peace, after having reasonable notice that he is required to do so... is guilty of an indictable offence and is liable to imprisonment for two years.*

Die *Criminal Code* plaas 'n regsplig op 'n persoon wat 'n handeling onderneem, om dit ten uitvoer te bring, indien versuim om daardie handeling te verrig die lewe van 'n persoon bedreig.⁷⁰ Die *Criminal Code* bepaal in artikel 199 dat:⁷¹

Everyone who undertakes to do an act is under a legal duty to do it if an omission to do the act is or may be dangerous to life.

Die reg vereis nie dat alle maatreëls getref moet word ten einde benadeling te voorkom nie, en slegs redelike maatreëls word vereis.⁷² Redelikheid sal afhang van aan wie die regsplig verskuldig is.⁷³

In die saak van *R v Sydney*⁷⁴ het die beskuldigde se eggenote en kind in 'n temperatuur van -40 grade die huis verlaat, en vanweë die koue beswyk. Die beskuldigde het hulle nie gaan soek of gehelp nie. Die hof het bevind dat dit nie redelikerwys voorsienbaar was dat hulle hulp nodig het nie, en die beskuldigde kon daarop reken dat sy eggenote die kind sou bystaan. Indien die kind alleen sou uitgegaan het, sou daar 'n regsplig op die beskuldigde gewees het om die kind te gaan soek en te help.⁷⁵

Artikel 7 van die *Canadian Charter on Rights and Freedoms* bepaal

⁶⁹ *Criminal Code* RSC 1985.

⁷⁰ Clarke ea 1977: 179.

⁷¹ *Criminal Code* RSC 1985.

⁷² Colvin 1991: 75.

⁷³ Colvin 1991: 76.

⁷⁴ 1912 5 Sask LR 392, 2 WWR 761, 20 CCC 376, 5 DLR 256 CA.

⁷⁵ *R v Sydney* 1912 5 Sask LR 392, 2 WWR 761, 20 CCC 376, 5 DLR 256 CA, soos in Colvin 1991: 76 aangehaal.

dat:⁷⁶

Everyone has the right of life, liberty and security of the person and the right not to be deprived thereof except in accordance with the principles of fundamental justice.

Mewett en Manning⁷⁷ meen dat:

Section 9 of the Code, as we saw in Chapter 1, enacts that no person shall be convicted of an offence at common law and the argument is that the 'duty' referred to in s.219 must be set out in the Code (or other relevant statutory provision) or else the courts would be punishing an accused for an offence that is a common law creation. Against this it is argued that since 'duty' is not defined, it is for the courts to define the term, and interpreting a statute that creates an offence is not creating a common law offence but interpreting a statutory offence. One can readily recognize that if the court is defining the limit of the 'act' whether it be a committed or omitted one, s.7 Charter issues arise.

Gevolglik argumenteer Mewett en Manning⁷⁸ dat indien die howe 'n regsplig skep, en 'n verbreking daarvan plaasvind wat dan 'n misdryf daarstel, is die skepping van die regsplig strydig met artikel 7 van die *Canadian Charter on Rights and Freedoms*. As rede word aangevoer dat 'n persoon se vryheid nie deur die hof ontnem mag word op 'n wyse waar die individu nie voor verrigting van die handeling (of versuim - my invoeging) kon vasstel of die handeling 'n misdryf daarstel nie.⁷⁹ Billike kennisgewing ten opsigte van wat van 'n persoon verwag word, is een van die voorvereistes vir 'n grondwetlik afdwingbare misdryf.⁸⁰ Dus ten einde aan grondwetlike vereistes te voldoen, moet die howe slegs bestaande wetgewing uitlê en moet die howe nie nuwe misdrywe skep nie.⁸¹

4.2.4 VERENIGDE STATE VAN AMERIKA

⁷⁶ *Canadian Charter on Rights and Freedoms*.

⁷⁷ 1994: 138.

⁷⁸ 1994: 138.

⁷⁹ Mewett en Manning 1994: 138.

⁸⁰ Mewett en Manning 1994: 138.

⁸¹ Mewett en Manning 1994: 138.

Die meeste state in die Verenigde State van Amerika, uitgesonderd Florida, New Mexico en Washington, het die gemeenregtelike misdrywe gekodifiseer,⁸² en word 'n *actus reus* nie as strafwaardig erken tensy dit in die strafkode vervat is nie.⁸³ 'n Voorbeeld van só 'n staat se strafkode is die *California Penal Code*.⁸⁴ Daarbenewens het 'n aantal regsgeleerdes in 1952 begin om 'n gekonsolideerde strafkode vir die Verenigde State van Amerika op te stel, wat in 1962 gefinaliseer is en word die produk die *American Law Institute Model Penal Code* genoem.⁸⁵ Die *Model Penal Code* word algemeen as strafkode gebruik.⁸⁶ Die federale regsproses erken nie gemeenregtelike misdrywe nie tensy dit gekodifiseer is nie.⁸⁷

In beide die strafreg en deliktereg is daar gemeenregtelik geen algemene regsplig om 'n ander persoon teen benadeling te beskerm nie, en bestaan daar slegs 'n regsplig indien daar 'n spesiale regsverhouding tussen die partye bestaan.⁸⁸ Voorbeelde van só 'n regsplig is die regsplig op ouers om hul kinders te versorg of 'n regsplig ingevolge 'n kontrak, soos 'n huwelik of dienskontrak.⁸⁹ Versuim om te handel stel 'n misdryf daar, maar slegs wanneer daar 'n regsplig was om te handel.⁹⁰ Die *Model Penal Code* in artikel 2.01 bepaal dat:⁹¹

- (3) *Liability for the commission of an offence may not be based on an omission unaccompanied by action unless:*
 - (a) *the omission is expressly made sufficient by the law defining the offence; or*
 - (b) *a duty to perform the omitted act is otherwise imposed by law.*

⁸² Samaha 1990: 10-11.

⁸³ Gardner en Manian 1975: 30-34; Reid 1992: 13.

⁸⁴ Bassiouni 1978: 20-25; Reid 1992: 13.

⁸⁵ Dressler 1994: 4; Boyce ea 2004: 2.

⁸⁶ Dressler 1994: 4; Boyce ea 2004: 2.

⁸⁷ Reid 1992: 13.

⁸⁸ Bassiouni 1978: 166; Samaha 1990: 83; Reid 1992: 38.

⁸⁹ Bassiouni 1978: 166-168; Samaha 1990: 83; Brumbaugh 1991: 128; Reid 1992: 37-38.

⁹⁰ Bassiouni 1978: 166; Reid 1992: 37-38.

⁹¹ Soos aangehaal in Dressler 1994: 911; Boyce ea 2004: 509.

Versuim om te handel in die geval waar daar 'n regsplig bestaan, is nie 'n misdryf nie tensy die versuim die nadeel, besering of dood veroorsaak het.⁹²

Reid⁹³ noem dat dit vir die wetgewer 'n probleem is om die tipe aksie wat van 'n persoon in die uitvoering van 'n regsplig verwag word, in wetgewing te omskryf, myns insiens om die omvang van die regsplig te bepaal. Hy gebruik die voorbeeld van omstanders wat die pleging van 'n misdryf aanskou.⁹⁴ Moet die omstanders die polisie verwittig, of moet hulle die misdadiger stop?⁹⁵ Reid⁹⁶ noem dat dit ook moeilik is om te bepaal of 'n versuim nie net siviele aanspreeklikheid tot gevolg het nie, maar ook strafregtelike aanspreeklikheid. Die antwoord lê blykbaar in die erns van die voorval, byvoorbeeld in die geval waar daar sprake van growwe nalatigheid is, sal daar oor die algemeen ook 'n strafregtelike sanksie wees.⁹⁷

Sake wat algemeen ten opsigte van 'n versuim om te handel aangetref word, is dié van verwaarlosing en die versuim om 'n lid van die publiek te help in geval van nood of aanranding. In die saak van *Biddle v Commonwealth*⁹⁸ wat met die regsplig om 'n kind te versorg en kinderverwaarlosing in die staat van Virginia gehandel het, het die hof van appèl bevind dat die feite nie op kwaadwillige versuim dui nie maar op nalatigheid, en is die saak na die verhoorhof vir verdere verhoor terugverwys.

⁹² Reid 1992: 41.

⁹³ 1992: 40.

⁹⁴ Reid 1992: 40.

⁹⁵ Reid 1992: 40.

⁹⁶ 1992: 40.

⁹⁷ Reid 1992: 40.

⁹⁸ 206 Va 14, 141 SE 2d 710, soos in Boyce ea 2004: 492 aangehaal.

Die saak van *Commonwealth v Teixeira*⁹⁹ in die staat van Massachusetts het gehandel oor die wanbetaling van onderhoud aan die moeder van die beskuldigde se kind, wat 'n opsetlike verbreking van die regsplig is om 'n minderjarige kind te onderhou.

4.3 SKULD

4.3.1 OPSET

Alhoewel die opsetlike besering van 'n ander persoon¹⁰⁰ seer sekerlik op arbeidsvlak kan voorkom,¹⁰¹ is die ondervinding dat nalatigheid veel meer voorkom, en sal die kwessie van strafregtelike aanspreeklikheid uit die hoek van nalatigheid bespreek word.

4.3.2 NALATIGHEID

4.3.2.1 SUID-AFRIKA

Die vrae ter sprake is of daar 'n graadverskil by nalatigheid behoort te wees, en op welke tydstip is daar nie meer sprake van nalatigheid nie, maar roekeloosheid.

Dus, behoort daar in die regsteorie 'n verskil tussen die nalatigheid van 'n gewoon onoplettende operateur en 'n deskundige van 'n nywerheid te wees?

⁹⁹ 396 Mass 746, 488 NE 2d 775, soos in Boyce ea 2004: 494 aangehaal..

¹⁰⁰ *Kau v Fourie* 1971 3 SA 623 T (Werkgewer rand werknemer na motorongeluk aan).

¹⁰¹ Opsetlike besering sal aanranding of aanranding met die opset om ernstig te beseer daarstel.

Op welke tydstip is daar *dolus eventualis*, synde 'n versoening met die moontlikheid dat daar 'n ongeval kan plaasvind?

Die kriterium vir die vaststelling van nalatigheid is redelike voorsienbaarheid, waar die gedrag van die beskuldigde aan die gedrag van die redelike persoon in soortgelyke omstandighede gemeet word.¹⁰²

Die elemente van die redelike persoon-toets is:¹⁰³

1. Redelike voorsienbaarheid van die voorval.
2. Plig om te waak teen die voorval.
3. Versuim om redelike stappe te doen wat 'n redelike mens sou gedoen het.

Die redelike voorsienbaarheid van die dood kousaal gekoppel aan die gevolg (die dood) is kardinaal by die bepaling van strafregtelike aanspreekheid by strafbare manslag.¹⁰⁴ In die saak van *S v Bochris Investments*¹⁰⁵ was die feite dat 'n kind in 'n swembad by 'n vakansieoord van die beskuldigde verdrink het nadat die kind deur die swembadfiltreerpyp ingesuijg is. Die hof het beslis dat:¹⁰⁶

The criterion of liability for culpa in both civil and criminal cases is reasonable foreseeability. In a case of culpable homicide, the question is

¹⁰² *S v Southern* 1965 1 SA 860 N (Nalatigheid van 'n busbestuurder word nie anders as 'n ander voertuigbestuurder beoordeel nie); *Jones v Santam* 1965 2 SA 542 A (Minderjarige se nalatigheid word volgens die redelike persoon-toets beoordeel); *S v Mahlalela* 1966 1 SA 226 A (Kruiedokter se medisyne vergiftig pasiënt, dokter moes voorsorg getref het); *Kruger v Coetzee* 1966 2 SA 428 A (Motor bots teen verweerder se perd, verweerder moes redelike voorsorg teen 'n botsing getref het); *S v Burger* 1975 4 SA 877 A; *S v Mahlangu* 1981 1 SA 56 A; *S v Van der Merwe* 1991 1 SASV 150 T; *S v Dlulani* 1991 1 SASV 158 Tk; *S v Van As* 1991 2 SASV 74 W; *S v Blanket Mine* 1992 2 SASV 41 ZH; *S v Maretele* 1992 2 SASV 666 O (Slagoffer se voertuig bots met stilstaande vragmotor in die nag, terwyl polisievoertuig se waarskuwingsligte padgebruikers teen stilstaande voertuig waarsku); *S v Mahlangu* 1995 2 SASV 425 T (Petroljoggie deur misdadigers oorreed om nie sy werkgewer van beplande roof in te lig nie); *S v Archer* 1995 2 SASV 561 O (Werknemer slaap aan diens, muur val op hom nadat mede-werknemer springstof nalatig hanteer en muur omskiet); *S v Mnisi* 1996 1 SASV 496 T (Nalatigheid as grond vir skuldigbevinding aan onwettige besit van vuurwapen erken); De Wet 1985: 139 ev; Hunt 1970: 375 ev; Mogridge 1980: 267; Milton 1990: 404; Burchell 2005: 527; Snyman 2006: 210.

¹⁰³ Milton 1990: 404; Burchell 2005: 527 ev; Snyman 2006: 210.

¹⁰⁴ *S v Van der Mescht* 1962 1 SA 521 A; *S v Bernardus* 1965 3 SA 287 A; *S v Fernandez* 1966 2 SA 264 A; *S v Ntuli* 1975 1 SA 429 A: 436 G; *S v Burger* 1975 4 SA 877 A: 879 G; *S v Van As* 1976 2 SA 921 A: 928 A-B; *S v Archer* 1995 2 SASV 561 O; Milton 1990: 405; Snyman 2006: 216.

¹⁰⁵ 1988 1 SA 861 A.

¹⁰⁶ *S v Bochris Investments* 1988 1 SA 861 A: 865G-J

whether a diligens paterfamilias in the position of the accused would have foreseen the possibility of death resulting from his conduct.

Ten opsigte van redelike voorsienbaarheid het die hof ‘n onderskeid tussen redelike voorsienbaarheid en “a freakish combination of circumstances” getref, en is beslis dat nalatigheid bevind sal word waar ‘n voorval redelikerwys voorsienbaar was, maar nie in die geval van ‘n vreemde sameLOOP van omstandighede wat nie redelik voorsienbaar was nie.¹⁰⁷ Dit is beslis dat.¹⁰⁸

The crucial question arises in regard to (3): ought Joubert to have realised that the unguarded opening was dangerous - more specifically, ought he to have foreseen that, unless steps were taken to guard it, death could result to a user of the pool? In considering this question, one must guard against what Williamson JA called 'the insidious subconscious influence of ex post facto knowledge' (in S v Mini 1963 (3) SA 188 (A) at 196E-F). Negligence is not established by showing merely that the occurrence happened (unless the case is one where res ipsa loquitur), or by showing after it happened how it could have been prevented. The diligens paterfamilias does not have 'prophetic foresight'. (S v Burger (supra at 879D).) In Overseas Tankship (UK) Ltd v Morts Dock & Engineering Co Ltd (The Wagon Mound) 1961 AC 388 (PC) ([1961] 1 All ER 404) Viscount Simonds said at 424 (AC) and at 414G-H (in All ER):

'After the event, even a fool is wise. But it is not the hindsight of a fool; it is the foresight of the reasonable man which alone can determine responsibility.'

In die saak van *S v Archer*¹⁰⁹ het ‘n werknemer (die slagoffer) tydens werksure in ‘n ondergrondse werksplek agter ‘n muur gelê en slaap sonder dat iemand daarvan bewus was. Die beskuldigde het springstof op ‘n nalatige wyse hanteer en die betrokke muur omgeskiet. Die muur het op die slagoffer geval met noodlottige gevolge. Die beskuldigde is in die landdroshof aan strafbare manslag skuldig bevind. Op appél het die hof beslis dat die beskuldigde nie redelikerwys kon voorsien het dat die oorledene agter die muur sou lê en slaap nie, en dat hy nie kon voorsien het dat sy nalatige hantering van die springstof die dood van die

¹⁰⁷ *S v BoChris Investments* 1988 1 SA 861 A.

¹⁰⁸ *S v BoChris Investments* 1988 1 SA 861 A: 866I-867B.

¹⁰⁹ 1995 2 SASV 561 O.

oorledene kon veroorsaak nie. Die hof het beslis dat:¹¹⁰

Dit is geykte reg dat die kern van die toets van nalatigheid juis is of die redelike man in die omstandighede waarin die beskuldigde hom bevind het, die moontlikheid voorsien het dat die gevolg kon intree, of redelikerwys moes voorsien het dat die gevolg sou intree.

En voorts is beslis dat:¹¹¹

... waar ons by manslag met 'n materieël omskrewe misdaad te doen het, die vraag wat afge vra moet word, dit is of die redelike man in die omstandighede sou voorsien het dat die bepaalde gevolg, dit wil sê die dood van die oorledene, kon intree.

Is daar 'n graadverskil by nalatigheid? Behoort daar in die regsteorie 'n verskil te bestaan tussen die nalatigheid van 'n gewoon onoplettende operateur en nalatigheid van deskundiges wat 'n nywerheid beheer het? Dit word aan die hand gedoen dat daar 'n graadverskil tussen die onderskeie grade van nalatigheid in 'n saak soos *S v Archer*¹¹² en sake soos die Merriespruit Mynramp¹¹³ en die Rovic Diamantmynramp¹¹⁴ is. Die eersgenoemde saak kan geklassifiseer word as 'n saak wat oor nalatigheid van 'n eenvoudige aard handel, dus waar daar sprake van die gewoon onoplettende operateur is, terwyl die laasgenoemde twee sake geklassifiseer kan word as sake wat oor "nalatigheid deur deskundiges" handel, dus waar daar sprake is van nalate deur deskundiges wat 'n nywerheid of bedryf beheer het.

Ten einde 'n persoon strafregtelik aanspreeklik te hou, word 'n bepaalde graad van nalatigheid nie vereis nie, en die geringste graad van nalatigheid in die strafreg is voldoende vir aanspreeklikheid.¹¹⁵ Ten opsigte van die aspek van 'n graadverskil in nalatigheid, word in die

¹¹⁰ *S v Archer* 1995 2 SASV 561 O: 564D.

¹¹¹ *S v Archer* 1995 2 SASV 561 O: 564D.

¹¹² 1995 2 SASV 561 O.

¹¹³ Gesamentlike Ondersoek na die Merriespruitramp te Virginia GO 27/1994.

¹¹⁴ Gesamentlike Geregtelike Doodsondersoek en Mynondersoek na die Rovic Diamantmynramp te Boshof GO 1/1997.

¹¹⁵ *R v Meiring* 1927 AD 41; *R v Van Schoor* 1948 4 SA 349 K; Milton 1990: 407; Snyman 2006: 210; Burchell 2005: 524.

Suid-Afrikaanse strafreg die begrip van growwe nalatigheid aangetref, maar vind dit slegs toepassing by straftoemeting,¹¹⁶ waar die begrip van growwe nalatigheid paslik tydens vonnisoplegging gebruik word as ‘n beskrywende term wat uiting gee aan hoevêr die dader se gedrag afgewyk het van diè van die redelike persoon. In die saak van *S v Grobler*¹¹⁷ is die beskuldigde van strafbare manslag aangekla, aangesien hy as hysmasjinis aan die slaap geraak het, as gevolg waarvan die hysbak teen die skagtoringkop gebots en insittendes gedood is. Die landdros het bevind dat die beskuldigde grof nalatig was en hom skuldig bevind. Op appèl ten opsigte van die vonnis is beslis dat:¹¹⁸

Omdat die graad van nalatigheid die strafwaardigheid tot ‘n groot mate beïnvloed, daarom moet dit bepaal word of sy nalatigheid neerkom op growwe nalatigheid soos die landdros dit bevind het, aldan nie.

Burchell¹¹⁹ meld dat in die geval waar die beskuldigde oor meer kennis of ondervinding beskik as die gewone persoon, sal die beskuldigde se gedrag gemeet word aan wat ‘n redelike persoon met sodanige kennis en ondervinding sou voorsien en gedoen het. Wanneer ‘n beskuldigde oor sekere vaardighede op ‘n bepaalde gebied beskik, sal sy gedrag aan die standaard van ‘n redelike praktisyn op daardie gebied gemeet word.¹²⁰

Dit word gevolglik aan die hand gedoen dat in die geval waar deskundiges gefouteer het in hul berekening van risiko’s by werksplekke waar hoë inherente risiko’s bestaan, ‘n verweer gebaseer op ‘n “freakish combination of circumstances” òf omstandighede wat nie redelikerwys voorsienbaar was nie, nie geredelik sal slaag nie.

Op welke tydstip is daar nie meer sprake van nalatigheid nie, maar

¹¹⁶ Milton 1990: 407; Snyman 2006: 210; *R v Meiring* 1927 AD 41: 45-46.

¹¹⁷ 1974 2 SA 663 TPA.

¹¹⁸ *S v Grobler* 1974 2 SA 663 TPA: 669.

¹¹⁹ 2005: 531.

¹²⁰ Burchell 2005: 531; *S v Kramer* 1987 1 SA 887 W (Chirurg onskuldig bevind aan strafbare manslag, nadat pasiënt tydens operasie vanweë narkotiseur se nalatigheid sterf).

roekeloosheid, oftewel *dolus eventualis*, synde ‘n versoening met die moontlikheid dat daar ‘n ongeval kan plaasvind? Die begrippe van nalatigheid en *dolus eventualis* moet deurentyd van mekaar onderskei word.¹²¹ Vanuit die Merriespruit Mynramp¹²² is daar die opvallende aspek dat, nieteenstaande die swak versorging van die betrokke slikdam wat later meegee het, die deskundiges moes besluit waarheen die slik gepomp moet word, en is op die betrokke dam besluit. Die vraag ontstaan of die deskundiges nalatig was in hul besluit, of was *dolus eventualis* teenwoordig? Hierdie vraag bly onbeantwoord, aangesien die voorsittende regter in sy uitspraak gemeld het dat hy nie ‘n bevinding oor *dolus eventualis* gaan maak nie aangesien ‘n bevinding van nalatigheid voldoende vir ‘n strafregtelike vervolging is.¹²³

4.3.2.2 ENGELAND

Nalatigheid ressorteer in die Engelse reg nie onder die skuldelement (*mens rea*) nie.¹²⁴ Blote nalatigheid is nie voldoende vir strafregtelike aanspreeklikheid nie, en moet skuld (*mens rea*) in die vorm van opset of roekeloosheid teenwoordig wees.¹²⁵

Roekeloosheid, ook subjektiewe roekeloosheid genoem,¹²⁶ is nie ‘n verskyningsvorm van opset of nalatigheid nie, maar is ‘n selfstandige onderafdeling van *mens rea*.¹²⁷ Roekeloosheid verwys na die “conscious taking of an unjustifiable risk”, en wel tydens ‘n opsetlike handeling terwyl die dader voorsien dat daar ‘n risiko bestaan dat die gevolg mag

¹²¹ Snyman 2006: 187.

¹²² Gesamentlike Onderzoek na die Merriespruitramp te Virginia GO 27/1994.

¹²³ Gesamentlike Onderzoek na die Merriespruitramp te Virginia GO 27/1994.

¹²⁴ Card 1992: 78; Allen 2003: 96.

¹²⁵ Card 1992: 79; Allen 2003: 71.

¹²⁶ Card 1992: 67.

¹²⁷ Allen 2003: 71.

intree terwyl dit in die besondere omstandighede onredelik is om die risiko te neem.¹²⁸ Card¹²⁹ noem verder dat:

A person who consciously takes an unjustified risk which he hopes will not materialise is generally also subjectively reckless.

Ten einde te bepaal of die aanvaarding van ‘n risiko geregverdig was, word die waarde van die aktiwiteit teenoor die erns en waarskynlikheid van benadeling opgeweeg.¹³⁰ Die houe het in verskeie vroeë strafsake¹³¹ bevestig dat die toets vir roekeloosheid die subjektiewe toets is.¹³² Terwyl die subjektiewe toets ter bepaling van roekeloosheid behoue gebly het, het die objektiewe toets by roekeloosheid sy verskyning gemaak.¹³³ Die subjektiewe toets word as een been beskou, en die objektiewe toets as ‘n ander been.¹³⁴ Na aanleiding van die saak van *R v Caldwell*¹³⁵ skryf Card¹³⁶ dat getoets moet word:

... whether the obvious risk would have been obvious to an ordinary reasonable person who gave thought to the matter (ie a purely objective test) or one which would have been obvious to the accused if he had given any thought to the matter.

Die begrip van growwe nalatigheid by die Engelsregtelike misdryf van “gross negligence manslaughter” is onderskeibaar van die begrip van roekeloosheid, deurdat by growwe nalatigheid die suiwer objektiewe toets gebruik word, terwyl by roekeloosheid die subjektiewe en objektiewe toets gebruik word.¹³⁷ Die toets vir nalatigheid is objektief, te wete ‘n toets ten einde te bepaal of die gedrag van die beskuldigde aan dié van die redelike man voldoen.¹³⁸

¹²⁸ Card 1992: 67; Seago 1994: 66; Allen 2003: 71.

¹²⁹ 1992: 67.

¹³⁰ Allen 2003: 72.

¹³¹ *R v Cunningham* 1957 2 QB 396; *R v Briggs* 1977 1 WLR 605; *R v Parker* 1977 1 WLR 600; *R v Stephenson* 1979 1 QB 695.

¹³² Allen 2003: 73.

¹³³ *R v Caldwell* 1982 AC 341; *R v Reid* 1992 3 All ER 673; Seago 1994: 66-68; Allen 2003: 75.

¹³⁴ Allen 2003: 75.

¹³⁵ 1982 AC 341.

¹³⁶ 1992: 70. Sien ook Seago 1994: 69.

¹³⁷ Allen 2003: 79.

¹³⁸ Card 1992: 78; Seago 1994: 63; Allen 2003: 96.

4.3.2.3 KANADA

Onderhewig aan enkele uitsonderings, is nalatigheid in die Kanadese reg nie 'n grond vir strafregtelike aanspreeklikheid nie, en word slegs opset en roekeloosheid as elemente onder die skuldelement erken.¹³⁹ Die uitsonderings is nalatigheid in die geval van geringe oortredings gegrond op skuldlose aanspreeklikheid, nalatigheid in sekere statutêre oortredings asook growwe nalatigheid in strafbare manslag-sake.¹⁴⁰

Nalatigheid word omskryf as gedrag wat nie aan die standaard van die redelike of gewone persoon ter vermyding van die veroorsaking van leed aan 'n ander, voldoen nie.¹⁴¹

Verskillende vlakke of grade van nalatigheid word erken, byvoorbeeld in die geval van strafbare manslag en ander misdrywe waar persone beseer is, en word 'n hoër vlak van nalatigheid in die strafreg as vir siviele aanspreeklikheid in die deliktereg vereis.¹⁴² Hierdie hoër vlak van nalatigheid word growwe nalatigheid genoem.¹⁴³ Growwe nalatigheid word omskryf as gedrag waar “a marked and substantial” of “a marked and significant” afwyking is van die standaard verwag van 'n persoon wat redelik optree.¹⁴⁴ Die toets vir nalatigheid is objektief.¹⁴⁵

Ten aansien van roekeloosheid bestaan uiteenlopende sienings oor welke

¹³⁹ *R v Sault Ste. Marie* 1978 2 SCR 1299; *Sansregret v R* 1985 1 SCR 570; *R v Martineau* 1990 6 WWR 97; Colvin 1991: 105, 146.

¹⁴⁰ Colvin 1991: 146.

¹⁴¹ Colvin 1991: 147.

¹⁴² Colvin 1991: 148; *Andrews v DPP* 1937 AC 576.

¹⁴³ Colvin 1991: 148.

¹⁴⁴ Colvin 1991: 148; *R v Sharp* 1984 39 CR 3d 367; *R v Barron* 1985 48 CR 3d 334; *R v Tutton* 1989 1 SCR 1392.

¹⁴⁵ Colvin 1991: 148.

toets voldoende is.¹⁴⁶ Aan die een kant is die tradisionele siening dat slegs die subjektiewe toets gebruik moet word.¹⁴⁷

Daarenteen het 'n alternatiewe siening ontwikkel wat behels dat waar die subjektiewe toets nie gepas is nie, “wilful blindness” tot strafregtelike aanspreeklikheid kan lei.¹⁴⁸ Die term “wilful blindness” word beskryf as:¹⁴⁹

Wilful blindness is distinct from recklessness because, while recklessness involves knowledge of a danger or risk and persistence in a course of conduct which creates a risk that the prohibited result will occur, wilful blindness arises where a person who has become aware of the need for some inquiry declines to make the inquiry because he does not wish to know the truth. He would prefer to remain ignorant. The culpability in recklessness is justified by consciousness of the risk and by proceeding in the face of it, while in wilful blindness it is justified by the accused's fault in deliberately failing to inquire when he knows there is reason for inquiry.

4.3.2.4 VERENIGDE STATE VAN AMERIKA

Ingevolge die federale *Model Penal Code* is slegs growwe nalatigheid strafbaar.¹⁵⁰ Nalatigheid (“ordinary negligence”) (nalatigheid minder as growwe nalatigheid) is voldoende ten einde 'n persoon sivielregtelik aanspreeklik te hou, maar nie strafregtelik nie.¹⁵¹ Nalatigheid word as volg omskryf:¹⁵²

A person acts negligently with respect to a material element of an offense when he should be aware of a substantial and unjustifiable risk that the material element exists or will result from his conduct. The risk must be of such a nature and degree that the actor's failure to perceive it, considering the nature and purpose of his conduct and the circumstances known to him, involves a gross deviation from the standard of care that a reasonable person would observe in the actor's situation. (My beklemtoning)

¹⁴⁶ Colvin 1991: 128.

¹⁴⁷ Colvin 1991: 128; *R v Buzzanga and Durocher* 1979 25 OR 2d 705; *Leary v R* 1978 SCR 29.

¹⁴⁸ Colvin 1991: 133; *Sansregret v R* 1985 1 SCR 570.

¹⁴⁹ *Sansregret v R* 1985 1 SCR 570.

¹⁵⁰ Reid 1992:44.

¹⁵¹ Reid 1992: 44.

¹⁵² *Model Penal Code* RSC 1985: art 2.02.

Samaha¹⁵³ beskryf die verskil tussen nalatigheid en roekeloosheid soos volg:

Negligent wrongdoers do not consciously create risks. They should know they are creating substantial and unjustifiable risks, but they do not. Recklessness is conscious risk creation; negligence is unconscious risk creation. The standard for negligence is objective – actors should have known, even though in fact they did not know, that they were creating risks.

‘n Uitstekende voorbeeld van ‘n nywerheidsramp waar die vraag of daar nalatigheid of roekeloosheid was, is die saak van *People v Warner-Lambert*.¹⁵⁴ Die beskuldigdes was ‘n maatskappy wat ‘n kougomfabriek bedryf het, asook die fabrieksbestuurder. Groot hoeveelhede magnesium en vloeibare stikstof, wat hoogs ontvlambaar is, is in die masjinerie in die vervaardigingsproses aangewend. Die maatskappy se versekeringsagent het die maatskappy na ‘n inspeksie van die vervaardigingsmasjinerie verwittig dat die masjinerie in ‘n swak en gevaarlike toestand is, en vervang moet word. Die bestuur het besluit om, vanweë die hoë vervangingkoste, die masjinerie stelselmatig te vervang. Die eerste masjien is vervang, maar die ander het in bedryf gebly. Vonke vanuit ‘n stukkende masjien het met die magnesium en vloeibare suurstof in verbinding gekom, wat ‘n hewige ontploffing veroorsaak het. Vyftig werkers is beseer, waaronder ses met noodlottige gevolge. Die beskuldigde is van strafbare manslag aangekla. Op grond van tegniese redes is die beskuldigdes onskuldig bevind.¹⁵⁵

Dit is duidelik uit die feite van die betrokke saak dat, soos in die begin van hierdie hoofstuk genoem, ekonomiese oorwegings dikwels veiligheidsmaatreëls oorskadu. Dit word aan die hand gedoen dat daar ‘n uiters dun skeidslyn tussen growwe nalatigheid en roekeloosheid is.

¹⁵³ 1990: 100.

¹⁵⁴ 51 NY 2d 295, 434 NYS 2d 159, 414 NE 2d 660 (1980), soos in Samaha 1990: 100-102; Reid 1992: 336 aangehaal.

¹⁵⁵ *People v Warner-Lambert* 51 NY 2d 295, 434 NYS 2d 159, 414 NE 2d 660 (1980), soos in Samaha 1990: 100-102; Reid 1992: 336 aangehaal.

4.4 SAMEVATTING

In die Suid-Afrikaanse reg word die omvang van 'n regsplig deur die gemeenskapsopvatting bepaal. Dit is egter uiters moeilik om sonder getuienis van tersaaklike statutêre veiligheidsvoorskrifte die omvang van die werkgewer se regsplig om 'n ongeval te voorkom, met presiesheid te bepaal. Gevolglik word aan die hand gedoen dat dit fataal vir enige strafregtelike vervolging voortspruitend uit 'n beroepsbesering of nywerheidsramp is indien getuienis van tersaaklike statutêre veiligheidsvoorskrifte nie gelewer word nie.

In die Suid-Afrikaanse reg bestaan die skuldelement uit opset en nalatigheid. In Engeland, Kanada en die Verenigde State van Amerika bestaan die skuldelement uit opset en roekeloosheid, terwyl roekeloosheid in Suid-Afrika onder opset in die vorm van *dolus eventualis* sal ressorteer. Dit is verder opvallend dat in die Engelse, Kanadese en Amerikaanse reg grade van nalatigheid vir doeleindes van strafregtelike aanspreeklikheid erken word, en in beginsel sal slegs growwe nalatigheid tot strafregtelike aanspreeklikheid aanleiding gee, behalwe mindere nalatigheid in enkele gevalle, terwyl in Suid-Afrika slegs met die begrip van nalatigheid en nie growwe nalatigheid gewerk word. Dit is duidelik uit die feite van die aangehaalde sake dat, soos aan die begin van hierdie hoofstuk genoem, ekonomiese oorwegings dikwels veiligheidsmaatreëls oorskadu. Dit word aan die hand gedoen dat daar 'n uiters dun skeidslyn tussen growwe nalatigheid en roekeloosheid is. In daardie opsig is die Suid-Afrikaanse posisie meer bevredigend dat, behalwe by straftoemeting, grade van nalatigheid nie in die Suid-Afrikaanse strafreg erken word nie.

HOOFSTUK 5

DIE DADER SE STATUTÊRE STRAFREGTELIKE AANSPEEKLIKHEID: DIE MAGTIGENDE WET, REGULASIES, VEILIGHEIDSTANDAARDE EN PRAKTYKSKODES

5.1	Inleiding	158
5.2	Magtigende Wetgewing	158
5.2.1	Suid-Afrika	158
5.2.1.1	<i>Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid 85 van 1993</i>	158
5.2.1.2	<i>Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne 29 van 1996</i>	160
5.2.1.3	<i>Handelskeepvaartwet 57 van 1951</i>	164
5.2.2	Engeland: <i>Health and Safety at Work etc. Act 37 van 1974</i>	166
5.2.3	Ontario, Kanada: <i>Occupational Health and Safety Act, 1990</i>	167
5.2.4	Verenigde State van Amerika: <i>Occupational Safety and Health Act, 1970</i>	169
5.3	Regulasies	170
5.3.1	Suid-Afrika	170
5.3.1.1	Regulasies ingevolge die <i>Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid 85 van 1993</i>	170
5.3.1.2	Regulasies ingevolge die <i>Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne 29 van 1996</i>	173
5.3.1.3	Regulasies ingevolge die <i>Handelskeepvaartwet 57 van 1951</i>	174
5.3.1.4	Uitleg van regulasies	175
5.3.1.5	Skuldlose aanspreeklikheid by vervolgings gegrond op regulasies	177

	156
5.3.1.6 Skulderkenningsboete	182
5.3.2 Engeland: Regulasies ingevolge die <i>Health and Safety at Work etc. Act</i> 37 van 1974	182
5.3.3 Ontario, Kanada: Regulasies ingevolge die <i>Occupational Health and Safety Act</i> , 1990	183
5.3.4 Verenigde State van Amerika: Regulasies ingevolge die <i>Occupational Safety and Health Act</i> , 1970	183
5.4 Veiligheidstandaarde en Praktykskodes	184
5.4.1 Suid-Afrika:	184
5.4.1.1 Veiligheidstandaarde in die <i>Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid</i> 85 van 1993	185
5.4.1.2 Veiligheidstandaarde en praktykskodes in die <i>Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne</i> 29 van 1996	185
5.4.1.3 Veiligheidstandaarde en praktykskodes in die <i>Handelskeepvaartwet</i> 57 van 1951	188
5.4.2 Engeland: Veiligheidstandaarde en praktykskodes in die <i>Health and Safety at Work etc. Act</i> 37 van 1974	188
5.4.3 Ontario, Kanada: Veiligheidstandaarde en praktykskodes in die <i>Occupational Health and Safety Act</i> , 1990	189
5.4.4 Verenigde State van Amerika: Veiligheidstandaarde en praktykskodes in die <i>Occupational Safety and Health Act</i> , 1970	189
5.5 Weerleggingslas	192
5.5.1 Inleiding	192
5.5.2 <i>Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid</i> 85 van 1993	193
5.5.3 <i>Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne</i> 29 van 1996	194
5.5.4 <i>Handelskeepvaartwet</i> 57 van 1951	195
5.5.5 Weerleggingslas oor die algemeen	196
5.5.6 Engeland: <i>Health and Safety at Work etc. Act</i> 37 van 1974	202

5.5.7 Ontario, Kanada: <i>Occupational Health and Safety Act</i> , 1990	203
5.5.8 Verenigde State van Amerika: <i>Occupational Safety and Health Act</i> , 1970	207
5.6 Samevatting	208

5.1 INLEIDING

Nadat 'n ongeval plaasgevind het, word die dader strafregtelik vervolgt. Benewens die gemeenregtelike misdrywe soos strafbare manslag, word statutêre aanklagte ingevolge die beroepsveiligheidswetgewing gewoonlik ook geformuleer.

Die tersaaklike wetgewing in Suid-Afrika vir hierdie navorsing oor die statutêre strafregtelike aanspreeklikheid by beroepsbeserings, is die *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid*,¹ die *Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne*² en die *Handelskeepvaartwet*,³ tesame met elkeen se onderskeie regulasies asook standarde en/of praktykskodes. Dit sal uiteengesit en met soortgelyke wetgewing in Engeland, Kanada en die Verenigde State van Amerika vergelyk word. 'n Weerleggingslas wat op 'n beskuldigde rus⁴ sal ook ondersoekend hanteer word.

5.2 MAGTIGENDE WETGEWING

5.2.1 SUID-AFRIKA

Verskeie wette is van toepassing:

5.2.1.1 WET OP BEROEPSGESONDHEID EN VEILIGHEID 85 VAN 1993

Die *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid*⁵ bepaal in artikel 1(3) dat die Wet nie van toepassing is op:

- a) 'n myn, mynsterrein of bedryf soos omskryf in die *Mineraalwet*;⁶

¹ Wet 85/1993.

² Wet 29/1996.

³ Wet 57/1951.

⁴ Byvoorbeeld in artikel 39 van die *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid* 85/1993.

⁵ Wet 85/1993.

⁶ Wet 50/1991.

- b) *enige laslynskip met of sonder 'n laslynvrystellingsertifikaat, vissersboot, robbevaarder en walvisvaarder soos omskryf in die Handelskeepvaartwet;*⁷ en
- c) *'n arbeidsmakelaarsbesigheid.*⁸

In die geval van 'n lugvaartongeluk word die staatsondersoek in terme van die *Lugvaartwet*⁹ gedoen, maar die *Lugvaartwet* self bevat geen strafregtelike sanksies nie.

Die *Lugvaartwet*¹⁰ beskryf weliswaar 'n wye verskeidenheid aspekte waarvoor regulasies deur die betrokke Minister verorden kan word en is dit 'n misdryf om nie die regulasies na te kom nie. Aangesien lugvaart egter nie by die *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid* uitgesluit is nie, blyk dit dat lugvaart by implikasie by laasgenoemde Wet se werking ingesluit is.¹¹

Die Minister van Arbeid kan ingevolge die *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid*¹² sekere werkgewers of gebruikers van masjinerie van die werking van die Wet vrystel.

Die *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid*¹³ bepaal in artikel 38(1) dat dit 'n misdryf is indien 'n hierna genoemde persoon een van die volgende bepalings oortree of versuim om daaraan te voldoen:

- a) *'n Werkgewer moet, vir sover dit redelikerwys uitvoerbaar is, 'n werksomgewing wat veilig en sonder risiko vir die gesondheid van sy werknemer is, tot stand bring en onderhou.*¹⁴
- b) *'n Werkgewer moet, vir sover dit redelikerwys uitvoerbaar is, sy*

⁷ Wet 57/1951.

⁸ Die rede vir die uitsluiting is dat die woordomskrywing van "werkgewer" in hierdie Wet bepaal dat 'n arbeidsmakelaar gedefinieer volgens art 1(1) van die *Wet op Arbeidsverhoudinge* 28/1956 nie by hierdie omskrywing van werkgewer ingesluit is nie.

⁹ Wet 74/1962.

¹⁰ Wet 74/1962: art 22.

¹¹ Thompson en Benjamin 1998: G1-13.

¹² Wet 85/1993: art 40.

¹³ Wet 85/1993: art 38(1).

¹⁴ Wet 85/1993: art 8(1). Sien ook artikel 8(2) waarin met meer detail gehandel word. Vergelyk ook die woordomskrywing van "redelikerwys uitvoerbaar" in artikel 1(1), wat grootliks met 'n soortgelyke begrip in artikel 102 van die *Wet op Gesondheid en Veiligheid* in Myne 26/1996 ooreenstem.

*onderneming op so 'n wyse bedryf dat persone wat nie in sy diens is nie en wat regstreeks deur sy bedrywigheede geraak word, nie daardeur aan bedreigings vir hul gesondheid en veiligheid blootgestel word nie.*¹⁵ *Vervaardigers word ook hierdie plig opgelê.*¹⁶

- c) *Iemand wat opsetlik of op 'n roekelose wyse met enige voorwerp wat in belang van gesondheid en veiligheid voorsien is, inmeng of dit beskadig of misbruik.*¹⁷
- d) *Iemand wat opsetlik of op 'n roekelose wyse by 'n werkplek of in verband met die gebruik van bedryfstoerusting of masjinerie iets doen wat die gesondheid en veiligheid van iemand bedreig.*¹⁸
- e) *'n Werkgewer of 'n gebruiker wat 'n daad of versuim begaan wat veroorsaak dat iemand by 'n werkplek, (of in die geval van iemand wat by hom in diens is, by enige plek in die loop van sy diens), beseer word, is aan 'n misdryf skuldig indien die werkgewer of gebruiker ten opsigte van daardie daad of versuim aan die misdryf van strafbare manslag skuldig sou wees as daardie daad of versuim die dood van die persoon veroorsaak het.*¹⁹
- f) *'n Werknemer moet by die werk redelike sorg dra vir sy eie veiligheid en gesondheid en dié van ander persone wat geraak mag word deur sy optrede of versuim.*²⁰

5.2.1.2 **WET OP GESONDHEID EN VEILIGHEID IN MYNE** **29 VAN 1996**

Die Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne²¹ bepaal in artikel 91 dat:

- (1) *Iemand, behalwe 'n werkgewer, wat 'n -*
 - a) *bepaling van hierdie Wet oortree, of versuim om daaraan te voldoen, pleeg 'n misdryf;*
 - b) *regulasie oortree, of versuim om daaraan te voldoen, pleeg 'n misdryf ...*
- (1A) *'n Werkgewer wat ingevolge artikels 62, 63(3), 71, 85, 86, 88, 89 of 90 oortree, of versuim om daaraan te voldoen, pleeg 'n misdryf.*

Dit is dienstig om ter agtergrond eers na die tersaaklike bepalings van die voorgangers van die *Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne*²² op

¹⁵ *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid* 85/1993: art 9(1).

¹⁶ *Wet* 85/1993: art 10.

¹⁷ *Wet* 85/1993: art 15.

¹⁸ *Wet* 85/1993: art 38(1)(p).

¹⁹ *Wet* 85/1993: art 38(2).

²⁰ *Wet* 85/1993: art 14(a); art 14(b) tot (e).

²¹ *Wet* 29/1996: art 86(1).

²² *Wet* 29/1996.

strafregtelike gebied, te verwys. Die *Wet op Myne en Bedrywe*²³ bepaal in artikel 15, sowel as sy opvolger die *Mineraalwet*²⁴ bepaal in artikel 37 dat:

Niemand mag deur 'n nalatige handeling, waar ook al gepleeg, of deur 'n nalatige versuim -

- a) *die veiligheid of gesondheid van 'n persoon in of by 'n myn of bedryf in gevaar bring of waarskynlik in gevaar bring nie; of*
- b) *ernstige liggaamlike letsels aan 'n persoon in of by 'n myn of bedryf veroorsaak nie.*

Die *Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne*²⁵ bepaal in artikel 86 dat:

- (1) *Iemand wat deur 'n nalatige handeling of nalatige versuim, ernstige beserings aan of ernstige siekte veroorsaak by 'n persoon by 'n myn, pleeg 'n misdryf.*
- (2) *Iemand anders as 'n werkgewer of werknemer wat deur 'n nalatige handeling of deur 'n nalatige versuim die gesondheid of veiligheid van 'n persoon by 'n myn in gevaar stel, pleeg 'n misdryf.*

Dit is opmerklik dat ten opsigte van die veroorsaking van beserings nie een van bogenoemde wette skuld in die vorm van opset vereis nie, maar slegs nalatigheid (“nalatige handeling” en “nalatige versuim”). Daarmee saam is die element van kousaliteit onontbeerlik vir die Staat se saak teen ‘n beskuldigde.²⁶

Skrywer het as regspraktisyn vanaf vakbonde opdrag ontvang om hul lede wat na mynongelukke strafregtelik vervolgt is, in die strafhof te verdedig. Die aanklag was telkens strafbare manslag, met alternatiewe aanklagte van oortreding van artikel 15 van die destydse *Wet op Myne en Bedrywe*, later artikel 37 van die *Mineraalwet*, later artikel 86(1) van die *Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne*, en die oortreding van die onderskeie Wette se regulasies.

²³ Wet 27/1956.

²⁴ Wet 50/1991: art 37. Die *Wet op Mijnen en Bedrijven* 12/1911 het wesenlik soortgelyke bepalings bevat.

²⁵ Wet 29/1996.

²⁶ *R v Naude* 1940 TPD 223; *S v Nel* 1963 4 SA 73 T; *S v Grobler* 1974 2 SA 663 T (Beskuldigde het as hysmasjinis aan die slaap geraak, waartydens die hysbak teen die skagtoringkop gebots het); *S v Archer* 1995 2 SASV 561 O: 564.

Dit blyk algemeen in strafregtelike vervolgings te wees dat beskuldigdes van strafbare manslag aangekla word, met 'n alternatiewe aanklagte van die oortreding van artikel 86(1) van die *Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne* (of artikel 15 van die destydse *Wet op Myne en Bedrywe*, en daarna artikel 37 van die *Mineraalwet*).²⁷

Aangesien die wesenskenmerke van artikel 86(1) van die *Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne* in 'n groot mate met sy voorgangers ooreenstem, word dit aan die hand gedoen dat die gesag onder die vorige wetgewing by strafregtelike vervolgings onder artikel 86(1) van die *Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne* aangewend kan word.

Rakende nalatigheid is in die saak van *S v Nel*,²⁸ wat handel oor 'n mynwerker wat 'n rotsstorting veroorsaak het waar 'n mede-werknemer gedood is, bevind dat die volgende toets by die oortreding van artikel 15 van die destydse *Wet op Myne en Bedrywe*²⁹ toegepas moet word:

Wat die meriete betref kan die saak op tweërlei grondslag benader word, naamlik:

- 1) *Het daar 'n redelike moontlikheid van gevaar vir iemand se veiligheid ingetree as gevolg van die handeling of nalate; en*
- 2) *indien wel, was dit die appellante se daad of nalate wat die oorsaak was van die redelike moontlikheid wat ontstaan het?*

Ten einde die hof behulpsaam te wees in die bepaling van welke gedrag dié van die redelike persoon daar sal stel waaraan die gedrag van die beskuldigde gemeet kan word, is in *S v Ras*³⁰ beslis dat die Staat die korrekte prosedure wat gevolg moet word deur 'n persoon in die posisie van die beskuldigde, moet bewys.

In gemelde saak was die appellant van die oortreding van artikel 15(b)

²⁷ *R v Naude* 1940 TPD 223; *S v Nel* 1963 4 SA 73 T.

²⁸ 1963 4 SA 73 T: 76A-B.

²⁹ Wet 27/1956: art 15.

³⁰ 1970 3 SA 139 T: 140E-F.

van die nou herroepe *Wet op Myne en Bedrywe*³¹ aangekla. Die betrokke artikel maak dit strafbaar indien 'n persoon wat by 'n myn werk, 'n handeling of versuim begaan wat lei tot ernstige liggaamlike letsels aan 'n ander persoon. Die aanklag was dat hy koevoetwerk laat verrig het in die nabyheid van 'n weiergat, dus waar springstof afgevuur was maar nie ontplof het nie. Die hof van appél het die skuldigbevinding tersyde gestel vanweë die gebrek aan getuienis oor die korrekte prosedure wat die appellant moes gevolg het.³²

Die vraag wat ontstaan is of die nalatigheid waarna strafbare manslag verwys, dieselfde nalatigheid is as waarna die *Mineraalwet* en die *Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne* verwys? Dus indien die beskuldigde onskuldig bevind word aan strafbare manslag vanweë die afwesigheid van nalatigheid, kan hy/sy steeds nalatig bevind word in terme van die huidige *Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne*? In die saak van *S v Archer*³³ is die beskuldigde in die landdroshof van strafbare manslag, met 'n alternatiewe aanklag van oortreding van artikel 37 van die *Mineraalwet* aangekla, en aan strafbare manslag skuldig bevind. Die beskuldigde het springstof op 'n nalatige wyse hanteer en is 'n medemynwerknemer gedood. Op appél het die hof beslis dat die beskuldigde nie redelikerwys kon voorsien het dat die oorledene hom op 'n ongemagtigde plek sou bevind het nie, en gevolglik dat hy nie kon voorsien het dat sy nalatige hantering van die springstof die dood van die oorledene kon veroorsaak nie. Die hof het beslis dat:³⁴

...om presies dieselfde redes waarom appellant nie aan strafbare manslag skuldig bevind kan word nie, kan hy dus ook nie skuldig bevind word aan die oortreding van artikel 37(b) van Wet 50 van 1991 nie.

Die gevolg is dus dat die nalatigheid waarna strafbare manslag verwys,

³¹ Wet 27/1956.

³² *S v Ras* 1970 3 SA 139 TPA: 140E-141A.

³³ 1995 2 SASV 561 O.

³⁴ *S v Archer* 1995 2 SASV 561 O: 564E.

dieselfde nalatigheid is as waarna die *Mineraalwet* en die *Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne* verwys.

5.2.1.3 HANDELSKEEPVAARTWET 57 VAN 1951

Die *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid*³⁵ bepaal dat die Wet nie van toepassing is op enige laslynskip met of sonder ‘n laslynvrystellingsertifikaat, vissersboot, robbevaarder en walvisvaarder soos omskryf in die *Handelskeepvaartwet*³⁶ nie.

Die *Handelskeepvaartwet*³⁷ bepaal in artikel 312 dat:

Iemand wat enige bepaling van hierdie Wet oortree of in gebreke bly om aan enige bepaling daarvan te voldoen waaraan dit sy plig was om te voldoen, is aan ‘n misdryf skuldig.

‘n Oortreding van die bepalings van die *Handelskeepvaartwet*³⁸ word in die landdroshof bereg,³⁹ in teenstelling met sake wat deur die spesiale howe wat skeepsongelukke ondersoek en bereg word.⁴⁰

Die *Handelskeepvaartwet*⁴¹ bevat ook bepalings oor misdade op Suid-Afrikaanse skepe en skepe van verdragslande. Die term “verdragslande” is in die *Handelskeepvaartwet* ingevoer deur die *Wet op Statebondsbetrekkinge*⁴² en beteken enige land wat ‘n party tot ‘n tweesydigte verdrag met die Republiek van Suid-Afrika is. Die term “verdragskip” het ‘n ooreenstemmende betekenis.⁴³

³⁵ Wet 85/1993: art 1(3).

³⁶ *Handelskeepvaartwet* 57/1951.

³⁷ Wet 57/1951.

³⁸ Wet 57/1951.

³⁹ Wet 57/1951: art 328.

⁴⁰ Die spesiale tipes howe is dié waarna in Hoofstuk 3 hierbo wat oor staatsondersoeke handel, verwys word.

⁴¹ Wet 57/1951: art 327.

⁴² Wet 69/1962: art 31.

⁴³ Wet 57/1951: art 327.

Alhoewel die Suid-Afrikaanse Parlement nie aan vreemde howe jurisdiksie kan toeken nie, kan die parlement tot die uitoefening van jurisdiksie deur vreemde howe toestem.⁴⁴ As 'n vreemde land sekere bepalinge van die Wet op sy skepe van toepassing wil maak, kan die President van die Republiek van Suid-Afrika by wyse van kennisgewing in die Staatskoerant die *Handelskeepvaartwet* op sodanige skepe van toepassing maak asof daardie skepe in Suid-Afrika registreer is.⁴⁵

Die *Handelskeepvaartwet* bevat voorts, vir belang van die strafprosesreg, bepalinge ten opsigte van jurisdiksie van landdroshowe,⁴⁶ ondersoek na die oorsaak van 'n sterfgeval aan boord van 'n skip,⁴⁷ vervoer van beskuldigdes en getuies na die Republiek van Suid-Afrika,⁴⁸ betekening van stukke,⁴⁹ vermoedens,⁵⁰ toelaatbaarheid van dokumente,⁵¹ en handelinge verrig deur howe en ampsbekleërs van 'n verdragsland met betrekking tot Suid-Afrikaanse skepe.⁵² Rakende toelaatbaarheid van dokumente as getuienis tydens 'n strafregtelike vervolging, bepaal die *Handelskeepvaartwet*⁵³ in artikel 350(1) dat:

Enige dokument wat deur hierdie Wet verklaar word as getuienis toelaatbaar te wees, is by voorlegging uit die behoorlike bewaring daarvan as getuienis toelaatbaar, en is prima facie bewys van die besonderhede wat daarin ingevolge hierdie Wet of ingevolge enige plig kragtens hierdie Wet vermeld word.

In die lig van die internasionale aard van skeepvaart, word dit aan die hand gedoen dat, addisioneel tot die bogenoemde, die *Wet op Internasionale Samewerking in Strafregtelike Aangeleenthede*⁵⁴ wat

⁴⁴ *Handelskeepvaartwet* 57/1951: arts 352 en 353.

⁴⁵ Wet 57/1951: art 3 (10); Kriegler en Kruger 2002: 255.

⁴⁶ Wet 57/1951: art 328 .

⁴⁷ Wet 57/1951: art 333 .

⁴⁸ Wet 57/1951: art 341.

⁴⁹ Wet 57/1951: art 342.

⁵⁰ Wet 57/1951: art 346.

⁵¹ Wet 57/1951: art 350.

⁵² Wet 57/1951: art 353.

⁵³ Wet 57/1951.

⁵⁴ Wet 75/1996.

onder andere oor die voorsiening van getuienis vanuit 'n vreemde land handel, van toepassing op die hantering van sake in verband met handelskeepvaart kan wees.

5.2.2 ENGELAND: HEALTH AND SAFETY AT WORK ETC.

ACT 37 VAN 1974

Die *Health and Safety at Work etc. Act*⁵⁵ bepaal in artikel 33(1) dat:⁵⁶

It is an offence for a person –

- a) to fail to discharge a duty to which he is subject by virtue of sections 2 to 7;*⁵⁷
- b) To contravene any health and safety regulations ... ;*
- c) To contravene any requirement or prohibition imposed by an improvement notice or a prohibition notice (including any such notice as modified on appeal).*

Dit blyk gevolglik dat 'n oortreding van sekere artikels van die Wet, die regulasies, verbeteringskennisgewings en verbodskennisgewings strafbaar gemaak word.⁵⁸

Uit die bewoording “fail to discharge a duty” sowel as “contravenes” is dit duidelik dat nalatige sowel as opsetlike nie-nakoming van die Wet strafbaar is. Indien dit blyk dat 'n regspersoon, of die direkteur, bestuurder of ander beampte van die regspersoon tot die oortreding toegestem het, daarby betrokke was of self nalatig was, kan die regspersoon saam met die dader vervolg word.⁵⁹

'n Oortreding word, afhangende van die erns daarvan, summier of by

⁵⁵ Wet 37/1974.

⁵⁶ Slegs die tersaaklike subartikels word aangehaal.

⁵⁷ Gemelde artikels het te doen met die plig van werkgewers, persone in beheer van persele en vervaardigers om die veiligheid, gesondheid en welsyn van werknemers en die publiek te verseker, asook die plig op werknemers om redelike sorg aan die dag te lê.

⁵⁸ Smith en Wood 1989: 548. Sien ook Hoofstuk 2 hierbo.

⁵⁹ *Health and Safety at Work etc. Act* 37/1974: art 37; Smith en Wood 1989: 548.

wyse van strafregtelike vervolging hanteer.⁶⁰ Die summiere proses geskied by wyse van kennisgewing met 'n skulderkenningsboete vir minder ernstige oortredings of by wyse van strafregtelike vervolging vir die meer ernstige oortredings.⁶¹

Vir strafregtelike verrigtinge het die Wet 'n stel eiesoortige reëls wat bykomstig tot die gewone hofreëls is, wat 'n reël insluit dat 'n inspekteur die bevoegdheid het om as aanklaer in die hof op te kan tree.⁶²

Indien daar 'n vereiste is dat 'n register voltooi moet word, sal die inskrywing teen die persoon wat dit gedoen of laat doen het, en ook indien dit nie gedoen is nie, toelaatbare getuienis teen die beskuldigde wees.⁶³

5.2.3 ONTARIO, KANADA: OCCUPATIONAL HEALTH AND SAFETY ACT, 1990

Die bevel wat die inspekteur mag uitreik, is 'n bevel om gebreke te herstel of regulasies en standaarde na te kom,⁶⁴ of in geval waar werknemers se veiligheid en gesondheid bedreig word, kan hy 'n bevel uitreik dat sekere toerusting nie gebruik mag word nie, of dat werk gestaak moet word of 'n perseel of gedeelte daarvan ontruim moet word hangende nakoming van die bevel.⁶⁵ Volgens 'n nakomingsbevel word die werkgewer 'n bepaalde tyd gebied om die gebreke te herstel,⁶⁶ en by

⁶⁰ *Health and Safety at Work etc. Act* 37/1974: art 33, soos gewysig deur die *Criminal Law Act* 45/1977. Sien ook Smith en Wood 1989: 548.

⁶¹ Wet 37/1974: art 33, soos gewysig deur die *Criminal Law Act* 45/1977. Sien ook Smith en Wood 1989: 548.

⁶² Wet 37/1974: arts 33 tot 42; Munkman 1990: 240.

⁶³ Wet 37/1974: art 40.

⁶⁴ *Occupational Health and Safety Act*, 1990: art 57(1).

⁶⁵ *Occupational Health and Safety Act*, 1990: art 57(6).

⁶⁶ *Occupational Health and Safety Act*, 1990: art 57(1).

versuim om daaraan te voldoen, word die werkgewer strafregtelik vervolg.⁶⁷

Benewens strafregtelike vervolging vanweë nie-nakoming van 'n bevel van die inspekteur, kan vervolging ook vir nie-nakoming van 'n bevel van die Direkteur of Minister van Arbeid of vir nie-nakoming van die Wet of regulasies ingestel word.⁶⁸ Die Wet bepaal in artikel 66 dat:⁶⁹

- (1) *Every person who contravenes or fails to comply with:*
 - a) *a provision of this Act or the regulations;*
 - b) *an order or requirement of an inspector or a Director;*
 - c) *an order of the Minister,**is guilty of an offence and on conviction is liable to a fine of not more than \$25,000 or to imprisonment for a term of not more than twelve months, or to both.*
- (2) *If a corporation is convicted of an offence under subsection (1), the maximum fine that may be imposed upon the corporation is \$500,000 and not as provided therein.*

Dit blyk duidelik uit die Wet⁷⁰ dat natuurlike persone sowel as regspersone vervolg kan word. Uit die bewoording “contravenes or fails to comply”⁷¹ blyk dit duidelik dat opsetlike sowel as nalatige nie-nakoming van die Wet strafbaar is.

Ongeag waar die misdryf plaasgevind het, kan die strafregtelike vervolging op versoek van die beskuldigde in die distrik waar die beskuldigde woon, werk of 'n besigheid het, ingestel word.⁷² Die vervolgingsgesag is geregtig om te versoek dat 'n provinsiale regter as voorsittende beampte tydens die verhoor optree.⁷³

By 'n strafregtelike vervolging word dokumente wat deur die Minister

⁶⁷ *Occupational Health and Safety Act, 1990: art 66(1)(b); Arthurs ea 1988: 118.*

⁶⁸ *Occupational Health and Safety Act, 1990: art 66(1).*

⁶⁹ *Occupational Health and Safety Act, 1990: art 66.*

⁷⁰ *Occupational Health and Safety Act, 1990: art 66(1) en (2).*

⁷¹ *Occupational Health and Safety Act, 1990: art 66(1).*

⁷² *Occupational Health and Safety Act, 1990: art 68(1).*

⁷³ *Occupational Health and Safety Act, 1990: art 68(2).*

van Arbeid of 'n inspekteur onderteken is, asook verslae of afskrifte daarvan sonder verdere bewys deur blote inhandiging daarvan, as getuienis aanvaar.⁷⁴

5.2.4 VERENIGDE STATE VAN AMERIKA: OCCUPATIONAL SAFETY AND HEALTH ACT, 1970

Nakoming van die Wet en veiligheidstandaarde word deur inspeksies,⁷⁵ sivielregtelike boetes en nakomingsbevele,⁷⁶ interdikte⁷⁷ en strafregtelike vervolging⁷⁸ gereguleer.

Indien die opsetlike nie-nakoming van die Wet of 'n veiligheidstandaard die dood van 'n werknemer veroorsaak het, sal 'n strafregtelike vervolging ingestel word.⁷⁹

Regspersone en beamptes van regspersone kan saam met die dader vervolg word.⁸⁰ In geval van nalatigheid, sal die gemeenregtelike aanklag van strafbare manslag gebruik word.⁸¹

Strafregtelike vervolgings word in die Federale Distrikshoe deur die Departement van Justisie gedoen.⁸²

⁷⁴ *Occupational Health and Safety Act*, 1990: art 67(1).

⁷⁵ *Occupational Health and Safety Act* 1970; Goldman 1996: 412.

⁷⁶ *Occupational Health and Safety Act* 1970; Goldman 1996: 414.

⁷⁷ *Occupational Health and Safety Act* 1970; Goldman 1996: 416.

⁷⁸ *Occupational Health and Safety Act* 1970; Goldman 1996: 417.

⁷⁹ *Occupational Health and Safety Act* 1970; Goldman 1996: 417.

⁸⁰ *Occupational Health and Safety Act* 1970: art 2. Sien ook Goldman 1996: 417.

⁸¹ http://en.Wikipedia.org/wiki/Occupational_Safety_and_Health_Administration: 2.

⁸² *Occupational Health and Safety Act* 1970; Goldman 1996: 417.

5.3 REGULASIES

5.3.1 SUID-AFRIKA

Regulasies is 'n verdere deel van die statutêre hierargie ter ordening van veiligheid en gesondheid op die arbeidsterrein. Waar die onderskeie Wette voorsiening vir meer abstrakte regsreëls maak, word in die regulasies die praktiese aspekte hanteer, wat ook meer dikwels na gelang van veranderende omstandighede en behoeftes gewysig kan word. Voorbeelde is regulasies uitgevaardig ingevolge artikel 43 van die *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid*,⁸³ artikel 63 van die *Mineraalwet*⁸⁴ en artikel 356(1) en (2) van die *Handelskeepvaartwet*.⁸⁵

5.3.1.1 REGULASIES INGEVOLGE DIE WET OP BEROEPSGESONDHEID EN VEILIGHEID 85 VAN 1993

Die *Wet op Beroepsveiligheid en Gesondheid*⁸⁶ bepaal dat die Minister van Arbeid regulasies ten opsigte van 'n wye verskeidenheid aspekte rakende veiligheid en gesondheid kan uitvaardig. Daarbenewens kan gesondheids- en veiligheidstandaarde⁸⁷ by die regulasies ingelyf word, en word sulke standaarde as regulasie geag na verstryking van 'n tydperk van twee maande na publikasie daarvan in die Staatskoerant.⁸⁸ Dit is 'n misdryf om 'n regulasie te oortree of om te versuim om daaraan te

⁸³ Wet 95/1993.

⁸⁴ Wet 50/1991.

⁸⁵ Wet 57/1951.

⁸⁶ Wet 85/1993: art 43(4).

⁸⁷ Die ekwivalent van 'n praktykskode, wat beide bespreek word in die volgende afdeling wat handel met praktykskodes.

⁸⁸ *Wet op Beroepsveiligheid en Gesondheid* 85/1993: art 44 (3).

voldoen.⁸⁹

Die volgende regulasies is by die *Wet op Beroepsveiligheid en Gesondheid* ingelyf:

1. Algemene administratiewe regulasies⁹⁰ wat in die breë voorsiening maak vir veiligheids- en gesondheidskomitees se werking, arbitrasie ingevolge artikel 17(2) van die *Wet op Beroepsveiligheid en Gesondheid*, aanmelding van ongelukke en siektes, hantering van gevaarlike chemiese stowwe, voorvalondersoeke, drank- of dwelmgebruik by die werksplek, toelating van persone by 'n werksplek, en vertoon van kennisgewings waar konstruksiewerk gedoen word.
2. Algemene veiligheidsregulasies⁹¹ wat voorsiening maak vir veiligheidstoerusting en -fasiliteite, noodbehandeling en eerstehulp, gebruik en berging van ontvlambare stowwe, werk by geslote en ander areas, opstapeling van voorwerpe, sweiswerk, hantering van treine, toesighouding by bouwerk, afbreek van geboue en uitgrawings, en lere en steierwerk.
3. Algemene masjinerie regulasies⁹² waarin voorsiening gemaak is vir toesighouding oor masjinerie, instandhouding en die hantering daarvan.
4. Regulasies oor aangedrewe masjinerie⁹³ wat handel oor onder andere die hantering van sirkelsae, bandsae, skaafmasjiene, skuurmasjiene, hoekslypers, snymasjiene, mengers, rollers, wasmasjiene, lugkompressors, lugreëlaars,

⁸⁹ *Wet op Beroepsveiligheid en Gesondheid* 85/1993: art 43 (4).

⁹⁰ Algemene Administratiewe Regulasies GK R1449 in SK 17403 van 6 September 1996.

⁹¹ Algemene Veiligheidsregulasies GK R1031 in SK 10252 van 30 Mei 1986, GK R433 SK 10282 20 Junie 1986, GK R1791 SK 11497 9 September 1988, GK R2245 SK 14192 7 Augustus 1992, GK R3167 SK 14410 20 November 1992.

⁹² Algemene Masjinerie Regulasies GK R1521 SK 11443 van 5 Augustus 1988.

⁹³ Regulasies oor Aangedrewe Masjinerie GK R295 SK 11152 van 26 Februarie 1988, GK R2483

hystoestelle, en gereedskap wat 'n voorwerp uitskiet.

5. Elektriese masjinerie regulasies⁹⁴ wat handel oor veiligheidstoerusting, transformators, kragkakelborde, draagbare kraggereedskap, geëlektrifiseerde heinings, aardlekke, en kraglyne.
6. Elektriese installasie regulasies⁹⁵ wat voorsiening maak vir geskiktheidsertifikate en die uitreiking daarvan ten opsigte van eiendomme, registrasie van elektriese kontrakteurs by hul raad, en aanskakeling van elektriese installasies.
7. Omgewingsregulasies ten opsigte van die werksplek⁹⁶ wat handel met beskermende drag, beligting, ventilasie, geraas, voorsorg teen oorstroming van werksplek, en brandvoorsorg.
8. Asbesregulasies.⁹⁷
9. Fasiliteitsregulasies⁹⁸ ten opsigte van badkamers en ander geriewe.
10. Duikregulasies.⁹⁹
11. Loodregulasies.¹⁰⁰
12. Drukhouerregulasies.¹⁰¹
13. Hysbak en roltrapregulasies.¹⁰²
14. Regulasies oor stowwe wat gevaarlike chemiese bestanddele bevat.¹⁰³

SK 14254 4 September 1992, GK R2626 SK 14280 18 September 1992.

⁹⁴ Elektriese Masjinerie Regulasies GK R1593 SK 11458 van 12 Augustus 1988, GK R1185 SK 12497 1 Junie 1990.

⁹⁵ GK R962 SK 15747 van 20 Mei 1994.

⁹⁶ GK R2281 SK 10988 van 16 Oktober 1987, GK R1754 SK 12054 18 Augustus 1989, GK R489 SK 15560 van 18 Maart 1994.

⁹⁷ GK R773 SK 10693 van 10 April 1987, GK R1637 SK 12035 4 Augustus 1989.

⁹⁸ GK R2362 SK 12777 van 5 Oktober 1990.

⁹⁹ GK R12 SK 12953 van 4 Januarie 1991, GK R343 SK 13029 22 Februarie 1991.

¹⁰⁰ GK R586 SK 13082 van 22 Maart 1991.

¹⁰¹ GK R1591 SK 17468 van 4 Oktober 1996.

¹⁰² GK R797 SK 15658 van 29 April 1994, GK R934 SK 15716 13 Mei 1994, GK R1053 SK 15785 10 Junie 1994.

¹⁰³ GK R1179 SK 25 Augustus 1995. Alle regulasies soos genoem, is gepubliseer in Thompson en Benjamin 1997: G3-1 tot G3-208.

5.3.1.2 REGULASIES INGEVOLGE DIE WET OP GESONDHEID EN VEILIGHEID IN MYNE 29 VAN 1996

Die *Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne*¹⁰⁴ bepaal dat die regulasies van die *Mineraalwet*¹⁰⁵ op die eersgenoemde wet van toepassing bly totdat dit gewysig of herroep is. Dit word aan die hand gedoen dat dieselfde posisie ten opsigte van goedgekeurde praktykskodes ingevolge artikel 34 van die *Mineraalwet*¹⁰⁶ sal geld. Standaarde, wat praktykskodes insluit, kan deur die Minister van Minerale en Energie by 'n regulasie ingelyf word.¹⁰⁷ Iemand wat 'n regulasie uitgevaardig kragtens hierdie Wet oortree, of versuim om daaraan te voldoen, pleeg 'n misdryf.¹⁰⁸

Die regulasies¹⁰⁹ handel oor:

1. Verantwoordelikeidsvlakke,¹¹⁰ soos dié van die mynbestuurder, mynkaptein, skofbaas, myner en spanleier.
2. Posvlakke.
3. Oppervlakbeskerming.
3. Delfplekke.
4. Springstowwe.
5. Veiligheidstoerusting.
6. Masjinerie.

¹⁰⁴ Wet 29/1996: Item 4 van Bylae 4, gelees met art 100(2).

¹⁰⁵ Wet 50/1991.

¹⁰⁶ Na analogie van die vreemde bewoording van Item 1 in Bylae 4 van die *Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne* 29/1996, waar beroepsgesondheids- en -veiligheidsstandaarde genoem word wat kragtens die bepalings van die *Mineraalwet* ingelyf was. Dit word aan die hand gedoen dat die *Mineraalwet* nie voorsiening gemaak het vir so 'n standaard nie. Die enigste "standaard" was die praktykskode ingevolge art 34 van die *Mineraalwet* 50/1991.

¹⁰⁷ Wet 29/1996: art 98(5).

¹⁰⁸ Wet 29/1996: art 91(1)(b) .

¹⁰⁹ Regulasies ingevolge die *Wet op Myne en Bedrywe* 27/1956 en daarna volgens die *Mineraalwet* 50/1991, soos vervat in GK R992 van 26 Junie 1970, en sederdien 28 keer gewysig, die laaste keer op 15 Januarie 1995 per GK R31.

¹¹⁰ Die sogenaamde "chain of responsibility". Sien *Looyen v Simmer and Jack Mines* 1952 4 SA 547

7. Hystoerusting.
8. Elektrisiteit.
9. Ongelukke en ondersoeke.
10. Appélle.
11. Eerstehulp.

5.3.1.3 REGULASIES INGEVOLGE DIE HANDELSKEEPVAARTWET 57 VAN 1951

Ingevolge die *Handelskeepvaartwet* word regulasies wat met beroepsveiligheid handel, uitgevaardig.¹¹¹ Die *Handelskeepvaartwet*¹¹² magtig die Minister van Vervoer om regulasies uit te vaardig oor 'n wye verskeidenheid onderwerpe rakende skeepvaart, welke regulasies as bylaes tot die Wet aangeheg is. Internasionale konvensies is by die bylaes ingesluit, wat ook as regulasies onder artikel 356(2) hanteer word. Uitstaande aspekte in hierdie regulasies is die verpligting deur die werkgewer sowel as werknemer om 'n veilige werkomgewing te skep en te handhaaf,¹¹³ die instelling van veiligheidskomitees en – verteenwoordigers¹¹⁴ en die uitvoering van veiligheidsinspeksies deur veiligheidsverteenwoordigers.¹¹⁵

Enige veiligheidstandaard kan by die regulasies ingelyf word, en word dit geag 'n regulasie te wees na verstryking van twee maande na sodanige inlywing.¹¹⁶ Inlywing geskied by wyse van publikasie in die

A waarin die verantwoordelikhedsvlakke bespreek is.

¹¹¹ *Maritieme Beroepsveiligheidsregulasies* GN R1904 Staatskoerant 16068 van 11 November 1994.

¹¹² Wet 57/1951: art 356(1).

¹¹³ *Maritieme Beroepsveiligheidsregulasies* GN R1904/1994: reg 3.

¹¹⁴ *Maritieme Beroepsveiligheidsregulasies* GN R1904/1994: reg 13.

¹¹⁵ *Maritieme Beroepsveiligheidsregulasies* GN R1904/1994: reg 31.

¹¹⁶ Wet 57/1951: art 356ter(3) .

Staatskoerant.¹¹⁷

Artikel 356(5) van die *Handelskeepvaartwet*¹¹⁸ bepaal dat enige regulasie wat kragtens artikel 356(1) of (2) uitgevaardig word, strawwe kan voorskryf vir 'n oortreding daarvan of 'n versuim om daaraan te voldoen. Strafregtelike vervolging vanweë 'n versuim om 'n regulasie na te kom, word in die landdroshof bereg.¹¹⁹

5.3.1.4 UITLEG VAN REGULASIES

Oor die algemeen kan daar opgemerk word dat die regulasies spesifiek op 'n sekere bedryf van toepassing is. Soms bevat dit terminologie wat aan die leek onbekend is, en soms mag dit vaag voorkom. In die saak van *R v Betteridge*¹²⁰ is die beskuldigde wat 'n skofbaas was, na 'n fatale mynongeluk van oortreding van 'n regulasie wat slegs op myners betrekking het, aangekla. Die hof het beslis dat selfs al was die skofbaas nalatig en het hy moontlik 'n ander regulasie oortree, die betrokke regulasie nie op hom van toepassing is nie aangesien hy nie 'n myner is nie, en moet die regulasie nie wyd uitgelê word nie.¹²¹

In die saak van *S v Van Wyk*¹²² beslis die hof dat:

... the words which are under attack as being vague and uncertain must be construed in their context, and must be understood in relation to the premises or structure to which they refer, nor must it be forgotten that this regulation covers a somewhat specialised field and is directed to mine officials having specialised training.

¹¹⁷ *Handelskeepvaartwet* 57/1951: art 356ter(1).

¹¹⁸ Wet 57/1951.

¹¹⁹ Wet 57/1951: art 328.

¹²⁰ 1949 3 SA 840 T.

¹²¹ *R v Betteridge* 1949 3 SA 840 T: 842.

¹²² *S v Van Wyk* 1962 1 SA 622 NPD: 626H-627A. Sien ook *Hulley v Johannesburg Municipality* 1909 TS 115; *R v Pillay* 1959 2 SA 1 N (Beskuldigde is van oortreding van 'n munisipale regulasie aangekla, wat meld dat 'n besigheidsperseel "thoroughly clean and tidy" moet wees. Dit is beslis dat die woorde nie *ultra vires* weens vaagheid is nie).

In die saak van *S v Wiesner*¹²³ is die beskuldigde van die oortreding van 'n regulasie ingevolge die *Wet op Myne en Bedrywe*¹²⁴ aangekla, deurdat hy versuim het om die werksplek te beveilig. Die hof beslis dat aan elke woord vervat in 'n wet, verwysend ook na die regulasies, 'n betekenis gegee moet word.

In die saak van *S v Van der Merwe*¹²⁵ is die beskuldigde aangekla dat hy 'n brandstofregulasie oortree het deurdat hy brandstof in 'n motorvoertuig gebruik het met die doel om die voertuig teen 'n snelheid van meer as 90 kilometer per uur op 'n pad te bestuur, en gevolglik die snelheidsgrens oorskry het. Die beskuldigde het erken dat hy 'n brandstof bekend as metanol gebruik het vir die aandryf van die voertuig. Onder die regulasies beteken "brandstof met betrekking tot 'n motorvoertuig of vaartuig" ook dieselolie, gas, petrol of enige ander stof wat geskik is vir gebruik as brandstof vir die werking van kompressie- of vonkontstekingsenjins. Die landdros het die *eiusdem generis*-reël toegepas en die definisie van brandstof tot olieprodukte beperk. Hy het geregtelik kennis geneem van die feit dat metanol 'n produk is wat nie van olie vervaardig is nie en die beskuldigde is onskuldig bevind. Op die Staat se appèl is beslis dat die *eiusdem generis*-reël 'n afwyking van die letterlike uitleg is, en daarop neerkom dat waar 'n woord met 'n wyer betekenis volg op woorde met 'n engere betekenis die woord met die wyer betekenis beperkend uitgelê sal word om by die ander woorde aan te pas, mits dit duidelik is dat dit die werklike bedoeling van die Wetgewer is om dit so te beperk. Dit is verder beslis dat die woord "brandstof" in die regulasie beperk is tot brandstof wat gebruik word vir motorvoertuie, en dat metanol daaronder ressorteer. Die Staat se appèl is

¹²³ 1963 1 SA 832 O: 834.

¹²⁴ Wet 27/1956.

¹²⁵ 1977 2 SA 774 T.

gehandhaaf. Ten opsigte van die uitleg van die regulasie het die hof beslis dat:¹²⁶

In hierdie regulasie sien ek geen dubbelsinnige woorde nie en die noodsaak bestaan glad nie om buite die bestek van die kardinale reëls van interpretasie te beweeg nie.

Dit blyk gevolglik dat die gewone reëls van die uitleg van wette by die uitleg van 'n regulasie gebruik moet word.¹²⁷

5.3.1.5 SKULDLOSE AANSPREEKLIKHEID BY **VERVOLGINGS GEGROND OP REGULASIES**

In die *Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne*¹²⁸ word in artikel 91(1)(b) bepaal dat iemand wat:

... 'n regulasie uitgevaardig kragtens hierdie Wet oortree, of versuim om daaraan te voldoen, pleeg 'n misdryf ...

'n Voorbeeld wat in die praktyk aangetref is, is die geval waar 'n regulasie bepaal dat druklug nie gebruik mag word om 'n vloer mee skoon te blaas nie. Die bedoeling van die regulasie is duidelik dat die druklug stof sal veroorsaak, wat skadelik vir werkers sal wees indien dit ingeasem word. Aangesien daar geen alternatiewe skoonmaaktoerusting beskikbaar was nie, het die betrokke mynwerker sy eie inisiatief gebruik en eers die vloer met water natgespuit en daarna met druklug die vloer skoon geblaas. Die bedoeling van die regulasie is nagekom deurdat geen stof veroorsaak word nie, maar dit is duidelik dat die mynwerker die regulasie (se bewoording) opsetlik oortree het. Die vraag was of hy skuldig bevind moet word aan die blote tegniese oortreding van die regulasie? Skrywer se ondervinding met die betrokke saak was dat die

¹²⁶ *S v Van der Merwe* 1977 2 SA 774 T: 777.

¹²⁷ Steyn 1974: 4-7.

¹²⁸ Wet 29/1996.

klaer, ‘n inspekteur, voortgegaan het met die strafregtelike aanklag met die bedoeling dat die saak as voorbeeld sal dien vir ander werkers om stiptelik by die bepalings van regulasies te hou. Die aanklaer het egter die saak teruggetrek.

‘n Ander praktiese voorbeeld is waar werkers sonder stofmaskers in ‘n stowwerige werksplek werkzaam was. Terwyl die spanleier besig was om ‘n los dakbalk vas te bout, het die dakbalk geval en ‘n ander werker beseer. Die spanleier was aangekla van:

- 1) Oortreding van artikel 37 van die *Mineraalwet* rakende die nalatige veroorsaking van die besering aan die mede-werknemer.
- 2) Oortreding van ‘n regulasie onder die Wet deurdat hy nie toegesien het dat sy spanlede stofmaskers dra nie.

Uit die staanspoor blyk dit dat hierdie twee klagtes niks met mekaar te doen het nie, aangesien aanklag een handel oor die nalatige hantering van die dakbalk wat die besering veroorsaak het, en aanklag twee oor ‘n totaal onverwante aspek naamlik versuim om die werknemers stofmaskers te laat dra. Dit word aan die hand gedoen dat beide aanklagte in orde is, juis omdat elk ‘n afsonderlike aanklagte is en daar nie ‘n voorskrif in die *Strafproseswet*¹²⁹ is dat nie-verbandhoudende aanklagtes nie in dieselfde klagstaat hanteer mag word nie. Dit is wel ‘n vereiste dat verbandhoudende aanklagtes in die alternatief tot mekaar gestel moet word, aangesien dit op ‘n verdubbeling van aanklagtes (“splitting of charges”) sou neerkom indien dit in afsonderlike aanklagtes hanteer sou word.

Die vraag of die skuldelement (*mens rea*) bewys moet word om ‘n

¹²⁹ Wet 51/1977.

skuldigbevinding te verkry by oortreding van onder andere die regulasies ingevolge die *Mineraalwet* en ook sy voorganger, is nog nie ten volle beantwoord nie.¹³⁰

In die saak van *S v Shuttleworth*¹³¹ is die beskuldigde aangekla van oortreding van 'n regulasie wat verbied dat iemand rookgoed in sy besit het terwyl ondergronds aan diens. Die beskuldigde se verweer was dat hy nie van die sigaret in sy besit bewus was nie. Die hof het beslis dat skuld nie 'n element van die misdryf is nie, en selfs indien skuld 'n element is, rus die bewyslas op die beskuldigde om afwesigheid daarvan te bewys. In die saak van *S v Gampel Brothers & Barnett*,¹³² wat handel oor die verkoop van sakke aartappels van 'n laer gewig as op die sakke aangetoon, wat 'n oortreding van die (nou herroepe) *Wet op Mate en Gewigte*¹³³ daarstel, is beslis dat skuld in die vorm van opset of nalatigheid wel 'n vereiste is, tensy skuldlose aanspreeklikheid behoef word. Die *Wet op Mate en Gewigte*¹³⁴ het in artikel 31(1) bepaal dat:

Iemand wat op watter wyse ook al, hetsy direk of indirek, 'n valse, onjuiste of onware verklaring of mededeling doen met betrekking tot die aantal, hoeveelheid, maat, dikte of gewig van goedere of artikels, in verband met die koop, verkoop, weeg of meet daarvan, of by die berekening van onkoste vir dienste gelewer op die grondslag van maat of gewig, of wat enigiets by maat of gewig verkoop of laat verkoop in 'n kleiner hoeveelheid as wat van die verkoper verlang word of deur hom voorgegee word, is aan 'n misdryf skuldig.

In die sake van *S v Buys*,¹³⁵ wat handel oor die stig van 'n veldbrand sonder toestemming, en *S v Long Distance (Natal)*,¹³⁶ wat handel oor die oortreding van die bepalinge van 'n padvervoerpermit, is beslis dat skuld as element van die oortreding van die bepalinge van 'n regulasie of

¹³⁰ Franklin en Kaplan 1982: 563.

¹³¹ 1963 3 SA 305 O.

¹³² 1978 3 SA 772 A; Franklin en Kaplan 1982: 563.

¹³³ Wet 13/1958: art 31(1)(b). Die Wet is deur die *Wet op Handelsmetrologie* 77/1973 herroep.

¹³⁴ Wet 13/1958.

¹³⁵ 1990 1 SA 101 A.

¹³⁶ 1990 2 SA 277 A.

permit vereis word. Die saak van *S v Buys*¹³⁷ handel oor 'n boer wat die veld op sy plaas gebrand het sonder dat hy die voorgeskrewe skriftelike toestemming van die betrokke uitvoerende beampte verkry het. Hy is van oortreding van regulasie 12(1)(a) van die *Wet op Bewaring van Landbouhulpbronne*¹³⁸ aangekla en skuldig bevind, welke regulasie as volg bepaal:

*Behalwe op gesag van 'n skriftelike toestemming deur die uitvoerende beampte mag geen grondgebruiker -
(a) enige veld op sy plaaseenheid brand nie ...*

In die saak van *S v Adams*¹³⁹ was die beskuldigdes van besit van 'n groot hoeveelheid mossels in terme van 'n bepaling van die *Wet op Seevisserij*¹⁴⁰ aangekla. Die *Wet op Seevisserij*¹⁴¹ bepaal in artikel 50(5) dat:

Behalwe op gesag van 'n permit ..., mag geen persoon groter hoeveelhede ... vis ... vang ... as die getal ... aangedui. By 'n vervolging weens 'n misdryf ingevolge hierdie wet is dit geen verweer dat die beskuldigde nie van die een of ander feit kennis gedra het nie, of nie opsetlik opgetree het nie.

Die beskuldigdes se verweer was dat hulle nie geweet het dat ooreenkomstig 'n bepaling van die *Wet op Seevisserij*¹⁴² dit 'n oortreding is om meer as 'n sekere hoeveelheid mossels in hul besit te hê nie. Die Staat het aangevoer dat skuldlose aanspreeklikheid die basis van 'n skuldigbevinding moet wees. Die hof het beslis¹⁴³ dat die betrokke regulasie in die *Wet op Seevisserij*¹⁴⁴ wel skuldlose aanspreeklikheid beoog, in teenstelling met 'n ander regulasie wat in die beslissing van *S v Canestra*¹⁴⁵ ter sake was, waar beslis is dat skuld (*mens rea*) 'n noodsaaklike element van die betrokke regulasie is. In die saak van *S v*

¹³⁷ 1990 1 SA 101 A.

¹³⁸ Wet 43/1983.

¹³⁹ 1993 1 SASV 330 C.

¹⁴⁰ Wet 12/1988.

¹⁴¹ Wet 12/1988.

¹⁴² Wet 12/1988.

¹⁴³ *S v Adams* 1993 1 SASV 330 C: 332.

¹⁴⁴ Wet 12/1988: art 50(5).

¹⁴⁵ 1950 3 SA 908 C.

*Adams*¹⁴⁶ is dit gevolglik duidelik dat die wetgewer skuldlose aanspreeklikheid beoog het. Indien 'n wet egter nie 'n bepaling analoog aan dié vervat in die *Wet op Seevisserij* bevat nie, word aan die hand gedoen dat die wetgewer wel skuld (*mens rea*) as noodsaaklike element van die misdryf beoog het.¹⁴⁷

In die saak van *Amalgamated Beverage Industries Natal v City Council of Durban*¹⁴⁸ was die feite dat die appellant, wat 'n koeldrankvervaardiger was, deur 'n privaat vervolging strafregtelik aangespreek is aangesien 'n insek in een van die koeldrankbottels ontdek is, terwyl die betrokke munisipale regulasie verbied dat enige kontaminant in die mineraalwater teenwoordig mag wees. Die beskuldigde het in die landdroshof erken dat 'n insek in die koeldrankbottel was, maar aangevoer dat hy nie daarvan bewus was nie. Vanweë die bewoording van die regulasie was dit nie duidelik of skuldlose aanspreeklikheid deur die wetgewer bedoel was nie. Die Hoogste Hof van Appél het beslis dat skuldlose aanspreeklikheid duidelik uit 'n wet of regulasie moet blyk, wat nie uit die bewoording van die betrokke regulasie duidelik geblyk het nie. Die hof het egter beslis dat die beskuldigde nalatig was deurdat sy inspekteurs nie voldoende tyd kon gehad het om verbygaande bottels te inspekteer nie vanweë die spoed waarteen dit op vervoerbande by hulle verbybeweeg het.

5.3.1.6 SKULDERKENNINGSBOETE

Veral by die oortreding van regulasies is gevind dat 'n persoon 'n

¹⁴⁶ 1993 1 SASV 330 C.

¹⁴⁷ *S v Canestra* 1950 3 SA 908 C; *Amalgamated Beverage Industries Natal v City Council of Durban* 1994 1 SASV 373 A.

¹⁴⁸ 1994 1 SASV 373 A.

dagvaarding ingevolge die *Strafproseswet*¹⁴⁹ ontvang waarop aangedui word dat 'n skulderkenningboete voor die verhoordatum aanvaar sal word. In die konteks van die wye impak wat 'n nywerheidsramp het op die arbeidsregtelike, strafregtelike en delikteregtelike terrein, moet die vraag oorweeg word of die betaling van 'n skulderkenningboete as aanduiding van die aanvaarding van aanspreeklikheid beskou kan word.

In die saak van *S v Groenewald*¹⁵⁰ het die hof beslis dat die betaling van 'n skulderkenningboete nie beskou kan word as 'n vorige veroordeling indien die beskuldigde weer van so 'n misdryf aangekla word nie.

In die saak van *Vigario v Afrox*¹⁵¹ is beslis dat die betaling van 'n skulderkenningsboete 'n siening van die aanvaarding van aanspreeklikheid kan versterk.

Dit word gevolglik aan die hand gedoen dat getuienis ten opsigte van die betaling van 'n skulderkenningsboete net soos ander getuienis byvoorbeeld die rekord van 'n strafsak na 'n skuldig- of onskuldigbevinding by arbeidsregtelike en sivielregtelike verrigtinge gebruik kan word, maar sal dit nie by strafregtelike verrigtinge in ag geneem word nie.

5.3.2 ENGELAND: REGULASIES INGEVOLGE DIE HEALTH AND SAFETY AT WORK ETC. ACT, 1974

Tydens 'n strafregtelike klag gegrond op die oortreding van 'n regulasie is getuienis rakende die nie-nakoming van 'n praktykskode toelaatbare

¹⁴⁹ Wet 51/1977.

¹⁵⁰ 1992 1 SASV 254 C.

¹⁵¹ 1996 3 SA 450 W: 464.

getuienis teen die beskuldigde.¹⁵² Versuim om 'n praktykskode na te kom, is nie 'n misdryf nie, maar by bewys van nie-nakoming daarvan ontstaan 'n weerlegbare vermoede dat die relevante regulasie oortree is.¹⁵³

5.3.3 ONTARIO, KANADA: REGULASIES INGEVOLGE DIE OCCUPATIONAL HEALTH AND SAFETY ACT, 1990

Werknemers is verplig om die veiligheidstoerusting te gebruik wat deur die werkgever verskaf is, werk op sodanige wyse te verrig dat werknemers nie daardeur in gevaar gestel word nie, werk te verrig volgens die voorskrifte van die Wet en regulasies, asook om defekte aan toerusting asook oortreding van die Wet en regulasies waarvan die werknemer bewus is aan die werkgever te rapporteer.¹⁵⁴

Dit is 'n misdryf om 'n bepaling van die Wet, regulasies, nakomingsbevel van die inspekteur, Direkteur of Minister van Arbeid te oortree of te versuim om daaraan te voldoen.¹⁵⁵

5.3.4 VERENIGDE STATE VAN AMERIKA: REGULASIES INGEVOLGE DIE OCCUPATIONAL SAFETY AND HEALTH ACT, 1970

Opsetlike nie-nakoming van die bepalings van die Wet en regulasies stel 'n misdryf daar, indien 'n werknemer as gevolg van die nie-nakoming

¹⁵² *Health and Safety at Work etc. Act 37/1974* : art 17; Drake en Wright 1983:117.

¹⁵³ *Wet 37/1974* : art 17; Smith en Wood 1989: 595; Munkman 1990: 232.

¹⁵⁴ *Occupational Health and Safety Act*, 1990: art 28.

¹⁵⁵ *Occupational Health and Safety Act*, 1990: art 66. Die proses word in Hoofstuk 5 hieronder bespreek.

gedood is.¹⁵⁶

5.4 VEILIGHEIDSTANDAARDE EN PRAKTYKSKODES

5.4.1 SUID-AFRIKA

Die drie beroepsgesondheids- en -veiligheidswette bevat bepalings rakende die daarstelling van veiligheidstandaarde, wat na goedkeuring by die regulasies ingelyf word. Dit is nie 'n misdryf om nie die standaard na te kom nie, maar is dit 'n misdryf om nie die regulasie na te kom nie.¹⁵⁷ Die tendens om nie te vervolg op grond van die standaard nie, maar wel in terme van die regulasies, is in ooreenstemming met die moderne gebruik na aanbeveling van die Robens-Komitee van Engeland.¹⁵⁸

Veiligheidstandaarde blyk minimumstandaarde te wees wat daargestel word vir 'n spesifieke bedryf in ooreenstemming met voorskrifte in die magtigende Wet. Dit kan oor die algemeen vir die bedryf as sulks of deur 'n spesifieke werkgewer vir die spesifieke werksituasie daargestel word, gewoonlik in die lig van eiesoortige behoeftes en omstandighede. Die betrokke Minister keur die standaard na oorlegpleging met 'n verteenwoordigende raad of komitee goed waarna die goedgekeurde standaard gedelegeerde wetgewing word.¹⁵⁹

¹⁵⁶ *Occupational Safety and Health Act* 1970; Goldman 1996: 417.

¹⁵⁷ Dit was voorheen nie altyd die geval nie. Vele probleme het ontstaan veral by die daarstelling van praktykskodes ingevolge art 34 van die *Mineraalwet* 50/1991 en spesifiek met betrekking tot die reg op administratiewe geregtigheid vervat in die *Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika* 200/1993, welke probleme nou oorbrug is. Sien Nel 1995: 12.

¹⁵⁸ Sien die bespreking daarvan in Hoofstuk 2 hierbo.

¹⁵⁹ Gedelegeerde wetgewing is onderworpe aan die voorskrifte van artikel 33 van die (nou herroepe) *Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika* 200/1993 en insgelyks aan artikel 36 van die *Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika* 108/1996. Sien De Ville 1995: 268. Bevestiging dat gedelegeerde wetgewing deel van "the law of the state" is, word gevind in die beslissing van *United States v Howard* 352 U.S. 212 (1957).

5.4.1.1 VEILIGHEIDSTANDAARDE IN DIE WET OP BEROEPSGESONDHEID EN VEILIGHEID 85 VAN 1993

Die *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid*¹⁶⁰ bepaal in artikel 44(2) dat die Minister van Arbeid met die Raad sal konsulteer waarna 'n standaard per kennisgewing in die Staatskoerant by die regulasies ingelyf sal word.¹⁶¹ 'n Gesondheid en veiligheidstandaard só ingelyf sal geag word 'n regulasie te wees na verstryking van 'n termyn van twee maande na publikasie.¹⁶²

Enige veiligheidstandaard voorheen daargestel onder die *Wet op Masjinerie en Beroepsveiligheid*¹⁶³ bly van krag.¹⁶⁴

Die inspektoraat is nie gemagtig om self 'n veiligheidstandaard in werking te stel nie, wat 'n leemte in die Wet is.¹⁶⁵

5.4.1.2 VEILIGHEIDSTANDAARDE EN PRAKTYKSKODES IN DIE WET OP GESONDHEID EN VEILIGHEID IN MYNE 29 VAN 1996

Alvorens na standarde ingevolge die *Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne*¹⁶⁶ verwys word, gaan net kortliks ter agtergrond na die vorige soortgelyke wetgewing verwys word. Die *Mijnen en Bedrijven Wet*¹⁶⁷ en

¹⁶⁰ *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid* 85/1993.

¹⁶¹ Wet 85/1993: art 44(1).

¹⁶² Wet 85/1993: art 44(3).

¹⁶³ Wet 6/1983.

¹⁶⁴ Wet 85/1993: art 44(7).

¹⁶⁵ Thompson en Benjamin 1998: G1- 4.

¹⁶⁶ Wet 29/1996.

¹⁶⁷ Wet 12/1911: art 5.

die *Wet op Myne en Bedrywe*,¹⁶⁸ die *Mineraalwet* se voorgangers, het bepaal dat 'n mynbestuurder spesiale reëls vir die handhawing van orde en tug en voorkoming van ongelukke moet uitvaardig, wat hy deur middel van 'n inspekteur van myne aan die Staatsmyningenieur moes voorlê. Daarna word dit deur die Minister van Minerale en Energie goedgekeur en het dit van krag geword nadat dit vir veertien dae by die myn opgeplak was. Besware kon by die Minister ingedien word wat dan die reëls kon bekragtig of wysig. Hierdie reëls was algemeen bekend as die mynstandaard. Die voorskrifte van die wetsartikel was gebiedend¹⁶⁹ en oorskryding daarvan het tot gevolg gehad dat die betrokke mynstandaard nietig is.¹⁷⁰ Die spesiale reëls het dieselfde regsrag en gevolge as die regulasies gehad en die oortreding van 'n spesiale reël was 'n misdryf.¹⁷¹

Die *Mineraalwet*¹⁷² het in artikel 34 bepaal dat 'n mynbestuurder, indien dit deur die streeksdirekteur vereis word, praktykskodes met betrekking tot aangeleenthede wat oor veiligheid en gesondheid handel, moet opstel en toepas.

Dit moet deur 'n streeksmyningenieur nagegaan en geskik verklaar word, en deur die streeksdirekteur goedgekeur word na die oorweging van enige kommentaar deur werknemers of vakbonde. Tydelike vergunning vir die toepassing daarvan kon deur die streeksmyningenieur gegee word. Dit is 'n misdryf om 'n bepaling van 'n goedgekeurde praktykskode te oortree.¹⁷³

¹⁶⁸ Wet 27/1956: art 13.

¹⁶⁹ *R v Rouffignac* 1914 TPD 11.

¹⁷⁰ *Chamber of Mines of SA v Minister of Economic Affairs and Technology* 1989 10 ILJ 85 T; Franklin en Kaplan 1982: 546.

¹⁷¹ *Wet op Myne en Bedrywe* 27/1956: art 13(4).

¹⁷² Wet 50/1991.

¹⁷³ *Mineraalwet* 50/1991: art 34.

Kaplan en Dale¹⁷⁴ se kommentaar oor die vereiste dat die streeksdirekteur opdrag aan die bestuurder vir opstelling en toepassing van 'n praktykskode moet gee, is dat:

The drafting and application of the codes by the mine manager is initiated by the regional director; there is nothing in section 34 to indicate that the mine manager may mero motu do so or that if he does, they will have any force.

Die *Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne*¹⁷⁵ gaan verder en bring bepalings rakende praktykskodes en standaarde meer in lyn met die verwante bepalings in die *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid* en die *Handelskeepvaartwet*. Die *Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne*¹⁷⁶ bepaal dat:

1. 'n Mynbestuurder 'n praktykskode kan opstel en toepas oor aangeleenthede wat gesondheid en veiligheid raak.¹⁷⁷
2. 'n Bestuurder 'n praktykskode moet opstel en toepas indien die hoofdirekteur dit vereis.¹⁷⁸
3. 'n Praktykskode wat deur die hoofdirekteur vereis word, moet voldoen aan riglyne deur die hoofdirekteur uitgereik.¹⁷⁹
4. Die bestuurder met die gesondheids- en veiligheidskomitee moet oorleg pleeg oor die opstel, toepassing en hersiening van 'n praktykskode.¹⁸⁰
5. 'n Afskrif van die praktykskode moet aan die hoofdirekteur oorhandig word.¹⁸¹

Tot hierdie punt waar die praktykskode nog nie ingevolge artikel 98(5) van die *Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne* deur die Minister van Minerale en Energie by die regulasies ingelyf is nie, is dit nie 'n misdryf om nie 'n bepaling van 'n praktykskode na te kom nie. Die oningelyfde

¹⁷⁴ 1992: par 7.10.1.

¹⁷⁵ Wet 29/1996.

¹⁷⁶ Wet 29/1996: art 9.

¹⁷⁷ Dus op eie inisiatief.

¹⁷⁸ Dus in opdrag van die Departement van Minerale en Energie.

¹⁷⁹ Myns insiens deur verteenwoordiging en konsultasie op owerheidsvlak. Ingevolge die *Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne* 29/1996: Hoofstuk 4 Drieledige Instellings is die inspektoraat nie gemagtig om self 'n praktykskode in werking te stel nie, wat 'n leemte in die Wet is. Sien ook Thompson en Benjamin 1998: G1-4.

¹⁸⁰ Dus in teenstelling met die eensydigheid by die opstel van praktykskodes wat in artikel 34 van die *Mineraalwet* vereis word.

¹⁸¹ Dit word aan die hand gedoen dat dit nie meer soos in artikel 34 van die *Mineraalwet* 50/1991 die administratiewe proses hoef te deurloop alvorens dit toegepas kan word nie.

praktykskode kan hoogstens ‘n werkgewersopdrag wees.¹⁸² Nadat die Minister van Minerale en Energie met die Raad oorleg gepleeg het,¹⁸³ kan hy enige gesondheid- en veiligheidstandaard by ‘n regulasie inlyf¹⁸⁴ deur publikasie daarvan in die Staatskoerant. Ingevolge artikel 102 van die *Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne* sluit die term “standaard” ‘n praktykskode in.

5.4.1.3 VEILIGHEIDSTANDAARDE EN PRAKTYKSKODES IN DIE HANDELSKEEPVAARTWET 57 VAN 1951

Enige veiligheidstandaard kan by die regulasies ingelyf word, en word dit geag ‘n regulasie te wees na verstryking van twee maande na sodanige inlywing.¹⁸⁵ Inlywing geskied by wyse van publikasie in die Staatskoerant.¹⁸⁶

5.4.2 ENGELAND: VEILIGHEIDSTANDAARDE EN PRAKTYKSKODES IN DIE HEALTH AND SAFETY AT WORK ETC. ACT, 1974

Die Robens-Komitee¹⁸⁷ het bevind dat nuwe regulasies tot ‘n minimum beperk moet word en veel meer op standarde en praktykskodes gesteun behoort te word. Die goedgekeurde praktykskodes word gepromulgeer sodat dit as veiligheidstandaard vir nakoming van statutêre verpligtinge dien, en steun inspekteurs op praktykskodes en statutêre voorskrifte ten

¹⁸² Nel 1995: 36. Ingevolge Regulasie 3.12 is dit egter ‘n misdryf om te versuim om ‘n werkgewersopdrag na te kom.

¹⁸³ *Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne* 29/1996: art 98(6).

¹⁸⁴ Wet 29/1996: art 98(5).

¹⁸⁵ *Handelskeepvaartwet* 57/1951: art 356ter.

¹⁸⁶ Wet 57/1951: art 356ter(1).

¹⁸⁷ Committee on Safety and Health at Work Cmnd. 1972: 5034; Smith en Wood 1989: 588. Sien

einde nakoming aan minimum veiligheidsstandaarde te verseker.¹⁸⁸ Versuim om 'n praktykskode na te kom, is nie 'n misdryf nie, maar by bewys van nie-nakoming ontstaan 'n weerlegbare vermoede dat die relevante regulasie oortree is.¹⁸⁹ Tydens 'n strafregtelike klag gegrond op oortreding van 'n regulasie is getuienis rakende nie-nakoming van 'n praktykskode toelaatbare getuienis teen die beskuldigde.¹⁹⁰

5.4.3 ONTARIO, KANADA: VEILIGHEIDSTANDAARDE EN PRAKTYKSKODES IN DIE OCCUPATIONAL HEALTH AND SAFETY ACT, 1990

Die Wet¹⁹¹ maak voorsiening vir praktykskodes wat deur die Minister van Arbeid goedgekeur en daarna in die Ontario Gazette gepubliseer moet word, waarna dit afdwingbaar is.

5.4.4 VERENIGDE STATE VAN AMERIKA: VEILIGHEIDSTANDAARDE EN PRAKTYKSKODES IN DIE OCCUPATIONAL HEALTH AND SAFETY ACT, 1970

Die Minister van Arbeid (Secretary of Labor) is geregtig om veiligheids- en gesondheidsstandaarde, genoem “national consensus standards”, wat voorheen deur nasionale organisasies belas met veiligheid en gesondheid by die werksplek aan nywerhede aanbeveel is, by die Wet in te lyf.¹⁹² Ander instansies soos die National Institute for Occupational Safety and

Hoofstuk 2 hierbo.

¹⁸⁸ Drake en Wright 1983: 109.

¹⁸⁹ *Health and Safety at work etc. Act 37/1974*: art 17; Smith en Wood 1989: 595; Munkman 1990: 232.

¹⁹⁰ Wet 37/1974: art 17; Drake en Wright 1983:117.

¹⁹¹ *Occupational Health and Safety Act, 1990*: art 32.

¹⁹² *Occupational Health and Safety Act 1970*; Goldman 1996: 411.

Health en vakbonde is ook geregtig om standarde aan die Minister voor te lê vir inlywing.¹⁹³ Hierna word ‘n proses van kennisgewing en kommentaar (“notice and comment”)¹⁹⁴ gevolg, waarna dit regsgeldig en afdwingbaar word deur inlywing in die Wet, en as OHSA standarde bekendstaan.¹⁹⁵ In noodgevalle waar die gesondheid en veiligheid van werkers bedreig word, mag die Minister van die kennisgewing en kommentaar-proses afsien.¹⁹⁶ Na inlywing is die betrokke veiligheidstandaard op almal in die bedryf van toepassing, maar kan by die Minister vir gedeeltelike of algehele kwytskelding aansoek gedoen word.¹⁹⁷

Nakoming van veiligheidstandarde word deur inspeksies,¹⁹⁸ sivielregtelike boetes en nakomingsbevele,¹⁹⁹ interdikte²⁰⁰ en strafregtelike vervolging²⁰¹ gereguleer. ‘n Strafregtelike vervolging sal slegs ingestel word indien die nie-nakoming van ‘n standaar die dood van ‘n werknemer veroorsaak het.²⁰²

Afdwinging van gesondheid- en veiligheidstandarde vind by wyse van inspeksies van die werksplekke deur inspekteurs plaas, wat roetine-inspeksies kan wees of nadat ‘n ongeval plaasgevind het.²⁰³ Die inspeksie word saam met die werkgewer en ‘n werknemersverteenvoerder gedoen.²⁰⁴ Na afhandeling van die inspeksie vind ‘n verpligte vergadering met die werkgewer en werknemersverteenvoerder plaas, waar die

¹⁹³ *Occupational Health and Safety Act* 1970; Goldman 1996: 411.

¹⁹⁴ Die “notice and comment”-proses is ‘n erkende element van “due process”. Sien Hoofstuk 8 hieronder.

¹⁹⁵ *Occupational Health and Safety Act* 1970; Goldman 1996: 411.

¹⁹⁶ *Occupational Health and Safety Act* 1970; Goldman 1996: 411.

¹⁹⁷ *Occupational Health and Safety Act* 1970; Goldman 1996: 412.

¹⁹⁸ *Occupational Health and Safety Act* 1970; Goldman 1996: 412.

¹⁹⁹ *Occupational Health and Safety Act* 1970; Goldman 1996: 414.

²⁰⁰ *Occupational Health and Safety Act* 1970; Goldman 1996: 416.

²⁰¹ *Occupational Health and Safety Act* 1970; Goldman 1996: 417.

²⁰² *Occupational Health and Safety Act* 1970; Goldman 1996: 417.

²⁰³ *Occupational Safety and Health Act* 1970: art 8; Goldman 1996: 413.

²⁰⁴ *Occupational Safety and Health Act* 1970: art 8; Goldman 1996: 412.

inspekteur aan die aanwesiges terugvoering van sy bevindinge gee, asook inligting van die regstellings gee wat vereis word en die voorgeskrewe strawwe vir nie-nakoming van die vereiste regstellings.²⁰⁵

‘n Skriftelike nakomingskennisgewing (“compliance notice”) kan deur die inspekteur uitgereik word, waarvolgens die werkgewer ‘n vasgestelde tydperk gebied word om die gebreke te herstel.²⁰⁶ Indien die werkgewer nie ‘n kennisgewing van voorneme aflewer om die nakomingskennisgewing te opponeer nie, word die nakomingskennisgewing ‘n bevel wat finaal en bindend is.²⁰⁷

Wanneer ‘n kennisgewing van voorneme om te opponeer aan die Occupational Safety and Health Review Commission afgelewer word, word ‘n saak in die plaaslike hof aanhangig gemaak, met ‘n Administrative Law Judge as voorsittende beampte.²⁰⁸ ‘n Prokureur in diens van die Departement van Arbeid tree as die Staat se verteenwoordiger op, en word regsverteenvoordiging en vakbondverteenvoordiging vir die werkgewer sowel as werknemers toegelaat.²⁰⁹ Die regter kan die bevinding van die inspekteur gedeeltelik of in geheel bekragtig, wysig of afwys.²¹⁰ Die bevinding word geag ‘n bevinding van die kommissie te wees.²¹¹

In gevalle van dreigende gevaar, moet die inspekteur die werkgewer en werknemers daaromtrent inlig.²¹² Die Minister van Arbeid kan in ‘n federale distrikshof om ‘n interdik aansoek doen, byvoorbeeld dat ‘n

²⁰⁵ *Occupational Safety and Health Act* 1970: art 8; Goldman 1996: 413.

²⁰⁶ *Occupational Safety and Health Act* 1970: art 10.

²⁰⁷ *Occupational Safety and Health Act* 1970: art 10; Goldman 1996: 414.

²⁰⁸ *Occupational Safety and Health Act* 1970: art 11; Goldman 1996: 415.

²⁰⁹ *Occupational Safety and Health Act* 1970: art 11; Goldman 1996: 415.

²¹⁰ *Occupational Safety and Health Act* 1970: art 11; Goldman 1996: 415.

²¹¹ *Occupational Safety and Health Act* 1970: art 11; Goldman 1996: 415.

²¹² *Occupational Safety and Health Act* 1970: art 13.

werksplek gesluit word.²¹³

Die inspekteurs wat in terme van die *Federal Mine Safety and Health Act*²¹⁴ aangestel is, het die bevoegdheid om self 'n bevel tot sluiting van 'n myn uit te reik in geval van dringendheid of voortdurende nie-nakoming van 'n nakomingskennisgewing.²¹⁵

Opsetlike nie-nakoming van die bepalings van die Wet stel 'n misdryf daar, indien 'n werknemer as gevolg van die nie-nakoming gedood is.²¹⁶

5.5 WEERLEGGINGSLAS

5.5.1 INLEIDING

Die *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid*²¹⁷, die *Wet op Veiligheid en Gesondheid in Myne*²¹⁸ sowel as die *Handelskeepvaartwet*²¹⁹ bevat vermoedens ten opsigte van 'n verskeidenheid aspekte wat met die bewys van feite handel.

Alhoewel dit nie noodwendig uitdruklik vermeld word dat 'n weerleggingslas op die beskuldigde rus nie, word dit telkens gestel dat indien 'n sekere vermeldde feit bewys word, dit geag sal word korrek te wees totdat die teendeel bewys word.

In hierdie afdeling sal die rol van die weerleggingslas ondersoek word.

²¹³ *Occupational Safety and Health Act* 1970: art 13.

²¹⁴ *Federal Mine Safety and Health Act* 1977.

²¹⁵ Goldman 1996: 416.

²¹⁶ *Occupational Safety and Health Act* 1970; Goldman 1996: 417.

²¹⁷ Wet 85/1993: arts 37 en 39.

²¹⁸ Wet 29/1996: art 95.

²¹⁹ Wet 57/1951: art 346.

5.5.2 WET OP BEROEPSGESONDHEID EN VEILIGHEID 85 VAN 1993

Die *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid*²²⁰ bevat vermoedens ten opsigte van 'n verskeidenheid aspekte wat met die bewys van feite handel. Dit word nie uitdruklik vermeld dat 'n weerleggingslas op die beskuldigde rus nie, maar dit word wel telkens gestel dat indien 'n sekere vermelde feit bewys word, dit geag sal word korrek te wees totdat die teendeel bewys word.²²¹

Sekere van die weerleggingslas-bepalings in die *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid*²²² behoort in die praktyk nie tot probleme aanleiding te gee nie en behoort dit inteendeel die strafregtelike vervolgingprosedure te verkort of te vergemaklik. Dit is bepalings wat handel oor:

1. Bewys van ouderdom.²²³
2. 'n Dokumentêre bewys van aanstelling van 'n inspekteur en die inhoud van 'n gesondheid- en veiligheidsstandaard ingelyf by die regulasies.²²⁴
3. Rekords deur 'n gesondheids- en veiligheidskomitee gehou.²²⁵

Bepalings wat nie sonder probleme is nie, is die volgende:

1. Indien bewys word dat 'n persoon op 'n tersaaklike perseel teenwoordig was, word totdat die teendeel bewys is, vermoed dat sodanige persoon 'n werknemer is.²²⁶

²²⁰ *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid* 85/1993: art 37 en 39.

²²¹ Die aspek van weerleggingslas word later volledig bespreek.

²²² Wet 85/1993: art 39.

²²³ Wet 85/1993: art 39(2).

²²⁴ Wet 85/1993: art 39(6).

²²⁵ Wet 85/1993: art 39(7).

²²⁶ Wet 85/1993: art 39(1).

2. Enige verklaring of inskrywing in 'n dokument gehou deur 'n werkgewer of werknemer sal as 'n erkenning van sodanige feite beskou word en as toelaatbare getuienis teen so persoon gebruik kan word, tensy bewys word dat daardie verklaring of inskrywing nie deur sodanige persoon gemaak is nie.²²⁷
3. Indien bewys word dat enige valse verklaring of inskrywing voorkom in 'n rekord gehou deur 'n persoon, sal dit vermoed word dat daardie persoon opsetlik die valse inskrywing gemaak het totdat die teendeel bewys is.²²⁸
4. Indien in 'n saak rakende verkoop van gebrekkige toerusting bewys word dat 'n persoon gebrekkige toerusting verkoop het, word dit vermoed totdat die teendeel bewys is dat sodanige toerusting nie aan die voorgeskrewe vereistes voldoen het nie.²²⁹ 'n Sertifikaat deur 'n inspekteur ten effek dat die toerusting nie aan die voorgeskrewe vereistes voldoen nie, word vermoed *prima facie* bewys te wees.²³⁰

5.5.3 WET OP GESONDHEID EN VEILIGHEID IN MYNE 29 VAN 1996

Die *Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne*²³¹ plaas 'n weerleggingslas op die beskuldigde ten opsigte van die bewys van feite. Die *Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne* bevat bepalinge rakende die bewys van feite, wat dui op vermoedens gekoppel aan 'n

²²⁷ *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid* 85/1993: art 39(3).

²²⁸ Wet 85/1993: art 39(4).

²²⁹ Wet 85/1993: art 39(5)(a) .

²³⁰ Wet 85/1993: art 39(5)(b).

²³¹ Wet 29/1996: art 95. Die aspek van weerleggingslas word later volledig in die Hoofstuk bespreek.

weerleggingslas.²³²

Dit word bepaal dat:

- a) indien beweer word dat 'n persoon 'n werknemer is, dit vermoed word dat hy 'n werknemer is totdat die teendeel bewys is;²³³
- b) indien bewys word dat 'n vals verklaring of inskrywing in 'n dokument voorkom, word vermoed dat die persoon in besit daarvan dit gedoen het totdat die teendeel bewys word;²³⁴
- c) onderhewig aan privilegie²³⁵ en die bepalings oor die *nolle prosequi* sertifikaat²³⁶ is enige verklaring, inskrywing of inligting in 'n dokument toelaatbaar in getuienis as bewys van 'n erkenning van feite daarin deur die persoon wat dit gedoen het tensy bewys word dat die persoon dit nie gedoen het in die bestek van sy werksaamhede nie.²³⁷

5.5.4 HANDELSKEEPVAARTWET 57 VAN 1951

Die Wet plaas 'n weerleggingslas op die beskuldigde.²³⁸ Die *Handelskeepvaartwet*²³⁹ bepaal in artikel 346 daarvan dat:

Wanneer die vraag by die verhoor van enige persoon wat kragtens hierdie Wet aangekla is, ontstaan of die beskuldigde op enige bepaalde tydstip geweet het dat 'n verklaring in die akte van beskuldiging, dagvaarding of aanklag vermeld onwaar was, en daar bewys of erken word dat daardie verklaring onwaar was, word vermoed dat die beskuldigde op daardie bepaalde tydstip geweet het dat die verklaring onwaar was tensy die teenoorgestelde bewys word en tensy ook bewys word dat sy onkunde nie aan nalatigheid aan sy kant te wyte was nie.

²³² Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne 29/1996: art 95.

²³³ Wet 29/1996: art 95(a).

²³⁴ Wet 29/1996: art 95(b).

²³⁵ Wet 29/1996: art 71(2).

²³⁶ Wet 29/1996: art 63(1) en (2).

²³⁷ Wet 29/1996: art 95(c).

²³⁸ *Handelskeepvaartwet* 57/1951: art 346 en 347. Die aspek van weerleggingslas word later bespreek.

²³⁹ Wet 57/1951.

Ten opsigte van 'n vermoede in geval van 'n botsing, bepaal artikel 347 van die *Handelskeepvaartwet*²⁴⁰ dat:

As enige skade aan 'n persoon of eiendom daardeur ontstaan dat 'n skip in gebreke bly om die regulasies in verband met botsings na te kom, word vermoed dat die skade deur die opsetlike versuim van die persoon in bevel van die skip se dek op daardie tydstip veroorsaak is, tensy bewys word dat die omstandighede van die geval 'n afwyking van die regulasies genoodsaak het.

5.5.5 WEERLEGGINGSLAS OOR DIE ALGEMEEN

Indien die verloop van 'n strafsak in gedagte gehou word, word by elk van die bogemelde beroepsgesondheids- en -veiligheidswette ooglopend 'n weerleggingslas op die beskuldigde geplaas. Ten opsigte van die bewyslas, noem Kriegler en Kruger²⁴¹ dat:

Die bewyslas in strafsake berus deurgaans op die staat wat elke bestanddeel van die misdaad betref en elke besonderheid in die aanklag, tensy die bewyslas uitdruklik of by noodwendige implikasie deur 'n wetsbepaling op die beskuldigde geplaas word. In so 'n geval is die bewyslas op die beskuldigde slegs dié van oorwig van waarskynlikhede.

Ten opsigte van die weerleggingslas op die beskuldigde word gemeld dat:²⁴²

Sedert die inwerkingtreding van die Grondwet word die sogenaamde omgekeerde bewyslas streng beoordeel.

Ten opsigte van statutêre misdrywe is dit nie altyd duidelik of skuldlose aanspreeklikheid beoog word, of skuld aan die kant van die dader vereis word nie.²⁴³ As skuld wel vereis word, is dit steeds onduidelik of die Staat die aanwesigheid van skuld bo redelike twyfel moet bewys, en of die beskuldigde die afwesigheid van skuld op 'n oorwig van

²⁴⁰ Wet 57/1951.

²⁴¹ 2002: 383. Sien ook Schwikkard en Van der Merwe 2005: 502 ev.

²⁴² Kriegler en Kruger 2002: 384. Sien ook Schwikkard en Van der Merwe 2005: 502 ev; S v *Manamela* 2000 1 SASV 414 KH, 2000 3 SA 1 KH.

²⁴³ Kriegler en Kruger 2002: 383; Burchell en Milton 2005: 556; Snyman 2006: 244; *Amalgamated Beverage Industries Natal v City Council of Durban* 1994 1 SASV 373 A.

waarskynlikhede moet bewys.²⁴⁴

Sedert die beslissing in *S v Fouché*²⁴⁵ is die posisie dat wanneer nalatigheid 'n element van die statutêre misdryf is, moet die Staat die aanwesigheid van nalatigheid bo redelike twyfel bewys, en is daar geen weerleggingslas op die beskuldigde nie.²⁴⁶ Die enigste las op die beskuldigde is om getuienis voor te lê wat 'n redelike moontlikheid skep dat nalatigheid afwesig is, dus waardeur redelike twyfel ontstaan of daar nalatigheid was.²⁴⁷ In die saak van *S v Fouché*²⁴⁸ is beslis dat nalatigheid voldoende vir 'n skuldigbevinding is indien die beskuldigde bewustelik alkohol of 'n narkotiese middel gebruik terwyl hy voorsien dat hy 'n motorvoertuig gaan bestuur terwyl hy onder die invloed daarvan is.

In die saak van *S v Maritz*,²⁴⁹ wat gehandel het oor 'n aanklag van handel in diamante nadat die beskuldigde diamante by polisielokvinke gekoop het, is soortgelyk beslis ten opsigte van statutêre misdrywe waar opset 'n element is. Die hof het, met verwysing na *S v Fouché*,²⁵⁰ beslis dat:²⁵¹

Hoewel dit in casu oor culpa as skuldvereiste gegaan het, het die geleerde appèlregter die beginsels so duidelik geformuleer, dat dit, myns insiens, ook op dolus-misdade van toepassing moet wees. Indien die Staat in statutêre gevalle waar culpa voldoende is as skuldelement, met die bewyslas, ook wat daardie element betref, beswaar word, bestaan daar in beginsel geen rede hoegenaamd waarom dieselfde nie ook by dolus-gevalle geld nie. In laasgenoemde gevalle is die Staat a fortiori daarmee belas.

Kriegler en Kruger²⁵² noem dat dit gevestigde reg is dat 'n wetsbepaling wat nie uitdruklik die beskuldigde belas met die taak om die afwesigheid van skuld te bewys nie, die Staat verplig om die aanwesigheid daarvan te

²⁴⁴ Kriegler en Kruger 2002: 383.

²⁴⁵ 1974 1 SA 96 A.

²⁴⁶ Kriegler en Kruger 2002: 383.

²⁴⁷ Kriegler en Kruger 2002: 383-384.

²⁴⁸ 1974 1 SA 96 A.

²⁴⁹ 1974 1 SA 266 NK. Sien ook Kriegler en Kruger 2002: 384 en *S v De Blom* 1977 3 SA 513 A.

²⁵⁰ 1974 1 SA 96 A.

²⁵¹ *S v Maritz* 1974 1 SA 266 NK: 270.

²⁵² 2002: 384.

bewys, en sal uitsonderings buitengewoon wees.

In *S v Gampel Brothers and Barnett*²⁵³ is die vraag bespreek, maar nie beslis nie, of die beskuldigde die afwesigheid van skuld moet bewys by 'n statutêre misdryf, waar die Staat bewys het dat die beskuldigde se handeling binne die wetlike omskrywing val.

Die aspek van die grondwetlikheid van 'n weerleggingslas het ter sprake gekom in die saak van *S v Zuma*,²⁵⁴ wat gehandel het oor die vraag na die grondwetlikheid van die toelaatbaarheid van 'n bekentenis wat voor 'n landdros afgelê is, deur die blote inhandiging daarvan, waar daar 'n weerleggingslas op die beskuldigde rus indien hy wil aanvoer dat dit nie vry en bereidwillig afgelê is nie.²⁵⁵ Die Grondwethof het bevind dat die betrokke artikel in beginsel substansiële skade aan die regstelsel aanrig,²⁵⁶ nie die toets van grondwetlikheid deurstaan nie en nietig is, en wel op grond van 'n inbreuk op die grondwetlike reg om onskuldig geag te word.²⁵⁷ Du Toit ea²⁵⁸ meen dat die reg om nie 'n bekentenis hoef af te lê nie, die reg teen selfinkriminering en die reg op 'n billike verhoor ook moontlik deur die betrokke bepaling aangetas is.²⁵⁹

In die saak van *S v Bhulwana*, *S v Gwadiso*²⁶⁰ het die Grondwethof artikel 21(1)(a)(i) van die *Wet op Dwelmmiddels en Dwelmsmokkelary*²⁶¹ wat handel oor 'n vermoede van handel in dagga indien meer as 115

²⁵³ 1978 3 SA 772 A. Sien ook Kriegler en Kruger 2002: 384.

²⁵⁴ 1995 2 SA 642 CC, 1995 1 SACR 568 CC, 1995 4 BCLR 401 SA. Sien ook Schwikkard en Van der Merwe 2005: 502 ev.

²⁵⁵ *Strafproseswet* 51/1977: art 217(1)(b)(ii).

²⁵⁶ *S v Zuma* 1995 2 SA 642 CC, 1995 1 SACR 568 CC, 1995 4 BCLR 401 SA. Sien ook Du Toit ea 2004: 24-66B; Schwikkard en Van der Merwe 2005: 503.

²⁵⁷ *S v Zuma* 1995 2 SA 642 CC, 1995 1 SACR 568 CC, 1995 4 BCLR 401 SA. Sien ook Du Toit ea 2004: 24-66B; Schwikkard en Van der Merwe 2005: 503.

²⁵⁸ 2004: 24-66B.

²⁵⁹ Na analogie van die Kanadese beslissings *R v Oakes* 1986 26 DLR 4th 481; *R v Whyte* 1988 51 DLR 4th 481; *R v Downey* 1992 90 DLR 4th 448, soos later bespreek.

²⁶⁰ 1996 1 SA 388 CC: 400.

²⁶¹ Wet 140/1992.

gram daarvan in 'n persoon se besit gevind is, ongrondwetlik verklaar, omdat dit op 'n beskuldigde se grondwetlike swygereg en reg van 'n vermoede tot onskuld²⁶² inbreuk maak. Die hof het beslis dat:²⁶³

Although the need to suppress illicit drug trafficking is an urgent and pressing one, it is not clear how, if at all, the presumption furthers such an objective. In addition, there appears to be no logical connection between the fact proved (possession of 115g) and the fact presumed (dealing).

'n Soortgelyke beslissing is in die saak van *S v Julies*²⁶⁴ deur die Grondwethof gelewer rakende artikel 21(1)(a)(iii) van die *Wet op Dwelmmiddels en Dwelmsmokkelary*,²⁶⁵ wat 'n vermoede van handel in dwelms daarstel indien dit in 'n persoon se besit gevind is.

In die saak *Scagell v Attorney-General, Western-Cape*²⁶⁶ moes die Grondwethof beslis of die vermoedens in artikel 6 van die *Dobbelwet*²⁶⁷ grondwetlik is, gebaseer op die feite dat die applikant en andere van oortreding van gemelde Wet aangekla is nadat hulle na bewering dobbelary toegelaat het. Die hof het beslis dat:²⁶⁸

Accordingly, once the prosecution has established both that an authorised police officer was obstructed from gaining entry to a place and that the accused person was in charge of it, the accused will have to show on a balance of probabilities that he or she did not permit the playing of a gambling game at the place. The onus is placed on the accused regardless of whether the accused played any role in the obstruction of the police officer. Even if the accused raises a reasonable doubt as to whether he or she permitted the playing of a gambling game on the premises, a conviction will nevertheless follow. It is clear that this provision imposes a legal burden upon the accused. Once a certain set of facts is established, an element of the offence is presumed to be proved and the accused is required to produce evidence on a preponderance of probabilities to rebut that presumption. In a series of cases, this court has held that provisions of this nature, which impose a legal burden upon the accused which could result in the accused being convicted of an offence despite the existence of a reasonable doubt as to the guilt of the accused, are in breach of s 25(3)(c) on the ground that they constitute a breach of the presumption of innocence.

²⁶² Vervat in die *Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika* 200/1993: art 25(3)(c).

²⁶³ *S v Bhulwana, S v Gwadi* 1996 1 SA 388 CC: 397E.

²⁶⁴ 1996 4 SA 313 KH: 316.

²⁶⁵ Wet 140/1992.

²⁶⁶ 1997 2 SA 368 CC.

²⁶⁷ Wet 51/1965.

²⁶⁸ *Scagell v Attorney-General, Western-Cape* 1997 2 SA 368 CC: 373G-I.

Die hof het ook beslis dat 'n weerleggingslas inbreuk op 'n persoon se reg tot 'n billike verhoor maak.²⁶⁹ Die hof het beslis dat:²⁷⁰

No cogent reason was advanced as to why it was necessary for an evidential burden of this considerable scope to be employed, there being no explanation as to why the necessary evidence of the commission of the statutory offences created by s 6(1) of the Act could not be obtained through well-tried police methods. In the circumstances, the provision cannot be saved by s 33(1).

In die saak van *Harksen v Lane NO*²⁷¹ was die aspek van verskuiwing van die bewyslas deur die Grondwethof hanteer. In gemelde saak was onder andere geopper dat dit ongrondwetlik is dat die eggenote van 'n insolvent moet bewys dat die eggenote instede van die kurator of Meester van die Hoër Hof op sekere bates geregtig is.²⁷² Die hof het as volg beslis:²⁷³

As we have seen, section 21 has the effect of transferring an onus from the Master or a trustee to the solvent spouse. As was stated earlier, there is a good reason for transferring such onus to the solvent spouse. Often facts necessary for the determination of the question of ownership will be peculiarly within the knowledge of the solvent spouse. It is thus rational that the onus should be cast upon the solvent spouse.

En verder het die hof beslis dat:²⁷⁴

For reasons set out above there can be no doubt as to the existence of a rational connection between the differentiation created by section 21 of the Act and the legitimate purpose behind its enactment. Moreover, in my opinion, reasonable procedures were introduced to safeguard the interests of the solvent spouse in his or her property. It follows that section 21 does not violate the provisions of section 8(1) of the interim Constitution.

In die saak *S v Mello*²⁷⁵ het die Grondwethof die hele artikel 20 van die *Wet op Dwelmmiddels en Dwelmsmokkelary*²⁷⁶ ongrondwetlik verklaar, gebaseer op dieselfde beginsels as in *S v Bhulwana*, *S v Gwadiso*²⁷⁷ en *S v*

²⁶⁹ *Scagell v Attorney-General, Western-Cape* 1997 2 SA 368 CC: 376D; Schwikkard en Van der Merwe 2005: 502 ev.

²⁷⁰ *Scagell v Attorney-General, Western-Cape* 1997 2 SA 368 CC: 377D.

²⁷¹ 1998 1 SA 300 CC.

²⁷² *Insolvensiewet* 24/1936: art 21(2).

²⁷³ *Harksen v Lane NO* 1998 1 SA 300 CC: 327F.

²⁷⁴ *Harksen v Lane NO* 1998 1 SA 300 CC: 327F-328A.

²⁷⁵ 1998 3 SA 712 CC: 719.

²⁷⁶ Wet 140/1992.

²⁷⁷ 1996 1 SA 388 CC: 400.

*Julies.*²⁷⁸

‘n Keerpunt het in die saak van *S v Manamela*²⁷⁹ ingetree. Die Grondwethof moes oor artikel 37(1) van die *Algemene Regswysigingswet*²⁸⁰ beslis, wat handel oor ‘n vermoede dat ‘n persoon wat goed verkry het, moet bewys dat hy redelike gronde gehad het ten tye van die verkryging om aan te neem dat dit ‘n wettige verkryging is. Die hof het beslis dat slegs die woorde “proof of which shall be on such first-mentioned person” in die betrokke artikel, wat myns insiens op ‘n bewyslas neerkom, ongrondwetlik is, en is dit vervang met die woorde “In the absence of evidence to the contrary which raises a reasonable doubt, proof of such possession shall be sufficient evidence of the absence of reasonable cause.” Dit word aan die hand gedoen dat laasgenoemde dui op ‘n weerleggingslas, en is dus wegbeweeg van ‘n bewyslas. As rede vir die behoud van die artikel, alhoewel in gewysigde vorm, is beslis dat:²⁸¹

The striking down of the reverse onus in s 37, without more, would leave a vacuum in the present legislative structure designed to deal with ‘fencing’ which is a pervasive evil in our society... To read in the words necessary to establish an evidential presumption is less invasive of the legislative purpose of s 37 than simply striking down the presumption, and goes as far as is permissible in the context of s 37 to place a burden on possessors of stolen property to account for their possession.

Daarna het die saak van *S v Baloyi (Minister of Justice and another intervening)*²⁸² gevolg, waarin die Grondwethof ten opsigte van artikel 170(2) van die *Strafproseswet*²⁸³ bevind het dat dit nie ongrondwetlik is nie. Die artikel bepaal dat:²⁸⁴

Die hof kan, indien oortuig ... dat die beskuldigde versuim het om ... te verskyn ..., op ‘n summiere wyse ondersoek instel ... en, tensy die beskuldigde

²⁷⁸ 1996 4 SA 313 KH: 316.

²⁷⁹ 2000 1 SACR 414 CC, 2000 3 SA 1 CC.

²⁸⁰ Wet 62/1955.

²⁸¹ *S v Manamela* 2000 1 SACR 414: G-H.

²⁸² 2000 2 SA 425 CC.

²⁸³ Wet 51/1977.

²⁸⁴ *Strafproseswet* 51/1977: art 170(2).

die hof oortuig dat sy versuim nie aan skuld aan sy kant te wyte was nie, hom weens die ... misdryf skuldig bevind ...

Die hof het beslis dat:²⁸⁵

Provided it remains within constitutionally appropriate limits, the Legislature must enjoy a reasonable degree of latitude or margin of appreciation in choosing appropriate solutions to a grave social ill, particularly when the need for special law enforcement has become manifest.

Dit word aan die hand gedoen dat waar daar getuienis van ‘n “pervasive evil in our society” of van ‘n “grave social ill” is, sal die weerleggingslas wat in die wetgewing opgeneem is, nie ongrondwetlik wees nie.²⁸⁶ Dit is egter te betwyfel of dit wel die geval in beroepsveiligheids- en gesondheidswetgewing is, aangesien goeie ondersoekwerk deur ‘n inspekteur ‘n behoorlike saak vir die ondersoek of strafregtelike vervolging kan verseker, soos behoef in die saak van *Scagell v Attorney-General, Western-Cape*.²⁸⁷

5.5.6 ENGELAND: HEALTH AND SAFETY AT WORK, ETC. ACT 37 VAN 1974

Daar rus ‘n weerleggingslas op die beskuldigde om te bewys dat ‘n sekere handeling nie redelikerwys uitvoerbaar was nie.²⁸⁸ Die *Health and Safety at Work etc. Act*²⁸⁹ bepaal in artikel 40 dat:

In any proceedings for an offence under any of the relevant statutory provisions consisting of a failure to comply with a duty or requirement to do something so far as is practicable or so far as is reasonably practicable, or to use the best means to do something, it shall be for the accused to prove (as the case may be) that it was not practicable or not reasonably practicable to do more than was in fact done to satisfy the duty or requirement, or that there

²⁸⁵ *S v Baloyi (Minister of Justice and another intervening)* 2000 2 SA 425 CC: 442D.

²⁸⁶ Na analogie van die Kanadese beslissings *R v Oakes* 1986 26 DLR 4th 481; *R v Whyte* 1988 51 DLR 4th 481; *R v Downey* 1992 90 DLR 4th 448, soos later bespreek. Sien ook Schwikkard en Van der Merwe 2005: 502 ev.

²⁸⁷ 1997 2 SA 368 CC: 377D.

²⁸⁸ *Health and Safety at Work etc. Act* 37/1974: art 40; Smith en Wood 1989: 549; Munkman 1990: 232.

²⁸⁹ Wet 37/1974.

was no better practicable means than was in fact used to satisfy the duty or requirement.

5.5.7 ONTARIO, KANADA: OCCUPATIONAL HEALTH AND SAFETY ACT, 1990

Indien 'n beskuldigde aangekla word van die nie-nakoming van die pligte van 'n bouer ("constructor"), die versuim om toerusting in 'n goeie toestand te hou of die versuim as toesighouer om veiligheid te handhaaf, is dit 'n geldige verweer indien die beskuldigde kan bewys dat alle redelike voorsorg in die besondere omstandighede getref is.²⁹⁰ Die Wet bepaal in artikel 66(3) dat:²⁹¹

On a prosecution for a failure to comply with,
 (a) subsection 23(1); (handel met die pligte van 'n bouer ["constructor"])
 (b) clause 25(1)(b), (c) or (d) (versuim om toerusting in goeie toestand te hou); or
 (c) subsection 27(1), (versuim van toesighouer om veiligheid te handhaaf)
it shall be a defence for the accused to prove that every precaution reasonable in the circumstances was taken.

Dit blyk gevolglik dat daar 'n weerleggingslas op die beskuldigde geplaas word. Die siening van die Kanadese hof oor 'n weerleggingslas blyk uit die sake van *R v Oakes*,²⁹² *R v Whyte*²⁹³ en *R v Downey*,²⁹⁴ wat vervolgens bespreek sal word. Die saak van *R v Oakes*²⁹⁵ het gehandel oor 'n aanklag van oortreding van die *Narcotic Control Act*²⁹⁶ wat die besit van dwelms van meer as 'n sekere hoeveelheid strafbaar maak, en 'n weerleggingslas op die beskuldigde plaas om te bewys dat hy nie die doel gehad het om daarmee handel te dryf nie. Die hof het bevind dat die

²⁹⁰ *Occupational Health and Safety Act*, 1990: art 66(3).

²⁹¹ *Occupational Health and Safety Act*, 1990.

²⁹² 1986 26 DLR 4th 481. Sien ook Du Toit ea 2004: 24-66A; Schwikkard en Van der Merwe 2005: 502 ev.

²⁹³ 1988 51 DLR 4th 481. Sien ook Du Toit ea 2004: 24-66A; Schwikkard en Van der Merwe 2005: 502 ev.

²⁹⁴ 1992 90 DLR 4th 448. Sien ook Du Toit ea 2004: 24-66A; Schwikkard en Van der Merwe 2005: 502 ev.

²⁹⁵ 1986 26 DLR 4th 481.

²⁹⁶ RSC 1970.

Staat besit van die dwelm bo redelike twyfel moet bewys, waarna die beskuldigde op 'n oorwig van waarskynlikhede moet bewys dat hy nie die dwelm besit het met die doel om daarmee handel te dryf nie.²⁹⁷

Ten opsigte van die vraag of die betrokke bepaling van die Wet op die reg om onskuldig geag te word in artikel 11(d) van die *Canadian Charter of Rights and Freedoms* inbreuk maak, het die hof ter aanvang 'n onderskeid tussen vermoedens sonder basiese feite (“presumptions without basic facts”) en vermoedens met basiese feite (“presumptions with basic facts”) getref.²⁹⁸ 'n Vermoede sonder 'n feitelike basis is 'n afleiding wat gemaak word totdat die teendeel bewys is, terwyl 'n vermoede met 'n feitelike basis 'n afleiding is wat gemaak word nadat 'n basiese feit bewys is.²⁹⁹ Basiese feitelike vermoedens kan in diskresionêre (“permissive presumption”) en verpligte vermoedens (“mandatory presumption”) onderverdeel word.³⁰⁰

Die hof het beslis dat die betrokke bepaling 'n basiese feitelike vermoede geskep het wat die uitwerking van 'n verpligting het (“basic fact presumption which was mandatory in its effect”).³⁰¹ Die hof het beslis dat die betrokke bepaling 'n weerleggingslas op 'n beskuldigde (“reverse onus”) plaas, wat behels dat 'n beskuldigde met 'n weerlegbare vermoede opgesaam word en daar 'n bewyslas (“legal burden of proof”) op die beskuldigde is om op 'n oorwig van waarskynlikhede te bewys dat hy nie die dwelms besit het met die doel om daarmee handel te dryf nie.³⁰²

Voorts het die hof ten opsigte van grondwetlikheid beslis dat:³⁰³

²⁹⁷ *R v Oakes* 1986 26 DLR 4th 481; 208.

²⁹⁸ *R v Oakes* 1986 26 DLR 4th 481; 209-210.

²⁹⁹ *R v Oakes* 1986 26 DLR 4th 481; 209-210.

³⁰⁰ *R v Oakes* 1986 26 DLR 4th 481; 209-210.

³⁰¹ *R v Oakes* 1986 26 DLR 4th 481; 209-210.

³⁰² *R v Oakes* 1986 26 DLR 4th 481; 212.

³⁰³ *R v Oakes* 1986 26 DLR 4th 481; 212-213.

The presumption of innocence protects the fundamental liberty and human dignity of any and every person accused by the State of criminal conduct. An individual charged with a criminal offence faces grave social and personal consequences, including potential loss of physical liberty, subjection to social stigma and ostracism from the community, as well as other social, psychological and economic harms. In light of the gravity of these consequences, the presumption of innocence is crucial. It ensures that until the State proves an accused's guilt beyond all reasonable doubt, he or she is innocent. This is essential in a society committed to fairness and social justice. The presumption of innocence confirms our faith in humankind; it reflects our belief that individuals are decent and law-abiding members of the community until proven otherwise.

Die hof het beslis dat die grondwetlike reg om onskuldig geag te word, behels dat die skuld van 'n beskuldigde bo redelike twyfel bewys moet word, dat die Staat die bewyslas dra en dat vervolgings in ooreenstemming met 'n regsgeldige prosedure en billikheid moet geskied.³⁰⁴ Die hof het beslis dat die betrokke bepaling inbreuk maak op die grondwetlike reg om onskuldig geag te word.³⁰⁵

In die geval van die inbreuk op 'n grondwetlike reg, moet bepaal word of die grondwetlike reg beperk mag word, aangesien regte nie absoluut is nie.³⁰⁶ Die kriterium wat by 'n beperking toegepas moet word, is:³⁰⁷

1. *The objective must be of sufficient importance to warrant overriding a constitutionally protected right or freedom.*
2. *The party invoking s.1 must show that the means chosen are reasonable and demonstrably justified. This involves a proportionality test which has three component parts:*
 - a) *the measures adopted must be carefully designed to achieve the object that is rationally connected;*
 - b) *the means should impair as little as possible the right or freedom in question; and*
 - c) *there must be proportionality between the effects of the measures and the objective.*

Die hof het beslis dat die graad van die erns van dwelmhandel voldoende van belang is om op 'n grondwetlike reg inbreuk te maak, maar gesien in

³⁰⁴ *R v Oakes* 1986 26 DLR 4th 481: 214.

³⁰⁵ *R v Oakes* 1986 26 DLR 4th 481: 222.

³⁰⁶ *R v Oakes* 1986 26 DLR 4th 481: 222.

³⁰⁷ *R v Oakes* 1986 26 DLR 4th 481: 222.

die lig van die klein hoeveelheid dwelms wat die Wetgewer as handel in dwelms strafbaar wil stel, slaag die betrokke bepaling nie die rasonale verbindingstoets (“rational connection test”) nie, is dit ongrondwetlik en derhalwe nietig.³⁰⁸

In die saak van *R v Whyte*³⁰⁹ het die hof beslis dat die weerleggingslas wat op ‘n beskuldigde rus om op ‘n aanklag van dronkbestuur te bewys dat sy bedoeling tydens okkupasie van die voertuig se bestuurdersitplek nie was om die voertuig in beweging te bring nie, rationeel verbind (“rationally connected”) is met ‘n belangrike sosiale probleem, en gevolglik grondwetlik aanvaarbaar is.

In die saak van *R v Downey*³¹⁰ is beslis dat die feit dat ‘n persoon saam met prostitute woon, nie afdoende bewys is dat die persoon self aan prostitusie skuldig is nie, en is dit ongrondwetlik om ‘n weerleggingslas op die beskuldigde te plaas. Die meerderheidsbeslissing was egter dat die beperkingsklousule die betrokke wetsbepaling red, aangesien die bepaling die proporsionaliteitstoets en rasonale verbindingstoets slaag.

Ten opsigte van die regsposisie in Suid-Afrika, is in *S v Zuma*³¹¹ beslis dat die bogemelde drie Kanadese beslissings handig te pas kom in die beslissing van sake wat oor ‘n weerleggingslas handel, aangesien dit van oortuigende waarde is en die betrokke Handveste van Menseregte analoog aan mekaar is.³¹²

³⁰⁸ *R v Oakes* 1986 26 DLR 4th 481; 222.

³⁰⁹ 1988 51 DLR 4th 481.

³¹⁰ 1992 90 DLR 4th 448.

³¹¹ 1995 2 SA 642 CC, 1995 1 SACR 568 CC, 1995 4 BCLR 401 SA.

³¹² Sien ook Schwikkard en Van der Merwe 2005: 504.

5.5.8 VERENIGDE STATE VAN AMERIKA: OCCUPATIONAL HEALTH AND SAFETY ACT, 1970

In die *Occupational Health and Safety Act*³¹³ word ‘n weerleggingslas op die beskuldigde geplaas.³¹⁴ Indien ‘n beskuldigde van die versuim om toerusting in ‘n goeie toestand te hou of die versuim om veiligheid te handhaaf, aangekla word, is dit ‘n voldoende verweer indien die beskuldigde bewys dat hy redelike voorsorg in die omstandighede getref het.³¹⁵

Die Amerikaanse howe pas, soortgelyk as die Kanadese howe, die rasionele verbindingstoets (“rational connection test”) toe.³¹⁶ In die saak van *Tot v United States*³¹⁷ is beslis dat:

A statutory presumption cannot be sustained if there be no rational connection between the facts proved and the ultimate facts presumed, if the inference of the one from the proof of the other is arbitrary because of lack of connection between the two in common experience.

In die saak van *Leary v United States*³¹⁸ is ‘n strengere toets vir ongrondwetlikheid daargestel, deur te beslis dat:

A criminal statutory presumption must be regarded as “irrational or arbitrary”, and hence unconstitutional, unless it can at least be said with substantial assurance that the presumed fact is more likely than not to flow from the proved fact on which it is made to depend.

In die saak van *County Court of Ulster County, New York v Allen*³¹⁹ is beslis dat indien wetgewing ‘n verpligte strafregtelike vermoede bevat, mag die Staat nie sy saak uitsluitlik op die vermoede laat berus nie, tensy

³¹³ *Occupational Health and Safety Act* 1970.

³¹⁴ Goldman 1996: 417.

³¹⁵ Goldman 1996: 417.

³¹⁶ *Tot v United States* 319 US 463 (1943) 467; *Leary v United States* 395 US 6 (1969) 36; *County Court of Ulster County, New York v Allen* 442 US 140 (1979) 167. Sien ook Schwikkard en Van der Merwe 2005: 502 ev.

³¹⁷ 319 US 463 (1943) 467.

³¹⁸ 395 US 6 (1969) 36.

³¹⁹ 442 US 140 (1979) 167.

die bewese feit voldoende vir 'n bevinding van skuld bo redelike twyfel is. Die hof het beslis dat:³²⁰

In general one must, I think, conclude that a provision which requires an accused to disprove on a balance of probabilities the existence of a presumed fact, which is an important element of the offence in question, violates the presumption of innocence in s 11(d). If an accused bears the burden of disproving on a balance of probabilities an essential element of an offence, it would be possible for a conviction to occur despite the existence of a reasonable doubt. This would arise if the accused adduced sufficient evidence to raise a reasonable doubt as to his or her innocence but did not convince the jury on a balance of probabilities that the presumed fact was untrue.

5.6 SAMEVATTING

Twee uitstaande aspekte van die statutêre strafregtelike aanspreeklikheid gegrond op die beroepsveiligheidswetgewing is eerstens die weerleggingslas wat op 'n beskuldigde geplaas word, en tweedens die belangrike rol wat die veiligheidstandaard of praktykskode speel.

Rakende die weerleggingslas wat op 'n beskuldigde geplaas word, blyk dit 'n algemene verskynsel in Suid-Afrika sowel as in die ander drie jurisdiksies wat hanteer is, te wees. Nieteenstaande die Grondwethof se ooglopende teenkanting teen 'n weerleggingslas in wetgewing, het dit in die Suid-Afrikaanse beroepsveiligheidswetgewing behoue gebly. Die rede vir behoud daarvoor is verstaanbaar indien dit gaan om inligting wat tot die beskuldigde se uitsluitlike kennis is, dus moontlik rasideel verbind is met die doel van die wetgewing, maar is dit onaanvaarbaar indien die rede vir behoud slegs is om die strafregtelike vervolgingsproses te vergemaklik. Getuienislewering rakende die toepaslikheid van 'n weerleggingslas kan 'n oplossing wees.

Rakende die rol van 'n veiligheidstandaard of praktykskode kan volstaan

³²⁰ *County Court of Ulster County, New York v Allen* 442 US 140 (1979) 167.

word deur op te merk dat die invloed daarvan op die beroepsgesondheids- en - veiligheidswetgewing besonder groot is, en het dit 'n besliste rol in die regulering van beroepsveiligheid, of dit by 'n regulasie ingelyf is of nie. Gesien in die lig van die belang daarvan, is dit kardinaal van belang dat veiligheidstandaarde en praktykskodes op datum gehou word.

HOOFSTUK 6

STRAFREGTELIKE MIDDELLIKE AANSPREEKLIKHEID VAN DIE WERKGEWER

6.1	Inleiding	211
6.2	Suid-Afrika:	211
6.2.1	Algemeen	211
6.2.2	<i>Strafproseswet 51 van 1977</i>	215
6.2.3	<i>Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid 85 van 1993</i>	218
6.2.4	<i>Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne 29 van 1996</i>	219
6.2.5	<i>Handelskeepvaartwet 57 van 1951</i>	221
6.3	Engeland: <i>Health and Safety at Work etc. Act 37 van 1974</i>	222
6.4	Ontario, Kanada: <i>Occupational Health and Safety Act, 1990</i>	225
6.5	Verenigde State van Amerika: <i>Occupational Safety and Health Act, 1970</i>	226
6.6	Samevatting	228

6.1 INLEIDING

Strafregtelike vervolging word gewoonlik teen die dader ingestel, maar in bepaalde gevalle ook teen die dader se werkgewer. In hierdie hoofstuk sal die regsposisie ten opsigte van strafregtelike middellike aanspreeklikheid in beroepsveiligheidswetgewing in Suid-Afrika aangetoon en met die posisie in Engeland, Ontario in Kanada en die Verenigde State van Amerika vergelyk word.

6.2 SUID-AFRIKA

6.2.1 ALGEMEEN

Ter aanvang moet op die verskil en die ooreenkoms tussen skuldlose aanspreeklikheid (“strict liability”) en middellike aanspreeklikheid (“vicarious liability”) gelet word. Skuldlose aanspreeklikheid is die beginsel dat ‘n persoon wat persoonlik by ‘n voorval betrokke was, nieteenstaande die afwesigheid van skuld (*mens rea*) in die vorm van opset of nalatigheid aanspreeklik gehou word.¹ Middellike aanspreeklikheid aan die ander kant is die beginsel dat ‘n ander persoon as die dader vanweë ‘n besondere verhouding tussen die partye (byvoorbeeld werkgewer/werknemer) aanspreeklik gehou word vanweë die dader se betrokkenheid by ‘n voorval.² Sowel skuldlose aanspreeklikheid as middellike aanspreeklikheid word slegs by statutêre misdrywe aangetref, en nie by gemeenregtelike misdrywe nie.³

¹ Burchell 2005: 556; Snyman 2006: 244. Laasgenoemde skrywer gebruik die term “strengere aanspreeklikheid” in plaas van “skuldlose aanspreeklikheid”.

² Burchell 2005: 556; Snyman 2006: 249.

³ Snyman 2006: 244, 249.

Daar bestaan geen verwantskap tussen skuldlose en middellike aanspreeklikheid nie, en die blote feit dat 'n statutêre bepaling skuldlose aanspreeklikheid bepaal, veronderstel nie dat daar net uit hoofde daarvan ook middellike aanspreeklikheid beoog word nie.⁴ Indien skuld as vereiste gestel word, kan middellike aanspreeklikheid ook uit dieselfde statutêre bepaling voortvloei.⁵ Burchell⁶ is van mening dat waar daar wel raakpunte tussen die twee beginsels is, word dit op die gebied van die skuldelement aangetref. Middellike aanspreeklikheid in 'n statutêre bepaling kan ook skuldlose aanspreeklikheid daarstel indien 'n wet bepaal dat 'n verweer dat die beskuldigde nie van die statutêre bepaling bewus was nie of 'n fout in die hantering daarvan gemaak het, nie as 'n verweer teen die statutêre bepaling toelaatbaar is nie.⁷

'n Algemene beginsel van middellike aanspreeklikheid word nie in die Suid-Afrikaanse strafreg erken nie, en volgens die gemene reg is 'n persoon nie vir die misdryf van 'n ander aanspreeklikheid nie, tensy eersgenoemde dit gemagtig of daaraan deelgeneem het.⁸ 'n Wet kan egter middellike aanspreeklikheid daarstel, hetsy uitdruklik of by implikasie.⁹ Strafregtelike middellike aanspreeklikheid sal slegs ontstaan nadat skuld aan die kant van die dader bewys is.¹⁰ Dit word aan die hand gedoen dat hierdie aspek veral belangrik is waar beroepsveiligheidswetgewing strafregtelike aanspreeklikheid van die eienaar of bestuurder beoog, soos later duidelik sal blyk.

⁴ *Hoosain NO v Johannesburg City Council* 1948 1 SA 564 T (Eienaar van gebou aanspreeklik gehou in terme van 'n munisipale regulasie vir die vuil toestand waarin die huurder die gebou gelaat het); Burchell 2005: 556.

⁵ Burchell 2005: 557.

⁶ 2005: 557.

⁷ Burchell 2005: 557.

⁸ Burchell 2005: 555.

⁹ Burchell 2005: 555.

¹⁰ Burchell 2005: 557; Snyman 2006: 249.

Burchell¹¹ meld dat die rede vir statutêre strafregtelike middellike aanspreeklikheid ‘n beleidsoorweging is wat met die toepassing van sosiale sekerheidswetgewing te doen het, en dat.¹²

The legislature invoked the notion of vicarious liability as a device for ensuring that the implementation of public welfare legislation was not hindered by masters or employers evading their duties and responsibilities by hiding behind the sins and omissions of their servants or employees.

Die afleiding dat ‘n statutêre bepaling strafregtelike middellike aanspreeklikheid beoog, sal uit die bepaling self gemaak kan word en ook uit die bedoeling van die wetgewer.¹³ Relevante oorwegings om die bedoeling van die wetgewer te bepaal, is die volgende:¹⁴

- a) Indien die doel van die bepaling genegativeer sal word deur nie strafregtelike middellike aanspreeklikheid te magtig nie, wat blykbaar die belangrikste oorweging is.¹⁵
- b) Of die betrokke misdryf skuldlose aanspreeklikheid beoog, in welke geval dit beslis is dat middellike aanspreeklikheid ook beoog word.¹⁶ Burchell¹⁷ betwyfel egter die korrektheid van so ‘n aanname gesien in die lig van die grondliggende verskille tussen skuldlose en middellike aanspreeklikheid.¹⁸
- c) Bewoording van die betrokke wet self. Waar taalgebruik die skuldelement inkorporeer, kan dit ‘n aanduiding wees dat middellike aanspreeklikheid nie beoog word nie.

¹¹ 2005: 555-556.

¹² Burchell 2005: 555.

¹³ *Ex parte Minister of Justice: In re R v Nanabhai* 1939 AD 427: 429-430; Burchell 2005: 557; Snyman 2006: 250.

¹⁴ Burchell 2005: 557-558; Snyman 2006: 250.

¹⁵ *Ex parte Minister of Justice: In re R v Nanabhai* 1939 AD 427: 430; *S v Steyn* 1964 1 SA 845 O: 850 (Beslis dat aanklag van onwettige ontvangs van goed nie ‘n werkgewer middellik aanspreeklik stel nie); *Ismail v Durban Corporation* 1971 2 SA 606 N: 610 (Munisipale regulasie stel nie middellike aanspreeklikheid daar nie, maar wel skuldlose aanspreeklikheid); Snyman 2006: 250.

¹⁶ *R v Wunderlich* 1912 TPD 1118.

¹⁷ 2005: 557.

¹⁸ Burchell 2005: 556.

- d) Die klas van persone wat deur die bepaling geraak word.
- e) Die vonnis. Hoe hoër die vonnis, hoe meer onwaarskynlik is dit dat middellike aanspreeklikheid beoog word.

Alvorens 'n werkgewer vir die pleeg van 'n misdryf deur die werknemer strafregtelik middellik aanspreeklik sal wees, sal as elemente vir aanspreeklikheid bewys moet word:¹⁹

1. Dat die dader 'n werknemer van die werkgewer was.
2. Dat die dader in sy diensbestek gehandel het. Vir bepaling van diensbestek, gebruik die hof die sivielregtelike beginsels.²⁰ Dit behels dat getoets word of die werknemer tydens pleging van die misdryf met die werkgewer se besigheid besig was.²¹ Die feit dat 'n werkgewer aan 'n werknemer opdrag gegee het om nie by die gewraakte voorval betrokke te wees nie, is nie relevant indien die voorval in diensbestek plaasgevind het nie.²²
3. Rakende skuld aan die kant van die werkgewer, meld Burchell²³ dat dit onseker is of skuld 'n element vir middellike aanspreeklikheid moet wees. Hy noem dat middellike aanspreeklikheid oor die algemeen slegs op statutêre misdrywe waar skuld nie vereis word nie, van toepassing is.²⁴ Tensy dit duidelik tot die teendeel vanuit die betrokke wetgewing blyk, is dit meer bevredigend indien persoonlike skuld aan die kant van

¹⁹ Burchell 2005: 558-560.

²⁰ Burchell 2005: 559.

²¹ Burchell 2005: 559; Snyman 2006: 249; *Goldstein v Johannesburg Municipality* 1926 TPD 176; *R v Scholnick* 1939 CPD 327: 330.

²² Burchell 2005: 559; *Ngubetole v Administrator, Cape* 1975 3 SA 1 A (Motorvoertuig in diensbestek sonder magtiging bestuur); *South African Railways and Harbours v Albers* 1977 2 SA 341 D (Motorvoertuig in diensbestek sonder magtiging bestuur).

²³ 2005: 560.

²⁴ 2005: 560. Sien ook Snyman 2006: 249, wat dieselfde mening huldig.

die werkgewer ‘n vereiste is.²⁵ Gevolglik kan ‘n werkgewer steeds die verweer opwerp dat hy onbewus was (“ignorance”) of ‘n fout gemaak het in die hantering (“mistaken”) tensy dit duidelik uit die statutêre bepaling blyk dat so ‘n verweer nie toelaatbaar is nie.²⁶

‘n Werknemer se blote ongehoorsaamheid is nie ‘n verweer teen strafregtelike middellike aanspreeklikheid nie, tensy die werkgewer se opdragte so duidelik was dat die handeling van die dader as vallende buite sy diensbestek getipeer kan word.²⁷

6.2.2 STRAFPROSESWET 51 VAN 1977

Ingevolge die gemene reg kan ‘n direkteur van ‘n regspersoon vir die pleging van ‘n misdryf deur ‘n ander direkteur aanspreeklik gehou word slegs indien die eersgenoemde direkteur aan die pleging van die misdryf deelgeneem het, of op die basis van middellike aanspreeklikheid of as agent.²⁸

Voor 1997 het die *Strafproseswet*²⁹ in artikel 332(5) daarvan bepaal dat:

Wanneer ‘n misdryf gepleeg is, hetsy deur die verrigting van ‘n handeling of deur die versuim om ‘n handeling te verrig, waarvoor ‘n regspersoon vervolg kan word of kon geword het, word iemand wat ten tyde van die pleging van die misdryf ‘n direkteur of dienaar van die regspersoon was, geag aan bedoelde misdryf skuldig te wees tensy dit bewys word dat hy nie aan die pleging van die misdryf deelgeneem het en dit nie kon verhoed het nie, en kan

²⁵ Burchell 2005: 560.

²⁶ Burchell 2005: 560.

²⁷ Burchell 2005: 561; *Young v Inspector of Police, Durban* (1919) 40 NLR 97.

²⁸ Burchell 2005: 567.

²⁹ Wet 51/1977.

hy saam met die regspersoon of afsonderlik weens daardie misdryf aangekla word, en by skuldigbevinding afsonderlik daarvoor gestraf word.

Afgesien van die beginsel van korporatiewe aanspreeklikheid wat deur artikel 332 van die *Strafproseswet*³⁰ sy beslag gekry het, is die beginsel van strafregtelike middellike aanspreeklikheid vir die direkteur of ander dienaar van 'n regspersoon vir 'n misdryf deur 'n regspersoon of ander dienaar van die regspersoon gepleeg, in artikel 332(5) statutêr gevestig.³¹ Daarmee saam is 'n weerleggingslas op die beskuldigde geplaas om te bewys dat hy nie aan die misdryf deelgeneem het nie, en ook dat hy nie die pleging van die misdryf kon verhoed het nie.³²

Gemelde artikel 332(5) van die *Strafproseswet*³³ is in die saak van *S v Coetzee*,³⁴ 'n bedrogsaak wat tydens die verhoor opgeskort is ten einde die betrokke artikel na die Grondwethof te verwys, deur die Grondwethof as ongrondwetlik bevind en ongeldig verklaar. Die hof het bevind dat die bepaling rakende die weerleggingslas op die reg om onskuldig geag te word³⁵ inbreuk maak en nie deur die beperkingsklousule³⁶ gered kan word nie, en het Regter Langa as volg bevind:³⁷

The purpose of s 332(5) is to ensure that directors who could have prevented the commission of crimes by the corporate body concerned should bear responsibility for such crimes. Directors, of course, occupy a special position of responsibility, not only in relation to the corporate body but also with regard to the public in general. Bernstein and Other v Bester and Others NNO Ferreira v Levin NO and Others; Vryenhoek and Others v Powell NO and Others. The State consequently has an important interest in ensuring that the affairs of corporate bodies are properly and honestly conducted. The corporate body itself has to be protected against the dishonesty and other criminal conduct of those in charge of its affairs

³⁰ *Strafproseswet* 51/1977.

³¹ De Wet 1985: 58 ev; Burchell 2005: 567-568.

³² Wet 51/1977: art 332(5); Burchell 2005: 567.

³³ Wet 51/1977.

³⁴ 1997 3 SA 527 CC, 1997 1 SASV 379.

³⁵ *Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika* 108/1996: art 35(3)(h).

³⁶ Wet 108/1996: art 36.

³⁷ *S v Coetzee* 1997 3 SA 527 CC: 548B-I.

or who are involved with them. It would not in itself be unreasonable to provide special measures to enable the prosecution to overcome the difficulty of gathering evidence about corporate activities. This would be consistent with the State's duty to protect society. The question in this case is whether the State could adequately achieve these legitimate ends by means which would not be inconsistent with the Constitution in general and s 25(3) (c) in particular.

The problem of proving elements of the offence is one that is not peculiar to offences envisaged under s 332(5). It is a problem that is often encountered in the criminal justice system. Where, however, special measures have to be provided to meet specific difficulties related to facilitating prosecutions, they must fit in with the requirements of the Constitution. It is not the function of this Court to prescribe to the Legislature how it should seek to achieve these ends. I can see no reason, however, why the State could not, for example, impose appropriate statutory duties on directors and other persons associated with the corporate body aimed at ensuring that its affairs are honestly conducted and that it is itself protected against dishonest conduct. This could be done in a variety of ways by means of appropriate legislative provisions which might, for instance, impose the duties of disclosure and reporting on the corporate body, its directors, servants and other persons involved with its affairs. There has been no suggestion that such measures, enforced through appropriate sanctions, could not accomplish as effectively the ends sought to be achieved by s 332(5) of the Act. It has further not been contended that such objectives could not be achieved without placing an onus on the accused to prove any aspect of his or her innocence in a criminal prosecution for a breach of such duty. I am accordingly not persuaded that the reverse onus provisions in s 332(5) are necessary. It follows therefore that reliance on s 33(1) of the Constitution must fail.

Die hof het egter daarop gewys dat ‘n direkteur of ander dienaar van ‘n regspersoon wie se gedrag aan die vereistes van die gemeenregtelike beginsel van aanspreeklikheid as mededader voldoen, persoonlike gemeenregtelike strafregtelike aanspreeklikheid kan opdoen, per Regter Didcott as volg:³⁸

In determining what the main object of s 332(5) is, it is crucial to determine whether its provisions (ignoring the evidential effect of the reverse onus) constitute a new offence or a new substantive basis for imposing criminal liability on directors, or whether they are substantially the same as the common law. In my view, they are substantially the same as, if not identical to, the common law. If an employer, being able to control a physical act of a servant of which he or she is aware and which would constitute a crime, forbears to prevent it, such forbearance constitutes an implied authority to commit the act; the employer is guilty as a socius criminis and the element of mens rea is provided by the

³⁸ S v Coetzee 1997 3 SA 527 CC: 554-555.

employer's own mental condition (*R v Shikuri* 1939 AD 225 at 230-1; *R v Bennett and Co (Pty) Ltd and Another* 1941 TPD 194 at 199-200; *R v Van der Merwe* 1950 (4) SA 124 (O) at 128F-129A; *S v Claasen* 1979 (4) SA 460 (ZRA) at 463H).

This principle must apply, *a fortiori*, to the case of a director who, having a fiduciary duty to the company in question, is aware of acts being performed which would render the company criminally liable, is in a position to prevent such acts but forbears from doing so. By such forbearance the director must likewise be taken to authorise impliedly the commission of the acts and is liable as *socius criminis*. In *R v Blackmore and Another* 1959 (4) SA 486 (FC) at 490H-491A the Court, in an obiter dictum, was prepared to extend the principle to company directors but found it unnecessary to do so for purposes of its decision. In my view, there would be a duty on the director to act to prevent the commission of acts which would render the company liable to criminal prosecution and his intentional failure to prevent the commission of these acts, if he were in a position to do so, would render him criminally liable as a *socius criminis* (compare *Burchell and Milton Principles of Criminal Law* (Juta, Cape Town, 1991) at 84-7; *Snyman Criminal Law* 2nd ed (Butterworths, Durban, 1989) at 50-2, 266-8; *S v Timol and Another* 1974 (3) SA 233 (N) at 235G and *S v Williams en 'n Ander* 1980 (1) SA 60 (A) at 63D-E). The dearth of authority on the extension of this common law principle to directors is no doubt due to the fact that since the introduction into the Criminal Procedure Act 31 of 1917 of the precursor to s 332(5) prosecutors have, because of the reverse onus provisions in the statutory provisions, not found it necessary to rely on the common law to secure the conviction of directors.

6.2.3 WET OP BEROEPSGESONDHEID EN VEILIGHEID 85 VAN 1993

Die *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid*³⁹ maak in artikel 38(2) 'n werkgewer strafregtelik aanspreeklik indien die werkgewer:

... 'n daad of versuim begaan wat veroorsaak dat iemand by 'n werkplek, of in die geval van iemand wat by hom in diens is, by enige plek in die loop van sy diens, beseer word, indien daardie werkgewer ten opsigte van daardie daad of versuim aan die misdryf van strafbare manslag skuldig sou wees as daardie daad of versuim die dood van bedoelde persoon veroorsaak het, hetsy die besering tot die dood van so 'n persoon kon gelei het of nie. By skuldigbevinding sal die werkgewer strafbaar wees met 'n boete van hoogstens R100 000 of met gevangenisstraf vir 'n tydperk van hoogstens twee jaar of met sowel daardie boete as daardie gevangenisstraf.

³⁹ Wet 85/1993.

Vanuit die bewoording van “daad of versuim” verwysend na onderskeidelik opset of nalatigheid, blyk dit duidelik dat die wetgewer nie skuldlose aanspreeklikheid in die *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid*⁴⁰ beoog het nie. Vanuit die bewoording “as daardie daad of versuim die dood van bedoelde persoon veroorsaak het” is dit eweneens duidelik dat die Wetgewer slegs direkte aanspreeklikheid beoog het, dus waar opset of nalatigheid wel bestaan aan die kant van die werkgewer, en nie ook middellike aanspreeklikheid nie.

6.2.4 WET OP GESONDHEID EN VEILIGHEID IN MYNE 29 VAN 1996

Die aspek van skuldlose aanspreeklikheid is reeds in die regspraak hanteer. In die saak van *S v Archer*⁴¹ is die beskuldigde in die landdroshof van strafbare manslag, met ‘n alternatiewe aanklag van oortreding van artikel 37 van die *Mineraalwet*⁴² aangekla, en aan strafbare manslag skuldig bevind. Die beskuldigde het springstof op ‘n nalatige wyse hanteer en is ‘n mede-mynwerknemer gedood. Op appél het die hof beslis dat die beskuldigde nie redelikerwys kon voorsien het dat die oorledene hom op ‘n ongemagtigde plek sou bevind het nie, en gevolglik dat hy nie kon voorsien het dat sy nalatige hantering van die springstof die dood van die oorledene kon veroorsaak nie. Die hof het beslis dat skuldlose aanspreeklikheid (“strict liability”) nie artikel 37 ten grondslag lê nie, skuld (*mens rea*) gevolglik nie uitgesluit is nie en nalatigheid en kousaliteit soos algemeen verstaan,

⁴⁰ Wet 85/1993.

⁴¹ 1995 2 SASV 561 O.

⁴² Wet 50/1991.

wesenlik ten grondslag van artikel 37 lê.⁴³

Rakende middellike aanspreeklikheid, was ‘n nuwe dimensie toegevoeg met die bepaling vervat in ‘n vorige artikel 86(2) van die *Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne*.⁴⁴ Terwyl artikel 86(1) om die dader sentreer, het die vorige artikel 86(2) bepaal dat ‘n eienaar of bestuurder saam met ‘n dader strafregtelik vervolg kan word, wat nooit tevore die geval was nie. Die gemelde artikel 86(2) het bepaal dat ‘n eienaar of bestuurder aan ‘n oortreding van artikel 86(1) skuldig moet bevind word indien die Staat bewys dat:

- a) die gesondheid of veiligheid van ‘n persoon by die myn in gevaar gestel is of dat ‘n persoon by die myn ernstig beseer is;
- b) die werksomgewing by die myn nie veilig was en nie sonder risiko⁴⁵ vir die gesondheid van werknemers was nie; en
- c) die gevaar of besering, in die geheel of gedeeltelik, te wyte was aan die toestand van die werksomgewing by die myn.

Ingevolge gemelde artikel 86(3) was dit ‘n geldige verweer deur die eienaar of bestuurder indien bewys gelewer is dat die eienaar of bestuurder gedoen het wat redelikerwys uitvoerbaar⁴⁶ was om ‘n werksomgewing wat veilig en sonder risiko vir die gesondheid van werknemers was, by die myn te voorsien en instand te hou.⁴⁷ Artikel 86(2) is in 1997 herroep.

⁴³ S v *Archer* 1995 2 SASV 561 O: 565C-567D. Sien ook Milton 1988: 29; Houston 1991: 36-37; Kaplan en Dale 1992: 177.

⁴⁴ Die werking van artikel 86(2) van Wet 29/1996 was opgeskort hangende verdere ondersoek daarvan.

⁴⁵ In artikel 102 van Wet 29 van 1996 word “risiko” omskryf as die waarskynlikheid dat ‘n beroepsbesering of gesondheidsbenadeling van persone sal voorkom.

⁴⁶ Sien die omskrywing van “redelikerwys uitvoerbaar” in artikel 102 van die *Wet op Veiligheid en Gesondheid in Myne* 29/1996.

⁴⁷ *Wet op Veiligheid en Gesondheid in Myne* 29/1996: art 86(1).

Die *Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne*⁴⁸ maak in artikel 91 ‘n werkgewer strafregtelik aanspreeklik indien die werkgewer:

- a) *‘n bepaling van hierdie Wet ... oortree of versuim om daaraan te voldoen;*
- b) *‘n regulasie oortree of versuim om daaraan te voldoen; of*
- c) *‘n voorwaarde, ... , kennisgewing, ... kragtens hierdie Wet deur die Minister, Hoofinspekteur van Myne, inspekteur ..., oortree of versuim om daaraan te voldoen.*

Vanuit die bewoording “oortree of versuim om daaraan te voldoen” verwysend na onderskeidelik opset en nalatigheid, blyk dit dat die Wetgewer direkte aanspreeklikheid beoog het, en nie ook middellike aanspreeklikheid nie.

6.2.5 HANDELSKEEPVAARTWET 57 VAN 1951

Die *Handelskeepvaartwet*⁴⁹ in artikel 313(3) daarvan bepaal rakende botsings ter see dat ‘n gesagvoerder van ‘n skip wat in ‘n botsing betrokke is, en wat:

...sonder redelike oorsaak daardie bepaling oortree of in gebreke bly om daaraan te voldoen, is by skuldigbevinding strafbaar met ‘n boete, of met gevangenisstraf vir ‘n tydperk van hoogstens twee jaar.

Vanuit die bewoording “bepaling oortree of in gebreke bly om daaraan te voldoen” welke bewoording onderskeidelik na opset en nalatigheid verwys, blyk dit dat die Wetgewer direkte aanspreeklikheid beoog het, en nie middellike aanspreeklikheid nie.

⁴⁸ Wet 29/1996.

⁴⁹ Wet 57/1951.

Die *Handelskeepvaartwet*⁵⁰ bevat ‘n lys van artikels wat, indien ‘n spesifieke artikel oortree word, ‘n spesifieke straf voorskryf. Geen aanduiding van middellike aanspreeklikheid kon gevind word nie.

6.3 ENGLAND: HEALTH AND SAFETY AT WORK ETC. ACT 37 VAN 1974

In die deliktereg is ‘n werkgewer vir die onregmatige daad van die werknemer wat in die uitvoering van die werksbestek begaan is, aanspreeklik.⁵¹ Dit is bekend as middellike aanspreeklikheid, en is ‘n verskyningsvorm van skuldlose aanspreeklikheid, dus waar skuld aan die kant van die werkgewer afwesig is.⁵² In die strafreg bestaan daar nie só ‘n algemene reël nie, en sal die werkgewer oor die algemeen slegs as ‘n mededader strafregtelik aanspreeklik wees indien skuld bewys word.⁵³ Daar bestaan egter drie uitsonderings op hierdie reël, naamlik:⁵⁴

1. Ten opsigte van gemeenregtelike misdrywe: Die misdrywe openbare rusverstoring en strafregtelike laster stel ‘n werkgewer strafregtelik aanspreeklik in die geval waar die werkgewer nie die handeling gemagtig het nie, maar hom nie daaraan gesteur het tydens bewuswording daarvan nie.
2. Ten opsigte van statutêre misdrywe: Waar die wetgewing die werkgewer uitdruklik strafregtelik aanspreeklik stel.
3. Ten opsigte van die uitleg van wetgewing: Soms, veral in die geval waar daar onsekerheid oor die uitleg van ‘n wet is, word

⁵⁰ Wet 57/1951: art 313.

⁵¹ Seago 1994: 149; Allen 2003: 234.

⁵² Card 1992: 554; Seago 1994: 149; Allen 2003: 234.

⁵³ Card 1992: 554; Jefferson 1992: 150; Seago 1994: 149; Allen 2003: 234.

⁵⁴ Card 1992: 554; Jefferson 1992: 150-154; Seago 1994: 150-151; Allen 2003: 234.

die wet sò deur die howe uitgelê dat werkgewers middellik aanspreeklik gehou word ten einde werkgewers aan te moedig om wetgewing te gehoorsaam, gedrag van werknemers te beheer asook om gebreke in wetgewing aan te vul. Hierdie benadering kan egter deur die daarstel van beter opgestelde wetgewing vermy word.⁵⁵

Die *Health and Safety at Work etc. Act*⁵⁶ maak in artikel 36(1) 'n ander persoon as die dader strafregtelik aanspreeklik, waar as volg bepaal word:

Where the commission by any person of an offence under any of the relevant statutory provisions is due to the act or default of some other person, that other person shall be guilty of the offence, and a person may be charged with and convicted of that offence by virtue of this subsection whether or not proceedings are taken against the first-mentioned person.

Rakende strafregtelike aanspreeklikheid van 'n regspersoon bepaal die *Health and Safety at Work etc. Act*⁵⁷ in artikel 37(1) soos volg:

Where an offence under any of the relevant statutory provisions committed by a body corporate is proved to have been committed with the consent or connivance of, or to have been attributable to any neglect on the part of any director, manager, secretary or other similar officer of the body corporate or a person who was purporting to act in any such capacity, he as well as the body corporate shall be guilty of that offence and shall be liable to be proceeded against and punished accordingly.

'n Algemene tendens in moderne wetgewing wat met beroepsveiligheid verband hou, soos die *Health and Safety at Work etc. Act*⁵⁸ en wetgewing wat oor verbruikersbeskerming handel,⁵⁹ is dat die beginsel van middellike aanspreeklikheid nie gebruik word om 'n werkgewer strafregtelik

⁵⁵ Card 1992: 558; Seago 1994: 150; Allen 2003: 235.

⁵⁶ Wet 37/1974.

⁵⁷ Wet 37/1974.

⁵⁸ Wet 37/1974: art 36.

⁵⁹ Byvoorbeeld die *Weights and Measures Act* 72/1985: art 32; *Consumer Protection Act* 43/1987: art 40; *Food Safety Act* 16/1990: art 20.

aanspreeklik te stel nie.⁶⁰ Daar word eerder van ‘n uitdruklike statutêre bepaling gebruik gemaak tot die effek dat die werkgewer op grond van eie opset of nalatigheid aanspreeklik is, alhoewel die misdryf deur ‘n werknemer gepleeg is.⁶¹

In die geval waar ‘n wet ‘n plig op ‘n persoon lê, en daar twyfel bestaan ten opsigte van welke persoon die plig opgelê word, sal die hof oor die algemeen bevind dat dit die werkgewer opgelê word, aangesien die werkgewer in beheer van die onderneming is.⁶²

By ‘n misdryf waar skuldlose aanspreeklikheid nie ter sprake is nie, maar skuld in die vorm van opset of nalatigheid ‘n vereiste is, is die algemene reël dat ‘n werkgewer nie op grond van middellike aanspreeklikheid skuldig bevind kan word nie, tensy dit bewys word dat die werkgewer van die handeling bewus was of self nalatig was.⁶³ Die sogenaamde delegasiebeginsel is egter ‘n uitsondering op hierdie reël, welke beginsel behels dat die skuld van die werknemer die werkgewer toegedig word waar dit bewys word dat die werkgewer se verantwoordelikhede na die werknemer gedelegeer is.⁶⁴

Dit is egter ‘n vereiste dat ‘n volledige delegasie van bestuursfunksies en verantwoordelikhede plaasgevind het, wat uit die feite van elke saak sal blyk.⁶⁵

⁶⁰ Card 1992: 554; Jefferson 1992: 153.

⁶¹ Card 1992: 554; Jefferson 1992: 153.

⁶² Allen 2003: 235.

⁶³ Card 1992: 556; Jefferson 1992: 153; Elliot en Allen 1993: 411; Allen 2003: 236.

⁶⁴ Card 1992: 556; Jefferson 1992: 153; Elliot en Allen 1993: 411; Allen 2003: 236.

⁶⁵ Card 1992: 557; Jefferson 1992: 153; Allen 2003: 237.

In die saak van *Vane v Yiannopoulos*⁶⁶ was die feite dat ‘n kelnerin drank aan jeugdiges bedien het, in stryd met haar werkgewersopdragte dat drank slegs saam met ‘n maaltyd en slegs aan volwassenes bedien mag word. Die werkgewer was onbewus van die oortreding. Die werkgewer is in die landdroshof op grond van middellike aanspreeklikheid en die delegasiebeginsel aan die oortreding van ‘n bepaling van die *Licensing Act*⁶⁷ wat drankverkope aan jeugdiges verbied, skuldig bevind. Op appèl is bevind dat delegasie behels dat die werkgewer die effektiewe beheer van die onderneming aan die werknemer moes oorgedra het, wat nie *in casu* die geval was nie. ‘n Gedeeltelike delegasie is nie voldoende vir middellike aanspreeklikheid nie.⁶⁸

6.4 ONTARIO, KANADA: OCCUPATIONAL HEALTH AND SAFETY ACT, 1990

Middellike aanspreeklikheid vervul ‘n belangrike rol in die Kanadese deliktereg, maar word as onvanpas in die strafreg beskou, aangesien skuld ‘n vereiste vir strafregtelike aanspreeklikheid is.⁶⁹ Middellike aanspreeklikheid is in konflik met die *Constitution Act*.^{70 71} Die *Constitution Act*⁷² van Kanada bepaal in artikel 7 daarvan dat:

Everyone has the right to life, liberty and security of the person and the right not to be deprived thereof except in accordance with the principles of fundamental justice.

⁶⁶ 1965 AC 486 D, 1964 3 All ER 820 HL.

⁶⁷ Wet 26/1964.

⁶⁸ *R v Winson* 1969 1 QB 371, 1968 1 All ER 197; *Bradshaw v Ewart-James* 1983 QB 671; Jefferson 1992: 153, in teenstelling met *Howker v Robinson* 1973 1 QB 178, 1972 2 All ER 786 DC.

⁶⁹ Colvin 1991: 362.

⁷⁰ *Constitution Act* 1982: *Canadian Charter of Rights and Freedoms*.

⁷¹ Colvin 1991: 363.

⁷² *Constitution Act* 1982: *Canadian Charter of Rights and Freedoms*.

In die saak van *Canadian Dredge and Dock Co. Ltd v R*⁷³ het die hof die beginsel van strafregtelike middellike aanspreeklikheid vir natuurlike persone verwerp, en beslis dat:⁷⁴

In the criminal law, a natural person is responsible only for those crimes in which he is the primary actor either actually or by express or implied authorization. There is no vicarious liability in the pure sense in the case of a natural person. That is to say that the doctrine of respondeat superior is unknown in the criminal law where the defendant is an individual.

Die verwysing na “express or implied authorization” in die laasgenoemde beslissing verwys na gedrag wat op aanmoediging tot pleging van ‘n misdryf deur ‘n ander, neerkom.⁷⁵

In die saak van *R v Burt*⁷⁶ is daar bevind dat statutêre strafregtelike middellike aanspreeklikheid deur die *Constitution Act*⁷⁷ verbied word waar gevangesetting of ‘n ander vryheidsontnemende vonnis ‘n gepaste vonnis kan wees.

6.5 VERENIGDE STATE VAN AMERIKA: OCCUPATIONAL SAFETY AND HEALTH ACT, 1970

In die deliktereg kan ‘n persoon vir die nalatigheid van ‘n ander aanspreeklik gehou word, welke beginsel *respondeat superior* genoem word.⁷⁸ Die beginsel van middellike aanspreeklikheid is in die strafreg toelaatbaar, op die basis dat die prinsipaal, byvoorbeeld die werkgewer, die

⁷³ 1985 1 SCR 662, 45 CR 3d 289, 19 CCC 3d 1, 19 DLR 4th 314, 9 OAC 321, 59 NR 241.

⁷⁴ *Canadian Dredge and Dock Co. Ltd v R* 45 CR 3d 289: 311.

⁷⁵ Colvin 1991: 362.

⁷⁶ 1987 60 CR 3d 372, 1988 1 WWR 385, 38 CCC 3d 299, 60 Sask.R. 100, 7 MVR 2d 146 CA, soos aangehaal in Colvin 1991: 362.

⁷⁷ *Constitution Act 1982: Canadian Charter of Rights and Freedoms*: art 7.

⁷⁸ Reid 1992: 48.

misdryf toegelaat of aangemoedig het,⁷⁹ en op voorwaarde dat gevangesetting nie as 'n vonnis toelaatbaar is nie.⁸⁰ In die saak van *Commonwealth v Koczvara*⁸¹ het 'n kelner in 'n kroeg in Scranton, Pennsylvania wederregtelik drank aan 'n minderjarige verkoop, terwyl die eienaar onbewus daarvan was. Die eienaar is strafregtelik vervolg en skuldig bevind, welke skuldigbevinding op appèl in die Hoër Hof van Pennsylvania gehandhaaf is. Die vonnis van 'n boete met alternatiewe gevangesetting is na betaling van 'n boete gewysig. Die hof het in die meerderheidsbeslissing bevind dat:⁸²

The Courts of the Commonwealth have already strained to permit the legislature to carry over the civil doctrine of respondeat superior and to apply it as a means of enforcing the regulatory scheme that covers the liquor trade. We have done so on the theory that the Code established petty misdemeanors involving only light monetary fines. It would be unthinkable to impose vicarious criminal responsibility in cases involving true crimes. ... Liability for all true crimes, wherein an offence carries with it a jail sentence, must be based exclusively upon personal causation. ... A man's liberty cannot rest on so frail a reed as whether his employee will commit a mistake in judgment.

Die belang van die behoud van strafregtelike middellike aanspreeklikheid op die gebied van openbare gesondheid is in die saak van *United States v Park*⁸³ bevestig. Die beskuldigde was die president van 'n groot supermarktgroep. Gesondheidsinspekteurs het gevind dat rotte verpakte voedsel in die pakhuis besmet, en nieteenstaande herhaalde waarskuwings is die plaag nie uitgeroei nie. Die beskuldigde is saam met die maatskappy van 'n oortreding van 'n bepaling van die *Federal Food, Drug and Cosmetic Act*⁸⁴ aangekla. Die maatskappy het skuldig gepleit, en Parks het onskuldig

⁷⁹ Brumbaugh 1991: 752.

⁸⁰ Reid 1992: 48; *State v Koczvara* 155 A.2d 825 1959, cert. denied, 363 US 848 1960; *State v Beaudry* 365 NW2d 593 Wis.1985.

⁸¹ 155 A.2d 825 1959, cert. denied, 363 US 848 1960, soos aangehaal in Reid 1992: 50; Dressler 1994: 857; Boyce ea 2004: 720.

⁸² *Commonwealth v Koczvara* 155 A.2d 825 1959, cert. denied, 363 US 848 1960, soos aangehaal in Reid 1992: 50; Dressler 1994: 857; Boyce ea 2004: 720.

⁸³ 421 US 658 1975, soos aangehaal in Reid 1992: 50; Gardner en Anderson 1996: 79.

⁸⁴ *Federal Food, Drug and Cosmetic Act* 1938.

gepleit. Sy verweer was dat hy nie van die bestaan van die rotte bewus was nie, dus dat hy nie bewustelik 'n misdryf gepleeg het nie. Die hof het sy argument verwerp, en bevind dat die enigste geldige verweer sou wees indien die beskuldigde kon bewys dat hy magteloos was om die gebrek te herstel of die oortreding te voorkom.

6.6 SAMEVATTING

In geen van die drie Suid-Afrikaanse beroepsveiligheidswette wat hierbo bespreek is, kon bepalings gevind word wat betrekking op strafregtelike middellike aanspreeklikheid van 'n werkgewer in geval van die plaasvind van 'n beroepsbesering het nie. Dit is egter duidelik dat 'n regspersoon as werkgewer strafregtelik vervolg kan word, wat in ooreenstemming is met die beroepsveiligheidswetgewing van Engeland, Ontario in Kanada en die Verenigde State van Amerika sowel as met die *Strafproseswet*⁸⁵ van Suid-Afrika.

⁸⁵ Wet 51/1977: art 332.

AFDELING C

HOOFSTUK 7

DIE ARBEIDSREGTELIKE VERHOUDING TUSSEN DIE WERKGEWER, DIE DADER EN DIE BESEERDE WERKNEMER

7.1	Inleiding	231
7.2	Dissiplinerings van die werknemer wat 'n ongeval veroorsaak het	232
7.2.1	Suid-Afrika	232
7.2.2	Engeland	250
7.2.3	Kanada	253
7.2.4	Verenigde State van Amerika	256
7.3	Hantering van die beseerde werknemer se dienskontrak	259
7.3.1	Suid-Afrika	259
7.3.2	Engeland	266
7.3.3	Kanada	267
7.3.4	Verenigde State van Amerika	268
7.4	Die werkgewer se regsplig om veilige werksomstandighede te verseker	268
7.4.1	Suid-Afrika	268
7.4.2	Engeland	275
7.4.3	Kanada	277
7.4.4	Verenigde State van Amerika	279
7.5	Samevatting	279

7.1 INLEIDING

Wanneer 'n ongeval wat deur 'n werknemer veroorsaak is, plaasgevind het waartydens 'n mede-werknemer beseer is, moet die werkgever met beide werknemers uit hoofde van die arbeidsreg handel, maar uit twee verskillende hoeke.

In hierdie hoofstuk gaan daar 'n ontleding gedoen word eerstens van die regsposisie van die werkgever teenoor die werknemer wat 'n delik gepleeg het wat gelei het tot 'n ongeval en 'n beroepsbesering van 'n mede-werknemer, en tweedens, die regsposisie van die werkgever teenoor die benadeelde werknemer wat die beroepsbesering opgedoen het. Die verhouding tussen die werkgever en die dader (werknemer wat die delikspleger was), handel oor interne dissiplinering. Die verhouding tussen die werkgever en die benadeelde werknemer handel oor die instandhouding al dan nie van die dienskontrak van die benadeelde werknemer, en word die werkgever se remedies ontleed in die geval waar die arbeidsongeskiktheid vir 'n onredelike tydperk duur. Derdens sal 'n uiteensetting gegee word van die verpligting van die werkgever om veilige werkstoestande te verseker. Die onderskeie regsposisies in Suid-Afrika, Engeland, Kanada en die Verenigde State van Amerika sal uiteengesit en vergelyk word.

7.2 DISSIPLINERING VAN DIE WERKNEMER WAT 'N ONGEVAL VEROORSAAK HET

7.2.1 SUID-AFRIKA

Benewens 'n deliktuele eis deur die benadeelde teen die dader asook moontlike strafregtelike sanksies, stel die werknemer wat die dader by die pleging van 'n onregmatige daad is en wat tot 'n beroepsbesering van 'n ander persoon lei, homself aan interne dissiplinering deur sy werkgever bloot, en wel op grond van wangedrag.¹

Die reg tot dissiplinering wat 'n werkgever teenoor 'n werknemer wat 'n ongeval veroorsaak het, is inherent aan die werkgever/werknemerverhouding.² Dit vloei voort uit die toesighoudingsplig wat die werkgever oor sy werknemers het en die gesag wat die werkgever oor die werkers se doen en late het.³

Uiteraard is hierdie reg om te dissiplineer begrens en behels dit onder andere dat slegs voorvalle wat binne die diensbestek gebeur het, deur die werkgever aangespreek mag word.⁴ Uit die aard van sekere tipes dienskontrakte sal 'n werkgever ook 'n belang by die optrede van die werknemer buite die diensbestek hê, veral in die lig van middellike aanspreeklikheid van die werkgever waar die werknemer buite werkstyd 'n onregmatige daad of misdryf gepleeg het, byvoorbeeld in die geval van staatsaanspreeklikheid waar polisiebeamptes betrokke is, of waar die

¹ Fouché (red.) 1998: 24; Grogan 2004: 87; Grogan 2005: 155.

² Fouché (red.) 1998: 23.

³ Fouché (red.) 1998: 23.

⁴ Grogan 2005: 157.

werkgewer se reg op goeie naam en reputasie deur die doen en late van sy werknemer buite werkstyd en diensbestek aangetas word.⁵ In sodanige gevalle sal die werkgewer steeds die reg tot dissiplinering teenoor 'n werknemer hê.⁶

Wangedrag is saam met onbekwaamheid en operasionele vereistes die drie erkende gronde waarop 'n werknemer uit diens ontslaan kan word.⁷ Daar bestaan 'n verskil tussen wangedrag en onbekwaamheid van 'n werknemer, spesifiek van toepassing by die veroorsaking van 'n ongeval. Daar rus 'n verpligting op 'n werknemer om hom nie ten tye van sy dienslewering (en soms buite diensverband) te wangedra nie.⁸

'n Werknemer wat hom aan wangedrag sou skuldig maak, word aan dissiplinêre optrede blootgestel.⁹ Voorbeelde van wangedrag is deelname aan onwettige stakings, gebruik van skeltaal, om medewerknemers met die dood te dreig, om aan diens te slaap, growwe oneerlikheid, opsetlike saakbeskadiging, growwe insubordinasie, die opsetlike bedreiging van die veiligheid van 'n ander asook nalatigheid waardeur ander persone beseer is.¹⁰

Aan die ander kant en verwyderd van wangedrag, is onbekwaamheid van 'n werknemer, wat kan voortspruit uit die lewering van onbevredigende diens, die onvermoë om 'n bepaalde werkstandaard te bereik of te handhaaf, of

⁵ *NUM v East Rand Gold & Uranium Co* 1986 ILJ 739 NH; *Van Zyl v Duvha Opencast Services* 1988 ILJ 905 NH; Van Jaarsveld in Van Jaarsveld en Van Eck 2006: 91-92.

⁶ *NUM v East Rand Gold & Uranium Co* 1986 ILJ 739 NH; *Van Zyl v Duvha Opencast Services* 1988 ILJ 905 NH; Van Jaarsveld in Van Jaarsveld en Van Eck 2006: 91-92.

⁷ *Wet op Arbeidsverhoudinge* 66/1995: Bylae 8: Item 2(2); Fouché (red.) 1998: 281; Grogan 2005: 155.

⁸ Grogan 2004: 97; Grogan 2005: 155; Van Jaarsveld in Van Jaarsveld en Van Eck 2006: 90, 155.

⁹ Grogan 2005: 155; Van Jaarsveld in Van Jaarsveld en Van Eck 2006: 90.

¹⁰ Fouché (red.) 1998: 24; Grogan 2004: 97; Grogan 2005: 157; Van Jaarsveld in Van Jaarsveld en Van Eck 2006: 91, 155.

onversoenbaarheid in die werksituasie.¹¹ Rakende die verskil tussen wangedrag en onbekwaamheid, meld Van Jaarsveld¹² dat:

Alhoewel die veroorsakende faktore (in geval van onbekwaamheid) verskil van die geval van wangedrag, deurdat die werknemer in geval van onbekwaamheid gewoonlik nie opsetlik verantwoordelik is vir sy onbekwaamheid nie, geld die vereiste van prosessuele billikheid onverminderd in so 'n situasie.

Uit laasgenoemde aanhaling blyk dit op die oog af dat die verskil tussen wangedrag en onbekwaamheid daarin lê dat wangedrag op opset dui en onbekwaamheid op nalatigheid. Dit is egter nie die geval nie. Onbekwaamheid moet verstaan word in die lig van die onvermoë van 'n werknemer om 'n bepaalde werksituasie korrek te hanteer.¹³ In die saak van *Council for Scientific and Industrial Research v Fijen*¹⁴ het die werknemer hom bekla dat sy werksituasie deur die werkgever onmoontlik gemaak word, maar het die hof die spesifieke geval interpreteer as onbekwaamheid om die werksituasie korrek te hanteer. Dit word aan die hand gedoen dat wangedrag opsetlik of nalatiglik kan wees, wat in gepaste gevalle ontslag sal regverdig, terwyl onbekwaamheid op 'n toestand dui waar opset nie noodwendig 'n wesenlike rol speel nie. Gevalle behoort hom voor te doen waar opset by onbekwaamheid teenwoordig is, maar word aan die hand gedoen dat die element van nalatigheid meer dikwels teenwoordig sal wees. In die geval van onbekwaamheid behoort korrektiewe stappe gewoonlik die meer gepaste straf wees.

Wanneer die werkgever vir die werknemer wat as dader 'n ongeval

¹¹ Van Jaarsveld in Van Jaarsveld en Van Eck 2006: 162; *Council for Scientific and Industrial Research v Fijen* 1996 2 SA 1 A (Ontevredenheid van werknemer oor werksomstandighede).

¹² Van Jaarsveld en Van Eck 2006: 162.

¹³ Van Jaarsveld in Van Jaarsveld en Van Eck 2006: 162-163; *Visagie v Prestige Skoonmaakdienste* 1995 ILJ 421 NH (Ontevredenheid van werknemers oor verkooptransaksie, welke ontevredenheid gelei het tot verbrekking van werksverhouding); *Council for Scientific and Industrial Research v Fijen* 1996 2 SA 1 A (Ontevredenheid van werknemer oor werksomstandighede).

¹⁴ 1996 2 SA 1 A.

veroorzaak het, wil dissiplineer, sal die klag op ernstige wangedrag gegrond wees vanweë die opsetlike verontagsaming van veiligheidsreëls en veiligheidsprosedures, of growwe nalatigheid.¹⁵ Blote nalatigheid is nie voldoende vir ontslag nie.¹⁶ Die toets vir nalatigheid sal dié van die redelike persoon wees, en wel of die werknemer voldoen het aan die standaard van sorgsaamheid wat in die omstandighede deur die redelike persoon uitgeoefen sou word.¹⁷

Dit is nie 'n vereiste dat daar beserings vanweë die ongeval opgedoen is nie, maar is dit voldoende as daar slegs 'n redelike moontlikheid van beserings was.¹⁸

Interne dissiplinering behels dat die werknemer volgens aanvaarde beginsels en prosedure dissiplineer word. Fouché¹⁹ meld dat:

The days of "hiring and firing" an employee at will are forever gone, because the courts emphasise the concept of fairness in the case of dismissals.

Die Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika²⁰ bepaal dat elke persoon die reg op billike arbeidspraktyke het.²¹ Addisioneel daartoe bepaal die Wet op Arbeidsverhoudinge²² in artikel 185 dat:

Elke werknemer het die reg -

- (a) om nie onbillik ontslaan te word nie; en*
- (b) om nie aan onbillike arbeidspraktyke onderwerp te word nie.*

In verband met billikheid bepaal die Wet op Arbeidsverhoudinge²³ verder

¹⁵ Grogan 2005: 173.

¹⁶ Grogan 2005: 173.

¹⁷ Grogan 2004: 122.

¹⁸ Grogan 2005: 173.

¹⁹ 1998: 277.

²⁰ Wet 108/1996.

²¹ Wet 108/1996: art 23(1).

²² Wet 66/1995.

²³ Wet 66/1995: Bylae 8 Goeie Praktykskode: Ontslag: Item 2(1).

dat:

Ontslag is onbillik indien dit nie om 'n billike rede en ooreenkomstig 'n billike prosedure geskied nie, selfs al voldoen dit aan enige tydperk van kennisgewing in 'n dienskontrak of wetgewing wat diens reël.

Van Jaarsveld²⁴ is van mening dat dit gewoonlik 'n vereiste is dat 'n werknemer eers dissiplinêr verhoor moet word alvorens die werknemer ontslaan word. Dit is egter nie 'n vereiste dat 'n formele ondersoek na die wangedrag geskied nie, en die proses wat gevolg behoort te word, sal afhang van die erns van die wangedrag.²⁵ Die werkgever is nie geregtig om die werknemer (delikspleger) summier te ontslaan nie, aangesien dit verpligtend is dat die reëls van natuurlike geregtigheid eers nagekom moet word.²⁶

Ten opsigte van die verhoorprosedure, bepaal die *Wet op Arbeidsverhoudinge*²⁷ dat:

- 1) *Normaalweg behoort die werkgever ondersoek in te stel ten einde vas te stel of daar gronde vir ontslag is. Dit hoef nie 'n formele ondersoek te wees nie. Die werkgever behoort die werknemer van die aantygings in kennis te stel in 'n vorm en in 'n taal wat die werknemer sal verstaan. Die werknemer behoort die geleentheid gegun te word om 'n saak te stel in antwoord op die aantygings. Die werknemer behoort geregtig te wees op 'n redelike tyd om 'n antwoord voor te berei, en op bystand van 'n vakbondvertegenwoordiger of 'n medewerknemer. Na die ondersoek moet die werkgever die besluit wat geneem is aan die werknemer oordra, en verkieslik die werknemer van 'n skriftelike kennisgewing van daardie besluit voorsien.*

Vanweë die wye impak wat 'n ongeval het, insluitend 'n moontlike eis by die Vergoedingsfonds,²⁸ 'n moontlike deliktuele eis teen die werknemer wat

²⁴ Van Jaarsveld en Van Eck 2006: 157.

²⁵ *Wet op Arbeidsverhoudinge* 66/1995: Bylae 8: Item 3(3), 4; Grogan 2005: 190.

²⁶ *Mokoena v Administrator, Transvaal* 1988 4 SA 912 W; *Administrator, Transvaal v Zenzile* 1991 1 SA 21 A; *Wet op Arbeidsverhoudinge* 66/1995: Bylae 8 Goeie Praktykskode: Ontslag: Item 2(1); Grogan 2005: 188; Van Jaarsveld in Van Jaarsveld en Van Eck 2006: 157.

²⁷ *Wet* 66/1995: Bylae 8 Goeie Praktykskode: Ontslag: Item 4(1).

²⁸ Sien Hoofstuk 8 hieronder.

die ongeval veroorsaak het,²⁹ asook die moontlike strafregtelike vervolging van die werknemer wat die ongeval veroorsaak het,³⁰ word aan die hand gedoen dat 'n formele dissiplinêre verhoor wel gedoen word, met 'n tweeledige doel: Eerstens om volledige getuienis oor die ongeval op rekord te kry en tweedens om ten volle aan die reëls van natuurlike geregtigheid te voldoen, aangesien die betrokkenheid van 'n werknemer by die veroorsaking van 'n ongeval gewoonlik van só ernstige aard van wangedrag is dat ontslag 'n moontlike straf kan wees. Cameron³¹ beskryf die aspek van ernstige aard van wangedrag as volg:

A fair reason in the context of disciplinary action is an act of misconduct sufficiently grave as to justify the permanent termination of the relationship.

Ten opsigte van die debat oor die vraag of administratiefregtelike beginsels op die werkgewer-werknemer verhouding van toepassing is, kan die pre-Grondwet beslissings,³² sowel as beslissings in die tydperk voor en sedert inwerkingtreding van die *Wet op Bevordering van Administratiewe Geregtigheid*³³ ontleed word.

Ten opsigte van die tydperk voor inwerkingtreding van die tussentydse *Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika*³⁴ blyk dit dat waar die werkgewer 'n openbare gesagsliggaam is wie se besluit om die dienskontrak te beëindig, neerkom op die uitoefening van openbare gesag, die administratiefregtelike beginsels van natuurlike geregtigheid, insluitende die *audi et alteram partem*-reël, by die beëindiging van dienskontrakte toegepas

²⁹ Sien Hoofstuk 9 hieronder.

³⁰ Sien Hoofstukke 4 en 5 hierbo.

³¹ 1997: 144 – 145.

³² *Administrator, Transvaal v Zenzile* 1991 1 SA 21 A; *Administrator, Natal v Sibiyi* 1992 4 SA 532 A; *Minister of Water Affairs v Gregory Mangena* (Saaknr 708/89) Ongerapporteerde beslissing HHA.

³³ Wet 3/2000.

³⁴ Wet 200/1993.

moes word.³⁵ Waar 'n betrokke Wet hierdie bevoegdhede aan die openbare gesagsliggaam gee, en 'n beslissing word geneem wat die vryheid, eiendom of bestaande regte van 'n ander aantas, geld die *audi-reël*, tensy die Wet dit uitsluit.³⁶ 'n Dienskontrak wat gedeeltelik deur wetgewing beheers word, kan dus nie as bloot privaatregtelik aangemerkt word nie.³⁷

Die saak van *Administrator, Transvaal v Zenzile*³⁸ handel oor die summiere ontslag van drie werknemers nadat hulle aan 'n onwettige staking deelgeneem en geweier het om gehoor te gee aan 'n bevel om na hulle werk terug te keer. In terme van die Staatsdienspersoneelkode kan die dienste van 'n werknemer óf by wyse van kennisgewing óf summier beëindig word. Dit was gemene saak dat die werknemers nie 'n geleentheid gegee was om voor die ontslag hul saak te stel nie. Hul aansoek om hersiening en tersydestelling van die kennisgewing van diensbeëindiging het in die Hoër Hof geslaag.

In die Hoogste Hof van Appèl is namens die appellante aangevoer dat daar nie plek is vir hersiening ingevolge die administratiefreg nie aangesien die diensverhouding 'n bloot privaatregtelike verhouding is. Die hof het hierdie argument verwerp, deur te beslis dat:³⁹

One is here concerned not with mere employment under a contract of service between two private individuals, but with a form of employment which invests the employee with a particular status which the law will protect. Here the employer and decisionmaker is a public authority whose decision to dismiss involved the exercise of a public power. The element of public service injected by statute necessarily entails, so I consider, that the respondents were entitled to the benefit of the application of the principles of natural justice before they could be

³⁵ *Administrator, Transvaal v Zenzile* 1991 1 SA 21 A; *Administrator, Natal v Sibiyi* 1992 4 SA 532 A; *Minister of Water Affairs v Gregory Mangena* (Saaknr 708/89) Ongerapporteerde beslising HHA.

³⁶ *Administrator, Transvaal v Zenzile* 1991 1 SA 21 A; *Administrator, Natal v Sibiyi* 1992 4 SA 532 A; *Minister of Water Affairs v Gregory Mangena* (Saaknr 708/89) Ongerapporteerde beslising HHA.

³⁷ *Administrator, Transvaal v Zenzile* 1991 1 SA 21 A; *Administrator, Natal v Sibiyi* 1992 4 SA 532 A; *Minister of Water Affairs v Gregory Mangena* (Saaknr 708/89) Ongerapporteerde beslising HHA.

³⁸ 1991 1 SA 21 A. Sien ook *Mokoena v Administrator, Transvaal* 1988 4 SA 912 W.

³⁹ *Administrator, Transvaal v Zenzile* 1991 1 SA 21 A: 34B.

summarily dismissed for misconduct. Where an employee has this protection legal remedies are available to him to quash a dismissal not carried out in accordance with the principles of natural justice. It appears to me that in the present case it is the specific protection accorded to a member of the public service which must prevail.

Die hof het na die betrokke statutêre bepalings verwys, en tot die gevolgtrekking gekom dat elke voorwaarde van die dienskontrak soos neergelê in die personeelkode statutêr ingevoer word in die kontraktuele verhouding tussen die werkgewer en die werknemer.⁴⁰ Die partye kan nie hieruit kontrakkeer nie.⁴¹ Daarbenewens is beslis dat waar 'n Wet aan 'n openbare liggaam die bevoegdheid gee om 'n beslissing te neem wat die regte van 'n individu nadelig beïnvloed wat betref sy vryheid, sy eiendom of sy bestaande regte, die individu die reg het om aangehoor te word voordat die beslissing geneem word, tensy die betrokke wet uitdruklik of by implikasie tot die teendeel dui.⁴²

Dit is beslis dat 'n dienskontrak wat gedeeltelik deur statutêre voorwaardes beheers word, nie as 'n blote privaatregtelike diensverhouding beskryf kan word nie, en gevolglik dat die *audi et alteram partem*-reël voor ontslag nagekom moes word.⁴³

'n Soortgelyke beslissing is deur die Hoogste Hof van Appèl in die saak van *Administrator, Natal v Sibiya*⁴⁴ gemaak. Die feite is dat die applikante werknemers in diens van die Provinsiale Administrasie was. In terme van die personeelkode kon hul dienste met een maand kennisgewing beëindig word. Toe die konstruksie-projek waar hulle werksaam was, deur die

⁴⁰ *Administrator, Transvaal v Zenzile* 1991 1 SA 21 A: 34-35.

⁴¹ *Administrator, Transvaal v Zenzile* 1991 1 SA 21 A: 34-35.

⁴² *Administrator, Transvaal v Zenzile* 1991 1 SA 21 A: 34-35.

⁴³ *Administrator, Transvaal v Zenzile* 1991 1 SA 21 A: 34-35.

⁴⁴ 1992 4 SA 532 A.

werkgewer afgesluit is, is hul kontrak met een maand kennisgewing beëindig aangesien hul dienste oorbodig geword het. Hulle was nie 'n geleentheid gegee om aangehoor te word voor die ontslag nie. Die applikante het hierdie beslissing op hersiening geneem op grond daarvan dat die *audi et alteram partem*-reël nie nagekom is nie. Die aansoek het in die Hoë Hof geslaag, en is op appèl gehandhaaf. Die hof het beslis dat:⁴⁵

As in die Zenzile case, here too, the employer was a public authority whose decision to dismiss involved the exercise of a public power. Such a power has to be exercised regularly and in accordance with the principles of natural justice.

Daarna is die saak van *Minister of Water Affairs v Gregory Mangena*⁴⁶ in die Hoogste Hof van Appèl beslis. Die applikante was tydelike werkers in diens van die Departement van Waterwese, en uit hoofde van artikel 3(2) van die *Waterwet*⁴⁷ is die bevoegdheid aan die betrokke Minister verleen om tydelike personeel vir spesifieke werksaamhede aan te stel. Hul dienskontrakte is deur kennisgewing beëindig, nadat die werknemers se dienste oorbodig geword het. Die applikante het onder andere aangevoer dat die diensbeëindiging tersyde gestel moet word aangesien die *audi et alteram partem*-reël nie nagekom is nie. Die hof het met verwysing na die *Sibiya*-saak beslis dat:⁴⁸

... where an employer is a public authority, a decision by it to dismiss an employee, whether on notice or otherwise, involves the exercise of a public power. Such a power has to be exercised regularly and in accordance with the principles of natural justice, including the principle of audi alteram partem.

Die Hof het beslis dat die *audi et alteram partem*-reël nie in die onderhawige saak nagekom is nie, en is die diensbeëindiging tersyde gestel.⁴⁹

⁴⁵ *Administrator, Natal v Sibiya* 1992 4 SA 532 A: 539C

⁴⁶ (Saaknr 708/89) Ongerapporteerde beslissing HHA.

⁴⁷ Wet 54/1955.

⁴⁸ *Minister of Water Affairs v Gregory Mangena* (Saaknr 708/89) Ongerapporteerde beslissing HHA.

⁴⁹ *Minister of Water Affairs v Gregory Mangena* (Saaknr 708/89) Ongerapporteerde beslissing HHA.

Ten opsigte van die tydperk voor die inwerkingtreding van die *Wet op Bevordering van Administratiewe Geregtigheid*⁵⁰ was daar nie eenvormigheid nie.⁵¹ In die saak van *Lamprecht v McNeillie*⁵² is daar beslis dat in die geval waar die dienskontrak nie op 'n openbare amp betrekking het nie, die vereiste van administratiewe geregtigheid nie 'n voorvereiste by 'n dissiplinêre verhoor is nie, wat behels dat 'n werknemer nie noodwendig op nadere besonderhede en regsverteenvoordinging by 'n dissiplinêre verhoor geregtig is nie.

In die saak van *Yates v University of Bophuthatswana*⁵³ is beslis dat selfs as die meriete van die betrokke wangedrag verdoemend teen die werknemer is, moet die reëls van natuurlike geregtigheid steeds nagekom word. Die feite van die saak is dat sommige van die lede van 'n dissiplinêre komitee tydens gedeeltes van die dissiplinêre verhoor van 'n werknemer afwesig was, maar het die dissiplinêre verhoor desondanks die afwesigheid van sommige lede voortgegaan aangesien dit geblyk het dat die meriete van die saak oorweldigend teen die werknemer was.

In die saak van *President of Bophuthatswana v Sefularo*⁵⁴ is 'n beampte in die staatsdiens summier sonder 'n verhoor ontslaan nadat dit geblyk het dat

⁵⁰ Wet 3/2000.

⁵¹ *Lamprecht v McNeillie* 1994 3 SA 665 A, 1994 ILJ 998 A; *Yates v University of Bophuthatswana* 1994 3 SA 815 B; *President of Bophuthatswana v Sefularo* 1994 4 SA 96 BA; *Minister van Onderwys en Kultuur v Louw* 1995 4 SA 383 A.

⁵² 1994 3 SA 665 A, 1994 ILJ 998 A. Sien ook: *Ibhayi City Council v Yantolo* 1991 3 SA 665 E (Versoek om regsverteenvoordinging tydens dissiplinêre verhoor afgewys); *Toerien v De Villiers NO* 1995 2 SA 879 C; *Dladla v Administrator, Natal* 1995 3 SA 769 N; *Cuppan v Cape Display Supply Chain Services* 1995 4 SA 175 D (Versoek om eie regsverteenvoordiger tydens dissiplinêre verhoor afgewys).

⁵³ 1994 3 SA 815 B.

⁵⁴ 1994 4 SA 96 BA.

hy die staatsveiligheid bedreig, en het die hof beslis dat die ontslag onreëlmstig was deurdat die *audi et alteram partem*-reël nie nagekom is nie.

In die saak van *Minister van Onderwys en Kultuur v Louw*⁵⁵ waar die werknemer sonder toestemming vir langer as 30 dae van die werk afwesig was, is beslis dat die *audi et alteram partem*-reël nie nagekom hoef te word in geval 'n reël voorskryf dat 'n werknemer nie langer as dertig dae sonder toestemming van die werk afwesig mag wees nie.

Sedert die inwerkingtreding van die *Wet op Bevordering van Administratiewe Geregtigheid*⁵⁶ het die debat oor die vraag of administratiefregtelike beginsels op die werkgewer-werknemer verhouding van toepassing is, verder ontwikkel.⁵⁷ Die *Wet op Bevordering van Administratiewe Geregtigheid*⁵⁸ bepaal in artikel 3 dat:

(2)(a) *A fair administrative procedure depends on the circumstances of each case.*

(b) *In order to give effect to the right to procedurally fair administrative action, an administrator, subject to subsection (4), must give a person referred to in subsection (1)-*

(a) *adequate notice of the nature and purpose of the proposed administrative action;*

(b) *a reasonable opportunity to make representations;*

(c) *a clear statement of the administrative action;*

(d) *adequate notice of any right of review or internal appeal, where applicable; and*

(e) *adequate notice of the right to request reasons in terms of section 5.*

(3) *In order to give effect to the right to procedurally fair administrative action, an administrator may, in his or her or its discretion, also give a person referred to in subsection (1) an opportunity to-*

(a) *obtain assistance and, in serious or complex cases, legal*

⁵⁵ 1995 4 SA 383 A.

⁵⁶ Wet 3/2000.

⁵⁷ Van Eck en Jordaan-Parkin 2006; 1987 ev. Sien ook *Public Servants Association on behalf of Haschke v MEC for Agriculture* 2004 25 ILJ 1750 AH; *SA Police Union v National Commissioner of the SA Police Service* 2005 26 ILJ 2403 AH; *Engelbrecht v Minister of Safety and Security* 2005 26 ILJ 727 T; *Police and Prisons Civil Rights Union v Minister of Correctional Services* 2006 27 ILJ 555 E; *Transnet v Chirwa* 2006 27 ILJ 2294 HHA.

⁵⁸ Wet 3/2000. Daar bestaan slegs 'n Engelse weergawe.

- representation;*
- (b) *present and dispute information and arguments; and*
- (c) *appear in person.*

Die administrateur wat 'n diskresie moet uitoefen, is geregtig om van bogenoemde voorskrifte af te wyk, en in daardie verband bepaal die *Wet op Bevordering van Administratiewe Geregtigheid*⁵⁹ in artikel 3 dat:

- (4)(a) *If it is reasonable and justifiable in the circumstances, an administrator may depart from any of the requirements referred to in subsection (2).*
- (b) *In determining whether a departure as contemplated in paragraph (a) is reasonable and justifiable, an administrator must take into account all relevant factors, including-*
 - (i) *the objects of the empowering provision;*
 - (ii) *the nature and purpose of, and the need to take, the administrative action;*
 - (iii) *the likely effect of the administrative action;*
 - (iv) *the urgency of taking the administrative action or the urgency of the matter; and*
 - (v) *the need to promote an efficient administration and good governance.*

In die saak van *Transnet v Chirwa*⁶⁰ was die meerderheidsbeslissing dat die administratiefreg, soos nou gekodifiseer is deur die *Wet op Bevordering van Administratiewe Geregtigheid*,⁶¹ nie van toepassing is op die arbeidsreg nie, selfs nie op die ontslag van staatsdienswerknemers nie, en is die *Wet op Arbeidsverhoudinge*,⁶² wat die arbeidsreg gekodifiseer het, die wet wat toegepas moet word ten einde aan artikel 23(1) van die *Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika*⁶³ gevolg te gee.⁶⁴

Ten opsigte van die reg op verteenwoordiging, bestaan daar vele pre-*Grondwet* beslissings wat ten gunste van die toelaat van

⁵⁹ Wet 3/2000.

⁶⁰ 2006 27 ILJ 2294 HHA.

⁶¹ Wet 3/2000.

⁶² Wet 66/1995.

⁶³ Wet 108/1996.

⁶⁴ Sien ook Van Eck 2007: 793 ev.

regsverteenwoordiging by 'n dissiplinêre verhoor is, veral waar die geskil of feite van 'n komplekse aard is.⁶⁵ Dit blyk dat die toets wat voorheen toegepas was, dié van benadeling is,⁶⁶ wat in ooreenstemming is met die toets wat by arbitrasieverrigtinge toegepas word. Die destydse Nywerheidshof het 'n diskresie gehad om 'n bevel te maak dat regsverteenwoordiging by 'n dissiplinêre verhoor toegelaat word waar dit vooraf deur die ander party geweier is.⁶⁷

Tans word daar aan die Goeie Praktykskode⁶⁸ gevolg gegee, wat as riglyn dien tot effek dat die werknemer op bystand van 'n vakbondverteenwoordiger of 'n mede-werknemer geregtig is.⁶⁹

Die beginsel van verteenwoordiging deur 'n mede-werknemer is met respek naïef. Skrywer het gevind dat mede-werknemers alte dikwels onder werksdruk is, en gevolglik nie as verteenwoordiger wil optree nie. Indien wel aangestel as verteenwoordiger, is gevind dat hulle vanweë werksdrukte die verhoor so vinnig as moontlik wil afhandel, wat tot nadeel van die aangeklaagde werknemer kan wees. Nog meer sorgwekkend is dat 'n mede-werknemer dikwels nie toegerus is om 'n aangeklaagde werknemer in 'n verhoor na 'n ongeval na behore te verteenwoordig nie.

Indien in gedagte gehou word dat 'n werknemer se loopbaan en reputasie op die spel is, gekoppel aan die dikwels uiters ingewikkelde feite van 'n

⁶⁵ *Ibhayi City Council v Yantolo* 1991 12 ILJ 1005 E; *Lace v Diack* 1992 13 ILJ 860 W; *Mabaso v Labcon* 1994 15 ILJ 1134 IC; *Cuppan v CapeDisplay Supply Chain Services* 1995 16 ILJ 846 D.

⁶⁶ *National Union of Textile Workers v Braitex* 1987 8 ILJ 794 IC; *NUM v Matla Coal* 1988 9 ILJ 1068 IC.

⁶⁷ *Morali v President of the Industrial Court* 1986 7 ILJ 690 C; *SA Electrical Workers Association v Amcoal Collieries Ltd (Goedehoop Colliery)* 1988 9 ILJ 1126 IC.

⁶⁸ *Wet op Arbeidsverhoudinge* 66/1995: Bylae 8 Goeie Praktykskode: Ontslag: Item 4(1). Sien ook Van Jaarsveld in Van Jaarsveld en Van Eck 2006: 158.

⁶⁹ Sien ook Van Jaarsveld in Van Jaarsveld en Van Eck 2006: 158.

ongeval, is dit sorgwekkend dat die Wetgewer dit goedgevind het om die aangeklaagde werknemer regsverteenvoording te ontsê. Dit word aan die hand gedoen dat die aangeklaagde werknemer minstens die keuse moet hê om regsverteenvoording vir die verhoor te bekom.⁷⁰ Ten opsigte van ander oortredings van 'n eenvoudige aard, byvoorbeeld wanneer 'n werknemer dissiplinêr verhoor moet word op grond van eenvoudige wangedrag soos laatkommery, skeltaal en dies meer, kan met verteenwoordiging deur 'n mede-werknemer of vakbondverteenvoordiger volstaan word.

In die saak van *Hamata v Chairperson, Peninsula Technikon Disciplinary Committee*⁷¹ het die Hoogste Hof van Appél opgemerk dat, minstens ten opsigte van statutêre werkgewers, die uitsluiting van regsverteenvoording kan neerkom op 'n inbreuk op die grondwetlike reg op billike arbeidspraktyke en/of billike administratiewe handeling. Die Arbeidshof is egter onwillig om te aanvaar dat daar 'n reg op regsverteenvoording by dissiplinêre verhore bestaan.⁷²

Dit word aan die hand gedoen dat regsverteenvoording toegelaat behoort te word by alle dissiplinêre verhore wat uit ongevallige voortspruit, aangesien:

- 1) die verhoor hoogs ingewikkeld en regstegnies is as gevolg van die ingewikkelde statutêre en gemeenregtelike regsaspekte wat op 'n ongeval betrekking het;
- 2) die proses deur beperking van geskilpunte verkort kan word;
- 3) sinvolle kruisverhoor gelei en betoog gelewer kan word; en

⁷⁰ Sien ook Grogan 2005: 196.

⁷¹ 2002 23 ILJ 1531 SCA. Sien ook Grogan 2005: 195-196.

⁷² *Majola v MEC, Department of Public Works, Northern Province* 2004 25 ILJ 131 LC.

4) oorwoë uitspraak gelewer kan word.

In die geval waar meer as een werknemer dissiplinêr verhoor moet word, is in die saak van *Slagmont v Building, Construction and Allied Workers' Union*⁷³ beslis dat dit nie 'n vereiste is dat die werknemers gesamentlik verhoor word nie, mits die besluit om hulle nie gesamentlik te verhoor nie arbitrêr, kwelsugtig of onredelik is nie.

Ten opsigte van die tyd waarbinne 'n verhoor moet plaasvind, moet dit so spoedig moontlik plaasvind, maar terselfdertyd moet voldoende geleentheid vir voorbereiding aan die werknemer gegee word.⁷⁴ Dit word aan die hand gedoen dat 'n spoedige verhoor ongerief vir die partye verminder, asook 'n finansiële voordeel vir die werkgewer inhou dat indien die werknemer met volle voordele geskors is, daar so spoedig moontlik uitsluitel kan wees oor die saak. Rakende 'n voorsittende beampte vir die verhoor in die teenwoordigheid van die werknemer moet dit deur 'n onpartydige voorsittende beampte/dissiplinêre liggaam hanteer word⁷⁵ hetsy die voorsittende beampte aan die werkgewer se onderneming verbonde is al dan nie. Die klem moet te alle tye op onpartydigheid val.

Voldoende geleentheid moet vir die aflegging van tersaaklike getuienis⁷⁶ deur beide kante en 'n billike geleentheid tot kruisverhoor⁷⁷ rakende relevante aspekte gebied word, en dat die dienste van 'n tolk verkry moet word indien nodig,⁷⁸ aangesien die aangeklaagde werknemer die

⁷³ 1995 1 SA 742 A.

⁷⁴ Fouché (red.) 1998: 284.

⁷⁵ Fouché (red.) 1998: 284; Grogan 2005: 197; Van Jaarsveld in Van Jaarsveld en Van Eck 2006: 159.

⁷⁶ *Wet op Arbeidsverhoudinge* 66/1995: Bylae 8: Item 4(1); Fouché (red.) 1998: 284; Grogan 2005: 196-197; Van Jaarsveld in Van Jaarsveld en Van Eck 2006: 158.

⁷⁷ Fouché (red.) 1998: 284; Grogan 2005: 197; Van Jaarsveld in Van Jaarsveld en Van Eck 2006: 158.

⁷⁸ Fouché (red.) 1998: 284.

grondwetlike reg het dat die verrigtinge in 'n taal wat hy/sy kan verstaan, aangebied word.⁷⁹

Dit word verder aan die hand gedoen dat alle getuienis behoorlik genotuleer word, ter beperking van enige onsekerheid oor die inhoud van die getuienis, asook vir gebruik tydens latere verrigtinge.⁸⁰

In die geval waar 'n werknemer hom aan wangedrag skuldig gemaak het deur die oorsaak te wees van 'n ongeval en besering van 'n mede-werknemer, ontstaan die vraag: Wanneer is wangedrag van sò 'n ernstige aard dat dit ontslag regverdig? As algemene reël word aanvaar dat wangedrag ernstig genoeg is om ontslag te regverdig indien die wangedrag die voortsetting van 'n werkgewer/werknemerverhouding onhoudbaar maak.⁸¹ Dit word aan die hand gedoen dat faktore soos die aard en erns van die ongeval, of daar opset of nalatigheid ter sprake is asook die gevolge van die ongeval 'n rol sal speel ter vasstelling of die voortsetting van 'n werkgewer/werknemerverhouding houdbaar is. Dit word aan die hand gedoen dat geleentheid vir getuienislewering en/of betoog ter strafversagting gebied moet word. 'n Straf moet in ooreenstemming met die werkgewer se dissiplinêre kode opgelê word, welke kode met die heersende reg versoenbaar moet wees, alternatiewelik indien geen dissiplinêre kode bestaan nie, moet 'n straf opgelê word wat die omstandighede en billikheid in ag neem.⁸²

Ten opsigte van billikheid, is in die saak van *National Union of*

⁷⁹ *Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika* 108/1996: art 35(3)(k).

⁸⁰ Sien ook Grogan 2005: 197.

⁸¹ Fouché (red.) 1998: 282; Grogan 2004: 99-100.

⁸² Thompson en Benjamin 1996: AA2-141 tot AA2-143; Van Jaarsveld in Van Jaarsveld en Van Eck 2006: 159-160.

Mineworkers v Free State Consolidated Gold Mines (Operations),⁸³ wat met 'n ontslag van werkers na 'n onwettige staking en herhaalde waarskuwings, met goedkeuring uit *Cameron ea*⁸⁴ aangehaal dat:

Fairness is a broad concept in any context, ... It means that the dismissal must be justified according to the requirements of equity when all the relevant features of the case - including the action with which the employee is charged - are considered. Ultimately, the task of the court is to pass a moral or value judgment.

In beginsel word wangedrag soos deelname aan onwettige stakings, gebruik van skeltaal, om medewerknemers met die dood te dreig, om te slaap aan diens, growwe oneerlikheid, opsetlike saakbeskadiging, growwe insubordinasie, opsetlike bedreiging van die veiligheid van 'n ander asook besering van 'n ander as geldige gronde vir ontslag beskou, mits aan die volgende vereistes voldoen word.⁸⁵

1. Die ontslag moes voorafgegaan gewees het deur 'n billike verhoor ten einde die werknemer in staat te stel om homself te verdedig.
2. Die werkgever moes bewys het dat die werknemer die wangedrag begaan het.
3. Die wangedrag moet van só 'n aard wees dat die voortgesette werksverhouding onmoontlik of ondraaglik is.
4. Die werkgever moes 'n straf minder drasties as ontslag oorweeg het.

In beginsel sal 'n sanksie van summiere ontslag slegs geregverdig wees by 'n skuldigbevinding aan wangedrag waar 'n misdadige element betrokke is,

⁸³ 1996 1 SA 422 A: 446. Sien ook *Council for Scientific and Industrial Research v Fijen* 1996 2 SA 1 A.

⁸⁴ 1989: 144-145.

⁸⁵ Grogan 2005: 166. Sien ook Van Jaarsveld in Van Jaarsveld en Van Eck 2006: 159.

byvoorbeeld diefstal, aanranding en intimidasie.⁸⁶ Uit daardie hoek beskou, word dit aan die hand gedoen dat by die oorweging van 'n gepaste sanksie na 'n skuldigbevinding aan wangedrag weens die veroorsaking van 'n ongeval, die klem op die vraag of daar growwe nalatigheid of *dolus eventualis* aanwesig was, geplaas behoort te word. Growwe nalatigheid of *dolus eventualis* sal waarskynlik 'n ontslag tot gevolg hê, en behoort ontslag in beginsel 'n gepaste sanksie te wees.

Tydens uitspraak behoort redes vir enige beslissing verskaf te word, en die werknemer se aandag behoort gevestig te word op sy reg om die geskil na die Kommissie vir Versoening, Bemiddeling en Arbitrasie te verwys.⁸⁷ Die *Wet op Arbeidsverhoudinge*⁸⁸ bepaal dat:

Indien die werkgewer ontslaan word, moet die werknemer oor die rede vir ontslag ingelig word en herinner word aan enige reg om die aangeleentheid te verwys na 'n raad met jurisdiksie of die Kommissie⁸⁹ of vir beslegting deur enige geskilbeslegtingsprosedure ingestel ingevolge 'n kollektiewe ooreenkoms.

Die vraag ontstaan of die Kommissie vir Versoening, Bemiddeling en Arbitrasie geregtig is om die bevinding van ontslag met sy eie mening te vervang. Die relevansie van hierdie aspek is dat die Kommissie vir Versoening, Bemiddeling en Arbitrasie moontlik van mening mag wees dat, alhoewel die bewese feite rakende veroorsaking van die ongeval deur die werknemer dui op die erns daarvan, die voorval nie 'n ontslag regverdig nie.

⁸⁶ Fouché (red.) 1998: 282.

⁸⁷ *Wet op Arbeidsverhoudinge* 66/1995: Bylae 8: Item 4(1). Die werknemer wat na 'n verhoor ontslaan is, het die reg op verkryging van 'n bevel vir dringende tussentydse her-indiensstelling hangende 'n hersieningsaansoek - *Nasionale Bierbrouery v John* NO 1991 1 SA 85 T. Hierdie beslissing is gelewer voor inwerkingtreding van die *Wet op Arbeidsverhoudinge* 66/1995, en is dit onseker of dit nog die regsposisie is. Dit word aan die hand gedoen dat dit steeds die posisie sal wees.

⁸⁸ Wet 66/1995: Bylae 8 Goeie Praktykskode: Ontslag: Item 4(3).

⁸⁹ Kommissie vir Versoening, Bemiddeling en Arbitrasie.

In die saak van *Rustenburg Platinum Mines v CCMA*⁹⁰ is beslis dat indien die werkgewer billik was in sy besluit om 'n werknemer af te dank, en ook 'n billike proses daartoe gevolg het, is die Kommissie vir Versoening, Bemiddeling en Arbitrasie nie geregtig om die ontslag met 'n ander bevinding te vervang nie.

7.2.2 ENGELAND

Die *Employment Act*⁹¹ maak vir 'n standaard geskilbeslegtingsproses en 'n alternatiewe aangepaste proses voorsiening.⁹² Die standaard proses bestaan uit drie stappe, wat eerstens uit 'n vooraf-kennisgewing bestaan met besonderhede van die klag wat ontslag mag regverdig, en uitnodiging tot 'n verhoor (genoem 'n "meeting"), tweedens die verhoor en laastens die appèlproses.⁹³

Ten opsigte van die verhoor bepaal die *Employment Act*⁹⁴ in artikel 2 dat:

1. *The meeting must take place before action is taken, except in the case where the disciplinary action consists of suspension.*
2. *The meeting must not take place unless –*
 - a) *the employer has informed the employee what the basis was for including in the statement under paragraph 1(1) the ground or grounds given in it, and*
 - b) *the employee has had a reasonable opportunity to consider his response to that information.*
 - c) *The employee must take all reasonable steps to attend the meeting.*
 - d) *After the meeting, the employer must inform the employee of his decision and notify him of the right to appeal against the decision if he is not satisfied with it.*

⁹⁰ 2006 27 ILJ 2076 HHA.

⁹¹ *Employment Act* 22/2002: Bylae 2 Deel 1.

⁹² Kidner 2003: 336-337.

⁹³ Wet 22/2002: Bylae 2 Deel 1: arts 1, 2 en 3.

⁹⁴ Wet 22/2002: Bylae 2 Deel 1.

Die alternatiewe aangepaste proses bestaan uit twee stappe, wat eerstens uit 'n kennisgewing bestaan met besonderhede van die klag wat tot die werknemer se ontslag gelei het, redes vir die ontslag en die werknemer se regte met betrekking tot 'n appèl, en tweedens die appèlproses.⁹⁵ Die *Employment Act*⁹⁶ in artikel 4 bepaal dat:

The employer must –

a) set out in writing –

(i) the employee's alleged misconduct which has led to the dismissal,

(ii) what the basis was for thinking at the time of the dismissal that the employee was guilty of the alleged misconduct, and

(iii) the employee's right to appeal against dismissal, and

b) send the statement, or a copy of it, to the employee.

Dit is duidelik dat die verskil tussen die twee prosesse daarin geleë is dat die standaardproses op die geval waar dissiplinêre stappe beoog word, gemik is, en die alternatiewe proses vir die geval waar 'n werknemer summier ontslaan is, voorsiening maak.

In die Engelse reg is onbekwaamheid, wangedrag, oortolligheid en verbreking van 'n regsplig die vier erkende gronde waarop 'n werknemer ontslaan kan word.⁹⁷

Rakende gronde vir ontslag bepaal die *Employment Rights Act*⁹⁸ in artikel 98(2) daarvan dat:

A reason falls within this subsection if it–

a) relates to the capability or qualifications of the employee for performing work of the kind which he was employed by the employer to do,

b) relates to the conduct of the employee,

c) is that the employee was redundant, or

⁹⁵ *Employment Act* 22/2002: Bylae 2 Deel 1: arts 4 en 5.

⁹⁶ Wet 22/2002: Bylae 2 Deel 1.

⁹⁷ *Employment Rights Act* 18/1996: art 98(2); Smith en Wood 1989: 268-269; Whincup 1990: 121; Kidner 2003: 249.

⁹⁸ Wet 18/1996.

- d) *is that the employee could not continue to work in the position which he held without contravention (either on his part or on that of his employer) of a duty or restriction imposed by or under an enactment.*

‘n Verskil word in die hantering van wangedrag en onbekwaamheid aangetref.⁹⁹ Voorbeelde van wangedrag is ongehoorsaamheid, afwesigheid sonder verlof, agtelosigheid en misdadige optrede,¹⁰⁰ terwyl swak werksprestasie en swak gesondheid onder onbekwaamheid ressorteer.¹⁰¹

Whincup¹⁰² is van mening dat ‘n werknemer oor die algemeen nie ontslaan behoort te word indien die werknemer eerlike foute (“honest mistakes”) maak nie. Dit sal van die graad daarvan afhanklik wees, en meen Whincup¹⁰³ in daardie verband dat:

A very high standard of expertise would normally be required in medical posts, for example, or others involving health and safety. An example is Taylor v Alidair,¹⁰⁴ above, where the Court of Appeal upheld the dismissal of an airline pilot for a ‘first offence’ of landing an aircraft heavily and damaging it. In other contexts errors may be more forgiveable – at least on the first occasion.

Die regsplig op werknemers vervat in die *Health and Safety at Work etc. Act*¹⁰⁵ sorteer onder die genoemde vierde grond vir ontslag, naamlik ‘n ontslag gegrond op verbreking van ‘n regsplig.¹⁰⁶ Die *Health and Safety at Work etc. Act*¹⁰⁷ bepaal in artikel 7 daarvan dat:

- It shall be the duty of every employee while at work -*
- b) *to take reasonable care for the health and safety of himself and of other persons who may be affected by his acts or omissions at work; and*
 - c) *as regards any duty or requirement imposed on his employer or any other person by or under any of the relevant statutory provisions, to co-operate with him so far as is necessary to enable that duty or requirement to be performed or complied with.*

⁹⁹ Smith en Wood 1989: 278-281.

¹⁰⁰ Whincup 1990: 131-142.

¹⁰¹ Whincup 1990: 123-124.

¹⁰² 1990: 125.

¹⁰³ 1990: 125.

¹⁰⁴ 1978 IRLR 82.

¹⁰⁵ Wet 37/1974: art 7.

¹⁰⁶ Whincup 1990: 142-143.

¹⁰⁷ Wet 37/1974.

Whincup¹⁰⁸ meen verder dat alhoewel 'n werkgewer geregtig is om 'n werknemer te ontslaan vanweë herhaaldelike weierings om veiligheidsmaatreëls na te kom, dit uit 'n praktiese oogpunt nie die beste wyse is om beroepsveiligheidsprobleme te oorbrug nie. Op grond van vier beslissings¹⁰⁹ doen Whincup¹¹⁰ die volgende riglyne aan die hand:

- a) Die werkgewer moet verseker dat die werknemer van al die gevare bewus is.
- b) Die werkgewer moet verseker dat die werknemer bekend is met al die voorsorgmaatreëls wat teen die gevare getref kan word.
- c) Die werkgewer moet verseker dat die voorsorgmaatreëls beskikbaar is.
- d) Die werkgewer moet verseker dat die werknemer bewus is dat die voorsorgmaatreëls beskikbaar is.

7.2.3 KANADA

Vroeër was daar 'n denkrigting dat indien 'n werknemer nie sy verpligting nakom om die nodige vaardigheid en sorgsaamheid aan die dag te lê nie, mag sodanige werknemer summier ontslaan word.¹¹¹ Die basis hiervan was dat die werknemer by diensaanvaarding voorgegee het dat hy oor die nodige vaardighede en sorgsaamheid beskik.¹¹² In die moderne arbeidsreg is hierdie

¹⁰⁸ 1990: 143.

¹⁰⁹ *Woods v Durable Suites* 1953 2 All ER 391; *Crookall v Vickers Armstrong* 1955 2 All ER 12; *Qualcast v Haynes* 1959 AC 743; *McWilliams v Arroll* 1962 1 All ER 623, soos aangehaal in Whincup 1990: 223-224.

¹¹⁰ 1990: 223-224.

¹¹¹ Arthurs ea 1988: 125.

¹¹² Arthurs ea 1988: 125.

denkrioting nie toepaslik nie.¹¹³

Die Kanadese reg tref ‘n onderskeid tussen enersyds opsetlike wangedrag en andersyds ander gevalle waar die werknemer nie sy regsplig ten opsigte van vaardigheid en sorgsaamheid nagekom het nie.¹¹⁴ In beide tipes gevalle mag die werknemer ontslaan word.¹¹⁵

Op ‘n stadium was daar ‘n siening dat ‘n werknemer wat versuim het om vaardigheid en sorgsaamheid aan die dag te lê, sonder kennisgewing ontslaan kon word.¹¹⁶ Dit was gegrond daarop dat die werknemer by diensaanvaarding voorgegee het dat hy/sy oor die nodige vaardighede beskik om die werk na behore te doen.¹¹⁷ Dié siening is egter onredelik, en onhoudbaar in die moderne arbeidsreg.¹¹⁸ Tans is die reg om ‘n werknemer te ontslaan sonder kennisgewing, gereserveer vir gevalle waar daar opsetlike wangedrag aan die kant van die werknemer was.¹¹⁹

Die werkgewer is geregtig om ‘n werknemer summier te ontslaan, maar slegs in die geval van opsetlike wangedrag (“wilful misconduct”).¹²⁰ Arthurs ea¹²¹ beskryf opsetlike wangedrag as volg:

Perhaps the best way of putting it is that where the conduct of the employee can be said to be a wilful repudiation of her/his obligations to abide by the essential elements of the contract, it can be treated as wilful misconduct. Thus, repeated insolence, drunkenness or morally improper behaviour would amount to wilful misconduct.

¹¹³ Arthurs ea 1988: 125.

¹¹⁴ Arthurs ea 1988: 125.

¹¹⁵ Arthurs ea 1988: 125.

¹¹⁶ Arthurs ea 1988: 125.

¹¹⁷ Arthurs ea 1988: 125.

¹¹⁸ Arthurs ea 1988: 125.

¹¹⁹ Arthurs ea 1988: 125.

¹²⁰ *Employment Standards Act 112/1974*: art 40; Arthurs ea 1988: 125.

¹²¹ 1988: 140.

Die werkgewer se remedies is summiere ontslag, 'n eis om skadevergoeding sowel as 'n interdik.¹²²

Kollektiewe bedinging speel egter 'n belangrike rol in die Kanadese arbeidsreg, en word diensvoorwaardes vir werknemers dikwels in kollektiewe ooreenkomste vervat.¹²³

Kollektiewe ooreenkomste bevat aspekte soos posbeskrywings, senioriteit, lone, werksure en dissiplinêre maatreëls insluitend ontslag.¹²⁴ Die meerderheid kollektiewe ooreenkomste bepaal dat 'n werknemer slegs ontslaan mag word indien daar "just cause", soms "just and reasonable cause" wat die ontslag regverdig, bestaan.¹²⁵

Ingevolge kollektiewe ooreenkomste mag 'n werknemer wat deur die werkgewer dissiplineer is, 'n grief aanhangig maak, en indien onopgelos, dit vir arbitrasie verwys word.¹²⁶

Arthurs ea¹²⁷ meld dat die meeste griewe wat vir arbitrasie verwys word, oor gevalle handel waar werknemers deur werkgewers gedissiplineer is. Griewe word gewoonlik deur die werknemersvakbond namens die werknemer hanteer.¹²⁸

Indien die grief nie opgelos is nie, word dit vir 'n verpligte arbitrasie verwys, onafhanklik daarvan of die kollektiewe ooreenkoms dit so bepaal al

¹²² Arthurs ea 1988: 140-142.

¹²³ Arthurs ea 1988: 297.

¹²⁴ Arthurs ea 1988: 298.

¹²⁵ Arthurs ea 1988: 316.

¹²⁶ Arthurs ea 1988: 303.

¹²⁷ 1988: 315.

¹²⁸ Arthurs ea 1988: 303.

dan nie.¹²⁹

Die arbitrasie word hanteer deur 'n raad bestaande uit 'n voorsitter en twee ander lede, welke ander raadslede deur die werkgever en werknemer elk benoem word, alhoewel 'n kollektiewe ooreenkoms kan bepaal dat daar slegs 'n voorsitter mag wees.¹³⁰

Tydens die arbitrasie mag partye deur regsverteenwoordigers bygestaan word, alhoewel veral werknemersvakbonde na eie keuse gewoonlik slegs hul eie beamptes in die verrigtinge gebruik.¹³¹

7.2.4 VERENIGDE STATE VAN AMERIKA

Die gemeenregtelike posisie in die Verenigde State van Amerika is dat 'n vaste-termyn dienskontrak slegs op goeie gronde deur enige van die partye gekanselleer mag word, terwyl 'n onbepaalde termyn dienskontrak gekanselleer mag word "for good cause, bad cause or no cause at all".¹³² Die term "good cause" word omskryf as:¹³³

... reasonable job-related grounds for dismissal for legitimate business reasons.

Die moderne arbeidswetgewing het egter die posisie verander, en word werknemers teen onwettige afdanking beskerm.¹³⁴ Daarbenewens het 'n werknemer wat sonder geldige rede ontslaan is, 'n eis om skadevergoeding

¹²⁹ Arthurs ea 1988: 303-304.

¹³⁰ Arthurs ea 1988: 304.

¹³¹ Arthurs ea 1988: 306.

¹³² Goldman 1984: 75.

¹³³ Fick 1997: 79.

¹³⁴ *National Labor Relations Act 1935*: art 7; Goldman 1984: 77.

teen die werkgewer.¹³⁵

Daar bestaan geen voorgeskrewe prosedure vir beëindiging van 'n dienskontrak nie, en dit blyk dat die prosedure in die dienskontrak gereël moet word.¹³⁶

Die arbeidsreg van die Verenigde State van Amerika word oorheers deur kollektiewe bedinging, as gevolg waarvan daar lywige en gedetailleerde ooreenkomste bestaan wat feitlik elke aspek van werkgewer-werknemers verhoudings dek.¹³⁷ Dienskontrakte word gewoonlik op voorwaardes wat kollektief beding is, opgestel.¹³⁸

In die Verenigde State van Amerika word 'n onderskeid tussen wangedrag en onbekwaamheid getref, en mag 'n werknemer in beide gevalle ontslaan word.¹³⁹

Voorbeelde van wangedrag is ontrouheid, oneerlikheid en ongehoorsaamheid.¹⁴⁰ 'n Voorbeeld van onbekwaamheid is swak gesondheid weens besering of siekte, en word 'n verskil getref tussen kort- en langtermyn onbekwaamheid.¹⁴¹

Ten aansien van regsverteenvoordiging, geld die volgende:

1. Dissiplinerings van vakbondlede deur die vakbond self:

¹³⁵ Goldman 1984: 79-80; Goldman 1996: 80-81.

¹³⁶ Goldman 1984: 79; Goldman 1996: 79; Fick 1997: 78.

¹³⁷ Goldman 1984: 21.

¹³⁸ Goldman 1984: 79.

¹³⁹ Goldman 1984: 77-78; Goldman 1996: 79.

¹⁴⁰ Goldman 1996: 67.

¹⁴¹ Goldman 1996: 78.

Die *Labor-Management Reporting and Disclosure Act*¹⁴² bepaal dat die basiese reëls van billikheid toegepas moet word, wat 'n skriftelike klag insluit, asook 'n redelike geleentheid om ter verdediging voor te berei en 'n volledige en billike verhoor.¹⁴³ Die reg tot 'n volledige en billike verhoor sluit die reg om te kruisverhoor en eie getuienis aan te bied, in.¹⁴⁴ Alhoewel laasgenoemde die reg tot verteenwoordiging insluit, is in etlike hofbeslissings bevind dat verteenwoordiging vir werknemers tot leke-vertteenwoordiging beperk is, en nie regsvertteenwoordiging insluit nie.¹⁴⁵

2. Tydens kollektiewe bedinging maak beide die werkgewer en werknemersvakbond van verteenwoordigers gebruik, wat oor die algemeen regsgeleerdes is wat in diens van onderskeidelik die werkgewer en vakbond is.¹⁴⁶
3. Tydens beregting van arbeidsgeskillen by wyse van arbitrasie volgens 'n prosedure wat deur 'n kollektiewe ooreenkoms gereël is, mag die partye na eie keuse deur 'n regsvertteenwoordiger verteenwoordig word.¹⁴⁷
4. Nadat 'n werknemer afgedank is, kan 'n klag gegrond op 'n onbillike arbeidspraktyk by die National Labor Relations Board aanhangig gemaak word, welke saak volgens die voorskrifte van die *National Labor Relations Act*¹⁴⁸ hanteer word. By die verhoor tree 'n "Administrative Law Judge" as die voorsittende beampte op, die saak word in opdrag van die "General

¹⁴² *Labor-Management Reporting and Disclosure Act* 1959.

¹⁴³ Goldman 1984: 199.

¹⁴⁴ Goldman 1984: 199.

¹⁴⁵ Goldman 1984: 199.

¹⁴⁶ Goldman 1984: 226.

¹⁴⁷ Goldman 1984: 324.

¹⁴⁸ *National Labor Relations Act* 1935; Goldman 1984: 294.

Counsel” deur ‘n “regional field attorney” aangebied, en die werknemer sowel as werkgever is op regsverteenvoording geregtig.¹⁴⁹

7.3 HANTERING VAN DIE BESEERDE WERKNEMER SE DIENSKONTRAK

7.3.1 SUID-AFRIKA

Die *Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika*¹⁵⁰ bepaal dat elke persoon die reg op billike arbeidspraktyke het.¹⁵¹ Verder bepaal die *Wet op Arbeidsverhoudinge*¹⁵² dat elke werknemer die reg het om nie onbillik ontslaan te word nie. Die moderne arbeidsreg vereis dat ‘n beseerde werknemer se dienskontrak nie noodwendig na die plaasvind van ‘n beroepsbesering in gedrang kom nie.¹⁵³

Die werkgever het gevolglik na die plaasvind van ‘n beroepsbesering of die opdoen van ‘n beroepsiekte steeds verpligtinge teenoor die werknemer, maar dit is vanselfsprekend dat hierdie verpligtinge nie onbepaald kan voortduur nie. Dit is onbillik om van die werkgever te verwag om die beseerde werknemer wat nie die werk kan verrig nie, vir ‘n onbepaalde tyd in sy diens te hou.¹⁵⁴ Die werkgever is geregtig om die dienskontrak te beëindig indien die werknemer se afwesigheid vanweë siekte of ‘n besering

¹⁴⁹ Goldman 1984: 295.

¹⁵⁰ Wet 108/1996.

¹⁵¹ Wet 108/1996: art 23(1).

¹⁵² Wet 66/1995: art 185.

¹⁵³ Fouché (red.) 1998: 28.

¹⁵⁴ Fouché (red.) 1998: 283.

‘n onredelike tydperk duur.¹⁵⁵ Dit word aan die hand gedoen dat nie net siekte nie, maar ook beserings hieronder sal ressorteer.

Die *Wet op Arbeidsverhoudinge*¹⁵⁶ bepaal in die Goeie Praktykskode:

- (3) ... ontslag outomaties onbillik is indien die rede vir die ontslag is dat dit die fundamentele regte van werknemers en vakbonde skend of 'n rede is wat in artikel 187 genoem word. Hierdie redes sluit in deelname aan 'n wettige staking, beoogde of werklike swangerskap, en diskriminerende optredes.
- (4) In gevalle waar die ontslag nie outomaties onbillik is nie, moet die werkgever aantoon dat die rede vir ontslag verband hou met die werknemer se gedrag, geskiktheid of bekwaamheid, of gebaseer is op die bedryfsvereistes van die besigheid. Indien die werkgever versuim om dit te doen of versuim om te bewys dat die ontslag ooreenkomstig 'n billike prosedure gedoen is, is die ontslag onbillik.

Daar bestaan geen voorskrif in die Wet oor die prosedure wat die werkgever moet volg ten einde finaliteit te verkry rakende die voortsetting al dan nie van die beseerde werknemer se dienskontrak nie. Die *Wet op Arbeidsverhoudinge*¹⁵⁷ bepaal dat:

- (2) In die proses van die ondersoek bedoel in subartikel (1) behoort die werknemer die geleentheid gebied te word om aangehoor te word en om deur 'n vakbondvertegenwoordiger of medewerknemer bygestaan te word.
- (3) Die graad van ongeskiktheid is tersaaklik ter bepaling van die billikheid van enige ontslag. Die oorsaak van die ongeskiktheid kan ook tersaaklik wees. In die geval van sekere soorte ongeskiktheid, byvoorbeeld alkoholisme of dwelmmisbruik, sou berading en rehabilitasie toepaslike stappe kon wees wat 'n werkgever kan oorweeg.
- (4) Besondere oorweging moet geskenk word aan werknemers wat by die werk beseer word of wat deur werk-verwante siektes ongeskik raak. Die howe het aangedui dat die plig van die werkgever om die ongeskiktheid van die werknemer te akkommodeer, in hierdie omstandighede swaarder is.

¹⁵⁵ Fouché (red.) 1998: 28; Landman in Strydom (red.) 2001: 107.

¹⁵⁶ Wet 66/1995: Bylae 8: Goeie Praktykskode: Ontslag: Item 2, paragrawe (3) en (4).

¹⁵⁷ Wet 66/1995: Bylae 8: Goeie Praktykskode: Ontslag: Item 10(2), 10(3) en 10(4).

Die *Wet op Arbeidsverhoudinge*¹⁵⁸ bevat riglyne vir die hantering van 'n werknemer wat beseer is en ongeskik is vir werk. Dit lees soos volg:¹⁵⁹

Ongeskiktheid op grond van swak gesondheid of besering kan tydelik of permanent wees. Waar 'n werknemer tydelik nie daartoe in staat is om in hierdie omstandighede te werk nie, moet die werkgever die omvang van die ongeskiktheid of besering ondersoek. Indien die werknemer waarskynlik afwesig sal wees vir 'n tydperk wat in die omstandighede onredelik lank is, moet die werkgever alle moontlike alternatiewe buiten ontslag ondersoek. Wanneer alternatiewe oorweeg word, sou as tersaaklike faktore in ag geneem kon word die aard van die werk, die tydperk van afwesigheid, die erns van die siekte of besering en die moontlikheid om 'n tydelike plaasvervanger vir die siek of beseerde werknemer te kry. In gevalle van permanente ongeskiktheid moet die werkgever die moontlikheid van alternatiewe diens, of van die aanpassing van die pligte of werkomstandighede van die werknemer ondersoek ten einde die werknemer se ongeskiktheid te akkommodeer.

Landman¹⁶⁰ bespreek nie 'n spesifieke proses nie, maar meen dat die werkgever 'n ondersoek na die werknemer se situasie moet instel.

Grogan¹⁶¹ meen dat die werkgever met die werknemer moet konsulteer. Hy stel 'n konsultasie- of beradingsproses voor, met die volgende inhoud:¹⁶²

Whatever the nature of the illness or injury, the employer must attempt to assess the severity and nature of the incapacity and the employee's prognosis. ... Counselling or consultation in this context is not to be confused with disciplinary action. The purpose of counselling is not to devise a 'punishment' for the employee, but rather to mutually consider how the employee might avoid illness in the future, with the aid if necessary of medical assistance, or to find a possible cure. In the course of discussion the parties might think of methods by which the adverse effects of the employee's incapacity on the employer's business might be reduced. If, ultimately, the employees are warned that further absences due to illness might imperil their jobs, consultation might still urge the employee to do whatever possible to remedy the problem.

¹⁵⁸ Wet 66/1995: Bylae 8: Goeie Praktykskode: Ontslag: Item 10-11. Sien ook Grogan 2005: 216.

¹⁵⁹ Wet 66/1995: Bylae 8: Goeie Praktykskode: Ontslag: Item 10(1).

¹⁶⁰ Strydom (red.) 2001: 108.

¹⁶¹ 2004: 212; 2005: 218.

¹⁶² Grogan 2004: 212.

Van Jaarsveld¹⁶³ hanteer nie 'n spesifieke proses byvoorbeeld 'n ondersoek- of konsultasieproses nie, maar toon duidelik die vereistes waaraan 'n proses moet voldoen. Hy meen dat 'n werknemer nie vanweë 'n besering of swak gesondheid¹⁶⁴ ontslaan mag word nie, tensy:¹⁶⁵

1. Die werknemer persoonlik of deur middel van 'n verteenwoordiger sy saak kon stel;
2. Die oorsaak van die ongeskiktheid oorweeg is;
3. Die werknemer nie in staat is om die werk te verrig nie;
4. Dit nie moontlik is om die betrokke werknemer se werksomstandighede of pligte aan te pas nie;
5. Daar geen geskikte alternatiewe pos beskikbaar is nie; en
6. Die oorsaak van die ongeskiktheid en ander omstandighede ontslag regverdig.

In die sake van *AECI Explosives Ltd (Zomerveld) v Mambalu*,¹⁶⁶ *Camhee v Parkmore Travel*¹⁶⁷ en *National Union of Mineworkers v Rustenburg Base Metals Refineries*¹⁶⁸ wat handel oor die wyse van hantering van beseerde werknemers, is beslis dat 'n billike prosedure vereis word, en indien dit nie noodwendig in ooreenstemming is met die Wet nie, maar steeds billik, sal 'n ontslag in orde wees. Die onderskeie beseerde werknemers is op grond van operasionele vereistes ontslaan, en die onderskeie ontslagte is in orde bevind.

Landman¹⁶⁹ meen tereg dat die ontslag op onbekwaamheid gebaseer moet

¹⁶³ Van Jaarsveld en Van Eck 2006: 164-165.

¹⁶⁴ Myns insiens swak gesondheid wat deur 'n besering of siekte veroorsaak is.

¹⁶⁵ Van Jaarsveld in Van Jaarsveld en Van Eck 2006: 164-165.

¹⁶⁶ 1995 ILJ 1505 AAH.

¹⁶⁷ 1997 BLLR 180 KVBA.

¹⁶⁸ 1993 14 ILJ 1094 AH.

¹⁶⁹ Strydom (red.) 2001: 108.

wees, en nie op operasionele vereistes nie, aangesien elkeen verskillende velde dek en elkeen sy eie stel reëls het wat ingevolge die *Wet op Arbeidsverhoudinge*¹⁷⁰ nagekom moet word, gevolglik dat hierdie prosesse nie in ooreenstemming is met die Goeie Praktykskode van die *Wet op Arbeidsverhoudinge*¹⁷¹ nie.

Dit word aan die hand gedoen dat 'n billike en werkbare proses vir die hantering van die beseerde of siek werknemer 'n ondersoek is wat onder voorsitterskap van die werkgewer gehou word.¹⁷² Die werkgewer moet kennis van die ondersoek aan die werknemer gee, met inagneming van enige bepalinge in die dienskontrak en dissiplinêre kode. By die ondersoek is die reëls van natuurlike geregtigheid van toepassing, waar die werknemer die geleentheid gebied moet word om sy saak te stel, hetsy persoonlik, deur 'n mede-werknemer, vakbondverteenwoordiger¹⁷³ of selfs deur 'n regsverteenwoordiger, aangesien mede-werknemers dikwels nie toegerus is om met mediese getuienis om te gaan nie.¹⁷⁴

Grogan¹⁷⁵ noem dat in die oorweging van die posisie van die werknemer ten opsigte van voortsetting van die werksverhouding met die beseerde werknemer, die werkgewer verplig is om die aard en erns van die ongeskiktheid en prognose van die werknemer te oorweeg. Dit word aan die hand gedoen dat tydens die ondersoek vasgestel moet word in welke kategorie die arbeidsongeskiktheid val. Tydelike arbeidsongeskiktheid sal noodwendig 'n minder drastiese impak op die uiteindelijke besluit as

¹⁷⁰ Wet 66/1995.

¹⁷¹ Wet 66/1995.

¹⁷² Sien die volledige aanbevelings in Hoofstuk 11.

¹⁷³ *Wet op Arbeidsverhoudinge* 66/1995: Bylae 8: Goeie Praktykskode: Ontslag: Item 10(2).

¹⁷⁴ Na analogie van die *Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika* 108/1996: art 35(3). Vergelyk die opmerkings oor regsverteenwoordiging hierbo by behandeling van die dissiplinêre verhoor.

¹⁷⁵ 2004: 212.

blywende arbeidsongeskiktheid hê. Voorts sal gedeeltelike ongeskiktheid, hetsy tydelik of permanent, anders benader word as blywende arbeidsongeskiktheid.¹⁷⁶

Dit word aan die hand gedoen dat daar gepoog moet word om konsensus oor die kategorie van arbeidsongeskiktheid te verkry.

Die doel van konsensus is dat geskikte alternatiewe werk daarna positief deur alle partye oorweeg kan word. Die *Wet op Arbeidsverhoudinge*¹⁷⁷ bepaal dat:

- (1) *Iemand wat moet bepaal of 'n ontslag weens swak gesondheid of besering onbillik is, moet in ag neem-*
 - (a) *of die werknemer daartoe in staat is om die werk te verrig, al dan nie; en*
 - (b) *waar die werknemer nie daartoe in staat is nie-*
 - (i) *die mate waarin die werknemer wel in staat is om die werk te verrig;*
 - (ii) *die mate waarin die werknemer se werksomstandighede aangepas kan word ten einde die ongeskiktheid te akkommodeer of, waar dit nie moontlik is nie, die mate waarin die werknemer se pligte aangepas kan word; en*
 - (iii) *die beskikbaarheid van enige geskikte alternatiewe werk.*

Ten einde te bepaal in welke kategorie die arbeidsongeskiktheid val, kan van mediese getuienis gebruik gemaak word, wat mediese verslae en getuienis van die betrokke werknemer oor sy toestand, insluit. Die werkgewer is geregtig op afskrifte van mediese verslae en ander dokumentasie wat op die beroepsbesering betrekking het.¹⁷⁸

Die werkgewer behoort ook eerstehandse kennis van die ongeval te hê

¹⁷⁶ Wet 66/1995: Item 10 van Skedule 8; Van Jaarsveld in Van Jaarsveld en Van Eck 2006: 164.

¹⁷⁷ Wet 66/1995: Bylae 8: Goeie Praktykskode: Ontslag: Item 11.

¹⁷⁸ Wet 130/1993.

aangesien die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en -siektes*¹⁷⁹ voorskryf dat die ongeval by die werkgewer aangemeld moet word, en is dit in elk geval onwaarskynlik dat die werkgewer in die gewone gang van besigheid onbewus van die besering sal wees.

Indien dit uit die beskikbare getuienis blyk dat die werknemer onredelik lank van diens sal wees, is die werkgewer verplig om alle alternatiewe buiten ontslag te oorweeg.¹⁸⁰ Relevante faktore by sodanige oorweging is die aard van die betrekking, tydperk van afwesigheid, erns van die besering en die moontlikheid om 'n tydelike werknemer in die plek van die beseerde aan te stel.¹⁸¹ Dit word aan die hand gedoen dat die aard van die werkgewer se onderneming ook 'n faktor is wat oorweeg kan word.

In die geval van blywende arbeidsongeskiktheid moet die werkgewer alternatiewe diens vir die werknemer oorweeg of metodes ondersoek waarvolgens die pos van die beseerde werknemer aangepas kan word ten einde hom te akkomodeer.¹⁸² Waar die werknemer aan diens beseer is, rus daar 'n groter plig op die werkgewer om die beseerde werknemer te akkomodeer as andersins.¹⁸³ Gevalle mag dalk voorkom waar 'n werknemer onwillig is om, alhoewel reeds daartoe in staat, diens te hervat. Dit word aan die hand gedoen dat tydens die ondersoek 'n werkgewersopdrag gegee kan word dat die werknemer op 'n bepaalde datum diens moet hervat. Die doel van so 'n opdrag is dat voor of tydens dienshervatting dit duidelik sal blyk of die werknemer inderdaad nog arbeidsongeskik is al dan nie.¹⁸⁴ Hierdie

¹⁷⁹ Wet 130/1993: art 38(1) .

¹⁸⁰ Grogan 2004: 213-214.

¹⁸¹ Landman in Strydom (red.) 2001: 108; Grogan 2004: 213-214.

¹⁸² *Wet op Arbeidsverhoudinge* 66/1995: Item 10(1) van Bylae 8. Sien ook Landman in Strydom (red.) 2001: 108-109; Grogan 2004: 213-214.

¹⁸³ Wet 66/1995: Item 10(4) van Bylae 8. Sien ook Grogan 2004: 232.

¹⁸⁴ Sien ook Grogan 2004: 212.

werkgewersopdrag moet egter met groot omsigtigheid hanteer word en sal aan alle redelikheidsvereistes moet voldoen.

Alle pogings tot hulp en samewerking aan die beseerde werknemer ten einde sy spesifieke omstandighede te akkommodeer, sal 'n rol speel by die beoordeling van redelikheid. By die beoordeling van die billikheid van die ontslag is die graad van die arbeidsongeskiktheid relevant,¹⁸⁵ en word daar aan die hand gedoen dat die oorsaak van die arbeidsongeskiktheid ook relevant is.

7.3.2 ENGELAND

In die Engelse reg bestaan daar gevalle waar 'n werknemer nie afgedank word nie, maar die dienskontrak word bloot beëindig,¹⁸⁶ byvoorbeeld as gevolg van frustrasie deur siekte of gevangesetting.¹⁸⁷

Frustrasie beëindig 'n dienskontrak outomaties, sonder bevestiging of aanvaarding daarvan deur die werknemer, en is daar geen eis op grond van onbillike ontslag nie.¹⁸⁸

In die saak van *Notcutt v Universal Equipment Co.*¹⁸⁹ het die werkgever aan die siek werknemer twaalf weke kennis gegee van sy beëindiging van die dienskontrak, en het die werknemer in reaksie daarop twaalf weke se kennisgewinggeld geëis. Die hof het die eis afgewys, en beslis dat die

¹⁸⁵ *Wet op Arbeidsverhoudinge* 66/1995: Bylae 8: Goeie Praktykskode: Ontslag: Item 10(3).

¹⁸⁶ Painter en Holmes 2002: 386.

¹⁸⁷ Painter en Holmes 2002: 408.

¹⁸⁸ Painter en Holmes 2002: 408.

¹⁸⁹ 1986 ICR 414.

dienskontrak se beëindiging vanweë frustrasie in orde is. Die hof het egter gemaak dat enige feitestel versigtig ontleed moet word ten einde te bepaal of daar werklik frustrasie van die dienskontrak was, ten einde te verseker dat die beginsel van frustrasie nie misbruik word ten koste van beskerming vir werknemers deur die Wet nie.¹⁹⁰ ‘n Soortgelyke beslissing is in die saak van *Williams v Watsons Luxury Coaches*¹⁹¹ gemaak.

‘n Beseerde werknemer word op ‘n soortgelyke wyse as ‘n siek werknemer sowel as ‘n werknemer wat wangedrag begaan het, hanteer.¹⁹²

7.3.3 KANADA

Afhangend van die aard en erns van die werknemer se mediese toestand, word afwesigheidsperiodes van beseerde/siek werknemers in periodes van lank, middelmatig en kort verdeel.¹⁹³

Daar bestaan geen riglyn vir die duur van elke betrokke periode nie, en sal elke geval op sy eie meriete hanteer word, met inagneming van faktore soos omstandighede by die werksplek, die siekte of besering se prognose en die duur, voorsienbaarheid en tussenposes van die afwesigheid.¹⁹⁴

In die geval van langtermyn siekte of arbeidsongeskiktheid, word dit nie van die werkgever verwag om onbepaald te wag totdat die werknemer sy diens

¹⁹⁰ *Notcutt v Universal Equipment Co.* 1986 ICR 414, soos aangehaal in Painter en Holmes 2002: 409-410.

¹⁹¹ 1990 IRLR 164, soos aangehaal in Painter en Holmes 2002: 410-411.

¹⁹² Sien die vroeëre bespreking..

¹⁹³ Arthurs ea 1988: 94; Bowland 2004: 35.

¹⁹⁴ Bowland 2004: 35.

hervat nie.¹⁹⁵ Indien dit tydens konsultasie met die werknemer aan die hand van mediese getuienis blyk dat dienshervatting nie binne ‘n redelike tyd sal geskied nie, is die werkgever geregtig om die beseerde werknemer te ontslaan.¹⁹⁶ Arthurs ea¹⁹⁷ noem dat in só ‘n geval die dienskontrak vanweë frustrasie beëindig mag word. In die geval van korter periodes moet gepoog word om, sonder onnodige ongerief vir die werkgever, die werknemer te akkommodeer.¹⁹⁸

Dit word van die werkgever verwag om ‘n beseerde of siek werknemer voldoende geleentheid te bied om te herstel, maar slegs indien dit nie onnodige ongerief (“undue hardship”) vir die werkgever sal veroorsaak nie, en word hy op dieselfde wyse as ‘n deliksplegende werknemer hanteer.¹⁹⁹

7.3.4 VERENIGDE STATE VAN AMERIKA

Dit blyk dat in die geval van ‘n beseerde werknemer, die reg om te ontslaan op soortgelyke wyse van toepassing is as ten opsigte van die werknemer wat weens wangedrag ontslaan kan word, behalwe dat die beseerde in beginsel ‘n eis om skadevergoeding het.²⁰⁰ As vereiste vir ‘n billike ontslag word gestel dat daar ‘n geldige rede (“good cause”) vir die ontslag moes wees.²⁰¹

Tensy daar ‘n ooreengekome prosedure in die dienskontrak vervat is, is daar

¹⁹⁵ Bowland 2004: 37.

¹⁹⁶ Bowland 2004: 37.

¹⁹⁷ 1988: 129-130.

¹⁹⁸ Bowland 2004: 37.

¹⁹⁹ Bowland 2004: 35. Sien die vroeëre bespreking.

²⁰⁰ Fick 1997: 78. Sien die vroeëre bespreking.

²⁰¹ Fick 1997: 78. Sien die vroeëre bespreking.

andersins geen voorgeskrewe proses wat gevolg moet word nie.²⁰²

7.4 DIE WERKGEWER SE REGSPILIG OM VEILIGE WERKSOMSTANDIGHEDEN TE VERSEKER

7.4.1 SUID-AFRIKA

Gemeenregtelik is die werkgewer verplig om redelike veilige en gesonde werksomstandighede aan sy werknemers te voorsien.²⁰³ Die presiese omvang van hierdie verpligting is nie bepaal nie, maar dit sal verskaffing van 'n veilige werksplek, toerusting, behoorlike opleiding en toesig asook 'n veilige werksprogram insluit.²⁰⁴ Die verpligting om veilige werksomstandighede te voorsien, is egter nie absoluut nie, en is in *Barker v Union Government*²⁰⁵ beslis dat:

*Absolute safety under all circumstances is not guaranteed to the labourer by the contract of employment. The employer is not an insurer. He is not bound to furnish the safest machinery, nor to provide the best possible means for its operation, in order to relieve him from responsibility.*²⁰⁶

Indien die werkgewer versuim om dié gemeenregtelike verpligting na te kom, sal werknemers nie kontrakbreuk pleeg indien hulle weier om te werk alvorens die gevaarlike toestand herstel is nie.²⁰⁷

Daar bestaan nie eenstemmigheid of die verpligting van die werkgewer om

²⁰² Fick 1997: 78-79.

²⁰³ Scott 1980: 161; Selznick 1980: 128-129; Fouché (red.) 1998: 19-20; Grogan 2005: 65; Van Jaarsveld in Van Jaarsveld en Van Eck 2006: 67.

²⁰⁴ Fouché (red.) 1998: 19; Grogan 2005: 65.

²⁰⁵ 1930 TPD 120: 129.

²⁰⁶ Sien ook *Van Deventer v Workmen's Compensation Commissioner* 1962 4 SA 28 T: 31B-C; Scott 1980: 166-167; en 'n Amerikaanse beslissing *Titus v Bradford* 36 ALR 1480.

²⁰⁷ Grogan 2005: 65.

veilige werksomstandighede te verskaf, gebaseer is op 'n kontrak of delik nie. Wallis²⁰⁸ is van mening dat dit 'n kontraktuele sowel as deliktuele basis het. Indien die werknemer 'n beroepsbesering opgedoen het vanweë die nalatigheid van die werkgewer, het die werknemer gemeenregtelik 'n deliktuele aksie teen die werkgewer gehad vanweë laasgenoemde se verbreking van regsplig (“duty of care”). Die feit dat 'n werknemer mag weier om in gevaarlike toestande te werk, impliseer dat die reg ook 'n geïmpliseerde kontrakregtelike verpligting erken.²⁰⁹

Thompson en Benjamin²¹⁰ meld daarenteen dat die basis van die gemelde verpligting van die werkgewer om veilige werksomstandighede te verskaf, nie kontraktueel is nie, maar deliktueel. As eienaar of beheerder van die onderneming het die werkgewer 'n regsplig tot redelike sorg teenoor sy werknemers vir hul veiligheid (“a duty to take reasonable care for their safety”).²¹¹ Die redelikheid van die werkgewer se handeling (*commissio*) of nie-handeling (*omissio*) is 'n feitevraag wat aan die hand van die besondere omstandighede beoordeel moet word.²¹² Die bewyslas is op die werknemer om te bewys dat:²¹³

- 1) Die redelike persoon in die posisie van die werkgewer sou die redelike moontlikheid voorsien het dat sy handeling skade aan die ander se persoon of eiendom kan berokken en dus vermoënskade (“patrimonial loss”) veroorsaak.

²⁰⁸ 1995: 3-16.

²⁰⁹ Wallis 1995: 3-16; Grogan 2005: 65.

²¹⁰ 1996: E 1-31.

²¹¹ *Van Deventer v Workmen's Compensation Commissioner* 1962 4 SA 28 T: 31 C-D; *Kruger v Coetzee* 1966 2 SA 428 A: 430; *Da Silva v Coutinho* 1971 3 SA 123 A:141 F-H; *General Cleaning Contractors v Christmas* (1952) 2 All ER 1110 HL: 1114, 1117; *Clifford v Charles H Challen & Son* (1951) 1 All ER 72 (CA); *Oosthuizen v Homegas* 1992 3 SA 463 O; *Vigarío v Afrox* 1996 3 SA 450 W.

²¹² *Van Deventer v Workmen's Compensation Commissioner* 1962 4 SA 28 T: 31.

²¹³ *Kruger v Coetzee* 1966 2 SA 428 A: 430; *MacDonald v General Motors South Africa* 1973 1 SA 232 O: 234; *Van Heerden v SA Pulp & Paper Industries* 1946 AD 382: 385; *Barker v Union Government* 1930 TPD 120:128-129.

- 2) Die redelike persoon redelike stappe ter voorkoming van so 'n voorval sou gedoen het.
- 3) Die betrokke werkgewer versuim het om sodanige stappe te doen.

Van Jaarsveld²¹⁴ is egter van mening dat daar twee moontlikhede ten aansien van die aanspreeklikheid van 'n werkgewer is, naamlik in 'n sekere situasie kan dit kontraktueel van aard wees, byvoorbeeld waar die werkgewer in die betrokke dienskontrak onderneem om veilige werkstoestande te verseker, en tweedens op grond van 'n onregmatige daad.

Die standpunt dat die verpligting van die werkgewer om veilige werksomstandighede te verskaf, deliktueel sowel as kontrakregtelik gebaseer is,²¹⁵ blyk die mees aanneemlike te wees, aangesien die betrokke verpligting duidelik elemente van beide bevat. Dit word aan die hand gedoen dat, selfs in die afwesigheid van enige uitdruklike kontraktuele onderneming, daar minstens in elke werksituasie sodanige verpligting op grond van die beginsels van 'n onregmatige daad bestaan, en moontlik ook 'n stilswyend-inbegrepe kontraksbepaling.

Scott²¹⁶ is van mening dat daar 'n moontlikheid is van die toepassing van 'n hoër standaard van sorg ("higher standard of care") op die arbeidsterrein. Dit word aan die hand gedoen dat sodanige hoër standaard van sorg toepassing kan vind waar die werknemer werk doen wat inherent gevaarlik is, byvoorbeeld ondergrondse mynwerk en werk by 'n ploffstoffabriek.²¹⁷

²¹⁴ Van Jaarsveld en Van Eck 2006: 67.

²¹⁵ Wallis 1995: 3-16; Grogan 2005: 65; Van Jaarsveld in Van Jaarsveld en Van Eck 2006: 67.

²¹⁶ 1980: 166 e.v.

²¹⁷ Sien byvoorbeeld *SAR & H v Cruywagen* 1938 CPD 219.

Die vraag of die regsplig ten opsigte van die verskaffing van veilige werksomstandighede slegs na moontlike liggaamlike beserings verwys, of ook na sielkundige letsels, is in die saak van *Media 24 v Grobler*²¹⁸ hanteer. Die eiseres het 'n eis teen haar werkgever ingestel gegrond op verbreking van 'n regsplig van die werkgever om haar teen seksuele teistering deur 'n mede-werknemer in privaat hoedanigheid te beskerm, as gevolg waarvan sy sielkundige letsels opgedoen het. Die hof het haar eis toegestaan, en beslis dat:

It is clear, in my opinion, that the legal convictions of the community require an employer to take reasonable steps to prevent sexual harassment of its employees in the workplace and to be obliged to compensate the victim for harm caused thereby should it negligently fail to do so. I do not think that the fact that the Legislature has enacted legislation providing a statutory remedy for unfair labour practices involving sexual harassment justifies a holding that, absent the statutory remedy (which presumably was intended to be quicker, cheaper and more convenient than the common-law remedy), the common law is defective in failing to provide a remedy in a situation which cries out for one.

Dit word aan die hand gedoen dat, aangesien die getuienis in die saak is dat die seksuele teistering in 'n privaat hoedanigheid plaasgevind het, dus nie by die werksplek nie, die hof die werkgever se regsplig na privaat aangeleenthede uitgebrei het, wat met respek regtens onhoudbaar is.

In die *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid*²¹⁹ is die substantiewe inhoud van die werkgever se regsplig om veilige werksomstandighede te verskaf, nou statutêr vervat.²²⁰ Die *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid*²²¹ bepaal in artikel 12 dat:

(1) *Behoudens die maatreëls wat voorgeskryf word, moet elke werkgever wie se werknemers gelyste werk verrig of moontlik blootgestel kan word aan*

²¹⁸ 2005 6 SA 328 SCA.

²¹⁹ Wet 85/1993.

²²⁰ Thompson en Benjamin 1996: E 1-32; Van Wyk in Fouché (red.) 1998: 115; Grogan 2005: 65.

²²¹ Wet 85/1993.

- bedreigings wat uit gelyste werk voortspruit, na oorleg met die gesondheids- en veiligheidskomitee ingestel vir daardie werkplek-*
- (a) die bedreigings identifiseer en 'n beraming maak van die risiko's verbonde aan sodanige werk wat vir die gesondheid van die werknemers 'n bedreiging inhou en van die stappe wat gedoen moet word om aan die bepalings van hierdie Wet te voldoen;*
 - (b) vir sover dit redelikerwys uitvoerbaar is, die blootstelling van daardie werknemers aan die betrokke bedreigings voorkom of, waar voorkoming nie redelikerwys uitvoerbaar is nie, sodanige blootstelling tot die minimum beperk; en*
 - (c) met inagneming van die aard van die risiko's verbonde aan sodanige werk en die vlak van blootstelling van die werknemers aan die bedreigings, 'n beroepshigiëneprogram en biologiese monitering uitvoer en daardie werknemers aan mediese waaktoesig onderwerp.*
- (2) Elke werkgewer in subartikel (1) bedoel, moet die gesondheids- en veiligheidsverteenwoordigers wat vir hulle werkplekke of afdelings van die werkplekke aangewys is, ingelig hou oor die optrede wat kragtens subartikel (1) in daardie werkplekke of afdelings daarvan plaasgevind het en oor die resultate van daardie optrede: Met dien verstande dat individuele resultate van biologiese monitering en mediese waaktoesig wat verband hou met die werk van die werknemer, slegs met die skriftelike toestemming van die werknemer aan iemand anders as 'n inspekteur, die werkgewer of die betrokke werknemer beskikbaar gestel word.*

Verder word in artikel 13 van die *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid*²²² bepaal dat:

Sonder om afbreuk te doen aan enige bepaalde plig wat 'n werkgewer deur hierdie Wet opgelê word, moet elke werkgewer-

- (a) sover dit redelikerwys uitvoerbaar is, toesien dat elke werknemer vertrouwd gemaak word met die bedreigings ten opsigte van sy gesondheid en veiligheid verbonde aan enige werk wat hy moet verrig, enige artikel of substansie wat hy moet produseer, prosesseer, gebruik, hanteer, opberg of vervoer en enige bedryfstoerusting of masjinerie wat van hom verwag word of wat hy toegelaat word om te gebruik, asook met die voorsorgmaatreëls wat getref en nagekom moet word ten opsigte van daardie bedreigings;*
- (b) die betrokke gesondheids- en veiligheidsverteenwoordigers vooraf inlig ten opsigte van inspeksies, ondersoeke of formele ondersoeke waarvan hy deur 'n inspekteur in kennis gestel is, en van enige aansoek om vrystelling ingevolge artikel 40 deur hom gedoen; en*
- (c) 'n gesondheids- en veiligheidsverteenwoordiger so gou as wat dit redelikerwys uitvoerbaar is, inlig ten opsigte van die voorkoms van 'n voorval in die werkplek of afdeling van die werkplek waarvoor daardie verteenwoordiger aangewys is.*

²²² Wet 85/1993.

In die lig van die regsplig op die werkgever om veilige werksomstandighede te verskaf, ontstaan die vraag: Kan die regsplig deur die werkgever gedelegeer word? In die saak van *Van Deventer v Workmen's Compensation Commissioner*²²³ was die hof van mening dat die regsplig nie 'n persoonlike plig in die letterlike betekenis daarvan is nie, en het die hof beslis dat:²²⁴

He (the employer) is not bound to give personal superintendence to the conduct of his workings and there are many cases in which it is in the interest of the workmen that the employer should not personally undertake such superintendence. He may for instance not be suitably qualified to do so. In that event the master would be liable for the negligence of persons so acting on his behalf.

Scott²²⁵ meen dat alhoewel die hof die regsplig van die werkgever as 'n persoonlike plig beskou het wat nie gedelegeer kan word nie, is die aard van die moderne nywerheidswese sodanig dat die werkgever selde in direkte verhouding met die werknemers is. Dit word aan die hand gedoen dat die posisie egter onveranderd bly, deurdat 'n regsplig nie gedelegeer kan word nie maar kan die werkgever in die moderne nywerheidswese sy toesighoudingsverpligtinge deleger na werknemers wat in 'n gesagsposisie aangestel is.

Dit word aan die hand gedoen dat die aspek van deliktuele of kontraktuele aanspreeklikheid vanweë 'n werkgever se versuim om veilige werksomstandighede te verseker, behalwe vir dié enkele uitsonderings wat van die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes*²²⁶ uitgesluit is, vir die deliktereg slegs 'n beperkte waarde het. Dit word voorts aan die hand

²²³ 1962 4 SA 28 T.

²²⁴ *Van Deventer v Workmen's Compensation Commissioner* 1962 4 SA 28 T: 31D.

²²⁵ 1980: 184.

²²⁶ Wet 130/1993. Sien Hoofstuk 8 hieronder vir 'n bespreking van die Wet.

gedoen dat solank as wat daar 'n verbod teen 'n aksie teen die werkgever is, wat die effek het dat die werkgever in beginsel nie bekommerd hoef te wees oor 'n siviele eis teen die werkgever nie, die betrokke regsplig slegs vir die arbeidsreg van waarde is. Die rede vir die submissies is dat die beseerde werknemer (behalwe enkele uitsonderings) geen aksie teen die werkgever mag instel ter verhaal van skadevergoeding nie.²²⁷ Artikel 35(1) van die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes*²²⁸ bepaal as volg:

Vergoeding vervang ander regsmiddels:-

Geen aksie deur 'n werknemer of 'n afhanklike van 'n werknemer is ontvanklik nie vir die verhaal op daardie werknemer se werkgever van skadevergoeding ten opsigte van enige beroepsbesering of -siekte wat arbeidsongeskiktheid of die dood van daardie werknemer tot gevolg het, en geen aanspreeklikheid vir vergoeding ten opsigte van sodanige arbeidsongeskiktheid of dood ontstaan aan die kant van daardie werkgever nie behalwe kragtens die bepalinge van hierdie Wet.

7.4.2 ENGELAND

In die *Health and Safety at Work etc. Act*²²⁹ word 'n regsplig op werknemers geplaas om veilige werksomstandighede te verseker.²³⁰ Die *Health and Safety at Work etc. Act*²³¹ bepaal in artikel 7 dat:

It shall be the duty of every employee while at work -

- d) to take reasonable care for the health and safety of himself and of other persons who may be affected by his acts or omissions at work; and*
- e) as regards any duty or requirement imposed on his employer or any other person by or under any of the relevant statutory provisions, to co-operate with him so far as is necessary to enable that duty or requirement to be performed or complied with.*

Werkgewers word eweneens onder 'n verpligting geplaas om na die

²²⁷ *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes* 130/1993: art 35(1). Sien Hoofstuk 10 hieronder vir 'n bespreking van die verbod in die Wet.

²²⁸ Wet 130/1993.

²²⁹ *Health and Safety at Work etc. Act* 37/1974: art 7.

²³⁰ Sien Hoofstuk 2 hierbo.

²³¹ Wet 37/1974.

veiligheid en gezondheid van hul werknemers om te sien.²³² Whincup²³³ meld dat:

Probably the most extensive and costly of the employer's duties are those concerning safety. Obligations are imposed on him by Parliament, and by the judges, for breach of which he can be sued for damages by the injured worker and/or prosecuted by the Health and Safety Commission's inspectorate.

Whincup²³⁴ haal die gemeenregtelike verpligting van die werkgewer om tot veilige werksomstandighede toe te sien, as volg aan:

It is the duty of an employer in considering whether some precaution should be taken against a foreseeable risk to weigh on the one hand the magnitude of the risk, the likelihood of an accident happening and the possible seriousness of the consequences, and on the other hand the difficulty and expense and any other disadvantage of taking the precaution.

Die substantiewe inhoud van die werkgewer se regsplig om veilige werksomstandighede te verskaf, is statutêr vervat in die *Health and Safety at Work etc. Act*,²³⁵ en bepaal artikel 2(1) daarvan dat:

- (1) *It shall be the duty of every employer to ensure, so far as is reasonably practicable, the health, safety and welfare at work of all his employees.*

Daarna, in artikel 2(2) van die *Health and Safety at Work etc. Act*²³⁶ word die regsplig op die werkgewer in breedvoerige terme uiteengesit:

- (2) *Without prejudice to the generality of an employer's duty under the preceding subsection, the matters to which that duty extends include in particular –*
 - a) *the provision and maintenance of plant and systems of work that are, so far as is reasonably practicable, safe and without risks to health;*
 - b) *arrangements for ensuring, so far as is reasonably practicable, safety and absence of risks to health in connection with the use, handling, storage and transport of articles and substances;*
 - c) *the provision of such information, instruction, training and supervision as is necessary to ensure, so far as is reasonably practicable, the health and safety at work of his employees;*

²³² *Health and Safety at Work etc. Act* 37/1974: art 2.

²³³ 1990: 58.

²³⁴ 1990: 198.

²³⁵ Wet 37/1974.

²³⁶ Wet 37/1974.

- d) *so far as is reasonably practicable as regards any place of work under the employer's control, the maintenance of it in a condition that is safe and without risks to health and the provision and maintenance of means of access to and egress from it that are safe and without such risks;*
- e) *the provision and maintenance of an environment for his employees that is, so far as is reasonably practicable, safe, without risks to health, and adequate as regards facilities and arrangements for their welfare at work.*

Die gevolge van nie-nakoming van die regsplig deur die werkgewer, is deliktueel en statutêr strafregtelik.²³⁷

7.4.3 KANADA

Die howe het 'n positiewe regsplig ontwikkel deur te vereis dat die werkgewer:²³⁸

1. bevoegde mede-werknemers aanstel;
2. veilige gereedskap, masjinerie en toerusting verskaf;
3. 'n veilige werksplek en toegang daartoe verskaf; en
4. 'n veilige werksproses daarstel.

Die gemelde regsplig is persoonlik van aard, en kan nie deur die werkgewer aan 'n bevoegde bestuurder gedelegeer word nie.²³⁹

Daar bestaan nie veel presedente in Kanada ten opsigte van die werkgewer se regsplig nie, aangesien werkersvergoedingstelsels sedert die begin van die vorige eeu gemeenregtelike eise teen werkgewers vervang het.²⁴⁰

²³⁷ Whincup 1990: 58. Sien ook Hoofstuk 5 hierbo.

²³⁸ Arthurs ea 1988: 114; *Wilsons and Clyde Coal v English* 1938 AC 367 HL; *Marshment v Borgstrom* 1942 SCR 374; *Wilson v Tyneside Window Cleaning* 1958 2 QB 110 CA.

²³⁹ Arthurs ea 1988: 114.

²⁴⁰ Arthurs ea 1988: 114.

In elke provinsie van Kanada bestaan daar huidiglik 'n beroepsgesondheids- en -veiligheidswet, soos die *Occupational Health and Safety Act*²⁴¹ van Ontario. Die substantiewe inhoud van die werkgewer se regsplig om veilige werksomstandighede te verskaf, is statutêr vervat in die *Occupational Health and Safety Act*,²⁴² en bepaal artikel 25 dat:

- 1) *An employer shall ensure that,*
 - a) *the equipment, materials and protective devices as prescribed are provided;*
 - b) *the equipment, materials and protective devices provided by the employer are in a good condition;*
 - c) *the measures and procedures prescribed are carried out in the workplace;*
 - d) *the equipment, materials and protective devices provided by the employer are used as prescribed; and*
 - e) *a floor, roof, wall, pillar, support or other part of a workplace is capable of supporting all loads to which it may be subjected without causing the materials therein to be stressed beyond the allowable unit stresses established under the Building Code Act.*

Werknemers is geregtig om te weier om 'n gevaarlike werksplek te betree of daar te werk totdat die gevaarlike toestand uit die weg geruim is.²⁴³ Die weiering en redes daarvoor moet aan die toesighouer rapporteer word, wat dan die omstandighede sal ondersoek.²⁴⁴ Indien 'n toesighouer van mening is dat die weiering onredelik is, is hy geregtig om die werksplek se veiligheidskomitee met 'n versoek dat die komitee die geskil besleg, te nader.²⁴⁵

Indien die geskil onbeslegbaar is, kan die inspekteur tussenbeide tree en die geskil besleg.²⁴⁶ Selfs indien die inspekteur teen die werknemers beslis het, mag die werkgewer nie dissiplinêre stappe teen hulle neem nie, mits die

²⁴¹ Wet 1990. Die volledige titel is *Occupational Health and Safety Act* R.S.O. 1990, Chapter 0.1. Die term R.S.O. is die afkorting vir Revised Statutes of Ontario.

²⁴² *Occupational Health and Safety Act*, 1990; Arthurs ea 1988: 118.

²⁴³ *Occupational Health and Safety Act*, 1990: art 43; Arthurs ea 1988: 118.

²⁴⁴ *Occupational Health and Safety Act*, 1990: art 43.

²⁴⁵ *Occupational Health and Safety Act*, 1990: art 43.

²⁴⁶ *Occupational Health and Safety Act*, 1990: art 48; Arthurs ea 1988: 118.

weiering redelik was.²⁴⁷

Redelikheid word aan die hand van faktore soos *bona fides* van die werknemers, kennis van die betrokke werk en werksplek en vorige soortgelyke voorvalle, bepaal.²⁴⁸

Hierdie reg tot weiering mag egter nie uitgeoefen word waar die werksomstandighede inherent gevaarlik is nie, of waar die reg tot weiering nie deel van die diensvoorwaardes is nie, of waar die weiering 'n direkte oorsaak sal wees dat die lewe, veiligheid of gesondheid van 'n ander persoon daardeur bedreig sal word, waar die werknemer 'n gelyste noodsaaklike diens verrig byvoorbeeld in die polisiediens of brandweer.²⁴⁹

Die gevolge van nie-nakoming van die regsplig deur die werkgewer, is kontraktueel sowel as statutêr strafregtelik.²⁵⁰

7.4.4 VERENIGDE STATE VAN AMERIKA

In die Verenigde State van Amerika word tussen drie gemeenregtelike verpligtinge op die werkgewer ten aansien van 'n bedryf of nywerheid onderskei.²⁵¹

²⁴⁷ *Occupational Health and Safety Act*, 1990: art 48; Arthurs ea 1988: 118.

²⁴⁸ *Occupational Health and Safety Act*, 1990 art 48; Arthurs ea 1988: 118; *Canadian National Railways* 1980 2 Can. L.R.B.R. 344 (Can.); *Re Industrial Health and Safety Regulations* 1980 5 W.C.R. 86 (B.C.).

²⁴⁹ *Occupational Health and Safety Act*, 1990: art 43.

²⁵⁰ Arthurs ea 1988: 118. Sien ook Hoofstuk 5 hierbo.

²⁵¹ Goldman 1984: 95-100.

Die verpligtinge handel oor:²⁵²

1. Die beskerming van die werknemer.
2. Die beskerming van die werknemer se eiendom.
3. Die verskaffing van versekering teen gesondheids- en veiligheidsrisiko's.

Ten aansien van die beskerming van die werknemer, is die werkgever aanspreeklik vir die verskaffing van 'n veilige werksplek, gereedskap, toerusting en prosedures wat vry van voorsienbare en onnodige gevare is.²⁵³

Die gemeenregtelike regsplig is deur federale of 'n staat se beroepsveiligheidswetgewing vervang,²⁵⁴ byvoorbeeld die federale *Occupational Safety and Health Act*.²⁵⁵ Die substantiewe inhoud van die werkgever se regsplig om veilige werksomstandighede te verskaf, is statutêr vervat in die *Occupational Safety and Health Act*,²⁵⁶ en bevat artikel 5 van gemelde Wet²⁵⁷ 'n lys van die verpligtinge van 'n werkgever, wat wesenlik met dië van Engeland ooreenstem.

Die gevolge van nie-nakoming van die regsplig deur die werkgever, is statutêr strafregtelik.²⁵⁸

7.5 SAMEVATTING

²⁵² Goldman 1984: 95-100.

²⁵³ Goldman 1984: 95.

²⁵⁴ Goldman 1984: 96.

²⁵⁵ *Occupational Safety and Health Act* 1970.

²⁵⁶ *Occupational Safety and Health Act* 1970.

²⁵⁷ *Occupational Safety and Health Act* 1970: art 5.

²⁵⁸ Goldman 1984: 96. Sien ook Hoofstuk 5 hierbo.

Suid-Afrika, Engeland, Kanada en die Verenigde State van Amerika het elk eiesoortige regstelsels wat as gevolg van elk se staatkundige agtergrond en ontwikkeling ontstaan het.²⁵⁹ Dit is egter opvallend dat die statutêre arbeidsregtelike posisies van Suid-Afrika en Engeland groot ooreenkomste toon. Dit is duidelik dat Suid-Afrika 'n hoogs ontwikkelde arbeidsreg het, wat goed na beide werknemers, synde die dader as delikspleger sowel as die beseerde werknemer, asook na die werkgever se belange omsien.

Daar is egter twee aspekte wat in die praktyk onbevredigend is. Eerstens die feit dat alhoewel ongevale in beroepsverband meestal geweldige implikasies vir alle partye inhou, en gewoonlik van uiters komplekse aard is, regsverteenvoording by 'n dissiplinêre verhoor van die dader na 'n ongeval nie deur die Wet toegelaat word nie. Die Wetgewer sal hierdie aspek in herooring moet neem. Tweedens is daar geen model of algemene proses in die Wet waarvolgens 'n beseerde of siek werknemer deur die werkgever hanteer moet word nie. Voorstelle sal aan die hand gedoen word ter verbetering van hierdie regsposisie.²⁶⁰

²⁵⁹ Sien Hoofstuk 1 hierbo.

²⁶⁰ Sien Hoofstuk 11 hieronder.

HOOFSTUK 8

EISE TEEN DIE VERGOEDINGSFONDS IN VERBAND MET VERGOEDING VIR BEROEPSBESERINGS EN -SIEKTES

8.1	Inleiding	285
8.2	Struktuur van die onderskeie vergoedingswette:	285
8.2.1	Suid-Afrika:	285
8.2.1.1	Inleiding	285
8.2.1.2	<i>Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes 130 van 1993</i>	287
8.2.1.3	<i>Wet op Bedryfsiektes in Myne en Bedrywe 78 van 1973</i>	291
8.2.2	Engeland: <i>Social Security Act 50 van 1986</i>	294
8.2.3	Ontario, Kanada: <i>Workers' Compensation Act, 1983</i>	296
8.2.4	Verenigde State van Amerika: Federale en staatlike wetgewing	298
8.3	Uitleg en doel van die <i>Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes 130 van 1993</i>	301
8.4	Woordomsrywings in die <i>Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes 130 van 1993</i>	304
8.4.1	Dienskontrak	304
8.4.2	Werkgewer	312
8.4.3	Werknemer	315
8.4.4	Ongeval	322
8.4.5	Beroepsbesering en -siekte	326
8.4.6	Diensbestek	333
8.5	Werkers van die vergoedingstelsel uitgesluit	336
8.5.1	Suid-Afrika: <i>Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes 130 van 1993</i>	337
8.5.2	Engeland: <i>Social Security Act 50 van 1986</i>	340

8.5.3 Ontario, Kanada: <i>Workers' Compensation Act</i> , 1983	340
8.5.4 Verenigde State van Amerika: Federale en staatlike wetgewing	341
8.6 Verpligtinge van die werknemer en werkgever by 'n ongeval	342
8.7 Verloop van 'n eis	343
8.7.1 Aanmelding van die ongeval en indiening van eis	343
8.7.2 Ondersoek van die eis deur die kommissaris	344
8.7.3 Mediese ondersoek	344
8.7.4 Vasstelling van arbeidsongeskiktheid	347
8.7.5 Oorweging van die eis, diskresie van die kommissaris	349
8.7.5.1 Suid-Afrika: <i>Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes</i> 130 van 1993	349
8.7.5.2 Engeland: <i>Social Security Act</i> 50 van 1986	358
8.7.5.3 Ontario, Kanada: <i>Workers' Compensation Act</i> , 1983	360
8.7.5.4 Verenigde State van Amerika	361
8.7.5.4.1 Due process	361
8.7.5.4.2 Delegasie	365
8.7.5.4.3 Verkorte administratiewe proses (“Procedural shortcut”)	366
8.7.5.4.4 Tydelike administratiewe optrede	367
8.7.6 Tydbeperking vir afhandeling van 'n eis	368
8.7.6.1 Suid-Afrika: <i>Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes</i> 130 van 1993	368
8.7.6.2 Engeland: <i>Social Security Act</i> 50 van 1986	369
8.7.6.3 Ontario, Kanada: <i>Workers' Compensation Act</i> , 1983	369
8.7.6.4 Verenigde State van Amerika	369
8.7.7 Toekenning van vergoeding	370
8.7.7.1 Suid-Afrika: <i>Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes</i> 130 van 1993	370

8.7.7.2 Engeland: <i>Social Security Act</i> 50 van 1986	374
8.7.7.3 Ontario, Kanada: <i>Workers' Compensation Act</i> , 1983	374
8.7.7.4 Verenigde State van Amerika	375
8.7.8 Beswaar teen die kommissaris se hantering en beslissing van 'n eis	375
8.7.8.1 Suid-Afrika: <i>Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes</i> 130 van 1993	375
8.7.8.2 Engeland: <i>Social Security Act</i> 50 van 1986	379
8.7.8.3 Ontario, Kanada: <i>Workers' Compensation Act</i> , 1983	381
8.7.8.4 Verenigde State van Amerika	381
8.8 Samevatting	382

8.1 INLEIDING

In hierdie hoofstuk sal die onderskeie wette wat vergoeding in geval van 'n beroepsbesering of -siekte reël, uiteengesit word. Daarmee saam sal die hantering van 'n eis teen die Vergoedingsfonds ingevolge die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes*¹ ondersoek word, en sal sekere aspekte daarvan met dié van Engeland, Ontario in Kanada en die Verenigde State van Amerika vergelyk word.

8.2 STRUKTUUR VAN DIE ONDERSKEIE VERGOEDINGSWETTE

8.2.1 SUID-AFRIKA

8.2.1.1 INLEIDING

Die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes*² en die *Wet op Bedryfsiektes in Myne en Bedrywe*³ is die twee Suid-Afrikaanse wette wat vergoeding in geval van 'n beroepsbesering of -siekte reël.⁴ Hierdie wetgewing ressorteer onder sosiale wetgewing.⁵ Soos gemeld,⁶ is alle publieke en privaat instansies wat by die administrasie van sosiale wetgewing betrokke is, onderworpe aan die *Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika*.⁷ Die basis daarvan⁸ is die heersende rol wat die

¹ Wet 130/1993.

² Wet 130/1993.

³ Wet 78/1973.

⁴ Olivier en Smit in Joubert (red.) 2002: 8.

⁵ Landman in Strydom (red.) 2001: 39; Olivier ea 2003: 32.

⁶ Sien Hoofstuk 2.

⁷ Wet 108/1996.

⁸ Olivier ea 2004: 57.

Grondwet in Suid-Afrika speel,⁹ die verpligting van die Staat om die regte vervat in die Handves vir Menseregte te respekteer, te beskerm en na te volg,¹⁰ asook die bindende effek van die *Grondwet* op alle Staatsorgane¹¹ en op natuurlike- en regspersone.¹²

Die grondwetlike reg tot billike administratiewe handeling¹³ speel 'n besonder belangrike rol in die lewering van dienste deur staatsorgane op die gebied van maatskaplike welsyn en sosiale wetgewing,¹⁴ wat die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes*¹⁵ insluit. Die *Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika*¹⁶ bepaal dat elke persoon die reg op administratiewe handeling het wat regsgeldig, redelik en prosedureel billik is. Nasionale wetgewing wat effek aan hierdie reg gee moet daargestel word.¹⁷ In navolging van hierdie grondwetlike voorskrif het die *Wet op Bevordering van Administratiewe Geregtigheid*¹⁸ die lig gesien.

Die *Wet op Bevordering van Administratiewe Geregtigheid*¹⁹ in artikels 2 en 3 daarvan bepaal dat:

- 2(a) *A fair administrative procedure depends on the circumstances of each case.*
- 2(b) *In order to give effect to the right to procedurally fair administrative action, an administrator, subject to subsection (4), must give a person referred to in subsection (1)-*
 - (a) *adequate notice of the nature and purpose of the proposed administrative action;*
 - (b) *a reasonable opportunity to make representations;*
 - (c) *a clear statement of the administrative action;*

⁹ *Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika* 108/1996: arts 1(c) en 2.

¹⁰ *Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika* 108/1996: art 7(2).

¹¹ Wet 108/1996: art 8(1).

¹² Wet 108/1996: art 8(2).

¹³ Wet 108/1996: art 33.

¹⁴ Olivier en Smit in Joubert (red.) 2002: 65-66; Olivier ea 2003: 95.

¹⁵ Wet 130/1993.

¹⁶ Wet 108/1996: art 33(1).

¹⁷ Wet 108/1996: art 33(3).

¹⁸ Wet 3/2000.

¹⁹ Wet 3/2000: art 2 en 3. Daar bestaan geen Afrikaanse weergawe nie, en is slegs 'n Engelse weergawe beskikbaar.

- (d) *adequate notice of any right of review or internal appeal, where applicable; and*
- (e) *adequate notice of the right to request reasons in terms of section 5.*
- (3) *In order to give effect to the right to procedurally fair administrative action, an administrator may, in his or her or its discretion, also give a person referred to in subsection (1) an opportunity to-*
 - (a) *obtain assistance and, in serious or complex cases, legal representation;*
 - (b) *present and dispute information and arguments; and*
 - (c) *appear in person.*

Die vergoedingstelsel van Suid-Afrika is op die “no fault”-beginsel gebaseer, dus geen skuld hoef bewys te word wanneer ‘n statutêre eis teen die Vergoedingsfonds ingestel word nie,²⁰ en is ‘n beseerde werknemer nie geregtig om ‘n gemeenregtelike aksie teen die werkgever in te stel nie.²¹

8.2.1.2 WET OP VERGOEDING VIR BEROEPSBESERINGS EN –SIEKTES 130 VAN 1993

Wetgewing wat die vergoeding vir beroepsbeserings en -siektes hanteer, het sy oorsprong in die *Ongevallewet* van 1911. Daarna het die *Ongevallewet* van 1941 gevolg, en laasgenoemde Wet is op 1 Maart 1994 deur die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes* vervang.²² Die *Wet op Bedryfsiektes in Myne en Bedrywe*²³ reguleer vergoeding vir spesifieke mynverwante siektes.²⁴

²⁰ Thompson en Benjamin 1998:H 1-2; Fouché (red.) 1998: 89; Landman in Strydom (red.) 2001: 40; Olivier en Smit in Joubert (red.) 2002: 245; Olivier ea 2003: 466; Van Eck in Van Jaarsveld en Van Eck 2006: 399.

²¹ *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes* 130/1993: art 35(1); Landman in Strydom (red.) 2001: 40; Olivier en Smit in Joubert (red.) 2002: 256; Van Eck in Van Jaarsveld en Van Eck 2006: 399. Sien die bespreking van die verbod in Hoofstuk 10 hieronder.

²² *Ongevallewet* 1911; *Ongevallewet* 30/1941; *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes* 130/1993. Sien ook Fouché (red.) 1998: 89. Die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes* 130/1993 word soms in Afrikaans kortweg die *Vergoedingswet* en in Engels die *COIDA* genoem.

²³ Wet 78/1973.

²⁴ Fouché (red.) 1998: 96; Landman in Strydom (red.) 2001: 78.

Die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes*²⁵ se voorgangers, die *Ongevallewet*²⁶ het sedert 1911 tot 1993 in ‘n bestek van 82 jaar eise om vergoeding voortvloeiend uit beroepsverwante beserings en siektes beheer.

Alhoewel die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes*²⁷ na die Direkteur-Generaal van Arbeid verwys as die verantwoordelike persoon wat die Wet administreer, word die Wet geadministreer deur die Vergoedingskommissaris, wat met die mag van delegasie bekleed is.²⁸

Werkgewers moet by die Vergoedingsfonds registreer en jaarliks heffings aan die Vergoedingsfonds betaal, waaruit eise aan werknemers betaal word.²⁹ Die Staat as werkgever, insluitend die Parlement en provinsiale regerings asook munisipaliteite en plaaslike rade wat vrystelling ontvang het, is individueel aanspreeklik en vrygestel van betaling van sodanige heffings.³⁰

Die Wet magtig die bedryf van agentskappe wat as onderlinge vereniging in eie naam in ‘n spesifieke nywerheid vergoedingseise hanteer,³¹ en tans is die volgende bestaande onderlinge verenigings (agentskappe) die Rand Mutual Versekeringsmaatskappy Beperk en die Federated Employers’ Mutual Association vir onderskeidelik die mynwese en die boubedryf.³²

²⁵ Wet 130/1993.

²⁶ *Ongevallewet* 1911 en *Ongevallewet* 30/1941.

²⁷ *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes* 130/1993.

²⁸ Wet 130/1993: art 2(1); Fouché (red.) 1998: 90; Landman in Strydom (red.) 2001: 41; Olivier en Smit in Joubert (red.) 2002: 246; Olivier ea 2003: 467; Olivier ea 2004: 327; Van Eck in Van Jaarsveld en Van Eck 2006: 401.

²⁹ Wet 130/1993: art 83; Fouché (red.) 1998: 90; Landman in Strydom (red.) 2001: 43; Olivier en Smit in Joubert (red.) 2002: 246; Olivier ea 2003: 467; Van Eck in Van Jaarsveld en Van Eck 2006: 401.

³⁰ Wet 130/1993: art 84(1); Landman in Strydom (red.) 2001: 44; Olivier ea 2003: 467; Olivier ea 2004: 329.

³¹ Wet 130/1993: art 30(1); Landman in Strydom (red.) 2001: 42; Olivier en Smit in Joubert (red.) 2002: 248; Olivier ea 2003: 466.

³² Thompson en Benjamin 1998: H 1-2, H 1-3, H 1-8 tot 9; Landman in Strydom (red.) 2001: 42; Olivier en Smit in Joubert (red.) 2002: 248; Olivier ea 2003: 466; Olivier ea 2004: 328.

Werknemers van die Staat, die Parlement, provinsiale regering, munisipaliteite en plaaslike rade wat vrystelling ontvang het, sowel as werknemers in die mynwese en boubedryf word deur die Wet gedek, maar in die geval van 'n vergoedingseis moet die eis teen onderskeidelik die betrokke werkgewer wat individueel aanspreeklik is of die onderlinge vereniging ingestel word.³³

Die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en -siektes*³⁴ se grondbeginsel is dat dit voorsiening maak vir die vergoeding vir werknemers wat tydens die beoefening van hul beroep 'n besering of siekte opgedoen het, sonder dat enige onregmatige daad aan die kant van die werkgewer of enige ander persoon bewys hoef te word, welke vergoeding betaal word deur 'n openbare liggaam gefinansier deur die werkgewers.³⁵ Die teenpool daarvan is dat werkgewers nie bekommerd hoef te wees oor 'n gemeenregtelike eis deur die beseerde werknemer teen die werkgewer nie,³⁶ aangesien 'n beseerde werknemer nie geregtig is om 'n aksie teen die werkgewer in te stel nie.³⁷ Hierdie stelsel word genoem:³⁸

... a system of 'no fault' compensation for employees.

Die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en -siektes*³⁹ bevat 'n aantal nuwe bepalings wat nie by sy voorganger, die *Ongevallewet*,⁴⁰ die geval was nie. Die belangrikste daarvan is die volgende:

1. Volgens die *Ongevallewet* is 'n werknemer synde die persoon wat

³³ *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en -siektes* 130/1993: art 29.

³⁴ Wet 130/1993.

³⁵ Fouché (red.) 1998: 89; Olivier ea 2003: 466; Olivier ea 2004: 326; Van Eck in Van Jaarsveld en Van Eck 2006: 399.

³⁶ Thompson en Benjamin 1998: H 1-2; Van Eck in Van Jaarsveld en Van Eck 2006: 399.

³⁷ Wet 130/1993: art 35; Landman in Strydom (red.) 2001: 40; Olivier en Smit in Joubert (red.) 2002: 256; Olivier ea 2003: 462-463. Sien die bespreking van die verbod in Hoofstuk 10 hieronder.

³⁸ Thompson en Benjamin 1998: H 1-2; Landman in Strydom (red.) 2001: 40; Olivier ea 2003: 466.

³⁹ Wet 130/1993.

⁴⁰ Wet 30/1941.

op vergoeding vanaf die Kommissaris geregtig is, omskryf as 'n werknemer wat minder as 'n bepaalde jaarlikse inkomste verdien. Dit het die implikasie gehad dat 'n werknemer wat van die vergoedingstelsel uitgesluit is, 'n gemeenregtelike eis om skadevergoeding teen sy werkgever mag ingestel het, soos in die saak van *Squire v Sasol Mynbou*.⁴¹ Die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes* bevat egter nie só 'n bepaling nie, gevolglik is alle werknemers gedek, behalwe militêre dienspligtiges, professionele soldate (staandemag lede) in diens van die Suid-Afrikaanse Nasionale Weermag in diens ter verdediging van die land, polisiebeamptes in diens van die Suid-Afrikaanse Polisie in diens ter verdediging van die land, huiswerkers asook kontrakteurs.⁴² Die vergoeding van die werknemers wat wel gedek is, is egter beperk tot spesiale skade.⁴³

2. Ingevolge die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes* is die werkgever verplig om die werknemer vir die eerste drie maande van tydelike algehele arbeidsongeskiktheid te vergoed,⁴⁴ terwyl die *Ongevallewet* nie só 'n bepaling gehad het nie. Na die verstryking van drie maande word hierdie bedrag deur die Vergoedingskommissaris aan die werkgever terugbetaal.⁴⁵
3. Die vergoeding waarop 'n werknemer wat tydelik arbeidsongeskik is, geregtig is, is 75% van die werknemer se salaris ten tye van die ongeval tot 'n bepaalde maksimum maandelikse salarisbedrag.⁴⁶ Geen melding van ander vergoeding soos mediese koste en die

⁴¹ 1993 3 SA 298 T. Sien ook Olivier ea 2004: 330.

⁴² *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes* 130/1993: art 1(xviii); Fouché (red.) 1998: 90-91; Landman in Strydom (red.) 2001: 44-45; Olivier en Smit in Joubert (red.) 2002: 250-251; Olivier ea 2003: 470; Olivier ea 2004: 329; Van Eck in Van Jaarsveld en Van Eck 2006: 400-401.

⁴³ *Wet* 130/1993: arts 47 en 49; Olivier ea 2004: 334; Van Eck in Van Jaarsveld en Van Eck 2006: 403.

⁴⁴ *Wet* 130/1993: art 47(3)(a); Fouché (red.) 1998: 94.

⁴⁵ *Wet* 130/1993: art 47(3)(b); Fouché (red.) 1998: 94.

⁴⁶ *Wet* 130/1993: art 47(3)(a), art 47(1)(a), Item 1 van Bylae 4; Olivier ea 2004: 337.

restant van die maksimum salarisbedrag word gemaak nie. Na analogie van die omskrywing van “vergoeding”⁴⁷ wat mediese koste insluit, blyk dit dat die beseerde werknemer die restant van sy salaris verbeur asook die mediese koste vir die eerste drie maande self moet dra. In die geval van nalatigheid deur die werkgewer ten opsigte van die veroorsaking van ‘n ongeval, kan die slagoffer by die Vergoedingskommissaris aansoek doen om ‘n verhoogde vergoeding tot by ‘n maksimum van die volle skade.⁴⁸ Die afleiding is dat in die geval van nalatigheid deur ‘n mede-werknemer, sal die gemelde restant van die skade slegs vanaf die mede-werknemer verhaal kan word.⁴⁹

4. Vergoeding is nie vir tydelike arbeidsongeskiktheid van drie dae of minder betaalbaar nie.⁵⁰
5. Die kategorie van persone ingesluit by die begrip “werkgewer” is verbreed, en is vakleerlinge, direkteure, tydelike werkers en werkers verskaf deur ‘n arbeidsmakelaar ingesluit.⁵¹ Werknemers wat gratis na en van die werksplek vervoer word, is ook nou gedek.⁵²

8.2.1.3 WET OP BEDRYFSIEKTES IN MYNE EN BEDRYWE **78 VAN 1973**

⁴⁷ *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes* 130/1993: art 1(xi).

⁴⁸ *Wet 130/1993*: art 56; Fouché (red.) 1998: 95; Olivier ea 2004: 336; Van Eck in Van Jaarsveld en Van Eck 2006: 404.

⁴⁹ *Wet 130/1993*: art 36.

⁵⁰ *Wet 130/1993*: art 22(2); Fouché (red.) 1998: 93; Van Eck in Van Jaarsveld en Van Eck 2006: 401.

⁵¹ *Wet 130/1993*: art 1; Fouché (red.) 1998: 90; Olivier en Smit in Joubert (red.) 2002: 250.

⁵² *Wet 130/1993*: art 22(5); Van Eck in Van Jaarsveld en Van Eck 2006: 402. Heelwaarskynlik na aanleiding van die beslissing in *Gumede v SA Eagle Versekering* 1989 3 SA 741 T, wat oor die vervoer van werknemers handel. Sien die bespreking van die vervoer van werknemers later in die gedeelte wat met die diensbestek handel, sowel as in Hoofstuk 9 hieronder.

Die *Wet op Bedryfsiektes in Myne en Bedrywe*⁵³ is uitsluitlik op die mynbedryf in Suid-Afrika gerig.⁵⁴ Die *Wet op Bedryfsiektes in Myne en Bedrywe* word deur die Departement van Nasionale Gesondheid administreer, en die Mediese Buro vir Bedryfsiektes onder die toesig en beheer van die Direkteur van Nasionale Gesondheid beheer die werksaamhede van die Wet.⁵⁵ Die Minister van Nasionale Gesondheid stel 'n Vergoedingskommissaris vir Bedryfsiektes en sy personeel aan, welke persone die vergoedingsfunksie voorgeskryf in die *Wet op Bedryfsiektes in Myne en Bedrywe* uitvoer.⁵⁶ Die koste van die Vergoedingsfonds vir Bedryfsiektes word deur die Staat gedra,⁵⁷ maar addisionele fondse word bekom deur heffings vanaf die eienaars van myne te vorder.⁵⁸

Sekere tipes werk by 'n myn kan by wyse van kennisgewing in die Staatskoerant as risikowerk verklaar word.⁵⁹ Die risiko het op die risiko om 'n vergoedbare siekte op te doen, betrekking.⁶⁰ Vergoedbare siektes slaan op siektes wat met ondergrondse werk en/of ander werksplekke verband hou waar stof, gasse of dampe teenwoordig is wat die kardiorespiratoriese stelsel aantast, insluitend pneumokoniose (die sogenaamde myntering), tuberkulose, sistemiese sklerose en permanente obstruksie van die lugweë.⁶¹

Alvorens enige werknemer by 'n myn geregtig is om risikowerk te verrig

⁵³ Wet 78/1973.

⁵⁴ Fouché ea 1998: 96; Landman in Strydom (red.) 2001: 78; Olivier en Smit in Joubert (red.) 2002: 8; Olivier ea 2003: 476.

⁵⁵ *Wet op Bedryfsiektes in Myne en Bedrywe* 78/1973: art 2; Landman in Strydom (red.) 2001: 78; Olivier ea 2004: 327.

⁵⁶ Wet 78/1973: art 54; Landman in Strydom (red.) 2001: 78.

⁵⁷ Wet 78/1973: art 69(2); Landman in Strydom (red.) 2001: 79.

⁵⁸ Wet 78/1973: art 62, 65; Landman in Strydom (red.) 2001: 79.

⁵⁹ Wet 78/1973: art 13.

⁶⁰ Wet 78/1973: art 13(1).

⁶¹ Wet 78/1973: art 1. Sien ook Fouché ea 1998: 96; Landman in Strydom (red.) 2001: 80.

byvoorbeeld om ondergronds te werk, moet hy 'n mediese toets ondergaan by die Sertifiseringsraad se mediese buro.⁶² Indien die mynwerknemer medies geskik bevind word, ontvang hy 'n geskiktheidsertifikaat, algemeen bekend as 'n rooikaart, wat die mynwerknemer magtig om risikowerk te verrig.⁶³ Die geskiktheidsertifikaat is slegs vir een jaar geldig,⁶⁴ en moet dit telkens hernu word ten einde voortgesette verrigting van risikowerk te verseker.⁶⁵ Daar bestaan 'n verbod op die verrigting van risikowerk by 'n beheerde myn of bedryf sonder 'n sertifikaat van geskiktheid.⁶⁶

Die Mediese Sertifiseringskomitee vir Bedryfsiektes moet telkens wanneer 'n mynwerknemer die mediese toetse ondergaan 'n bevinding oor die persentasie wat die werknemer aangetas is maak, en wel of dit graad een of twee is.⁶⁷ Graad een is die mins ernstige siekte, en graad twee die meer ernstige.⁶⁸ Die sertifiseringskomitee se bevinding is afdoende, en geen geregshof is bevoeg om die bevinding tersyde te stel of te wysig nie, behalwe op grond daarvan dat die gesamentlike vergadering of die sertifiseringskomitee sy bevoegdhede oorskry het of op onreëlmatige wyse opgetree het.⁶⁹ Wanneer dit bevind word dat die werknemer se gesondheidstoestand graad twee is, dus 'n perk bereik het wat dit te gevaarlik maak om verder aan risikowerk blootgestel te word, kan die werknemer by die Vergoedingskommissaris vir Bedryfsiektes aansoek om vergoeding doen.⁷⁰ By 'n aansoek om vergoeding, moet die Vergoedingskommissaris vir Bedryfsiektes die mynwerknemer se

⁶² *Wet op Bedryfsiektes in Myne en Bedrywe* 78/1973: art 23.

⁶³ Sien ook Fouché ea 1998: 96; Olivier ea 2003: 477.

⁶⁴ *Wet* 78/1973: art 23(3).

⁶⁵ *Wet* 78/1973: art 25.

⁶⁶ *Wet* 78/1973: art 15.

⁶⁷ *Wet* 78/1973: art 39 en 46; Landman in Strydom (red.) 2001: 78.

⁶⁸ *Wet* 78/1973: art 44.

⁶⁹ *Wet* 78/1973: art 53.

⁷⁰ *Wet* 78/1973: art 80.

mediese toestand oorweeg, die persentasie aantasting in graad een of twee bepaal en daarvolgens die werknemer vergoed.⁷¹ Indien 'n persoon 'n toelaag vir die koste van 'n oppasser ontvang het ingevolge die Wet se voorganger, mag die kommissaris sedert inwerkingtreding van die huidige Wet in sy diskresie betaling van die toelaag voortsit.⁷² Behalwe vir hierdie bepaling, is daar geen voorsiening vir die koste van 'n oppasser of hulp met persoonlike versorging in die huidige Wet nie.

8.2.2 ENGELAND: SOCIAL SECURITY ACT 50 VAN 1986

Sedert 1897 was Engeland se vergoedingstelsel in geval van beroepsbeserings en –siektes deur die *Workman's Compensation Act* van 1897 gereël, later deur die *Workman's Compensation Act* 15 van 1925, die *National Insurance (Industrial Injuries) Act* van 1946 en die *Social Security Act* 38 van 1975.⁷³ Daar was egter 'n aantal wette wat oor openbare welsyn (“social security”) handel, en soos reeds vroeër aangedui, het die Pearson Kommissie⁷⁴ in 1978 aanbeveel dat al dié soort wetgewing deur 'n oorkoepelende Wet vervang word. In navolging van dié aanbevelings is die *Social Security Act*⁷⁵ uitgevaardig, en is 'n hoofstuk in die Wet vir die aspek van vergoeding in geval van beroepsbeserings en –siektes afgesonder.⁷⁶ Gevolglik is die onderwerp van vergoeding in geval van beroepsbeserings en –siektes nou deel van die totale aspek van openbare welsyn wat in een Wet vervat is.⁷⁷ Daar bestaan egter steeds aparte wetgewing vir longsiektes wat in stowwerige

⁷¹ *Wet op Bedryfsiektes in Myne en Bedrywe* 78/1973: art 80, 80A, 80B.

⁷² *Wet* 78/1973: art 101(6).

⁷³ Atiyah 1971: 328; Lewis 1987: 8, 21; Munkman 1990: 15; Rogers 2002: 26.

⁷⁴ Royal Commission on Civil Liability and Compensation for Personal Injury (Cmnd. 7054) 1978, soos aangehaal in Lewis 1987: 8; Markesinis en Deakin 1994: 486.

⁷⁵ *Wet* 50/1986.

⁷⁶ Lewis 1987: 8.

⁷⁷ Lewis 1987: 8; Rogers 2002: 26.

werkstoestande, byvoorbeeld in myne opgedoen is, naamlik die *Pneumoconiosis etc. (Workers' Compensation) Act*.⁷⁸

Die *Social Security Act*⁷⁹ bepaal dat alle verdieners (“employed earners”) wat in diens aangestel is, outomatiese dekking vir beserings wat opgedoen is in die aangestelde verdieners se diensbetrekking (“employed earner’s employment”) het. Diegene wat by die stelsel uitgesluit is, is persone wat werkzaam is maar nie in ‘n ander se diens is nie (“self-employed persons”),⁸⁰ persone wat ‘n erepos op ‘n onbetaalde basis bekleë, vrywilligers wat welsynswerk doen, asook studente wat tydens vakansies as deel van hul opleiding by ondernemings geplaas word.⁸¹ Die vergoedingstelsel is op die “no fault”-beginsel gebaseer.⁸² Die *Social Security Act*⁸³ bepaal in artikel 50(1) dat voordele betaal sal word vir:

... *personal injury caused after 4th July 1948 by accident arising out of and in the course of his employment.*

‘n Persoonlike besering omvat fisiese sowel as psigiese beserings.⁸⁴ Ten opsigte van kunsledemate, is in die saak van *R(I) 8/81*⁸⁵ beslis dat kunsledemate soos kunstande wat beskadig is, as integrale deel van die liggaam beskou word, met die gevolg dat indien ‘n kunsledemaat beskadig word in ‘n voorval wat as ongeval beskou kan word, sal vergoeding daarvoor betaalbaar wees.⁸⁶

Beroepsiektes word in ‘n aparte gedeelte van die Wet hanteer.⁸⁷ ‘n Onderskeid tussen ‘n siekte wat deur ‘n proses veroorsaak is en ‘n siekte

⁷⁸ Wet 41/1979; Lewis 1987: 266.

⁷⁹ *Social Security Act* 50/1986: art 50(1); Lewis 1987: 29.

⁸⁰ Lewis 1987: 29.

⁸¹ Wet 50/1986: art 2; Lewis 1987: 29-30.

⁸² Lewis 1987: 45; Markesinis en Deakin 1994: 487.

⁸³ Wet 50/1986.

⁸⁴ Lewis 1987: 44.

⁸⁵ Soos aangehaal in Lewis 1987: 44.

⁸⁶ Saak *R(I) 8/81*, soos aangehaal in Lewis 1987: 44.

⁸⁷ Wet 50/1986: art 76.

wat oor ‘n tydperk ontwikkel het, word getref.⁸⁸

‘n Eis om vergoeding moet binne drie maande en hoogstens ses maande na plaasvind van ‘n ongeval of intrede van ‘n siekte ingedien word.⁸⁹ Die aanpreeklikheid om vergoeding te betaal, ontstaan na verloop van ‘n tydperk van vyftien weke na ‘n besering, of sodra ‘n siektetoestand ontwikkel.⁹⁰

In die ongeveer 450 Social Security Offices in die land⁹¹ is ‘n beampte, genoem die Adjudication Officer, wat eise ontvang en ‘n beslissing daaroor maak.⁹² Indien die eis afgewys word, of ontoereikende vergoeding toegestaan word, mag die eiser die beslissing na ‘n appel-tribunaal, genoem die Social Security Appeal Tribunal, op hersiening neem of daarteen appelleer.⁹³

8.2.3 ONTARIO, KANADA: WORKERS’ COMPENSATION ACT, 1983

Al die provinsies van Kanada het elk ‘n eie vergoedingskema vir beroepsbeserings en –siektes, wat deur ‘n eie Wet byvoorbeeld die *Workers’ Compensation Act*, 1983 van die provinsie Ontario gereguleer word.⁹⁴

Die vergoedingskema berus op die sogenaamde “no-fault”-beginsel, wat

⁸⁸ *Social Security Act* 50/1986: art 76(1).

⁸⁹ Wet 50/1986: art 82(1); Lewis 1987: 205.

⁹⁰ Wet 50/1986: art 57(4); Lewis 1987: 205.

⁹¹ Lewis 1987: 214.

⁹² Wet 50/1986: art 99; Lewis 1987: 215.

⁹³ Wet 50/1986: art 100; Lewis 1987: 215.

⁹⁴ *Workers’ Compensation Act* 1983; Arthurs ea 1988: 114.

behels dat die werknemer nie die aanwesigheid van skuld hoef te bewys ten einde met 'n eis te kan slaag nie.⁹⁵

Die eise word deur die Workers' Compensation Board hanteer.⁹⁶ Die Raad word gefinansier deur werkgewers vanuit die verskillende nywerhede wat in groepe ingedeel word, en word 'n spesifieke werkgewer se bydrae aan die spesifieke nywerheid se gedeelte van die Vergoedingsfonds toegeken.⁹⁷

Die Workers' Compensation Board ken vergoeding vir beroepsbeserings sowel as –siektes toe wat in die diensbestek opgedoen is.⁹⁸ In die geval van blywende arbeidsongeskiktheid is 90% van die werknemer se verdienste as vergoeding betaalbaar vir beroepsbeserings.⁹⁹

In die geval van tydelike arbeidsongeskiktheid word 'n persentasie ongeskiktheid bereken in ooreenstemming met die erns van die besering, en word die werknemer daarvolgens vergoed. Indien dit 'n geringe besering was, word 'n lompsum betaal, en in die geval van meer ernstige beserings word 'n maandelikse pensioen betaal. In die geval van 'n werknemer se afsterwe as gevolg van die ongeval, word die begrafniskoste betaal, asook 'n maandelikse pensioen aan die afhanklikes.¹⁰⁰

In Ontario is dit nie 'n vereiste dat 'n werknemer wat 'n beroepsiekte opgedoen het, moet bewys dat hy vir langer as twaalf maande by die betrokke werksplek gewerk en dus blootgestel aan die betrokke

⁹⁵ *Workers' Compensation Act* 1983; Arthurs ea 1988: 114.

⁹⁶ *Workers' Compensation Act* 1983; Arthurs ea 1988: 116.

⁹⁷ *Workers' Compensation Act* 1983; Arthurs ea 1988: 116.

⁹⁸ *Workers' Compensation Act* 1983; Arthurs ea 1988: 115.

⁹⁹ *Workers' Compensation Act* 1983; Arthurs ea 1988: 114.

¹⁰⁰ *Workers' Compensation Act* 1983; Arthurs ea 1988: 115.

werkstoestande was nie.¹⁰¹ Vergoeding vir 'n gelyste sowel as 'n nie-gelyste siekte is betaalbaar, op voorwaarde dat in die geval van 'n nie-gelyste siekte moet die werknemer bewys dat die siekte werksverwant is.¹⁰²

Die Workers' Compensation Appeals Tribunal is 'n onafhanklike liggaam wat in 1985 tot stand gekom het, en wat uit lede bestaan wat deur die provinsiale regering aangestel is.¹⁰³ Die lede is op 'n gelyke basis vanuit werkgewers- sowel as werknemersgeledere verteenwoordigend.¹⁰⁴

Die funksie van dié appèl-tribunaal is om appèlle van werknemers sowel as werkgewers aan te hoor, voortspruitend uit die Workers' Compensation Board se beslissings oor die geldigheid van eise, die tipe gesondheidsorg wat benodig word asook rehabilitasie van die beseerde werknemer.¹⁰⁵ Die appèl-tribunaal het ook die bevoegdheid om te beslis of 'n werknemer 'n aksie ter verhaal van vergoeding teen die delikspleger mag instel in stede van 'n eis teen die Vergoedingsfonds.¹⁰⁶

8.2.4 VERENIGDE STATE VAN AMERIKA: FEDERALE EN STAATLIKE WETGEWING

Die arbeidswetgewing van die Verenigde State van Amerika tref nie 'n onderskeid tussen werknemer en werker nie.¹⁰⁷ Beide terme word

¹⁰¹ *Workers' Compensation Act* 1983; Arthurs ea 1988: 115.

¹⁰² *Workers' Compensation Act* 1983; Arthurs ea 1988: 115.

¹⁰³ *Workers' Compensation Act* 1983; Arthurs ea 1988: 115.

¹⁰⁴ *Workers' Compensation Act* 1983; Arthurs ea 1988: 115.

¹⁰⁵ *Workers' Compensation Act* 1983; Arthurs ea 1988: 115.

¹⁰⁶ *Workers' Compensation Act* 1983; Arthurs ea 1988: 115. Sien die bespreking hiervan in Hoofstuk 10 hieronder.

¹⁰⁷ Goldman 1996: 25.

gebruik. Dit is egter gebruiklik om die term “werker” in wetgewing wat vergoeding vir beseerde werknemers reël, te gebruik.¹⁰⁸

Die vergoedingstelsels van die Verenigde State van Amerika is op die “no fault”-beginsel gebaseer.¹⁰⁹

Daar bestaan twee federale werkersvergoedingswette waar die “no fault”-beginsel van toepassing is.¹¹⁰ Dit is die *Federal Employees’ Liability Reform and Tort Compensation Act*¹¹¹ wat werknemers van die federale regering dek, en die *Longshore and Harbor Workers’ Compensation Act*¹¹² wat werkers op of in die omgewing van bevaarbare waters dek.¹¹³

Dan is daar twee federale werkersvergoedingswette waar die “no fault”-beginsel nie van toepassing is nie, dus waar die beseerde werknemer nalatigheid aan die kant van die werkgever moet bewys in ‘n aksie wat in ‘n hof ingestel is.¹¹⁴ Dit is ten opsigte van werkers wat op handelskepe werk, wat deur die *Merchant Marine Act*¹¹⁵ gedek word,¹¹⁶ en werkers op die tussenstaatlike treindiens wat deur die *Federal Employer’s Liability Act*¹¹⁷ gedek word.¹¹⁸

Vir die restant van werknemers het elke onderskeie staat elk sy eie wetgewing wat vergoeding in geval van ‘n beroepsbesering of –siekte reël.¹¹⁹

¹⁰⁸ Goldman 1996: 25.

¹⁰⁹ Goldman 1996: 41; Wolkinson en Block 1997: 210.

¹¹⁰ Wolkinson en Block 1997: 211.

¹¹¹ *Federal Employees’ Liability Reform and Tort Compensation Act* 1988.

¹¹² *Longshore and Harbor Workers’ Compensation Act* 1927.

¹¹³ Wolkinson en Block 1997: 211.

¹¹⁴ Wolkinson en Block 1997: 211.

¹¹⁵ Ook die *Jones Act* genoem. Sien Wolkinson en Block 1997: 211.

¹¹⁶ Wolkinson en Block 1997: 211.

¹¹⁷ *Federal Employer’s Liability Act* 1908.

¹¹⁸ Wolkinson en Block 1997: 211.

¹¹⁹ Goldman 1996: 100; Wolkinson en Block 1997: 209.

Die betrokke staat se Wet verg finansiering vanaf werkgewers, hetsy deur persoonlike betaling of deur versekering.¹²⁰

Afgesien van welke wetgewing betrokke is, betaal die betrokke vergoedingsfonds slegs vir gesondheidsorg, rehabilitasie en 'n gedeelte van die verlies aan verdienste.¹²¹

Sekere state vereis dat 'n onderneming 'n sekere aantal werknemers in diens het, byvoorbeeld meer as een voltydse werknemer, of meer as drie wat gelyktydig in diens is, alvorens dit verplig is om by die vergoedingstelsel in te skakel.¹²² Onafhanklike kontrakteurs is van die vergoedingstelsel uitgesluit.¹²³ Die meeste state se vergoedingswetgewing sluit nie plaaswerkers en huishulpe uit nie, maar het spesiale bepalinge wat op hulle van toepassing is.¹²⁴

Ten opsigte van beroepsiektes, word in die meeste state se vergoedingswetgewing ook daarvoor voorsiening gemaak, maar is daar oor die algemeen 'n verskil tussen beroepsbeserings en beroepsiektes rakende die eiseprocedure en bewyslewering.¹²⁵

'n Beseerde werknemer is nie geregtig om 'n aksie teen die werkgewer in te stel nie, en in die meeste state ook nie teen die mede-werknemer wat die delikspleger was nie.¹²⁶ In die geval waar die werkgewer die besering veroorsaak het, mag die vergoeding verhoog word, en verlaag word in die geval waar die beseerde werknemer versuim het om 'n veilige

¹²⁰ Goldman 1996: 41; Wolkinson en Block 1997: 211.

¹²¹ Goldman 1996: 41; Wolkinson en Block 1997: 210.

¹²² Wolkinson en Block 1997: 211.

¹²³ Wolkinson en Block 1997: 211.

¹²⁴ Wolkinson en Block 1997: 211.

¹²⁵ Wolkinson en Block 1997: 214.

¹²⁶ Goldman 1996: 42, 101; Wolkinson en Block 1997: 210.

werkswyse te volg.¹²⁷

8.3 UITLEG EN DOEL VAN DIE WET OP VERGOEDING VIR BEROEPSBESERINGS EN –SIEKTES 130 VAN 1993

Die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes*¹²⁸ se voorgangers, die *Ongevallewet* van 1911 en die *Ongevallewet* van 1941¹²⁹ het sedert 1911 tot 1993 in ‘n bestek van 82 jaar eise om vergoeding voortvloeiend uit beroepsverwante beserings en siektes beheer.

Dit spreek vanself dat in so ‘n lang tydperk heelwat litigasie sou voortspruit uit eise vanweë ‘n regstelsel en nywerheidswese wat evolusionêr van aard is.

Aangesien ‘n noue verband tussen die *Ongevallewet*¹³⁰ en sy opvolger die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes*¹³¹ bestaan, kan by ‘n ontleding van hantering van eise gereguleer deur die huidige *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes* met vrug gelet word op die vroeëre beslissings wat op die *Ongevallewet* van toepassing was.

In *Davis v Workmen’s Compensation Commissioner*¹³² moes die hof oor die wyse van berekening van verdienste van die eiser beslis, en was die uitleg van die *Ongevallewet* ter sprake. Die hof het beslis dat:¹³³

¹²⁷ Goldman 1996: 41.

¹²⁸ Wet 130/1993.

¹²⁹ *Ongevallewet* 1911 en *Ongevallewet* 30/1941.

¹³⁰ Wet 30/1941.

¹³¹ Wet 130/1993.

¹³² 1995 3 SA 689 C.

¹³³ *Davis v Workmen’s Compensation Commissioner* 1995 3 SA 689 C: 694. Sien ook: *Williams v Workmen’s Compensation Commissioner* 1952 3 SA 105 C; *Workmen’s Compensation*

The policy of the Act is to assist workmen as far as possible. The Act should not be interpreted restrictively so as to prejudice a workman if it is capable of being interpreted in a manner more favourably to him. In my judgement the Act does not lend itself merely to the restricted interpretation placed upon it by respondent. It is equally capable of being interpreted as affording respondent, on facts such as those in the present case, a discretion to look beyond the amount applicant happened to be earning at the time of the accident.

In die saak *Workmen's Compensation Commissioner v Van Zyl*,¹³⁴ waar die eiser 'n eis vanweë chroomstof-vergiftiging ingestel en 'n geskil bestaan het oor die berekening van die vergoeding, het die hof as volg oor die uitleg van die *Ongevallewet* beslis:

The Act must be interpreted on the basis that the Legislature did not intend compensation payable to a workman for disablement to be calculated in a manner which is unfair and unreasonable.

In die saak van *Bosch and Associates v Kelly Industrial Painters*¹³⁵ het die hof bevind dat vanweë die onderliggende ooreenkoms tussen die *Ongevallewet* en sy opvolger die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes*, sal dieselfde beginsels van wetsuitleg in die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes* toegepas word as wat in die *Ongevallewet* toegepas is.

In die saak van *Jooste v Compensation Commissioner*¹³⁶ het die eiseres 'n eis vanweë asma ingestel, en het 'n geskil bestaan of die siekte die gevolg was van 'n ongeval. Die hof het as volg oor die doel en uitleg van die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes* beslis:¹³⁷

To construe the definition of workman so as to include within its ambit persons who were workmen but who, as result of an accident or an industrial disease, are no longer workmen, accords with the policy of the Act which is to assist workmen as far as possible and which requires the Act not to be

Commissioner v Van Zyl 1996 3 SA 757 A: 764 ; *Jooste v Compensation Commissioner* 1997 1 SA 83 C.

¹³⁴ 1996 3 SA 757 A: 764

¹³⁵ Saak No 10958/96 (W) (Ongerapporteerde): 7.

¹³⁶ 1997 1 SA 83 C: 87.

¹³⁷ *Jooste v Compensation Commissioner* 1997 1 SA 83 C: 87.

interpreted restrictively so as to prejudice a workman if it is capable of being interpreted in a manner more favourable to him/her. Compare Davis v Workmen's Compensation Commissioner 1995 (3) SA 689 (C) at 694F-G.

Fouché¹³⁸ noem dat:

This Act, like its predecessor, also provides for the payment of compensation in respect of occupational injuries, death as a result of such injuries and occupational diseases.

Van Eck¹³⁹ beskryf die hoofdoel van die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes* as volg:

... om voorsiening te maak vir vergoeding vir arbeidsongeskiktheid of dood, veroorsaak deur beroepsbeserings of –siektes wat deur werknemers in die loop van hulle diens opgedoen is.

Dit word aan die hand gedoen dat die doel van die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes* as volg is: ‘n Werknemer¹⁴⁰ wat in sy diensbestek in ‘n ongeval¹⁴¹ as slagoffer betrokke was, welke ongeval die kousale oorsaak¹⁴² van die werknemer se arbeidsongeskiktheid¹⁴³ of dood is, is geregtig op vergoeding in die Wet voorgeskryf,¹⁴⁴ betaalbaar deur die Vergoedingskommissaris¹⁴⁵ of die betrokke onderlinge vereniging,¹⁴⁶ befonds deur die staat asook werkgewers, mits die eis binne twaalf maande na die ongeval op die voorgeskrewe wyse ingedien word.¹⁴⁷ As teenpool van hierdie reg tot vergoeding mag ‘n werknemer nie skadevergoeding van sy werkgever verhaal nie.¹⁴⁸

¹³⁸ 1998: 89.

¹³⁹ Van Jaarsveld en Van Eck 2006: 399.

¹⁴⁰ Ook in diens van die staat - sien art 1 woordoms krywing van “werkgever”. Sien ook uitsluitingsgevalle by omskrywing van “werknemer” asook bespreking van “werknemer” in hierdie hoofstuk.

¹⁴¹ Sien bespreking van “ongeval” in hierdie hoofstuk. Ook gratis vervoer na of van die werksplek vir doeleindes van sy werk deur middel van ‘n vervoermiddel verskaf vir daardie doel deur sy werkgever en bestuur deur die werkgever of ‘n werknemer.

¹⁴² Sien bespreking van “kousaliteit” onder “beroepsbesering” in hierdie hoofstuk.

¹⁴³ Sien bespreking van “arbeidsongeskiktheid” in hierdie hoofstuk.

¹⁴⁴ Sien bespreking van “vergoeding” in hierdie hoofstuk.

¹⁴⁵ *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes* 130/1993: art 29.

¹⁴⁶ Wet 130/1993: arts 29 en 30. Die betrokke onderlinge vereniging ten opsigte van die mynwese is die Rand Mutual Versekeringsmaatskappy Bpk en ten opsigte van die boubedryf is dit die Federated Employers’ Mutual Association – Sien Thompson en Benjamin 1996: H 1-2, H 1-3, H 1-8 tot 9.

¹⁴⁷ Wet 130/1993: art 43.

¹⁴⁸ Wet 130/1993: art 35(1).

8.4 WOORDOMSKRYWINGS IN DIE WET OP VERGOEDING VIR BEROEPSBESERINGS EN SIEKTES 130 VAN 1993

Soos duidelik sal blyk in hierdie gedeelte, is daar soms groot verskille tussen die onderskeie beroepsgesondheids- en –veiligheidswette in woorde soos “dienskontrak”, “werkgewer”, “werknemer”, “ongeval” en “diensbestek”. Die belang van ‘n duidelike begrip van die onderskeie terme sentreer om ‘n begrip van wie ‘n eis mag instel, en onder welke omstandighede.

8.4.1 DIENSKONTRAK

In die Romeinse Reg word onder die dienskontrak (die *locatio conductio operarum*) verstaan dat ‘n persoon sy dienste (*operae*) aan ‘n ander persoon teen ‘n vasgestelde tarief verhuur, en dit is te onderskei van die lasgewingskontrak (die *locatio conductio operis*) waarvolgens ‘n persoon sy dienste aan ‘n ander slegs ter vervulling van ‘n spesifieke taak, verhuur.¹⁴⁹ ‘n Dienskontrak is ‘n wederkerige ooreenkoms ingevolge waarvan ‘n werknemer sy dienste tot die beskikking van ‘n ander persoon of instansie as werkgewer plaas, teen ‘n bepaalde of bepaalbare vergoeding op só ‘n wyse dat die werkgewer oor die werknemer gesag voer en toesig hou oor die diens wat gelewer word.¹⁵⁰ ‘n Lasgewingskontrak (ook ‘n aanbestedingskontrak of werkaannemingskontrak genoem) (*locatio conductio operis*) is ‘n kontrak

¹⁴⁹ Van Zyl 1983: 304-305; Fouché (red.) 1998: 11-14; Grogan 2005:3. Dit blyk dat die dienskontrak nie naastenby so ‘n belangrike rol in die Romeinse Reg as hedendaags vervul het nie, aangesien geskoolde en ongeskoolde werk hoofsaaklik deur slawe verrig is.

¹⁵⁰ Coetzee 1981: 157; Thompson en Benjamin 1996: E 1-1; Fouché (red.) 1998: 12; Van Jaarsveld in Van Jaarsveld en Van Eck 2006: 36.

waarvolgens 'n persoon onderneem om teen vergoeding vir 'n ander persoon dienste te lewer, maar by die lewering van die diens is hy nie onder die gesag en beheer van die ander nie, en word hy as onafhanklike kontrakteur beskou.¹⁵¹

Werknemers en kontrakteurs word daaglik op die arbeidsterrein teëgekom. Van Jaarsveld¹⁵² meen dat dit noodsaaklik is om die dienskontrak van verwante regsfigure te onderskei ten einde onder andere te bepaal of 'n werkgewer/werknemerverhouding bestaan vir doeleindes van die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en -siektes* en of 'n beseerde persoon op vergoeding ingevolge die Wet¹⁵³ geregtig is.

In die saak van *Ongevallekommissaris v Onderlinge Versekeringsgenootskap AVBOB*¹⁵⁴ moes die hof beslis of 'n beseerde persoon 'n agent of 'n werknemer was, aangesien slegs 'n werknemer geregtig was om 'n eis ingevolge die destydse *Ongevallewet*¹⁵⁵ in te stel. Ten einde die hof behulpzaam te wees om die vraag te beantwoord, het die hof na die bestaan van 'n dienskontrak ondersoek ingestel, en as volg beslis:¹⁵⁶

In die saak voor ons hang die vraag of (XYZ) 'n 'werksman' was af van die vraag of daar 'n 'dienskontrak', soos bedoel in die Wet, tussen hom en die genootskap bestaan het. Die Wet bevat geen omskrywing van 'dienskontrak' nie. 'Werkgewer' word in artikel 5(1) (van die Ongevallewet) omskryf, vir sover hier ter sake, as 'n persoon wat 'n werksman in diens het'. Dit werp geen lig op die betekenis van 'werksman' of 'dienskontrak' nie. Die advokate vir die partye was dit met mekaar eens dat daar geen ander bepalinge in die Wet is wat 'n verduideliking gee van wat die Wetgewer met 'dienskontrak'

¹⁵¹ Neethling ea 1984a: 92; Fouché (red.) 1998: 12; Van Jaarsveld in Van Jaarsveld en Van Eck 2006: 46; *R v Feun* 1954 1 SA 58 T.

¹⁵² Van Jaarsveld in Van Jaarsveld en Van Eck 2006: 44.

¹⁵³ *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en -siektes* 130/1993: art 22(1) ingevolge waarvan 'n werknemer wat 'n beroepsbesering of -siekte wat arbeidsongeskiktheid tot gevolg het, geregtig is op vergoeding; *Ongevallekommissaris v Onderlinge Genootskap AVBOB* 1976 4 SA 446 A; *Smit v Workmen's Compensation Commissioner* 1979 1 SA 51 A. Die sake word later bespreek.

¹⁵⁴ 1976 4 SA 446 A.

¹⁵⁵ Wet 30/1941.

¹⁵⁶ *Ongevallekommissaris v Onderlinge Genootskap AVBOB* 1976 4 SA 446 A: 452.

bedoel nie, en ek meen dat hulle dit reg het. Die woord 'dienskontrak' moet gevolglik – soos ook deur die kommissaris en die Hof a quo beslis is – in sy gemeenregtelike betekenis verstaan word. Die vraag of 'n besondere verhouding as 'n gemeenregtelike diensverhouding beskou moet word, is natuurlik nie altyd 'n eenvoudige nie. Die praktyk toon – soos o.m. blyk uit beslissings waarna ons verwys is – dat 'n verhouding tussen persone soms so gekompliseerd kan wees dat dit moeilik is om te besluit of dit as 'n verhouding van heer en dienaar, dan wel as 'n verhouding van 'n ander aard (byvoorbeeld dié van prinsipaal en agent, of van lasgewer en lashebber, of van conductor en locator operis) beskou behoort te word.

In die saak van *Smit v Workmen's Compensation Commissioner*¹⁵⁷ moes die hof beslis of 'n persoon wat as 'n agent vir 'n onderneming gewerk het, op die voordele van die *Ongevallewet*¹⁵⁸ geregtig is.¹⁵⁹ Die verskille tussen die dienskontrak (*locatio conductio operarum*) en werkaannemingskontrak (*locatio conductio operis*) is as volg:¹⁶⁰

1. *Die doel van 'n dienskontrak en werkaannemingskontrak verskil. Die dienskontrak het ten doel dat die werknemer persoonlike dienste vir die werkgewer verrig. Die werkaannemingskontrak het ten doel dat sekere gespesifiseerde werk deur 'n kontrakteur verrig word.*
2. *By 'n dienskontrak is die werknemer onderworpe aan die werkgewer se vereistes, terwyl by 'n werkaannemingskontrak die kontrakteur 'n meer onafhanklike posisie bekleed.*
3. *By 'n dienskontrak is die werkgewer geregtig om te besluit of die werk gedoen moet word. By 'n werkaannemingskontrak moet die kontrakteur die ooreengekome werk verrig.*
4. *By 'n dienskontrak is die werknemer onderworpe aan die werkgewer se toesig, en verplig om wettige opdragte na te kom. By 'n werkaannemingskontrak moet die kontrakteur die terme van die ooreenkoms nakom, en is nie gebonde aan die opdragte van die ander kontraksparty nie.*
5. *'n Dienskontrak beeindig by afsterwe van die werknemer, terwyl 'n werkaannemingskontrak nie noodwendig beeindig by afsterwe van 'n kontraksparty nie.*
6. *'n Dienskontrak beeindig by verstryking van die diensperiode, terwyl 'n werkaannemingskontrak beeindig by voldoening aan die kontrak.*

Die hof het op die feite beslis dat die eiser nie 'n werknemer vir

¹⁵⁷ 1979 1 SA 51 A.

¹⁵⁸ Wet 30/1941.

¹⁵⁹ Die kritieke belang van hierdie beslissing asook ander verwante gewysdes is dat dit rigtinggewend in die ondersoek is na die vraag of 'n beseerde persoon 'n werknemer was (wat geregtig is op die voordele van die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en -siektes* 130/1993) of 'n kontrakteur was (wat van die voordele van die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en -siektes* 130/1993 uitgesluit is).

¹⁶⁰ My eie opsomming vanuit *Smit v Workman's Compensation Commissioner* 1979 1 SA 51 A: 61A–

doeleindes van die (nou herroepe) *Ongevallewet*¹⁶¹ is nie, in die lig van die volgende faktore:¹⁶²

1. die kenmerke en doel van die kontrak wat tussen die partye gesluit was;
2. die gebrek aan toesig en kontrole oor die agent;
3. die nie-vereis van lewering van persoonlike dienste;
4. die betaling van kommissie; en
5. die posisie van onafhanklikheid van die agent in die uitvoering van sy kontraktuele verpligtinge.

Hierdie faktore laat 'n dominante indruk dat die eiser nie 'n werknemer was nie.¹⁶³ Die hof het beslis dat die kontrak tussen die partye van deurslaggewende belang is.¹⁶⁴

In die saak van *South African Broadcasting Corporation v McKenzie*¹⁶⁵ het die geskil gewentel of die respondent, wat 'n vryskutjoernalis was, 'n werknemer of 'n kontrakteur was, en was dit van belang ten einde te bepaal of hy afgedank is. Die Arbeidsappélhof het 'n uiteensetting van die verskille tussen *locatio conductio operarum* en *locatio conductio operis* gegee,¹⁶⁶ wat wesenlik dieselfde is as in die saak van *Smit v Workmen's Compensation Commissioner*.¹⁶⁷ Voorts het die hof beslis dat saam met 'n uitleg van die kontrak, die ware bedoeling van die partye ook 'n rol sal speel, en in daardie verband is beslis dat:¹⁶⁸

H.

¹⁶¹ Wet 30/1941.

¹⁶² 1979 1 SA 51 A: 56B. Sien die vroeëre bespreking van die saak.

¹⁶³ *Smit v Workmen's Compensation Commissioner* 1979 1 SA 51 A. Sien ook *United Methodist Church of South Africa v Sokufundumala* 1989 4 SA 1055 O; *Mankatshu v Old Apostolic Church of Africa* 1994 2 SA 458 TkA; *Longhorn Group v The Fedics Group* 1995 3 SA 836 W.

¹⁶⁴ *Smit v Workmen's Compensation Commissioner* 1979 1 SA 51 A: 69.

¹⁶⁵ 1999 20 ILJ 585 LAC.

¹⁶⁶ *South African Broadcasting Corporation v McKenzie* 1999 20 ILJ 585 LAC: 590-591.

¹⁶⁷ 1979 1 SA 51 A: 61A-H.

¹⁶⁸ *South African Broadcasting Corporation v McKenzie* 1999 20 ILJ 585 LAC: 591.

The legal relationship between the parties must be gathered primarily from a construction of the contract which they concluded (Smit v Workmen's Compensation Commissioner at 64B; Liberty Life Association of Africa Ltd v Niselow at 683D-E), 'although the parties' own perception of their relationship and the manner in which the contract is carried out in practice may, in areas not covered by the strict terms of the contract, assist in determining the relationship' (Borcherds v C W Pearce & J Sheward t/a Lubrite Distributors at 1277H-I). In seeking to discover the true relationship between the parties, the court must have regard to the realities of the relationship and not regard itself as bound by what they have chosen to call it (Goldberg v Durban City Council 1970 (3) SA 325 (N) at 331B-C). As Brassey 'The Nature of Employment' at 921 points out, the label is of no assistance if it was chosen to disguise the real relationship between the parties, 'but when they are bona fide it surely sheds light on what they intended'.

Die maatstawwe wat gebruik kan word ten einde 'n dienskontrak van verwante regsfigure soos die lasgewingskontrak, die agentskapskontrak, en die werkaannemingskontrak te onderskei, is die volgende:¹⁶⁹

1. Die kenmerke van 'n dienskontrak

Die kenmerke van 'n dienskontrak is:¹⁷⁰

- a) 'n Kontrak volgens die kontraktereg bevattend die elemente/vereistes van wilsooreenstemming, handelingsbevoegdheid, juridiese en fisiese uitvoerbaarheid en formaliteite indien enige.
- b) Bestaan van 'n gesagsverhouding, omvattend dienslewering in ondergeskikte verband, kontrole of toesig by dienslewering en verskaffing van leiding deur die werkgewer.
- c) Lewering van dienste (die *locatio conductio operarum*).
- d) Vergoeding van die werknemer. In *Rodrigues v Alves*¹⁷¹ is beslis dat besoldiging nie 'n voorvereiste vir die bestaan van 'n geldige dienskontrak is nie. Daar is nie eenstemmigheid

¹⁶⁹ Van Jaarsveld in Van Jaarsveld en Van Eck 2006: 44-46.

¹⁷⁰ Van Jaarsveld in Van Jaarsveld en Van Eck 2006: 44-45.

¹⁷¹ 1978 4 SA 834 A: 841D.

oor hierdie siening nie.¹⁷² Dit word aan die hand gedoen dat gevalle kan voorkom waar besoldiging nie tersake is nie, selfs net vir 'n bepaalde tyd. Voorbeelde daarvan is waar 'n persoon by 'n onderneming diens verrig sonder enige besoldiging ter wille van verkryging van ondervinding of in tye waar poste uiters skaars is en die werknemer op daardie basis kontrakteer ten einde “'n voet in die deur te kry”. Elke geval behoort op eie meriete aan die hand van die besondere omstandighede vir bepaling van die bestaan van 'n dienskontrak al dan nie, beoordeel word.

e) Termyn van die kontrak.

2. Identifisering van 'n gesagsverhouding tussen die werknemer en werkgever¹⁷³

3. Gebruik van hulpmiddels¹⁷⁴

a) Die Organisasie-maatstaf: deur vas te stel of die persoon deel was van die onderneming se organisasie en/of die persoon se werksaamhede 'n integrale deel van die onderneming vorm, en sal faktore wat 'n rol speel wees die permanente aard van die diensverhouding, die voorsiening van kapitaalgoedere byvoorbeeld gereedskap, 'n voertuig, toerusting, 'n kantoor, die moontlike bestaan van 'n verbod om elders soortgelyke werk te verrig.

b) Toets of werkgever die persoon mag ontslaan¹⁷⁵ in geval

¹⁷² Voet 19.2.7; Mureinik 1980: 249 vtn 16; Coaker ea 1984: 349; Kelling 1990: 107; Thompson en Benjamin 1996: E 1-1 voetnoot 2.

¹⁷³ Coetzee 1981: 149; Fouché (red.) 1998: 23; Van Jaarsveld in Van Jaarsveld en Van Eck 2006: 45; *Lichaba v Shield Versekeringsmaatskappy* 1977 4 SA 635 O; *FPS v Trident Construction* 1989 3 SA 537 A; *Borcherds v C W Pearce & J Steward t/a Lubrite Distributors* 1993 ILJ 1262 (AAH); *SACTWU v SA Clothing Industries* 1993 ILJ 983 AAH; *Martin v Murray* 1995 ILJ 589 C; *McKenzie v South African Broadcasting Corporation* 1996 5 BLLR 635 NH.

¹⁷⁴ Van Jaarsveld in Van Jaarsveld en Van Eck 2006: 45-46; *S v AMCA Services* 1962 4 SA 537 A.

¹⁷⁵ Van Jaarsveld in Van Jaarsveld en Van Eck 2006: 45. Dit word aan die hand gedoen dat die toets eerder behoort te wees of die werkgever die persoon mag dissiplineer, wat ontslag insluit, in geval van wangedrag.

van wangedrag.

4. Grensgevalle

In grensgevalle moet vasgestel word of daar 'n besondere kontrakvorm uit die bedoeling tussen die partye afgelei kan word, wat die aard van die regsverhouding tussen die partye was of wat die dominante indruk is in die geval waar dit lyk of daar elemente van meer as een tipe kontrak is.¹⁷⁶ Volgens die hof in die saak van *Ongevallekommissaris v Onderlinge Versekeringsgenootskap AVBOB*¹⁷⁷ is die kwessie van beheer deur die werkgewer gewoonlik die sterkste oorweging om die bestaan al dan nie van 'n verhouding van heer en dienaar te bepaal, maar kan daar ook ander geldige oorwegings wees en moet elke besondere geval in sy eie omstandighede beslis word.¹⁷⁸ In die geval waar daar elemente van sowel 'n diensverhouding as 'n ander soort verhouding teenwoordig is, moet bepaal word welke soort verhouding die sterkste uit al die feite spreek.¹⁷⁹ Die feit dat een persoon aan 'n ander die toerusting verskaf waarmee laasgenoemde werk ten behoeve van eersgenoemde mee moet verrig, is dikwels aanduidend dat 'n diensverhouding tussen die partye bestaan.¹⁸⁰

In die saak van *Lichaba v Shield Versekeringsmaatskappy*¹⁸¹ was die feite dat 'n passasier in 'n motorvoertuig gedood is nadat die voertuig in 'n ongeluk betrokke was, welke voertuig deur 'n sakeman bestuur was. Die passasier was onderweg na 'n dorp waar sy op kommissiebasis sou werk verrig vir die eienaar van die onderneming wat ook die eienaar van die voertuig was. Dit was relevant in die saak of daar 'n

¹⁷⁶ Van Jaarsveld in Van Jaarsveld en Van Eck 2006: 46.

¹⁷⁷ 1976 4 SA 446 A: 456. Sien bespreking van die saak vantevore.

¹⁷⁸ Sien ook *De Beer v Thompson & Sons* 1918 TPD 70; *Dennis Edwards & Co v Lloyd* 1919 TPD 291; *Colonial Mutual Life Assurance Society v MacDonald* 1931 AD 412; *R v Hatfield Bakery* 1954 2 SA 284 T; *Padayachee v Ideal Motor Transport* 1974 2 SA 565 N.

¹⁷⁹ *Ongevallekommissaris v Onderlinge Versekeringsgenootskap AVBOB* 1976 4 SA 446 A: 457.

¹⁸⁰ *R v Feun* 1954 1 SA 58 T.

¹⁸¹ 1977 4 SA 623 O: 635-636.

werknemer/werkgewerverhouding bestaan het, ten einde te bepaal of die eis wat ingestel is teen die versekeringsmaatskappy, korrek was. Die hof het beslis dat:¹⁸²

Die gesagsverhouding met die gepaardgaande reg tot kontrole oor die wanneer, wat en hoe van die werk wat die teenparty moet doen, is die onderskeidende kenmerk van 'n dienskontrak teenoor die agentskapsverhouding (vgl. die McDonald-beslissing) en gevolglik die sterkste oorweging (sien die A.V.B.O.B.-beslissing op bl. 456H), na my mening, ook in hierdie geval waar Lydia volgens eiseres se saak nie 'n agent was nie maar 'n makelaar. Mindere of meerdere gapings in 'n reg op volle kontrole sal minder gewig dra ten gunste van 'n afleiding dat die verhouding nie 'n diensverhouding is nie na gelang omstandighede die ontbrekende aspekte verstaanbaar maak. Die mate waartoe die werknemer juis in 'n beherende eerder as 'n normaalweg beheerde posisie gestel is of selfs 'n sleutelpos beklee, soos die algemene bestuurder van 'n publieke maatskappy, of die feit dat direkte kontrole tydens verrigting van die werk weens ander omstandighede onprakties of onwenslik is, sal normaalweg meebring dat 'n verhouding meer geredelik as dienskontrak beskou kan word ondanks afwesigheid van 'n reg op volle kontrole as wanneer sulke verduidelikende omstandighede ontbreek. Vgl. die McDonald-beslissing, supra op bl. 426; R v Feun, supra op bl. 62A-D. Die omstandighede moet ooreenkomstiglik in ag geneem word om te bepaal welke gewig geheg moet word aan die aanwesigheid van kontrole as afleidingsgrond ten gunste van die konklusie dat die verhouding wel 'n dienskontrak is. Ander aanwysers ten gunste van of teen die konklusie dat die verhouding binne die statutêre omskrywing val moet op dergelike wyse teen die gehele agtergrond daarvan beoordeel word. Ek oorweeg die getuienis met hierdie benadering.

Daarna is die kontroletoele met 'n meerkantige toets vervang in die saak van *Midway Two Engineering and Construction Services v Transnet*.¹⁸³

Die feite van die saak was dat die appellant, 'n arbeidsmakelaar, vragmotorbestuurders aan respondent verhuur het terwyl laasgenoemde se bestuurders gestaak het. Een van die bestuurders het met 'n voertuig in 'n gebou van 'n derde vasgery, en nadat die skade aan die derde vergoed is, is 'n aksie op grond van 'n sessie teen die appellant ingestel ter verhaling van die betaalde skade, op grond van middellike aanspreeklikheid. Die enigste geskilpunt was of die vragmotorbestuurder

¹⁸² *Lichaba v Shield Versekeringsmaatskappy* 1977 4 SA 623 O: 635-636.

¹⁸³ 1998 3 SA 17 HHA.

ten tye van die botsing in die diens van die appellant opgetree het. Die hof het as volg oor die meerkantige toets beslis:¹⁸⁴

Die sogenaamde 'kontrole-toets' wat meermale aangewend is om tussen 'n werknemer (werkgewer aanspreeklik) en 'n onafhanklike aannemer (prinsipaal nie aanspreeklik nie) te onderskei, is al as verouderd, simplisties en selfs as 'n fiksie gediskrediteer (vgl Dias & Markesinis Tort Law (2uitg) op 378; Street The Law of Torts (9 uitg) op 486). Al hoe meer word in die Engelse reg, wat in dié verband vir ons as model gedien het (vgl Feldman (Pty) Ltd v Mall 1945 AD 733 op 736), van 'n heterogene toets gebruik gemaak om te probeer bepaal of een persoon verantwoordelik gehou moet word vir die delik van 'n ander wat oënskynlik in sy diens is (vgl Atiyah op 48; Clerk & Lindsell on Torts (17 uitg) para 5.09). Aldus verklaar Dias & Markesinis op 384:

'What emerges from all this is that courts will take into account a variety of tests to determine the nature of the relationship between the tortfeasor and his employer. How much weight will attach to each test depends on each case. If on balance the multiple factors point towards one type of relationship, then the courts will accept it even if the parties themselves have given a different label to their relationship.'

Dieselfde algemene benadering blyk ook by ons.

Die effek van die vervanging van die kontroletoets met 'n meerkantige toets is dat alle relevante faktore en die omstandighede van die saak in ag geneem word.¹⁸⁵

8.4.2 WERKGEWER

'n Werkgewer is die persoon of instansie wat ingevolge 'n dienskontrak gesag voer oor 'n werknemer wat sy dienste vir 'n tydperk teen vergoeding tot beskikking van die werkgewer stel.¹⁸⁶

Die term werkgewer word nie in die *Wet op Arbeidsverhoudinge*¹⁸⁷

¹⁸⁴ *Midway Two Engineering and Construction Services v Transnet* 1998 3 SA 17 HHA: 22E-H.

¹⁸⁵ Grogan 2005: 25.

¹⁸⁶ Van Jaarsveld in Van Jaarsveld en Van Eck 2006: 26; Grogan 2005: 37; *Callanan v Tee-Kee Borehole Casings* 1992 ILJ 1544 NH; *Boumat v Vaughan* 1992 ILJ 934 AAH; *Camdons Realty v Hart* 1993 ILJ 1008 AAH; *Board of Executors v McCafferty* 1997 ILJ 949 AAH; *SAAPAWU v Premier of Eastern Cape* 1997 BLLR 1226 AH; *Buffalo Signs v De Castro* 1999 20 ILJ 1501 LAC.

¹⁸⁷ Wet 66/1995.

omskryf nie.¹⁸⁸ Wat wel duidelik blyk, is dat die omskrywing van werknemer daarop dui dat 'n werknemer enige persoon is wat vir 'n ander persoon werk, insluitend die Staat,¹⁸⁹ maar uitgesluit die lede van die Suid-Afrikaanse Nasionale Weermag, Nasionale Intelligensiediens en die Suid-Afrikaanse Geheime Diens.¹⁹⁰

In die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en -siektes*¹⁹¹ word 'n werkgewer omskryf as 'n persoon, insluitend die Staat, wat 'n werknemer in diens het, en word die volgende persone vir doeleindes van die Wet by die term werkgewer ingesluit:

- a) Enige persoon in beheer van die besigheid, waarskynlik verwysend na 'n bestuurder.¹⁹²
- b) 'n Persoon A aan wie die dienste van 'n werknemer B deur B se werkgewer C geleen of verhuur of tydelik beskikbaar gestel word, vir solank die werknemer B vir A werk.¹⁹³
- c) 'n Arbeidsmakelaar wat teen betaling vir die lewering van 'n diens of verrigting van werk 'n persoon aan 'n kliënt voorsien, vir welke diens of werk daardie persoon deur die arbeidsmakelaar betaal word.¹⁹⁴

In die *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid*¹⁹⁵ word 'n werkgewer omskryf as:¹⁹⁶

¹⁸⁸ Grogan 2005: 25; Van Jaarsveld in Van Jaarsveld en Van Eck 2006: 23.

¹⁸⁹ *Wet op Arbeidsverhoudinge* 66/1995: art 213.

¹⁹⁰ Wet 66/1995: art 2.

¹⁹¹ Wet 130/1993: art 1.

¹⁹² Sien *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en -siektes* 130/1993: art 1.

¹⁹³ My eie interpretasie van weë vreemde sinsamestelling.

¹⁹⁴ Die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en -siektes* 130/1993 bevat geen omskrywing van arbeidsmakelaar nie. In (c) hierbo blyk egter dat die elemente van die term arbeidsmakelaar intern vervat is. Dit word aan die hand gedoen dat die term arbeidsmakelaar hanteer sal word hierin soos in die *Wet op Arbeidsverhoudinge* 28/1956 en die gesag waarna hierbo verwys is.

¹⁹⁵ Wet 85/1993: art 1(1).

¹⁹⁶ Uit hoofde van die wye omskrywing van werknemer in die *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid* 85/1993 sal 'n persoon wat nie vergoeding ontvang nie, ook 'n werknemer wees. Dus sal 'n persoon wat so 'n onbetaalde werknemer in diens het, ook 'n werkgewer wees. 'n

... enige persoon wat 'n persoon in diens het of werk verskaf aan enige persoon en sodanige persoon vergoed of onderneem om die persoon te vergoed.

Die enigste uitsondering is 'n arbeidsmakelaar, soos omskryf in die (nou herroepe) *Wet op Arbeidsverhoudinge*.¹⁹⁷

'n Arbeidsmakelaar word omskryf as 'n persoon wat 'n besigheid bedryf of voortsit in die kantoor van 'n arbeidsmakelaar soos in die *Wet op Arbeidsverhoudinge*¹⁹⁸ omskryf, onafhanklik daarvan of sy besigheid as makelaar geregistreer is al dan nie.

'n Arbeidsmakelaarskantoor is 'n besigheid waar 'n arbeidsmakelaar teen vergoeding aan 'n kliënt persone verskaf om vir so 'n kliënt dienste te verrig en word die werknemer van die arbeidsmakelaar dan deur die arbeidsmakelaar vergoed.¹⁹⁹

In die saak *Housecalls Projects v Minister of Finance*²⁰⁰ het dit geblyk dat die applikant wat besigheid in die installasie, herstel en onderhoud van onder andere elektriese toerusting bedryf het, gekontrakteer het om sekere werk te verrig en installasie vir een van die respondente te doen. Die term “arbeidsmakelaar” was relevant vir beslissing van die saak.

Die applikant se siening was dat gemelde term nie behoorlik in die *Inkomstebelastingwet*²⁰¹ en die (destydse) *Wet op Arbeidsverhoudinge*²⁰² omskryf word nie. Die hof se siening was dat as vertrekpunt na die

Werkgewer in terme van gemelde Wet is ook ingevolge die Wet “die gebruiker van masjinerie”.

¹⁹⁷ *Wet op Arbeidsverhoudinge* 28/1956: art 1(1).

¹⁹⁸ *Wet* 28/1956: art 1.

¹⁹⁹ *Inkomstebelastingwet* 58/1962. In die *Wet op Arbeidsverhoudinge* 66/1995 is geen omskrywing van arbeidsmakelaar soos in sy voorganger die *Wet op Arbeidsverhoudinge* 28/1956 nie.

²⁰⁰ 1995 3 SA 589 T.

²⁰¹ *Wet* 58/1962.

²⁰² *Wet* 28/1956.

omskrywing van arbeidsmakelaarskantoor gekyk moet word, waarna die begrip “arbeidsmakelaar” makliker verstaan sal word. Dit word aan die hand gedoen dat dit ietwat gekunsteld is, en in belang van regsekerheid sou dit beter gewees het indien die begrip volledig hanteer was.²⁰³

8.4.3 WERKNEMER

Die belang van ‘n duidelike omskrywing van ‘n werknemer is dat ‘n werknemer na ‘n ongeval nie ‘n eis teen die werkgewer mag instel nie, maar ‘n eis teen die Vergoedingsfonds moet instel.²⁰⁴ Dus is dit belangrik om akkuraat te kan bepaal of ‘n beseerde persoon ‘n werknemer was ten tye van die ongeval. In die saak van *Cloete and Cloete v R*²⁰⁵ het die hof as volg rakende die omskrywing van werknemer beslis:

All past attempts to compose a concise definition of the terms servant or agent have failed so lamentably as to curb even the most impetuous: at the most it seems possible in fairly general terms to enumerate the more usual incidents and salient characteristics which by their presence or absence in any given instance may serve as an element tending to determine the relations of the parties.

‘n Werknemer is die persoon wat ingevolge ‘n dienskontrak sy dienste vir ‘n tydperk, teen vergoeding, onder gesag tot beskikking van ‘n werkgewer stel.²⁰⁶

Artikel 1(1) van die (nou herroepe) *Wet op Arbeidsverhoudinge*²⁰⁷ het bepaal dat ‘n werknemer enige persoon is:

²⁰³ Sien ook *Zulu v Van Rensburg* 1996 4 SA 1236 LCC: 1262 - waarin beslis is dat ‘n arbeidsmakelaarskontrak ‘n vorm van *locatio conductio operis* is, en nie *locatio conductio operarum* nie. Sien ook *LAD Brokers v Mandla* 2001 22 ILJ 1813 LAC.

²⁰⁴ Wet 130/1993: art 35; Olivier en Smit in Joubert (red.) 2002: 248-250, 256.

²⁰⁵ 1945 OPA 204: 205.

²⁰⁶ De Villiers en MacIntosh 1956: 264-265; Fouché (red.) 1998: 119; Van Jaarsveld in Van Jaarsveld en Van Eck 2006: 37; *Tuck v SABC* 1985 ILJ 570 NH; *Brown v Oak Industries* 1987 ILJ 510 NH; *Boumat Ltd v Vaughan* 1992 ILJ 934 AAH; *Liberty Life Association of Africa v Niselow* 1996 ILJ 763 AAH; *CMS Support Services v Briggs* 1997 ILJ 271 AAH; *Khanyile v Telkom* 1999 ILJ 2470 KVBA.

²⁰⁷ Wet 28/1956.

... wat in diens is by of werk verrig vir enige werkgewer en beloning ontvang of geregtig is om dit te ontvang, en enige ander persoon hoegenaamd wat op enige wyse help om die besigheid van 'n werkgewer voort te sit of te (be)dryf.

In die saak *S v Universal Iron & Steel Foundries*²⁰⁸ was die beskuldigde skuldig bevind vanweë die nie-nakoming van 'n ooreenkoms dat slegs lede van 'n sekere vakbond in diens geneem mag word. Op appèl het die beskuldigde aangevoer dat 'n sekere klas persone nie as werknemers in die betrokke Wet beskou word nie. Die hof het die betekenis van die term “werknemer” in die (nou herroepe) *Wet op Arbeidsverhoudinge*²⁰⁹ ontleed, en bevind dat die term werknemer nie 'n wyer betekenis gegee moet word as wat in die Wet beskryf is nie, en is die appèl afgewys.²¹⁰

‘n Werknemer word in die *Wet op Arbeidsverhoudinge*²¹¹ omskryf as:

- a) *iemand, behalwe 'n onafhanklike kontrakteur, wat vir iemand anders of die Staat werk en wat besoldiging ontvang of geregtig is om besoldiging te ontvang; en*
- b) *iemand anders wat op enige wyse help om die besigheid van 'n werkgewer voort te sit of te bedryf, en “in diens” en “diens” het betekenisse wat met dié van “werknemer” ooreenstem. Soos reeds aangetoon, is lede van die Suid-Afrikaanse Nasionale Weermag, Suid-Afrikaanse Intelligensiediens en Suid-Afrikaanse Geheime Diens uitgesluit by die werking van die Wet op Arbeidsverhoudinge.*

In die *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid*²¹² word ‘n werknemer omskryf as:

... 'n persoon in diens van 'n werkgewer of wat werk vir hom verrig en wat besoldiging ontvang of daarop geregtig is of wat werk onder toesig van 'n werkgewer of enige ander persoon.

Die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes*²¹³ omskryf ‘n werknemer as:

... 'n persoon wat met 'n werkgewer 'n diens- of vakleerlingskap of

²⁰⁸ 1971 4 SA 355 A.

²⁰⁹ Wet 28/1956.

²¹⁰ *S v Universal Iron & Steel Foundries* 1971 4 SA 355 A: 366E.

²¹¹ Wet 66/1995: art 213.

²¹² Wet 85/1993: art 1(1).

²¹³ *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes* Wet 130/1993: art 1; Van Eck in Van Jaarsveld en Van Eck 2006: 400.

leerlingskapkontrak aangegaan het of daarvolgens werk, hetsy die kontrak uitdruklik of stilswyend, mondeling of skriftelik is, en hetsy die besoldiging volgens tyd of gedane werk bereken word, of in kontant of in natura is, en ook:

- a) *‘n geleentheidswerknemer wat vir die doel van die werkgewer se besigheid in diens geneem is;*²¹⁴
- b) *‘n direkteur of lid van ‘n regspersoon*²¹⁵ *wat met die regspersoon ‘n diens- of vakleerlingskap- of leerlingskapkontrak aangegaan het, vir sover hy binne die bestek van sy diens ingevolge die kontrak optree;*
- c) *‘n persoon wat deur ‘n arbeidsmakelaar*²¹⁶ *teen betaling vir die lewering van ‘n diens of die verrigting van werk aan ‘n kliënt voorsien word, vir welke diens of werk daardie persoon deur die arbeidsmakelaar betaal word;*
- d) *in die geval van ‘n oorlede werknemer, sy afhanklikes, en in die geval van ‘n werknemer wat ‘n onbevoegde persoon is, ‘n kurator wat namens die werknemer optree.*

Die volgende persone word as afhanklikes beskou:²¹⁷ ‘n Weduwee, wewenaar, ‘n genoot in ‘n saamleefverhouding, ‘n kind onder 18 jaar, ‘n kind gebore na die vader se afsterwe, stiefkind, aangenome kind, buite-egtelike kind, ‘n kind bo die ouderdom van 18 jaar, ‘n ouer, broer, suster, halfbroer of halfsuster, grootouer, kleinkind, ‘n ouer van die werknemer of enige persoon wat na die oordeel van die kommissaris in die plek van ‘n ouer optree, en met die verdere voorwaarde ten opsigte van al bogemelde “afhanklikes” dat sodanige persoon na die oordeel van die kommissaris ten tye van die ongeval geheel of gedeeltelik finansieel van die werknemer afhanklik was. Dit blyk dat dit ‘n “uitgebreide familie” kan omvat.

²¹⁴ Sien tydelike werknemers later, asook *Administrateur Transvaal v Carletonville Estates* 1959 3 SA 150 A; *Bekker v Heidelberg Munisipaliteit* 1961 3 SA 502 T; *R J Johnson Crane Hire v Grotto Steel Construction* 1992 3 SA 907 C.

²¹⁵ Dit verwys uiteraard na ‘n maatskappy in sy verskillende verskyningsvorme se direkteure asook lede van beslote korporasies.

²¹⁶ “Arbeidsmakelaar” (“labour broker”) word nie in die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en -siektes* 130/1993 omskryf nie. Sien egter later die bespreking van gemelde term, welke gesag daarin aangehaal riglyne tot interpretasie van die begrip “arbeidsmakelaar” kan gee. Vir ‘n korrekte uitleg sal goed op die onderskeidende terminologie gelet moet word en ook op die aard van die kontrak tussen die diensleweraar byvoorbeeld ‘n boukontrakteur en sy prinsipaal. ‘n Moeilike feitestel is dikwels wanneer ‘n ambagsman wat ‘n werknemer van firma A is, diens gaan verrig saam met ander soortgelyke ambagsmanne van maatskappy B.

²¹⁷ Wet 130/1993: art 1; Olivier en Smit in Joubert (red.) 2002: 249.

Die volgende persone word by die omskrywing van “werknemer” uitgesluit:²¹⁸

- (i) ‘n persoon, met inbegrip van ‘n persoon in diens van die Staat, wat militêre diens verrig of opleiding ondergaan soos bedoel in die Verdedigingswet 44 van 1957 en wat nie ‘n lid van die staande mag van die Suid-Afrikaanse Nasionale Weermag is nie;²¹⁹
- (ii) ‘n lid van die staande mag van die Suid-Afrikaanse Nasionale Weermag terwyl “diens ter verdediging van die Republiek”²²⁰ soos omskryf in artikel 1 van gemelde Verdedigingswet verrig word;
- (iii) ‘n lid van die Suid-Afrikaanse Polisie diens terwyl sodanige lid ingevolge artikel 7 van die Polisie wet 7 van 1958 aangewend word vir “diens ter verdediging van die Republiek” soos omskryf in artikel 1 van die Verdedigingswet 44 van 1957;²²¹
- (iv) ‘n persoon wat werk aanneem en self ander persone in diens neem om bedoelde werk te verrig;²²²
- (v) ‘n huiswerker as sodanig in diens in ‘n private huishouding.²²³

In die (nou herroepe) *Ongevalle wet*²²⁴ word benewens ‘n paar uitsonderings onder die omskrywing van “werknemer”, ook as uitsondering gemeld ‘n persoon wat se verdienste ‘n sekere bedrag per jaar oorskry. Dit het tot gevolg gehad dat so ‘n persoon nie die beskerming van die *Ongevalle wet* gehad het nie, maar andersyds het dit die effek gehad dat so ‘n persoon as werknemer ‘n aksie om skadevergoeding teen sy werkgever kon instel in geval van die plaasvind van ‘n beroepsbesering of –siekte, en het die verbod teen so ‘n aksie in artikel 7 van die *Ongevalle wet* sodanige persoon nie getref het nie.²²⁵ In die saak van *Vigario v Afrox*²²⁶ het die weduwee van die oorledene ‘n eis

²¹⁸ *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes* 130/1993: art 1; Landman in Strydom (red.) 2001: 45; Olivier en Smit in Joubert (red.) 2002: 250-251; Van Eck in Van Jaarsveld en Van Eck 2006: 400-401. Sien die bespreking van die uitsluitings later.

²¹⁹ *Pretorius v Transnet* 1995 2 SA 309 A.

²²⁰ *S v Schoeman, S v Martin* 1971 4 SA 248 A.

²²¹ Die *Polisie wet* 7/1958 is op 15 Oktober 1995 vervang met die *Wet op die Suid-Afrikaanse Polisie diens* 68/1995.

²²² Verwysend heelwaarskynlik na ‘n kontrakteur of subkontrakteur, maar nie na ‘n arbeidsmakelaar nie.

²²³ *Workmen’s Compensation Commissioner v Crawford* 1987 1 SA 296 A; *Pike v Minister of Defence* 1996 3 SA 127 C.

²²⁴ Wet 30/1941: art 1.

²²⁵ Hierdie aspek word volledig hanteer in die hoofstuk rakende die verbod op ‘n deliktuele eis teen die werkgever. Sien: *Oosthuizen v Homegas* 1992 3 SA 463 O; *Squire v Sasol Mynbou* 1993 3 SA 298 T; *Vigario v Afrox* 1996 3 SA 450 W.

²²⁶ 1996 3 SA 450 W.

teen die werkgewer ingestel na 'n ongeval wat in Januarie 1992 plaasgevind het. Alhoewel dit nie in die beslissing gemeld word nie, blyk dit dat, soos in die saak van *Squire v Sasol Mynbou*,²²⁷ die werksman buite die omskrywing van werknemer ingevolge die *Ongevallewet* ressorteer het aangesien die oorledene se verdienste waarskynlik meer as die destydse perk was. 'n Soortgelyke eis is nie onder die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes*²²⁸ ontvanklik nie.

Aangaande die vraag op welke tydstip 'n persoon 'n werknemer word vir doeleindes van die (nou herroepe) *Ongevallewet*, het die hof in *Ongevallekommissaris v Onderlinge Versekeringsgenootskap AVBOB*²²⁹ beslis dat:

Ons vind dat in die toepassing van die Ongevallewet in enige betekenis, dit gemene saak is dat 'n werknemer 'werksman' word sodra hy sy werkgewer se perseel betree, en dat hy ophou om 'n 'werksman' te wees sodra hy sy werkgewer se perseel weer verlaat wanneer hy van diens af gaan. Nel v Minister van Publieke Werke 1962 (2) SA 147 (T). Die rede hiervoor wys ondubbelsinnig na die werkgewer se reg op beheer en kontrole.

Dit word aan die hand gedoen dat dit dieselfde posisie behoort te wees in die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes*.²³⁰

Om as 'n werknemer vir doeleindes van die toeval van voordele onder die *Ongevallewet* beskou te word, is dit nie nodig dat die werkgewer sy instemming (toestemming) moet betuig dat 'n persoon wel 'n werknemer is nie.²³¹ Dit word aan die hand gedoen dat die posisie dieselfde in die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes*²³² sal wees.

²²⁷ 1993 3 SA 298 T.

²²⁸ Wet 130/1993: art 35(1) saamgelees met artikel 1 daarvan synde omskrywing van die term werknemer.

²²⁹ 1976 4 SA 446 A.

²³⁰ Wet 130/1993.

²³¹ *Vaughan-Heapy v Natal Performing Arts Council* 1991 1 SA 191 D.

²³² Wet 130/1993.

Die begrippe ongeval en werknemer is onlosmaaklik aan mekaar verbind, en beantwoording van die vraag of 'n werknemer op vergoeding ingevolge die (nou herroepe) *Ongevallewet* (ook die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes*) geregtig is, sal daarvan afhang of die beseerde:²³³

... in diens was ingevolge 'n 'dienskontrak' soos dit gemeenregtelik verstaan sou word. Vgl. Ongevallekommissaris v Onderlinge Versekeringsgenootskap A.V.B.O.B. 1976 4 SA 446 (A) op bl. 450.

Daar kan ook op enige verskil tussen permanente/voltydse werknemers en tydelike werknemers gelet word. Tydelike werknemers is werknemers wat vir 'n bepaalde periode of vir 'n spesifieke taak in diens geneem is.²³⁴ In die saak *R J Johnson Crane Hire v Grotto Steel Construction*²³⁵ het die aspek van tydelike werknemers ter sprake gekom. Die hof se siening was dat ten opsigte van tydelike werknemers of tydelike werkgewers dit belangrik is om 'n ondersoek na die reg of mag om die werknemer te beheer, in te stel.

Fisiese kontrole kan 'n belangrike leidraad wees tot 'n afleiding dat die mag om die werknemer te beheer, bestaan. In daardie verband is die posisie in Engeland dat die hof:²³⁶

... has only to consider in whose employment the man was at the time the acts complained of were done, in this sense, that by the employer is meant the person who has the right at the moment to control the doing of the act; so that when doing the work of and under the control of the man to whom he is sent, he is the servant of the latter.

Laasgenoemde posisie behoort dieselfde te wees waar enersyds 'n keuse

²³³ *Lichaba v Shield Versekeringsmaatskappy* 1977 4 SA 623 O.

²³⁴ *Administrateur, Transvaal v Carletonville Estates* 1959 3 SA 150 A; *Bekker v Heidelberg Munisipaliteit* 1961 3 SA 502 T.

²³⁵ 1992 3 SA 907 C.

²³⁶ *Bain v Central Vermont Railway* (1921) 2 AC 412; *Bull & Co. v W.African Shipping Co.* (1927) AC 686.

tussen twee verskillende moontlike werkgewers gemaak moet word en andersyds ‘n keuse tussen of ‘n persoon ‘n moontlike werknemer of ‘n onafhanklike kontrakteur is.²³⁷ Daar moet vasgestel word wie die mag van kontrole het oor die wyse waarop die werk gedoen moet word.²³⁸ In die saak *FPS Ltd v Trident Construction*²³⁹ het die hof beslis dat ‘n persoon wel ‘n werknemer is en nie ‘n kontrakteur nie in geval waar die werknemer geen salaris maar slegs kommissie ontvang het, sy eie werksure bepaal het en eie vervoer moes verskaf. Die hof het bevind dat nieteenstaande bogenoemde elemente wat dalk op “kontrakteur” dui en nie op “werknemer” nie, *in casu* sodanige mate van toesighouding en beheer oor die persoon was dat daar eerder ‘n dienskontrak bestaan het en die persoon ‘n werknemer was. In die saak van *Borcherds v CW Pearce and J Sheward t/a Lubrite Distributors*²⁴⁰ is bevind dat ‘n onbetaalde werknemer asook ‘n lid van die werkgewer se familie wat diens verrig, as werknemers beskou word, op voorwaarde dat sodanige persoon onder die toesig of beheer van die werkgewer diens verrig.

Die besturende direkteur van ‘n maatskappy kan afhangend van die verwantskap tussen hom en die maatskappy, as ‘n werknemer geag word.²⁴¹ ‘n Prisonier wat by ‘n lid van die publiek diens lewer ingevolge ‘n ooreenkoms tussen die gevangenisowerheid en ‘n lid van die publiek, is nie ‘n werknemer nie.²⁴²

Ter opsomming blyk dit dat alhoewel verskeie arbeidsverwante wetgewing verskillende omskrywings van die term “werknemer” bevat,

²³⁷ MacIntosh en Norman-Scoble 1970: 109-110.

²³⁸ *Paxinos v Van der Merwe* 1930 OPD 142. Sien ook *Chatwin v CSAR* 1909 TH 33; *Penrith v Stuttaford* 1925 CPD 154; *Kohlberg v Uitenhage Municipality* 1926 EDL 95; *King's Transport v Viljoen* 1954 1 SA 133 C; *General Tyre and Rubber v Kleynhans* 1963 1 SA 533 N.

²³⁹ 1989 3 SA 537 A.

²⁴⁰ 1993 14 ILJ 1262 AAH.

²⁴¹ *Oak Industries SA v John NO* 1987 4 SA 702 N.

²⁴² *Sentraboer Koöperatief v Boshoff* 1990 4 SA 687 T.

en dat alhoewel daar verskille mag voorkom, elke spesifieke wet 'n bepaalde plek en funksie in arbeidsverband het. Daar is egter heelwat punte van ooreenstemming waarvan die reg tot toesighouding, beheer en gesag oor 'n werknemer die belangrikste blyk te wees.²⁴³

8.4.4 ONGEVAL

Die term ongeval (“ongeluk”, “accident”) omvat 'n wye spektrum van betekenisse, afhangend van die konteks waarin dit gebruik word.²⁴⁴

In die saak van *Innes v Johannesburg Municipality*²⁴⁵ het die hof beslis dat ongeval of ongeluk in die gewone betekenis daarvan verstaan moet word as:

... an unlooked for mishap or an untoward event which is not expected or designed.

Of 'n sekere gebeurtenis as ongeval beskou kan word, moet uit die hoek van die beseerde persoon beoordeel word.²⁴⁶ Afhangend van die besondere omstandighede, kan die opsetlike veroorsaking van 'n besering ook as 'n ongeval of ongeluk beskou word.²⁴⁷

Wat presies 'n ongeval vir doeleindes van 'n wet is, sal aan die hand van die besondere omstandighede van elke saak bepaal word.²⁴⁸

²⁴³ *Smit v Workmen's Compensation Commissioner* 1979 1 SA 51 A; De Villiers en MacIntosh 1956: 264-265.

²⁴⁴ *Fedgen Insurance v Leyds* 1995 3 SA 40 A.

²⁴⁵ 1911 TPD 12. Sien ook Thompson en Benjamin 1998: H 1-16; Landman in Strydom (red.) 2001: 49; Davis 2002: 494.

²⁴⁶ *McQueen v Village Deep GM* 1914 TPD 344: 348, 351.

²⁴⁷ Davis 2002: 494; *McQueen v Village Deep GM* 1914 TPD 344; *Sikweyiya v Aegis Insurance* 1995 4 SA 143 E.

²⁴⁸ *Workers' Compensation Commissioner v F A Stewart (Pvt) Ltd* 1991 3 SA 830 ZS.

‘n Gebeurtenis moet die volgende elemente bevat voordat dit as ‘n ongeval beskou kan word:²⁴⁹

1. die gebeurtenis moet skielik en onverwags plaasvind, en
2. die gebeurtenis moet bepaalbaar wees ten opsigte van aard, tyd en plek.

Die *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid*²⁵⁰ gebruik nie die term ongeval nie, maar wel die term ernstige voorval. Laasgenoemde word omskryf as ‘n gebeurtenis van rampspoedige afmetings, wat voortspruit uit die gebruik van bedryfstoeerusting of masjinerie of uit bedrywighede by ‘n werkplek, welke term wyer as die term ongeval is en ook ‘n ongeval sal insluit.²⁵¹

Die term ongeval word in die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en -siektes*²⁵² omskryf as:

‘n Ongeval wat uit ‘n werknemer se diens ontstaan en in die loop daarvan plaasvind en wat ‘n persoonlike besering tot gevolg het.

In die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en -siektes* se voorganger naamlik die *Ongevallewet* word wesenlik dieselfde terminologie gebruik.

In die saak van *Nicosia v Workmen’s Compensation Commissioner*²⁵³ was die feite dat ‘n werknemer ‘n beroepsbesering opgedoen het, maar ook voor die ongeval aan ‘n verwante tipe besering of swakheid gely het. Die hof het beslis dat die voorval waartydens die vorige besering

²⁴⁹ *Innes v Johannesburg Municipality* 1911 TPD 12; *Briesch v Geduld Proprietary Mines* 1911 TPD 707.

²⁵⁰ Wet 85/1993: art 1(1); Thompson en Benjamin 1998: G1-48.

²⁵¹ Wet 85/1993: art 1(1).

²⁵² Wet 130/1993: art 1; Olivier en Smit in Joubert (red.) 2002: 251-252; Van Eck in Van Jaarsveld en Van Eck 2006: 402.

²⁵³ 1954 3 SA 897 T.

vererger is steeds ‘n ongeval ingevolge die *Ongevallewet*²⁵⁴ is.²⁵⁵

In die saak van *Nel v Minister van Publieke Werke*²⁵⁶ was die feite dat die werknemer besig was om sy werkgewer se perseel na werksure te verlaat toe ‘n ongeluk gebeur het. Die hof het bevind dat as die plek waar die ongeluk plaasvind deel van die werksperseel is, en die werknemer op die perseel is om te gaan werk of besig is om dit te verlaat, bevind die werknemer homself op die werksplek binne die loop van sy diens, en val dit gevolglik binne die *Ongevallewet* se omskrywing van ‘n ongeval.²⁵⁷

Dit word aan die hand gedoen dat “ongeval” en “beroepsbesering” volgens elk se konstruksie in die woordomskrywing in die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en -siektes* in samehang met mekaar gelees moet word. “Ongeval” en “diensbestek” is onlosmaaklik aan mekaar verbind. In die saak van *Minister of Justice v Khoza*²⁵⁸ het ‘n konstabel terwyl hy en sy kollega aan diens was, in ‘n vertoning van bravade sy diensrewolwer op die kollega gerig, ‘n skoot het afgegaan en as gevolg van die besering het die beseerde werknemer ‘n deliktuele eis gegrond op middellike aanspreeklikheid teen die werkgewer ingestel. Ten opsigte van ‘n geskil of die voorval ‘n ongeval in terme van die *Ongevallewet* was, beslis die hof dat:²⁵⁹

In die loop daarvan (van sy diens) beteken dat die ongeval moet plaasvind terwyl die werknemer (die beseerde eiser) besig is met sy werksaamhede en dit “ontstaan uit sy diens” as die ongeval in verband staan met sy werksaamhede. Die wetgewer het daardie verband nie omskryf nie en eis alleen in breë sin ‘n kousale verband tussen diens en ongeval. Die kousale verband word oor die algemeen geskep indien die ongeval plaasvind op die plek waar die werknemer in die uitvoering van sy diens is. Die klem lê gevolglik op die plek waar hy is wanneer hy sy werksaamhede verrig. Die

²⁵⁴ Wet 30/1941.

²⁵⁵ *Nicosia v Workmen's Compensation Commissioner* 1954 3 SA 897 T.

²⁵⁶ 1962 2 SA 147 T.

²⁵⁷ *Nel v Minister van Publieke Werke* 1962 2 SA 147 T.

²⁵⁸ 1966 1 SA 410 A.

²⁵⁹ *Minister of Justice v Khoza* 1966 1 SA 410 A: 417.

kousale verband vir doeleindes van die wet sou verdwyn indien onder andere:

- a) Hy die besering sou opdoen selfs al was hy op 'n ander plek, of
- b) Hy deur sy eie handeling die plaaslike verband tussen diens en ongeval uitskakel, of
- c) Wanneer hy opsetlik beseer word deur 'n ander persoon en die motief van die aanranding geen verband hou met die werksaamhede van die (beseerde) werknemer nie.

In die saak van *Ex parte Workmen's Compensation Commissioner: In re Manthe*²⁶⁰ is die werknemer buite sy werkperseel deur lede van die publiek aangerand terwyl hy salariskaarte in opdrag van sy werkgewer gaan haal het. Die hof het beslis dat hierdie aanrandingvoorval 'n ongeval vir doeleindes van die *Ongevallewet* daarstel, aangesien dit in sy diensbestek plaasgevind het.²⁶¹

Daar bestaan egter twee moeiliker tipes aanrandingsvoorvalle. Eerstens dié waar personeellede in 'n argument met sekuriteitspersoneel betrokke is. As voorbeeld kan dien 'n geval waar werknemers al geselsende gestaan en wag het vir die dienshysbak aan die einde van hul skof, waartydens 'n argument ontstaan het tussen 'n werknemer en die sekuriteitswag wat moes toesien dat orde gehandhaaf word. Die sekuriteitsman het die mede-werknemer 'n paar houe met sy sekuriteitsknuppel toegedien, en hom beseer. Gebaseer op die omskrywing van ongeval in die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en -siektes*²⁶² as synde "'n ongeval wat uit 'n werknemer se diens ontstaan en in die loop daarvan plaasvind en wat 'n persoonlike besering tot gevolg het'" word dit aan die hand gedoen dat die betrokke voorval as ongeval beskou sal word.²⁶³

²⁶⁰ 1979 4 SA 812 E.

²⁶¹ *Ex parte Workmen's Compensation Commissioner: In re Manthe* 1979 4 SA 812 E.

²⁶² Wet 130/1993: art 1.

²⁶³ Die doel van die aanranding, wat met die handhawing van orde by die werksplek te doen het, kan as 'n verdere aanwyser dien ten einde die betrokke voorval as 'n ongeval te klassifiseer. Sien ook Mureinik 1980b: 41.

Die tweede tipe aanrandingsgeval wat problematies kan wees by beoordeling of dit 'n ongeval is of nie, is die geval waar 'n werkgewer of toesighouer 'n werknemer aanrand nadat die werknemer skade aan eiendom van die werkgewer berokken het. In die saak van *Kau v Fourie*²⁶⁴ was die feite dat die werkgewer die werknemer met 'n yster teen die arm geslaan het nadat die werkgewer verneem het dat die werknemer met die voertuig van die werkgewer in 'n motorongeluk betrokke was. Die hof het beslis dat die voorval nie 'n ongeval is soos in die *Ongevallewet* omskryf nie.²⁶⁵ Ten opsigte van die aanranding, dus die opsetlike besering van 'n werknemer, beslis die hof dat:²⁶⁶

Indien die Wetgewer die werkgewer wou beskerm en die werksman wou verseker teen skade opgedoen in 'n ongeval wat opsetlik deur 'n werkgewer veroorsaak is, sou die Wetgewer tog seker daarvoor voorsiening gemaak het. Dit is nie gedoen nie, en dit laat by my die besliste indruk dat die Wetgewer nie bedoel het om die werkgewer onder sulke omstandighede die beskerming van die Wet te bied nie. Ingevolge die duidelike bewoording van artikel 8 wil dit egter voorkom asof die werkgewer tog sodanige beskerming geniet. Dat hierdie aangeleentheid nie duideliker in die Wet gereël is nie, kom vir my as 'n besliste casus omissus voor.

Dit word aan die hand gedoen dat alhoewel die betrokke aanrandings as ontoelaatbare dissiplinêre stap beskou word, so 'n tipe voorval as ongeval aangemerkt kan word ingevolge die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en -siektes*,²⁶⁷ aangesien beide genoemde voorvalle verband hou met die werknemer se diensbestek.²⁶⁸

8.4.5 BEROEPSBESERING EN -SIEKTE

²⁶⁴ 1971 3 SA 623 T.

²⁶⁵ *Kau v Fourie* 1971 3 SA 623 T: 626D.

²⁶⁶ *Kau v Fourie* 1971 3 SA 623 T: 630A.

²⁶⁷ *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en -siektes* 130/1993: art 1.

²⁶⁸ Sien die bespreking in Hoofstuk 10 hieronder. Sien ook *Minister of Justice v Khoza* 1966 1 SA 410 A; Mureinik 1980b: 41. Sien egter *Mphosi v Central Board for Co-Operative Insurance* 1974 2 SA 19 W: 21H-22A; Olivier en Smit in Joubert (red.) 2002: 256 vir die teenoorgestelde

‘n Beroepsbesering word in die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes*²⁶⁹ as ‘n persoonlike besering wat as gevolg van ‘n ongeval opgedoen is, omskryf.²⁷⁰ Corbett ea²⁷¹ omskryf die term liggaamlike besering (“bodily injury”) as volg:

It connotes an infringement of physical integrity, generally some injury to, or impairment of, a person’s organism or general health.²⁷² It commonly encompasses shock, pain, suffering, disability, disfigurement and loss of amenities. It is, of course, to be distinguished from a claim for patrimonial loss - to which such injuries may give rise - which is Aquilian in nature.

Dit is opmerklik dat die twee begrippe ongeval en beroepsbesering oor en weer na mekaar verwys en mekaar aanvul. Dit dui ook op die oorsaak en gevolg, of anders gestel blyk dit dat die oor-en-weer verwysing na mekaar by elemente van die onregmatige daad, naamlik die handeling, skade en kousaliteit inpas.

Die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes*²⁷³ swyg oor psigiese beserings. Dit is nie ‘n voorvereiste vir ‘n dader se aanspreeklikheid vir liggaamlike beserings dat daar daadwerklike en fisiese krag of geweld toegepas moet wees op die liggaam nie.²⁷⁴ Rakende psigiese beserings, was daar in die gemene reg tot 1972 ‘n absolute onderskeid getref tussen suiwer emosionele skok en emosionele skok met fisiese gevolge.²⁷⁵

standpunt.

²⁶⁹ Wet 130/1993: art 1.

²⁷⁰ Wet 130/1993: art 1; *Schoeman v Die Ongevallekommissaris* 1982 1 SA 135 T. Sien Labuschagne 1998: 72 en Labuschagne 2001: 46 oor beserings op die sportveld opgedoen.

²⁷¹ 1985: Vol 1: 36.

²⁷² *Hamman v Malmesbury Divisional Council* 1916 CPD 216: 219-220; *Government of the RSA v Ngubane* 1972 2 SA 601 A: 605-606; *Bester v Commercial Union Versekeringsmaatskappy* 1973 1 SA 769 A: 776D, 777 F.

²⁷³ Wet 130/1993.

²⁷⁴ Corbett ea 1985: 36.

²⁷⁵ Corbett ea 1985: 36; *Waring & Gillow Ltd v Sherborne* 1904 TS 340; *Sneltz v Boltzler* 1914 EDL 176; *Mulder v South British Ins* 1957 2 SA 444 W.

Daarna is in *Bester v Commercial Union Versekeringsmaatskappy*²⁷⁶ beslis dat die *ratio* van die destydse beslissings nie was dat 'n algemene reël bestaan wat 'n eis vir emosionele skok uitsluit wanneer gebeure waargeneem of van verneem word nie, maar dat die *ratio* die onvoorsienbaarheid van die gebeure is. Daar is egter twee belangrike vrae vir beantwoording.²⁷⁷ Eerstens: Is die eiser se algemene gesondheid nadelig aangetas?²⁷⁸ Sy psigiese integriteit sal as aangetas beskou word as daar bewyse is van byvoorbeeld 'n angsneurose of 'n verlies van werksbevrediging, enige wesenlike geestesaspek wat nie te doen het met emosionele skok van 'n kort tydsduur wat geen wesenlike invloed op die gesondheid het nie.²⁷⁹ Tweedens: Sou die moontlike gevolge van die nalatige handeling deur 'n redelike persoon in die posisie van die delikspleger voorsien gewees het?²⁸⁰

'n Beroepsiekte word in die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en -siektes*²⁸¹ omskryf as 'n siekte genoem in die eerste kolom van Bylae 3 wat uit 'n werknemer se diens ontstaan en in die loop daarvan opgedoen word.

Die *Wet op Bedryfsiektes in Myne en Bedrywe*²⁸² handel oor spesifieke bedryfsiektes en omskryf vergoedbare siekte as die volgende:²⁸³

- a) pneumokoniose;
- b) pneumokoniose en tuberkulose gesamentlik;

²⁷⁶ 1973 1 SA 769 A: 780G.

²⁷⁷ *Bester v Commercial Union Versekeringsmaatskappy* 1973 1 SA 769 A: 780G; Scott 1973: 165, 169 en 175; Corbett ea 1985: 36-37.

²⁷⁸ *Bester v Commercial Union Versekeringsmaatskappy* 1973 1 SA 769 A: 780G; Scott 1973: 165, 169 en 175; Corbett ea 1985: 36-37.

²⁷⁹ *Bester v Commercial Union Versekeringsmaatskappy* 1973 1 SA 769 A: 780G; Urquhart *Compensation Commissioner* 2006 1 SA 75 ECD; Scott 1973: 165, 169 en 175; Corbett ea 1985: 36-37.

²⁸⁰ *Bester v Commercial Union Versekeringsmaatskappy* 1973 1 SA 769 A: 780G; Scott 1973: 165, 169 en 175; Corbett ea 1985: 36-37.

²⁸¹ Wet 130/1993: art 1; Olivier en Smit in Joubert (red.) 2002: 253; Van Eck in Van Jaarsveld en Van Eck 2006: 403.

²⁸² Wet 78/1973.

²⁸³ Wet 78/1973: art 1.

- c) *tuberkulose;*
- d) *blywende obstruksie van die lugweë;*
- e) *'n ander blywende siekte van die kardio-respiratoriese organe;*
- f) *progressiewe sistemiese sklerose; of*
- g) *enige ander siekte wat tot vergoedbare siekte verklaar is.*

Dit word aan die hand gedoen dat gemeet aan die definisie van die term “besering”, is die begrip “siekte” baie nou aan die begrip “besering” verwant. In die saak van *Media 24 v Grobler*²⁸⁴ het die eiseres ‘n aksie teen haar mede-werknemer asook werkgever ingestel gebaseer op seksuele teistering deur die mede-werknemer, as gevolg waarvan sy post-traumatiese stres opgedoen het. Die hof het erkenning gegee aan die tipe besering en dat die eiseres daaraan gelei het,²⁸⁵ alhoewel dit *in casu* nie as ‘n beroepsbesering beskou is nie, aangesien dit sy oorsprong gehad het in ‘n nie-werksverwante voorval. Die eis teen die mede-werknemer is toegestaan, sowel as teen die werkgever op die basis van nie-nakoming van die regsplig om werknemers teen seksuele teistering te beskerm.

In die saak van *Urquhart v Compensation Commisioner*²⁸⁶ waar die eiser aan post-traumatiese stres gely het vanweë blootstelling as fotograaf aan skokkende sosiale gebeure, is beslis dat hy dit as gevolg van ‘n ongeval opgedoen het, en het die hof dit onnodig gevind om te bevind of dit ‘n beroepsbesering of beroepsiekte ingevolge die Wet is.

Dit word aan die hand gedoen dat die verskil tussen ‘n besering en ‘n siekte in die mediese veld hanteer word, en indien dit enigsins nodig sou wees om die verskil tussen besering en siekte te bepaal, moet dit aan die hand van mediese getuienis gedoen word.

²⁸⁴ 2005 6 SA 328 SCA.

²⁸⁵ *Media 24 v Grobler* 2005 6 SA 328 SCA: 348H-I.

²⁸⁶ 2006 1 SA 75 ECD: 84C-D.

Ten opsigte van vorige beserings, was die feite in *Schoeman v Die Ongevallekommissaris*²⁸⁷ dat die eiser 'n beroepsverwante rugbesering opgedoen het. Dit het egter geblyk dat hy sedert etlike jare voor die plaasvind van die ongeval aan 'n vorige rugbesering gely het, en nadat hy van die vorige besering herstel het, is hy aan diens beseer. Die hof het aan die hand van mediese getuienis bevind dat die nuwe besering nie 'n nuwe ingetrede gevolg (die sogenaamde *novus actus interveniens*) is nie, en dat die nuwe besering 'n beroepsbesering was. Dit word aan die hand gedoen dat mediese getuienis oor vorige beserings gelei moet word, ten einde aan te toon dat die nuwe besering nie 'n nuwe ingetrede gevolg is nie.

Ten opsigte van MIV/VIGS is die korrekte hantering van werknemers met MIV/VIGS op die arbeidsterrein sekerlik een van die grootste uitdagings van die moderne nywerheid, afgesien van die impak van dié siektetoestand op die mediese en sosiale vlak.²⁸⁸ Dit word aan die hand gedoen dat die vraag of MIV/VIGS as 'n vergoedbare beroepsbesering of –siekte geklassifiseer kan word uiters relevant by die toepassing van die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes*²⁸⁹ is.

Die siekte MIV/VIGS is nie by bylae 3 van die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes*²⁹⁰ ingesluit nie, welke bylae uit 'n lys van vergoedbare beserings en –siektes bestaan. Indien 'n werknemer 'n nie-gelyste siekte opdoen, rus daar 'n bewyslas op die werknemer om te bewys dat die siekte werksverwant is.²⁹¹

²⁸⁷ 1982 1 SA 135 T. Sien ook *Nicosia v Workmen's Compensation Commissioner* 1954 3 SA 897 T

²⁸⁸ Albertyn en Rosengarden 1993: 77.

²⁸⁹ *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes* 130/1993.

²⁹⁰ Wet 130/1993.

²⁹¹ Wet 130/1993: art 65.

Vele nywerhede, en spesifiek die mynbedryf, maak van migrasiewerkers gebruik. Die migrasiewerkers is dikwels van hul families wat meestal in ander dele van die land of selfs in die buiteland woon, verwyder, met 'n moontlikheid dat prostitusie en homoseksuele praktyke dan deur werknemers bedryf gaan word. Gevolglik mag werknemers aan die moontlikheid om MIV/VIGS as siekte op te doen, blootgestel wees.

Indien die siekte in 'n privaat hoedanigheid opgedoen word, dus as gevolg van sosiale verkeer, het die werknemer uiteraard nie 'n eis om vergoeding teen die Vergoedingsfonds nie. Dit word aan die hand gedoen dat die posisie dieselfde sal wees waar twee werknemers in 'n geveg om private redes betrokke is terwyl hulle aan diens is, waar beserings opgedoen word, met gevolglike bloedverlies en kontak met mekaar se bloed op 'n wyse wat tot gevolg het dat een van die werknemers MIV/VIGS opdoen. Dit word aan die hand gedoen dat daar gevegsituasies om verskillende redes by die werksplek kan plaasvind, wat sal bepaal of die betrokke voorval sal voldoen aan die omskrywing van "ongeval". Een is die geval waar daar 'n geveg om private redes plaasvind as gevolg van botsende persoonlikhede, wat as 'n privaat voorval beskou kan word en nie aan die omskrywing van "ongeval" voldoen nie. Die ander tipe geveg is die geval, soos reeds genoem, waar 'n sekuriteitsbeampte in 'n argument met 'n ander werknemer betrokke raak as integrale deel van die handhawing van orde by die werksplek, en die werknemer deur 'n sekuriteitsbeampte met 'n sekuriteitsknuppel beseer word. Die laasgenoemde geval kan as ongeval beskou word.

Neem egter as voorbeeld die geval waar werknemers in 'n gevaarlike plek werk, die dak ineenstort, twee werknemers beserings opdoen en daar dan 'n vermenging van bloed plaasvind terwyl een werknemer MIV-

positief is. Dit word aan die hand gedoen dat hierdie vermenging van bloed as integrale deel van die ongeval (die ineenstorting van die dak) beskou kan word en nie 'n onverwante *novus actus interveniens* is nie, en dat dit in beginsel as 'n beroepsbesering of beroepsiekte beskou kan word. Dit word voorts aan die hand gedoen dat in so 'n geval die werknemer in beginsel 'n eis om vergoeding teen die Vergoedingsfonds het.

Dit word aan die hand gedoen dat in 'n kliniese werksituasie byvoorbeeld in 'n operasietheater, dit relatief maklik behoort te wees om te bepaal of daar 'n ongeval plaasgevind het, maar in donker en gevaarlike werksplekke, byvoorbeeld by ondergrondse mynwerk, mag dit uiters moeilik wees om te bepaal wat die oorsaak van die betrokke siektetoestand kan wees.

Die gevolglike uitdaging vir die Vergoedingskommissaris is om 'n ondersoekproses daar te stel ten einde die oorsaak van die MIV/VIGS siektetoestand te bepaal, want slegs indien dit tydens 'n ongeval in diensbestek opgedoen is, sal die beseerde werknemer op vergoeding geregtig wees.

Dit is bekend dat die betrokke siekte 'n vensterperiode het waartydens nie vasgestel kan word of die siekte opgedoen is nie, dus lê daar 'n verdere uitdaging in so 'n voorgestelde ondersoekproses deurdat besluit moet word in welke stadium 'n ondersoek moet plaasvind – so spoedig moontlik na 'n ongeval of eers na die vensterperiode. Laasgenoemde sal vertragings veroorsaak, maar dit word aan die hand gedoen dat dit die meer deeglike proses sal wees. 'n Uitdaging in daardie verband is dat dit bekend is dat die vensterperiode egter kan wissel van drie weke tot drie

maande en langer, tydens welke periode die werknemer deur ander situasies ook kan HIV positief raak. As daar soveel *novi acti interveniens* kan wees, sal dit moeilik wees om kousaliteit te bewys. As praktiese oplossing word aan die hand gedoen dat anti-retrovirale middels aan die beseerde werknemer beskikbaar gestel word sodra dit bekend is dat die werknemer aan 'n situasie blootgestel was waar hy/sy moontlik die gevreesde siekte kon opdoen.

8.4.6 DIENSBESTEK

Op die gebied van die vraag of 'n voorval in diensbestek plaasgevind het, word dikwels teenstrydighede ondervind, wat tot nadeel van die werknemer kan wees, en moontlik op onbillike diskriminasie neerkom. Die meer algemene voorbeeld in daardie verband is die werknemer wat in 'n motorbotsing betrokke is. Indien hy oppad werk toe in 'n botsing betrokke is, blyk dit dat dit in diensbestek was, maar as die botsing plaasgevind het na werk, terwyl hy op pad is huis toe, is dit nie in diensbestek nie. Dit word aan die hand gedoen dat daar in beginsel geen verskil behoort te wees nie, beide gevalle behoort óf in die diensbestek te wees, of buite die diensbestek. Beide gevalle het immers te doen met die werknemer se diensverhouding met sy werkgever.

Dit is 'n vereiste vir aanspreeklikheid op verskeie vlakke dat 'n spesifieke voorval in die werknemer se uitvoering van sy diens en werksbestek by sy werkgever plaasgevind het.²⁹²

²⁹² *Mkize v Martens* 1914 AD 382; *Estate Van der Byl v Swanepoel* 1927 AD 141; *South African Railways v Marais* 1950 4 SA 610 A; *Barker v Venter* 1953 3 SA 77 E; *Francis Freres & Mason v Public Utility Transport Corporation* 1964 3 SA 23 N.

Die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes*²⁹³ bepaal dat ‘n werknemer of sy afhanklikes op vergoeding ooreenkomstig die Wet geregtig is indien ‘n werknemer ‘n ongeval oorkom, en word ongeval omskryf as ‘n ongeval wat uit ‘n werknemer se diens ontstaan en in die loop daarvan plaasvind.²⁹⁴ Die ongeval moet dus heenwys na die verrigting van werk of in direkte verband daarmee staan.²⁹⁵

Aan die voorwaarde van “plaasgevind in die werknemer se diensbestek” sal gewoonlik aan voldoen wees indien ‘n ongeval plaasvind terwyl die werknemer nog op die perseel van die werkgever is.²⁹⁶ Handeling wat met die werknemer se normale werksaamhede verband hou, sal as handeling in die diensbestek beskou word.²⁹⁷ Elke saak moet egter op sy eie meriete beoordeel word.²⁹⁸ In die saak van *Minister of Justice v Khoza*²⁹⁹ het die hof beslis dat daar getoets moet word na die bestaan van ‘n kousale verband tussen diensbetrekking en die ongeval wat plaasgevind het. In die saak *Ex parte Workmen’s Compensation Commissioner: In re Manthe*³⁰⁰ was die feite dat ‘n werknemer aangeval en beroof is terwyl hy in opdrag van sy werkgever op pad was om die lone van personeel te gaan haal. Die hof het beslis dat die werknemer wel in die diensbestek opgetree het.

In die saak van *Gumede v SA Eagle Versekeringsmaatskappy*³⁰¹ is plaaswerknemers gratis na die dorp vervoer om inkopies te gaan doen. ‘n

²⁹³ Wet 130/1993: art 22(1).

²⁹⁴ *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes* 130/1993: art 1.

²⁹⁵ Mureinik 1980a: 33.

²⁹⁶ *Nel v Minister van Publieke Werke* 1962 2 SA 147 T: 148F-151G.

²⁹⁷ *Ex parte Workmen’s Compensation Commissioner: In re Manthe* 1979 4 SA 812 E.

²⁹⁸ *Johannesburg City Council v Marine & Trade Insurance* 1971 1 SA 181 W: 187 B; *Workmen’s Compensation Commissioner v Van Rooyen* 1974 4 SA 816 D: 820 F; *Ex parte Workmen’s Compensation Commissioner: In re Manthe* 1979 4 SA 812 E: 817G-H, 818D-E.

²⁹⁹ 1966 1 SA 410 A. Sien die vroeëre bespreking van die saak.

³⁰⁰ 1979 4 SA 812 E.

³⁰¹ 1989 3 SA 741 T.

Motorongeluk het plaasgevind waartydens van die werknemers beseer is. Die hof het beslis dat alhoewel die betrokke vragmotorbestuurder in sy diensbestek opgetree het, het die beseerde werknemers nie beroepsbeserings opgedoen nie, aangesien die rit na die dorp vir inkopies nie binne die beseerdes se diensbestek was nie.³⁰² Die feite in die saak van *Gumede v SA Eagle Versekeringsmaatskappy*³⁰³ moet van die geval beoog in artikel 22(5) van die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes* onderskei word, in welke artikel bepaal word dat die gratis vervoer van ‘n werknemer na of van sy werksplek vir die doeleindes van sy werk deur middel van ‘n vervoermiddel bestuur deur die werkgewer of een van sy werknemers en spesiaal vir daardie doel aangewend, geag word in die loop van die werknemer se diens plaasgevind het.³⁰⁴

In die saak van *Western Platinum v Santam Insurance*³⁰⁵ het die werkgewer gratis vervoer vir werknemers deur middel van ‘n onafhanklike vervoeronderneming verskaf. Die hof het bevind dat artikel 27(3) van die *Ongevallewet* wel van toepassing is. Dit word aan die hand gedoen dat na analogie van hierdie beslissing sal artikel 22(5) van die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes* op ‘n soortgelyke feitestel van toepassing wees.

In die saak van *Sparg v Workmen’s Compensation Commissioner*³⁰⁶ is beslis dat ‘n ongeval nie in die diensbestek van ‘n werknemer plaasgevind het waar die werknemer in ‘n motorbotsing betrokke was terwyl hy ‘n firmavoertuig met toestemming van sy werkgewer bestuur het, op pad terug werk toe nadat hy sy familielid gaan help het. Die hof

³⁰² Sien ook *Louw v Joshua Doore* 1987 2 SA 645 C.

³⁰³ 1989 3 SA 741 T.

³⁰⁴ Sien ook *Le Roux* 1980: 100.

³⁰⁵ 1994 1 SA 480 W.

³⁰⁶ *Sparg v Workmen’s Compensation Commissioner* 1990 1 SA 169 E.

haal die beslissing in *Minister of Justice v Khoza*³⁰⁷ aan waarin beslis is dat:

Luidens Wet 30 van 1941 moet die ongeval uit die werksman se diens ontstaan en in die loop daarvan plaasvind. 'In die loop daarvan' beteken dat die ongeval moet plaasvind terwyl die werksman besig is met sy werksaamhede en ontstaan 'uit sy diens' as die ongeval in verband staan met sy werksaamhede. Die Wetgewer het daardie verband nie omskryf nie en eis alleen in breë sin 'n kousale verband tussen diens en ongeval. Wanneer hierdie onomskrewe verband gesien word in die lig van die doel en ingrypende omvang van Wet 30 van 1941, moet dit myns insiens bevind word dat die kousale verband tussen ongeval en diens in die algemeen voldoende geskep word wanneer die ongeval plaasvind op die plek waar die werksman by die uitvoering van sy diens is.

In die saak van *Diskin v Lester Braun & Associates*³⁰⁸ het 'n werknemer 'n voertuig gedurende normale werksure bestuur, op welke voertuig die handelsnaam van die werkgewer aangebring was en was daar geen aanduidings dat die werknemer op 'n privaat rit was tydens die betrokke motorbotsing nie. Die hof het aanvaar dat die werknemer in die uitvoering van sy diens en werksbestek by die werkgewer opgetree het.

Dit word aan die hand gedoen dat ongevallen wat plaasvind terwyl die werknemer oppad is na die werksplek, sowel as terug na sy woonplek na afhandeling van die dagtaak, as ongevallen binne diensbestek hanteer moet word. Indien daar twyfel by die kommissaris bestaan of dit in diensbestek plaasgevind het, kan omstandighedsgetuienis gelei word ten einde te bewys dat dit wel 'n "werktot of huiستoe rit" was.

8.5 WERKERS VAN DIE VERGOEDINGSTELSEL UITGESLUIT

³⁰⁷ 1966 1 SA 410 A: 417C-E.

³⁰⁸ 1992 3 SA 978 T.

8.5.1 SUID-AFRIKA: WET OP VERGOEDING VIR BEROEPSBESERINGS EN –SIEKTES 130 VAN 1993

Soos reeds vroeër aangetoon, is die persone wat by die omskrywing van “werknemer” uitgesluit is en gevolglik nie in terme van die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes* op vergoeding geregtig is in geval van ‘n beroepsbesering of ‘n beroepsiekte nie:³⁰⁹

- (i) ‘n persoon, met inbegrip van ‘n persoon in diens van die staat, wat militêre diens verrig of opleiding ondergaan soos bedoel in die *Verdedigingswet 44 van 1957* en wat nie ‘n lid is van die staande mag van die Suid-Afrikaanse Nasionale Weermag nie;³¹⁰
- (ii) ‘n lid van die staande mag van die Suid-Afrikaanse Nasionale Weermag terwyl “diens ter verdediging van die Republiek”³¹¹ soos omskryf in artikel 1 van gemelde *Verdedigingswet* verrig word;
- (iii) ‘n lid van die Suid-Afrikaanse Polisiediens terwyl sodanige lid ingevolge artikel 7 van die *Polisiewet 7 van 1958* aangewend word vir “diens ter verdediging van die Republiek” soos omskryf in artikel 1 van die *Verdedigingswet 44 van 1957*;
- (iv) ‘n persoon wat werk aanneem en self ander persone in diens neem om bedoelde werk te verrig;³¹²
- (v) ‘n huiswerker as sodanig in diens in ‘n private huishouding (“domestic employee employed as such in a private household”).³¹³

Die rede waarom professionele soldate en lede van die polisiediens in ‘n oorlogssituasie asook dienspligtiges van die omskrywing van werknemer in die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes* uitgesluit word, is verstaanbaar aangesien daar by wyse van spesiale pensioenwette vir hulle voorsiening gemaak word vir vergoeding.³¹⁴ Die uitsluiting van kontrakteurs is ook verstaanbaar, aangesien daar ‘n grondliggende verskil tussen dienskontrakte (werknemers) en werkaannemingskontrakte (kontrakteurs) bestaan. Maar waarom huiswerkers uitgesluit word, is nie

³⁰⁹ *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes 130/1993*: art 1; Fouché (red.) 1998: 90-91; Landman in Strydom (red.) 2001: 45; Olivier en Smit in Joubert (red.) 2002: 250-251; Van Eck in Van Jaarsveld en Van Eck 2006: 400-401.

³¹⁰ Sien ook *Pretorius v Transnet* 1995 2 SA 309 A.

³¹¹ Sien *S v Schoeman, S v Martin* 1971 4 SA 248 A.

³¹² Verwysend heelwaarskynlik na ‘n kontrakteur of subkontrakteur, nie ook ‘n arbeidsmakelaar nie.

³¹³ Sien *Workmen’s Compensation Commissioner v Crawford* 1987 1 SA 296 A; *Pike v Minister of Defence* 1996 3 SA 127 C.

³¹⁴ *Pretorius v Transnet* 1995 2 SA 309 A .

verstaanbaar nie. Dit word aan die hand gedoen dat daar geen redelike basis is waarom die huiswerker wat ook 'n werknemer onder die *Wet op Arbeidsverhoudinge* sowel as die *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid* is, van die regte voortvloeiend uit die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes*, asook beskerming daarin verleen, uitgesluit word nie.³¹⁵ Dit word aan die hand gedoen dat huiswerkers immers net so blootgestel is aan moontlike ongevallen en beroepsbeserings asook die moontlike pleeg van 'n delik deur 'n ander in arbeidsverband as enige ander werknemer in 'n ander bedryf.

Olivier ea³¹⁶ is van mening dat die uitsluiting van huiswerkers op indirekte diskriminasie neerkom. Dit word egter aan die hand gedoen dat die verskil tussen direkte en indirekte diskriminasie daarin geleë is dat direkte diskriminasie uitdruklik 'n persoon/groep/klas van sekere voordele uitsluit, terwyl indirekte diskriminasie dit op 'n wyse doen waarop 'n persoon/groep/klas indirek getref word. Aangesien die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes* huiswerkers (asook soldate en polisiebeamptes in 'n bepaalde situasie en kontrakteurs) uitdruklik uitsluit, word dit aan die hand gedoen dat dit nie indirekte diskriminasie is nie, maar wel direkte diskriminasie.

Grondwetlike regte mag beperk word.³¹⁷ Aangesien daar soos reeds genoem, finansieël voorsiening gemaak word by wyse van ander wetgewing vir soldate en die polisiemag in diens ter verdediging van die land, kan aanvaar word dat die beperking om hulle uit te sluit uit die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes* redelik en regverdigbaar

³¹⁵ Sien Landman in Strydom (red.) 2001: 76 vir ondersteuning van hierdie siening.

³¹⁶ 2003: 473.

³¹⁷ *Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika* 108/1996: art 36.

is ingevolge die beperkingsklousule van die *Grondwet*.³¹⁸

Die posisie van huiswerkers in daardie opsig is egter onbevredigend. Daar bestaan geen wetgewing om hulle as groep enigsins finansieël te beskerm in geval van 'n beroepsbesering of –siekte nie. Die enigste remedie wat 'n beseerde huiswerker het, is 'n gemeenregtelike deliktuele aksie teen die werkgewer, en sal sodanige aksie slegs kan slaag indien opset of nalatigheid aan die kant van die werkgewer bewys word.³¹⁹

In die geval waar geen opset of nalatigheid bewys kan word nie, of waar dit selfs nie ter sprake is nie, is die beseerde huiswerker remedieloos. Dit word aan die hand gedoen dat hierdie uitsluiting sonder basis is, en spoedeisend deur die Wetgewer gewysig behoort te word.³²⁰

Voorts kan die rede waarom kontrakteurs uitgesluit is, dalk nog verstaan word vanuit 'n gemeenregtelike oogpunt, aangesien daar 'n grondliggende verskil tussen dienskontrakte (werknemers) en werkaannemingskontrakte (kontrakteurs) bestaan. Indien die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes*³²¹ egter as sosiale wetgewing beskou word, en wel in 'n land soos Suid-Afrika met 'n hoë werkloosheidsyfer waar vele persone uit nood 'n informele onderneming bedryf en net soos ander werkers aan ongevallen blootgestel is, word aan die hand gedoen dat die reikwydte van die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes* verbreed behoort te word ten einde kontrakteurs (of 'n sekere klas van kontrakteurs) te akkommodeer.³²²

³¹⁸ Wet 108/1996: art 36.

³¹⁹ Sien Hoofstuk 10 hieronder.

³²⁰ Sien Landman in Strydom (red.) 2001: 76 en Olivier ea 2003: 473-474 vir ondersteuning van dié siening.

³²¹ Wet 130/1993.

³²² Sien Olivier ea 2003: 473-474 vir ondersteuning van dié siening.

8.5.2 ENGELAND: SOCIAL SECURITY ACT 50 VAN 1986

Die vergoedingstelsel vir beroepsbeserings en –siektes vervat in die *Social Security Act* behels dat alle verdieners wat in diens aangestel is (“employed earners”) outomatiese dekking het vir beserings wat opgedoen is in die aangestelde verdieners se diensbetrekking (“employed earner’s employment”).³²³

Die stelsel is egter nie van toepassing op self-geëmplojeerdes nie.³²⁴ Volgens Atiyah³²⁵ is hierdie uitsluiting op die filosofie gegrond dat indien ‘n persoon in privaat hoedanigheid beseer is maar valslik beweer dat dit ‘n besering aan diens was, sal die werkgever die valsheid maklik ontdek, maar uiteraard as die beseerde vir homself werk, is daar niemand om die besering aan diens te bevestig nie. Ander persone wat uitgesluit is, is persone wat ‘n erepos op ‘n onbetaalde basis beklee, vrywilligers wat welsynswerk doen, asook studente wat tydens vakansies by instansies geplaas word.³²⁶

8.5.3 ONTARIO, KANADA: WORKERS’ COMPENSATION ACT, 1983

Die arbeidswetgewing van Kanada tref ‘n verskil tussen werknemer (“employee”) en werker (“worker”). Die wetgewing wat met arbeidsverhoudinge tussen die werkgever, werknemer en vakbonde handel, sowel as met diensvoorwaardes, gebruik die term “werknemer”

³²³ *Social Security Act* 50/1986: art 50(1); Lewis 1987: 29; Rogers 2002: 26.

³²⁴ Wet 50/1986: art 50(1); Atiyah 1975: 328; Lewis 1987: 29.

³²⁵ 1975: 328.

(“employee”). Die wetgewing wat met vergoeding vir beroepsbeserings en beroepsiektes handel, byvoorbeeld die *Workers’ Compensation Act*, 1983 van die provinsie Ontario gebruik die term “werker” (“worker”) of “werksman” (“workman”).³²⁷

‘n Werker word omskryf as enige persoon wat vergoeding ontvang vir dienste gelewer, uitgesonderd professionele persone soos medici en regspraktisyns.³²⁸ Dus is enige persoon wat as ‘n werker kwalifiseer, op vergoeding in geval van plaasvind van ‘n beroepsbesering of opdoen van ‘n beroepsiekte geregtig.

8.5.4 VERENIGDE STATE VAN AMERIKA: FEDERALE EN STAATLIKE WETGEWING

Wolkinson en Block³²⁹ noem dat die meeste state van die Verenigde State van Amerika se onderskeie vergoedingswetgewing nie plaaswerkers en huishulpe uitsluit nie, maar bevat dit spesiale bepalings wat op hulle van toepassing is.³³⁰ Goldman³³¹ noem dat werkers wat gewoonlik by werkersvergoedingswetgewing uitgesluit is, is werkers in kleiner ondernemings, die spoorweë, seevaart, plaaswerkers en werkers in die informele sektor. Onafhanklike kontrakteurs is ook van die vergoedingstelsel uitgesluit.³³²

³²⁶ *Social Security Act* 50/1986: art 2; Lewis 1987: 29-30.

³²⁷ *Workers’ Compensation Act* 1983; Arthurs ea 1988: 65, 114.

³²⁸ *Workers’ Compensation Act* 1983; Arthurs ea 1988: 67.

³²⁹ 1997: 211.

³³⁰ Wolkinson en Block 1997: 211.

³³¹ 1996: 101.

³³² Wolkinson en Block 1997: 211.

8.6 VERPLIGTINGE VAN DIE WERKNEMER EN WERKGEWER BY 'N ONGEVAL

Wanneer 'n ongeval plaasvind, word die volgende verpligtinge deur die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes*³³³ op die werknemer geplaas:

1. 'n Verpligte kennisgewing van die ongeval moet deur of namens die werknemer aan die werkgever en 'n vrywillige kennisgewing deur die werknemer³³⁴ aan die kommissaris gegee word.³³⁵
2. Op versoek van die kommissaris moet nadere besonderhede van die ongeval en beserings verskaf word.³³⁶
3. Op versoek van die kommissaris of werkgever moet tersaaklike inligting verstrek of stukke verskaf word.³³⁷
4. Die werknemer moet hom/haar aan 'n geneeskundige ondersoek onderwerp.³³⁸
5. Die werknemer moet *bona fide* wees.³³⁹

Die volgende verpligtinge word deur die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes*³⁴⁰ op die werkgever geplaas:

1. Registrasie van die werkgever by die Vergoedingskommissaris en die verantwoordelikheid dat korrekte besonderhede van die onderneming en van werknemers by die kommissaris is.³⁴¹ 'n Kontrakteur word

³³³ *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en -siektes* 130/1993.

³³⁴ Dit kan mondeling of skriftelik wees.

³³⁵ Wet 130/1993: art 38(1). Dit sal 'n onderlinge vereniging insluit. Sien ook Fouché (red.) 1998: 92; Landman in Strydom (red.) 2001: 55-56.

³³⁶ Wet 130/1993: art 40(2); Landman in Strydom (red.) 2001: 57-58.

³³⁷ Wet 130/1993: art 41; Landman in Strydom (red.) 2001: 57-58.

³³⁸ Wet 130/1993: art 42(1); Landman in Strydom (red.) 2001: 58.

³³⁹ Wet 130/1993: arts 40(2) en 40(5).

³⁴⁰ Wet 130/1993.

³⁴¹ Wet 130/1993: arts 80(1) en 82; Fouché (red.) 1998: 91.

ook hierdie verpligting opgelê.³⁴²

2. Die hou van interne rekords van alle werknemers.³⁴³
3. Die tydige oorbetaling van aanslae aan die kommissaris.³⁴⁴
‘n Kontrakteur word ook hierdie verpligting opgelê.³⁴⁵
4. Skriftelike kennisgewing van ‘n ongeval aan die kommissaris of onderlinge vereniging verskaf.³⁴⁶
5. Nadere besonderhede aan die kommissaris verskaf.³⁴⁷
6. Nadat ‘n eis ontvang is, dit aan die kommissaris stuur.³⁴⁸
7. ‘n Afskrif van die ongeluksverslag aan die werknemer verskaf.³⁴⁹
8. Vir ‘n tydperk van die eerste 3 maande in geval van tydelike arbeidsongeskiktheid van die werknemer, die werknemer vergoed, welke vergoeding in terme van Item 1 van Bylae 4 van die Wet bereken is.³⁵⁰

8.7 VERLOOP VAN ‘N EIS

Die verloop van ‘n eis na die plaasvind van ‘n beroepsbesering is kortliks as volg:³⁵¹

8.7.1 AANMELDING VAN DIE ONGEVAL EN INDIENING VAN EIS

³⁴² *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes* 130/1993: art 89; Fouché (red.) 1998: 91.

³⁴³ Wet 130/1993: art 81; Fouché (red.) 1998: 91.

³⁴⁴ Wet 130/1993: arts 83 en 86; Fouché (red.) 1998: 91.

³⁴⁵ Wet 130/1993: art 89; Fouché (red.) 1998: 91.

³⁴⁶ Wet 130/1993: art 39; Fouché (red.) 1998: 91.

³⁴⁷ Wet 130/1993: art 40(2).

³⁴⁸ Wet 130/1993: art 41(2).

³⁴⁹ Wet 130/1003: art 39(12).

³⁵⁰ Wet 130/1993: art 47(3); Landman in Strydom (red.) 2001: 61.

³⁵¹ Thompson en Benjamin 1996:H 1-21 tot 23.

Die werknemer stel die werkgever so spoedig moontlik na die ongeval in kennis daarvan, sowel as van sy/haar voorneme om vergoeding te eis.³⁵²

Die werkgever stel die Vergoedingskommissaris of onderlinge vereniging binne sewe dae na plaasvind van die ongeval in kennis en verskaf op versoek van die werknemer 'n afskrif van die kennisgewing aan die werknemer.³⁵³

Die voorgeskrewe eisvorms moet binne twaalf maande na plaasvind van die ongeval by die Kommissaris ingedien word,³⁵⁴ welke vorms by die naaste Departement van Arbeid verkrygbaar is.

8.7.2 ONDERSOEK VAN DIE EIS DEUR DIE KOMMISSARIS

Die kommissaris ondersoek die eis³⁵⁵ en is geregtig om nadere besonderhede vanaf die werkgever en/of werknemer aan te vra.³⁵⁶

8.7.3 MEDIESE ONDERSOEK

Die Vergoedingskommissaris mag 'n mediese ondersoek van die werknemer vereis en vir daardie doel wys hy 'n geneesheer aan.³⁵⁷ Die werknemer is geregtig om op eie koste 'n geneesheer of chiropraktisyn van sy keuse by 'n ondersoek deur 'n aangewysde geneesheer

³⁵² *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en -siektes* 130/1993: art 38; Fouché (red.) 1998: 92.

³⁵³ *Wet* 130/1993: art 39; Fouché (red.) 1998: 92.

³⁵⁴ *Wet* 130/1993: art 43; Fouché (red.) 1998: 92; Landman in Strydom (red.) 2001: 58; Van Eck in Van Jaarsveld en Van Eck 2006: 403.

³⁵⁵ *Wet* 130/1993: art 40; Landman in Strydom (red.) 2001: 59; Van Eck in Van Jaarsveld en Van Eck 2006: 403.

³⁵⁶ *Wet* 130/1993: art 41.

³⁵⁷ *Wet* 130/1993: art 42; Fouché (red.) 1998: 93; Landman in Strydom (red.) 2001: 58. Die onderlinge verenigings het hul eie mediese personeel vir hierdie doel.

teenwoordig te hê.³⁵⁸ Inspraak deur die werknemer se eie geneesheer by die ondersoek voor die opstel van die verslag deur die kommissaris se medikus word deur die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en – siektes* gemagtig.³⁵⁹

Dit is egter onseker wat die presiese rol van die eie geneesheer van die werknemer by so ‘n ondersoek is. Dit word aan die hand gedoen dat artikel 42(4) weinig nut het, aan die hand van die volgende faktore:³⁶⁰

- a) Medici in privaatpraktyk is nie altyd gewillig om by die ondersoek betrokke te wees nie, aangesien soos aan skrywer gemeld, geen afspraaktye deur die ondersoekende geneesheer gereël word nie - “first come first served”, “wag tot u gehelp word” - alhoewel artikel 42(1) melding maak van “tyd en plek in die kennisgewing vermeld”.
- b) ‘n Medikus in privaatpraktyk, indien hy/sy wel op die spesifieke dag beskikbaar is, verlang ‘n hoë fooi aangesien hy ander pasiënte sal moet wegwys en sit en wag totdat dit die werknemer se beurt is om ondersoek te word. ‘n Beseerde werknemer het gewoonlik nie die fondse om ‘n privaat geneesheer te betaal nie, en dek mediese fondse ook nie hierdie tipe uitgawe nie.
- c) Die eie geneesheer het weinig of geen beïnvloedingsrol tydens die ondersoek nie,³⁶¹ daarom stel hulle nie werklik

³⁵⁸ *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes* 130/1993: art 42(4); Landman in Strydom (red.) 2001: 58.

³⁵⁹ *Wet* 130/1993: art 42(4).

³⁶⁰ Skrywer se siening gebaseer op eie ondervinding.

³⁶¹ Per geleentheid is skrywer as regsverteenvoordiger van ‘n beseerde werknemer toegang deur ‘n geneesheer van ‘n onderlinge vereniging geweier by so ‘n ondersoek, alhoewel die werknemer geen beswaar gehad het tot teenwoordigheid van sy regsverteenvoordiger nie. As rede vir die weiering is gegee dat die Wet nie voorsiening maak dat ‘n regsverteenvoordiger teenwoordig mag wees nie. Tereg kan gevra word waarom ‘n eie geneesheer toegelaat word by die mediese ondersoek, maar nie ook ‘n regsverteenvoordiger nie. Is dit dalk omdat die regsverteenvoordiger nie sal kan verstaan wat aangaan by so ‘n mediese ondersoek nie, of dalk omdat die ondersoekende geneesheer, wat soos later gesien se verslag ‘n kardinale impak het op verloop van die eis en beslissing van die

belang om deel te neem nie. Dit word aan die hand gedoen dat as praktiese oplossing 'n afsonderlike mediese verslag vanaf 'n eie geneesheer vir voorlegging aan die Vergoedingskommissaris of onderlinge vereniging verkry kan word.

Na die plaasvind van die mediese ondersoek, sal die geneesheer wat in opdrag van die kommissaris of onderlinge vereniging die ondersoek hanteer het, 'n mediese verslag opstel en aan die opdraggewer voorlê.³⁶² In die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en -siektes*³⁶³ word geen melding van inspraak of deelname by die opstel van die mediese verslag of insae daarin deur die ander party (die werknemer), gemaak nie. In die saak van *S v Dobson*³⁶⁴ is beslis dat 'n psigiater wat 'n verslag in terme van die *Strafproseswet*³⁶⁵ moes opstel, nie tydens opstel daarvan 'n judisiële, quasi-judisiële of administratiewe handeling verrig nie, en is die *audi et alteram partem*- reël nie op so handeling van toepassing nie. Die verslag van die ondersoekende geneesheer sal uiteraard 'n aanbeveling oor die graad en erns van die arbeidsongeskiktheid bevat, welke aanbeveling die kommissaris by sy beslissing oor vergoeding sal beïnvloed.³⁶⁶ Dit word aan die hand gedoen dat sedert die inwerkingtreding van die *Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika*³⁶⁷ sowel as die *Wet op Bevordering van Administratiewe Geregtigheid*³⁶⁸ 'n persoon die reg tot onderskeidelik insae in die mediese verslag en die reg tot minstens inspraak in die opstel van die mediese verslag het.

kommissaris, nie inspraak by opstel van sy verslag sal duld nie. Daar mag dalk etiese redes wees, aangesien die outonomie van die geneesheer se mediese oordeel sterk beskerm word.

³⁶² Dit volg logieserwys, alhoewel geen melding hiervan in die Wet gemaak word nie.

³⁶³ Wet 130/1993.

³⁶⁴ 1993 4 SA 55 E.

³⁶⁵ Wet 51/1977: arts 77,78 en 79.

³⁶⁶ Ingevolge artikel 45 in samehang met Hoofstuk 6 van die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en -siektes* 130/1993.

³⁶⁷ Wet 108/1996: arts 32 en 33 .

³⁶⁸ Wet 3/2000.

Voorstelle ter wysiging sal in die slothoofstuk aan die hand gedoen word.

8.7.4 VASSTELLING VAN ARBEIDSONGESKIKTHEID

Die kommissaris moet oor die graad van arbeidsongeskiktheid en vergoeding ‘n beslissing maak.³⁶⁹

Die term “arbeidsongeskiktheid” word in die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes*³⁷⁰ omskryf as ongeskiktheid vir diens, of blywende besering of ernstige verminking.

‘n Onderskeid word in die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes* tussen tydelike gedeeltelike arbeidsongeskiktheid, tydelike algehele arbeidsongeskiktheid en blywende arbeidsongeskiktheid getref.³⁷¹

Tydelike gedeeltelike arbeidsongeskiktheid word omskryf as die tydelike gedeeltelike onbekwaamheid van ‘n werknemer as gevolg van ‘n ongeval of beroepsiekte waarvoor vergoeding betaalbaar is, om dieselfde of dergelike werk te doen as dié waarin hy werkzaam was ten tyde van daardie ongeval of beroepsiekte. Tydelike algehele arbeidsongeskiktheid is die tydelike algehele onbekwaamheid om dieselfde of dergelike werk as voor die ongeval of beroepsiekte te verrig.³⁷²

Blywende arbeidsongeskiktheid word nie in die Wet omskryf nie, maar

³⁶⁹ *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes* 130/1993: art 22; Landman in Strydom (red.) 2001: 60.

³⁷⁰ Wet 130/1993: art 1; Landman in Strydom (red.) 2001: 61.

³⁷¹ Wet 130/1993: arts 47 en 49; Olivier en Smit in Joubert (red.) 2002: 256-258.

³⁷² Wet 130/1993: art 1.

artikel 49(2)(a) meld dat indien ‘n besering uiteengesit in Bylae 2 opgedoen is, word die werknemer blywend arbeidsongeskik geag in die graad vervat in kolom 2 in Bylae 2. Ingevolge artikel 49(2)(b) moet die kommissaris ‘n persentasie arbeidsongeskiktheid bepaal ten opsigte van ‘n ernstige besering wat tot blywende arbeidsongeskiktheid lei en wat nie genoem is in Bylae 2 nie. Dit is jammer dat gemelde omskrywing ontbreek, aangesien dit dikwels gebeur dat ‘n werknemer so ernstig beseer is dat hy blywend arbeidsongeskik vir sy tipe werk is, maar na ‘n termyn van rehabilitasie en heropleiding kan hy ‘n ander tipe werk verrig en nuttig in die samelewing herinskakel, soos dit die geval in Ontario, Kanada sowel as in die Verenigde State van Amerika is.³⁷³ In die Suid-Afrikaanse *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en -siektes* word oor hierdie aspek geswyg, ook oor rehabilitasie. Die vraag wanneer ‘n werknemer werklik blywend arbeidsongeskik is, bly in ‘n waas van onsekerheid omhul.³⁷⁴

Die terme “tydelik”, “gedeeltelik”, “algeheel” en “blywend” word nie in die Wet omskryf nie. Aangesien dit nie omskryf is nie, word dit aan die hand gedoen dat elke saak se mediese meriete deur die kommissaris en/of die hof bepaal moet word.³⁷⁵ Wat wel logieserwys duidelik is, is dat by beslissing in hierdie verband enige mediese verslag ‘n beslissende rol sal speel.

Die datum waarop arbeidsongeskiktheid ‘n aanvang neem, is in *Workmen’s Compensation Commissioner v Van Zyl*³⁷⁶ bespreek, waarin

³⁷³ Arthurs ea 1988: 115; Wolkinson en Block 1997: 218. Sien die bespreking hiervan onder die aspek van rehabilitasie.

³⁷⁴ *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en -siektes* 130/1993: art 47(6) bepaal dat tydelike arbeidsongeskiktheid wat langer as twaalf maande duur, geag blywend te wees.

³⁷⁵ *Workmen’s Compensation Commissioner v Van Zyl* 1996 3 SA 757 A: 760.

³⁷⁶ 1996 3 SA 757 A.

die hof beslis.³⁷⁷

What the Commissioner was required by sect 91(1) to do was to exercise a discretion in fixing a date which was to be regarded as the commencement of the disablement in the light of all the facts placed before him.

Die reg op vergoeding ten opsigte van tydelike arbeidsongeskiktheid verval wanneer die arbeidsongeskiktheid ophou of die werknemer sy vorige diens hervat of ander diens begin verrig teen soortgelyke of hoër besoldiging of indien die werknemer vergoeding vir blywende arbeidsongeskiktheid toegeken word.³⁷⁸ Die werknemer het 'n reg op verdere vergoeding indien die ongeskiktheid weer voorkom.³⁷⁹

8.7.5 OORWEGING VAN DIE EIS EN DISKRESIE VAN DIE KOMMISSARIS

8.7.5.1 SUID-AFRIKA: WET OP VERGOEDING VIR BEROEPSBESERINGS EN –SIEKTES 130 VAN 1993

Die kommissaris het 'n diskresie om 'n eis om vergoeding as volg te oorweeg en te besleg:³⁸⁰

- a) deur 'n ondersoek in te stel wat hy nodig ag - klaarblyklik volgens 'n prosedure na sy diskresie, of
- b) deur die formele verhoor van 'n eis.

Indien die werksaamhede van die kommissaris³⁸¹ ontleed word, blyk dit

³⁷⁷ *Workmen's Compensation Commissioner v Van Zyl* 1996 3 SA 757 A: 764. Sien ook: *Human v Workmen's Compensation Commissioner* 1956 2 SA 461 T; *Grobbelaar v Workmen's Compensation Commissioner* 1978 3 SA 62 T.

³⁷⁸ *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes* 130/1993: art 48(1).

³⁷⁹ *Wet* 130/1993: art 48(2).

³⁸⁰ *Wet* 130/1993: art 45; Landman in Strydom (red.) 2001: 59; Van Eck in Van Jaarsveld en Van Eck 2006: 403.

³⁸¹ *Wet* 130/1993: art 4.

dat sekere van sy funksies administratief van aard is³⁸² en sekere daarvan op 'n quasi-judisiële funksie dui.³⁸³ Die kommissaris se handeling word deur die *Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika*³⁸⁴ beheers.

Daar bestaan twee stadia van uitoefening van die diskresie. Die eerste is dat die kommissaris sy diskresie kan uitoefen en oor die wyse van hantering van die eis besluit, met ander woorde om óf 'n ondersoek in te stel óf 'n formele verhoor te hou.³⁸⁵ Die tweede is dat indien hy op 'n ondersoek besluit, blyk dit dat hy 'n ondersoek wat hy nodig ag, kan instel, dus weer sprake van uitoefening van 'n diskresie.³⁸⁶ Ten opsigte van die formele verhoor soos hierbo in (b) genoem, is daar prosedurevoorskrifte in die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes*,³⁸⁷ maar geen prosedurevoorskrifte kon in die Wet gevind word vir hantering van 'n eis in geval van die ondersoek soos in (a) hierbo genoem nie.

Ter opsomming in daardie verband kan die volgende opgemerk word:

- 1) Die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes*³⁸⁸ bevat geen riglyne of kriteria wat deur die kommissaris gevolg moet word in die uitoefening van die kommissaris se diskresie rakende die vraag welke wyse van hantering gevolg moet word naamlik 'n

³⁸² Byvoorbeeld kennisgewings ontvang, ongevalle ondersoek, vergoedingsfonds en reserwefonds administreer, verslag na boekjaar by minister indien.

³⁸³ Byvoorbeeld om eise te besleg, 'n bevel vir betaling van vergoeding uit te reik, om te beslis of persoon 'n werknemer, werkgewer of lasgewer is, om te beslis oor 'n vraag met betrekking tot 'n reg tot vergoeding.

³⁸⁴ Wet 108/1996: art 32, 33. Die submissie is dat ingevolge artikel 23 van die *Grondwet* 108 van 1996 is die kommissaris sowel as die onderlinge verenigings gebonde aan die redelike vereistes vir administratiewe geregtigheid teenoor beseerdes synde nakoming van die reëls van natuurlike geregtigheid wat insluit die tydige beantwoording van korrespondensie.

³⁸⁵ *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes* 130/1993: art 45; Olivier en Smit in Joubert (red.) 2002: 263-265.

³⁸⁶ Wet 130/1993: art 45.

³⁸⁷ Wet 130/1993: arts 45, 6; Olivier en Smit in Joubert (red.) 2002: 263-265.

³⁸⁸ Wet 130/1993.

ondersoek of 'n formele verhoor nie.

- 2) Geen kriterium bestaan in die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes* wat deur die kommissaris gevolg moet word by die uitoefening van sy diskresie rakende die eersgenoemde ondersoek nie.
- 3) In die geval waar die kommissaris op 'n formele verhoor besluit, is daar weereens sprake van uitoefening van 'n diskresie ten opsigte van wie aldaar teenwoordig moet wees,³⁸⁹ wie vir verskyning aldaar gedagvaar moet word,³⁹⁰ uitstel van die verhoor na 'n datum, tyd en plek deur hom bepaal,³⁹¹ aanwysing van 'n persoon om 'n eis te ondersoek, teenwoordig te wees, te kruisverhoor, weerleggende getuienis aan te bied en argumente te voer,³⁹² 'n prokureur te gelas om 'n staat voor te lê welke bedrag hy van sy kliënt ontvang het of ooreengekom het om te ontvang en om sy kosterekening aan sy kliënt by die kommissaris te laat takseer,³⁹³ boeke en stukke van 'n getuie te vereis en vir nadere ondersoek terug te hou³⁹⁴ en getuies te ondervra.³⁹⁵

Elke party by 'n eis vir vergoeding of sy verteenwoordiger kan by 'n formele verhoor voor die kommissaris verskyn.³⁹⁶ Geen persoon behalwe 'n advokaat of prokureur is geregtig op gelde of vergoeding nie,³⁹⁷ en kan

³⁸⁹ *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes* 130/1993: art 45(3). In korrespondensie wat die formele verhoor voorafgaan, meld die kommissaris dat die verhoor soortgelyk as 'n siviele verhoor is. Geen riglyne tot daardie effek word egter in die Wet aangetref nie.

³⁹⁰ *Wet* 130/1993: art 45(4) - Na aansoek deur 'n persoon wat na die oordeel van die kommissaris 'n genoegsame belang by die onderwerp van die verhoor het.

³⁹¹ *Wet* 130/1993: art 45(6).

³⁹² *Wet* 130/1993: art 46(1)(b).

³⁹³ *Wet* 130/1993: art 46(4)(a).

³⁹⁴ *Wet* 130/1993: art 6(1)(a).

³⁹⁵ *Wet* 130/1993: art 6(3)(b)(iii). Dit is onder andere 'n misdryf om te weier om vrae volledig en bevredigend te antwoord.

³⁹⁶ *Wet* 130/1993: art 46(1)(a); Landman in Strydom (red.) 2001: 60; Van Eck in Van Jaarsveld en Van Eck 2006: 404.

³⁹⁷ *Wet* 130/1993: art 46(2); Landman in Strydom (red.) 2001: 60; Van Eck in Van Jaarsveld en Van Eck 2006: 404.

die kommissaris 'n prokureur se rekening takseer.³⁹⁸ Dit blyk gevolglik dat ten opsigte van die formele ondersoek die *audi et alteram partem*-reël nagekom word, welke afleiding versterk word deurdat kruisverhoor, aanbieding van getuienis en die aanvoer van argumente toegelaat word.³⁹⁹

Die vraag wat hier ter sprake is, is of dit korrek is dat geen grense vir uitoefening van die kommissaris se diskresie bestaan nie? Die vereistes vir die geldigheid van uitoefening van 'n administratiewe diskresie is:⁴⁰⁰

1. Die administratiewe liggaam wat 'n diskresie uitoefen, moet die voorgeskrewe magtiging daartoe besit.⁴⁰¹
2. Die administratiewe liggaam wat 'n diskresie uitoefen, moet die voorgeskrewe prosedure volg. Hierby is inbegrepe dat die reëls van natuurlike geregtigheid nagekom word. Afwyking van die prosedure is toelaatbaar in die geval waar die prosedure-reëls slegs aanwysend en nie verpligtend is, en 'n uitdruklike magtiging tot afwyking in die wet of regulasie vervat is.⁴⁰²
3. Die administratiewe liggaam wat 'n diskresie uitoefen, moet sy denke op die saak fokus ("must apply its mind to the matter"). Die betekenis van "apply its mind" is dat die administratiewe liggaam moet toesien dat alle regsvereistes nagekom is ten opsigte van die regsvraag sowel as die feitelike vraag.⁴⁰³

In die saak van *Johannesburg Stock Exchange v Witwatersrand Nigel*⁴⁰⁴ is die vereistes vir geldigheid van uitoefening van 'n administratiewe diskresie as volg opgesom:

³⁹⁸ *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en -siektes* 130/1993: art 46(4)(a).

³⁹⁹ *Wet* 130/1993: art 46(1)(b).

⁴⁰⁰ Wiechers 1996: 294.

⁴⁰¹ *Lenz Township Co v Lorenz* 1961 2 SA 450 A; *Fine v Society of Advocates of SA* 1983 4 SA 488 A; Wiechers 1996: 294.

⁴⁰² *Theron v Ring van Wellington van die NG Sendingkerk in SA* 1976 2 SA 1 A; Wiechers 1996: 295.

⁴⁰³ Wiechers 1996: 297.

⁴⁰⁴ 1988 3 SA 132 A: 152A-D.

Broadly, in order to establish review grounds it must be shown that the president failed to apply his mind to the relevant issues in accordance with the behest of the statute and the tenets of natural justice.⁴⁰⁵ Such failure may be shown by proof inter alia, that the decision was arrived at arbitrarily or capriciously or mala fide or as a result of unwarranted adherence to a fixed principle or in order to further an ulterior or improper purpose; or that the president misconceived the nature of the discretion conferred upon him and took into account irrelevant considerations or ignored relevant ones; or that the decision of the president was so grossly unreasonable as to warrant the inference that he failed to apply his mind to the matter in the manner aforestated, some of these grounds tend to overlap.⁴⁰⁶

Die bewyslas dat sy diskresie na behore uitgeoefen is, rus op die besluitnemer.⁴⁰⁷ In die saak van *Pennington v Minister of Justice*⁴⁰⁸ het die applikant, die beskuldigde in 'n strafsak, die Staat versoek dat die verhoor vanweë beter beskikbaarheid van sy getuies in Kaapstad pleks van Johannesburg plaasvind, wat in belang van geregtigheid ingevolge die *Interim Grondwet*⁴⁰⁹ sou wees. Die Minister van Justisie het 'n diskresie uitgeoefen en daarteen besluit, waarna die applikant aansoek om hersiening van die administratiewe besluit gedoen het. Die hof het beslis dat ingevolge die *Grondwet*⁴¹⁰ is dit 'n vereiste dat in die uitoefening van die ministeriële diskresie en met inagneming van aspekte soos koste en gerief, ook oorweging gegee moet word dat 'n beskuldigde nie van 'n billike verhoor ontnem word nie. Die kwessie van billikheid van die proses moet van primêre belang by die besluitnemer wees. Die hof kan egter nie sy diskresie in die plek van die besluitnemer plaas nie.⁴¹¹

⁴⁰⁵ Sien ook *National Transport Commission v Chetty's Motor Transport* 1976 1 SA 887 A: 895B-C; *Theron v Ring van Wellington van die NG Sendingkerk in Suid-Afrika* 1976 2 SA 1 A: 14F-G.

⁴⁰⁶ Sien ook *Northwest Townships v Administrator, Transvaal* 1975 4 SA 1 T: 8 D-G; *Sulliman v Minister of Community Development* 1981 1 SA 1108 A: 1123A.

⁴⁰⁷ *During NO v Boesak* 1990 3 SA 661 A; *Pennington v The Minister of Justice* 1995 3 BCLR 270 C: 277 J.

⁴⁰⁸ 1995 3 BCLR 270 C.

⁴⁰⁹ Wet 200/1993: art 25(3)(e).

⁴¹⁰ Wet 200/1993: art 24.

⁴¹¹ *Pennington v Minister of Justice* 1995 3 BCLR 270 C: 277F.

In die saak van *Standard Bank of Bophuthatswana v Reynolds*⁴¹² was 'n hersieningsaansoek geslaagd wat gegrond was op die voorsittende beampte in die Nywerheidshof se geregtelike kennisname van sekere politieke gebeure sonder aanhoring van applikant se weergawe daartoe, en vanweë die feit dat die voorsittende beampte nie alle relevante getuienis in ag geneem het nie. Die hof bevind dat die kriterium van growwe onredelikheid wat voorheen in die saak van *Theron v Ring van Wellington*⁴¹³ neergelê is, met die toets van redelikheid vervang moet word.

In die saak van *Munisipale Raad van Bainsvlei v Premier van die Provinsie Oranje-Vrystaat*⁴¹⁴ was 'n hersieningsaansoek gegrond op die insluiting van die applikant by 'n forum deur die premier sonder die applikant se medewete of samewerking. Die applikant se beswaar was gegrond daarop dat die premier nie die *audi et alteram partem*-reël, verwysend na die *Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika*⁴¹⁵ nagekom het nie. Die hof het beslis dat die applikant wat na die verrigtinge uitgenooi was, self verkies het om nie sy regte by die forum te kom uitoefen nie. Dus is dit nodig om te beoordeel of die nie-nakoming van die reël die applikant enigsins benadeel het.⁴¹⁶ 'n Hersieningsaansoek kan slegs slaag indien aangetoon kan word dat die onreëlmatigheid die applikant benadeel of potensiële benadeling inhou.⁴¹⁷

Hierbo is na die diskresie verwys wat aan die Vergoedingskommissaris⁴¹⁸

⁴¹² 1995 3 BCLR 305 B: 306-307A.

⁴¹³ *Theron v Ring van Wellington van die NG Sendingkerk in Suid-Afrika* 1976 2 SA 1 A: 14F-G.

⁴¹⁴ 1995 5 BCLR 543 O.

⁴¹⁵ Wet 200/1993: art 24.

⁴¹⁶ *Administrator, Transvaal v Traub* 1989 4 SA 741 A; *Munisipale Raad van Bainsvlei v Premier van die provinsie Oranje-Vrystaat* 1995 5 BCLR 543 O: 550D-G.

⁴¹⁷ *Jockey Club of SA v Feldman* 1942 AD 340: 357-359; *Munisipale Raad van Bainsvlei v Premier van die provinsie Oranje-Vrystaat* 1995 5 BCLR 543 O: 550I-J.

⁴¹⁸ Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en -siektes 130/1993: art 45.

op vele terreine verleen word, insluitend ten opsigte van die aard en erns van die beserings, die prosedure asook die vergoeding betaalbaar. Dit moet egter aan die grondwetlike vereistes vir uitoefening en begrensing van ‘n diskresie getoets word.

Grondwetlike wetsuitleg behels:⁴¹⁹

- a) Bepaling van regte en hul trefwydte.⁴²⁰
- b) Ontleding van die geldende reg (wette, gemene reg en gewoontereg) en/of administratiewe handeling, hul trefwydte asook die effek van administratiewe handeling.
- c) Bepaling of die geldende reg en/of administratiewe handeling *prima facie* ‘n reg (in die handves) beperk.
- d) Bepaling of die beperking grondwetlik is.

Die *Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika*⁴²¹ bepaal dat ‘n beperking van grondwetlike regte in algemeen geldende reg vervat moet wees. Sodanige beperking moet redelik wees en regverdigbaar in ‘n oop en demokratiese samelewing gegrond op menswaardigheid, gelykheid en vryheid met inagneming van die gemelde faktore.⁴²² In die beslissing *Rudolph v Commissioner for Inland Revenue*⁴²³ bevestig die hof dat regte nie absoluut is nie. Dit kan beperk word deur wetgewing wat aan die voorskrifte van die beperkingsartikel in die *Grondwet* voldoen.

⁴¹⁹ *S v Zuma* 1995 4 BCLR 401 SA.

⁴²⁰ Regte moet wyd (“generous”) uitgelê word, sonder om die woorde te negeer, en moet die “purposive approach” (soeke na bedoeling van wet) nagevolg word in die uitleg van ‘n handves - *S v Zuma* 1995 4 BCLR 401 SA; *Hunter v Southam Inc.* 11 DLR (4th) 641; *Minister of Home Affairs (Bermuda) v Fisher* (1980) A.C. 319: 328-9 waar Lord Wilberforce meld: “... a generous interpretation ... suitable to give to individuals the full measure of the fundamental rights and freedoms referred to”.

⁴²¹ Wet 108/1996: art 36.

⁴²² Wet 108/1996: art 36(1).

⁴²³ 1994 3 SA 771 W.

Die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes*⁴²⁴ wat oor ‘n diskresie handel, bevat ‘n sogenaamde buite-grondwetlike beperking⁴²⁵ en kan slegs regsgeldig wees indien dit aan die voorskrifte van die *Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika*⁴²⁶ voldoen. Die beperking wat hierin ter sprake is, is die feit dat geen grense afgebaken word waarbinne die diskresie uitgeoefen moet word nie, aangesien artikel 45(1) van die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes*⁴²⁷ aan die kommissaris die magtiging gee om ‘n ondersoek in te stel wat hy nodig ag, wat ‘n onbeperkte diskresie is. Die *Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika*⁴²⁸ skryf administratiewe geregtigheid voor. Hieruit het die *Wet op Bevordering van Administratiewe Geregtigheid*⁴²⁹ gespruit. Gevolglik sal enige administratiewe handeling aan die voorskrifte van die *Wet op Bevordering van Administratiewe Geregtigheid*⁴³⁰ moet voldoen. Dit word aan die hand gedoen dat geen diskresie in enige wetgewing sedert totstandkoming van die *Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika*⁴³¹ regsgeldig kan wees tensy dit aan die eise van administratiewe geregtigheid voldoen ingevolge die *Wet op Bevordering van Administratiewe Geregtigheid*,⁴³² wat in artikel 3 daarvan bepaal dat:

- (2)(a) *A fair administrative procedure depends on the circumstances of each case.*
- (b) *In order to give effect to the right to procedurally fair administrative action, an administrator, subject to subsection (4), must give a person referred to in subsection (1)-*
 - (a) *adequate notice of the nature and purpose of the proposed administrative action;*
 - (b) *a reasonable opportunity to make representations;*
 - (c) *a clear statement of the administrative action;*
 - (d) *adequate notice of any right of review or internal appeal, where applicable; and*

⁴²⁴ Wet 130/1993: art 45(1).

⁴²⁵ Dit is beperkings wat nie in die *Grondwet* self vervat is nie, dus in ander wetgewing vervat is.

⁴²⁶ Wet 108/1996: art 36.

⁴²⁷ Wet 130/1993.

⁴²⁸ Wet 108/1996: art 33.

⁴²⁹ Wet 3/2000.

⁴³⁰ Wet 3/2000.

⁴³¹ Wet 108/1996.

⁴³² Wet 3/2000. Daar bestaan slegs ‘n Engelse weergawe.

- (e) *adequate notice of the right to request reasons in terms of section 5.*
- (3) *In order to give effect to the right to procedurally fair administrative action, an administrator may, in his or her or its discretion, also give a person referred to in subsection (1) an opportunity to-*
 - (a) *obtain assistance and, in serious or complex cases, legal representation;*
 - (b) *present and dispute information and arguments; and*
 - (c) *appear in person.*

Die administrateur wat 'n diskresie moet uitoefen, is geregtig om van bogenoemde voorskrifte af te wyk, en in daardie verband bepaal die *Wet op Bevordering van Administratiewe Geregtigheid*⁴³³ in artikel 3 dat:

- (4)(a) *If it is reasonable and justifiable in the circumstances, an administrator may depart from any of the requirements referred to in subsection (2).*
- (4)(b) *In determining whether a departure as contemplated in paragraph (a) is reasonable and justifiable, an administrator must take into account all relevant factors, including-*
 - (i) *the objects of the empowering provision;*
 - (ii) *the nature and purpose of, and the need to take, the administrative action;*
 - (iii) *the likely effect of the administrative action;*
 - (iv) *the urgency of taking the administrative action or the urgency of the matter; and*
 - (v) *the need to promote an efficient administration and good governance.*

Die gevolg is dat solank as wat 'n diskresie aan die vereistes van die *Wet op Bevordering van Administratiewe Geregtigheid*⁴³⁴ voldoen, sal dit regsgeldig wees.

Dit word aan die hand gedoen dat die onbegrensde diskresie wat aan die Kommissaris deur die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en – siektes*⁴³⁵ verleen word, nie aan vereistes van die *Wet op Bevordering van*

⁴³³ Wet 3/2000.

⁴³⁴ Wet 3/2000: art 3.

⁴³⁵ Wet 130/1993: art 45(1).

*Administratiewe Geregtigheid*⁴³⁶ voldoen nie.

8.7.5.2 ENGELAND: SOCIAL SECURITY ACT 50 VAN 1986

In die moderne staatsbestel word diskresionêre magte vanweë spesialisasie en spesialiskennis al hoe meer gegee, en die verlening van ‘n wye diskresie is algemeen.⁴³⁷ Beampes aan wie magte gedelegeer is se handeling moet aan die publiek verantwoordbaar wees, en gevolglik ook aan die reg (die sogenaamde “legal accountability”).⁴³⁸ Die basiese vereistes by uitoefening van diskresionêre magte is dat so ‘n beampte aan die standarde van rasionaliteit, doelgerigtheid en moraliteit voldoen.⁴³⁹ Die basiese beginsel van moraliteit is dat die regte en belange van die individu met begrip en respek hanteer moet word, en daaruit sal dan billikheid, substantief sowel as prosedureel, asook nie-diskriminasie voortvloei.⁴⁴⁰

Die “Adjudication Officer”, ‘n beampte in diens van die Department of Health and Social Services ontvang en oorweeg die eise.⁴⁴¹ Hy moet sy bevoegdhede op ‘n regterlike wyse uitoefen, en moet die reg sy enigste lojaliteit wees, en nie die “Department of Health and Social Services” nie.⁴⁴² Die hantering van eise moet aan ‘n prosedure voldoen wat “prescribed by law” is, in ooreenstemming met die Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, wat nie onbeperk in ‘n demokratiese samelewing is nie, maar beperk mag

⁴³⁶ Wet 3/2000: art 3.

⁴³⁷ Galligan 1986: 72-75.

⁴³⁸ Galligan 1986: 4-6.

⁴³⁹ Galligan 1986: 4-6.

⁴⁴⁰ Galligan 1986: 4-6.

⁴⁴¹ *Social Security Act 50/1986*: art 97; Lewis 1987: 214.

⁴⁴² Lewis 1987: 214.

word.⁴⁴³ Die basis vir beperkings mag openbare veiligheid, nasionale sekuriteit, ekonomiese welvaart van 'n land, en openbare gesondheid wees.⁴⁴⁴ Die vereistes waaraan beperkings moet voldoen, is:⁴⁴⁵

- a) Voorgeskryf deur die reg (“prescribed by law”).
- b) Noodsaaklik in 'n demokratiese samelewing (“necessary in a democratic society”).
- c) Vir geen ander doel toegepas as waarvoor dit voorgeskryf is nie.

Die Adjudication Officer het benewens twee uitsonderings, die volle bevoegdheid om oor alle relevante aspekte van eise te beslis.⁴⁴⁶ By die uitoefening van 'n diskresie moet die spesifieke feite en dan ook die standarde daarop van toepassing oorweeg word.⁴⁴⁷

Alhoewel persoonlike kontak tussen die Adjudication Officer en die eisers ontmoedig word en die meerderheid eise in die afwesigheid van eisers oorweeg word, is dit tog van tyd tot tyd nodig dat die Adjudication Officer rakende 'n moeilike feitestel met 'n eiser konsulteer.⁴⁴⁸

Die vraag ontstaan wie geregtig is op deelname of konsultasie? Is dit slegs die persoon wat aangetaste regte of belange het, of ook die persoon wat 'n regmatige verwagting het? In die saak van *Ridge v Baldwin*⁴⁴⁹ is die feite kortliks dat 'n hoofkonstabel deur 'n komitee ontslaan is, welke komitee geregtig was om 'n polisiebeampte te ontslaan indien hulle van oordeel is dat die polisiebeampte in die uitvoering van sy pligte nalatig

⁴⁴³ Wiebringhaus 1991: 14-19.

⁴⁴⁴ Wiebringhaus 1991: 14-19.

⁴⁴⁵ Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms: art 18, soos aangehaal in Wiebringhaus 1991:14-20.

⁴⁴⁶ Lewis 1987: 215.

⁴⁴⁷ Galligan 1986: 33.

⁴⁴⁸ Lewis 1987: 215.

⁴⁴⁹ (1964) AC 40 .

was. Die komitee het nie 'n aanklag aan hom gestel nie, maar hom slegs ontslaan. Die hof het bevind dat hy nie ontslaan mag word alvorens hy ingelig is wat die klagte teen hom is en hy na behore aangehoor is nie. Die konstabel het 'n persoonlike en finansiële belang in die behoud van sy pos gehad. Dit is irrelevant dat die komitee 'n wye diskresie gehad het. Die hof het bevestig dat waar regte van 'n persoon betrokke is, moet die reëls van natuurlike geregtigheid by 'n administratiewe besluitnemingsproses gevolg word, en is die posisie dieselfde in die geval waar belange, wat wyer as regte is, ter sprake is.⁴⁵⁰ Nadat die “Adjudication Officer” die eis oorweeg en 'n besluit gemaak het, was hy onder die vorige wetgewing verplig om redes te verskaf, maar bepaal die *Social Security Act*⁴⁵¹ se regulasies dat redes slegs verskaf moet word indien die eiser 'n versoek daartoe rig.⁴⁵²

In die geval waar die “Adjudication Officer” versoek word om redes te verskaf, dus wanneer 'n verpligting bestaan om redes vir 'n besluit te verskaf, ontstaan die vraag wat voldoende redes is. Dit blyk dat die redes nie net verstaanbaar moet wees nie, maar dit moet ook met elke betrokke substantiewe aspek handel.⁴⁵³ Die begrip van voldoende redes dek die drie belangrike elemente van feite, getuienis en redes, en sluit dit die beleid en standarde in, asook 'n beskrywing van die gronde en proses wat by die besluit in ag geneem is.⁴⁵⁴

8.7.5.3 ONTARIO, KANADA: WORKERS' COMPENSATION ACT, 1983

⁴⁵⁰ *Ridge v Baldwin* (1964) AC 40: 68.

⁴⁵¹ Wet 50/1986.

⁴⁵² Lewis 1987: 215.

⁴⁵³ Galligan 1986: 279.

⁴⁵⁴ Galligan 1986: 279; *Re Poyser & Mills Arbitration* (1964) 2 QB 467.

Die eisebeampte moet die eis ontvang, oorweeg en 'n beslissing daaroor maak.⁴⁵⁵

Dit blyk dat 'n wet wat 'n diskresie aan 'n raad of 'n beampte gee om te handel, selfs om 'n besluit te maak wat 'n beperking op 'n reg in die handves van menseregte is, aan die “prescribed by law”-vereiste sal voldoen indien die diskresie binne die perke van regstandaarde val.⁴⁵⁶ In die saak van *Re Ontario Film and Video Appreciation Society and Ontario Board of Censors*⁴⁵⁷ het 'n wet wat filmsensuur magtig nie aan hierdie vereiste voldoen nie, aangesien bevind is dat die sensuurraad 'n onbeperkte diskresie gegee is om films te verbied of te sny. Die wetgewing het nie die kriteria bevat wat gevolg moes word deur die raad vir uitoefening van sy diskresie nie. Die raad het inderdaad sy eie kriteria ontwikkel, wat ook openbaar gemaak is. Die hof het bevind dat die kriteria onvoldoende is omdat dit nie bindend op die Raad was nie. As die kriteria in die magtigende wet of in 'n regulasie vervat was, sou die beperking op vryheid van uitdrukking “prescribed by law” gewees het.

8.7.5.4 VERENIGDE STATE VAN AMERIKA

8.7.5.4.1 DUE PROCESS

In die geval waar 'n ongeval ingevolge die werkersvergoedingstelsel gerapporteer en 'n eis aanhangig gemaak is, moet 'n beslissing ten

⁴⁵⁵ *Workers' Compensation Act* 1983; Arthurs ea 1988: 115.

⁴⁵⁶ Hogg 1992: 863.

⁴⁵⁷ (1984) 45 O.R. (2d) 80 (C.A.).

opsigte van die besering en vergoeding gemaak word.⁴⁵⁸ Die proses neem gewoonlik ‘n aanvang wanneer een van die partye aansoek doen om deur die betrokke vergoedingsagentskap aangehoor te word.⁴⁵⁹ Daar is aanvanklik ‘n informele mediasieproses, en indien ‘n vergelyk nie bereik kan word nie, vind ‘n formele verhoor voor ‘n skeidsregter, “administrative law judge”, landdros of arbiter plaas.⁴⁶⁰ ‘n Geneesheer hoef nie noodwendig in persoon te getuig nie, aangesien die mediese getuienis ingedien word in die vorm van ‘n mediese verslag of beëdigde verklaring van die geneesheer.⁴⁶¹ Die beëdigde verklaring van die geneesheer word deur die partye se regsverteenwoordigers verkry wat die geneesheer in sy spreekkamer gaan besoek.⁴⁶²

Die *Constitution of the United States of America*⁴⁶³ verbied owerheidsoptrede wat enige persoon se lewe, vryheid of eiendom sonder “due process of law” ontnem.⁴⁶⁴ Die “due process”-klousule waarborg dat waar die owerheidsmag teen ‘n individu aangewend gaan word, daar ‘n reg tot ‘n billike prosedure bestaan om die basis en regsgeldigheid van sodanige optrede te toets.⁴⁶⁵ “Due process” word omskryf as:⁴⁶⁶

... is more than a phrase in a constitutional clause. It is an inherently constitutional idea, a device for protecting the basic aims of the Constitution itself.

In die Verenigde State van Amerika word ‘n onderskeid tussen “substantive due process” en “procedural due process” gemaak.⁴⁶⁷ Substantiewe “due process” vereis dat wetgewing ‘n “rational

⁴⁵⁸ Wolkinson en Block 1997: 219.

⁴⁵⁹ Wolkinson en Block 1997: 219.

⁴⁶⁰ Wolkinson en Block 1997: 219.

⁴⁶¹ Wolkinson en Block 1997: 219.

⁴⁶² Wolkinson en Block 1997: 219.

⁴⁶³ *Constitution of the United States of America*: 5th and 14th Amendments.

⁴⁶⁴ Selznick 1980: 251; Nowak 1983: 526.

⁴⁶⁵ Selznick 1980: 251.

⁴⁶⁶ Selznick 1980: 251.

⁴⁶⁷ Nowak 1983:443.

relationship to a legitimate end of government” moet besit.⁴⁶⁸ Indien ‘n wet nie so ‘n “rational relationship” het nie, sal dit op ‘n ongrondwetlike ontneming van vryheid van betrokke persone neerkom.⁴⁶⁹ Insgelyks vereis die “equal protection clause” dat owerheidshandelinge ‘n “rational relationship” tot ‘n doelstelling van die owerheid besit.⁴⁷⁰

Die howe het egter stelselmatig wegbeweeg van “substantive due process” waar die geskil om die ekonomie en arbeid sentreer.⁴⁷¹ In die saak van *United States v Carolene Products*⁴⁷² het die appellant teen federale wetgewing wat tussenstaatlike verskeping van melk verbied, geappelleer, gegrond daarop dat die wetgewing teenstrydig met die Vyfde Amendament se “due process” bepaling is. Die hof het beslis dat die hof se ondersoek tot die vasstelling of daar ander redelike afleidings ten gunste van die wetgewing is, beperk moet word.⁴⁷³

Die hof het verder beslis dat hier voldoende feite is om ‘n bevinding van “rational basis” vir die wetgewing te ondersteun - gegrond daarop dat sekere melk (of die toestand daarvan) skadelik vir openbare gesondheid is.⁴⁷⁴ Die hof het voorts beslis dat selfs indien hierdie feite rakende gesondheid nie voor die hof was nie, die wetgewing steeds grondwetlik sou wees aangesien wette van ‘n ekonomiese aard nie ongrondwetlik sal wees nie tensy dit van só ‘n aard is dat daar geen afleiding kan wees dat dit op ‘n rasonale basis (“rational basis”) gefundeerd is nie.⁴⁷⁵

⁴⁶⁸ Nowak 1983:443.

⁴⁶⁹ Nowak 1983:443.

⁴⁷⁰ Nowak 1983:443.

⁴⁷¹ *Muller v Oregon* 208 U.S. 412 (1908); *West Coast Hotel v Parrish* 300 U.S. 379 (1937), soos aangehaal in Nowak 1983: 444.

⁴⁷² 304 U.S. 144 (1938), soos aangehaal in Nowak 1983: 444.

⁴⁷³ *United States v Carolene Products* 304 U.S. 144 (1938), soos aangehaal in Nowak 1983: 444.

⁴⁷⁴ *United States v Carolene Products* 304 U.S. 144 (1938), soos aangehaal in Nowak 1983: 444.

⁴⁷⁵ Nowak 1983: 448. Sien ook *Lincoln Federal Labor Union v Northwestern Iron & Metal Co.* 335 U.S. 525 (1949); *Williamson v Lee Optical Co.* 348 U.S. 483 (1955); *Railway Express Agency v New York* 336 U.S. 106 (1949); *City of New Orleans v Dukes* 427 U.S. 297 (1976); 306, soos aangehaal in Nowak 1983: 448.

Die saak van *Duke Power Co. v Carolina Environmental Study Group Inc.*⁴⁷⁶ handel oor ‘n wet wat veiligheid by kernkragstasies in privaatbesit reguleer. Die betrokke wet word as ‘n klassieke voorbeeld van ekonomiese regulering beskou waar geen grondwetlike regte ter sprake is nie, en is beslis dat die wet slegs aan die “minimal scrutiny rational basis”-toets onderworpe is.⁴⁷⁷ Dit blyk dus dat in gevalle van die grondwetlike toetsing van wetgewing rakende die ekonomie en sosiale welsyn deur die howe, sal die “rational basis”-toets die deurslaggewende toets wees.⁴⁷⁸ Dit strook met die redelikheidsvereiste in die *Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika*⁴⁷⁹ ten opsigte van beperkings op ekonomiese verkeer,⁴⁸⁰ billike arbeidsverhoudinge⁴⁸¹ en ‘n gesonde omgewing.⁴⁸²

In skerp kontras met die siening van die hof ten opsigte van ekonomiese wette, is daar ‘n toename in “judicial scrutiny” ten opsigte van wetgewing en owerheidsoptrede wat burgerlike regte of vryhede aantast.⁴⁸³ Regte wat as grondwetlik erken is, is die regte beskerm deur die Bill of Rights, die reg tot billikheid in die strafproses, die reg tot privaatheid, die reg om te reis, te stem en vryheid van assosiasie.⁴⁸⁴

In die geval waar regte rakende lewe, vryheid en eiendom ter sprake is, moet prosedurele “due process” nagekom word.⁴⁸⁵ Die terme “lewe”,

⁴⁷⁶ 438 U.S. 59 (1978), soos aangehaal in Nowak 1983: 448.

⁴⁷⁷ *Duke Power Co. v Carolina Environmental Study Group Inc.* 438 U.S. 59 (1978), soos aangehaal in Nowak 1983: 448.

⁴⁷⁸ *Duke Power Co. v Carolina Environmental Study Group Inc.* 438 U.S. 59 (1978), soos aangehaal in Nowak 1983: 448.

⁴⁷⁹ Wet 108/1996; art 36(1).

⁴⁸⁰ Wet 108/1996; art 22.

⁴⁸¹ Wet 108/1996; art 23.

⁴⁸² Wet 108/1996; art 24.

⁴⁸³ Nowak 1983: 444.

⁴⁸⁴ Nowak 1983: 448.

⁴⁸⁵ Selznick 1980: 252; Nowak 1983: 527.

“vryheid” en “eiendom” is nie oorkoepelend van alle lewensfere en alle belange van die mens nie, en moet die terme beperkend uitgelê word.⁴⁸⁶

Die vereistes vir prosedurele “due process” is:⁴⁸⁷

- a) vooraf kennisgewing; en
- b) regverdige verhoor.

8.7.5.4.2 DELEGASIE

Delegasie deur die sentrale owerheid aan ‘n staatsdepartement vind ten opsigte van sekere wetgewende magte vir afdwinging van wette en besluite oor wette plaas.⁴⁸⁸ Wanneer magte aan ‘n staatsdepartement of administrator gedelegeer word, moet daardie magte begrens word.⁴⁸⁹ Die delegasie moet die grense uitspel waarbinne die departement se magte en bevoegdhede val.⁴⁹⁰

Die delegasie-leerstuk is nou omvou met die mantel van “due process” en word deur prosedurele veiligheidskleppe begrens wat die departement se magsuitoefening beheers.⁴⁹¹ Die departement se handelinge in stede van die delegasie word die fokuspunt en kritieke standaard.⁴⁹²

Ad hoc reëls val primêr binne die diskresie van die departement (“administrative agency”).⁴⁹³ Alle betrokke persone word op ‘n gelyke voet hanteer en vooraf aangaande die standaard ingelig wat van hulle

⁴⁸⁶ Nowak 1983: 528.

⁴⁸⁷ Schwartz 1962: 106.

⁴⁸⁸ Gellhorn 1972: 26.

⁴⁸⁹ Gellhorn 1972: 26.

⁴⁹⁰ Gellhorn 1972: 26.

⁴⁹¹ Gellhorn 1972: 27.

⁴⁹² Gellhorn 1972: 27; *Kent v Dulles* 357 U.S. 116, 78 S. Ct. 1113 (1958), soos aangehaal in Gellhorn 1972: 27.

⁴⁹³ Gellhorn 1972: 152.

verwag word.⁴⁹⁴ Kennisgewing van die beleid kan effektief oorgedra word en betrokkenes kan hul gedrag daarvolgens inrig ten einde aan die standaard te voldoen.⁴⁹⁵ Die departement se werk om beleid af te dwing word dus vergemaklik.⁴⁹⁶

Departemente het 'n wye diskresie in hul keuse van prosedures.⁴⁹⁷ Dit is op interdepartementele reëls van toepassing, en moontlik ook op reëls wat deur die departement gemaak word wat op derdes toepassing vind.⁴⁹⁸ Dit is egter van belang dat die besluit 'n ingeligte besluit moet wees, verkieslik uit inligting wat vanuit getuienis vanaf alle partye verkry is.⁴⁹⁹

8.7.5.4.3 VERKORTE ADMINISTRATIEWE PROSES **(“PROCEDURAL SHORTCUT”)**

Die grondwetlike voorskrif is dat 'n administratiewe proses wat die administratiewe besluit voorafgaan, gevolg moet word.⁵⁰⁰ Dit is egter in orde indien alle partye aangehoor word nadat 'n bevel uitgereik is maar alvorens dit permanent van aard word (“irrevocably fixed”).⁵⁰¹

In *Opp Cotton Mills v Administrator, Dept. of Labour*⁵⁰² het die hof beslis dat:

...the demands of due process do not require a hearing at the initial stage or at any particular point in an administrative proceeding so long as the

⁴⁹⁴ Gellhorn 1972: 153.

⁴⁹⁵ Gellhorn 1972: 153.

⁴⁹⁶ Gellhorn 1972: 153.

⁴⁹⁷ Gellhorn 1972: 153.

⁴⁹⁸ Gellhorn 1972: 153.

⁴⁹⁹ Gellhorn 1972: 154.

⁵⁰⁰ Gellhorn 1972: 156; *Nickey v Mississippi*, 292 U.S. 393, 54 S.Ct 743 (1934); *First National Bank of Smithfield v Saxon*, 352 F. 2d. 267 (4th Cir. 1965), soos aangehaal in Gellhorn 1972: 156..

⁵⁰¹ *Nickey v Mississippi*, 292 U.S. 393, 54 S.Ct 743 (1934); *First National Bank of Smithfield v Saxon*, 352 F. 2d. 267 (4th Cir. 1965), soos aangehaal in Gellhorn 1972: 156.

⁵⁰² 312 U.S. 126, 152-53, 61 S.Ct. 524, 536 (1941), soos aangehaal in Gellhorn 1972: 156.

requisite hearing is held before the final order becomes effective.

Verskeie departemente vaardig voorlopige bevele uit sonder die vooraf aanhoor van belanghebbendes, maar ‘n verhoor is op aanvraag beskikbaar alvorens die bevel van krag word (“before the order becomes effective”).⁵⁰³

8.7.5.4.4 TYDELIKE ADMINISTRATIEWE OPTREDE

Dis nie altyd moontlik vir ‘n departement om te wag dat ‘n administratiewe proses die volle pad moet deurloop nie.⁵⁰⁴ Daar is soms dringende gevalle, byvoorbeeld voedselregulasies, wat afhanklik van spoedige aksie is.⁵⁰⁵ Soms mag die behoefte aan spoedeisende administratiewe optrede belangriker as die waarborg van akkuraatheid en billikheid wees wat deur vooraf-kennisgewing en kommentaar (die sogenaamde “notice and comment”-proses) teweeggebring word. Persoonlike regte en eiendom moet soms tydelik voor ‘n dwingende openbare belang (“compelling public interest”) in gesondheid, veiligheid en sekuriteit wyk.⁵⁰⁶

Die openbare belang in onmiddellike optrede is nie sonder beperkings nie, selfs indien die administratiewe optrede slegs tydelik van aard is.⁵⁰⁷ Die geldigheid van onmiddellike administratiewe optrede wentel om die belangrikheid van die openbare belang gemeet teenoor die belangrikheid van die private belang wat tydelik moet wyk.⁵⁰⁸

⁵⁰³ Gellhorn 1972: 156.

⁵⁰⁴ Gellhorn 1972: 159.

⁵⁰⁵ Gellhorn 1972: 159.

⁵⁰⁶ Gellhorn 1972: 160.

⁵⁰⁷ *Goldberg v Kelly* 397 U.S. 254, 90 S. Ct. 1011 (1970).

⁵⁰⁸ Gellhorn 1972: 161.

By die afweging van die openbare en privaat belange teenoor mekaar moet nie net 'n sorgvuldige ondersoek na die administratiewe optrede en regverdigbaarheid daarvan gedoen word nie, maar moet beskikbare alternatiewe ook ondersoek word.⁵⁰⁹ Die uitoefening van 'n onmiddellike administratiewe optrede moet altyd die uitsondering eerder as die reël wees.⁵¹⁰

8.7.6 TYDSBEPERKING VIR DIE AFHANDELING VAN 'N EIS

8.7.6.1 SUID-AFRIKA: WET OP VERGOEDING VIR BEROEPSBESERINGS EN -SIEKTES 130 VAN 1993

Die werknemer stel die werkgever so spoedig moontlik na die ongeval in kennis daarvan, sowel as van sy/haar voorneme om vergoeding te eis.⁵¹¹ Die werkgever stel die Vergoedingskommissaris of onderlinge vereniging binne sewe dae na plaasvind van die ongeval in kennis en verskaf 'n afskrif van die kennisgewing aan die werknemer, op versoek van sodanige werknemer.⁵¹² Die voorgeskrewe eisvorms moet binne twaalf maande na plaasvind van die ongeval by die Kommissaris ingedien word.⁵¹³

Geen tydsbeperking vir die proses wat na indiening van die eis volg, bestaan nie. Die praktiese effek daarvan is dat die beseerde werknemer wat dalk sy betrekking verloor het, remedieloos is solank as wat die eis

⁵⁰⁹ Gellhorn 1972: 162.

⁵¹⁰ Gellhorn 1972: 162.

⁵¹¹ *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en -siektes 130/1993*: art 38.

⁵¹² *Wet 130/1993*: art 39.

⁵¹³ *Wet 130/1993*: art 43; Van Eck in Van Jaarsveld en Van Eck 2006: 403.

ter oorweging by die Vergoedingskommissaris is.⁵¹⁴

8.7.6.2 ENGELAND: SOCIAL SECURITY ACT 50 VAN 1986

Die beseerde of siek werker moet sy eis hoogstens ses maande na datum van die besering of siekte by die Department of Health and Social Security indien.⁵¹⁵ Daar is egter voorsiening vir kondonasie vir die laat-indiening vanweë grondige redes gemaak.⁵¹⁶

Die beampte wat die eis hanteer, genoem die “adjudication officer”, is verplig om die eis binne veertien dae na ontvangs van die eis te finaliseer.⁵¹⁷

8.7.6.3 ONTARIO, KANADA: WORKERS’ COMPENSATION ACT, 1983

Die eisebeampte moet die eis binne veertien dae na ontvangs van die volledige aansoek, finaliseer.⁵¹⁸

8.7.6.4 VERENIGDE STATE VAN AMERIKA

Elke staat in die twee en vyftig state van die Verenigde State van

⁵¹⁴ In die praktyk het dit geblyk dat geneeshere soms onwillig is om verdere mediese behandeling te gee totdat van die kommissaris se beslissing verneem is. Korrespondensie sloer soms, wat die beseerde se mediese en finansiële dilemma kan vererger.

⁵¹⁵ *Social Security Act* 50/1986: art 82(1); *Social Security (Claims and Payments) Regulations* 1979 (S.I. No. 628): reg 14 en bylae 1; Lewis 1987: 205.

⁵¹⁶ Wet 50/1986: art 82(1); Lewis 1987: 215.

⁵¹⁷ Wet 50/1986: art 99; Lewis 1987: 215.

⁵¹⁸ *Workers’ Compensation Act* 1983; Arthurs ea 1988: 115.

Amerika het sy eie vergoedingswetgewing, afgesien van die federale wetgewing wat op sekere groepe werknemers van toepassing is.⁵¹⁹ Gevolglik sal elk van hierdie Wette sy eie bepalings ten opsigte van die tydperk waarbinne 'n eis afgehandel moet wees, bevat.

8.7.7 TOEKENNING VAN VERGOEDING

8.7.7.1 SUID-AFRIKA: WET OP VERGOEDING VIR BEROEPSBESERINGS EN –SIEKTES 130 VAN 1993

Na ondersoek en beslegting deur die kommissaris van die eis om vergoeding maak hy 'n toekenning aan die werknemer en gee hy 'n bevel vir betaling van vergoeding.⁵²⁰ Afhangend van die aard en erns van die beroepsbesering, wat heelwaarskynlik primêr uit die mediese verslag opgestel deur die geneesheer in opdrag van die kommissaris bepaal word, sal 'n toekenning vir vergoeding vir tydelike gedeeltelike of tydelike algehele arbeidsongeskiktheid gemaak word,⁵²¹ of vir blywende arbeidsongeskiktheid⁵²² of vir afhanklikes in geval van 'n afgestorwe broodwinner.⁵²³ Die vergoeding wat in elke geval betaal word, is in die Bylaes tot die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes*⁵²⁴ uiteengesit.

Geen bepaling kon in die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en -siektes*⁵²⁵ gevind word welke maatstawwe die kommissaris moet aanwend

⁵¹⁹ Wolkinson en Block 1997: 209.

⁵²⁰ *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en -siektes* 130/1993: art 45(1) saamgelees met art 4(1)(c) en (d).

⁵²¹ Wet 130/1993: art 47.

⁵²² Wet 130/1993: arts 49, 51, 52.

⁵²³ Wet 130/1993: art 54.

⁵²⁴ Wet 130/1993: Hoofstuk 6 en die Bylaes. Sien ook Fouché (red.) 1998: 93-94.

⁵²⁵ Wet 130/1993.

om 'n beslissing te maak nie, ook nie wanneer uitspraak gegee hoef te word en wat die posisie rakende die verskaffing van redes en/of motivering vir enige beslissing is nie. Dit blyk 'n geval van onbegrensde uitoefening van diskresie te wees. Die uitoefening van 'n diskresie sal egter aan die bepalings van die *Wet op Bevordering van Administratiewe Geregtigheid*⁵²⁶ onderworpe wees.⁵²⁷

Artikel 56 van die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en -siektes*⁵²⁸ magtig die Vergoedingskommissaris om na sy diskresie na aansoek deur die beseerde werknemer, die vergoeding te verhoog in geval van die nalatigheid van:

- i) die beseerde se werkgever;
- ii) 'n werknemer wat die bestuurder van die besigheid is;
- iii) 'n werknemer wat werknemers namens die werkgever in diens mag neem of ontslaan;
- iv) 'n ingenieur wat in algemene beheer van masjinerie is of 'n persoon wat die ingenieur ingevolge sekere regulasies behulpsaam is; of
- v) 'n persoon wat ingevolge sekere regulasies aangestel is om in beheer van masjinerie te wees.

In bogenoemde gevalle kan 'n beseerde om verhoogde vergoeding aansoek doen, en ken die kommissaris sodanige verhoogde vergoeding (addisionele vergoeding) toe as wat hy billik ag.⁵²⁹

⁵²⁶ Wet 3/2000.

⁵²⁷ Olivier en Smit in Joubert (red.) 2002: 65-66, 144; *Pharmaceutical Manufacturers Association of South Africa: In re: Ex parte Application of the President of the Republic of South Africa* 2000 2 SA 674 CC, 2000 3 BCLR 241 CC.

⁵²⁸ Wet 130/1993: art 56; Fouché (red.) 1998: 95; Landman in Strydom (red.) 2001: 54; Olivier en Smit in Joubert (red.) 2002: 255-256; Van Eck in Van Jaarsveld en Van Eck 2006: 404-405.

⁵²⁹ *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en -siektes* 130/1993: art 56(4)(a); Olivier en Smit in Joubert (red.) 2002: 255-256.

Verhoogde vergoeding word egter duidelik gekwalifiseer: Vergoeding word in die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes*⁵³⁰ omskryf as vergoeding ingevolge hierdie Wet, wat ingevolge artikels 47 en 49 bereken word met verwysing na Bylae 4. Dit is duidelik dat die term vergoeding slegs finansiële verlies (ook genoem “vermoënskade”, “spesiale skade” of “patrimonial loss”) omvat.⁵³¹ Daarbenewens bevat artikel 56(4)(b) van die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes*⁵³² die kwalifikasie dat die bedrag van sodanige addisionele vergoeding tesame met enige ander vergoeding ingevolge die Wet toegeken, nie die bedrag van die geldelike verlies wat die applikant na die oordeel van die kommissaris gelyk het, mag oorskry nie.⁵³³ Die enigste verwyd wat die werkgewer tref, is dat hy teen ‘n hoër tarief as ander werkgewers in ‘n soortgelyke bedryf aangeslaan kan word.⁵³⁴

In ooreenstemming met die vergoedingswette van Engeland, Kanada en die Verenigde State van Amerika⁵³⁵ word slegs ‘n sekere persentasie van die salaris aan die beseerde betaal.⁵³⁶ Dit blyk gevolglik algemeen in dié vier jurisdiksies te wees dat die vergoedingswetgewing beseerde werknemers onderkompenseer, en slegs indien daar sprake van nalatigheid deur die werkgewer is en die beseerde werknemer daarvoor aansoek doen, asook deur ‘n verhoorprosedure gaan, kan die kommissaris in sy onbegrensde diskresie verhoogde vergoeding toeken. Alle vergoeding, insluitend verhoogde vergoeding, sal in elk geval nie meer wees as die beseerde werknemer se totale finansiële verlies nie.⁵³⁷

⁵³⁰ Wet 130/1993: art 1.

⁵³¹ Neethling ea 2006: 206.

⁵³² *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes* 130/1993.

⁵³³ Wet 130/1993: art 56(4)(b).

⁵³⁴ Wet 130/1993: art 56(7) saamgelees met art 85(2).

⁵³⁵ *Social Security Act* 50/1986: art 57; Lewis 1987: 29; Rogers 2002: 26; *Workers’ Compensation Act* 1983; Arthurs ea 1988: 114; Goldman 1996: 41; Wolkinson en Block 1997: 210.

⁵³⁶ Wet 130/1993: art 56.

⁵³⁷ Wet 130/1993: art 56(4)(b).

Artikel 56 van die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes*⁵³⁸ bevat geen verwysing na bydraende nalatigheid aan die kant van die werknemer nie. In *Grace v Workmen's Compensation Commissioner*⁵³⁹ is beslis dat die *Wet op Verdeling van Skadevergoeding*⁵⁴⁰ nie op eise vir verhoogde vergoeding kragtens die bepaling van artikel 34 van die *Ongevallewet*⁵⁴¹ van toepassing is nie. Daar word aan die hand gedoen dat bydraende nalatigheid van die beseerde werknemer geen rol sal speel by die oorweging van 'n werknemer se aansoek om vermeerderde vergoeding in geval van nalatigheid van die werkgever nie, onderworpe daaraan dat die werknemer homself nie aan ernstige en opsetlike wangedrag skuldig gemaak het nie.

Die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes*⁵⁴² bevat geen bepaling rakende rehabilitasie van die beseerde werknemer nie, dus is daar geen bepaling ten einde die beseerde te help om na sy/haar herstel weer by die beroepslewe in te skakel nie.⁵⁴³ Daar is wel hospitale⁵⁴⁴ wat rehabilitasie vir beseerde werkers hanteer, maar bestaan dit onafhanklik van die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en -siektes*,⁵⁴⁵ aangesien die Wet hieroor swyg. Hieronder sal ook die aspek van hulp aan persone wat sodanig beseer is dat hulle nie sonder hulp oor die weg kan kom nie, ressorteer. Die geval van Jan Taljaard kan as voorbeeld gebruik word. Hy was in 'n motorongeluk terwyl hy en kollegas tussen die werksplek en die kantoor onderweg was. Sedert die motorongeluk is hy 'n kwadrupleeg. Hy ontvang 'n maandelikse pensioen, gebaseer op sy

⁵³⁸ *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes* 130/1993.

⁵³⁹ 1967 4 SA 137 T.

⁵⁴⁰ Wet 34/1956.

⁵⁴¹ Wet 30/1941.

⁵⁴² Wet 130/1993.

⁵⁴³ Olivier en Smit in Joubert (red.) 2002: 17.

⁵⁴⁴ Byvoorbeeld die Ernest Oppenheimer Hospitaal te Welkom.

⁵⁴⁵ Wet 130/1993.

destydse salaris, en het hy 'n rolstoel ontvang. Dit is slegs sy eggenote, 'n tenger vrou, wat hom wat redelik groot van postuur is, help om oor die weg te kom. Hy het uit eie fondse 'n bussie-voertuig aangekoop, 'n hyskraan laat ontwerp en installeer aan die voertuig ten einde vervoerreëlings te vergemaklik, asook veranderinge by sy woning laat aanbring ten einde dit vir hom toeganklik te maak.

Tereg kan die vraag gevra word waarom daar nie 'n bepaling in die Wet is rakende die koste van praktiese aspekte om hom oor die weg te help nie. Dit word aan die hand gedoen dat hierdie aspek dringend die Wetgewer se aandag verdien.

8.7.7.2 ENGELAND: SOCIAL SECURITY ACT 50 VAN 1986

Benewens die vergoeding wat aan 'n beseerde betaal word, wat bereken word op 'n persentasie van die beseerde se salaris, is die beseerde werker op alle mediese en terapeutiese hulp, koste van hospitalisasie en rehabilitasie-sorg geregtig.⁵⁴⁶

8.7.7.3 ONTARIO, KANADA: WORKERS' COMPENSATION ACT, 1983

Benewens die vergoeding wat aan 'n beseerde betaal word, wat op 'n persentasie van die beseerde se salaris bereken word, is die beseerde werker op alle mediese en terapeutiese hulp, koste van hospitalisasie en

⁵⁴⁶ *Social Security Act 50/1986: art 57; Lewis 1987: 29; Rogers 2002: 26.*

rehabilitasie-sorg geregtig.⁵⁴⁷

8.7.7.4 VERENIGDE STATE VAN AMERIKA

Benewens die vergoeding wat aan 'n beseerde betaal word, wat op 'n persentasie van die beseerde se salaris bereken word, is die beseerde werker op alle mediese en terapeutiese hulp, koste van hospitalisasie en rehabilitasie-sorg geregtig.⁵⁴⁸

8.7.8 BESWAAR TEEN DIE KOMMISSARIS SE HANTERING EN BESLISSING VAN 'N EIS

8.7.8.1 SUID-AFRIKA: WET OP VERGOEDING VIR BEROEPSBESERINGS EN –SIEKTES 130 VAN 1993

'n Onderskeid moet tussen enersyds 'n beswaar teen die kommissaris se hantering van 'n eis en andersyds 'n beswaar teen sy beslissing getref word.

Eersgenoemde sal met prosedureële onreëlmatigheid handel, wat om die reg op administratiewe geregtigheid soos vervat in die *Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika*⁵⁴⁹ sal sentreer, terwyl laasgenoemde om die meriete van die eis sal sentreer. Dit word aan die hand gedoen dat die remedies by eersgenoemde dié van hersiening en/of interdik behoort te wees.

⁵⁴⁷ *Workers' Compensation Act* 1983; Arthurs ea 1988: 115.

⁵⁴⁸ Goldman 1996: 100; Wolkinson en Block 1997: 210.

⁵⁴⁹ Wet 108/1996: art 33.

Laasgenoemde se remedies is in artikels 91 en 92 van die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes*⁵⁵⁰ vervat, naamlik die oorweging van ‘n beswaar deur die kommissaris en twee assessore by wyse van ‘n formele verhoor,⁵⁵¹ met die reg van appél daarna na die Hoë Hof.⁵⁵²

Appélle na die Hoë Hof teen ‘n beslissing kan geskied aangaande:⁵⁵³

- i) die vertolking van die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes* of enige ander Wet;
- ii) die vraag of die ongeval aan eie ernstige en opsetlike wangedrag toe te skryf is;
- iii) die vraag na die redelikheid van die toekenning na aanleiding van die grootte van die bedrag vergoeding toegeken; of
- iv) die reg op vermeerderde vergoeding ingevolge artikel 56.

In die saak van *Schoeman v Die Ongevallekommissaris*⁵⁵⁴ is ingevolge die destydse *Ongevallewet*⁵⁵⁵ appél na die Hoër Hof aangeteken. Die appél het oor die persentasie arbeidsongeskiktheid wat deur die Ongevallekommissaris bepaal was, gehandel. Die hof het beslis dat hy nie gebonde is om die kwessie van persentasie arbeidsongeskiktheid na die kommissaris terug te verwys vir afhandeling nie, en dat die hof

⁵⁵⁰ *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes* 130/1993; Landman in Strydom (red.) 2001: 74; Olivier en Smit in Joubert (red.) 2002: 137; Van Eck in Van Jaarsveld en Van Eck 2006: 403-404.

⁵⁵¹ Die prosedure word in artikels 6, 7, 45 en 46 van die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes* 130/1993 gereël. Sien ook: *Workmen’s Compensation Commissioner v Van Zyl* 1996 3 SA 757 A; Landman in Strydom (red.) 2001: 74.

⁵⁵² In artikel 91(5)(a) ‘n provinsiale of plaaslike afdeling van die Hooggeregshof genoem, en sal die appél op dieselfde wyse hanteer word as ‘n siviele appél vanuit die landdroshof - sien art 91(5)(b).

⁵⁵³ Wet 130/1993: art 91(5)(a); Landman in Strydom (red.) 2001: 74.

⁵⁵⁴ 1982 1 SA 135 T.

⁵⁵⁵ Wet 30/1941.

geregtig is om na ontleding van die beskikbare getuienis self 'n bevinding daaroor te maak.

Die kommissaris is geregtig om uit eie beweging of op versoek van 'n belanghebbende 'n gestelde saak vir beslissing aan 'n bevoegde Hoër Hof voor te lê.⁵⁵⁶ In die geval waar die kommissaris oor die juistheid van die Hoër Hof se uitspraak twyfel, kan hy die Hoër Hof se uitspraak aan die Hoogste Hof van Appél vir 'n beslissing voorlê.⁵⁵⁷

Ten opsigte van hersiening is dit nodig om enkele aspekte na aanleiding van beslissings in daardie verband uit te lig. In die saak van *Workmen's Compensation Commissioner v Crawford*⁵⁵⁸ moes die hof oor die uitoefening van die destydse Ongevallekommissaris se diskresie beslis. Die kommissaris het aan 'n beseerde werknemer vergoeding betaal, en daarna teen die delikspleger en dié se werkgever uit hoofde van die werkgever se middellike aanspreeklikheid aksie ingestel. Die aksie is gebaseer op die statutêre verhaalsreg van die kommissaris.⁵⁵⁹ Die verweerder se verweer was dat die beseerde persoon nie 'n werksman (tans "werknemer") is soos die kommissaris in uitoefening van sy diskresie oor daardie aspek besluit het nie. Tydens getuienislewering oor die feite waarop die personeel van die kommissaris tot die besluit gekom het dat die beseerde 'n werksman was, het dit geblyk dat die besluit slegs op sterkte van dokumentasie te dien effekte geneem is.⁵⁶⁰ Die kommissaris se siening was dat hy 'n diskresie uitgeoefen het en dat die hof nie geregtig is om daarmee in te meng nie. Die hof het beslis dat die

⁵⁵⁶ *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en -siektes* 130/1993: art 92(1). Sien ook *Ex parte Workmen's Compensation Commissioner; In re Manthe* 1979 4 SA 812 E; *Workmen's Compensation Commissioner v Van Rooyen* 1974 4 SA 816 T (Geskil of voorval 'n ongeval was).

⁵⁵⁷ *Wet* 130/1993: art 92.

⁵⁵⁸ 1987 1 SA 296 A.

⁵⁵⁹ Ingevolge artikel 8(1)(b) van die *Ongevallewet* 30/1941, met huidige ekwivalent artikel 36(1)(b) van die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en -siektes* 130/1993.

⁵⁶⁰ *Workmen's Compensation Commissioner v Crawford* 1987 1 SA 296 A: 303–304.

verweerder (die delikspleger) nie ‘n persoon “who is directly affected by any decision of the commissioner” is wat volgens die Wet binne ‘n sekere tyd die beslissing kan laat hersien of daarteen kan appelleer nie, en is die hof van mening dat:⁵⁶¹

... any person affected by a decision’ in sect 25 should be given a limited interpretation.

Voorts beslis die hof dat die delikspleger (derde party) is:⁵⁶²

...not proximately, but only remotely, affected by any decision of the commissioner, as he does not fall within the purview of sect 25(2)(a) of the Act 30 of 1941.

Dit word aan die hand gedoen dat die delikspleger se belang sal wees dat hy ‘n verhalingsaksie teen hom te wagte kan wees en om daardie rede inspraak wil verkry by ‘n beslissing rakende die vraag soos of ‘n beseerde ‘n werknemer is vir doeleindes van die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes*, asook by die vraag of die beseerde op vergoeding geregtig is. In hierdie verband word aan die hand gedoen dat die reg op administratiewe geregtigheid ingevolge die *Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika*⁵⁶³ die term ‘belang’ verbreed het, en dat die delikspleger (derde party) alhoewel hy deur ‘n beslissing van die kommissaris moontlik net “remotely affected” mag wees, geregtig sal wees op nakoming van administratiewe geregtigheid.

Tweedens moes die hof oor die vraag beslis of die hof die kommissaris se opinie met die hof se eie opinie kan vervang, en is die hof se mening daaroor dat:⁵⁶⁴

I would hesitate to give a positive answer to this question, for to do so could, I

⁵⁶¹ *Workmen’s Compensation Commissioner v Crawford* 1987 1 SA 296 A: 305; *Fred Saber v Franks* 1949 1 SA 388 A: 395; *Sibisi v Trustees under Natal Act 9 of 1910* 1913 AD 77: 81; *Ex parte Workmen’s Compensation Commissioner: In re Plotkin v Accident Fund* 1970 2 SA 418 T: 421H - 422C; *Wilson v Zondi* 1967 4 SA 713 N: 718A-B.

⁵⁶² *Workmen’s Compensation Commissioner v Crawford* 1987 1 SA 296 A: 305.

⁵⁶³ Wet 108/1996: art 33.

⁵⁶⁴ *Workmen’s Compensation Commissioner v Crawford* 1987 1 SA 296 A: 306.

consider, lead to anomalous results.

Die hof beslis verder dat:⁵⁶⁵

I am not at all sure that the Legislature intended the Court hearing a case under sect 8(1)(b)⁵⁶⁶ to conduct an entirely fresh enquiry, for the purpose of forming its own opinion, on a matter which has clearly been entrusted to the discretion of the commissioner for decision. It may be that in such a case the Court would be limited, in deciding the issue, to the grounds upon which the exercise of a discretion is ordinarily open to attack by way of review. If that be the true approach, the commissioner need merely prove that he made his determination in the exercise of his discretion, and it would then be for the third party to establish one of the recognised grounds for interfering with the decision, eg. by showing that the commissioner had not properly applied his mind to the matter, or that his determination was grossly unreasonable as to justify the inference that he had not properly considered the question he had to decide.

By ‘n administratiewe handeling waar die *audi et alteram partem*-reël nie nagekom is nie maar geen nadeel vir die party betrokke is nie, is in die saak van *Beukes v Director-General, Department of Manpower*⁵⁶⁷ beslis dat geen gronde bestaan waarom die hof met die beslissing van die kommissaris sal inmeng nie.

In die saak van *Davis v Workmen's Compensation Commissioner*⁵⁶⁸ het die hof beslis dat die kommissaris oor ‘n wye diskresie beskik, dat die hof nie ligtelik daarmee sal inmeng nie en dat ‘n benadeelde alvorens hy hom tot die hof wend, eers alle remedies toegelaat in die *Ongevallewet*⁵⁶⁹ moet uitput.

8.7.8.2 ENGELAND: SOCIAL SECURITY ACT 50 VAN 1986

⁵⁶⁵ *Workmen's Compensation Commissioner v Crawford* 1987 1 SA 296 A: 306.

⁵⁶⁶ *Ongevallewet* 30/1941: art 8(1)(b), met die huidige ekwivalent artikel 36(1)(b) van die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en -siektes* 130/1993.

⁵⁶⁷ 1993 1 SA 19 C.

⁵⁶⁸ 1995 3 SA 689 C: 697 I.

⁵⁶⁹ *Wet 30/1941*. Dit word aan die hand gedoen dat die posisie dieselfde sal wees met betrekking tot die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en -siektes* 130/1993.

Die eisebeampte (adjudication officer) moet die eis finaliseer deur 'n bevinding ten gunste van die eiser, òf teen die eiser te maak, of nadat appèl aangeteken is, die eis na die appèl-tribunaal vir 'n bevinding te verwys.⁵⁷⁰ Daar is 330 appèl-tribunale in Engeland. Die tribunaal bestaan uit drie lede, waarvan die voorsitter 'n regsgeleerde is wat vir minstens vyf jaar as regsgeleerde gepraktiseer het.⁵⁷¹ Die voorsitters is almal op deeltydse basis aangestel, en word opgelei om appèlle te hanteer. Die ander twee lede bestaan uit lede van die publiek wat met die omgewing vertrou is, en wat verteenwoordigend van die plaaslike bevolkingsamestelling is.⁵⁷² Die Department of Health and Social Security word deur die "adjudication officer" verteenwoordig. Tydens die appèl is die eiser geregtig om teenwoordig te wees asook om verteenwoordig te word, en word eisers meestal deur vakbondverteenwoordigers verteenwoordig.⁵⁷³

Die voorsitter het die bevoegdheid om self op die prosedure te besluit, op voorwaarde dat dit aan die reëls van natuurlike geregtigheid voldoen.⁵⁷⁴ Die feite-bevinding van die appèl-tribunaal is afdoende. Die verdere remedie is 'n appèl na die Kommissaris ten opsigte van 'n regsbevinding, sowel as 'n hersiening.⁵⁷⁵ Afgesien van die Hoofkommissaris, is daar veertien kommissarisse in Engeland, twee in Skotland en drie in Noord-Ierland. Hulle is regsgeleerdes wat vir minstens tien jaar as regsgeleerdes gepraktiseer het, en is hul status met dié van 'n regter in die "County Court" vergelykbaar.⁵⁷⁶ Daar kan appèl teen die kommissaris se

⁵⁷⁰ *Social Security Act* 50/1986: art 99 en 100; Lewis 1987: 215 tot 216.

⁵⁷¹ Wet 50/1986: art 97(2E); Lewis 1987: 218.

⁵⁷² Wet 50/1986: art 100; Lewis 1987: 218.

⁵⁷³ Wet 50/1986: art 100; Lewis 1987: 215-216.

⁵⁷⁴ Adjudication Regulation 2(a); Lewis 1987: 220.

⁵⁷⁵ Wet 50/1986: art 100; Lewis 1987: 222.

⁵⁷⁶ Wet 50/1986: art 97(3); Lewis 1987: 223.

beslissing na die Hoë Hof aangeteken word,⁵⁷⁷ en die proses van hersiening is ook beskikbaar.⁵⁷⁸

8.7.8.3 ONTARIO, KANADA: WORKERS' COMPENSATION ACT, 1983

Daar is vyf prosesse beskikbaar nadat die eisebeampte 'n beslissing gemaak het, naamlik 'n interne appèl, 'n appèl na die Workers' Compensation Appeals Tribunal, 'n aansoek om heroorweging deur die Workers' Compensation Board of Directors, 'n verwysing na 'n ombudsman en 'n aansoek om hersiening na die Hoër Hof.⁵⁷⁹

8.7.8.4 VERENIGDE STATE VAN AMERIKA

Daar bestaan 'n aanvanklike informele mediasieproses, en indien 'n ooreenkoms nie bereik kan word nie, vind 'n formele verhoor voor 'n skeidsregter, "administrative law judge", landdros of arbiter plaas.⁵⁸⁰

Indien 'n party nie met die beslissing gediend is nie, kan sodanige partye na 'n kommissie appelleer.⁵⁸¹ In die meeste state het die kommissie 'n beperkte bevoegdheid om feitelike geskilpunte te hersien, en in die meeste state mag nuwe getuienis nie voor die kommissie gelê word nie.⁵⁸² Beredenering van regspunte is egter algemeen toelaatbaar.⁵⁸³ Die

⁵⁷⁷ Wet 50/1986: art 14; Lewis 1987: 228.

⁵⁷⁸ Lewis 1987: 228.

⁵⁷⁹ *Workers' Compensation Act* 1983; Arthurs ea 1988: 115.

⁵⁸⁰ Wolkinson en Block 1997: 219.

⁵⁸¹ Wolkinson en Block 1997: 219.

⁵⁸² Wolkinson en Block 1997: 219.

⁵⁸³ Wolkinson en Block 1997: 219.

meeste state bied 'n verdere appèlgeleentheid vanaf die kommissie na die siviele hof, maar dit is gewoonlik tot regspunte beperk.⁵⁸⁴

8.8 SAMEVATTING

Die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes*⁵⁸⁵ toon ooreenkomste met die wetgewing van Engeland, Kanada en die Verenigde State van Amerika, maar het etlike tekortkominge wat deur die Wetgewer aangespreek moet word, ten einde dit in pas met grondwetlike vereistes sowel as met ander jurisdiksies se wetgewing te bring. Die tekortkominge sentreer om uitgeslote werknemers, die tydperk vir die afhandeling van 'n eis, die onbegrensde diskresie van die kommissaris, die gebrek aan bepalinge oor rehabilitasie en versorgingskoste vir beseerdes.

Daarbenewens is daar onduidelikheid of 'n siek mynwerknemer 'n deliktuele eis teen die werkgewer mag instel, en is daar te veel verskillende omskrywings in die onderskeie beroepsgesondheids- en beroepsveiligheidswetgewing sowel as die onderskeie vergoedingswetgewing.

⁵⁸⁴ Wolkinson en Block 1997: 220.

⁵⁸⁵ Wet 130/1993.

AFDELING D

HOOFSTUK 9

DIE DELIKTUELE EIS TEEN DIE DELIKSPLEGER

9.1	Inleiding	385
9.2	Suid-Afrika:	385
9.2.1	Gemeenregtelike eis teen die delikspleger	385
9.2.2	Toestemming tot die risiko van benadeling as verweer	398
9.2.3	Bydraende nalatigheid as verweer	404
9.2.4	Verweer van nie-nakoming van administratiewe geregtigheid	408
9.2.5	Voordeeltorekening (<i>res inter alios acta</i>)	412
9.3	Engeland	417
9.4	Kanada	423
9.5	Verenigde State van Amerika	423
9.6	Samevatting	423

9.1 INLEIDING

Wanneer 'n werknemer aan diens beseer is, het die werknemer as benadeelde 'n gemeenregtelike eis om vergoeding teen die delikspleger.¹ Daarteen kan die delikspleger verwere opper wat oor die meriete handel, byvoorbeeld bydraende nalatigheid, toestemming tot die risiko van benadeling en nie-nakoming van administratiewe geregtigheid, asook verwere wat met die *quantum* handel. In die onderhawige hoofstuk sal aspekte van die gemeenregtelike eis en die gemelde drie verwere ten opsigte van die meriete ondersoek word, en ten opsigte van die *quantum* sal die aspek van voordeeltorekening bespreek word. Daarmee saam sal die posisie in Engeland, Kanada en die Verenigde State van Amerika uiteengesit word.

9.2 SUID-AFRIKA

9.2.1 GEMEENREGTELIKE EIS TEEN DIE DELIKSPLEGER

Enige benadeelde wat skade gely het, het in beginsel 'n gemeenregtelike eis om skadevergoeding en genoegdoening teen 'n delikspleger voortvloeiend uit die pleeg van 'n onregmatige daad.² Die tipe eis teen die delikspleger sal 'n eis onder die *actio legis Aquiliae* vir vermoënskade wees (spesiale skade) of 'n eis weens pyn en lyding (algemene skade),³ of in sekere gevalle beide. Heel dikwels gebeur dit dat veral in die geval van 'n eis ten opsigte van

¹ Van der Merwe en Olivier 1989: 27; Neethling ea 2006: 7.

² Van der Merwe en Olivier 1989: 27; Neethling ea 2006: 7, 10, 16.

³ Neethling ea 2006: 7; *Minister of Law and Order v Monti* 1994 1 SA 35 A. Die eiser het 'n eis om algemene skade ingestel gebaseer op 'n aanranding deur 'n polisiebeampte op die eiser.

persoonlike beserings, daar nie net sprake van byvoorbeeld pyn en lyding is nie, maar ook arbeidsongeskiktheid wat vermoënskade tot gevolg het. In sodanige geval is dit gebruiklik om 'n gekombineerde eis teen die delikspleger in te stel waarin algemene sowel as spesiale skade geeis word. Ooreenkomstig die gemene reg is die delikspleger as dader teenoor 'n benadeelde vir enige sodanige skade aanspreeklik vanweë die onregmatige daad.⁴ Van der Merwe en Olivier⁵ leer dat die Suid-Afrikaanse reg in beginsel twee onregmatige dade ken, te wete:

- 1) Die berokkening van vermoënskade (*damnum iniuria datum*), waar vergoeding van skade wat op onregmatige, skuldige (opsetlike of nalatige) wyse veroorsaak is, met die *actio legis Aquiliae* verhaal word.⁶
- 2) Persoonlikheidskrenking (*iniuria*), waar in die geval van enige persoonlikheidsnadeel wat op 'n onregmatige en opsetlike wyse veroorsaak is, genoegdoening met die *actio iniuriarum* verhaal word.⁷ In die geval van enige persoonlikheidsnadeel wat op 'n onregmatige en nalatige wyse veroorsaak is, word genoegdoening met 'n besondere aksie wat in die Germaanse en Romeins-Hollandse Reg ontwikkel is, verhaal.

Neethling ea⁸ leer dat die Suid-Afrikaanse deliktereg op drie grondpilare berus:

1. Die *actio legis Aquiliae*, wat gebruik word om vermoënskade mee te verhaal,⁹ welke aksie sy logiese eindontwikkeling bereik het.¹⁰

⁴ Neethling ea 2006: 3.

⁵ 1989: 16.

⁶ 1989: 16.

⁷ Van der Merwe en Olivier 1989: 16.

⁸ 2006: 7.

⁹ Neethling ea 2006: 10-11.

¹⁰ Neethling ea 2006: 10.

2. Die *actio iniuriarum*, wat gebruik word om vir persoonlikheidskrenking (*iniuria*, synde krenking van die *corpus*, *dignitas* en/of *fama*) te eis, welke aksie eweneens goed gevestig is.¹¹
3. Die aksie weens pyn en lyding,¹² wat gebruik word om vir pyn, lyding en liggaamlike ontsiering as gevolg van fisiese beserings te eis,¹³ welke aksie verder deur die howe ontwikkel is om die hele fisiese en psigiese¹⁴ integriteit van die mens te omvat, insluitend emosionele skok,¹⁵ verlies aan lewensverwagting,¹⁶ verlies aan gesondheid¹⁷ en verlies aan lewensgenietinge.¹⁸

Hetsy die skuldoorsaak op genoegdoening weens veroorsaking van 'n persoonlike besering of skadevergoeding weens veroorsaking van vermoënskade as gevolg van die besering gegrond is, moet die eiser in sodanige eis al die elemente van die betrokke onregmatige daad bewys,¹⁹ naamlik:²⁰

1. Handeling, wat nie-handeling (*omissio*) insluit.
2. Onregmatigheid.
3. Skuld synde opset (*dolus*) of nalatigheid (*culpa*).
4. Skade synde vermoënskade en/of persoonlikheidsnadeel.
5. Kousaliteit.

¹¹ Neethling ea 2006: 14.

¹² Pauw 1977: 248 ev.

¹³ Neethling ea 2006: 15.

¹⁴ Burchell 1999: 697.

¹⁵ Potgieter 1993: 1; Neethling ea 2006:16; *Bester v Commercial Union Versekeringsmaatskappy* 1973 1 SA 769 A (senuskok opgedoen); *Barnard v Santam* 1999 1 SA 202 HHA (senuskok opgedoen).

¹⁶ Pont 1942: 12.

¹⁷ Visser 1980: 234-236, 245-246; Van der Merwe en Olivier 1989: 242-243; Neethling ea 2006: 16.

¹⁸ Erasmus 1976: 238.

¹⁹ Neethling ea 2006: 218.

²⁰ Van der Merwe en Olivier 1989: 26 ev; Van der Walt in Joubert (red.) 1983: par 18-53; Neethling ea 2006: 218; *Regal v African Superslate* 1963 1 SA 102 A; *Minister van Polisie v Ewels* 1975 3 SA 590 A.

Aangesien sake wat spesifiek oor eise voortspruitend uit beroepsbeserings handel, meestal as ongevalle/ongelukke geklassifiseer kan word, word dit aan die hand gedoen dat nalatigheid die meer prominente vorm van skuld tussen opset en nalatigheid sal wees, en sal slegs nalatigheid hierin bespreek word.

Neethling ea²¹ beskryf nalatigheid as die geval waar:

... 'n persoon verwyd (word) vir 'n gesindheid of gedrag van onagsaamheid, onsoorgvuldigheid of onversigtigheid omdat hy, deur onvoldoende ag te gee aan wat hy doen, nie voldoen aan die standaard van versigtigheid wat regtens van hom verlang word nie.

Die maatstaf ten einde te bepaal of 'n persoon nalatig was, is die objektiewe standaard van die redelike persoon.²² Die klassieke toets is geformuleer in die saak van *Kruger v Coetzee*,²³ waar die Hoogste Hof van Appél beslis het dat:²⁴

For the purposes of liability culpa arises if -

- (a) *a diligens paterfamilias in the position of the defendant –*
 - (i) *would foresee the reasonable possibility of his conduct injuring another in his person or property and causing him patrimonial loss; and*
 - (ii) *would take reasonable steps to guard against such occurrence; and*
 - (b) *the defendant failed to take such steps.*
- This has been constantly stated by this Court for some 50 years. Requirement (a)(ii) is sometimes overlooked. Whether a diligens paterfamilias in a position of the person concerned would take any guarding steps at all and, if so, what steps*

²¹ 2006: 124.

²² Neethling 1997: 730; Neethling ea 2006: 124; *Herschel v Mrupe* 1954 3 SA 464 A; *Kruger v Coetzee* 1966 2 SA 428 A: 430; *Lichaba v Shield Versekeringsmaatskappy* 1977 4 SA 623 O; *Santam Versekeringsmaatskappy v Swart* 1987 4 SA 816 A: 819-820; *Ngubane v South African Transport Services* 1991 1 SA 756 A: 776; *Government of the Republic of South Africa v Basdeo* 1996 1 SA 355 A; *Barnard v Santam* 1999 1 SA 202 HHA: 213; *Kruger v Carlton Paper* 2002 2 SA 335 HHA: 341; *Minister of Safety and Security v Van Duivenboden* 2002 6 SA 431 HHA: 441, 448; *Premier, Western Cape v Faircape Property Developers* 2003 6 SA 13 HHA: 36; *Botha v Minister van Veiligheid en Sekuriteit* 2003 6 SA 568 T: 585; *Minister of Safety and Security v Hamilton* 2004 2 SA 216 HHA: 237-238; *Minister of Safety and Security v Carmichele* 2004 3 SA 305 HHA: 325; *Minister of Education v Wynkwart* 2004 3 SA 577 K: 582; *Brauns v Shoprite Checkers* 2004 6 SA 211 OK: 217; *Minister of Safety and Security v Rudman* 2005 2 SA 16 HHA: 39;

²³ 1966 2 SA 428 A.

²⁴ *Kruger v Coetzee* 1966 2 SA 428 A: 430

would be reasonable, must always depend on the particular circumstances of each case. No hard and fast basis can be laid down.

Die toepassing van die redelike persoon-toets hang van die feite van die betrokke saak af, soos blyk uit die saak van *Lichaba v Shield Versekeringsmaatskappy*²⁵ waar die hof *obiter* noem dat daar omstandighede mag wees:

... waarin 'n bestuurder nie nalatig is nie ondanks die feit dat hy nie volgens daardie 'reël' bestuur het nie, bv. indien die risiko van benadeling van andere ten gevolg daarvan dat hy teen so 'n snelheid bestuur, so gering is dat 'n redelike man nie daarteen sou waak nie. Die toepassing van die maatstaf (die redelike man toets) hang af van die feite van die bepaalde geval.

Dit blyk egter, soos in *Hoffman v South African Railways and Harbours*²⁶ aangetoon word, dat:

... the ultimate issue always is whether the facts establish negligence, not whether they show that the driver in question failed to keep his speed within the range of his vision, though such failure may in a particular case be a crucial factor in deciding whether or not there was negligence.

Neethling ea²⁷ meld dat die toets vir nalatigheid op twee bene staan, naamlik die redelike voorsienbaarheid en die redelike voorkombaarheid van skade. Die hof plaas groot klem op die aspek van redelike voorsienbaarheid.²⁸ In die saak van *Cape Town Municipality v Butters*²⁹ wat handel oor 'n eis gebaseer op persoonlike beserings nadat die eiser in 'n kanaal geval het, beslis die hof dat:

What is, or what is not, reasonably foreseeable and what steps, if any, ought to be taken by the reasonable person to avert such foreseeable harm must always depend on the particular circumstances of each case.

²⁵ 1977 4 SA 623 O.

²⁶ 1955 4 SA 476 A. Sien ook: *Manderson v Century Insurance* 1951 1 SA 533 A; *Santam v Beyleveldt* 1973 2 SA 146 A; *Ntsala v Mutual and Federal* 1996 2 SA 184 T.

²⁷ 2006: 134.

²⁸ *Daniels v General Accident Insurance* 1992 1 SA 757 C; *Standard Chartered Bank of Canada v Nedperm Bank* 1994 4 SA 747 A; *Cape Town Municipality v Butters* 1996 1 SA 473 C; *Johannesburg City Council v Television & Electrical Distributors* 1997 1 SA 157 A.

²⁹ 1996 1 SA 473 C: 482D–H.

En ook dat:³⁰

... no hard and fast rule can be laid down and, in general, it is futile to seek guidance from the facts and results of other cases.

In die saak van *Daniels v General Accident Insurance*³¹ is passasiers op 'n sleepwa vervoer. Die eiser wat verbied was om saam te ry aangesien hy blykbaar onder die invloed van alkohol was, het saamgery sonder dat die trekkerbestuurder van sy teenwoordigheid op die sleepwa bewus was. Die eiser het afgeval en is beseer. Die hof het bevind dat die trekkerbestuurder ten opsigte van die ander passasiers redelik bestuur het, en dat hy nie redelikerwys bewus kon gewees het van die teenwoordigheid van die eiser wat dalk kon afval nie. Gevolglik kon die trekkerbestuurder nie redelikerwys voorsien dat die eiser beseer kon word nie.

Ten opsigte van voorsienbaarheid bestaan daar twee benaderings, naamlik die abstrakte (absolute) en die konkrete (relatiewe) benadering.³² By die abstrakte benadering word ondersoek of die benadeling in die algemeen redelikerwys voorsienbaar was.³³ Indien getoets wil word of die dader vir 'n spesifieke gevolg aanspreeklik is, word die toets na kousaliteit gebruik.³⁴ Die feit dat daar 'n kousale verband tussen nalatigheid en die ingetrede gevolg (die "causally linked negligence") moet bestaan, is in die saak van *Vigarito v Afrox*³⁵ bevestig. Die saak handel oor 'n eis van die weduwee van 'n werknemer wat as gevolg van 'n gasontploffing in 'n koelkamer oorlede is, welke ontploffing deur die werknemer met 'n sigaretaansteker veroorsaak

³⁰ *Cape Town Municipality v Butters* 1996 1 SA 473 C: 483C–D.

³¹ 1992 1 SA 757 C.

³² Neethling ea 2006: 134–135.

³³ Neethling ea 2006: 134–135. Dié benadering is gevolg in die sake van *Herschel v Mrupe* 1954 3 SA 464 A; *Kruger v Coetzee* 1966 2 SA 428 A: 430; *Botes v Van Deventer* 1966 3 SA 182 A; *Groenewald v Groenewald* 1998 2 SA 1106 HHA: 1112

³⁴ Neethling ea 2006: 135.

³⁵ 1996 3 SA 450 W.

is. Die hof het beslis dat:³⁶

The reasonable employer in the position of the defendant in this case, in my view, should have foreseen that if it failed to apply the reasonable safeguards prescribed by the MOSA regulations and its own works standing instructions, the reasonable possibility existed that workmen might enter cold boxes with enriched atmospheres, exposing themselves to attendant fire hazards; workmen might introduce naked flames or other sources of ignition into such cold boxes, negligently or otherwise, and workmen might be killed as a result of fires occurring in oxygen enriched cold boxes. If one applies the flexible test referred to by Corbett CJ in the Standard Chartered Bank case supra, I am satisfied that the plaintiff has indeed established upon a balance of probabilities that:

- (1) *the harm to the deceased, including the possibility that he might light a cigarette lighter in the cold box in the particular conditions which he might reasonably have believed to have existed, was reasonably foreseeable;*
- (2) *the necessary nexus was present;*
- (3) *there was no legally recognisable novus actus interveniens ;*
- (4) *due consideration being given to matters of legal policy and reasonableness there is adequate causation in law.*

By die konkrete benadering word ondersoek of die spesifieke ingetrede gevolg redelikerwys voorsienbaar was.³⁷ Boberg³⁸ is van mening dat ‘n ondersoek na kousaliteit onnodig is wanneer die konkrete benadering gevolg word. In die saak van *Smit v Abrahams*³⁹ is beslis dat die konkrete benadering tot nalatigheid, in die mate wat dit die toepassing van juridiese kousaliteit verwerp, nie deel is van ons reg nie. In die saak van *Mukheiber v Raath*⁴⁰ het die Hoogste Hof van Appél met Boberg se siening saamgestem, maar is steeds getoets na kousaliteit. Neethling ea⁴¹ is van mening dat die konkrete benadering die verkieslike is, aangesien die vraag of die redelike persoon anders as die dader in die betrokke geval sou opgetree het om die benadeling te voorkom, slegs sinvol beantwoord kan word met verwysing na

³⁶ *Vigario v Afrox* 1996 3 SA 450 W: 466.

³⁷ Neethling ea 2006: 135. Dié benadering is gevolg in die sake van *Ablort-Morgan v Whyte Bank Farms* 1988 3 SA 531 OK: 536; *Mukheiber v Raath* 1999 3 SA 1065 HHA: 1077; *Van der Spuy v Minister of Correctional Services* 2004 2 SA 463 SOK: 472-473.

³⁸ 1984: 381-382.

³⁹ 1992 3 SA 158 K: 163. Sien ook Neethling ea 2006: 136.

⁴⁰ 1999 3 SA 1065 HHA: 1077.

⁴¹ 2006: 136.

die nadelige gevolge wat redelikerwys voorsienbaar was, dus nie net met verwysing na skade in die algemeen nie. Dit is egter nie ‘n vereiste dat die presiese aard, omvang en wyse van intrede van die gevolge redelikerwys voorsienbaar hoef te wees nie, en is dit voldoende indien die algemene aard van die gevolge en die wyse van intreding daarvan, aldus voorsienbaar was.⁴²

In die saak van *Standard Chartered Bank of Canada v Nedperm Bank*⁴³ het die hof rakende die redelike voorsienbaarheidstoets beslis dat dit nie nodig is dat die presiese aard of uitwerking van verlies of presiese benadeling wat kan intree, redelikerwys voorsien hoef te wees nie, en dat dit voldoende is indien slegs die algemene aard en uitwerking van benadeling redelikerwys voorsienbaar was.

In die saak van *Johannesburg City Council v Television & Electrical Distributors*⁴⁴ wat oor ‘n eis gebaseer op waterskade vanweë ‘n foutief geïnstalleerde waterafleistelsel handel, het die appellant aangevoer dat alhoewel die benadeling in een of ander vorm redelikerwys voorsienbaar was, die werklike skade nie voorsienbaar was nie. Voorts het die appellant aangevoer dat dit op “negligence in die air” dui, wat nie voldoende vir ‘n bevinding van nalatigheid is nie. Die hof het egter bevind dat bogenoemde argument ‘n verfyning van aanspreeklikheid vir skade is, en nie in die Suid-Afrikaanse reg akkommodeer word nie. Dit is gevolglik nie ‘n vereiste dat

⁴² Neethling ea 2006: 136.

⁴³ 1994 4 SA 747 A. Sien ook: *Osborne Panama SA v Shell & BP South African Petroleum Refineries* 1982 4 SA 890 A: 899F–H; *Elgin Fireclays v Webb* 1947 4 SA 744 A: 749–750; *Munster Estates v Killarney Hills* 1979 1 SA 621 A: 624B–E; *Johannesburg City Council v Television and Electrical Distributors* 1997 1 SA 157 A.

⁴⁴ 1997 1 SA 157 A. Sien ook: *Daniels v General Accident Insurance* 1992 1 SA 757 C; *Stratton v Spornet* 1994 1 SA 803 T; *Cape Town Municipality v Butters* 1996 1 SA 473 C; *Premier, Western Cape v Faircape Property Developers* 2003 6 SA 13 HHA; 31–32; *Van der Spuy v Minister of Correctional Services* 2004 2 SA 464 SOK.

die presiese aard of uitwerking van die skade voorsien hoef te wees nie.

Dit word aan die hand gedoen dat in die geval van 'n eis gebaseer op persoonlike beserings die konkrete toets in die algemeen aanneemlik is, aangesien die spesifieke ingetrede gevolg (dat die eiser 'n persoonlike besering vanweë die handeling van die dader kan opdoen) redelikerwys voorsienbaar was, alhoewel dit nie 'n vereiste is dat 'n spesifieke tipe besering, byvoorbeeld 'n rugbesering, redelikerwys voorsienbaar was nie.

Ten opsigte van aanspreeklikheid vir liggaamlike beserings, is dit nie 'n voorvereiste dat die toediening van 'n werklike en fisiese krag of geweld toegepas moet word op die liggaam nie.⁴⁵ In die saak van *Bester v Commercial Union*⁴⁶ is 'n eis vanweë senuskok ingestel, voortspruitend uit die emosionele skade wat 'n kind opgedoen het deur die besering en dood van sy broer gade te slaan. Die eis is toegestaan. In die saak van *Barnard v Santam*⁴⁷ het die moeder van haar kind se afsterwe verneem, en senuskok opgedoen. Die hof het beslis dat alhoewel die nuus deur hoorsê bekom is, dit wel tot haar skade gelei het, en is die eis toegestaan.

In die saak van *Road Accident Fund v Sauls*⁴⁸ het die verloofde van 'n motorongelukslagoffer 'n eis vir vergoeding ingestel as gevolg van senuskok deur haar opgedoen deurdat sy die motorongeluk en afsterwe van haar verloofde aanskou het. In die hof *a quo* is haar eis afgewys aangesien bevind is dat haar skade ten aansien van die motorongeluk-voorval te verwyderd is. Op appèl is haar eis gehandhaaf, en het die hof bevind dat

⁴⁵ Corbett ea 1985: 36; *Bester v Commercial Union Versekeringsmaatskappy* 1973 1 SA 769 A; *Road Accident Fund v Sauls* 2002 2 SA 55 SCA..

⁴⁶ 1973 1 SA 769 A.

⁴⁷ 1999 1 SA 202 SCA.

⁴⁸ 2002 2 SA 55 SCA.

alhoewel daar 'n reël by die kousaliteitselement bestaan dat die skade of verlies nie tē verwyderd (“too remote”) moet wees nie, daar tog buigsaamheid in die toepassing van die reël moet wees.

In die saak van *Collins v Administrator, Cape*⁴⁹ is beslis dat geen vergoeding vir algemene skade betaalbaar is ten opsigte van 'n persoon wat permanent bewusteloos is nie. Die *ratio* daarvoor is dat die deliktuele aksie vir vergoeding vergoedend (“compensatory”) en nie bestraffend (“punitive”) van aard is, en akkommodeer die Suid-Afrikaanse reg nie 'n nominale toekenning (“nominal award”) ten einde aan die gemeenskap se eis om vergelding vir 'n delik teen 'n ander gepleeg, uitdrukking te verleen nie.

Die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes*⁵⁰ bepaal in artikel 36(1) dat:

Indien 'n beroepsbesering of -siekte ten opsigte waarvan vergoeding betaalbaar is, veroorsaak is onder omstandighede wat tot gevolg het dat 'n ander persoon as die betrokke werknemer se werkgever (in hierdie artikel die “derde party” genoem) vir skadevergoeding (my beklemtoning) ten opsigte van sodanige besering of siekte aanspreeklik is–

- (a) kan die werknemer vergoeding ingevolge hierdie Wet eis en kan hy ook in 'n geregshof 'n aksie om skadevergoeding (my beklemtoning) teen die derde party instel; en*
- (b) kan die direkteur-generaal of die werkgever deur wie die vergoeding betaalbaar is in 'n geregshof 'n aksie instel teen die derde party vir die verhaal van die vergoeding wat hy ingevolge hierdie Wet verplig is om te betaal.*

Die Engelse teks gebruik die term “damages” as vertaling van die Afrikaanse term “skadevergoeding”,⁵¹ en die Wet se voorganger naamlik die *Ongevallewet*⁵² het ooreenstemmende terme gebruik. Die term “skade” word

⁴⁹ 1995 4 SA 73 C.

⁵⁰ Wet 130/1993.

⁵¹ *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes* 130/1993: art 36.

⁵² Wet 30/1941.

nie in die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes*⁵³ omskryf nie. In ‘n geval waar dit nie in wetgewing tot die teendeel omskryf is nie, word by die uitleg van die term “skade” aanvaar dat skade na vermoënskade asook persoonlikheidsnadeel verwys.⁵⁴

In die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes*⁵⁵ is die gebruik van die term “skadevergoeding” ongelukkig, aangesien dit oorsigtelik blyk dat ‘n benadeelde werknemer nie ‘n eis om genoegdoening teen ‘n delikspleger kan instel nie.⁵⁶

Dit word egter aan die hand gedoen dat na analogie van die beslissings wat oor artikel 7 van die *Ongevallewet*⁵⁷ en artikel 35 van die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes*⁵⁸ handel, dit deur die houe aanvaar word dat die term “skadevergoeding” skadevergoeding sowel as genoegdoening omvat.⁵⁹ In die saak van *Mphosi v Central Board for Co-operative Insurance Ltd*⁶⁰ is beslis dat:

Counsel for the appellant contended that the word "skadevergoeding" in the signed Afrikaans text of sec. 7 (a) signifies only compensation for patrimonial loss ("vermoënskade"), and does not include compensation in respect of pain and suffering and loss of amenities, which is signified by the word "genoegdoening". The latter kind of compensation is, of course, not "skadevergoeding" in the true sense, but the word "skadevergoeding" also has a wider meaning which includes "genoegdoening". Thus the Verklarende Afrikaanse Woordeboek of Kritzinger,

⁵³ Wet 130/1993: art 1.

⁵⁴ Neethling ea 2006: 206; *Mphosi v Central Board for Co-operative Insurance Ltd* 1974 4 SA 633 A; *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes* 130/1993: art 36; *Padongelukkefondswet* 56/1996; *Wet op Verdeling van Skadevergoeding* 34/1956. Sien skrywer se teenoorgestelde siening in Hoofstuk 10 hieronder.

⁵⁵ Wet 130/1993: art 36(1).

⁵⁶ Sien skrywer se kritiek in Hoofstuk 10 hieronder.

⁵⁷ Wet 30/1941.

⁵⁸ Wet 130/1993.

⁵⁹ *Petterson v Irvin & Johnson* 1963 3 SA 255 C; *Mphosi v Central Board for Co-Operative Insurance* 1974 4 SA 633 A; *Gcilitshana v General Accident Co* 1985 2 SA 367 C; *Louw v Joshua Doore* 1987 2 SA 645 C; *Mlomzale v Mizpah Boerdery* 1997 2 BCLR 1 C, welke beslissings in teenstelling is met *Bhoer v Union Government* 1956 3 SA 582 C; *South British Insurance Co v Harley* 1957 3 SA 368 A, en moontlik ook *Senator Versekeringsmaatskappy v Bezuidenhout* 1987 2 SA 361 A.

⁶⁰ 1974 4 SA 633 A: 643.

Labuschagne and Pienaar defines "skadevergoeding" as "die herstel van gelede skade of nadeel". To the same effect is the Afrikaanse Woordeboek of Terblanche and Odendaal. "Herstel van nadeel" is clearly "genoegdoening". The word "skadevergoeding" is also used for the word "damages" in the English text of sec. 8 of Act 30 of 1941, which provides for the recovery by a workman in certain circumstances of both compensation under the Act, and damages ("skadevergoeding") under the common law. There can be no doubt that in that section the word "skadevergoeding" is used in the wider sense of including "genoegdoening" for pain and suffering and loss of amenities. That being so, the word "skadevergoeding" in sec. 7 (a) should be given the same meaning, for where the Legislature uses the same word in the same enactment -

"it may reasonably be supposed that out of a proper concern for the intelligibility of its language, it would intend the word to be understood, where no clear indication to the contrary is given, in the same sense throughout the enactment" per STEYN, J.A., in Minister of the Interior v Machadodorp Investments (Pty.) Ltd. and Another, 1957 (2) SA 395 (AD) at p. 404.

In any event, in the English text the word "damages" is used for the word "skadevergoeding" in the signed Afrikaans text. The word "damages" clearly includes compensation for pain and suffering and loss of amenities. The two texts of sec. 7 (a) of Act 31 of 1940 are clearly capable of reconciliation, and should therefore be reconciled by giving to the word "skadevergoeding" the same meaning as to the word "damages". (cf. New Union Goldfields Ltd. v Commissioner for Inland Revenue, 1950 (3) SA 392 (AD) at p. 406).

In die saak van *Senator Versekeringsmaatskappy v Bezuidenhout*⁶¹ het die hof beslis dat:

In tweede instansie het hierdie Hof reeds beslis dat toekennings ingevolge die Ongevallewet slegs op vermoënskade betrekking het. In South British Insurance Co Ltd v Harley 1957 (3) SA 368 (A), het Schreiner Wn HR naamlik met verwysing na 'n beslissing van Ogilvie Thompson R in Bhoer v Union Government and Another 1956 (3) SA 582 (K) op 592 die volgende gesê (op 373):

'In Bhoer's case... Ogilvie Thompson J came to the conclusion, upon consideration of the provisions of the 1941 Act, that it was concerned only with pecuniary loss.... I agree... that the provisions of chap V of the 1941 Act are generally inconsistent with the contention that it covers factors like pain and loss of amenities.'

Raadpleeg ook Natal Provincial Administration v Buys 1957 (4) SA 646 (A) op 655G, waarin Fagan HR hom met verwysing na South British Insurance Co Ltd v Harley soos volg uitgelaat het:

'The claim in that case was for pain and suffering and for loss of amenities of life. These are types of loss or damage in respect of which no provision for compensation is made in the Workmen's Compensation Act....'

⁶¹ 1987 2 SA 361 A: 368.

In die saak van *Mlomzale v Mizpah Boerdery*⁶² het die hof beslis dat:

In my opinion, s 7 of the Act could not have been cast in wider terms. My view is reinforced by the fact that ss (b) refers to 'compensation', which I take to be compensation under the Act, while ss (a) uses the wider term 'damages'. This must, I believe, denote a wider concept and comprises also a claim for general damages. In my respectful opinion the judgment of Van Winsen AJP is correct. See also in this regard Mphosi v Central Board for Co-operative Insurance Ltd 1974 (2) SA 19 (W).

Dit word aan die hand gedoen dat artikel 36 van die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes*⁶³ slegs ‘n bevestiging van die reg van die benadeelde is om ‘n gemeenregtelike eis teen die delikspleger in te stel, en nie ‘n selfstandige skuldoorsaak daarstel nie.

In die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes* se voorganger, die *Ongevallewet*,⁶⁴ moes die Ongevallekommissaris se toestemming vir ‘n gemeenregtelike eis teen die delikspleger verkry word, maar is hierdie vereiste in die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes* weggelaat. Die Vergoedingskommissaris het ‘n verhaalsreg teen die delikspleger vir enige bedrag wat die kommissaris aan die benadeelde werknemer betaal het.⁶⁵ Dit blyk dat die Wetgewer in hierdie bepaling van die destydse *Ongevallewet* en tans die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes* bevestiging aan die gemeenregtelike posisie wou gee.⁶⁶ Dit word aan die hand gedoen dat, alhoewel dit nie ‘n vereiste is nie, dit goeie praktyk is om wel die Vergoedingskommissaris van sodanige aksie te verwittig.

⁶² 1997 2 BCLR 1 C: 3.

⁶³ Wet 130/1993.

⁶⁴ Wet 30/1941: art 8.

⁶⁵ *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes* 130/1993: art 36(1)(b).

⁶⁶ *Bhoer v Union Government* 1956 3 SA 582 CPD; *South British Insurance v Harley* 1957 3 SA 368 T; *Petterson v Irvin & Johnson* 1963 3 SA 255 C; *Mphosi v Central Board for Co-Operative Insurance* 1974 4 SA 633 A; *Senator Versekeringsmaatskappy v Bezuidenhout* 1987 2 SA 361 A; *Mlomzale v Mizpah Boerdery* 1997 2 BCLR 1 C.

Die vraag ontstaan of 'n benadeelde werknemer, nadat hy deur die kommissaris vergoed is, verplig kan word om tydens 'n verhalingsaksie deur die kommissaris teen die delikspleger te getuig. In die saak *Workmen's Compensation Commissioner v Crawford*⁶⁷ het die benadeelde werknemer tydens 'n verhalingsaksie teen die delikspleger getuig. Geen aanduiding is in die betrokke saak gevind op welke basis die getuie gaan getuig het nie, en is die enigste redelike afleiding dat die beseerde werknemer die kommissaris se getuie was. Daar is geen aanduiding in die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en -siektes*⁶⁸ of die benadeelde werknemer verplig is om te getuig nie, en word aan die hand gedoen dat hierdie aspek volgens die beginsels van die siviele prosesreg hanteer word.

9.2.2 TOESTEMMING TOT DIE RISIKO VAN BENADELING AS VERWEER

Die aspek van toestemming tot die risiko van benadeling, wat onregmatigheid negatiewe, asook medewerkende opset, wat skuld negatiewe,⁶⁹ is by 'n gemeenregtelike eis van 'n benadeelde werknemer teenoor sy mede-werknemer relevant. Die relevansie daarvan is dat die delikspleger as verweer kan opwerp dat die eiser tydens diensaanvaarding by die betrokke gevaarlike werksplek, toestemming tot die risiko van benadeling gegee het. Onmiddellik tree die aspek van 'n klousule wat aanspreeklikheid uitsluit, soortgelyk as 'n "hospital disclaimer" soos na

⁶⁷ 1987 1 SA 296 A.

⁶⁸ Wet 130/1993.

⁶⁹ Scott 1976: 218; Neethling ea 2006: 160-161.

verwys in die saak van *Afrox Health Care v Strydom*,⁷⁰ ook na vore, en ontstaan die vraag of dit op beserings op die arbeidsterrein toepassing vind?

Toestemming tot die risiko van benadeling het tot inhoud dat 'n persoon toestemming gee, uitdruklik of stilswyend, tot die risiko dat die optrede van 'n ander persoon benadeling kan inhou, byvoorbeeld 'n sportman wat tot die risiko's verbonde aan die deelname van die betrokke sport toestem.⁷¹ Die vereistes vir regsgeldige toestemming is:⁷²

1. Die toestemming moet vrywillig gegee wees.
2. Die toestemmende persoon moet wilsbevoeg wees.
3. Die toestemmende persoon moet volle kennis van die omvang van die moontlike benadeling hê, asook van die volle omvang van die risiko.
4. Die toestemmende persoon moet die aard en omvang van die aantasting ten volle besef of waardeer.
5. Die toestemmende persoon moet inderdaad subjektief tot die volle omvang van die aantasting toestem.
6. Die toestemming moet nie *contra bonos mores* wees nie.
7. Die aantasting moet binne die perke van die toestemming val.

In die saak van *Afrox Health Care v Strydom*⁷³ was die feite soos volg: Die eiser Strydom het tydens toelating tot 'n privaathospitaal wat deur die verweerder bedryf is, 'n vorm onderteken wat lui dat:

Ek onthef die hospitaal en/of sy werknemers en/of agente van alle aanspreeklikheid en ek vrywaar hulle hiermee teen enige eis wat ingestel word deur enige persoon (insluitende 'n afhanklike van die pasiënt) weens skade of verlies van watter aard ookal (insluitende gevolgskeade of spesiale skade van enige aard) wat direk of indirek spruit uit enige besering (insluitende noodlottige besering) opgedoen deur of skade berokken aan die pasiënt of enige siekte

⁷⁰ 2002 6 SA 21 SCA. Die saak word later bespreek.

⁷¹ Labuschagne 1998: 72; Labuschagne 2001: 46; Neethling ea 2006: 96.

⁷² Neethling ea 2006: 98-101.

⁷³ 2002 6 SA 21 SCA.

(insluitende terminale siekte) opgedoen deur die pasiënt wat ook al die oorsaak/oorsake is, net met die uitsluiting van opsetlike versuim deur die hospitaal, werknemers of agente.

‘n Verpleegster het die eiser se verbande te styf verbind, wat bloedsirkulasie beïnvloed en skade veroorsaak het, waarna die eiser ‘n gemeenregtelike eis teen die verweerder ingestel het. Die verweerder het hom op die uitsluitingsklousule beroep. Die gronde waarop die eiser hom ter ondersteuning van sy standpunt beroep het dat die uitsluitingsklousule nie teenoor hom afdwingbaar is nie, was:

- (a) Die klousule is teen die openbare belang.
- (b) Die klousule is in stryd met die beginsels van goeie trou.
- (c) Die opnameklerk het 'n regsplig gehad om ten tyde van kontraksluiting die eiser se aandag op die beperkingsklousule te vestig, wat hy nie gedoen het nie.

Ten opsigte van die aspek van die openbare belang, het die Hoogste Hof van Appèl beslis dat:⁷⁴

Die maatstaf wat aangewend word met betrekking tot uitsluitingsklousules verskil egter nie van dié wat geld vir ander kontraksbepinge wat, na bewering, weens oorwegings van openbare belang ongeldig is nie. Die vraag is telkens of die handhawing van die betrokke uitsluitingsklousule of ander kontraksbepinge, hetsy weens uiterste onbillikheid, hetsy weens ander beleidsoorwegings, met die belange van die gemeenskap strydig sal wees.

Ten opsigte van die aspek van goeie trou (*bona fides*), het die Hoogste Hof van Appèl beslis dat:⁷⁵

Aangaande die plek en rol van abstrakte idees soos goeie trou, redelikheid, billikheid en geregtigheid het die meerderheid in die Brisley-saak beslis dat, ofskoon hierdie oorwegings onderliggend is tot ons kontraktereg, dit nie 'n onafhanklike, oftewel 'n 'free floating' grondslag vir die tersydestelling of die nie-afdwinging van kontraktuele bepalinge daarstel nie; anders gestel, alhoewel hierdie abstrakte oorwegings die grondslag en bestaansreg van regsreëls verteenwoordig en ook tot die vorming en die verandering van regsreëls kan lei,

⁷⁴ *Afrox Health Care v Strydom* 2002 6 SA 21 SCA: 34.

⁷⁵ *Afrox Health Care v Strydom* 2002 6 SA 21 SCA: 40.

hulle op sigself geen regsreëls is nie. Wanneer dit by die afdwinging van kontrakbepalings kom, het die Hof geen diskresie en handel hy nie op die basis van abstrakte idees nie, maar juis op die basis van uitgekristalliseerde en neergelegde regsreëls.

Ten opsigte van die aspek van wanvoorstelling/dwaling/versuim deur die toelatingsklerk om die eiser op die uitsluitingsklousule te wys, het die Hoogste Hof van Appèl beslis dat:⁷⁶

Reeds bykans 'n eeu gelede het Innes HR immers, in Burger v Central South African Railways 1903 TS 571 op 578, beslis dat 'n persoon wat 'n skriftelike ooreenkoms teken sonder om dit te lees, dit op eie risiko doen en gevolglik gebonde is aan die bepalinge wat daarin vervat is asof hy daarvan bewus was en uitdruklik daartoe ingestem het.

Op hierdie algemene reël is daar sekere erkende uitsonderings. Die uitsondering waarop die respondent hom beroep, is dat Buitendag 'n regsplig gehad het om hom oor die inhoud van klousule 2.2 in te lig en dat hy versuim het om dit te doen.

Wat wel by hierdie vraag van belang is, is of 'n bepaling soos klousule 2.2 redelikerwys te wagte was, oftewel, of dit objektief gesproke onverwags was. Soos ek reeds vroeër aangedui het, is vrywaringsklousules soos klousule 2.2 hedendaags in standaard kontrakte eerder die reël as die uitsondering. Ondanks die respondent se betoog tot die teendeel kan ek ook geen rede sien om in hierdie opsig privaathospitale in beginsel van ander verskaffers van dienste te onderskei nie. Derhalwe kan nie gesê word dat 'n bepaling soos klousule 2.2 in die toelatingsdokument objektief gesproke onverwags was nie. Bygevolg was daar geen regsplig op Buitendag om dit pertinent onder die respondent se aandag te gebring het nie. Derhalwe is die respondent aan die terme van die klousule gebonde asof hy dit gelees en uitdruklik daartoe ingestem het.

Die hof het gevolglik beslis dat die uitsluitingsklousule geldig en afdwingbaar is.⁷⁷ Jansen en Smith⁷⁸ is van mening dat die gronde van openbare belang, 'n ongelyke bedingingsposisie tussen die partye, 'n plig om die pasiënt in te lig vanweë 'n ongelyke geletterheidspeil in Suid-Afrika, 'n ongelyke versekeringspremie tussen 'n privaathospitaal vis-à-vis 'n werknemer wat persoonlik aangespreek word en onsekerheid rakende growwe nalatigheid deur die hof aangespreek kon word. Ten opsigte van die

⁷⁶ *Afrox Health Care v Strydom* 2002 6 SA 21 SCA: 41.

⁷⁷ *Afrox Health Care v Strydom* 2002 6 SA 21 SCA: 42.

⁷⁸ 2003: 210-221.

openbare belang, mag die hof tydens uitleg van die *Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika*⁷⁹ buitelandse reg oorweeg, en in Engeland en sekere Amerikaanse state is uitsluitingsklousules deur wetgewing verbied, terwyl dit in Duitsland as strydig met die openbare belang beskou word.⁸⁰ Sedertdien is in die saak van *Napier v Barkhuizen*,⁸¹ wat met 'n beperkingsklousule in versekeringskontrakte handel, beslis dat die hof wat die aspek van die openbare belang betref, kontrakte in ooreenstemming met die *Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika*⁸² moet vertolk.

Op die basis dat 'n persoon 'n betrekking aanvaar waar gevaarlike werksomstandighede heers, byvoorbeeld in 'n ploffstoffabriek of in 'n ondergrondse myn, blyk dit oorsigtelik dat die werknemer van alle redelike voorsienbare risiko's verbonde aan sy werksverpligtinge bewus is, en dat hy desondanks steeds die werk aanvaar asook die normale risiko's wat daaraan verbonde is. So byvoorbeeld dat 'n besering aan diens kan plaasvind. Hiervolgens kan argumenteer word dat die werknemer minstens stilswyend toestemming tot die risiko van benadeling verleen het. Nou ontstaan die vraag of by hierdie toestemming die risiko dat 'n mede-werknemer nalatig kan wees en die werknemer beseer, inbegrepe is?⁸³ In *Oosthuizen v Homegas*⁸⁴ het die eiser wat 'n werknemer van die verweerder was, 'n vergoedingseis teen die werkgever ingestel⁸⁵ voortspruitend uit beserings opgedoen tydens 'n gasontploffing. Die verweerder het die verweer van *volenti non fit iniuria* opgewerp, aangesien die eiser en sy mede-werknemers bewustelik by 'n onwettige proses van gashantering betrokke was. Dit is

⁷⁹ Wet 108/1996: art 39(1)(c).

⁸⁰ Jansen en Smith 2003: 217-219.

⁸¹ 2006 4 SA 1 SCA.

⁸² Wet 108/1996.

⁸³ Knobel 1997: 533; Knobel en Steynberg 2003: 695.

⁸⁴ 1992 3 SA 463 O.

⁸⁵ Die kwessie van middellike aanspreeklikheid in hierdie saak word in Hoofstuk 10 hanteer.

aangevoer dat die eiser tot 'n moontlike benadeling toegestem het, voortspruitend uit die wyse van hantering van die gas deur hom en die mede-werknemers. Op die feite van die saak beslis die hof egter dat die eiser nie van die volle omvang van die gevaar en die moontlike benadeling bewus gemaak was deur die verweerder nie, en dat die verweer gevolglik nie kan slaag nie. Dit word aan die hand gedoen dat die belang van die betrokke beslissing is dat erkenning aan die aspek van toestemming tot die risiko van benadeling asook medewerkende opset in arbeidsverband gegee is.

In die saak van *Potgieter v Sustein*,⁸⁶ wat oor 'n eis gegrond op 'n aanranding handel, en waarin die verweerder die verweer van vrywillige aanvaarding van risiko geopper het, beslis die hof dat:⁸⁷

Verweerder se pleit, soos aangehaal, is een van vrywillige aanvaarding van risiko. Of eiser inderdaad die risiko aanvaar het, is 'n feitelike vraag, en verweerder moet aantoon

'that the risk was known, that it was realised, and that it was voluntarily undertaken. Knowledge, appreciation, consent - these are the essential elements; but knowledge does not invariably imply appreciation, and both together are not necessarily equivalent to consent.' (Per Innes HR in *Waring and Gillow Ltd v Sherborne* 1904 TS 340 op 344.)

Die vraag ontstaan nou naamlik: Kan die werknemer die toestemming tot die risiko van benadeling terugtrek, en indien wel, op welke tydstip? Die relevansie daarvan blyk daaruit dat indien die verweer van toestemming tot die risiko van benadeling geopper word, kan die eiser repliseer dat hy die toestemming teruggetrek het. Na aanleiding van die saak van *Potgieter v Sustein*,⁸⁸ word aan die hand gedoen dat die terugtrekking van die toestemming al dan nie 'n feitelike vraag sal wees.

⁸⁶ 1990 2 SA 15 T.

⁸⁷ *Potgieter v Sustein* 1990 2 SA 15 T: 21, waarin die gedeelte uit *Waring and Gillow v Sherborne* 1904 TS 340: 344 aangehaal is.

⁸⁸ 1990 2 SA 15 T.

9.2.3 BYDRAENDE NALATIGHEID AS VERWEER

Dit word aan die hand gedoen dat dit nie 'n vereiste is dat 'n werknemer absoluut seker moet maak dat 'n werksplek veilig is nie, na analogie van die beslissing *SA Eagle Versekeringsmaatskappy Bpk v Harford*⁸⁹ wat oor 'n eis gebaseer op 'n motorongeluk handel, waarin beslis is dat:⁹⁰

Die Hof a quo se teenoorgestelde gevolgtrekking is grotendeels die gevolg van die feit dat die verkeerde maatstaf toegepas is. Dit is naamlik van die redelike bestuurder vereis om 'absoluut seker' te maak dat dit veilig is om 'n beheerde kruising binne te gaan alvorens die kruising betree word, selfs al is die aankomende voertuig ver. Daar bestaan nie so 'n vereiste in ons reg nie.

Ingevolge die *Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne*⁹¹ het 'n werknemer die reg om 'n werksplek te verlaat, sodra dit met redelike regverdiging vir die werknemer blyk dat daar 'n ernstige bedreiging vir die gesondheid of veiligheid bestaan. Die terme “redelike regverdiging” verwys duidelik na 'n objektiewe toets,⁹² maar dit word aan die hand gedoen dat die subjektiewe toets eerder die gepaste toets behoort te wees, aangesien dit gaan om die vorm van 'n subjektiewe mening oor die veiligheidstoestand by 'n werksplek.

Die gemeenregtelike reël ten opsigte van die laaste geleentheid om 'n ongeluk te vermy (die sogenaamde laaste geleentheidsreël) (“last opportunity rule”) is nie meer deel van die toets vir nalatigheid nie.⁹³ Die *Wet op Verdeling van Skadevergoeding*⁹⁴ bepaal dat skade geag kan word

⁸⁹ 1992 2 SA 786 A. Die nalatigheid van 'n vlieënier is bespreek in *Masureik v Welkom Munisipaliteit* 1995 4 SA 745 O.

⁹⁰ *SA Eagle Versekeringsmaatskappy v Harford* 1992 2 SA 786 A: 794H-I.

⁹¹ Wet 29/1996: art 23(1).

⁹² Van Kerken 1997: 1212.

⁹³ Van der Merwe en Olivier 1989: 155-156; Neethling ea 2006: 152.

⁹⁴ Wet 34/1956: art 1(1)(b).

aan iemand se skuld te wyte te wees ondanks die feit dat die eiser 'n geleentheid gehad het om die gevolge daarvan te vermy en nalatiglik versuim het om dit te doen. Dit word gevolglik aan die hand gedoen dat dit nie 'n absolute verweer is dat 'n spesifieke werknemer (die latere beseerde, die benadeelde) die geleentheid moes gebruik het om gou die gevaarlike werksplek te ontruim voordat die ongeluk gebeur het nie. Die benadeelde werknemer kan egter bydraend nalatig bevind word, in ooreenstemming met die bepalings van die *Wet op Verdeling van Skadevergoeding*.⁹⁵ In die geval van 'n bevinding van bydraende nalatigheid aan die kant van die benadeelde werknemer, kan die hof die skadevergoeding verminder, met inagneming van die mate van die benadeelde werknemer se skuld met betrekking tot die skade.⁹⁶ Die term “skuld” slaan op die skuldelement by 'n onregmatige daad en sal opset⁹⁷ en nalatigheid insluit, alhoewel nalatigheid veel meer sal figureer.

Ten opsigte van die onderskeie persentasies skuld toedeelbaar aan die partye, is in die saak van *South British Insurance v Smit*⁹⁸ bevind dat in die geval van 30% bydraende nalatigheid deur die eiser, die verweerder outomaties vir die restant, dus 70%, aanspreeklik is. Daarna is in die saak van *Jones v Santam*⁹⁹ bevind dat elke party se afsonderlike gedrag aan die norm van die redelike persoon getoets moet word, dus dat die eiser byvoorbeeld 70% van die norm afgewyk het en die verweerder 80%. Dan word die vergoeding wat geëis word, proporsioneel verminder.¹⁰⁰ In 'n

⁹⁵ Wet 34/1956: art 1.

⁹⁶ *Wet op Verdeling van Skadevergoeding* 34/1956: art 1(1)(a).

⁹⁷ *Netherlands Insurance v Van der Vyver* 1968 1 SA 412 A: 422; *Randbond Investments v FPS (Northern Region)* 1992 2 SA 608 W.

⁹⁸ 1962 3 SA 826 A.

⁹⁹ 1965 2 SA 542 A.

¹⁰⁰ Neethling ea 2006: 156 onderskryf dié benadering, wat ook in *Union National South British Insurance v Vitoria* 1982 1 SA 444 A toegepas is.

daaropvolgende saak *AA Mutual Insurance v Nomeka*¹⁰¹ is die verweerder se skuldpersentasie soos in die saak van *South British Insurance v Smit*¹⁰² weer outomaties gekoppel aan die eiser se skuldpersentasie. Afgesien van die akademiese debat rakende welke benadering die suiwerste is,¹⁰³ word die benadering in die *Smit* en *Nomeka* sake algemeen gevolg.¹⁰⁴

‘n Eiser wat nie deel van die ongeluk was nie, byvoorbeeld die weduwee van ‘n oorlede werknemer, sal op die volle vergoeding (100%) vanaf ‘n delikspleger geregtig wees indien 1% nalatigheid bewys word.¹⁰⁵ By ‘n eis om onderhoud vanweë die dood of besering van ‘n persoon, sal die beseerde of oorlede persoon as ‘n mededader geag word.¹⁰⁶ Die *Wet op Verdeling van Skadevergoeding*¹⁰⁷ bepaal in artikel 2(1)(B) daarvan dat:

Behoudens die bepalinge van die tweede voorbehoudsbepaling by subartikel (6) (a), indien dit beweer word dat die eiser skade gelyk het as gevolg van die besering of dood van 'n ander persoon en dat sodanige besering of dood deels aan die skuld van die beseerde of oorlede persoon en deels aan die skuld van 'n ander persoon te wyte was, word sodanige beseerde persoon of die boedel van sodanige oorlede persoon, na gelang van die geval, en sodanige ander persoon, by die toepassing van hierdie artikel geag mededaders te wees.

Vir doeleindes van artikel 1(1)(a) van die *Wet op Verdeling van Skadevergoeding*¹⁰⁸ is aanvanklik ‘n onderskeid getref tussen skuld ten aansien van die veroorsaking van die ongeluk en skuld ten aansien van

¹⁰¹ 1976 3 SA 45 A. Sien ook Neethling ea 2006: 155-156.

¹⁰² 1962 3 SA 826 A.

¹⁰³ Buchanan 1959: 457; Neethling 1976: 412; Boberg 1989 715; Dendy 1993: 639; Burchell 1993: 112-113; Neethling ea 2006: 155-156.

¹⁰⁴ *Santam Versekeringsmaatskappy v Letlojane* 1982 3 SA 318 A; *Manuel v SA Eagle Insurance* 1982 4 SA 352 K; *Swart v Santam Versekeringsmaatskappy* 1986 2 SA 377 T; *Squire v Sasol Mynbou* 1993 3 SA 298 T; *Butters v Cape Town Municipality* 1993 3 SA 521 K.

¹⁰⁵ Sien voorbehoudsbepaling in die *Wet op Verdeling van Skadevergoeding* 34/1956: art 2(6)(a); *Vigario v Afrox* 1996 3 SA 450 W: 459; *Union Government Minister of Railways v Lee* 1927 AD 202; Neethling ea 2006: 261-262.

¹⁰⁶ *General Accident Versekeringsmaatskappy v Uijs NO* 1993 4 SA 228 A; *Wet op Verdeling van Skadevergoeding* 34/1956: art 2(1B) – wysiging sedert 1971; Boberg 1971: 423; Dendy 1999: 34; Neethling ea 2006: 159, 261-262.

¹⁰⁷ Wet 34/1956.

¹⁰⁸ Wet 34/1956.

veroorsaking van skade.¹⁰⁹ In daaropvolgende beslissings¹¹⁰ is hierdie onderskeid uitgewis. In die saak van *Union National South British Insurance Co v Vitoria*¹¹¹ het die hof bevind dat die versuim van ‘n insittende in ‘n motorvoertuig om ‘n veiligheidsgordel te dra, medewerkende nalatigheid daarstel. Wanneer ‘n insittende doelbewus versuim om ‘n veiligheidsgordel te dra, sal ‘n groter persentasie nalatigheid sodanige insittende toegedig word as wanneer die insittende byvoorbeeld slegs vergeet het om die voertuig se veiligheidsgordel aan te sit.¹¹²

Die belang van die beslissing in *Minister van Wet en Orde v Ntsane*¹¹³ is dat beslis is dat waar die Wetgewer in artikel 1(1)(a) van die *Wet op Verdeling van Skadevergoeding*¹¹⁴ die terme “sy eie skuld” en “aan die skuld van ‘n ander persoon” langs mekaar gebruik, het dit dieselfde skuldvorm in gedagte. Dus waar die eiser se eie skuld(vorm) nalatigheid is, verwys die Wetgewer met die gebruik van die term “aan die skuld van ‘n ander persoon” slegs na nalatigheid van die verweerder.¹¹⁵ Daaruit volg dan dat in die geval waar die verweerder opsetlik gehandel het, die verweerder nie op bydraende nalatigheid van die eiser kan steun nie.¹¹⁶

In die saak van *Ngcobo v Santam Insurance*¹¹⁷ was die feite dat die eiser

¹⁰⁹ *King v Pearl Insurance* 1970 1 SA 462 W. Sien ook Neethling ea 1981: 204; Neethling ea 2006: 157.

¹¹⁰ *Bowkers Park Komga Co- Operative v SAR & H* 1980 1 SA 91 A; *Union National South British Insurance v Vitoria* 1982 1 SA 444 A; *Minister van Wet en Orde v Ntsane* 1993 1 SA 560 A. Sien ook Neethling ea 2006: 158.

¹¹¹ 1982 1 SA 444 A.

¹¹² Neethling en Potgieter 1981: 204. ‘n Verdere voorbeeld wat skrywer in die praktyk aangetref het, was ‘n geval waar ‘n kontrakteur by ‘n myn teen alle advies in moedswillig bo-op die dak van ‘n ondergrondse hysbak gery het. Hy het afgeval, met noodlottige gevolge, en was die mynowerheid aanspreeklik gehou, uiteraard futiel aangesien 100% eie nalatigheid teen die oorledene bevind is.

¹¹³ 1993 1 SA 560 A.

¹¹⁴ Wet 34/1956.

¹¹⁵ *Minister van Wet en Orde v Ntsane* 1993 1 SA 560 A.

¹¹⁶ *Minister van Wet en Orde v Ntsane* 1993 1 SA 560 A.

¹¹⁷ 1994 2 SA 478 T.

deur die Ongevallekommissaris ingevolge die *Ongevallewet*¹¹⁸ vergoed is, waarna hy 'n eis teen die derdeparty-versekeraar vir die restant van sy skade synde toekomstige mediese koste en algemene skade ingestel het. Dit het egter geblyk dat na die toepassing van die beginsels van verdeling van skadevergoeding, die eis se bedrag minder as die bedrag was wat reeds deur die Ongevallekommissaris betaal is, en het die hof bevind dat die eiser gevolglik geen geldige eis teen die verweerder gehad het nie.

9.2.4 VERWEER VAN NIE-NAKOMING VAN ADMINISTRATIEWE GERECHTIGHEID

Hierdie aspek is ter sprake na aanleiding van die vraag of die Vergoedingskommissaris se toekenning bindend op die delikspleger is. In die praktyk sal die benadeelde werknemer 'n eis teen die Vergoedingsfonds instel en finaliseer terwyl die delikspleger waarskynlik nie eers van die benadeelde se eis teen die Fonds bewus is nie. Dit het dan die gevolg dat die eis afgehandel word waar die delikspleger geen inset kon lewer oor byvoorbeeld die aard en erns van die beroepsbesering asook vergoeding betaalbaar deur die Fonds aan die benadeelde nie.

In die geval waar die delikspleger by wyse van 'n gemeenregtelike eis deur die benadeelde werknemer vir die totale skade, synde algemene en spesiale skade minus die toekenning deur die kommissaris gedoen, aanspreeklik gehou word, kan etlike situasies voorkom:

1. Die delikspleger kan van mening wees dat die besering nie van 'n sekere aard of erns is nie.

¹¹⁸ Wet 30/1941.

2. Die delikspleger kan van mening wees dat die aard en erns van die besering nie die gevorderde eisbedrag regverdig nie.
3. Die delikspleger kan van mening wees dat die kommissaris se toegekende vergoeding nie korrek bereken is nie, of ontoereikend is.
4. Die delikspleger kan van mening wees dat die benadeelde wel 'n werknemer vir doeleindes van die Wet en op vergoeding geregtig is, terwyl die kommissaris beslis het dat die beseerde nie 'n werknemer is en gevolglik geen voordele ingevolge die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en -siektes*¹¹⁹ mag ontvang nie.

Indien die kommissaris se hantering van die eis en toekenning aan die benadeelde bindend op die delikspleger is, het die delikspleger ooglopend 'n belang by die kommissaris se toekenning aangesien die toekenning die bedrag wat die delikspleger uiteindelik aan die benadeelde werknemer moet betaal, affekteer.¹²⁰ Dus word die delikspleger se belange geraak.

Verder, indien geen diskresie aan die kommissaris deur die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en -siektes*¹²¹ verleen was nie, gevolglik dat 'n eksakte toekenning vir 'n sekere tipe besering gemaak moet word, kan aanvaar word dat selfs al is die toekenning bindend op die delikspleger, die toekenning geen invloed op die bedrag betaalbaar deur die delikspleger aan die benadeelde sal hê nie.

Dit is egter nie die situasie nie, aangesien dit duidelik uit die *Wet op*

¹¹⁹ *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en -siektes* 130/1993.

¹²⁰ Wet 130/1993: art 36; Neethling ea 2006: 222; *Ngcobo v Santam Insurance* 1994 2 SA 478 T, *Zysset v Santam* 1996 1 SA 273 K; *Sasol Synthetic Fuels v Lambert* 2002 2 SA 21 HHA; *Maphiri v Road Accident Fund* 2002 6 SA 383 W.

¹²¹ Wet 130/1993.

*Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes*¹²² blyk dat ‘n diskresie aan die kommissaris verleen word in sy besluit oor die aard en erns van die besering en die vergoeding betaalbaar. Die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en -siektes*¹²³ kan in daardie sin slegs as ‘n riglyn beskou word waarbinne die diskresie van die kommissaris ten opsigte van die bedrag aan vergoeding betaalbaar, uitgeoefen moet word.

Die gevolgtrekking is dat indien die kommissaris se toekenning wel bindend op die delikspleger is, sal die kommissaris die reëls van natuurlike geregtigheid teenoor die delikspleger moet nakom alvorens ‘n toekenning gedoen word. Aan die ander kant, indien die kommissaris se toekenning aan die benadeelde nie bindend op die delikspleger is nie, laat dit die ruimte aan die delikspleger om die kommissaris se toekenning in twyfel te trek. Dit sal die gevolg hê dat die hof wat die gemeenregtelike eis bereg, noodwendig die redelikheid al dan nie van die toekenning van die kommissaris moet ondersoek, met gepaardgaande indirekte inmenging met die diskresie van die kommissaris.

In die saak van *Workmen’s Compensation Commissioner v Crawford*¹²⁴ moes die hof oor die uitoefening van die destydse Ongevallekommissaris se diskresie beslis. Die kommissaris het vergoeding aan ‘n benadeelde werknemer betaal, en daarna teen die delikspleger en dié se werkgever uit hoofde van die werkgever se middellike aanspreeklikheid aksie ingestel, gegrond op die statutêre verhaalsreg van die kommissaris.¹²⁵ Die delikspleger se verweer was dat die benadeelde persoon nie ‘n werksman

¹²² Wet 130/1993. Sien Hoofstuk 8 hierbo.

¹²³ Wet 130/1993: Bylae 4.

¹²⁴ 1987 1 SA 296 A.

¹²⁵ Ingevolge artikel 8(1)(b) van die *Ongevallewet* 30/1941, met huidige ekwivalent artikel 36(1)(b) van die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes* 130/1993.

(tans “werknemer”) was soos die kommissaris in uitoefening van sy diskresie besluit het nie. Tydens getuienislewering oor die feite waarop die personeel van die kommissaris tot die besluit gekom het dat die beseerde ‘n werksman was, het dit geblyk dat die besluit slegs op sterkte van dokumentasie geneem is.¹²⁶ Die kommissaris se siening was dat hy ‘n diskresie uitgeoefen het en dat die hof nie geregtig is om daarmee in te meng nie. Die hof het beslis dat die delikspleger nie ‘n persoon is “who is directly affected by any decision of the commissioner”, wat volgens die Wet binne ‘n sekere tyd die beslissing kan laat hersien of daarteen kan appelleer nie, en was die hof van mening dat:¹²⁷

... any person affected by a decision in sect 25 should be given a limited interpretation.

Voorts beslis die hof dat die delikspleger is:¹²⁸

... not proximately, but only remotely, affected by any decision of the commissioner, as he does not fall within the purview of sect 25(2)(a) of the Act 30 of 1941.

Dit word egter aan die hand gedoen dat die delikspleger se belang sal wees dat hy ‘n verhalingsaksie teen hom te wagte kan wees en om daardie rede inspraak by ‘n beslissing wil verkry rakende byvoorbeeld die vraag of ‘n benadeelde ‘n werknemer vir doeleindes van die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes*¹²⁹ en op vergoeding geregtig is. In hierdie verband word aan die hand gedoen dat die reg op administratiewe

¹²⁶ *Workmen’s Compensation Commissioner v Crawford* 1987 1 SA 296 A: 303–304.

¹²⁷ *Workmen’s Compensation Commissioner v Crawford* 1987 1 SA 296 A: 305. Sien ook: *Sibisi v Trustees under Natal Act 9 of 1910* 1913 AD 77: 81; *Fred Saber v Franks* 1949 1 SA 388 A: 395; *Wilson v Zondi* 1967 4 SA 713 N: 718A-B; *Ex parte Workmen’s Compensation Commissioner: In re Plotkin v Accident Fund* 1970 2 SA 418 T: 421H-422C.

¹²⁸ *Workmen’s Compensation Commissioner v Crawford* 1987 1 SA 296 A: 305.

¹²⁹ Wet 130/1993.

geregtigheid ingevolge die *Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika*¹³⁰ die term ‘belang’ verbreed het, wat in artikel 33 daarvan bepaal dat:

Regverdige administratiewe optrede

- (1) *Elkeen het die reg op administratiewe optrede wat regmatig, redelik en prosedureel billik is.*
- (2) *Elkeen wie se regte nadelig geraak is deur administratiewe optrede het die reg op die verskaffing van skriftelike redes.*
- (3) *Nasionale wetgewing moet verorden word om aan hierdie regte gevolg te gee, en moet-*
 - (a) *voorsiening maak vir die hersiening van administratiewe optrede deur 'n hof of, waar dit gepas is, 'n onafhanklike en onpartydige tribunaal;*
 - (b) *die staat verplig om aan die regte in subartikels (1) en (2) gevolg te gee; en*
 - (c) *'n doeltreffende administrasie bevorder.*

Alhoewel die delikspleger dalk net “remotely affected” deur ‘n beslissing van die kommissaris mag wees, word dit aan die hand gedoen dat die delikspleger op sterkte van die *Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika*¹³¹ op nakoming van administratiewe geregtigheid geregtig is. Dit word aan die hand gedoen dat dit tot gevolg het dat indien die delikspleger nie vooraf tydens verwerking en afhandeling van die eis by die Vergoedingsfonds ‘n inset kon lewer nie, die verhoorhof tydens die beregting van die gemeenregtelike eis ‘n opinie oor die kommissaris se diskresie sal kan uitspreek.

9.2.5 VOORDEELTOEREKENING (RES INTER ALIOS ACTA)

Dit spreek vanself dat wanneer ‘n persoon beseer of gedood word, die persoon dikwels versekering of finansiële beskerming teen sodanige gebeure het, byvoorbeeld dekking vir mediese koste,¹³² ongevalleversekering en

¹³⁰ Wet 108/1996.

¹³¹ Wet 108/1996: art 33.

¹³² Van der Walt 1980: 1; Reinecke 1988: 221.

versekering met ongeskiktheidsdekking.¹³³ In die geval van ‘n deliktuele eis word bepaalde voordele wat die benadeelde vanaf ‘n derde party ontvang het, van die vergoedingsbedrag betaalbaar deur die delikspleger afgetrek, en ander bepaalde voordele word nie afgetrek nie.¹³⁴ Die voordele wat nie van die vergoedingsbedrag afgetrek word nie, word voordeeltorekening (*res inter alios acta*,¹³⁵ “non-deductible collateral benefits”) genoem.¹³⁶

Vir doeleindes van berekening van *quantum* is die aspek van voordeeltorekening ingewikkeld¹³⁷ en nie sonder probleme nie.¹³⁸ Die regsposisie rakende voordeeltorekening is soos volg:

1. Daar bestaan nie ‘n enkele toets vir welke voordele afgetrek moet word van ‘n eis en welke nie.¹³⁹
2. Aquiliese beginsels moet toegepas word, wat ‘n vergelyking behels tussen die eiser se finansiële posisie na die voorval en wat dit sou wees indien die voorval nie plaasgevind het nie.¹⁴⁰
3. Verdienvermoë is ‘n bate in die eiser se boedel.¹⁴¹ Om ‘n geldwaarde daarop te kan plaas, moet elke voordeel vervat in die eiser se dienskontrak insluitend betaalde siekteverlof en pensioen, in berekening gebring word.¹⁴²
4. ‘n Analogie tussen enersyds voordele in ‘n dienskontrak vervat en andersyds ander voordele byvoorbeeld versekering, is

¹³³ Visser 1997: 536.

¹³⁴ Reinecke 1988: 221; Visser 1997: 536.

¹³⁵ Neethling ea 2006: 220.

¹³⁶ Corbett ea 1985: 14.

¹³⁷ Visser 1983a: 43.

¹³⁸ Corbett ea 1985: 14-21.

¹³⁹ *Santam Versekeringsmaatskappy v Beyleveldt* 1973 2 SA 146 A: 150H; Corbett ea 1985: 21; Van der Merwe en Olivier 1989: 184.

¹⁴⁰ Pauw 1979: 256; Corbett ea 1985: 21; Van der Merwe en Olivier 1989: 184.

¹⁴¹ *Dippenaar v Shield Insurance* 1979 2 SA 904 A; *Southern Insurance v Bailey* 1984 1 SA 98 A: 111D; Corbett ea 1985: 21; Van der Merwe en Olivier 1989: 184. Corbett ea 1985: 21 verkies die term “verlies aan verdienvermoë” bo die term “verlies aan inkomste”.

¹⁴² Corbett ea 1985: 21; Van der Merwe en Olivier 1989: 184; Dendy 1999: 169.

onhoudbaar sodra die kontekste van die verskillende kontrakte en hul funksies by berekening van verlies aan verdienvermoë bepaal is.¹⁴³

5. As algemene reël sal waarskynlik slegs versekeringsgeld en donasies in die toekoms deur die howe as *res inter alios acta* beskou word.¹⁴⁴

Neethling ea¹⁴⁵ verskil van die siening dat as algemene reël slegs versekeringsgeld en donasies as *res inter alios acta* beskou kan word. Gemelde skrywers¹⁴⁶ stel voor dat vraagstukke in verband met voordeeltorekening aan die hand van die beleidsvraag van wat billik is, opgelos moet word.¹⁴⁷ As uitgangspunt behoort 'n eiser nie meer as volle vergoeding vir sy skade te ontvang nie.¹⁴⁸

Die *Wet op die Berekening van Skadevergoeding*¹⁴⁹ bepaal dat in 'n geding waarin skadevergoeding vir die verlies van onderhoud ten gevolge van iemand se dood bereken word, geen versekeringsgeld, pensioen of voordeel wat ten gevolge van die dood betaal is of betaal sal word of moontlik betaal sal word,¹⁵⁰ in aanmerking geneem word nie. In hierdie verband is dit dan belangrik om vas te stel of enige pensioen wat uitbetaal is, vanweë die dood van die beseerde uitbetaal is, of byvoorbeeld vanweë aftrede voor datum van

¹⁴³ Corbett ea 1985: 21; Van der Merwe en Olivier 1989: 184.

¹⁴⁴ Corbett ea 1985: 21; Van der Merwe en Olivier 1989: 184; *Standard General Insurance v Dugmore* 1997 1 SA 33 A.

¹⁴⁵ 2006: 224.

¹⁴⁶ Neethling ea 2006: 224.

¹⁴⁷ Sien ook Van der Walt 1980: 1.

¹⁴⁸ Reinecke 1988: 221.

¹⁴⁹ Wet 9/1969: art 1(1).

¹⁵⁰ Dendy 1990: 155.

die ongeluk uitbetaal is.¹⁵¹

In die saak van *Burger v President Versekeringsmaatskappy*¹⁵² blyk dit dat die eiseres 'n lid van 'n groeplewensversekeringskema was wat voordele aan haar uitbetaal het nadat sy arbeidsongeskik verklaar is. Sy het self die premies van die polis betaal en haar werkgever het geen rol in die versekering gespeel nie. In haar eis gegrond op verlies van verdienvermoë bevind die hof dat die voordele wat aan haar uitbetaal is, nie teen haar eis verreken moet word nie.¹⁵³

In die saak *Standard General Insurance v Dugmore*¹⁵⁴ was die vraag of die bedrag afkomstig uit 'n pensioenfonds wat 'n ongeskiktheidspensioen was,¹⁵⁵ van die bruto verlies wat die eiser gely het, afgetrek moet word. Die eiser het aangevoer dat die verweerder vir die bruto verlies aanspreeklik is, en dat die voordele uit die pensioenskema *res inter alios acta* is. Die hof *a quo* het bevind dat die pensioenbedrag wel van die bruto verlies afgetrek moet word aangesien die pensioenvoordele die direkte gevolg van die beseerde se diens is waartydens die beseerde beseer is. Op appél is beslis dat:¹⁵⁶

The object of awarding Aquilian damages is to place the plaintiff in the position in which he would have been had the delict not been committed, thereby redressing the diminution of his patrimony caused by the defendant's delict.

Dit is verder beslis dat:¹⁵⁷

¹⁵¹ *Du Toit v General Accident Insurance* 1988 3 SA 75 D.

¹⁵² 1994 3 SA 68 T.

¹⁵³ Visser 1996: 179.

¹⁵⁴ 1997 1 SA 33 A .

¹⁵⁵ Sien ook Visser 1997: 715.

¹⁵⁶ *Standard General Insurance v Dugmore* 1997 1 SA 33 A: 41. Sien ook: *Dippenaar v Shield Insurance* 1979 2 SA 904 A

¹⁵⁷ *Standard General Insurance v Dugmore* 1997 1 SA 33 A: 41.

In calculating the patrimonial position in which the plaintiff would have been had the delict not been committed, and comparing it with his present position, one has to take into account not only the detrimental sequelae of the delict, but also the advantageous consequences thereof: after all, one needs to compare the total patrimonial position of the plaintiff at present (i.e. post facto) with the corresponding position ante delicto.

Die hof het voorts beslis dat hierdie reël nie in elke eis sal geld nie aangesien dit onbillik sal werk indien byvoorbeeld voordele wat uit ‘n menslikheidsoogpunt ontvang is, van ‘n eis teen die verweerder afgetrek moet word.¹⁵⁸

In die geval waar die voordele “a solatium, gratuitous payment, benevolence or insurance payment” verteenwoordig, is dit *res inter alios acta*.¹⁵⁹ Op die betrokke getuienis het die hof beslis dat die betrokke voordele ‘n ongeskiktheidspensioen was wat duidelik as vergoeding vir verlies van verdienste of verdienvermoë bedoel was, met die gevolg dat dat die pensioenbedrag wel van die totale verliesbedrag afgetrek moet word.¹⁶⁰

Die bedrag vergoeding wat ‘n beseerde van die Vergoedingskommissaris ontvang het, is nie *res inter alios acta* nie, dus moet dit van die uiteindelijke bedrag betaalbaar deur die delikspleger afgetrek word.¹⁶¹

In die saak van *Sasol Synthetic Fuels v Lambert*¹⁶² het die hof beslis dat:

For all of these reasons I consider that the question of law should be answered in favour of the appellants - compensation paid under s 36, even if it be in the form of a pension, must be deducted from any award of common-law damages made in

¹⁵⁸ *Standard General Insurance v Dugmore* 1997 1 SA 33 A: 43.

¹⁵⁹ *Standard General Insurance v Dugmore* 1997 1 SA 33 A: 43C. Sien ook *Zysset v Santam* 1996 1 SA 273C.

¹⁶⁰ *Standard General Insurance v Dugmore* 1997 1 SA 33 A. Sien ook Claasen en Oelofse 1979: 588.

¹⁶¹ *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en -siektes* 130/1993: art 36; Neethling ea 2006: 222; *Ngcobo v Santam Insurance* 1994 2 SA 478 T, *Zysset v Santam* 1996 1 SA 273 K; *Sasol Synthetic Fuels v Lambert* 2002 2 SA 21 HHA; *Maphiri v Road Accident Fund* 2002 6 SA 383 W.

¹⁶² 2002 2 SA 21 HHA: 31.

favour of the plaintiffs.

Dit blyk gevolglik dat alle betalings, uitgesonderd donasies, wat vanweë 'n beroepsbesering of –siekte ontvang word, van die totale skade aftrekbaar is.

9.3 ENGELAND

Rogers¹⁶³ leer dat die Engelse deliktereg drie aanspreeklikheidsvorme ken, naamlik:

1. Aanspreeklikheid as regsgevolg van 'n persoon se handeling, of versuim waar 'n persoon 'n regsplig het om te handel. Middellike aanspreeklikheid kan 'n persoon aanspreeklik stel vanweë 'n spesiale verwantskap met 'n deliktspleger, byvoorbeeld 'n verhouding van werkgewer en werknemer.
2. Aanspreeklikheid gebaseer op skuld, te wete opset of nalatigheid, sowel as skuldlose aanspreeklikheid, dus gevalle waar skuld nie 'n vereiste is nie.
3. Gevalle waar die bewys van gelede skade nie vereis word nie, alhoewel in die meerderheid tipes onregmatige daad bewys van skade wat nie te verwyderd van die gevolg van die verweerder se handeling is nie, gelewer moet word.

Stanton¹⁶⁴ groepeer onregmatige daad as volg:

1. 'n Onregmatige daad waar opset bewys moet word.
2. 'n Onregmatige daad waar nalatigheid bewys moet word.

¹⁶³ 2002: 47.

¹⁶⁴ 1994: 23.

3. 'n Onregmatige daad waar opset of nalatigheid nie bewys hoef te word nie, dus 'n skuldlose aanspreeklikheid.
4. 'n Onregmatige daad gebaseer op 'n statutêre verpligting.

Nalatigheid het twee betekenisse, eerstens as 'n geestesingesteldheid wat 'n element vir deliktuele aanspreeklikheid is, en tweedens as 'n selfstandige onregmatige daad.¹⁶⁵

Daarbenewens bestaan daar spesifieke onregmatige dade.¹⁶⁶ Die nalatige veroorsaking van beserings aan 'n ander, ressorteer onder die onregmatige daad van nalatigheid.¹⁶⁷ Benewens liggaamlike beserings, word eise gebaseer op senuskok algemeen erken.¹⁶⁸

Ten einde in 'n nalatighedsaksie (die selfstandige onregmatige daad) te slaag, moet bewys word dat:¹⁶⁹

1. Die verweerder is aan 'n regsplig ("a duty to take care") onderhewig.
2. Die regsplig is aan die eiser verskuldig, wat nie nagekom is nie.
3. Die nie-nakoming van die regsplig is die oorsaak van die eiser se skade.

Dit is 'n vereiste by 'n ondersoek by al drie laasgenoemde vereistes dat die verlies redelikerwys voorsienbaar moes wees.¹⁷⁰

¹⁶⁵ Stanton 1994: 23, 26; Rogers 2002: 78.

¹⁶⁶ Stanton 1994: 23, 26; Rogers 2002: 78.

¹⁶⁷ Stanton 1994: 189.

¹⁶⁸ Stanton 1994: 203-204; Markesinis en Deakin 1994: 69.

¹⁶⁹ Stanton 1994: 27; Markesinis en Deakin 1994: 65.

¹⁷⁰ Stanton 1994: 27; Markesinis en Deakin 1994: 70.

Slegs waar daar 'n regsplig bestaan, kan deliktuele aanspreeklikheid bevind word.¹⁷¹ Stanton¹⁷² gebruik die voorbeelde van 'n motorbestuurder, chirurg en advokaat. Die eersgenoemde twee is onderhewig aan 'n regsplig teenoor onderskeidelik ander padgebruikers rakende die bestuur van voertuie en pasiënte rakende mediese operasies, en kan gevolglik deliktueel aanspreeklik gehou word in die geval van verbreking van 'n regsplig.¹⁷³ In die saak van *Rondel v Worsley*¹⁷⁴ is bevind dat 'n advokaat geen regsplig teenoor die kliënt het met betrekking tot werk wat in die hof gedoen is nie, met die gevolg dat 'n advokaat immuun teen deliktuele aanspreeklikheid is, ongeag die graad van sy nalatigheid en ongeag hoeveel skade sy nalatigheid veroorsaak het.

Bydraende nalatigheid, toestemming, geldige regverdiging, noodsaak en onwettigheid word as algemene verwere erken.¹⁷⁵ Bydraende nalatigheid is 'n gedeeltelike verweer, terwyl die ander genoemde verwere volkome verwere is.¹⁷⁶

'n Eiser wat die gedeeltelike oorsaak is vir sy skade gely vanweë 'n ander persoon se onregmatige daad, kan bydraend nalatig bevind word, en kan die eisbedrag ingevolge die *Law Reform (Contributory Negligence) Act* van 1945 verminder word.¹⁷⁷ Artikel 1(1) van gemelde Wet¹⁷⁸ bepaal dat:

Where any person suffers damage as the result partly of his own fault and partly of the fault of any other person or persons, a claim in respect of that damage shall not be defeated by reason of the fault of the person suffering the damage, but the damages recoverable in respect thereof shall be reduced to such an extent

¹⁷¹ Stanton 1994: 27; Markesinis en Deakin 1994: 68.

¹⁷² 1994: 27, 189-190.

¹⁷³ Stanton 1994: 27-28.

¹⁷⁴ 1969 1 AC 191, soos aangehaal in Stanton 1994: 28.

¹⁷⁵ Stanton 1994: 102; Markesinis en Deakin 1994: 640.

¹⁷⁶ Stanton 1994: 102; Markesinis en Deakin 1994: 640.

¹⁷⁷ Stanton 1994: 102; Markesinis en Deakin 1994: 640.

¹⁷⁸ *Law Reform (Contributory Negligence) Act*, 1945

as the court thinks just and equitable having regard to the claimant's share in the responsibility for the damage.

Die verweer van bydraende nalatigheid vereis dat die verweerder wat dit opwerp, moet bewys dat die eiser versuim het om met redelike sorg na sy eie veiligheid om te sien.¹⁷⁹ In die saak van *Froom v Butcher*¹⁸⁰ is die eiser weens die versuim om 'n motor se veiligheidsgordel te gebruik bydraend nalatig bevind ten opsigte van veroorsaking van die skade. Die hof het bevind dat:¹⁸¹

The accident is caused by the bad driving. The damage is caused in part by the bad driving of the defendant, and in part by the failure of the plaintiff to wear a seat belt. If the plaintiff was to blame in not wearing a seat belt, the damage is in part the result of his own fault.

Die saak van *Barcock v Brighton Corporation*¹⁸² het gehandel met 'n elektrisiën wat aan diens beseer is. Die hof het beslis dat die werkgewer 'n regsplig het om veilige werkstoestande daar te stel, en dat die werkgewer versuim het om sy regsplig na te kom. Ten opsigte van bydraende nalatigheid deur die werknemer, het die hof beslis dat:¹⁸³

In view of these circumstances, the question is: Was the workman guilty of contributory negligence because he did not break away from that system and devise some other system for himself? I find myself incapable of so holding. As a matter of justice and common sense, trying to put myself in his position, I can only think that I should not have considered myself wanting in reasonable care if I accepted to a certain extent such risk as there seemed to be in doing the work in the way in which I had always seen it done. I do not think that that is contributory negligence which would debar him of his remedy or make him fractionally responsible for it under the Law Reform (Contributory Negligence) Act, 1945. That he did not use another device, eg, rubber gloves, is not pleaded as an act of contributory negligence. That he did not use a covered copper bar instead of an uncovered one is certainly an act of contributory negligence, but, in my view it was never brought to his notice that such a covered or insulated bar was available.

¹⁷⁹ Stanton 1994: 103; Markesinis en Deakin 1994: 643.

¹⁸⁰ 1976 QB 286, soos aangehaal in Stanton 1994: 103 en Markesinis en Deakin 1994: 644.

¹⁸¹ *Froom v Butcher* 1976 QB 286: 292, soos aangehaal in Markesinis en Deakin 1994: 644.

¹⁸² 1949 1 KB 339 KB, 1949 1 All ER 251.

¹⁸³ *Barcock v Brighton Corporation* 1949 1 KB 339 KB, 1949 1 All ER 251: 255H.

In die saak van *Harris v Bright's Asphalt Contractors Ltd; Allard & Saunders Ltd (Third Parties)*¹⁸⁴ het die hof ten opsigte van bydraende nalatigheid beslis dat:¹⁸⁵

Of course, I appreciate that it might be said that, as I have found against the defendants on negligence and breach of duty, I ought to accept and apply the same standards to the plaintiff in considering whether he was also guilty of negligence. I do not think that a Court ought to be too astute to find a workman guilty of negligence, either as the sole or contributory cause of the accident, when he does not demur to a risk which the employer has imposed upon him, ex hypothesi, by a breach of common-law duty or a breach of statutory duty.

Die verweer van toestemming (tot benadeling) word in twee groepe verdeel, te wete uitdruklike toestemming om 'n risiko te neem, en toestemming vanaf gedrag afgelei.¹⁸⁶ Afgeleide toestemming (*volenti non fit iniuria*) se elemente is:¹⁸⁷

1. Kennis van die risiko.
2. Toestemming tot die risiko. In die saak van *Smith v Baker & Sons*¹⁸⁸ wat met 'n eis gebaseer op 'n beroepsbesering gehandel het, is bevind dat toestemming tot 'n risiko van besering nie afgelei kan word slegs uit die voortsetting van werk deur die eiser wat bewus van die gevaarlike werksituasie was nie. Dit moet ook bewys word dat die toestemming vrywillig gegee is.
3. Volkome keusevryheid. Hierdie element veroorsaak dat die verweer van toestemming effektief van beroepsbeserings verwyder is, gebaseer op die beginsel dat aangesien die werkgewer se opdragte gehoorsaam moet word ten einde 'n ekonomiese bestaan vir die

¹⁸⁴ 1953 1 QB 617 QB.

¹⁸⁵ *Harris v Bright's Asphalt Contractors Ltd; Allard & Saunders Ltd (Third Parties)* 1953 1 QB 617 QB: 629.

¹⁸⁶ Stanton 1994: 109; Markesinis en Deakin 1994: 657.

¹⁸⁷ Stanton 1994: 109-112.

¹⁸⁸ 1891 AC 325, soos aangehaal in Stanton 1994: 110.

werknemer te verseker, enige uitvoering van werksopdragte nie vanweë 'n volkome keusevryheid geskied nie.

4. 'n Berekening van die risiko.

Indien 'n persoon wat deur 'n onregmatige daad benadeel is, vergoeding vanaf 'n ander persoon benewens die delikspleger ontvang, geld die beginsel dat 'n slagoffer nie meer as sy werklike skade vergoed mag word nie, en kan sekere tipes vergoeding van die uiteindelijke bedrag betaalbaar deur die delikspleger afgetrek word.¹⁸⁹ Sekere tipes vergoeding word ingevolge wetgewing afgetrek, en ander tipes deur ontwikkeling in die regspraak.¹⁹⁰ 'n Voorbeeld van sodanige wetgewing is die *Social Security Act*,¹⁹¹ wat oor die vergoeding vir werknemers wat beroepsbeserings opgedoen het, handel.¹⁹² Vergoeding wat ingevolge die gemelde Wet deur die Department of Social Security aan 'n beseerde werknemer betaal is, en 2500 Britse pond oorskry, moet deur die delikspleger aan die Department of Social Security terugbetaal word.¹⁹³ Voorbeelde vanuit die regspraak van vergoeding wat nie van die uiteindelijke bedrag betaalbaar deur die delikspleger afgetrek word nie, is die opbrengs van versekeringspolisse, skenkings en betalings vanaf die werkgewer se voorsorgfonds.¹⁹⁴ Die metode en toets wat deur die houe gebruik word ten einde te bepaal of vergoeding afgetrek moet word, blyk uit die volgende sinsnede:¹⁹⁵

... recently courts have openly acknowledged the degree of discretion vested in them by adopting the approach that such issues should be decided according to the criteria of 'justice, reasonableness and policy'.

¹⁸⁹ Stanton 1994: 270.

¹⁹⁰ Stanton 1994: 270.

¹⁹¹ *Social Security Act* 24/1989.

¹⁹² Stanton 1994: 273.

¹⁹³ *Social Security Act* 24/1989: art 22; Stanton 1994: 273.

¹⁹⁴ Stanton 1994: 271-273.

¹⁹⁵ Stanton 1994: 271.

9.4 KANADA

Gemenebeslende soos Kanada, Australië en Nieu-Zeeland se deliktereg vertoon grootliks 'n ooreenstemming met die deliktereg van Engeland.¹⁹⁶ Gevolglik word by die bespreking van aspekte van die deliktereg van Engeland volstaan.

9.5 VERENIGDE STATE VAN AMERIKA

Die Verenigde State van Amerika se deliktereg vertoon grootliks 'n ooreenstemming met die deliktereg van Engeland.¹⁹⁷ Algemene verwere is bydraende nalatigheid, laaste geleentheid om 'n ongeval te vermy, vergelykende nalatigheid en aanvaarding van risiko.¹⁹⁸ Gevolglik word by die bespreking van aspekte van die deliktereg van Engeland volstaan.

9.6 SAMEVATTING

Die Suid-Afrikaanse deliktereg vertoon groot ooreenkomste met die deliktereg van Engeland, Kanada en die Verenigde State van Amerika, alhoewel elke jurisdiksie sy eie besondere aspekte het.

¹⁹⁶ Fleming 1987: 1-14.

¹⁹⁷ Prosser 1971: 1-27.

¹⁹⁸ Prosser 1971: 416.

HOOFSTUK 10

SIVIELREGTELIKE MIDDELLIKE AANSPREEKLIKHEID VAN DIE WERKGEWER EN DIE VERBOD OP 'N DELIKTUELE EIS TEEN DIE WERKGEWER

10.1	Inleiding	425
10.2	Aard en grondslag van skuldlose aanspreeklikheid	426
10.3	Aard en grondslag van middellike aanspreeklikheid	428
10.4	Sivielregtelike middellike aanspreeklikheid van die werkgewer	431
10.5	Verbod op 'n deliktuele eis deur die benadeelde werknemer teen die werkgewer	435
10.5.1	Suid-Afrika	435
10.5.2	Engeland: <i>Social Security Act</i> 50 van 1986	461
10.5.3	Ontario, Kanada: <i>Workers' Compensation Act</i> , 1983	462
10.5.4	Verenigde State van Amerika	466
10.6	Samevatting	468

10.1 INLEIDING

Die algemene regsposisie wanneer 'n persoon vanweë die opset of nalatigheid van 'n ander beseer word, is dat 'n deliktuele eis teen sodanige delikspleger ingestel kan word.¹ Indien die onregmatige daad in die delikspleger se diensbestek plaasgevind het, is die werkgewer van die delikspleger op grond van die beginsel van middellike aanspreeklikheid teenoor die benadeelde aanspreeklik.² Maar wanneer daardie benadeelde 'n werknemer is wat aan diens beseer is, hetsy die ongeval deur 'n mede-werknemer of die werkgewer veroorsaak is, mag die benadeelde nie 'n deliktuele eis teen die werkgewer instel nie. Hierdie verbod is in die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes*³ vervat.

Soos later sal blyk, is daar al op etlike regsargumente gesteun om wel 'n eis teen die werkgewer in te stel en dit te regverdig.⁴ Dit word aan die hand gedoen dat daar weinig of geen behoefte by die werkerskorps sal wees om die werkgewer deliktueel aan te spreek indien vergoeding tydig en paslik deur die Vergoedingsfonds geskied nie. Die belang van hierdie onderwerp word onderstreep deurdat dit al in die Grondwethof⁵ hanteer is, sowel as op departementele vlak,⁶ waar 'n komitee aanbeveel het dat alternatiewe remedies oorweeg moet word ten einde te verseker dat benadeeldes na behore vergoed word.

¹ Neethling ea 2006: 3.

² Neethling ea 2006: 359.

³ Wet 130/1993: art 35.

⁴ Sien die onderskeie argumente later.

⁵ *Jooste v Score Supermarket Trading (Minister of Labour intervening)* 1999 2 SA 1 CC. Die Grondwethof het bevind dat die verbod teen 'n eis deur die beseerde werknemer teen die werkgewer nie ongrondwetlik is nie. Sien die bespreking van die beslissing later.

⁶ Report by Committee of Inquiry into a Comprehensive System of Social Security for South Africa: Transforming the Present – Protecting the Future 2002.

Die *Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika*⁷ bepaal dat elke persoon die reg op maatskaplike sekuriteit het. Dit word aan die hand gedoen dat indien die beseerde werknemers nie tydig en paslike vergoeding ontvang nie, word hulle nie net van die grondwetlike reg op maatskaplike sekuriteit ontnem nie, maar ook van die grondwetlike reg op gelykheid,⁸ administratiewe geregtigheid⁹ en toegang tot die hof.¹⁰

In hierdie hoofstuk sal 'n ontleding van die verbod op 'n eis teen die werkgewer in die Suid-Afrikaanse wetgewing gedoen word, asook 'n uiteensetting van die regsposisie in Engeland, Ontario in Kanada en die Verenigde State van Amerika.

10.2 AARD EN GRONDSLAG VAN SKULDLOSE AANSPREEKLIKHEID

Die skuldteorie is die grondslag van deliktuele aanspreeklikheid.¹¹ Hiervolgens word aanvaar dat 'n dader wat op onregmatige wyse skade veroorsaak het, slegs deliktueel aanspreeklik kan wees as daar benewens die ander elemente van die onregmatige daad, skuld in die vorm van opset of nalatigheid teenwoordig is.¹² Vanweë die geweldige ontwikkeling van nywerhede en tegnologie met 'n gepaardgaande hoë risiko van benadeling vir die individu, is die aandag op die ongenoegsaamheid van die skuldteorie gevestig, en het 'n behoefte na groter

⁷ *Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika* 108/1996: art 27(1)(c).

⁸ Wet 108/1996: art 9.

⁹ Wet 108/1996: art 33.

¹⁰ Wet 108/1996: art 34.

¹¹ Van der Walt en Midgley 2005: 30-31; Neethling ea 2006: 349.

¹² Neethling ea 2006: 349.

beskerming vir die individu ontstaan.¹³ So het die beginsel van skuldlose aanspreeklikheid (ook genoem risiko-aanspreeklikheid) in die regsteorie,¹⁴ regspraak¹⁵ en wetgewing¹⁶ ontwikkel.

Barlow¹⁷ meen dat die wetgewer moet oorweeg om die skuldbeginsel te beperk, sodat 'n persoon wat deur moderne tegnologie beseer is, 'n eis kan instel teen diegene wat 'n wins uit die betrokke onderneming maak. Hy ondersteun die belange- of profytteorie as regverdiging vir die beginsel van skuldlose aanspreeklikheid, en meld dat:¹⁸

... the question to be faced is not the fact that the risk theory is only recognised to a very limited extent, but rather that its increased application is a matter of concern. We must ask ourselves whether in fact, South African jurisprudence should not go further in the direction of the German idea of "Haftung ohne Schuld" (aanspreeklikheid sonder skuld). The last twenty or thirty years has seen a great increase in the risks of life which have accompanied the wide use of the forces of nature, by man. The motorcar, railways, aeroplanes, mining and other activities have greatly increased the risk of living today, and probably this risk will increase in the future. The question which the legislators of South Africa will have to face, is whether the sovereignty of the schuldprinzip (skuldbeginsel) in South Africa should not be curtailed in the same way as it has been on the continent of Europe, whether in other words it is not better that a person injured through the use of one of these new instruments, to which an inherent power of causing harm is inexplicably attached, should have a right to claim damages against the person who profits from the use of the instrument. The principle that the loss lies where it falls is one which may be exceptionally hard and unfair where the plaintiff cannot prove personal fault on the part of the defendant.

¹³ Neethling ea 2006: 349.

¹⁴ Byvoorbeeld Barlow 1939: 6-8, 184-190; Van der Walt 1968: 49; Van der Walt 1974: 13-24; Scott 1983: 31-53; Van der Walt en Midgley 2005: 35-36; Calitz 2005: 215; Neethling ea 2006: 349.

¹⁵ Byvoorbeeld *Feldman v Mall* 1945 AD 733; *Minister of Police v Rabie* 1986 1 SA 117 A; *Minister of Law and Order v Ngobo* 1992 4 SA 822 A; *Masuku v Mdlalose* 1998 1 SA 1 A; *Ess Kay Electronics v First National Bank* 2001 1 SA 1215 HHA; *First National Bank v Rosenblum* 2001 4 SA 189 HHA.

¹⁶ Byvoorbeeld die Poswet 44/1958; Lugvaartwet 74/1962; Wet op die Nasionale Kernreguleerder 47/1999.

¹⁷ 1939: 187-188. Van der Walt 1974: 203 en Neethling ea 2006: 350 ondersteun nie hierdie teorie nie, en is hulle voorstanders van die risiko- of gevaarteorie.

¹⁸ Barlow 1939: 187-188.

Price¹⁹ sowel as Neethling en Potgieter²⁰ waarsku teen 'n onnadenkende inkorporasie van 'n algemene skuldlose aanspreeklikheid in die reg. Neethling en Potgieter²¹ meen dat gevalle van skuldlose aanspreeklikheid verkieslik deur wetgewing gereël moet word.

10.3 AARD EN GRONDSLAG VAN MIDDELLIKE AANSPREEKLIKHEID

Middellike aanspreeklikheid word deur 'n afwesigheid van die skuldvereiste gekenmerk.²² Middellike aanspreeklikheid is die skuldlose aanspreeklikheid van een persoon vir die onregmatige daad van 'n ander, op die basis dat die twee persone in 'n besondere verhouding teenoor mekaar staan.²³ Een van die relevante verhoudings is die werkgewer-werknemer verhouding.²⁴ Die beginsel van skuldlose aanspreeklikheid is die grondslag van middellike aanspreeklikheid en is dit direk aan die moderne nywerheid en tegniek gekoppel.²⁵

Die moderne siening is dat die belangeteorie²⁶ en die risikoteorie²⁷ die twee vernaamste teorieë is wat ter regverdiging vir die bestaan van middellike aanspreeklikheid aangebied word.²⁸ Die risikoteorie is die meer aanvaarbare teorie

¹⁹ 1953: 386.

²⁰ 1984b: 103.

²¹ 1984b: 103.

²² Olivier 1965: 56 ev; Van der Merwe en Olivier 1989: 489; Fouché (red.) 1998: 29; Neethling ea 2006: 359.

²³ Neethling ea 2006: 359.

²⁴ Scott 1983: 31-53, 199; Wicke 1997: 239; Neethling ea 2006: 359.

²⁵ Scott 1983: 235 ev, 244-246.

²⁶ Ook genoem die profytteorie.

²⁷ Ebersöhn en Jansen 2000: 166; Neethling ea 2006: 360. Ook genoem die gevaarteorie.

²⁸ Van der Walt 1976: 192 ev; Scott 1983: 30; Neethling ea 2006: 350, 360. Barlow 1939: 187-188 is 'n voorstander van die belange, terwyl Scott, Neethling en Van der Walt die risikoteorie ondersteun.

in die regspraak,²⁹ wat die beginsel omvat dat waar ‘n persoon se aktiwiteite ‘n aansienlike verhoging van die risiko of gevaar van benadeling meebring, daar genoegsame regverdiging bestaan om hom selfs in die afwesigheid van skuld vir skadeveroorsaking aanspreeklik te stel.³⁰ Wat presies vir “aansienlike verhoging van die risiko of gevaar van benadeling” sal kwalifiseer, is onduidelik,³¹ en sal aan die hand van die gemeenskapsopvatting by wyse van wetgewing of die regspraak bepaal word.³²

‘n Werkgewer skep ‘n risiko van benadeling vir andere deurdat ‘n werknemer nalatig of ondoeltreffend kan wees.³³ Aangesien die werkgewer daardie risiko skep om sy eie doel te bereik, is die werkgewer onder verpligting om toe te sien dat andere nie deur sy werknemer se gedrag benadeel word nie.³⁴ In die saak van *Feldman v Mall*³⁵ is beslis dat indien die delikspleger as werknemer versuim om werkgewersopdragte na te kom, of dit ignoreer, is die werkgewer middellik aanspreeklik vir die werknemer se onregmatige daad, gegrond op die verhoging in die risiko van benadeling.

In *Minister of Police v Rabie*³⁶ is beslis dat alhoewel die betrokke polisiebeampte in sy privaat hoedanigheid ‘n onregmatige daad begaan het, die werkgewer middellik aanspreeklik is, gegrond op die risiko wat die werkgewer geskep het deur die werknemer aan te stel.³⁷ Dieselfde toets is in *Hirsch Appliance Specialists v Shield*

²⁹ *Feldman v Mall* 1945 AD 733; *Minister of Law and Order v Ngobo* 1992 4 SA 822 A; *Macala v Maokeng Town Council* 1993 1 SA 434 A.

³⁰ *Feldman v Mall* 1945 AD 733; Scott 1983: 30; Neethling ea 2006: 360.

³¹ Van der Merwe en Olivier 1989: 564; Neethling ea 2006: 350.

³² Neethling ea 2006: 350.

³³ *Feldman v Mall* 1945 AD 733: 741.

³⁴ 1945 AD 733: 741.

³⁵ *Feldman v Mall* 1945 AD 733: 736.

³⁶ 1986 1 SA 117 A.

³⁷ Sien ook Martin 1989: 273; *Smit v Minister van Polisie* 1997 4 SA 893 T (Droster uit Suid-

*Security Natal*³⁸ toegepas, waar die feite was dat 'n kliënt van 'n sekuriteitsonderneming 'n eis teen die onderneming ingestel het op grond van diefstal deur 'n werknemer van die sekuriteitsonderneming ten opsigte van goedere wat hy moes bewaak het. Die hof het bevind dat aangesien die sekuriteitsonderneming kontraktueel onderneem het om die kliënt se eiendom te bewaak, en die bewakingsplig aan een van sy werknemers opgedra het, die sekuriteitsonderneming as werkgever middellik aanspreeklik teenoor die benadeelde is.

Die beslissing in *R J Johnson Crane Hire v Grotto Steel Construction*³⁹ het 'n verskuiwing in die risikoteorie meegebring. Die saak het gehandel oor 'n eis om skadevergoeding deur die eienaar van 'n hyskraan, nadat die hyskraan beskadig is toe dit in opdrag van 'n werknemer van die verweerder op 'n foutiewe wyse hanteer is. Die hof het beslis dat die toets van gevaar van benadeling na 'n toets van risiko van benadeling van andere, verskuif, en dit as volg beskryf:⁴⁰

The modern theory of vicarious liability rests on the notion that the employer who, by his profitable operations, creates a risk of harm to others, ought to be made to bear the consequences of any wrongful act by a servant. In the case of temporary employers it had been accepted that the criterion of control affords the best indication of where to place liability for such risk. The master who controls the manner in which the servant does his work is the one who can most effectively control the risk of harm. This is the basis of the conclusions in Mersey Docks and Harbour Board v Coggins & Griffiths (Liverpool) Ltd and McFarlane (supra). These dicta have never been dissented from, neither in English law nor in ours. What is important is the right or power to control the servant. The significance of actual control is only that the right or power to control the acts of the servant may be inferred from it. Power of control is, at any rate in the field of delict, the prime characteristic of the master and servant relationship.

Afrikaanse Polisiedienste ontvoer eiseres in haar motor terwyl hy steeds 'n lid van die polisiemag is); *Viljoen v Smith* 1997 1 SA 309 A (Eis nadat 'n werknemer op 'n buurplaas 'n veldbrand veroorsaak het).

³⁸ 1992 3 SA 643 D.

³⁹ 1992 3 SA 907 C.

⁴⁰ *R J Johnson Crane Hire v Grotto Steel Construction* 1992 3 SA 907 C: 908-909.

In die saak van *Minister of Law and Order v Ngobo*,⁴¹ wat handel oor 'n polisiebeampte wat van diens af 'n derde met sy dienspistool gedood het, is beslis dat die standaardtoets synde gevaar van benadeling meer aanvaarbaar teenoor die toets van risiko van benadeling van ander persone is.⁴² Die hof beslis verder dat die beslissing in *Minister of Police v Rabie*⁴³ verkeerd is waar dit die standaardtoets vir middellike aanspreeklikheid synde gevaar van benadeling met die risiko van benadeling-toets vervang.⁴⁴

In die saak *Ess Kay Electronics v First National Bank*,⁴⁵ wat oor bedrog gepleeg deur 'n werknemer handel, het die hof beslis dat die risikoteorie bloot 'n verklaring vir die beginsel van middellike aanspreeklikheid bied en nie 'n formulering van die beginsel self daarstel nie.⁴⁶

10.4 SIVIELREGTELIKE MIDDELLIKE AANSPREEKLIKHEID VAN DIE WERKGEWER

Daar bestaan drie algemene vereistes vir middellike aanspreeklikheid van 'n werkgewer vir die onregmatige daad van die werknemer:⁴⁷

- a) Tydens delikspleging moes 'n werknemer/werkgewer verhouding tussen die delikspleger en sy werkgewer bestaan het. Aanvanklik is die

⁴¹ 1992 4 SA 822 A.

⁴² Sien ook *Macala v Maokeng Town Council* 1993 1 SA 434 A, wat handel met 'n munisipale polisiebeampte wat van diens af 'n derde met sy dienspistool geskiet het.

⁴³ 1986 1 SA 117 A.

⁴⁴ Neethling ea 2006: 364-365.

⁴⁵ 2001 1 SA 1215 A.

⁴⁶ Neethling ea 2006: 365.

⁴⁷ Scott 1947: 239; Scott 1983: 159; Baxter 1984: 629; Otto 1986: 45; Van der Merwe en Olivier 1989: 512; Fouché (red.) 1998: 29; Neethling ea 2006: 360-365.

dominante indrukstoets gebruik,⁴⁸ maar is dit later met 'n meerkantige toets vervang waar alle relevante faktore en die omstandighede van die saak in ag geneem word.⁴⁹

- b) Die werknemer moes 'n onregmatige daad gepleeg het.
- c) Die werknemer moes tydens delikspleging binne die perke van sy diensbetrekking gehandel het.⁵⁰

In die saak van *Midway Two Engineering and Construction Services v Transnet*,⁵¹ wat oor die vraag na middellike aanspreeklikheid handel nadat 'n vragmotorbestuurder 'n staalstruktuur met die vragmotor van die werkgewer raakgery het terwyl hy tydelik in 'n ander instansie se diens was, is ten opsigte van die meerkantige toets beslis dat:

Al hoe meer word in die Engelse reg, wat in dié verband vir ons as model gedien het (vgl Feldman (Pty) Ltd v Mall 1945 AD 733 op 736), van 'n heterogene toets gebruik gemaak om te probeer bepaal of een persoon verantwoordelik gehou moet word vir die delik van 'n ander wat oënskyklik in sy diens is (vgl Atiyah op 48; Clerk & Lindsell On Torts (17 uitg) para 5.09). Aldus verklaar Dias & Markesinis op 384:

'What emerges from all this is that courts will take into account a variety of tests to determine the nature of the relationship between the tortfeasor and his employer. How much weight will attach to B each test depends on each case. If on balance the multiple factors point towards one type of relationship, then the courts will accept it even if the parties themselves have given a different label to their relationship.'

Dieselfde algemene benadering blyk ook by ons.

⁴⁸ *Smit v Workmen's Compensation Commissioner* 1979 1 SA 51 A (Bevind dat versekeringsagent nie 'n werknemer is nie).

⁴⁹ *Midway Two Engineering and Construction Services v Transnet* 1998 3 SA 17 HHA.

⁵⁰ *Minister of Police v Rabie* 1986 1 SA 117 A; *Absa Bank v Bond Equipment* 2001 1 SA 372 HHA (Diefstal deur werknemer); *Minister van Veiligheid en Sekuriteit v Phoebus Apollo Aviation* 2002 5 SA 475 HHA (Polisiebeamptes het geld gesteel wat in gewapende rooftog gesteel is en deur rowers Versteek is); *Minister van Veiligheid en Sekuriteit v Japmoco BK h/a Status Motors* 2002 5 SA 649 HHA (Polisiebeamptes verskaf vals klaringsertifikate vir gesteelde motors); *Bezuidenhout v Eskom* 2003 3 SA 83 HHA (Werknemer vervoer passasiers nie teenstaande verbod daarteen deur werkgewer); Fouché in Fouché (red.) 1998: 30-31.

Vanuit die regspraak het vier beginsels rakende middellike aanspreeklikheid ontwikkel:

1. Die eerste beginsel, vanuit die beslissing van *Richard Ellis South Africa v Miller*,⁵¹ wat handel oor ‘n eiendomsagent wat skade gely het as gevolg van die nalatigheid van sy onderhandelaar, is dat die werkgewer geregtig is om enige skade wat hy uit hoofde van sy middellike aanspreeklikheid moes vergoed, vanaf die delikspleger (sy werknemer) te verhaal, tensy dit uit die dienskontrak blyk dat sodanige verhaalsreg uitgesluit is. Die werknemer word nie van enige persoonlike aanspreeklikheid onthef bloot omdat sy werkgewer middellik aanspreeklik is nie.⁵² Middellike aanspreeklikheid van ‘n werkgewer vanweë ‘n onregmatige daad deur sy werknemer gepleeg in die uitvoering van die werknemer se diensbestek behels dus dat die werkgewer *in solidum* saam met sy werknemer aanspreeklik is om die benadeelde te vergoed.⁵³ Die werkgewer het egter ‘n verhaalsreg teen die delikspleger.⁵⁴ In die saak van *Ranbond Investments v FPS (Northern Region)*⁵⁵ beslis die hof dat:

In our law the master's liability is 'co-extensive and identical in every respect with the liability of the servant'. It is vicariously liable for the acts or omissions of its servant or agents acting within the scope of their authority or employment.

2. Die tweede beginsel is dat daar soms ‘n “hoër plig” op sekere werkgewers gelê word ten einde hul werknemers se handeling te

⁵¹ 1998 3 SA 17 HHA, 1998 ILJ 738: 740.

⁵² 1990 1 SA 453 T.

⁵³ *Appleton v Harnischfeger Corporation* 1995 2 SA 247 A (Skending van kopiereg).

⁵⁴ *Botes v Van Deventer* 1966 3 SA 182 A: 205H-206E; *Richard Ellis South Africa v Miller* 1990 1 SA 453 T; Van der Merwe ea 1989: 519; Wicke 2005: 76; Neethling ea 2006: 362.

⁵⁵ *Botes v Van Deventer* 1966 3 SA 182 A: 205H-206E; *Richard Ellis South Africa v Miller* 1990 1 SA 453 T; Van der Merwe en Olivier 1989: 519; Wicke 2005: 76; Neethling ea 2006: 362.

⁵⁶ 1992 2 SA 608 W: 621 (Skade vanweë fondse wat foutiewelik belê is). Sien ook: *Ensor NO v Syfret's Trust and Executor Co (Natal)* 1976 3 SA 762 D: 763; Boberg 1989: 332.

beheer, vanweë werknemers se beheer oor gevaarlike voorwerpe.⁵⁷ Die polisiebeampte-sake is 'n goeie voorbeeld hiervan.⁵⁸ Dit word aan die hand gedoen dat die mynbedryf en swaar nywerhede ook hieronder sal ressorteer.

3. Die derde beginsel is dat middellike aanspreeklikheid diep in die Suid-Afrikaanse reg ingewortel en 'n integrale deel van die regstelsel is, soos blyk uit 'n wye verskeidenheid beslissings wat met 'n volle spektrum van die handel en nywerheid handel,⁵⁹ ook rakende beroepsbeserings.
4. Die vierde beginsel is dat die ondersoek na die bestaan van 'n regsplig en verbreking daarvan die toets is wat toegepas moet word ten einde te bepaal of 'n werkgewer middellik aanspreeklik gehou kan word.⁶⁰ Die Hoogste Hof van Appél het in die saak van *Knop v Johannesburg City Council*⁶¹ beslis dat dit nie moontlik is om reëls neer te lê presies

⁵⁷ Neethling en Potgieter 1989: 263.

⁵⁸ *Minister van Polisie v Gamble* 1979 4 SA 759 A; *Minister van Polisie v Rabie* 1986 1 SA 117 A; *Minister of Law and Order v Ngoba* 1992 4 SA 822 A; *Macala v Maokeng Town Council* 1993 1 SA 434 A.

⁵⁹ *Becker v Kellerman* 1971 2 SA 172 T (Nalatigheid van verweerder se voertuigbestuurder tydens 'n motorbotsing); *Langley Fox Building Partnership v De Valence* 1991 1 SA 1 A (Nalatigheid van onafhanklike kontrakteur); *Tshabalala v Lekoa City Council* 1992 3 SA 21 A (Munisipale polisiebeampte wat van diens is en by 'n geveg tussen beide tree); *Oosthuizen v Homegas* 1992 3 SA 463 O (Werknemer wat gas op onwettige wyse hanteer); *De Jager v Taaf Hamman Holdings* 1993 1 SA 281 O (Kontrakteur aanspreeklik op grond van subkontrakteur se nalatigheid nadat eiseres gly en val op nat gom op vloer); *Romansrivier Kooperatief v Chemserve* 1993 2 SA 358 T (Opsigter parkeer vrugmotor, waarna botsing volg); *Squire v Sasol Mynbou* 1993 3 SA 298 T (Helper bestuur wisselkar, wat buite beheer raak en werknemer aan diens beseer); *Vigarito v Afrox* 1996 3 SA 450 W (Ontploffing by werksplek, waartydens werknemer sterf); *Johannesburg City Council v Television and Electrical Distributors* 1997 1 SA 157 A (Foutiewe installasie van stormwaterpype, waarna reënskade intree).

⁶⁰ *Lawrence v Kondotel Inns* 1989 1 SA 44 D (Gehuurde perd wat ruiters afgooi niesteenstaande werknemer van vakansie-oord se versekering dat dit 'n mak perd is); *Stadsraad Pretoria v Pretoria Pools* 1990 1 SA 1005 T (Ooreenkoms tussen grondeienaar en verweerder dat werknemer van verweerder vir grondeienaar 'n rioolsloot grawe, werknemer beskadig ondergrondse kables behorende aan eiser); *Oosthuizen v Homegas* 1992 3 SA 463 O; *Johannesburg City Council v Television and Electrical Distributors* 1997 1 SA 157 A; Neethling en Potgieter 1989: 263; Neethling 1997: 730.

⁶¹ 1995 2 SA 1 A.

wanneer 'n regsplig in die toets na nalatigheid ontstaan nie.⁶²

10.5 VERBOD OP 'N DELIKTUELE EIS DEUR DIE BENADEELDE WERKNEMER TEEN DIE WERKGEWER

10.5.1 SUID-AFRIKA

Alhoewel 'n werkgewer *in solidum* met sy werknemer wat die deliktspleger is, teenoor 'n beseerde derde persoon aanspreeklik is, word daardie aanspreeklikheid gekwalifiseer, met die gevolg dat indien die derde persoon 'n werknemer is wat 'n beroepsbesering of -siekte opgedoen het, is die derde persoon (die beseerde werknemer) of sy afhanklikes nie by magte om 'n aksie teen sy werkgewer in te stel indien die besering of siekte arbeidsongeskiktheid of die dood tot gevolg het nie.⁶³ Die nou herroepe *Ongevallewet*⁶⁴ het in artikel 7 soos volg bepaal:

Vervanging van ander regsmiddels deur skadeloosstelling:

Vanaf die vasgestelde datum -

- a) *kan geen regsgeding volgens wet deur 'n werksman of 'n nabestaande van 'n werksman teen die werkgewer van bedoelde werksman ingestel word nie tot verhaal van enige skadevergoeding ten opsigte van 'n besering veroorsaak deur 'n ongeval wat arbeidsongeskiktheid of die dood van daardie werksman tot gevolg het; en*
- b) *kan geen aanspreeklikheid vir skadeloosstelling aan die kant van sodanige werkgewer ontstaan nie behalwe ingevolge die bepalinge van hierdie wet ten opsigte van sodanige arbeidsongeskiktheid of dood.*

In die volgende gevalle was gemelde artikel 7 van die *Ongevallewet*⁶⁵ nie van

⁶² Sien ook Dendy 1988: 395.

⁶³ *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en -siektes* 130/1993: art 35(1). Dieselfde posisie het gegeld in sy voorganger artikel 7 van die *Ongevallewet* 30/1941 en in artikel 4 van die *Ongevallewet* 59/1934. Vir 'n bespreking van laasgenoemde Wet sien Frank 1940: 34.

⁶⁴ Wet 30/1941.

⁶⁵ Wet 30/1941.

toepassing nie, en het dit die benadeelde werknemer vrygestaan om ‘n aksie om skadevergoeding teen die werkgever in te stel:

1. Sekere werknemers was by die omskrywing van “werksman” uitgesluit,⁶⁶ onder andere werknemers bokant ‘n sekere inkomstegroep, soos die geval was in die sake van *Looyen v Simmer & Jack Mines*⁶⁷ en *Squire v Sasol Mynbou*⁶⁸ waar in beide sake die benadeelde werknemer ‘n aksie om skadevergoeding vanweë ‘n beroepsbesering teen sy werkgever gegrond op middellike aanspreeklikheid ingestel het, voortspruitend uit ‘n onregmatige daad deur ‘n mede-werknemer.
2. In die geval van ‘n onregmatige daad waar opset teenwoordig is, byvoorbeeld aanranding deur die werkgever op ‘n werknemer, soos die geval was in die saak van *Kau v Fourie*,⁶⁹ waar die werkgever die werknemer aangerand het nadat die werknemer met ‘n firmavoertuig in ‘n motorbotsing betrokke was.⁷⁰
3. Indien daar nie ‘n kousale verband tussen die verrigting van werk/diens en die ongeval was nie, soos ter sprake was in die saak van *Minister of Justice v Khoza*,⁷¹ waar een polisiebeampte in ‘n vertoon van bravade met ‘n vuurwapen op ‘n ander polisiebeampte gevuur het.

Die *Ongevallewet* se opvolger, die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en – siektes*⁷² bepaal in artikel 35(1) dat:

⁶⁶ Wet 30/1941: art 3.

⁶⁷ 1952 4 SA 547 A.

⁶⁸ 1993 3 SA 298 T.

⁶⁹ 1971 3 SA 623 T. Sien die bespreking van die saak hieronder. Sien ook Olivier en Smit in Joubert (red.) 2002: 256.

⁷⁰ Mureinik 1980b: 41 is egter van mening dat die beslissing foutief is. Sien die bespreking hieronder.

⁷¹ 1966 1 SA 410 A: 417.

⁷² Wet 130/1993. Ingevolge artikel 1 van die Wet is weermaglede, polisiemaglede in aktiewe diens ter

Vergoeding vervang ander regsmiddels:-

Geen aksie deur 'n werknemer of 'n afhanklike van 'n werknemer is ontvanklik nie vir die verhaal op daardie werknemer se werkgever van skadevergoeding ten opsigte van enige beroepsbesering of -siekte wat arbeidsongeskiktheid of die dood van daardie werknemer tot gevolg het, en geen aanspreeklikheid vir vergoeding ten opsigte van sodanige arbeidsongeskiktheid of dood ontstaan aan die kant van daardie werkgever nie behalwe kragtens die bepalings van hierdie Wet.

Die verbod op 'n eis teen die werkgever in die destydse *Ongevallewet*⁷³ en die huidige *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en -siektes*⁷⁴ is op grond van die volgende argumente dusver in die Suid-Afrikaanse howe betwis:

ARGUMENT 1:

DAT DIE VERBOD SLEGS OP DIE NALATIGE VEROORSAKING VAN BESERINGS VAN TOEPASSING IS

In die saak van *Kau v Fourie*⁷⁵ het die eiser (werknemer van die verweerder) 'n gemeenregtelike eis teen die verweerder ingestel gegrond op beserings vanweë 'n aanranding deur die werkgever nadat die eiser tydens sy diens die werkgever se voertuig in 'n motorongeluk beskadig het. Die verweerder het die verbod in artikel 7(a) van die nou herroepe *Ongevallewet*⁷⁶ as verweer geopper, tot die effek dat die eiser deur gemelde Wet verbied word om 'n eis om skadevergoeding voortvloeiend uit 'n ongeval teen die werkgever in te stel. Die eiser het gerepliseer dat die verbod nie van toepassing is nie, aangesien die aanranding 'n opsetlike en wederregtelike daad was.

verdediging van die land, huiswerkers en kontrakteurs van die werking van die Wet uitgesluit. Sien ook Fouché (red.) 1998: 90-91; Van Eck in Van Jaarsveld en Van Eck 2006: 400-401.

⁷³ Wet 30/1941: art 7.

⁷⁴ Wet 130/1993: art 35.

⁷⁵ 1971 3 SA 623 T.

⁷⁶ Wet 30/1941.

Uit die getuienis het dit geblyk dat die eiser op grond van 'n ander weergawe, wat vals was, naamlik dat 'n koevoet hom beseer het terwyl hy besig was om 'n wiel om te ruil, vergoeding vanaf die kommissaris ontvang het.⁷⁷ Die hof het daaroor beslis dat:⁷⁸

Vir doeleindes van hierdie uitspraak sal ek aanvaar dat wat ookal deur die eiser en die verweerder aan die Ongevallekommissaris gerapporteer is, dit 'n ongeval was ingevolge die Ongevallewet, 30 van 1941, ... Indien dit so 'n ongeval was is die verweerder as werkgewer nie aanspreeklik kragtens art. 7(a) nie, wat bepaal dat geen regsgeding deur 'n werksman teen sy werkgewer ingestel kan word ...

Op hierdie punt soos aangehaal, word dit aan die hand gedoen dat die hof 'n opsetlike besering (die aanranding) sowel as 'n nalatige handeling (besering met 'n koevoet) as 'n ongeval beskou het, gevolglik dat die verbod teen 'n gemeenregtelike eis teen die werkgewer op beide opset en nalatigheid van toepassing was.

Die hof het egter tot die teendeel verder gegaan en die feite van die saak vergelyk met dié van die saak van *Minister of Justice v Khoza*,⁷⁹ waarin 'n polisiebeampte in 'n vertoning van bravade 'n skoot op sy kollega afgevuur het, en waarin beslis is dat selfs as die polisiebeampte, soos appélregter Williamson dit gestel het, grof nalatig was, die skietvoorval steeds 'n ongeval is en onderhewig is aan die verbod in die Wet, aangesien daar 'n kousale verband tussen die voorval en die diensbestek is. In die saak van *Kau v Fourie*⁸⁰ het die hof beslis dat die feite nie ressorteer onder omstandighede soos behoef in die *Khoza*-beslissing nie, aangesien:⁸¹

... dit is nie weens sy diensverhouding dat die eiser die aanranding op die lyf geloop het nie, maar weens die ongeoorloofde, opsetlike en wederregtelike optrede van die werkgewer. Die werkgewer het hom aangerand omdat hy ontevrede was oor die skade

⁷⁷ *Kau v Fourie* 1971 3 SA 623 T: 626.

⁷⁸ *Kau v Fourie* 1971 3 SA 623 T: 626D-E.

⁷⁹ 1966 1 SA 410 A.

⁸⁰ 1971 3 SA 623 T.

⁸¹ *Kau v Fourie* 1971 3 SA 623 T: 628G-H.

aan die vragmotor, ...weens 'n motief om hom te straf vir die beskadiging aan sy voertuig.

Die hof het gevolglik beslis dat die voorval nie 'n ongeval is nie, en dat die verbod in artikel 7(a) van die *Ongevallewet*⁸² nie op die voorval van toepassing is nie.⁸³

Dit word respekvol aan die hand gedoen dat die betrokke saak verwarring veroorsaak het, deur eers te beslis dat beide opset en nalatigheid deur die verbod getref word,⁸⁴ daarna dit te onderskei van die geval van die saak van *Minister of Justice v Khoza*,⁸⁵ ten einde te beslis dat waar daar 'n motief was om te straf, die opsetlike optrede nie 'n voorval is wat deur die verbod getref word nie, klaarblyklik omdat daar volgens die hof nie 'n kousale verband bestaan tussen die voorval en die diensbestek nie.⁸⁶

In die saak van *Mphosi v Central Board for Co-Operative Insurance*,⁸⁷ wat met 'n motorongeluk handel het waar die nalatigheid van 'n werkgewer ter sake was, is die sake van *Kau v Fourie*⁸⁸ en *Minister of Justice v Khoza*⁸⁹ bespreek. Die hof het beslis dat:⁹⁰

It may be that the employer is not protected in a case of intentional wrong-doing (see Kau v Fourie 1971 3 SA 623 T at 629), (my beklemtoning) but there is nothing in the section to support the suggestion that he is not protected where an accident is caused by his own negligence.

Gegrand op hierdie aanhaling word dit aan die hand gedoen dat, met verwysing na

⁸² Wet 30/1941.

⁸³ *Kau v Fourie* 1971 3 SA 623 T: 629A-B; Olivier en Smit in Joubert (red.) 2002: 256.

⁸⁴ *Kau v Fourie* 1971 3 SA 623 T: 626D-E.

⁸⁵ 1966 1 SA 410 A.

⁸⁶ *Kau v Fourie* 1971 3 SA 623 T: 628H-629B.

⁸⁷ 1974 2 SA 19 W.

⁸⁸ 1971 3 SA 623 T.

⁸⁹ 1966 1 SA 410 A.

⁹⁰ *Mphosi v Central Board for Co-Operative Insurance* 1974 2 SA 19 W: 21H-22A.; Olivier en Smit in Joubert (red.) 2002: 256.

die saak van *Kau v Fourie*,⁹¹ deur die gebruik van die sinsnede “It may be that the employer is not protected in a case of intentional wrong-doing”, wat duidelik ‘n *obiter dictum* is, dit moontlik in die toekoms uitgelê sal word dat in die geval van die opsetlike besering van ‘n werknemer deur ‘n werkgewer, die werkgewer gemeenregtelik aanspreeklik is.⁹²

Daarna het die saak van *Ex parte Workmen’s Compensation Commissioner: In re Manthe*⁹³ gevolg. Die eiser is deur sy werkgewer gestuur om salariskaarte te gaan haal, en op die pad is hy deur buitestaanders aangeval en beseer. Hy het ‘n eis teen die kommissaris ingestel, en was daar ‘n geskil of die voorval ‘n ongeval vir doeleindes van die Wet was. Die hof het beslis, met verwysing na die saak van *Minister of Justice v Khoza*,⁹⁴ dat daar ‘n kousale verband tussen die voorval en die diensbestek bestaan.

Mureinik⁹⁵ is van mening dat die saak van *Kau v Fourie*⁹⁶ verkeerd beslis is, en die beslissing in die saak van *Ex parte Workmen’s Compensation Commissioner: In re Manthe*⁹⁷ korrek is. Hy meen tereg dat die toets wat neergelê is in die saak van *Minister of Justice v Khoza*,⁹⁸ toepassing vind in beide gemelde beslissings,⁹⁹ tot die effek dat indien daar ‘n kousale verband tussen die voorval en die diensbestek

⁹¹ 1971 3 SA 623 T.

⁹² Sien Olivier en Smit in Joubert (red.) 2002: 256, waarin dié siening gevolg word.

⁹³ 1979 4 SA 812 E.

⁹⁴ 1966 1 SA 410 A.

⁹⁵ 1980b: 41.

⁹⁶ 1971 3 SA 623 T.

⁹⁷ 1979 4 SA 812 E.

⁹⁸ 1966 1 SA 410 A.

⁹⁹ *Kau v Fourie* 1971 3 SA 623 T; *Ex parte Workmen’s Compensation Commissioner: In re Manthe* 1979 4 SA 812 E.

bestaan, die voorval ‘n ongeval vir doeleindes van die Wet is.¹⁰⁰

Dit word aan die hand gedoen dat, onafhanklik of ‘n voorval wat gelei het tot persoonlike beserings veroorsaak is deur die opset of nalatigheid van die werkgewer, sodanige voorval steeds onder die huidige *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes*¹⁰¹ as ongeval beskou kan word,¹⁰² vandaar die submissie dat die verbodsbepaling teen ‘n gemeenregtelike eis in artikel 35(1) van die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes*¹⁰³ teen beide opsetlike en nalatige handeling van toepassing is.¹⁰⁴

ARGUMENT 2:

DAT DIE VERBOD SLEGS OP ‘N EIS VIR SKADEVERGOEDING BETREKKING HET, EN NIE OP ‘N EIS VIR GENOEGDOENING NIE

Wanneer ‘n gemeenregtelike eis vir genoegdoening teen die werkgewer ingestel is, is die argument ter regverdiging daarvan gebruik dat daar ‘n verskil tussen skadevergoeding en genoegdoening bestaan, en aangesien die Wetgewer slegs ‘n eis van skadevergoeding teen die werkgewer verbied, mag ‘n benadeelde werknemer steeds ‘n eis om genoegdoening teen die werkgewer instel.¹⁰⁵

¹⁰⁰ 1980b: 41.

¹⁰¹ Wet 130/1993.

¹⁰² Sien die bespreking van “Ongeval” in Hoofstuk 8 hierbo.

¹⁰³ Wet 130/1993.

¹⁰⁴ Sien Aanbeveling 12 in Hoofstuk 11 hieronder.

¹⁰⁵ *Bhoer v Union Government* 1956 3 SA 582 C (Werknemer as passasier in weermagvoertuig tydens motorbotsing beseer terwyl mede-werknemer bestuur, sy eis om algemene skade teen sy werkgewer as eie versekeraar slaag); *South British Insurance Co v Harley* 1957 3 SA 368 A (Beseerde voertuigpassasier as werknemer mag algemene skade vanaf werkgewer eis); *Petterson v Irvin & Johnson* 1963 3 SA 255 C (Werknemer wat aan diens by dokke beseer is, se eis om algemene skade teen die werkgewer is afgewys vanweë verbod teen aksie in artikel 7 van die *Ongevallewet* 30/1941); *Mphosi v Central Board for Co-Operative Insurance* 1974 4 SA 633 A; *Senator*

Die nou herroep *Ongevallewet*¹⁰⁶ sowel as sy opvolger, die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes*¹⁰⁷ bepaal dat ‘n werknemer nie skadevergoeding vanaf sy/haar werkgever mag eis nie. Vir die term “skadevergoeding” gebruik die Engelse teks die term “damages”.

Die hoewe se beslissings op hierdie argument is teenstrydig.¹⁰⁸ In die saak van *Bhoer v Union Government*¹⁰⁹ is beslis dat artikel 7 van die *Ongevallewet* slegs met spesiale skade te doen het, en nie met algemene skade nie. Die hof beslis dat artikel 8(1) van die *Ongevallewet* steeds die gemeenregtelike eis van die benadeelde werknemer teenoor ‘n mede-werknemer sowel as die werkgever gebaseer op die beginsel van middellike aanspreeklikheid erken.¹¹⁰

In die saak van *South British Insurance v Harley*¹¹¹ is beslis dat ‘n benadeelde werknemer nie enige spesiale skade vanaf sy werkgever in enige omstandighede kan eis nie. Die benadeelde werknemer mag steeds in ooreenstemming met artikel 8(1) van die *Ongevallewet* en die gemene reg ‘n eis teen die ander werknemer (delikspleger) instel en sal die werkgever van die delikspleger middellik aanspreeklik wees.

Versekeringsmaatskappy v Bezuidenhout 1987 2 SA 361 A (Derdeparteieis na motorongeluk, beslis dat toekennings onder die *Ongevallewet* 30/1941 slegs op vermoënskade betrekking het); *Louw v Joshua Doore* 1987 2 SA 645 C (Werknemer in motorbotsing beseer tydens toevallige vervoergeleentheid deur werkgever, gemeenregtelike eis teen werkgever afgewys); *Mlomzale v Mizpah Boerdery* 1997 2 BCLR 1 C (Werknemer beseer toe werknemer van trekkerwa afval terwyl mede-werknemer die trekker bestuur, gemeenregtelike eis is afgewys).

¹⁰⁶ Wet 30/1941: art 7.

¹⁰⁷ Wet 130/1993: art 35.

¹⁰⁸ *Petterson v Irvin & Johnson* 1963 3 SA 255 C; *Mphosi v Central Board for Co-Operative Insurance* 1974 4 SA 633 A; *Gcilitshana v General Accident Co* 1985 2 SA 367 C; *Louw v Joshua Doore* 1987 2 SA 645 C; *Mlomzale v Mizpah Boerdery* 1997 2 BCLR 1 C, welke beslissings in teenstelling is met *Bhoer v Union Government* 1956 3 SA 582 C; *South British Insurance Co v Harley* 1957 3 SA 368 A, en moontlik ook *Senator Versekeringsmaatskappy v Bezuidenhout* 1987 2 SA 361 A.

¹⁰⁹ 1956 3 SA 582 C.

¹¹⁰ *Bhoer v Union Government* 1956 3 SA 582 C.

¹¹¹ 1957 3 SA 368 A.

In die saak van *Petterson v Irvin & Johnson*¹¹² is beslis dat die term “skadevergoeding” (“damages”) in die wydste sin uitgelê moet word, om algemene en spesiale skade te omvat, dus is geen eis teen die werkgewer toelaatbaar nie.

In die saak van *Mphosi v Central Board for Co-Operative Insurance*¹¹³ is beslis dat die term “skadevergoeding” in artikels 7 en 8 van die *Ongevallewet*¹¹⁴ ‘n wye betekenis gegee moet word en dat skadevergoeding sowel as genoegdoening onder die terme “skadevergoeding” tuishoort. Dit het die gevolg dat ‘n benadeelde werknemer nie ‘n eis teen sy werkgewer vir skadevergoeding (spesiale skade) of genoegdoening (algemene skade) kan instel nie. Die benadeelde kan in terme van artikel 8 van die *Ongevallewet*¹¹⁵ ‘n volle skadevergoedingseis (spesiale en algemene skade) teen die delikspleger (die mede-werknemer) instel.

In die saak van *Senator Versekeringsmaatskappy v Bezuidenhout*¹¹⁶ is beslis dat skadevergoeding genoem in die *Ongevallewet* slegs op vermoënskade betrekking het, aangesien die Ongevallekommissaris nie met genoegdoeningeise belas is nie, maar slegs met skadevergoedingeise. Dus was geen oorhoofse term “skadevergoeding” wat “skadevergoeding” en “genoughdoening” insluit, ter sprake soos in die *Mphosi v Central Board for Co-Operative Insurance*¹¹⁷-saak nie.

In die saak van *Mlomzale v Mizpah Boerdery*¹¹⁸ is daar beslis dat ‘n eis teen die

¹¹² 1963 3 SA 255 C.

¹¹³ 1974 4 SA 633 A: 642E-643E.

¹¹⁴ Wet 30/1941.

¹¹⁵ Wet 30/1941. Dieselfde bepaling geld in die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en -siektes* 130/1993: art 36(1).

¹¹⁶ 1987 2 SA 361 A.

¹¹⁷ 1974 4 SA 633 A.

¹¹⁸ 1997 2 BCLR 1 C: 3.

werkgewer nie toelaatbaar is nie, en beslis die hof dat:

In my opinion, section 7 of the Act could not have been cast in wider terms. ... This must, I believe, denote a wider concept and comprises also a claim for general damages.

MacIntosh en Norman-Scoble¹¹⁹ huldig oor artikel 7 van die *Ongevallewet* die mening dat:

This section therefore precludes an action for “general damages”, i.e. for damages which fall outside the scope of the Act and in respect of which no compensation can be recovered against the Workmen’s Compensation Commissioner (Pettersson v Irvin & Johnson Ltd 1963 3 SA 255 (C) at 256). The workman may, therefore, still sue for damages for shock, pain and suffering in terms of sect 11(1) of the Motor Vehicle Insurance Act 29 of 1942 (Bhoer v Union Government and another 1956 3 SA 582 (C); South British Insurance Co Ltd v Harley 1957 3 SA 368 (A); Dominion Insurance Co of SA v Pillay 1954 3 SA 967 (N), although such damages could not be claimed under Act 30 of 1941.

McKerron¹²⁰ meen dat:

... the provisions of Sect 7 do not debar an employee from suing his employer in his capacity as quasi-insurer under sect 11 of the Motor Vehicle Insurance Act 29 of 1942.

Neethling ea¹²¹ is van mening dat:

Die korrekte standpunt is sonder twyfel dat skade ‘n wye begrip is wat vermoënskade en nie-vermoënskade omvat.

Dit is egter nie ‘n bevredigende posisie nie. Die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes*¹²² se Afrikaanse teks, wat deur die President onderteken is, meld in artikel 35(1) dat ‘n eis om skadevergoeding nie teen die werkgewer ingestel mag word nie. Die Engelse teks meld dat “damages” nie geeis mag word nie. Gedagtig aan die erkende akademiese verskil tussen skadevergoeding en genoegdoening, kan met reg bevraagteken word waarom ‘n

¹¹⁹ 1970: 129.

¹²⁰ 1965: 96 voetnoot 71.

¹²¹ 2006: 205.

¹²² Wet 130/1993.

wysigende uitleg¹²³ deur die hof aan artikel 35(1) gegee, sodat ook 'n eis vir genoegdoenings verbied word?

Dit word aan die hand gedoen dat genoegdoening nie 'n onderafdeling van skadevergoeding is nie, en dat die vermenging van skadevergoeding en genoegdoening akademies onhoudbaar is, en enige vermenging van die begrippe 'n benadeelde werknemer van 'n belangrike remedie om algemene skade te verhaal, ontnem.

Die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en -siektes*¹²⁴ bepaal dat indien 'n werknemer 'n ongeval oorkom wat sy arbeidsongeskiktheid of dood tot gevolg het, is die werknemer of sy afhanklikes op vergoeding soos in gemelde Wet bepaal,¹²⁵ geregtig.

Die vergoeding hier ter sprake behels slegs spesiale skade, soos blyk uit die beslissings in *Senator Versekeringsmaatskappy v Bezuidenhout*¹²⁶ en *Natal Provincial Administration v Buys*.¹²⁷

Ingevolge die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en -siektes*¹²⁸ sentreer hierdie vergoeding om verlies aan verdienste, mediese koste en in geval van afsterwe ook verlies aan onderhoud.

¹²³ Sien Steyn 1974: 57 ev oor die uitleg van wetgewing.

¹²⁴ *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en -siektes* 130/1993: art 22.

¹²⁵ Wet 130/1993: art 1.

¹²⁶ 1987 2 SA 361 A.

¹²⁷ 1957 4 SA 646 A.

¹²⁸ Wet 130/1993: Hoofstuk 6.

Die tabelle wat in die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en -siektes*¹²⁹ vervat is, bepaal aan die hand van die tipe besering die vergoeding betaalbaar. Die vergoeding betaalbaar deur die Vergoedingskommissaris of sy gekontrakteerde agent, genoem 'n onderlinge vereniging, sal in 'n enkelbedrag of periodieke betaling geskied in ooreenstemming met Bylae 4 van die Wet. Wat duidelik hieruit blyk, is dat die Wetgewer onder vergoeding bedoel vergoeding slegs vir spesiale skade en nie ook algemene skade nie.

Die term “skadevergoeding” word egter in artikel 35(1) van die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en -siektes*¹³⁰ gebruik, en wel as volg:

Vergoeding vervang ander regsmiddels

Geen aksie deur 'n werknemer of 'n afhanklike van 'n werknemer is ontvanklik nie vir die verhaal op daardie werknemer se werkgewer van skadevergoeding ten opsigte van enige beroepsbesering of -siekte wat arbeidsongeskiktheid of die dood van daardie werknemer tot gevolg het, en geen aanspreeklikheid vir vergoeding ten opsigte van sodanige arbeidsongeskiktheid of dood ontstaan aan die kant van daardie werkgewer nie behalwe kragtens die bepalings van hierdie Wet.

Dit is belangrik om deurentyd daarop te let dat skadevergoeding en genoegdoening duidelik van mekaar in die regsteorie geskei is.¹³¹ In die gemene reg word onder die begrip skadevergoeding 'n eis om vermoënskade verstaan, dus 'n eis vanweë berokkening van finansiële skade, en word dit ook 'n eis om spesiale skade genoem.¹³² Dit omvat 'n eis om betaling van mediese- en mediesverwante koste, verlies aan verdienste en verdienvermoë, toekomstige onderhoud¹³³ en toekomstige mediese- en mediesverwante koste.¹³⁴ Dit word onder die *actio legis Aquiliae*

¹²⁹ Wet 130/1993: Bylae 4.

¹³⁰ Wet 130/1993.

¹³¹ Neethling ea 2006: 226, 250.

¹³² Neethling ea 2006: 226.

¹³³ Boberg 1964: 147; Claasen 1984: 439; Claasen 1986: 343.

¹³⁴ Buchanan 1960: 187.

geëis.¹³⁵

In die gemene reg word onder die begrip eis vir pyn en lyding verstaan 'n benadeelde se eis om persoonlikheidsnadeel, ook 'n eis om algemene skade genoem.¹³⁶ Dit omvat eise vir pyn en lyding, emosionele skok, ontsiering en verlies van lewensgenietinge, en word onder die aksie vir pyn en lyding geëis.¹³⁷ Neethling ea¹³⁸ wys daarop dat die aksie vir pyn en lyding nie onder persoonlikheidskrenking tuishoort nie. Dit is 'n aksie *sui generis* vir nalatige veroorsaking van pyn en lyding, en word genoegdoening vir nalatige persoonlikheidskrenking (aantasting van die fisiese integriteit) verhaal.¹³⁹

Neethling ea¹⁴⁰ noem dat die begrippe skadevergoeding en genoegdoening, alhoewel dit aparte begrippe is, dikwels in die praktyk saam hanteer word, wat hy as volg beskryf:

Die sameloop van die actio legis Aquiliae en die aksie weens pyn en lyding vind weer plaas waar die skuldige aantasting van die fisies-psigiese integriteit vermoënskade veroorsaak, soos liggaamlike beserings (weens byvoorbeeld 'n motorongeluk) wat mediese uitgawes meebring. Uit die aard van die saak kom hierdie tipe sameloop die meeste in die praktyk voor. Die eiser moet dan skadevergoeding met die Aquiliese aksie en kompensasie (genoughdoening) met die aksie weens pyn en lyding verhaal en sy pleitstukke dienooreenkomstig duidelik inkleef.

Dit word aan die hand gedoen dat genoegdoening en skadevergoeding nie beide 'n onderafdeling van 'n oorhoofse term skadevergoeding is nie, aangesien dit slegs verwarring in terminologie veroorsaak. Indien dit die Wetgewer se bedoeling is om

¹³⁵ Van der Walt 1964: 20; Van der Merwe en Olivier 1989: 181 ev; Neethling ea 2006: 2006.

¹³⁶ Neethling ea 2006: 232.

¹³⁷ Neethling ea 2006: 232.

¹³⁸ 2006: 5, 16, 231.

¹³⁹ Scott 1973:165–168; Van der Merwe en Olivier 1989: 241; *Hoffa v SA Mutual Fire & General* 1965 2 SA 944 K; *Government of the RSA v Ngubane* 1972 2 SA 601 A; *Bester v Commercial Union Versekeringsmaatskappy* 1973 1 SA 769 A: 776.

¹⁴⁰ 2006: 250.

alle tipes eise teen die werkgewer te verbied, behoort 'n wetswysiging tot daardie effek aangebring te word. Totdat dit gedoen word, word aan die hand gedoen dat hierdie argument verder in die howe getoets moet word.¹⁴¹

ARGUMENT 3:

DAT DIE TERM “WERKGEWER” NIE ‘N WYE BETEKENIS GEGEE MOET WORD NIE

In *Mjuqu v Johannesburg City Council*¹⁴² wat gehandel het oor 'n motorongeluk waartydens die eiser as werknemer van die verweerder deur 'n motorvoertuig bestuur deur 'n mede-werknemer van die verweerder beseer is, het die eiser argumenteer dat die term “werkgewer” nie 'n wye betekenis gegee moet word nie, en dat enige verbodsbepaling gevolglik nie van toepassing is nie. Die hof het beslis dat die term in sy gewone betekenis verstaan moet word, en dat eiser se eis nie ontvanklik is nie.

In die saak van *Gcilitshana v General Accident Co*¹⁴³ het die eiser tydens 'n motorbotsing beserings opgedoen. Die motorvoertuig was bestuur deur een van die vennote van die vennootskap by wie die eiser in diens was. Die eiser het 'n gemeenregtelike eis teen die betrokke vennoot wat die motorvoertuig bestuur het, ingestel. Die hof het beslis dat alhoewel die eiser in die vennootskap se diens was, beide vennote sy werkgewer was, en is 'n gemeenregtelike eis gevolglik nie ontvanklik nie.

¹⁴¹ Sien ook *Pretorius v Transnet* 1995 2 SA 309 A; *Collins v Administrator, Cape* 1995 4 SA 73 C.

¹⁴² 1973 3 SA 421 A.

¹⁴³ 1985 2 SA 367 C.

ARGUMENT 4:

DAT DIE BENADEELDE WERKNEMER NIE DIE WERKGEWER IN SY HOEDANIGHEID AS WERKGEWER VAN DIE BENADEELDE WERKNEMER AANSPREEK NIE, MAAR WEL IN DIE WERKGEWER SE HOEDANIGHEID AS WERKGEWER VAN DIE DELIKSPLEGER, WELKE WERKGEWER DAN MIDDELLIK AANSPREEKLIK VIR DIE ONREGMATIGE DAAD VAN SY WERKNEMER DIE DELIKSPLEGER IS

In die saak van *Vogel v South African Railways*¹⁴⁴ eis 'n benadeelde werknemer vanaf sy werkgever die restant van sy spesiale skade wat die Ongevallekommissaris nie toegestaan het nie, sowel as sy algemene skade, voortspruitend uit 'n motorongeluk waarin hy 'n passasier was van 'n motorvoertuig deur 'n mede-werknemer bestuur. Die eis was nie gebaseer op die feit dat die verweerder sy werkgever is nie, maar op die feit dat die verweerder die persoon is wat middellik aanspreeklik vir die ander werknemer (delikspleger) se nalatigheid is. Die hof het egter beslis dat die eis op 'n gemeenregtelike eis teen die werkgever neerkom, wat deur artikel 7 van die *Ongevallewet*¹⁴⁵ verbied word.

ARGUMENT 5:

DAT MYNWERKNEMERS TEN OPSIGTE VAN MYNVERWANTE SIEKTES NIE AAN DIE VERBODSBEPALING WAT IN DIE WET OP BEDRYFSIEKTES IN MYNE EN BEDRYWE 78/1973 OF DIE WET OP VERGOEDING VIR BEROEPSBESERINGS EN –SIEKTES 130/1993 VERVAT IS, ONDERWORPE IS NIE

¹⁴⁴ 1968 4 SA 452 E.

¹⁴⁵ Wet 30/1941.

Soos sal blyk, is daar onsekerheid in die regspleging oor die vraag of 'n mynwerker wat 'n mynverwante siekte opgedoen het, 'n gemeenregtelike eis teen die werkgever kan instel. Ten opsigte van mynwerknemers bepaal die *Wet op Bedryfsiektes in Myne en Bedrywe*¹⁴⁶ dat wanneer vergoeding aan 'n mynwerknemer ingevolge die Wet toegestaan is, is sodanige persoon nie op enige ander voordele ingevolge die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en – siektes*¹⁴⁷ of 'n ander wet geregtig nie.¹⁴⁸ Die *Wet op Bedryfsiektes in Myne en Bedrywe*¹⁴⁹ bepaal in artikel 100 dat:

- (1) *Niemand is ingevolge hierdie Wet op voordele geregtig nie vir 'n siekte waarvoor hy of sy volle voordele ingevolge die Ongevallewet, 1941 (Wet 30 van 1941), ontvang het of nog ontvang nie.*
- (2) *Ondanks andersluidende wetsbepalings is niemand wat 'n aanspraak op voordele ingevolge die bepalinge van hierdie Wet het ten opsigte van 'n vergoedbare siekte soos in hierdie Wet omskryf op grond daarvan dat so iemand by 'n beheerde myn of 'n beheerde bedryf werk of gewerk het, ten opsigte van so 'n siekte op voordele ingevolge die Ongevallewet, 1941 (Wet 30 van 1941), of 'n ander wet geregtig nie.*

Dit word aan die hand gedoen dat 'n gemeenregtelike eis teen die werkgever sal sentreer om 'n versuim van die werkgever om 'n regsplig om gesonde werksomstandighede te verskaf, na te kom.

In die saak van *Jiya v Durban Roodepoort Deep*¹⁵⁰ het die werknemer 'n gemeenregtelike deliktuele eis teen die werkgever ingestel, op grond van 'n beroepsiekte wat hy vanweë ondergrondse werk opgedoen het. Die eiser het onder andere beweer dat die werkgever nalatig was deur hom aan hoë stofvlakke bloot te stel, wat sy beroepsiekte veroorsaak het.¹⁵¹ Aanvanklik het die werkgever hom op

¹⁴⁶ Wet 78/1973.

¹⁴⁷ Wet 130/1993.

¹⁴⁸ *Wet op Bedryfsiektes in Myne en Bedrywe* 78/1973: art 100.

¹⁴⁹ Wet 78/1973.

¹⁵⁰ 2000 1 SA 181 W.

¹⁵¹ *Jiya v Durban Roodepoort Deep* 2000 1 SA 181 W: 183G.

artikel 100 van die *Wet op Bedryfsiektes in Myne en Bedrywe*¹⁵² beroep, wat bepaal dat 'n siek mynwerknemer slegs op voordele ingevolge die *Wet op Bedryfsiektes in Myne en Bedrywe*¹⁵³ geregtig is, maar het die werkgever later van die verweer afstand gedoen.¹⁵⁴ Die *Wet op Bedryfsiektes in Myne en Bedrywe*¹⁵⁵ bepaal in artikel 100 dat:

- (1) *Niemand is ingevolge hierdie Wet op voordele geregtig nie vir 'n siekte waarvoor hy of sy volle voordele ingevolge die Ongevallewet, 1941 (Wet 30 van 1941), ontvang het of nog ontvang nie.*
- (2) *Ondanks andersluidende wetsbepalings is niemand wat 'n aanspraak op voordele ingevolge die bepaling van hierdie Wet het ten opsigte van 'n vergoedbare siekte soos in hierdie Wet omskryf op grond daarvan dat so iemand by 'n beheerde myn of 'n beheerde bedryf werk of gewerk het, ten opsigte van so 'n siekte op voordele ingevolge die Ongevallewet, 1941 (Wet 30 van 1941), of 'n ander wet geregtig nie.*

Op 'n regspraak voor die hof of 'n mynwerknemer geregtig is om 'n gemeenregtelike aksie teen die werkgever in te stel, het die hof beslis dat:¹⁵⁶

What the Court is being asked to do is to answer an academic question, which I decline to do.

Die hof het egter beslis dat indien daar wel 'n verbodsbepaling in artikel 100 van die *Wet op Bedryfsiektes in Myne en Bedrywe*¹⁵⁷ is, kan 'n werkgever geldiglik daarvan afstand doen.¹⁵⁸ Die hof het verder beslis dat:¹⁵⁹

I shall make an order that the plaintiff's claim against the defendant is not precluded by s 100

¹⁵² *Wet op Bedryfsiektes in Myne en Bedrywe* 78/1973.

¹⁵³ *Wet 78/1973.*

¹⁵⁴ *Jiya v Durban Roodepoort Deep* 2000 1 SA 181 W: 184G.

¹⁵⁵ *Wet 78/1973.*

¹⁵⁶ *Jiya v Durban Roodepoort Deep* 2000 1 SA 181 W: 186G.

¹⁵⁷ *Wet 78/1973.*

¹⁵⁸ *Jiya v Durban Roodepoort Deep* 2000 1 SA 181 W: 185G-H. Sien ook *Kadiega v North West Housing Corporation* 2006 27 ILJ 89 B. In laasgenoemde saak het die werknemer na 'n beroepsbesering 'n eis teen die werkgever ingestel op grond van 'n onderneming deur die werkgever om haar mediese koste ten opsigte van die beroepsbesering te vergoed. Dit het geblyk dat ten tye van die betrokke onderneming was die werkgever onbewus van die verbodsbepaling in artikel 35 van die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en -siektes* 130/1993. Die hof het bevind dat só 'n kontraktuele eis in beginsel toelaatbaar is waar die werkgever van sy regte (die beskerming van die verbodsbepaling) afstand gedoen het, maar *in casu* is bevind dat aangesien die werkgever onbewus van die verbodsbepaling was, die werkgever nie van sy regte in daardie verband afstand gedoen het nie. Die eis is gevolglik afgewys.

¹⁵⁹ *Jiya v Durban Roodepoort Deep* 2000 1 SA 181 W: 187A.

of the Act. The reason for the negative answer to the question arises not from an interpretation of s 100 of the Act but from the defendant's election not to rely on it.

Dit is jammer dat die hof nie 'n mening oor hierdie aspek wou gee nie, aangesien dit blyk dat daar tog 'n behoefte aan sekerheid is oor die vraag of 'n siek mynwerknemer 'n gemeenregtelike deliktuele eis in 'n Suid-Afrikaanse hof teen die werkgewer mag instel.

Ter illustrasie van die tekort en behoefte aan regsekerheid oor hierdie aspek, is die saak waar sewe duisend vyfhonderd Suid-Afrikaanse mynwerknemers wat asbestose in Suid-Afrikaanse asbesmyne opgedoen het, 'n groepsaksie in Engeland teen hul werkgewer ingestel het, waar die werkgewer se geregistreerde hoofkantoor is. Die aksie is geskik, en op 21 Desember 2001 het die Hoë Hof in London die skikking 'n bevel van die hof gemaak, tot effek dat Cape PLC, 'n Britse maatskappy wat asbesmyne in Suid-Afrika bedryf, vergoeding aan die sewe duisend vyfhonderd werknemers wat asbestose opgedoen het, betaal.¹⁶⁰

Dit is ironies dat 'n prokureur van Engeland wat ongeveer twee duisend vyf honderd van die eisers se prokureur in opdrag van die Legal Services Commission¹⁶¹ verteenwoordig het, die rede waarom die saak nie in 'n Suid-Afrikaanse hof gehanteer is nie, as volg beskryf:¹⁶²

It was not until July 2000 that the House of Lords decided the case should be allowed to go ahead in England, after three years of earlier litigation. The case was allowed to go ahead in the UK because no funding was available to run a case of this size and complexity in South Africa, and it was felt that no South African attorneys would ever take it on.

Hierdie rede kan kwalik as 'n kompliment vir die Suid-Afrikaanse regstelsel en

¹⁶⁰ Coombs 2002: 26

¹⁶¹ Voorheen die Legal Aid Board van Engeland genoem.

¹⁶² Coombs 2002: 26.

regspraktisyns beskou word. Dit word egter aan die hand gedoen dat, in teenstelling met wat Coombs verklaar wat die rede is waarom die aksie in Engeland ingestel is, die waarskynlike rede is dat die Suid-Afrikaanse howe onwillig is om regsekerheid oor dié belangrike onderwerp te skep.

ARGUMENT 6:

DAT DIE VERBOD OP 'N GEMEENREGTELIKE EIS TEEN DIE WERKGEWER ONGRONDWETLIK IS

Alle openbare en privaat instansies wat by die administrasie van maatskaplike sekuriteit betrokke is, is aan die *Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika*¹⁶³ onderworpe. Die grondliggende rede vir die onderworpenheid daaraan¹⁶⁴ is die heersende rol wat die *Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika*¹⁶⁵ as die hoogste gesag in die land speel, die verpligting van die Staat om die regte in die Handves van Menseregte te respekteer, te beskerm en na te volg¹⁶⁶ asook die bindende effek wat die *Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika*¹⁶⁷ op alle staatsorgane¹⁶⁸ en op natuurlike- en regspersone het.¹⁶⁹

Die *Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika*¹⁷⁰ bepaal dat elke persoon gelyk voor die reg is en die reg tot gelyke beskerming en voordele in die reg het. Verdere relevante grondwetlike regte by die aspek van beroepsgesondheid en –veiligheid is

¹⁶³ *Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika* 108/1996.

¹⁶⁴ Olivier ea 2004: 57.

¹⁶⁵ Wet 108/1996: art 1(c) en 2.

¹⁶⁶ Wet 108/1996: art 7(2).

¹⁶⁷ Wet 108/1996: art 1(c) en 2.

¹⁶⁸ Wet 108/1996: art 8(1).

¹⁶⁹ Wet 108/1996: art 8(2).

¹⁷⁰ Wet 108/1996: art 9(1).

die reg op billike arbeidspraktyke,¹⁷¹ die reg op 'n omgewing wat nie skadelik vir die gesondheid of welsyn is nie,¹⁷² die reg op administratiewe geregtigheid,¹⁷³ die reg op toegang tot howe,¹⁷⁴ en die reg op toegang tot maatskaplike sekuriteit, insluitend toegang tot maatskaplike bystand indien dit nie moontlik is om hulself of hul afhanklikes te versorg nie.¹⁷⁵

Die grondwetlike regte wat in die Handves vir Menseregte in die *Grondwet* vervat is, is nie onbegrens nie, en mag deur algemeen geldende reg beperk word indien die beperking redelik en regverdigbaar in 'n oop en demokratiese samelewing is wat gebaseer is op menswaardigheid, gelykheid en vryheid, met inagneming van alle relevante faktore insluitend:¹⁷⁶

- a) die aard van die reg;¹⁷⁷
- b) die belang van die doel van die beperking;
- c) die aard en trefwydte van die beperking;
- d) die verhouding tussen die beperking en die doel van die beperking; en
- e) die mins beperkende wyse om die doel te bereik.

Geen wet, die gemene reg of gewoontereg mag enige grondwetlike reg beperk nie tensy dit aan bogemelde vereistes voldoen.¹⁷⁸

Fouché¹⁷⁹ se uitleg van artikel 35 van die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en -siektes* is dat:

¹⁷¹ *Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika* 108/1996: art 23(1).

¹⁷² Wet 108/1996: art 24.

¹⁷³ Wet 108/1996: art 33.

¹⁷⁴ Wet 108/1996: art 34.

¹⁷⁵ Wet 108/1996: art 27(1)(c).

¹⁷⁶ Wet 108/1996: art 36 (1). Sien ook Cheadle ea 2002: 10.

¹⁷⁷ *Soobramoney v Minister of Health (Kwazulu-Natal)* 1998 1 SA 765 CC.

¹⁷⁸ Wet 108/1996: art 36(2).

No employee or dependant of an employee may claim damages from the employer of the injured or deceased employee in respect of injuries, death or an occupational disease arising out of the employment of the employee, unless the accident resulting in the injuries or death or the disease is the result of the deliberate wrongdoing of the employer (s 35).

Dit word aan die hand gedoen dat hierdie siening nie korrek is nie. Artikel 35 van die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en -siektes* verbied enige eis om skadevergoeding (insluitend genoegdoening)¹⁸⁰ teen die werkgewer, en die enigste remedie wat die slagoffer in die geval van opset of nalatigheid van die werkgewer het, is 'n eis om verhoogde vergoeding teen die Vergoedingsfonds.¹⁸¹

Na aanleiding van die bogenoemde stellings dat die *Grondwet* die oppergesag in die land is, alle wetgewing daaraan gebonde is en dat grondwetlike regte beperk kan word, was daar in die volgende sake argumenteer dat artikel 35 van die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en -siektes*¹⁸² die eiser se grondwetlike regte aantast.

In die saak van *Mlomzale v Mizpah Boerdery*¹⁸³ was die feite dat die eiser ernstig aan diens beseer is toe hy van 'n trekkerwa afgeval het, en alhoewel hy 'n eis by die Vergoedingsfonds aanhangig gemaak het, het die benadeelde werknemer 'n gemeenregtelike eis vir algemene en spesiale skade teen die werkgewer ingestel, gebaseer op middellike aanspreeklikheid vanweë die nalatigheid van die trekkerbestuurder.¹⁸⁴ Die verweerder se verweer was dat artikel 7 van die *Ongevallewet* so 'n gemeenregtelike eis verbied, en het die eiser gerepliseer dat die

¹⁷⁹ Fouché (red.) 1998: 95. Sien ook Olivier en Smit in Joubert (red.) 2002: 256.

¹⁸⁰ Sien die bespreking van die skadevergoedingsbegrip in Hoofstuk 9. In die saak van *Kau v Fourie* 1971 3 SA 623. T is 'n gemeenregtelike eis gegrond op die opsetlike besering van 'n werknemer erken, maar nie op oortuigende gronde nie – sien die bespreking in Argument 1 hierbo sowel as Mureinik 1980b: 41.

¹⁸¹ *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en -siektes* 130/1993: art 56.

¹⁸² Wet 130/1993.

¹⁸³ 1997 1 SA 790 CPD, 1997 2 BCLR 1 C.

verbod ongrondwetlik is.¹⁸⁵

Die beroepsbesering het plaasgevind terwyl die *Ongevallewet*¹⁸⁶ nog van krag was, asook voor die inwerkingtreding van die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en siektes*¹⁸⁷ en die *Interim Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika*,¹⁸⁸ maar is die saak verhoor nadat die laasgenoemde twee Wette in werking getree het. Die hof het *obiter* genoem dat aangesien artikel 35 van die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en siektes*¹⁸⁹ wesenlik dieselfde bewoording as artikel 7 van die *Ongevallewet* bevat, kan die gesag onder artikel 7 van die *Ongevallewet* gebruik word by 'n ondersoek na grondwetlikheid van artikel 35 van die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes*.¹⁹⁰ Die hof het beslis dat die verbod in artikel 7 van die *Ongevallewet* grondwetlik bestaanbaar is.¹⁹¹

Die saak van *Jooste v Score Supermarket Trading*¹⁹² het gehandel oor 'n kassiere wat op 'n gladde vloer by haar werkgewer gegly het en beseer is, waarna sy 'n gemeenregtelike eis vir algemene skade teen haar werkgewer ingestel het, gebaseer op die werkgewer se middellike aanspreeklikheid.

Die verweerder het hom op die verbod op 'n gemeenregtelike eis teen die werkgewer in artikel 35(1) van die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes*¹⁹³ beroep, en het die eiser gerepliseer dat gemelde artikel 35(1)

¹⁸⁴ *Mlomzale v Mizpah Boerdery* 1997 1 SA 790 CPD: 792.

¹⁸⁵ *Mlomzale v Mizpah Boerdery* 1997 1 SA 790 CPD: 792.

¹⁸⁶ Wet 30/1941.

¹⁸⁷ Wet 130/1993.

¹⁸⁸ Wet 200/1993.

¹⁸⁹ Wet 130/1993, wat die opvolger van die *Ongevallewet* 30/1941 is.

¹⁹⁰ *Mlomzale v Mizpah Boerdery* 1997 1 SA 790 CPD: 794.

¹⁹¹ *Mlomzale v Mizpah Boerdery* 1997 1 SA 790 CPD: 794.

¹⁹² 1999 2 SA 1 CC.

¹⁹³ Wet 130/1993.

ongrondwetlik is.¹⁹⁴

Die Grondwethof het beslis dat artikel 35(1) van die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes* grondwetlik bestaanbaar is, en dat die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes* belangrike sosiale wetgewing is wat ‘n wesenlike impak op die delikate verhouding tussen werkgewers, werknemers en die samelewing in geheel het.¹⁹⁵ Die hof het beslis dat die Staat verkies het om by wyse van wetgewing by dié verhouding in te meng ten einde ‘n bepaalde balans te verkry.¹⁹⁶ Die verskil wat tussen beseerde werknemers wat deur die verbod getref word en ander persone bestaan, moet op algemene gelykheidsbepalings beoordeel word.¹⁹⁷ Die verbod tas nie die reg op gelykheid of enige ander reg vervat in die *Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika*¹⁹⁸ aan nie.

Die hof het beslis dat die verbod op deliktuele eise teen werkgewers soos vervat in artikel 35 rasideel verbind (“rationally connected”) is met die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en -siektes*¹⁹⁹ se doel om vergoeding sonder bewys van skuld (“no fault financial compensation”) aan benadeelde werknemers te verskaf deur ‘n fonds wat deur werkgewers gefinansier word.²⁰⁰

Ten opsigte van die beperking van die grondwetlike reg om ‘n saak in die hof te bereg, het die Grondwethof beslis dat die Wet ‘n aanvaarbare alternatief vir

¹⁹⁴ *Jooste v Score Supermarket Trading (Minister of Labour intervening)* 1999 2 SA 1 CC: 12.

¹⁹⁵ *Jooste v Score Supermarket Trading (Minister of Labour intervening)* 1999 2 SA 1 CC: 12.

¹⁹⁶ *Jooste v Score Supermarket Trading (Minister of Labour intervening)* 1999 2 SA 1 CC: 12. Sien ook *Van Zyl v Workman’s Compensation Commissioner* 1995 1 SA 708 N: 714D; *Skinner v Minister of Public Works* 1998 JOL 4223 SE.

¹⁹⁷ *Jooste v Score Supermarket Trading (Minister of Labour intervening)* 1999 2 SA 1 CC: 12.

¹⁹⁸ Wet 108/1996: art 9.

¹⁹⁹ Wet 130/1993.

²⁰⁰ *Jooste v Score Supermarket Trading (Minister of Labour intervening)* 1999 2 SA 1 CC: 12.

beseerde werknemers is, en is bevind dat.²⁰¹

Section 35(1) of the Compensation Act is therefore logically and rationally connected to the legitimate purpose of the Compensation Act, namely a comprehensive regulation of compensation for disablement caused by occupational injuries or diseases sustained or contracted by employees in the course of their employment.

Dit blyk gevolglik dat die hof nie geredelik 'n bevel wat die maatskaplike sekuriteitstelsel of -program se finansiële sake in duie laat stort, sal toestaan nie.²⁰²

Thompson en Benjamin²⁰³ en Olivier ea²⁰⁴ meen dat die hof se siening in ooreenstemming met dié van die Kanadese Hoogste Hof is.²⁰⁵

Ten opsigte van die vraag of die benadeelde werknemer die gemeenregtelike eis teen die werkgever moet behou, om gevolglik van die werkgever te kan eis bo en behalwe die eis teen die Vergoedingsfonds, beslis die hof dat dit 'n ingewikkelde en omstrede beleidskwessie is waarmee die hof hom nie mee gaan belas nie, omdat dit die Wetgewer se taak is, en is die eis afgewys.²⁰⁶

Skrywer doen respekvol aan die hand dat artikel 35(1) van die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en -siektes*²⁰⁷ wel ongrondwetlik is, maar vanuit 'n ander hoek beskou as die grondwetlike argument ter sake in die saak van *Jooste v Score Supermarket Trading*.²⁰⁸ Dit word aan die hand gedoen dat die grondwetlike reg om

²⁰¹ *Jooste v Score Supermarket Trading (Minister of Labour intervening)* 1999 2 SA 1 CC: 12F-G.

²⁰² *Tsotetsi v Mutual and Federal Insurance* 1997 1 SA 585 CC: 590B-F; *Soobramoney v Minister of Health (Kwazulu-Natal)* 1998 1 SA 765 CC: 776C; *Jooste v Score Supermarket Trading (Minister of Labour intervening)* 1999 2 SA 1 CC; Olivier ea 2004: 129.

²⁰³ 1998: H1-47.

²⁰⁴ 2003: 463.

²⁰⁵ Soos hieronder aangetoon, is daar egter 'n meningsverskil hieroor in twee verskillende Kanadese provinsies se hoogste howe.

²⁰⁶ *Jooste v Score Supermarket Trading (Minister of Labour intervening)* 1999 2 SA 1 CC: 12. Sien ook Olivier ea 2003: 463-464; *Jiya v Durban Roodepoort Deep* 2000 1 SA 181 W.

²⁰⁷ Wet 130/1993.

²⁰⁸ 1999 2 SA 1 CC.

‘n saak in die hof te bereg,²⁰⁹ nie deur artikel 35(1) beperk word nie, maar in geheel ontnem word. Daar bestaan in teorie weliswaar ‘n alternatiewe remedie vir die beseerde werknemer, naamlik om ‘n eis by die Vergoedingsfonds aanhangig te maak, maar word dit aan die hand gedoen dat daar soveel defekte in die praktiese uitvoering van die Wet is dat dit nie ‘n werkbare alternatief is nie. Gevalle is telkens deur skrywer ondervind waar medici nie eers ‘n beseerde werknemer verder wil behandel vanweë die wanbetaling van hul rekenings aan die Fonds nie. Voorts is gevalle bekend van korrespondensie aan die Fonds wat nie beantwoord word nie, daar is voortslepende geskille met die Fonds of die beseerde ‘n werknemer ten tye van die ongeval was, en is daar geen tydsbeperking ten aansien van die afhandeling van eise nie.²¹⁰ As direkte gevolg van dié defekte word ‘n beseerde werknemer in die dilemma geplaas dat die werknemer hom/haar nie tot die hof kan wend om sy/haar skade aldaar deur middel van ‘n gemeenregtelike eis teen die werkgever te verhaal nie, wat effektief nie op ‘n beperking van sy grondwetlike reg om ‘n saak in die hof te bereg²¹¹ neerkom nie, maar op ‘n ontneming daarvan. Juis vanweë dié defekte is daar ‘n behoefte dat beseerde werknemers hul skade deur middel van ‘n gemeenregtelike eis teen die werkgever kan verhaal, uiteraard met die wete dat skuld aan die kant van die werkgever bewys moet word.

In die saak van *S v Makwanyane*²¹² wat met die grondwetlikheid van die doodstraf handel, het Regter Kriegler in sy uitspraak beslis dat grondwetlike regte in sekere omstandighede beperk maar nooit ontnem mag word nie. Gevolglik het die regter beslis dat die doodstraf ongrondwetlik is, aangesien die doodstraf nie die reg op lewe beperk nie, maar die reg op lewe ontnem, terwyl daar ‘n werkbare alternatief

²⁰⁹ *Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika* 108/1996: art 34.

²¹⁰ Sien Hoofstuk 8 hierbo.

²¹¹ *Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika* 108/1996: art 34.

²¹² 1995 3 SA 391 CC.

naamlik gevangenisstraf beskikbaar is. Regter Kriegler het beslis dat:²¹³

At the very least the reasonableness of a provision which flies directly in the face of an entrenched right would have to be cogently established. Furthermore, a provision relating to so basic and so precious a right as the right to life itself (without which all other rights are nought) would have to be manifestly reasonable.

But when all is said and done the answer is still what it was to Marshall J in Furman's case: the death penalty has no demonstrable penological value over and above that of long-term imprisonment. No empirical study, no statistical exercise and no theoretical analysis has been able to demonstrate that capital punishment has any deterrent force greater than that of a really heavy sentence of imprisonment. That is the ineluctable conclusion to be drawn from the mass of data so thoroughly canvassed in the written and oral arguments presented to us.

Another equally ineluctable conclusion then is that capital punishment cannot be vindicated by the provisions of s 33(1) of the Constitution. It simply cannot be reasonable to sanction judicial killing without knowing whether it has any marginal deterrent value.

Na analogie van die gemelde beslissing van Regter Kriegler,²¹⁴ word dit aan die hand gedoen dat die verbod op 'n gemeenregtelike eis deur die beseerde werknemer teen die werkgewer ongrondwetlik is. Die basis daarvan is dat die verbod nie 'n beperking van die reg is om 'n saak na die hof te neem nie, maar dat die reg heeltemal ontnem word.

As alternatief tot die verbod op 'n gemeenregtelike eis teen die werkgewer verkry die beseerde werknemer 'n eis teen die Vergoedingsfonds in terme van die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en -siektes*²¹⁵ wat mank aan administratiewe gebreke gaan.²¹⁶

Die ontnem van die gemeenregtelike eis gepaard met 'n administratiewe proses wat mank aan administratiewe gebreke gaan, maak inbreuk op die grondwetlike reg

²¹³ *S v Makwanyane* 1995 3 SA 391 CC: 82-84.

²¹⁴ *S v Makwanyane* 1995 3 SA 391 CC: 82-84.

²¹⁵ Wet 130/1993.

²¹⁶ Sien Hoofstuk 8 hierbo.

om 'n saak in die hof te laat bereg,²¹⁷ asook die reg op sosiale sekerheid,²¹⁸ wat nie deur die beperkingsklousule gered kan word nie en gevolglik ongrondwetlik is.

Dit word aan die hand gedoen dat 'n beseerde werknemer minstens 'n keuse behoort te hê tussen enersyds die remedie van 'n eis by die Vergoedingsfonds of andersyds die remedie van 'n gemeenregtelike eis teen die werkgever, of selfs beide remedies, en behoort hierdie aspek verder deur die Wetgewer oorweeg te word.²¹⁹

10.5.2 ENGELAND: SOCIAL SECURITY ACT 50 VAN 1986

Die herroepe *Workmen's Compensation Act*²²⁰ van Engeland het bepaal dat in geval van 'n besering van 'n werknemer wat deur die persoonlike nalatigheid of opset van die werkgever veroorsaak is of deur 'n persoon vir wie die werkgever verantwoordelik is, met ander woorde waar middellike aanspreeklikheid ter sprake is, die siviele aanspreeklikheid van die werkgever nie deur die Wet affekteer sal word nie. In so 'n geval kon die benadeelde werknemer, na eie keuse, ingevolge die Wet vergoeding eis of 'n gemeenregtelike eis teen die werkgever asook die delikspleger instel.²²¹ Die enigste vereiste vir so 'n gemeenregtelike eis was dat die werkgever se persoonlike opset of nalatigheid bewys moes word.²²²

²¹⁷ Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika 108/1996: art 34.

²¹⁸ Wet 108/1996: art 27.

²¹⁹ Sien Landman in Strydom (red.) 2001: 76 ter ondersteuning van verdere oorweging deur die Wetgewer. Sien verder Aanbeveling 12 in hoofstuk 11 hieronder.

²²⁰ *Workman's Compensation Act* 15/1925: art 29(1).

²²¹ Wet 15/1925: art 29(1); Frank 1940: 35.

²²² Wet 15/1925: art 29(1); Frank 1940: 35.

Die *Social Security Act*²²³ het die *Workman's Compensation Act* vervang.²²⁴ Ingevolge die *Social Security Act*²²⁵ mag 'n benadeelde werknemer 'n keuse uitoefen deur óf 'n eis ingevolge die *Social Security Act*²²⁶ teen die Wet se Vergoedingsfonds in te stel, óf om 'n gemeenregtelike eis teen die werkgever in te stel gebaseer op die verbreking van die werkgever se statutêre regsplig ("duty of care") vervat in beroepsveiligheidswetgewing soos die *Health at Safety at Work etc. Act*.^{227 228} By 'n eis teen die Vergoedingsfonds hoef die benadeelde werknemer geen skuld te bewys nie, aangesien die vergoedingstelsel op die "no fault"-beginsel gebaseer is, terwyl by 'n gemeenregtelike eis teen die werkgever skuld bewys moet word.²²⁹

Die effek van die behoud van 'n gemeenregtelike eis gebaseer op die verbreking van 'n statutêre regsplig teen die werkgever is nie groot nie, aangesien slegs 'n klein persentasie van benadeelde werknemers verkies om nie 'n eis teen die Vergoedingsfonds in te stel nie en eerder van die werkgever te eis.²³⁰ Ten einde werkgevers teen gemeenregtelike eise skadeloos te stel, is die *Employers' Liability (Compulsory Insurance) Act*²³¹ gepromulgeer.²³²

10.5.3 **ONTARIO, KANADA: WORKERS' COMPENSATION ACT, 1983**

²²³ *Social Security Act* 50/1986.

²²⁴ Jones 1992: 162; Markesinis en Deakin 1994: 487.

²²⁵ Wet 50/1986.

²²⁶ Wet 50/1986.

²²⁷ Wet 37/1974.

²²⁸ Munkman 1990: 15 ev; Jones 1992: 162; Markesinis en Deakin 1994: 486.

²²⁹ Munkman 1990: 15 ev; Jones 1992: 162; Markesinis en Deakin 1994: 486.

²³⁰ Jones 1992: 162; Markesinis en Deakin 1994: 486.

²³¹ Wet 57/1969.

²³² Jones 1992: 162; Markesinis en Deakin 1994: 487.

Die Kanadese Grondwet is die hoogste gesag in Kanada, en alle reg is daaraan onderhewig.²³³ Die *Constitution Act*²³⁴ van Kanada bepaal in artikel 52(1) daarvan dat:

The Constitution of Canada is the supreme law of Canada, and any law that is inconsistent with the provisions of the Constitution is, to the extent of the inconsistency, of no force or effect.

Die grondwetlik verskanste regte mag egter beperk word, en ten opsigte van beperkings bepaal die *Constitution Act*²³⁵ in artikel 1 daarvan dat:

The Canadian Charter of Rights and Freedoms guarantees the rights and freedoms set out in it subject only to such reasonable limits prescribed by law as can be demonstrably justified in a free and democratic society.

Ten einde te bepaal of ‘n beperking “reasonable and demonstrably justified” is, word die Oakes Test gebruik.²³⁶ Die Oakes Test het sy oorsprong in die saak van *R v Oakes*,²³⁷ ‘n saak rakende die besit van dwelms met die opset om daarmee handel te dryf, tensy weerlê deur die beskuldigde, waarin beslis is dat:²³⁸

To establish that a limit is reasonable and demonstrably justified in a free and democratic society, two central criteria must be satisfied. First, the objective, which the measures responsible for a limit on a Charter right or freedom are designed to serve, must be “of sufficient importance to warrant overriding a constitutionally protected right or freedom” ... The standard must be high in order to ensure that objectives which are trivial or discordant with the principles integral to a free and democratic society do not gain s. 1 protection. It is necessary, at a minimum, that an objective relate to concerns which are pressing and substantial in a free and democratic society before it can be characterized as sufficiently important.

Second, once a sufficiently significant objective is recognized, then the party invoking s.1 must show that the means chosen are reasonable and demonstrably justified. This involves “a form of proportionality test” ... Although the nature of the proportionality test will vary depending on the circumstances, in each case courts will be required to balance the interests of society with those of individuals and groups. There are, in my view, three

²³³ *Constitution Act* 1982: art 52(1); Hogg 1992: 51.

²³⁴ *Constitution Act* 1982. Die Wet het nie ‘n nommer byvoorbeeld Wet 1/1982 nie.

²³⁵ *Constitution Act* 1982.

²³⁶ Hogg 1992: 866.

²³⁷ 1986 1 SCR 103.

²³⁸ *R v Oakes* 1986 1 SCR 103: 138-139, soos in Hogg 1992: 866-867 aangehaal.

important components of a proportionality test. First, the measures adopted must be carefully designed to achieve the objective in question. They must not be arbitrary, unfair or based on irrational considerations. In short, they must be rationally connected to the objective. Second, the means, even if rationally connected to the objective in this first sense, should impair “as little as possible” the right or freedom in question. ... Third, there must be a proportionality between the effects of the measures which are responsible for limiting the Charter right or freedom, and the objective which has been identified as of “sufficient importance”.

Hogg²³⁹ som die vereistes vir ‘n geldige beperking van grondwetlike regte, soos beslis in *R v Oakes*,²⁴⁰ soos volg op:

1. *Sufficiently important objective. The law must pursue an objective that is sufficiently important to justify limiting a Charter right.*
2. *Rational connection. The law must be rationally connected to the objective.*
3. *Least drastic means. The law must impair the right no more than is necessary to accomplish the objective.*
4. *Proportionate effect. The law must not have a disproportionately severe effect on the persons to whom it applies.*

Werknemers is aan die voorskrifte van die *Workers’ Compensation Act*, 1983 gebonde deurdat hulle in die geval van ‘n beroepsbesering of beroepsiekte slegs ‘n eis teen die Wet se Vergoedingsfonds mag instel, en nie ‘n gemeenregtelike eis in ‘n hof teen die werkgever of delikspleger mag instel nie.²⁴¹ Sedert die inwerkingtreding van die Kanadese *Constitution Act*²⁴² en die *Canadian Charter of Rights and Freedoms* in die Kanadese Grondwet het daar egter teenstand teen hierdie verbod gekom.²⁴³ As argument teen die verbod is aangevoer dat dit ongrondwetlik is, deurdat dit strydig met die grondwetlike reg is om ‘n saak na die hof te neem, asook strydig met die grondwetlike reg op die beskerming van lewe, vryheid en sekuriteit is.²⁴⁴

²³⁹ 1992: 867.

²⁴⁰ 1986 1 SCR 103: 138-139.

²⁴¹ *Workers’ Compensation Act* 1983; Arthurs ea 1988: 116.

²⁴² *Constitution Act*, 1982.

²⁴³ Arthurs ea 1988: 116-117.

²⁴⁴ Arthurs ea 1988: 116-117.

In die saak van *Re Sections 32 and 34 of the Workers' Compensation Act, (1983), (Nfld.)*²⁴⁵ wat met 'n soortgelyke verbod teen 'n gemeenregtelike eis teen die werkgewer in die Newfoundland provinsie handel, het Newfoundland se hoogste hof beslis dat 'n gemeenregtelike eis teen die werkgewer nie toelaatbaar is nie, terwyl die teenoorgestelde in die Quebec provinsie se hoogste hof in die saak van *Budge v The Workers' Compensation Board*²⁴⁶ bevind is.²⁴⁷

Ter oorbrugging van die aspek van grondwetlikheid is die appèl-tribunaal ingevolge die *Workers' Compensation Act, 1983* in die Ontario provinsie die bevoegdheid verleen om oor die vraag te beslis of 'n benadeelde werknemer 'n gemeenregtelike eis teen die werkgewer in 'n hof ter verhaal van vergoeding mag instel in stede van 'n eis teen die Vergoedingsfonds.²⁴⁸

Dit blyk dat die Suid-Afrikaanse Grondwethof nie geredelik 'n bevel wat die maatskaplike sekuriteitstelsel of -program se finansiële sake in duie laat stort, sal toestaan nie, gevolglik word beperkings op die grondwetlike reg op maatskaplike sekuriteit ("social security") op ekonomiese oorwegings geregverdig.²⁴⁹

Hogg²⁵⁰ hanteer hierdie kwessie met die vraag of dit 'n geregverdigde beperking is indien die oogmerk van 'n beperking is om koste te bespaar.

²⁴⁵ 23 October 1987 (Nfld. S.C.C.A.) (The Piercy case), soos aangehaal in Arthurs ea 1988: 116-117.

²⁴⁶ September 1987 (Alta. Q.B.), soos aangehaal in Arthurs ea 1988: 116-117.

²⁴⁷ Arthurs ea 1988: 116-117.

²⁴⁸ *Workers' Compensation Act* 1983; Arthurs ea 1988: 115.

²⁴⁹ *Tsotetsi v Mutual and Federal Insurance* 1997 1 SA 585 CC: 590B-F; *Soobramoney v Minister of Health (Kwazulu-Natal)* 1998 1 SA 765 CC: 776C; *Jooste v Score Supermarket Trading (Minister of Labour intervening)* 1999 2 SA 1 CC; Olivier ea 2004: 129. Sien Hoofstuk 2 hierbo.

²⁵⁰ 1992: 873.

Hy haal die saak van *Singh v Minister of Employment and Immigration*²⁵¹ aan, wat oor die vraag handel of die komitee wat aansoeke om asiel oorweeg, verplig is om mondelinge vertoë aan te hoor. Die Minister se standpunt was dat daar nie voldoende fondse is om alle applikante se mondelinge vertoës aan te hoor nie. Die hof het bevind dat *in casu* die kwessie van koste nie 'n geregverdigde beperking daarstel nie, en dat:²⁵²

Certainly the guarantees of the Charter would be illusory if they could be ignored because it was administratively convenient to do so.

Hogg²⁵³ meen, sonder om voorbeelde ter illustrasie te gebruik, dat daar tog sekere omstandighede kan wees waar ekonomiese redes wel 'n geregverdigde beperking is, en dat die fondse van een staatsdepartement nie vir 'n ander staatsdepartement gegee hoef te word slegs om in die publieke aanvraag te voorsien nie.

Na aanleiding van 'n ander Kanadese beslissing *Re A One-Man Company*,²⁵⁴ wat handel oor 'n onderneming wat versuim het om as werkgewer by die Compensation Board te registreer, en waarin beslis is dat die versuim 'n aanduiding is van 'n bedoeling om nie voorgeskrewe premies te betaal nie, skryf Arthurs ea²⁵⁵ op treffende wyse:

Such an attitude was seen as leading to an undermining of this socially beneficial compensation scheme.

10.5.4 VERENIGDE STATE VAN AMERIKA

²⁵¹ 1985 1 SCR 177.

²⁵² *Singh v Minister of Employment and Immigration* 1985 1 SCR 177: 218-219.

²⁵³ 1992: 875.

²⁵⁴ 1975 2 WCR 41 (Workmen's Compensation Board of BC).

²⁵⁵ 1988: 117.

Die *Constitution of the United States of America*²⁵⁶ as Grondwet van die Verenigde State van Amerika is die hoogste gesag in die land, en alle reg is daaraan onderworpe.²⁵⁷

Die gemeenregtelike posisie van die benadeelde werknemer was dat 'n eis teen die mede-werknemer wat die dader is, asook die werkgever gebaseer op middellike aanspreeklikheid ingestel kon word.²⁵⁸ Die faktore wat 'n gemeenregtelike aksie egter bemoeilik het, is:²⁵⁹

1. Die vereiste dat die beseerde werknemer die bestaan van 'n kousale verband tussen die besering en verbreking van die regsplig deur die werkgever moet bewys.
2. Die vereiste dat die besering nie deur 'n risiko veroorsaak is wat die werknemer vry en bereidwillig aanvaar het nie.
3. Die vereiste dat daar geen bydraende nalatigheid deur die beseerde werknemer was nie.
4. Die beseerde werknemer het geen eis in die geval waar die besering of siekte deur 'n mede-werknemer se opset of nalatigheid veroorsaak is waar die mede-werknemer in dieselfde tipe werk as die beseerde betrokke was nie.

As direkte gevolg van die faktore wat gemeenregtelike aksies bemoeilik, is in die meeste state se wetgewing wat met vergoeding vir beroepsbeserings en –siektes verband hou, bepaal dat 'n benadeelde werknemer nie geregtig is om 'n aksie teen

²⁵⁶ *Constitution of the United States of America* 1787, soos in Nowak ea 1995: 1335-1354 aangehaal.
Die Wet het nie 'n nommer byvoorbeeld Wet 1/1787 nie.

²⁵⁷ Stephens en Scheb 2003: 8.

²⁵⁸ Prosser 1971: 525 ev; Goldman 1996: 98.

²⁵⁹ *Farwell v Boston and Worcester R.R.*, 4 Metc. 49 (Mass. 1842), soos aangehaal in Goldman 1996: 99; Prosser 1971: 527; Goldman 1996: 99.

die werkgewer in te stel nie, en in die meeste state ook nie teen die mede-werknemer nie.²⁶⁰ Die enigste beskikbare remedie vir die benadeelde werknemer is die betrokke vergoedingstelsel van die betrokke staat of federale stelsel, gebaseer op die “no fault”-beginsel.²⁶¹ In die geval waar die werkgewer die besering veroorsaak het, mag die vergoeding verhoog word, en mag dit verminder word in die geval waar die beseerde werknemer versuim het om ‘n veilige werkswyse te volg.²⁶²

Daar is enkele uitsonderings op die algemene reël dat ‘n gemeenregtelike eis teen die werkgewer nie toelaatbaar is nie.²⁶³ Werknemers wat van die algemene vergoedingswetgewing uitgesluit is, byvoorbeeld plaaswerkers, huishulpe en spoorwegwerkers is òf gedek deur eie aparte vergoedingswetgewing byvoorbeeld die *Federal Employers’ Liability Act*²⁶⁴ vir spoorwegwerkers, òf glad nie deur vergoedingswetgewing gedek nie, maar is almal onderhewig aan die vereiste dat skuld bewys moet word, hetsy tydens ‘n eis teen die toepaslike Wet se Vergoedingsfonds of tydens ‘n gemeenregtelike eis teen die werkgewer in die geval waar geen vergoedingswetgewing toepassing vind nie.²⁶⁵

10.6 SAMEVATTING

Soos duidelik blyk uit die ontleding van die *Wet op Vergoeding vir*

²⁶⁰ Prosser 1971: 530; Goldman 1996: 42, 100-102.

²⁶¹ Prosser 1971: 530; Goldman 1996: 41.

²⁶² Prosser 1971: 530; Goldman 1996: 41.

²⁶³ Prosser 1971: 532.

²⁶⁴ *Federal Employers’ Liability Act* 1908.

²⁶⁵ Prosser 1971: 532-535.

*Beroepsbeserings en –siektes*²⁶⁶ se vergoedingstelsel wat mank aan gebreke gaan en op ‘n paar aspekte nie aan grondwetlike vereistes voldoen nie,²⁶⁷ is dit nie vreemd dat benadeelde werknemers wat nie tydig en paslik deur die Vergoedingsfonds vergoed word nie, hulle op verbeeldingryke wyse tot gemeenregtelike eise teen die werkgever wend nie. Indien vergoeding tydig en paslik geskied, volg dit logieserwys dat benadeelde werknemers geen behoefte sal hê om ‘n eis teen die werkgever in te stel nie.

Dit word aan die hand gedoen dat óf die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en siektes*²⁶⁸ en gepaardgaande prosesse gestroomlyn moet word sodat benadeelde werknemers tydig en paslik vergoed word, óf dat die Wetgewer gemeenregtelike eise teen die werkgever moet toelaat. Tot dan sal daar steeds behoefte aan eise teen die werkgever wees, nie om wraaksugtige redes nie maar om te verseker dat die benadeelde werknemer na behore vergoed word.

Behalwe die argumente ter regverdiging van ‘n gemeenregtelike eis teen die werkgever reeds deur die hof aangehoor, wat telkens onsuksesvol was, is ‘n ander grondwetlike argument uitgelig na aanleiding van Regter Kriegler se bevinding in die saak van *S v Makwanyane*.²⁶⁹ Dit behels dat ‘n grondwetlike reg beperk mag word, maar nie in geheel ontnem mag word nie. Indien die alternatief vol gebreke is, met die gevolg dat die alternatiewe remedie *de facto* nie as remedie beskikbaar is nie, kom dit op ‘n ontneming van die grondwetlike reg neer.

²⁶⁶ Wet 130/1993.

²⁶⁷ Sien Hoofstuk 8 hierbo.

²⁶⁸ Wet 130/1993.

²⁶⁹ 1995 3 SA 391 CC.

HOOFTUK 11**SLOT**

11.1 Inleiding	467
11.2 Tekortkominge en aanbevelings	467

11.1 INLEIDING

In hierdie hoofstuk word sekere aanbevelings ten opsigte van die tekortkominge in die hantering van beroepsbeserings en –siektes in die Suid-Afrikaanse regstelsel gemaak.

11.2 TEKORTKOMINGE EN AANBEVELINGS

AANBEVELING 1:

WYSIGING VAN DIE WET OP GESONDHEID EN VEILIGHEID IN MYNE, 1996 TOT EFFEK DAT DIE INSPEKTEUR SE VERPLIGTINGE NA 'N ONGEVAL AANGEDUI WORD

Aangesien die bevoegdhede van die inspekteur by 'n voorondersoek¹ na 'n ongeval slegs in algemene terme gegiet is, het Regter Kotze² voorstelle ter voorkoming van probleme met getuienislewering gemaak. Die regter het voorgestel dat:³

- 1) *Die mynbestuurder moet binne twee uur na 'n ramp kennis daarvan aan die Departement van Minerale en Energie asook aan die Suid-Afrikaanse Polisiediens gee.*
- 2) *Die departement en die polisie moet gekoördineerd optree.*
- 3) *Binne 24 uur na die ramp moet foto's van die ramptoneel en alles wat met die ramp gepaard gaan, geneem word.*
- 4) *Binne 24 uur na die ramp moet 'n lys van persone met inligting opgestel word.*
- 5) *Binne 24 uur na die ramp moet op mynplanne beslaggelê word.*
- 6) *Binne 24 uur na die ramp moet op alle dokumente en artikels wat tersaaklik tot die ramp is of die oorsaak van die ramp mag wees, beslaggelê word.*
- 7) *Binne 48 uur na die ramp moet die mynbestuurder onder eed bevestig*

¹ *Wet op Veiligheid en Gesondheid in Myne* 29/1996: art 50.

² Gesamentlike Geregtelike Doodsondersoek en Mynondersoek na die Rovic Diamantmynramp te Boshof GO 1/1997: 254-258.

³ Gesamentlike Geregtelike Doodsondersoek en Mynondersoek na die Rovic Diamantmynramp te Boshof GO 1/1997: 254-258.

dat daar geen ander tersaaklike planne, dokumente of artikels bestaan nie.

- 8) *Ter wille van bevordering van deursigtigheid, moet regsverteenwoordigers van vakbonde wie se lede gesterf het, asook regsverteenwoordigers van nagelatenes op hul versoek die geleentheid tot samewerking en inspraak vanaf die eerste dag gegee word.*
- 9) *Binne sewe dae na die ramp moet die inspekteur verklarings vanaf alle persone met inligting oor die ramp bekom.*
- 10) *Die Departement van Minerale en Energie moet hul afskrifte van mynplanne veilig bewaar.*
- 11) *Na die verkryging van die verklarings, moet die Departement van Minerale en Energie met die inspekteur en die gemelde regsverteenwoordigers konsulteer, en daarna besluit of daar 'n verhoorondersoek, 'n gesamentlike ondersoek of kommissie moet wees.*
- 12) *Indien daar slegs 'n verhoorondersoek was, en besluit word om voort te gaan met 'n gesamentlike ondersoek of kommissie, moet die staatsadvokaat tydens die nuwe proses nie die hele notule van die voorafgaande verhoorondersoek as bewysstuk inhandig nie. Indien dit ingehandig word, is hy verplig om al die getuies wat tevore reeds getuig het weer te laat getuig, wat tydverkwistend is.*
- 13) *Afgesien van die praktykskode rakende gesondheid en veiligheid wat die mynbestuurder moet opstel,⁴ moet die mynbestuurder ook 'n praktykskode opstel wat handel met die mynboupraktik, monitering, risiko's, voorsorg teen risiko's en veiligheid oor die algemeen, en dit jaarliks opdateer. 'n Afskrif daarvan moet saam met die mynplanne deur die Departement van Minerale en Energie bewaar word, en by 'n ondersoek moet dit as getuienis toelaatbaar wees.*
- 14) *Geen myn moet sonder 'n gediplomeerde mynbestuurder opereer nie, dus moet die betrokke regulasie⁵ gewysig word.*
- 15) *Inspekteurs en staatsmynopmeters moet so opgelei word dat hulle ontmoedig is om sodanige verhoudings met mynbeampies aan te knoop wat hulle in die uitoefening van hul onafhanklike kontrolefunksies kan benadeel.*

Dit word aanbeveel dat die voorstelle by artikel 50 van die Wet op Veiligheid en Gesondheid in Myne⁶ ingevoeg word.

AANBEVELING 2:

WYSIGING VAN DIE WETGEWING WAT OP DIE SWYGREG

⁴ Wet op Veiligheid en Gesondheid in Myne 29/1996: art 9.

⁵ Regulasie 2.5.2.1 van die regulasies van die Wet op Veiligheid en Gesondheid in Myne 29/1996.

⁶ Wet 29/1996: art 50.

NA DIE PLAASVIND VAN 'N ONGEVAL, INBREUK MAAK

In die beroepsgesondheids- en beroepsveiligheidswetgewing van Suid-Afrika word duidelik op die swygreg, wat 'n fundamentele reg in die *Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika*⁷ is, inbreuk gemaak, en moet hierdie aspek in die *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid* en die *Wet op Veiligheid en Gesondheid in Myne* deur die Wetgewer verbeter word. Tans bepaal artikels 31 en 32 van die *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid* dat niemand tydens 'n artikel 31 voorondersoek of artikel 32 verhoorondersoek mag weier om vrae te beantwoord nie, met dien verstande dat niemand verplig kan word om 'n vraag te beantwoord wat self-inkriminerend is nie.⁸ Soos in Hoofstuk 4 aangetoon, is dit strydig met die swygreg in die *Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika*,⁹ wat bepaal dat 'n gearresterde persoon die reg het om te swyg.

Ten opsigte van die *Wet op Veiligheid en Gesondheid in Myne* is ondervraagdes tydens 'n voorondersoek se ondervraging verplig om te antwoord, tensy die antwoord selfinkriminerend kan wees.¹⁰ Ter wille van die verhoging in doeltreffendheid van 'n ondersoek kan die hoofinspekteur in oorleg met die Direkteur van Openbare Vervolgings 'n *nolle prosequi* sertifikaat uitreik, waarna dit verpligtend is om alle vrae te beantwoord.¹¹ Dit word aan die hand gedoen dat sonder die uitreiking van 'n *nolle prosequi* sertifikaat die verpligting om op vrae te antwoord ongrondwetlik is, aangesien dit strydig met die swygreg in die *Grondwet*

⁷ Wet 108/1996: art 35.

⁸ *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid* 85/1993: art 34(b).

⁹ Wet 108/1996: art 35(1) en (3).

¹⁰ *Wet op Veiligheid en Gesondheid in Myne* 29/1996: art 62.

¹¹ Wet 29/1996: art 63.

van die Republiek van Suid-Afrika¹² is.¹³ Tydens die verhoorondersoek kan die voorsittende beampte gelas dat enige getuienis deur 'n persoon gelewer nie teen hom in strafregtelike of dissiplinêre verrigtinge gebruik mag word nie.¹⁴ Hierdie lasgewing het ten doel om die doeltreffendheid van die verhoorondersoek te verhoog, aangesien 'n getuie na die lasgewing verplig is om enige relevante vraag te beantwoord.¹⁵ Dit word aan die hand gedoen dat sonder die lasgewing die verpligting om op vrae te antwoord ongrondwetlik is, aangesien dit strydig met die swygereg in die *Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika*¹⁶ is.¹⁷

AANBEVELING 3:

TOELATING VAN REGSVERTEENWOORDIGING GEDURENDE ARBEIDSREGTELIKE DISSIPLINÊRE VERHORE

'n Aspek wat in die praktyk onbevredigend is, is die feit dat alhoewel ongevalle in beroepsverband meestal geweldige implikasies vir alle partye inhou, en gewoonlik van uiters komplekse aard is, regsverteenvoording nie by 'n dissiplinêre verhoor na 'n ongeval toegelaat word nie.

Dit word aanbeveel dat regsverteenvoording by 'n dissiplinêre verhoor

¹² Wet 108/1996: art 35(1).

¹³ *Park-Ross v Director: Office of Serious Economic Offences* 1998 1 SA 108 C. Sien ook die bespreking van hierdie aspek hierbo in die afdeling wat oor die *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid* 85/1993 handel.

¹⁴ *Wet op Veiligheid en Gesondheid in Myne* 29/1996: art 71(3).

¹⁵ *Wet op Veiligheid en Gesondheid in Myne* 29/1996: art 71(4) en (5).

¹⁶ Wet 108/1996: art 35(3).

¹⁷ Sien ook die bespreking van hierdie aspek hierbo in die afdeling wat met die *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid* 85/1993 handel.

na 'n ongeval toegelaat word.

AANBEVELING 4:

WYSIGING VAN DIE WET OP ARBEIDSVERHOUDINGE, 1995 **RAKENDE DIE ARBEIDSREGTELIKE PROSES GEVOLG TE** **WORD MET 'N BESEERDE WERKNEMER**

Daar bestaan geen voorskrif in die *Wet op Arbeidsverhoudinge*¹⁸ oor die prosedure wat die werkgever moet volg ten einde finaliteit te verkry rakende die voortsetting al dan nie van die beseerde werknemer se dienskontrak nie. Die *Wet op Arbeidsverhoudinge*¹⁹ bepaal dat:

- (2) *In die proses van die ondersoek bedoel in subartikel (1) behoort die werknemer die geleentheid gebied te word om aangehoor te word en om deur 'n vakbondvertegenwoordiger of medewerknemer bygestaan te word.*
- (3) *Die graad van ongeskiktheid is tersaaklik ter bepaling van die billikheid van enige ontslag. Die oorsaak van die ongeskiktheid kan ook tersaaklik wees. In die geval van sekere soorte ongeskiktheid, byvoorbeeld alkoholisme of dwelmmisbruik, sou berading en rehabilitasie toepaslike stappe kon wees wat 'n werkgever kan oorweeg.*
- (4) *Besondere oorweging moet geskenk word aan werknemers wat by die werk beseer word of wat deur werk-verwante siektes ongeskik raak. Die houe het aangedui dat die plig van die werkgever om die ongeskiktheid van die werknemer te akkommodeer, in hierdie omstandighede swaarder is.*

Dit word aan die hand gedoen dat 'n billike en werkbare proses vir die hantering van die beseerde of siek werknemer se posisie as volg is:

1. Die voorgestelde proses is 'n ondersoek wat onder voorsitterskap van die werkgever gehou word.
2. Die werkgever gee aan die werknemer kennis van die ondersoek,

¹⁸ Wet 66/1995: Bylae 8: Goeie Praktykskode: Ontslag: Item 10(2).

¹⁹ Wet 66/1995: Bylae 8: Goeie Praktykskode: Ontslag: Item 10(2), (3) en (4).

met inagneming van enige bepalinge in die dienskontrak en dissiplinêre kode.

3. By die ondersoek is die reëls van natuurlike geregtigheid van toepassing en die werknemer moet die geleentheid gebied word om sy saak te stel en om deur 'n mede-werknemer, vakbondverteenvoordiger²⁰ of regsverteenvoordiger bygestaan te word. Dit word aanbeveel dat regsverteenvoordiging toegelaat moet word, aangesien mede-werknemers dikwels nie toegerus is om met mediese getuienis om te gaan nie.²¹
4. Tydens die ondersoek moet vasgestel word in welke kategorie die arbeidsongeskiktheid val. Dit kan gedoen word aan die hand van die mediese verslae en getuienis van die werknemer. Daar moet gepoog word om konsensus daaroor te verkry. Die doel van konsensus oor die kategorie van arbeidsongeskiktheid is dat geskikte alternatiewe positief deur alle partye daarna oorweeg kan word.
5. Die faktore wat in ag geneem moet word, is:²²
 - (1) Iemand wat moet bepaal of 'n ontslag weens swak gesondheid of besering onbillik is, moet in ag neem -
 - (a) of die werknemer daartoe in staat is om die werk te verrig, al dan nie; en
 - (b) waar die werknemer nie daartoe in staat is nie -
 - (i) die mate waarin die werknemer wel in staat is om die werk te verrig;

²⁰ *Wet op Arbeidsverhoudinge* 66/1995: Bylae 8: Goeie Praktykskode: Ontslag: Item 10(2).

²¹ Na analogie van die *Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika* 108/1996: art 35(3). Vergelyk die opmerkings oor regsverteenvoordiging hierbo by behandeling van die dissiplinêre verhoor.

²² *Wet 66/1995: Bylae 8: Goeie Praktykskode: Ontslag: Item 11.*

- (ii) die mate waarin die werknemer se werksomstandighede aangepas kan word ten einde die ongeskiktheid te akkommodeer of, waar dit nie moontlik is nie, die mate waarin die werknemer se pligte aangepas kan word; en
 - (iii) die beskikbaarheid van enige geskikte alternatiewe werk.
6. In die geval waar 'n werknemer onwillig is om diens te hervat, alhoewel reeds in staat daartoe, kan tydens die ondersoek 'n werkgewersopdrag gegee word dat die werknemer op 'n bepaalde datum diens moet hervat. Die doel van so 'n opdrag is dat voor of tydens sodanige dienshervatting dit duidelik sal blyk of die werknemer inderdaad nog arbeidsongeskik is. Hierdie werkgewersopdrag moet egter met groot omsigtigheid hanteer word en sal aan alle redelikeisvereistes moet voldoen. Alle pogings tot hulp en samewerking aan die beseerde werknemer ten einde sy omstandighede te akkommodeer, sal 'n rol by beoordeling van redelikheid speel.
7. By die beoordeling van die billikheid van die ontslag is die graad van die arbeidsongeskiktheid relevant,²³ en word aan die hand gedoen dat die oorsaak van die arbeidsongeskiktheid ook relevant is.

²³ *Wet op Arbeidsverhoudinge* 66/1995: Bylae 8: Goeie Praktykskode: Ontslag: Item 10(3).

AANBEVELING 5:

WYSIGING VAN DIE WET OP GESONDHEID EN VEILIGHEID IN MYNE, 1996 RAKENDE DIE REG OM DIE WERKSPEL TE VERLAAT AS DIT GEVAARLIK IS

Die *Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne*²⁴ magtig 'n mynwerknemer om enige werksplek te verlaat indien:

- a) omstandighede by daardie werksplek ontstaan wat met redelike regverdiging vir daardie werknemer blyk 'n ernstige bedreiging vir die gesondheid of veiligheid van daardie werknemer in te hou; of
- b) die gesondheids- en veiligheidsverteenvoerder verantwoordelik vir daardie werksplek 'n werknemer gelas om die plek te verlaat.

Wat is die gevolg van nie-verlating van 'n werksplek in geval van dreigende gevaar? Die relevansie daarvan blyk daaruit dat terwyl 'n werknemer 'n statutêre bevoegdheid (in geval van mynwerknemers)²⁵ en 'n gemeenregtelike bevoegdheid (in geval van ander werknemers)²⁶ het om die werksplek in dreigende gevaar te verlaat, as verweer geopper kan word dat die beseerde werknemer nie die werksplek verlaat het nie en dus self skuld aan sy skade het.

Na analogie van die *Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne*²⁷ word dit aan die hand gedoen dat die werknemer die reg het om 'n werksplek te

²⁴ *Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne* 29/1996: art 23(1).

²⁵ Wet 29/1996: art 23(1); Van Kerken 1997: 1199.

²⁶ Van Kerken 1997: 1199.

²⁷ Wet 29/1996: art 23(1).

verlaat sodra dit vir die werknemer redelikerwys blyk dat ‘n ernstige bedreiging vir die gesondheid of veiligheid van die werknemer bestaan. Die terme “redelike regverdiging” verwys duidelik na ‘n objektiewe toets,²⁸ maar word dit aan die hand gedoen dat die subjektiewe toets eerder die gepaste toets behoort te wees, aangesien dit gaan om die vorm van ‘n mening oor die veiligheid by ‘n werksplek.

AANBEVELING 6:

WYSIGING VAN DIE WET OP VERGOEDING VIR BEROEPSBESERINGS EN –SIEKTES, 1993 RAKENDE DIE INSLUITING VAN HUISWERKERS EN KONTRAKTEURS IN DIE INFORMELE SEKTOR

Dit is ‘n ernstige tekortkoming dat huiswerkers, wat ook werknemers onder die *Wet op Arbeidsverhoudinge* sowel as die *Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid* is, van die regte voortvloeiend uit die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes*, asook beskerming daarin verleen uitgesluit word. Dit word aan die hand gedoen dat huiswerkers net so blootgestel is aan moontlike ongevallen en beroepsbeserings asook die moontlike pleeg van ‘n delik deur ‘n ander in arbeidsverband as enige ander werknemer in ‘n ander bedryf.

Dit word aan die hand gedoen dat die uitsluiting direkte diskriminasie is. Daar bestaan geen wetgewing om huiswerkers as ‘n groep enigsins finansieel te beskerm in geval van ‘n beroepsbesering of –siekte nie. Die

²⁸ Van Kerken 1997: 1212.

enigste remedie wat 'n beseerde huiswerker het, is 'n gemeenregtelike deliktuele aksie teen die werkgever, en sal sodanige aksie slegs kan slaag indien opset of nalatigheid aan die kant van die werkgever bewys word.²⁹ In die geval waar geen opset of nalatigheid bewys kan word nie, of waar dit selfs nie ter sprake is nie, is die beseerde huiswerker remedieloos. Die uitsluiting is sonder basis, en daar word aanbeveel dat die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes*³⁰ gewysig word ten einde huiswerkers as werknemers in te sluit.³¹

Die rede waarom kontrakteurs in die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes*³² as werknemers uitgesluit is, word verstaan vanuit 'n gemeenregtelike oogpunt, aangesien daar 'n grondliggende verskil tussen dienskontrakte (werknemers) en werkaannemingskontrakte (kontrakteurs) bestaan. Aangesien die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes*³³ sosiale wetgewing is, en aangesien daar in Suid-Afrika vele persone as gevolg van werkloosheid informele ondernemings as kontrakteurs bedryf wat net soos ander werkers aan ongevallen blootgestel is, word aanbeveel dat die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes* se reikwydte verbreed behoort word ten einde kontrakteurs (of 'n sekere klas van kontrakteurs) te akkommodeer.³⁴

AANBEVELING 7:

WYSIGING VAN DIE WET OP VERGOEDING VIR

²⁹ Sien Hoofstuk 10 hierbo.

³⁰ *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes* 130/1993: art 42.

³¹ Sien Olivier ea 2003: 473-474 vir ondersteuning van dié siening.

³² *Wet* 130/1993: art 42.

³³ *Wet* 130/1993: art 42.

³⁴ Sien Olivier ea 2003: 473-474 vir ondersteuning van dié siening.

**BEROEPSBESERINGS EN –SIEKTES, 1993 RAKENDE INSAE
TOT EN INSPRAAK BY DIE OPSTEL VAN DIE STATUTÊRE
MEDIESE VERSLAG**

Inspreek deur die beseerde werknemer se eie geneesheer by die mediese ondersoek wat gedoen word voor die opstel van die verslag deur die kommissaris se geneesheer word deur die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes*³⁵ verleen. Dit word aan die hand gedoen dat sedert die inwerkingtreding van die *Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika*³⁶ sowel as die *Wet op Bevordering van Administratiewe Geregtigheid*³⁷ ‘n beseerde werknemer en sy eie geneesheer die reg tot onderskeidelik inspraak in die opstel van die mediese verslag en insae in die mediese verslag het.

Dit word aanbeveel dat artikel 42 van die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes*³⁸ uitgebrei en/of gewysig word deur te bepaal dat:

1. Tydens kennisgewing aan die werknemer van ‘n voorgenome mediese ondersoek vir doeleindes van die opstel van ‘n verslag, daar vereis moet word dat die werknemer moet aandui of hy verlang dat ‘n eie geneesheer en/of regspraktisyn teenwoordig moet wees.
2. Indien die werknemer wel so aandui, moet ‘n geskikte datum, tyd en plek onderling deur die geneesheer in

³⁵ Wet 130/1993: art 42(4).

³⁶ Wet 108/1996: arts 32 en 33 .

³⁷ Wet 3/2000.

³⁸ Wet 130/1993: art 42.

samewerking met die werknemer gereël word.

3. Die eie geneesheer moet deur die kommissaris of onderlinge vereniging vergoed word en die regspraktisyn moet deur die werknemer vergoed word.
4. Die mediese verslag moet deur die geneesheer ná oorleg met die eie geneesheer opgestel word.³⁹
5. 'n Afskrif van die mediese verslag moet aan die werknemer gelewer word.

AANBEVELING 8:

WYSIGING VAN DIE WET OP VERGOEDING VIR BEROEPSBESERINGS EN –SIEKTES, 1993 RAKENDE 'N TYDSBEPERKING VIR AFHANDELING VAN 'N EIS

In die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes*⁴⁰ bestaan geen tydsbeperking vir die proses wat na indiening van die eis volg nie. Die praktiese effek daarvan is dat die beseerde werknemer remedieloos is terwyl die eis deur die Vergoedingskommissaris oorweeg word.⁴¹ Dit word aanbeveel dat die regsposisie gewysig word, ten einde die Vergoedingskommissaris te verplig om die eis van 'n beseerde werknemer binne veertien dae na ontvangs van die eis te finaliseer.

³⁹ Die etiese klem op die outonomie van mediese oordeel moet egter in gedagte gehou word.

⁴⁰ Wet 130/1993.

⁴¹ In die praktyk het dit geblyk dat geneeshere soms onwillig is om verdere mediese behandeling te gee totdat van die kommissaris se beslissing verneem is. Korrespondensie sloer soms, wat die beseerde se mediese en finansiële dilemma kan vererger.

AANBEVELING 9:**WYSIGING VAN DIE WET OP VERGOEDING VIR
BEROEPSBESERINGS EN –SIEKTES, 1993 RAKENDE DIE
UITOEFENING VAN ‘N DISKRESIE DEUR DIE KOMMISSARIS,
ASOOK DIE BEGRENsing VAN DIE DISKRESIE**

Na die ondersoek en beslegting van die eis om vergoeding deur die kommissaris, maak die kommissaris ‘n toekenning aan die werknemer en gee hy ‘n bevel ter betaling van vergoeding.⁴² Geen bepaling bestaan in die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en -siektes*⁴³ welke faktore die kommissaris moet oorweeg om ‘n beslissing te maak nie, ook nie wanneer uitspraak gegee hoef te word en wat die posisie rakende verskaffing van redes en/of motivering vir enige beslissing is nie. Dit blyk ‘n geval van onbegrensde uitoefening van diskresie te wees.

Dit word aanbeveel dat artikel 45(1) van die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en -siektes*⁴⁴ gewysig word deur die insluiting van die faktore wat die kommissaris moet oorweeg tydens uitoefening van sy diskresie.

AANBEVELING 10:**WYSIGING VAN DIE WET OP VERGOEDING VIR
BEROEPSBESERINGS EN –SIEKTES, 1993 RAKENDE DIE
REHABILITASIE EN VERSORGING VAN ‘N BESEERDE**

⁴² *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en -siektes* 130/1993: arts 45(1) saamgelees met art 4(1)(c) en (d).

⁴³ Wet 130/1993.

⁴⁴ Wet 130/1993.

WERKNEMER

Die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes*⁴⁵ bevat geen bepaling rakende rehabilitasie van die beseerde werknemer nie, dus is daar nie voorsiening ten einde die beseerde te help om na sy/haar herstel weer by die beroepslewe in te skakel nie, ook nie ten opsigte van die koste van byvoorbeeld veranderings aan wonings en voertuie ten opsigte van beseerde werknemers wat sodanig beseer is dat hulle nie sonder hulp oor die weg kan kom nie.

Dit word aanbeveel dat die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes*⁴⁶ gewysig word ten einde vir die koste van rehabilitasie en verdere versorging voorsiening te maak.

AANBEVELING 11:

WYSIGING VAN DIE WET OP VERGOEDING VIR BEROEPSBESERINGS EN –SIEKTES, 1993 RAKENDE INSPRAAK DEUR DIE DELIKSPLEGER BY DIE BESLUIT VAN DIE KOMMISSARIS OOR VERGOEDING AAN DIE BESEERDE WERKNEMER

Indien die kommissaris se hantering van die eis en toekenning deur hom gedoen, bindend op die delikspleger is, het die delikspleger ooglopend 'n belang by die kommissaris se toekenning aangesien die toekenning die bedrag wat die delikspleger uiteindelik aan die benadeelde werknemer

⁴⁵ Wet 130/1993.

⁴⁶ Wet 130/1993.

moet betaal, affekteer, asook dat die delikspleger 'n verhalingsaksie teen hom te wagte kan wees.⁴⁷ Dus word die delikspleger se belange geraak.

Die gevolgtrekking is dat indien die kommissaris se toekenning wel bindend op die delikspleger is, sal die kommissaris die reëls van natuurlike geregtigheid teenoor die delikspleger moet nakom alvorens 'n toekenning gedoen word.

Aan die ander kant, indien die kommissaris se toekenning aan die benadeelde nie bindend op die delikspleger is nie, laat dit die ruimte aan die delikspleger om die kommissaris se toekenning in twyfel te trek. Dit sal die gevolg hê dat die hof wat die gemeenregtelike eis bereg, noodwendig die redelikheid al dan nie van die toekenning van die kommissaris moet ondersoek, met gepaardgaande indirekte inmenging met die diskresie van die kommissaris. Dit behels verder dat indien die delikspleger nie vooraf tydens afhandeling van die eis by die Vergoedingsfonds 'n inset kon lewer nie, die verhoorhof tydens die beregting van die gemeenregtelike eis 'n opinie oor die kommissaris se diskresie mag uitspreek.

Alhoewel die delikspleger nie noodwendig direk deur 'n beslissing van die kommissaris geraak mag word nie, word dit aan die hand gedoen dat die kommissaris se toekenning wel bindend is op die delikspleger, en dat die delikspleger op nakoming van administratiewe geregtigheid geregtig is.

⁴⁷ *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en -siektes* 130/1993; art 36; Neethling ea 2006: 222; *Ngcobo v Santam Insurance* 1994 2 SA 478 T, *Zysset v Santam* 1996 1 SA 273 K; *Sasol Synthetic Fuels v Lambert* 2002 2 SA 21 HHA; *Maphiri v Road Accident Fund* 2002 6 SA 383 W.

Dit word aanbeveel dat die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en – siektes*⁴⁸ gewysig word, tot effek dat die kommissaris voor sy beslissing die delikspleger moet uitnooi om kommentaar te lewer.

AANBEVELING 12:

WYSIGING VAN DIE WET OP VERGOEDING VIR BEROEPSBESERINGS EN –SIEKTES, 1993 TOT EFFEK DAT DIE BENADEELDE WERKNEMER NA DIE PLAASVIND VAN ‘N ONGEVAL ‘N KEUSE HET OM AS ALTERNATIEF OF AANVULLEND TOT ‘N EIS TEEN DIE VERGOEDINGSFONDS, ‘N GEMEENREGTELIKE EIS TEEN DIE DELIKSPLEGER EN WERKGEWER IN TE STEL.

As agtergrond die volgende: As praktiserende prokureur het skrywer in ‘n bestek van nege jaar op gereelde grondslag in opdrag van drie vakbonde met letterlik honderde eisers, beskuldigdes en slagoffers konsulteer en/of in ‘n hof verteenwoordig in sake wat handel oor ongevallen in beroepsverband. By baie soorte ongevallen was die feite, alhoewel deurgaans van komplekse aard, van so ‘n aard dat “gewone nalatigheid” deur ‘n party ter sake was. Daar was egter tog gevalle waarin dit duidelik was dat die werkgewer óf grof nalatig was óf opsetlik was in gebeure wat gelei het tot veroorsaking van ‘n ongeval. Dit is teen hierdie growwe nalatigheid of opset wat die regsgevoel in opstand kom. Male sonder tal moes ‘n beseerde werknemer magteloos die regsposisie verneem met

⁴⁸ Wet 130/1993.

inhoud dat alhoewel hy/sy deur ontsettende pyn en lyding gegaan het as gevolg van 'n beroepsbesering, en nieteenstaande duidelike bewyse van growwe nalatigheid, soms selfs opset in die vorm van *dolus eventualis*, hy/sy geen eis teen die werkgever het nie.

Dit blyk dat daar twee tipes ongevallen is, eerstens gevalle waar daar wel sprake van nalatigheid is maar nie van 'n growwe aard nie, en tweedens gevalle waar sekere werkgewers veiligheid oorboord gooi ter wille van produksie, en growwe nalatigheid of selfs opset bewys word. Voorbeelde van growwe nalatigheid en *dolus eventualis* is legio in die gerapporteerde sowel as ongerapporteerde beslissings. Voorbeelde van eersgenoemde is die Merriespruit Mynramp⁴⁹ en die Rovic Mynramp,⁵⁰ waar talle persone gesterf het en ander beseer is as gevolg van bewese growwe nalatigheid.

By die eersgenoemde geval bevredig dit die regsgevoel dat daar sosiale wetgewing bestaan waarvolgens die beseerde werknemer 'n eis kan instel teen die Vergoedingsfonds plaas van 'n eis teen die werkgever. Soos in Hoofstuk 8 aangetoon, bestaan daar egter talle gebreke in die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en -siektes*⁵¹ wat die benadeelde werknemer in die afhandeling van sy/haar eis teen die Vergoedingsfonds frustreer. Soos in hoofstuk 10 aangetoon, is die effek van die gebreke dat dit die benadeelde werknemer se grondwetlike reg op sosiale sekerheid ontnem, en behoort die werknemer minstens 'n keuse te hê om 'n eis teen die Vergoedingsfonds in te stel of 'n gemeenregtelike eis in te stel.

⁴⁹ Gesamentlike Onderzoek na die Merriespruitramp te Virginia GO 27/1994.

⁵⁰ Gesamentlike Geregtelike Doodsondersoek en Mynondersoek na die Rovic Diamantmynramp te Boshoff 1/1997.

⁵¹ Wet 130/1993.

By die laasgenoemde geval bevredig die konsep van sosiale wetgewing nie. Intendeel mag dit wees dat sekere werkgewers hulle nie veel steur aan veiligheid van werknemers nie, aangesien daar 'n wete mag wees dat in geval van 'n ongeval “die werkgewer nie hoef te betaal nie, want die Kommissaris sal betaal”, welke standpunt uiteraard verwerplik is maar tog in die verlede al aangetref is en in die toekoms weer aangetref sal word. Dit word aan die hand gedoen dat die grondliggende rede vir 'n argument ten gunste van 'n eis om algemene skade teen die werkgewer, is enersyds dat die Wet slegs vir spesiale skade voorsiening maak, terwyl 'n benadeelde werknemer dalk enorme algemene skade ly wat nie verhaalbaar is nie, en andersyds dat dit moeilik is om te verstaan dat slegs 'n eis om spesiale skade teen die Vergoedingsfonds ingestel kan word, terwyl die werkgewer na growwe nalatigheid of selfs roekeloosheid skotvry daarvan afkom. As oplossing kan gelet word op Burchell⁵² se voorstel ten opsigte van eise voortspruitend uit beserings tydens motorbotsings opgedoen:

An even more tentative option might be to opt for a mixed system of no-fault compensation for personal injury and delictual liability, arising out of motor accidents. Every person who suffers personal injury as a result of a motor accident would be eligible for no-fault compensation from a central fund, but, if the injuries sustained were of a very serious nature and the victim had access to clear evidence to establish negligence on the part of another person, then a delictual action to recover the loss which was not compensated for by the no-fault pay-out could be instituted.

Dit word aanbeveel dat die bepalinge van die *Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes*⁵³ gewysig word tot effek dat die gemeenregtelike eis nie verbied word nie, maar toegelaat word as alternatief of aanvullend tot die vergoedingsproses van die *Wet op*

⁵² 1993: 17.

⁵³ Wet 130/1993.

Vergoeding vir Beroepsbeserings en –siektes,⁵⁴ met die gevolg dat die benadeelde werknemer na ‘n ongeval ‘n keuse mag uitoefen tussen die instel van ‘n gemeenregtelike eis, die instel van ‘n eis teen die Vergoedingsfonds, of beide.

⁵⁴ Wet 130/1993.

BIBLIOGRAFIE

HANDBOEKE

ALLEN MJ

2003. *Textbook on criminal law*. 7de uitg. Oxford: Oxford University Press.

ARTHURS HW, CARTER DD, FUDGE J EN GLASBEEK HJ

1988. *Labour law and industrial relations in Canada*. 3de uitg. Deventer: Kluwer Law and Taxation Publishers.

ATYIAH PS

1967. *Vicarious liability in the law of torts*. London: Butterworths.

1980. *Accidents, compensation and the law*. 3de uitg. London: Weidenfeld and Nicolson.

BARLOW TB

1939. *The South African law of vicarious liability in delict*. Pretoria: LLD Proefskrif Universiteit van Suid-Afrika.

BASSIOUNI MC

1978. *Substantive criminal law*. Springfield: Charles C. Thomas Publisher.

BAXTER L

1984. *Administrative law*. Kaapstad: Juta.

BENJAMIN P EN GREEF J

1997. *Report of the committee of inquiry into a national Health and Safety Council in South Africa*. Pretoria: Departement van Arbeid.

BOBERG PQR

1984. *The law of delict: Volume 1 Aquilian liability*. Kenwyn: Juta.

BOWLAND AL

2004. *Disability and human rights in the workplace*. Toronto: Thomson Carswell.

BOYCE RN, DRIPPS DA EN PERKINS RM

2004. *Criminal law and procedure*. 9de uitg. New York: Foundation Press.

BRAZIER M

1993. *Street on torts / The law of torts*. 9de uitg. London: Butterworths.

BRUMBAUGH JM

1991. *Cases and materials on criminal law and approaches to the study of law*. Westbury, New York: The Foundation Press, Inc.

BURCHELL JM

1993. *Principles of Delict*. Kaapstad: Juta.

BURCHELL JM

2005. *Principles of criminal law*. 3de uitg. Kaapstad: Juta.

CAMERON E, CHEADLE H EN THOMPSON C

1989. *The new Labour Relations Act: The law after the 1988 amendments*. Kaapstad: Juta.

CARD R

1977. *Cross and Jones' cases and statutes on criminal law*. 6de uitg. London: Butterworths.

1988. *Cross Jones and Card: Introduction to criminal law*. 11de uitg. London: Butterworths.

1992. *Card Cross and Jones: Criminal law*. 12de uitg. London: Butterworths.

CHEADLE MH, DAVIS DM EN HAYSOM NRL

2002. *South African constitutional law: The Bill of Rights*. Durban: Butterworths.

CLARKE KL, BARNHORST R EN BARNHORST S

1977. *Criminal law and the Canadian Criminal Code*. Toronto: McGraw-Hill Ryerson Limited.

COAKER JF EN ZEFFERTT DT

1984. *Wille and Millin's mercantile law of South Africa*. 18de uitg. Johannesburg: Horters Stationery.

COETZEE WN

1981. *Die toepassingsterrein van ongevallewetgewing in die Suid-Afrikaanse reg*. Pretoria: LLD Proefskrif Universiteit van Pretoria.

COLVIN E

1991. *Principles of criminal law*. 2de uitg. Toronto: Thomson Professional Publishing.

CORBETT MM, BUCHANAN JL EN GAUNTLETT JJ

1985. *The quantum of damages in bodily and fatal injury cases. Volume 1: General principles*. Kaapstad: Juta.

CURRIE I EN KLAAREN J

2001. *The Promotion of Administrative Justice Act benchbook*. University of the Witwatersrand: SiberInk.

DAVIES A (Red.)

1994. *Halsbury's statutes of England and Wales. Vol. 19*. 4de uitg. London: Butterworths.

DAVIS DM

2002. *Gordon and Getz on The South African Law of Insurance*. 4de uitg. Kaapstad: Juta.

DESMOND H EN ANTILL D

1998. *Employment law*. London: Sweet & Maxwell.

DE VILLIERS JE EN MACINTOSH JC

1956. *The law of agency in South Africa*. 2de uitg. Kaapstad: Juta.

DE WET JC

1985. *De Wet en Swanepoel Strafreg*. 4de uitg. Durban: Butterworths.

DEWIS M AND STRANKS J

1990. *Tolley's health and safety at work handbook*. 3de uitg. Surrey: Tolley Publishing Company.

DRAKE CD EN WRIGHT FB

1983. *Law of health and safety at work: The new approach*. London: Sweet and Maxwell.

DRESSLER J

1994. *Cases and materials on criminal law*. St Paul: West Publishing Co.

DU PLESSIS JR

1986. *The law of culpable homicide in South Africa*. Grahamstad: LLD Proefskrif Rhodes Universiteit.

DU TOIT E, DE JAGER FJ, PAIZES A, SKEEN A St Q EN VAN DER MERWE S

2004. *Commentary on the Criminal Procedure Act*. Kaapstad: Juta and Co. Ltd.

ELLIOT DW EN ALLEN MJ

1993. *Elliot and Wood's casebook on criminal law*. 6de uitg. London: Sweet and Maxwell.

FELDMAN D

2002. *Civil liberties and human rights in England and Wales*. 2de uitg. Oxford: Oxford University Press.

FICK BJ

1997. *Guide to workplace law*. New York: Time Books: American Bar Association.

FLEMING JG

1987. *The law of torts*. 7de uitg. Sydney: The Law Book Company.

FOUCHE MA (Red.) in DU PLESSIS JV, FOUCHE MA, JORDAAN BEN VAN WYK MW

1998. *A practical guide to labour law*. 3de uitg. Durban: Butterworths.

FRANK GS

1940. *The South African law of workmen's compensation*. Durban: Butterworth & Co. (Africa) Ltd.

FRANKLIN BLS EN KAPLAN M

1982. *The mining and mineral laws of South Africa*. Durban: Butterworths.

FRANKLIN BLS in JOUBERT WA (Red.)

1983. *The law of South Africa. Volume 18*. Durban: Butterworths.

FRIEDLAND ML

1974. *Cases and materials on criminal law and procedure*. 4de uitg. Toronto: University of Toronto Press.

GALLIGAN DJ

1986. *Discretionary powers: A legal study of official discretion*. London: Oxford.

GARDNER TJ EN ANDERSON TM

1996. *Criminal law principles and cases*. 6de uitg. St Paul: West Publishing Company.

GARDNER TJ EN MANIAN V

1975. *Criminal law: Principles, cases and readings*. St Paul: West Publishing Company.

GELLHORN E

1972. *Administrative law and process*. St. Paul, Minnesota: West.

GOLDMAN AL

1984. *Labor law and industrial relations in the United States of America*. 2de uitg. Boston: Kluwer.

1996. *Labor and employment law in the United States*. Boston: Kluwer Law International.

GOODMAN MJ (Red.)

1994. *Encyclopedia of health and safety at work: Law and practice*. London: Sweet and Maxwell.

GROGAN J

2004. *Dismissal*. Lansdowne: Juta.

2005. *Workplace Law*. 8ste uitg. Lansdowne: Juta.

HOGG PW

1992. *Constitutional law of Canada*. 3de uitg. Scarborough, Ontario: Carswell.

HOUSTON J

1992. *Handbook on the Minerals Act 1991*. Durban: Butterworths.

HUNT PMA

1970. *South African criminal law and procedure. Vol. 2. Common law crimes*. Kaapstad: Juta.

JEFFERSON M

1992. *Criminal law*. London: Pitman Publishing.

JONES MA

1992. *Textbook on torts*. 3de uitg. London: Blackstone Press Limited.

KAPLAN M EN DALE MO

1992. *A guide to the Minerals Act*. Durban: Butterworths

KIDNER R (Red.)

2003. *Blackstone's statutes: Employment law*. 13de uitg. Oxford: University Press.

KRIEGLER J EN KRUGER A

2002. *Hiemstra: Suid-Afrikaanse strafproses*. 6de uitg. Durban: Butterworths.

LEWIS R

1987. *Compensation for industrial injury*. Oxford : Professional Books.

MacINTOSH JC EN NORMAN-SCOBLE C

1970. *Negligence in delict*. 5de uitg. Kaapstad: Juta.

MARGO CS in JOUBERT DJ (Red.)

1993. *The law of South Africa. Vol. 1.* Durban: Butterworths.

MARKESINIS BS EN DEAKIN SF

1994. *Tort law.* 3de uitg. Oxford: Clarendon Press.

McKERRON RG

1971. *The law of delict.* 7de uitg. Kaapstad: Juta.

MCNAMUS F EN RUSSELL E

1998. *Delict.* Chichester: John Wiley and Sons.

MEWETT AW EN MANNING M

1994. *Mewett and Manning on criminal law.* 3de uitg. Toronto: Butterworths.

MILTON JRL

1988. *South African Criminal Law and Procedure. Vol. 3 Statutory offences.* Kaapstad: Juta.

1990. *South African Criminal Law and Procedure. Vol. 2 Common law crimes.* 2de uitg. Kaapstad: Juta.

MUNKMAN J

1990. *Employer's liability at common law.* 11de uitg. London: Butterworths.

NEETHLING J, POTGIETER JM EN VISSER PJ

2006. *Deliktereg.* 5de uitg. Durban: LexisNexis Butterworths

NEETHLING J EN POTGIETER JM

1984a. *Die reg aangaande die onregmatige daad*. Pretoria: Universiteit van Suid-Afrika.

1984b. *Gevorderde deliktereg: Aquiliese aanspreeklikheid*. Pretoria: Universiteit van Suid-Afrika.

NEL PW

1995. *Administratiewe geregtigheid en die praktykskode*. Bloemfontein: LLM Verhandelings Universiteit van die Vrystaat.

NOWAK JE, ROTUNDA RD EN YOUNG JN

1983. *Constitutional law*. 2de uitg. St. Paul, Minnesota: West.

NOWAK JE EN ROTUNDA RD

1995. *Constitutional law*. 5de uitg. St. Paul, Minnesota: West Publishing Company.

**OLIVIER MP, OKPALUBA MC, SMIT N EN THOMPSON M
(Redakteurs)**

1999. *Social security law: General principles*. Durban: Butterworths.

OLIVIER MP EN SMIT N in JOUBERT WA (Red.)

2002. *The law of South Africa. Volume 13 Part 2. Social security law*. Eerste her-uitgawe. Durban: Butterworths.

OLIVIER MP, SMIT N EN KALULA ER

2003. *Social security: A legal analysis*. Durban: LexisNexis Butterworths.

OLIVIER MP, SMIT N, KALULA ER EN MHONE GCZ

2004. *Introduction to social security*. Durban: LexisNexis Butterworths.

PAINTER R EN HOLMES A

2002. *Cases and materials on employment law*. 4de uitg. Oxford: University Press.

POTGIETER JM in JOUBERT DJ (Red.)

1993. *The law of South Africa. Volume 9*. Durban: Butterworths.

PROSSER WL

1971. *Handbook of the law of torts*. 4de uitg. St. Paul, Minnesota: West Publishing Company.

REID ST

1992. *Criminal law*. 2de uitg. New York: Macmillan Publishing Company.

ROGERS W VH

2002. *Winfield and Jolowicz on Tort*. 16de uitg. London: Sweet and Maxwell.

RUBIN N (red.), BYGESTAAN DEUR KALULA E EN HEPPLER B

2005a. *Code of international labour law: Law, practice and jurisprudence. Volume 1: Essentials of international labour law*. Cambridge: Cambridge University Press.

2005b. *Code of international labour law: Law, practice and jurisprudence. Volume 2, Book 1: Principal standards of international labour law*. Cambridge: Cambridge University Press.

SAMAHHA J

1990. *Criminal law*. 3de uitg. St Paul: West Publishing Co.

SCHWARTZ B

1962. *An introduction to American administrative law*. 2de uitg. London: Pitman.

SCHWIKKARD PJ EN VAN DER MERWE SE

2005. *Beginsels van die bewysreg*. Lansdowne: Juta.

SCOTT WE

1976. *Middellike aanspreeklikheid in die Suid-Afrikaanse reg*.

Potchefstroom: LLD proefskrif Potchefstroom Universiteit vir Christelike Hoër Onderwys.

1983. *Middellike aanspreeklikheid in die Suid-Afrikaanse reg*. Durban: Butterworths.

SEAGO P

1994. *Criminal law*. 4de uitg. London: Sweet and Maxwell.

SELZNICK P

1980. *Law, society and industrial justice*. New Brunswick: Transaction Books.

SMITH IT EN WOOD JC

1989. *Industrial Law*. 4de uitg. London: Butterworths.

SMITH JC EN HOGAN B

1992. *Criminal law*. 7de uitg. London: Butterworths.

1993. *Criminal law: Cases and materials*. 5de uitg. London: Butterworths.

SMITH K EN KEENEN DJ

1979. *English law*. 6de uitg. London: Pitman.

SNYMAN CR

2006. *Strafreg*. 5de uitg. Durban: LexisNexis Butterworths.

STANTON KM

1994. *The modern law of tort*. London: Sweet and Maxwell.

STEPHENS OH EN SCHEB JM

2003. *American constitutional law*. 3de uitg. Belmont: Thomson West.

STEYN LC

1974. *Die uitleg van wette*. 4de uitg. Kaapstad: Juta.

STEYTLER N

2000. *Constitutional criminal procedure: A commentary on the Constitution of the Republic of South Africa, 1996*. Durban: Butterworths.

STRYDOM EML (Red.)

2001. *Essential social security law*. Lansdowne: Juta.

THOMPSON C EN BENJAMIN P

1998. *South African labour law*. 3de uitg. Kenwyn: Juta.

VAN DER MERWE NJ EN OLIVIER PJJ

1989. *Die onregmatige daad in die Suid-Afrikaanse reg*. 6de uitg.
Pretoria: Van der Walt.

VAN DER WALT JC

1974. *Risiko-aanspreeklikheid uit onregmatige daad*. Pretoria: LLD
Proefskrif Universiteit van Suid-Afrika.

VAN DER WALT JC in JOUBERT WA (Red.)

1983. *The law of South Africa. Volume 8*. Durban: Butterworths.

VAN DER WALT JC EN MIDGLEY JR

2005. *Principles of delict*. Durban: LexisNexis Butterworths.

VAN JAARSVELD SR EN VAN ECK BPS

2006. *Kompendium van arbeidsreg*. 5de uitg. Durban: LexisNexis
Butterworths.

VAN WYK D, DUGARD J, DE VILLIERS B EN DAVIS D

1994. *Rights and constitutionalism: The new South African Legal Order*.
Kenwyn: Juta.

VAN ZYL FJ EN VAN DER VYVER JD

1982. *Inleiding tot die regs wetenskap*. 2de uitg. Durban: Butterworths.

VISSER PJ

1980. *Kompensasie en genoegdoening volgens die aksie weens pyn en
leed*. Pretoria: LLD Proefskrif Universiteit van Suid-Afrika.

WALLINGTON P (Red.)

1984. *Butterworths employment law handbook*. 3de uitg. London: Butterworths.

WEIR T

1983. *A casebook on tort*. 5de uitg. London: Sweet and Maxwell.

WICKE H

1997. *Vicarious liability in modern South African law*. Kaapstad: Juta.

WIECHERS M

1996. *Administrative law*. Durban: Butterworths.

WIEBRINGHAUS H in BLANPAIN R (Red.)

1991. *Council of Europe: International encyclopedia for labour law and industrial relations*. Deventer: Kluwer Law and Taxation.

WHINCUP M

1990. *Modern employment law: A guide to job security and safety*. 6de uitg. Oxford: Heinemann Professional Publishing.

WOLKINSON BW EN BLOCK RN

1997. *Employment law: The workplace rights of employees and employers*. Massachusetts: Blackwell Publishers.

TYDSKRIF-ARTIKELS

ALBERTYN S EN ROSENGARDEN D

1993. HIV and AIDS: Some critical issues in employment law. *South African Journal on Human rights* 77.

BOBERG PQR

1964. Damages for prospective loss of support. *South African Law Journal* 147.

1971. The Apportionment of Damages Amendment Act 58 of 1971. *South African Law Journal* 423.

BUCHANAN JL

1960. Prospective damages in actions for damages for bodily injury. *South African Law Journal* 187.

CALITZ K

2005. Vicarious liability of employers: Reconsidering risk as the basis for liability. *Tydskrif vir die Suid-Afrikaanse Reg* 215.

CLAASEN JY

1984. Skadevergoeding weens die verlies aan toekomstige verdienste of onderhoud, en onwettige inkomste in die verlede. *Tydskrif vir Hedendaagse Romeins-Hollandse Reg* 439.

1986. Weer eens skadevergoeding weens die verlies van toekomstige verdienste of onderhoud, en onwettige inkomste in die verlede. *Tydskrif vir Hedendaagse Romeins-Hollandse Reg* 343.

CLAASEN JY EN OELOFSE AN

1979. Berekening van skadevergoeding by verlies van verdienvermoë. *De Rebus* 588.

COOMBS A

2002. A matter of trust. The handling of the Cape plc asbestos case. *De Rebus* 26.

DENDY M

1999. Illegal income and remunerative loss – III: Claims by dependants in South African law. *Tydskrif vir Hedendaagse Romeins-Hollandse Reg* 34.

DE VILLE J

1995. The right to administrative justice: an examination of section 24 of the interim constitution. *South African Journal on Human Rights* 268.

DU PLESSIS JJ

1988. Die Nywerheidshof, werknemers en direkteure. *De Rebus* 119.

EBERSÖHN GJ EN JANSEN R-M

2000. Middellike aanspreeklikheid in die deliktereg. (2) *Tydskrif vir Regswetenskap* 166.

ERASMUS HJ

1976. Genoegdoening vir verlies aan lewensgenietinge. *Tydskrif vir die Suid-Afrikaanse Reg* 238.

HERMANUS M

2001. Trends in occupational health and safety policy and regulation – Issues and challenges for South Africa. *Institute of Development and Labour Law UCT* 61.

JANSEN R-M EN SMITH BS

2003. Hospital disclaimers: *Afrox Health Care v Strydom*. 28(2) *Tydskrif vir Regswetenskap* 210.

KELLING AS

1990. 'n Beskouing van die essentialia van die dienskontrak. 15 *Tydskrif vir Regswetenskap* 107.

KNOBEL JC

1997. HIV toetse, toestemming en onregmatigheidsbewussyn. *Tydskrif vir Hedendaagse Romeins-Hollandse Reg* 533.

KNOBEL JC EN STEYNBERG L

2003. Vrywillige aanvaarding van risiko en medewerkende opset. *Tydskrif vir Hedendaagse Romeins-Hollandse Reg* 695.

LABUSCHAGNE JMT

1998. Straf- en delikteregtelike aanspreeklikheid vir sportbeserings. *Stellenbosch Law Review* 72.

2001. Aanspreeklikheid vir 'n besering in die loop van 'n gholfspel, of –oefening of –vertoning. *Tydskrif vir Hedendaagse Romeins-Hollandse Reg* 46.

LEGER J

1990. Issues in safety and health in South African mines. Vol. 2, No. 2, *South African Sociological Review* April 1990 1-48.

LEWIS P EN JEEBHAY M

1996. The Mines and Safety Bill 1996 – A new era for health and safety in the mining industry. 17 *Industrial Law Journal* 429.

MARTIN BSC

1989. State liability for the delicts of the police. *Tydskrif vir Hedendaagse Romeins-Hollandse Reg* 273.

MOGRIDGE GL

1980. The reasonable man: Negligence and criminal capacity. *South African Law Journal* 267.

MUREINIK E

1980a. The contract of employment: an easy test for hard cases. 87 *South African Law Journal* 246.

1980b. Workmen's compensation and the mugging that arose out of employment. *Industrial Law Journal* 34.

NEETHLING J EN POTGIETER JM

1981. *Vitoria v Union National South British Insurance Co Ltd* 1980 4 SA 406 (T). *Tydskrif vir Hedendaagse Romeins-Hollandse Reg* 204.

1989. Beheer oor 'n gevaarlike voorwerp: Die toepaslikheid van die delikselemente handeling, onregmatigheid en nalatigheid. *Tydskrif vir Hedendaagse Romeins-Hollandse Reg* 263.

1997. Nogmaals "Duty of care" – Onregmatigheid en nalatigheid by aanspreeklikheid weens 'n late. *Tydskrif vir Hedendaagse Romeins-Hollandse Reg* 730.

OLIVIER PJJ

1965. Enkele verdere beskouings oor deliktuele verrykingsaanspreeklikheid. *Tydskrif vir Hedendaagse Romeins-Hollandse Reg* 56.

OOSTHUIZEN H

2003. Mining disasters in South Africa: The Rovic Diamond Mine disaster and the criminal liability of the mine authorities. *Medicine and Law* 11.

OTTO JM

1986. Oorsig van regspraak, bespreking van Minister of Police v Rabie 1986 1 SA 117 (A). *De Rebus* 211.

PAUW P

1977. Aspects of the origin of the action for pain, suffering and disfigurement. *Tydskrif vir die Suid-Afrikaanse Reg* 248.

PONT D

1942. Vergoeding van skade op grond van "Loss of expectation of life". *Tydskrif vir Hedendaagse Romeins-Hollandse Reg* 12.

PRICE TW

1953. Is the rule in Rylands v Fletcher part of Roman-Dutch law. *South African Law Journal* 381.

REINECKE MFB

1988. Nabetragtinge oor die skadeleer en voordeeltorekening. *De Jure* 221.

SCOTT A

1980. Safety and the standard of care. 1 *Industrial Law Journal* 161.

SCOTT S

1973. Nalatige veroorsaking van pyn en leed – uiteindelijke regsekerheid?
 36 *Tydskrif vir Hedendaagse Romeins-Hollandse Reg* 165.

SCOTT TJ

1976. Enkele opmerkings oor *volenti non fit iniuria* as ‘n
 regverdigingsgrond in die privaatreë. *De Jure* 218.

SCOTT WE

1947. Middellike aanspreeklikheid / Optrede in die loop van die
 uitvoering van werk / Laster en belediging deur werknemer. *Tydskrif vir
 Hedendaagse Romeins-Hollandse Reg* 239.

VAN DER WALT CFC

1980. Die voordeeltorekeningsreël – Knooppunt van uiteenlopende
 teorieë oor die oogmerk met skadevergoeding. *Tydskrif vir Hedendaagse
 Romeins-Hollandse Reg* 1.

VAN DER WALT JC

1964. Skuldlose deliktuele aanspreeklikheid. *Tydskrif vir Hedendaagse
 Romeins-Hollandse Reg* 212.

1968. Strict liability in the South African law of delict. *CILSA* 49.

VAN ECK BPS EN JORDAAN-PARKIN R

2006. Administrative, labour and constitutional law – A jurisdictional
 labyrinth. 27 *Industrial Law Journal* 1987.

VAN ECK BPS

2007. Labour dispute resolution in the public service: The mystifying
 complexity continues. 28 *Industrial Law Journal* 793.

VAN KERKEN E

1997. The right of an employee to stop work in dangerous circumstances at the workplace: An international perspective on South African law. *Industrial Law Journal* 1198.

VISSER PJ

1983a. Kompensasie van nie-vermoënskade. *Tydskrif vir Hedendaagse Romeins-Hollandse Reg* 43.

1996. Geen vergoeding vir bewustelose eiseres. *Tydskrif vir Hedendaagse Romeins-Hollandse Reg* 179.

1997. Voordeeltorekening by pensioenvoordeel en by ongeskiktheidspolis. *Tydskrif vir Hedendaagse Romeins-Hollandse Reg* 536.

VERSLAE VAN KOMMISSIES**SUID-AFRIKA****COMMITTEE OF INQUIRY INTO A COMPREHENSIVE SYSTEM OF SOCIAL SECURITY FOR SOUTH AFRICA**

2002. *Transforming the Present – Protecting the Future*.

<http://www.welfare.gov.za/documents/2002/May/pdf>. Besoek op 12 Mei 2005.

ENGELAND**COMMITTEE ON SAFETY AND HEALTH AT WORK**

Commissioned 1972

ROYAL COMMISSION ON CIVIL LIABILITY AND COMPENSATION FOR PERSONAL INJURY

Commissioned 1978

ARTIKELS OP INTERNET

VERENIGDE STATE VAN AMERIKA

OSHA

2006. *Occupational Safety and Health Administration.*

[http://en.Wikipedia.org/wiki/Occupational Safety and Health Administ
ration](http://en.Wikipedia.org/wiki/Occupational_Safety_and_Health_Administration). Besoek op 2 Oktober 2006.

WETGEWING

SUID-AFRIKA

Algemene Regswysigingswet 62/1955

Dobbelwet 51/1965

Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika 200/1993

Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika 108/1996

Handelskeepvaartwet 57/1951

Inkomstebelastingwet 58/1962

Insolvensiewet 24/1936

Lugvaartwet 74/1962

Maatskappywet 61/1973

Masjinerie en Beroepsveiligheidswet 6/1983

Mineraalwet 50/1991

Nasionale Waterwet 36/1998

Ongevallewet 1911

Ongevallewet 30/1941

Padongelukkefondswet 56/1996

Pensioenwet 29/1979

Polisiewet 7/1958

Poswet 44/1958

Strafproseswet 51/1977

Verdedigingswet 44/1957

Waterwet 54/1956

Wet op Arbeidsverhoudinge 28/1956

Wet op Arbeidsverhoudinge 66/1995

Wet op Bedryfsiektes in Myne en Bedrywe 78/1973

Wet op die Berekening van Skadevergoeding 9/1969

Wet op Beroepsgesondheid en Veiligheid 85/1993

Wet op Bevordering van Administratiewe Geregtigheid 3/2000
Wet op Bevordering van Toegang tot Inligting 2/2000
Wet op Bewaring van Landbouhulpbronne 43/1983
Wet op Dwelmmiddels en Dwelmsmokkelary 140/1992
Wet op Fabrieke, Masjinerie en Bouwerke 28/1918
Wet op Fabrieke, Masjinerie en Bouwerke 22/1941
Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne 29/1996
Wet op Geregtelike Doodsondersoeke 58/1959
Wet op Gevaarhoudende Stowwe 15/1973
Wet op Handelsmetrologie 77/1973
Wet op die Hooggeregshof 59/1959
Wet op Internasionale Samewerking in Strafregtelike Aangeleenthede
 75/1996
Wet op Mate en Gewigte 13/1958
Wet op Militêre Pensioene 84/1976
Wet op Mijnen en Bedrijven 12/1911
Wet op Myne en Bedrywe 27/1956
Wet op die Nasionale Kernreguleerder 47/1999
Wet op die Nasionale Vervolgingsgesag 32/1998
Wet op die Ondersoek van Ernstige Ekonomiese Misdrywe 117/1991
Wet op Ontwikkeling van Minerale en Petroleumhulpbronne 28/2002
Wet op Pensioene van Staatswerknemers 21/1996
Wet op Seevisserij 12/1988
Wet op Spesiale Pensioene 69/1996
Wet op Statebondsbetrekkinge 69/1962
Wet op die Suid-Afrikaanse Polisiediens 68/1995
Wet op Verdeling van Skadevergoeding 34/1956
Wet op Vergoeding vir Beroepsbeserings en –Siektes 130/1993
Wet op Voorkoming van Lugbesoedeling 45/1965

ENGELAND

Consumer Protection Act 43/1987

Criminal Law Act 45/1977

Employers' Liability (Compulsory Insurance) Act 57/1969

Employment Act 22/2002

Employment Rights Act 18/1996

Food Safety Act 16/1990

Health and Safety at Work etc. Act 37/1974

Human Rights Act 1998

Law Reform (Contributory Negligence) Act 1945

Licensing Act 26/1964

National Insurance (Industrial Injuries) Act 1946

Pneumoconiosis etc. (Workers' Compensation) Act 41/1979

Social Security Act 38/1973

Social Security Act 50/1986

Social Security Act 24/1989

Weights and Measures Act 72/1985

Workman's Compensation Act 1897

Workman's Compensation Act 15/1925

KANADA

Canadian Criminal Code RSC 1955

Constitution Act RSC 1982

Narcotic Control Act RSC 1970

ONTARIO, KANADA

Employment Standards Act 112/1974

Occupational Health and Safety Act 321/1980

Occupational Health and Safety Act 1990

Workers' Compensation Act 1983

VERENIGDE STATE VAN AMERIKA

American Law Institute Model Penal Code 1962

Atomic Energy Act 1954

California Penal Code

Constitution of the United States of America

Federal Employees' Liability Reform and Tort Compensation Act 1988

Federal Employer's Liability Act 1908

Federal Food, Drug and Cosmetic Act 1938

Federal Mine Safety and Health Act 1977

Federal Railroad Safety Act 1970

Labor-Management Reporting and Disclosure Act 1959

Longshore and Harbor Workers' Compensation Act 1927

Merchant Marine Act (ook die Jones Act genoem)

National Labor Relations Act 1935

Occupational Safety and Health Act 1970

REGULASIES

SUID-AFRIKA

Algemene Administratiewe Regulasies ingevolge die Wet op Beroepsveiligheid en Gesondheid GK R1449 in SK 17403 van 6 September 1996

Algemene Veiligheidsregulasies ingevolge die Wet op Beroepsveiligheid en Gesondheid GK R1031 in SK 10252 van 30 Mei 1986

Algemene Veiligheidsregulasies ingevolge die Wet op Beroepsveiligheid en Gesondheid GK R433 SK 10282 20 Junie 1986

Algemene Veiligheidsregulasies ingevolge die Wet op Beroepsveiligheid en Gesondheid GK R1791 SK 11497 9 September 1988

Algemene Veiligheidsregulasies ingevolge die Wet op Beroepsveiligheid en Gesondheid GK R2245 SK 14192 7 Augustus 1992

Algemene Veiligheidsregulasies ingevolge die Wet op Beroepsveiligheid en Gesondheid GK R3167 SK 14410 20 November 1992

Algemene Masjinerie Regulasies ingevolge die Wet op Beroepsveiligheid en Gesondheid GK R1521 SK 11443 van 5 Augustus 1988

Regulasies oor Aangedrewe Masjinerie ingevolge die Wet op Beroepsveiligheid en Gesondheid GK R295 SK 11152 van 26 Februarie 1988

Regulasies oor Aangedrewe Masjinerie ingevolge die Wet op Beroepsveiligheid en Gesondheid GK R2483 SK 14254 4 September 1992
Regulasies oor Aangedrewe Masjinerie ingevolge die Wet op Beroepsveiligheid en Gesondheid GK R2626 SK 14280 18 September 1992

Elektriese Masjinerie Regulasies ingevolge die Wet op Beroepsveiligheid en Gesondheid GK R1593 SK 11458 van 12 Augustus 1988

Elektriese Masjinerie Regulasies ingevolge die Wet op Beroepsveiligheid

en Gesondheid GK R1185 SK 12497 1 Junie 1990

Regulasies ingevolge die Wet op Beroepsveiligheid en Gesondheid GK
R962 SK 15747 20 Mei 1994

Regulasies ingevolge die Wet op Beroepsveiligheid en Gesondheid GK
R2281 SK 10988 van 16 Oktober 1987

Regulasies ingevolge die Wet op Beroepsveiligheid en Gesondheid GK
R1754 SK 12054 18 Augustus 1989

Regulasies ingevolge die Wet op Beroepsveiligheid en Gesondheid GK
R489 SK 15560 van 18 Maart 1994

Regulasies ingevolge die Wet op Beroepsveiligheid en Gesondheid GK
R773 SK 10693 van 10 April 1987

Regulasies ingevolge die Wet op Beroepsveiligheid en Gesondheid GK
R1637 SK 12035 4 Augustus 1989

Regulasies ingevolge die Wet op Beroepsveiligheid en Gesondheid GK
R2362 SK 12777 van 5 Oktober 1990

Regulasies ingevolge die Wet op Beroepsveiligheid en Gesondheid GK
R12 SK 12953 van 4 Januarie 1991

Regulasies ingevolge die Wet op Beroepsveiligheid en Gesondheid GK
R343 SK 13029 22 Februarie 1991

Regulasies ingevolge die Wet op Beroepsveiligheid en Gesondheid GK
R586 SK 13082 van 22 Maart 1991

Regulasies ingevolge die Wet op Beroepsveiligheid en Gesondheid GK
R1591 SK 17468 van 4 Oktober 1996

Regulasies ingevolge die Wet op Beroepsveiligheid en Gesondheid GK
R797 SK 15658 van 29 April 1994

Regulasies ingevolge die Wet op Beroepsveiligheid en Gesondheid GK
R934 SK 15716 13 Mei 1994

Regulasies ingevolge die Wet op Beroepsveiligheid en Gesondheid GK
R1053 SK 15785 10 Junie 1994

Regulasies ingevolge die Wet op Beroepsveiligheid en Gesondheid GK R1179 SK 25 Augustus 1995

Regulasies ingevolge die Handelskeepvaartwet Prokl 86 Staatskoerant 1993: (15117)

Maritieme Beroepsveiligheidsregulasies GN R1904 Staatskoerant 16068 van 11 November 1994

Regulasies op Burgerlugvaart GN R1219 afgekondig in Staatskoerant 18286 op 26 September 1997

Regulasies ingevolge die Wet op Myne en Bedrywe 27/1956, GK R992 Staatskoerant van 26 Junie 1970

Regulasies ingevolge die Wet op Myne en Bedrywe 27/1956, GK R31 Staatskoerant van 15 Januarie 1995

Regulasies ingevolge die Wet op Gesondheid en Veiligheid in Myne 29/1996

ENGELAND

Health and Safety Inquiries (Procedure) Regulations 1975 (S.I. No. 335)

Social Security (Claims and Payments) Regulations 1979 (S.I. No. 628)

VERDRAE

Convention on International Civil Aviation 7 Desember 1944, Chicago

*Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental
Freedoms*

European Convention on Human Rights

*International Labour Organisation Convention on Benefits in the Case of
Employment Injury 121/1964*

*International Labour Organisation Convention on Home Work 1996:
Recommendation 184 VII*

*International Labour Organisation Convention on Minimum Standards of
Social Security 102/1952*

HOESAKE

SUID-AFRIKA

A

- AA Mutual Insurance v Nomeka* 1976 3 SA 45 A
Ablort-Morgan v Whyte Bank Farms 1988 3 SA 531 OK
Absa Bank v Bond Equipment 2001 1 SA 372 HHA
Administrator, Natal v Sibiya 1992 4 SA 532 A
Administrateur Transvaal v Carletonville Estates 1959 3 SA 150 A
Administrator, Transvaal v Traub 1989 4 SA 741 A
Administrator, Transvaal v Zenzile 1991 1 SA 21 A
AECI Explosives Ltd (Zomerveld) v Mambalu 1995 ILJ 1505 AAH
Afrox Health Care v Strydom 2002 6 SA 21 SCA
Amalgamated Beverage Industries Natal v City Council of Durban 1994
 1 SASV 373 A
Appleton v Harnischfeger Corporation 1995 2 SA 247 A

B

- Baloro v University of Bophuthatswana* 1995 4 SA 197 B
Barker v Venter 1953 3 SA 77 E
Barker v Union Government 1930 TPD 120
Barnard v Santam 1999 1 SA 202 HHA
Becker v Kellerman 1971 2 SA 172 T
Bekker v Heidelberg Munisipaliteit 1961 3 SA 502 T
Bester v Commercial Union Versekeringsmaatskappy 1973 1 SA 769 A
Beukes v Director-General, Department of Manpower 1993 1 SA 19 C
Bezuidenhout v Eskom 2003 3 SA 83 HHA
Bhoer v Union Government 1956 3 SA 582 CPD
Board of Executors v McCafferty 1997 ILJ 949 AAH
Borcherds v C W Pearce & J Steward t/a Lubrite Distributors 1993 ILJ

1262 AAH

Bosch and Associates v Kelly Industrial Painters SaakNo. 10958/96 TPA

Ongerapporteerd

Botes v Van Deventer 1966 3 SA 182 A

Botha v Minister van Veiligheid en Sekuriteit 2003 6 SA 568 T

Boumat v Vaughan 1992 ILJ 934 AAH

Bowkers Park Komga Co- Operative v SAR & H 1980 1 SA 91 A

Brauns v Shoprite Checkers 2004 6 SA 211 OK

Briesch v Geduld Proprietary Mines 1911 TPD 707

Brown v Oak Industries 1987 ILJ 510 NH

Buffalo Signs v De Castro 1999 20 ILJ 1501 LAC

Burger v President Versekeringsmaatskappy 1994 3 SA 68 T

Butters v Cape Town Municipality 1993 3 SA 521 K

C

Callanan v Tee-Kee Borehole Casings 1992 ILJ 1544 NH

Camdons Realty v Hart 1993 ILJ 1008 AAH

Camhee v Parkmore Travel 1997 BLLR 180 KVBA

Cape Town Municipality v Butters 1996 1 SA 473 C

Chamber of Mines of SA v Minister of Economic Affairs and Technology
1989 10 ILJ 85 T

Chatwin v CSAR 1909 TH 33

Cloete and Cloete v R 1945 OPA 204

CMS Support Services v Briggs 1997 ILJ 271 AAH

Collins v Administrator, Cape 1995 4 SA 73 C

Colonial Mutual Life Assurance Society v MacDonald 1931 AD 412

Council for Scientific and Industrial Research v Fijen 1996 2 SA 1 A

Cuppan v Cape Display Supply Chain Services 1995 16 ILJ 846 D

D

Daniels v General Accident Insurance 1992 1 SA 757 C

Da Silva v Coutinho 1971 3 SA 123 A

Davis v Workmen's Compensation Commissioner 1995 3 SA 689 C

De Beer v Thompson & Sons 1918 TPD 70

De Jager v Taaf Hamman Holdings 1993 1 SA 281 O

De Klerk v Du Plessis 1995 2 SA 40 T

Dennis Edwards & Co v Lloyd 1919 TPD 291

Dippenaar v Shield Insurance 1979 2 SA 904 A

Diskin v Lester Braun & Associates 1992 3 SA 978 T

Dladla v Administrator, Natal 1995 3 SA 769 N

During NO v Boesak 1990 3 SA 661 A

E

Elgin Fireclays v Webb 1947 4 SA 744 A

Engelbrecht v Minister of Safety and Security 2005 26 ILJ 727 T

Ensor NO v Syfret's Trust and Executor Co (Natal) 1976 3 SA 762 D

Estate Van der Byl v Swanepoel 1927 AD 141

Evins v Shield Insurance 1980 2 SA 814 A

Ess Kay Electronics v First National Bank 2001 1 SA 1215 HHA

Ex parte Minister of Justice: In re R v Nanabhai 1939 AD 427

Ex parte Workmen's Compensation Commissioner: In re Manthe 1979 4
SA 812 E

*Ex parte Workmen's Compensation Commissioner: In re Plotkin v
Accident Fund* 1970 2 SA 418 T

F

Feldman Ltd v Mall 1945 AD 733

Fine v Society of Advocates of SA 1983 4 SA 488 A

First National Bank v Rosenblum 2001 4 SA 189 HHA

FPS v Trident Construction 1989 3 SA 537 A

Francis Freres & Mason v Public Utility Transport Corporation 1964 3
SA 23 N

Fred Saber v Franks 1949 1 SA 388 A

G

Gardener v Whittaker 1995 2 SA 672 E

Gcilitshana v General Accident Co 1985 2 SA 367 C

General Accident Versekeringsmaatskappy v Uijs NO 1993 4 SA 228 A

General Tyre and Rubber v Kleynhans 1963 1 SA 533 N

Gesamentlike Ondersoek na die Merriespruitramp te Virginia GO
27/1994

Gesamentlike Geregtelike Doodsondersoek en Mynondersoek na die
Rovic Diamantmynramp te Boshoff GO 1/1997

Goldstein v Johannesburg Municipality 1926 TPD 176

Government of the Republic of South Africa v Basdeo 1996 1 SA 355 A

Government of the Republic of South Africa v Ngubane 1972 2 SA 601 A

Grace v Workmen's Compensation Commissioner 1967 4 SA 137 T

Grobbelaar v Workmen's Compensation Commissioner 1978 3 SA 62 T

Groenewald v Groenewald 1998 2 SA 1106 HHA

Gumede v SA Eagle Versekering 1989 3 SA 741 T

H

Hamata v Chairperson, Peninsula Technikon Disciplinary Committee
2002 23 ILJ 1531 SCA

Hamman v Malmesbury Divisional Council 1916 CPD 216

Harksen v Lane NO 1998 1 SA 300 CC

Herschel v Mrupe 1954 3 SA 464 A

Hirsch Appliance Specialists v Shield Security Natal 1986 1 SA 117 A

Hoffa v SA Mutual Fire and General Insurance 1965 2 SA 944 K

Hoffman v South African Railways and Harbours 1955 4 SA 476 A

Hoosain NO v Johannesburg City Council 1948 1 SA 564 T

Housecalls Projects v Minister of Finance 1995 3 SA 589 T

Hulley v Johannesburg Municipality 1909 TS 115

Human v Workmen's Compensation Commissioner 1956 2 SA 461 T

I

Ibhayi City Council v Yantolo 1991 12 ILJ 1005 E

Innes v Johannesburg Municipality 1911 TPD 12

Ismail v Durban Corporation 1971 2 SA 606 N

J

Janse van Rensburg v Minister of Trade and Industry 2001 1 SA 29 CC

Jiya v Durban Roodepoort Deep 2000 1 SA 181 W

Jockey Club of SA v Feldman 1942 AD 340

Johannesburg City Council v Marine & Trade Insurance 1971 1 SA 181
W

Johannesburg City Council v Television and Electrical Distributors 1997
1 SA 157 A

Johannesburg Stock Exchange v Witwatersrand Nigel 1988 3 SA 132 A

Jones v Santam 1965 2 SA 542 A

Jooste v Compensation Commissioner 1997 1 SA 83 C

Jooste v Score Supermarket Trading (Minister of Labour intervening)
1999 2 SA 1 CC

K

Kadiega v North West Housing Corporation 2006 27 ILJ 89 B

Kau v Fourie 1971 3 SA 623 T

Khanyile v Telkom 1999 ILJ 2470 KVBA

King v Pearl Insurance 1970 1 SA 462 W

King's Transport v Viljoen 1954 1 SA 133 C

Kohlberg v Uitenhage Municipality 1926 EDL 95

Knop v Johannesburg City Council 1995 2 SA 1 A

Kruger v Carlton Paper 2002 2 SA 335 HHA

Kruger v Coetzee 1966 2 SA 428 A

L

Lace v Diack 1992 13 ILJ 860 W

LAD Brokers v Mandla 2001 22 ILJ 1813 LAC

Lamprecht v McNeillie 1994 3 SA 665 A

Langley Fox Building Partnership v De Valence 1991 1 SA 1 A

Lawrence v Kondotel Inns 1989 1 SA 44 D

Lenz Township Co v Lorenz 1961 2 SA 450 A

Liberty Life Association of Africa v Niselow 1996 ILJ 763 AAH

Lichaba v Shield Versekeringsmaatskappy 1977 4 SA 635 O

Longhorn Group v The Fedics Group 1995 3 SA 836 W

Looyen v Simmer & Jack Mines 1952 4 SA 547 A

Louw v Joshua Doore 1987 2 SA 645 C

M

Mabaso v Labcon 1994 15 ILJ 1134 IC

Macala v Maokeng Town Council 1993 1 SA 434 A

MacDonald v General Motors South Africa 1973 1 SA 232 O

Majola v MEC, Department of Public Works, Northern Province 2004 25
ILJ 131 LC

Mandela v Falati 1995 1 SA 251 W

Manderson v Century Insurance 1951 1 SA 533 A

Mankatshu v Old Apostolic Church of Africa 1994 2 SA 458 TkA

Manuel v SA Eagle Insurance 1982 4 SA 352 K

Maphiri v Road Accident Fund 2002 6 SA 383 W

Martin v Murray 1995 ILJ 589 C

Masuku v Mdlalose 1998 1 SA 1 A

Masureik v Welkom Munisipaliteit 1995 4 SA 745 O

McKenzie v South African Broadcasting Corporation 1996 5 BLLR 635

NH

McQueen v Village Deep GM 1914 TPD 344

Media 24 v Grobler 2005 6 SA 328 SCA
Midway Two Engineering and Construction Services v Transnet 1998 3 SA 17 HHA
Minister of Education v Wynkwardt 2004 3 SA 577 K
Minister of Justice v Khoza 1966 1 SA 410 A
Minister of Land Affairs v Slamdien 1999 4 BCLR 413 LCC
Minister of Law and Order v Monti 1994 1 SA 35 A
Minister of Law and Order v Ngobo 1992 4 SA 822 A
Minister of Police v Rabie 1986 1 SA 117 A
Minister of Safety and Security v Carmichele 2004 3 SA 305 HHA
Minister of Safety and Security v Hamilton 2004 2 SA 216 SCA
Minister of Safety and Security v Rudman 2005 2 SA 16 HHA
Minister of Safety and Security v Van Duivenboden 2002 6 SA 431 SCA
Minister of Safety and Security v Van Eeden 2003 1 SA 389 SCA
Minister of Water Affairs v Gregory Mangena (Saaknr 708/89)
 Ongerapporteerde beslising HHA
Minister van Onderwys en Kultuur v Louw 1995 4 SA 383 A
Minister van Polisie v Ewels 1975 3 SA 590 A
Minister van Polisie v Gamble 1979 4 SA 759 A
Minister van Veiligheid en Sekuriteit v Japmoco BK h/a Status Motors
 2002 5 SA 649 HHA
Minister van Veiligheid en Sekuriteit v Phoebus Apollo Aviation 2002 5 SA 475 HHA
Minister van Wet en Orde v Ntsane 1993 1 SA 560 A
Mjuqu v Johannesburg City Council 1973 3 SA 421 A
Mkize v Martens 1914 AD 382
Mlomzale v Mizpah Boerdery 1997 2 BCLR 1 C
Mokoena v Administrator, Transvaal 1988 4 SA 912 W
Morali v President of the Industrial Court 1986 7 ILJ 690 C

Mphosi v Central Board for Co-Operative Insurance 1974 4 SA 633 A

Mukheiber v Raath 1999 3 SA 1065 HHA

Mulder v South British Ins 1957 2 SA 444 W

Munisipale Raad van Bainsvlei v Premier van die provinsie Oranje-Vrystaat 1995 5 BCLR 543 O

Munster Estates v Killarney Hills 1979 1 SA 621 A

N

Napier v Barkhuizen 2006 4 SA 1 SCA

Nasionale Bierbrouery v John NO 1991 1 SA 85 T

Natal Provincial Administration v Buys 1957 4 SA 646 A

National Transport Commission v Chetty's Motor Transport 1976 1 SA 887 A

National Union of Mineworkers v Government Mining Engineer 1990 2 SA 638 WLD

National Union of Mineworkers v East Rand Gold & Uranium Co 1986 ILJ 739 NH

National Union of Mineworkers v Free State Consolidated Gold Mines (Operations) 1996 1 SA 422 A

National Union of Mineworkers v Matla Coal 1988 9 ILJ 1068 IC

National Union of Mineworkers v Rustenburg Base Metals Refineries 1993 14 ILJ 1094 AH

National Union of Textile Workers v Braitex 1987 8 ILJ 794 IC

Nel v Minister van Publieke Werke 1962 2 SA 147 T

Netherlands Insurance v Van der Vyver 1968 1 SA 412 A

Ngcobo v Santam Insurance 1994 2 SA 478 T

Ngubane v South African Transport Services 1991 1 SA 756 A

Ngubetole v Administrator, Cape 1975 3 SA 1 A

Nicosia v Workmen's Compensation Commissioner 1954 3 SA 897 T

Northwest Townships v Administrator, Transvaal 1975 4 SA 1 T

Ntsala v Mutual and Federal 1996 2 SA 184 T

NUMSA v Vetsak Co-Operative 1996 4 SA 577 A

O

Oak Industries SA v John NO 1987 4 SA 702 N

Olpin v Administrator, Cape 1995 4 SA 850 C

Ongevallekommissaris v Onderlinge Versekeringsgenootskap AVBOB
1976 4 SA 446 A

Oosthuizen v Homegas 1992 3 SA 463 O

Osborne Panama SA v Shell & BP South African Petroleum Refineries
1982 4 SA 890 A

P

Padayachee v Ideal Motor Transport 1974 2 SA 565 N

Parke v No. 1 Tin Syndicate 1906 TS 582

Park-Ross v Director: Office of Serious Economic Offences 1998 1 SA
108 C

Paxinos v Van der Merwe 1930 OPD 142

Pennington v The Minister of Justice 1995 3 BCLR 270 C

Penrith v Stuttford 1925 CPD 154

Petterson v Irvin & Johnson 1963 3 SA 255 C

Pharmaceutical Manufacturers Association of South Africa: In re: Ex parte Application of the President of the Republic of South Africa 2000
2 SA 674 CC, 2000 3 BCLR 241 CC

Pike v Minister of Defence 1996 3 SA 127 C

Police and Prisons Civil Rights Union v Minister of Correctional Services 2006 27 ILJ 555 E

Potgieter v Sustein 1990 2 SA 15 T

Premier, Western Cape v Faircape Property Developers 2003 6 SA 13
HHA

Pretorius v Transnet 1995 2 SA 309 A

President of Bophuthatswana v Sefularo 1994 4 SA 96 BA

Public Servants Association on behalf of Haschke v MEC for Agriculture
2004 25 ILJ 1750 AH

R

Randbond Investments v FPS (Northern Region) 1992 2 SA 608 W

Regal v African Superslate 1963 1 SA 102 A

Richard Ellis South Africa v Miller 1990 1 SA 453 T

Richards Bay Iron & Titanium v Jones 1998 19 ILJ 627 AH

R J Johnson Crane Hire v Grotto Steel Construction 1992 3 SA 907 C

Road Accident Fund v Sauls 2002 2 SA 55 SCA

Rodriques v Alves 1978 4 SA 834 A

Romansrivier Kooperatief v Chemserv 1993 2 SA 358 T

Rudolph v Commissioner for Inland Revenue 1994 3 SA 771 W

Rustenburg Platinum Mines v CCMA 2006 27 ILJ 2076 HHA

R v AMCA Services 1959 4 SA 209 A

R v Betteridge 1949 3 SA 840 T

R v Feun 1954 1 SA 58 T

R v Hatfield Bakery 1954 2 SA 284 T

R v Meiring 1927 AD 41

R v Naude 1940 TPD 223

R v Rouffignac 1914 TPD 11

R v Scholnick 1939 CPD 327

R v Van Schoor 1948 4 SA 349 K

R v Wunderlich 1912 TPD 1118

S

SAAPAWU v Premier of Eastern Cape 1997 BLLR 1226 AH

SA Association of Personal Injury Lawyers v Heath 2001 1 SA 883 CC

SACTWU v SA Clothing Industries 1993 ILJ 983 AAH

SA Eagle v Harford 1992 2 SA 786 A

SA Electrical Workers Association v Amcoal Collieries Ltd (Goedehoop Colliery) 1988 9 ILJ 1126 IC
Santam v Beyleveldt 1973 2 SA 146 A
Santam v Letlojane 1982 3 SA 318 A
Santam Versekeringsmaatskappy v Swart 1987 4 SA 816 A
SA Police Union v National Commissioner of the SA Police Service 2005 26 ILJ 2403 AH
SAR & H v Cruywagen 1938 CPD 219
SAR v Marais 1950 4 SA 610 A
Sasol Synthetic Fuels v Lambert 2002 2 SA 21 HHA
Scagell v Attorney-General, Western-Cape 1997 2 SA 368 CC
Schoeman v Die Ongevallekommissaris 1982 1 SA 135 T
Senator Versekeringsmaatskappy v Bezuidenhout 1987 2 SA 361 A
Sentraboer Koöperatief v Boshoff 1990 4 SA 687 T
Sibisi v Trustees under Natal Act 9 of 1910 1913 AD 77
Sikweyiya v Aegis Insurance 1995 4 SA 143 E
Skinner v Minister of Public Works 1998 JOL 4223 SE
Slagment v Building, Construction and Allied Workers' Union 1995 1 SA 742 A
Smit v Minister van Polisie 1997 4 SA 893 T
Smit v Workman's Compensation Commissioner 1979 1 SA 51 A
Sneltz v Boltler 1914 EDL 176
Soobramoney v Minister of Health (Kwazulu-Natal) 1998 1 SA 765 CC
South African Broadcasting Corporation v McKenzie 1999 20 ILJ 585 LAC
South African Railways and Harbours v Albers 1977 2 SA 341 D
South British Insurance v Harley 1957 3 SA 368 A
South British Insurance v Smit 1962 3 SA 826 A
Southern Insurance v Bailey 1984 1 SA 98 A

Sparg v Workmen's Compensation Commissioner 1990 1 SA 169 E
Squire v Sasol Mynbou 1993 3 SA 298 T
Stadsraad Pretoria v Pretoria Pools 1990 1 SA 1005 T
Standard Chartered Bank of Canada v Nedperm Bank 1994 4 SA 747 A
Standard General Insurance v Dugmore 1997 1 SA 33 A
Stratton v Spoornet 1994 1 SA 803 T
Strauss v The Master 2001 1 SA 649 TPD
Sulliman v Minister of Community Development 1981 1 SA 1108 A
Swart v Santam Versekeringsmaatskappy 1986 2 SA 377 T
S v A 1993 1 SASV 600 A
S v Adams 1993 1 SASV 330 C
S v AMCA Services 1962 4 SA 537 A
S v Archer 1995 2 SASV 561 O
S v Baloyi (Minister of Justice and another intervening) 2000 2 SA 425
 CC
S v Bernardus 1965 3 SA 287 A
S v Bhulwana, S v Gwadiso 1996 1 SA 388 CC
S v Blanket Mine 1992 2 SASV 41 ZH
S v Bochriss Investments 1988 1 SA 861 A
S v Burger 1975 4 SA 877 A
S v Buys 1990 1 SA 101 A
S v Canestra 1950 3 SA 908 C
S v Coetzee 1997 3 SA 527 CC, 1997 1 SASV 379
S v De Blom 1977 3 SA 513 A
S v Dlulani 1991 1 SASV 158 Tk
S v Fernandez 1966 2 SA 264 A
S v Fouche 1974 1 SA 96 A
S v Gampel Brothers and Barnett 1978 3 SA 772 A
S v Grobler 1974 2 SA 663 T

S v Groenewald 1992 1 SASV 254 C
S v Julies 1996 4 SA 313 KH
S v Kramer 1987 1 SA 887 W
S v Long Distance (Natal) 1990 2 SA 277 A
S v Madlala 1992 1 SACR 473 N
S v Mahlangu 1981 1 SA 56 A
S v Mahlangu 1995 2 SASV 425 T
S v Mahlalela 1966 1 SA 226 A
S v Makwanyane 1995 3 SA 391 CC
S v Manamela 2000 1 SASV 414 CC, 2000 3 SA 1 CC
S v Maretele 1992 2 SASV 666 O
S v Maritz 1974 1 SA 266 NK
S v Mello 1998 3 SA 712 CC
S v Mnisi 1996 1 SASV 496 T
S v Nel 1963 4 SA 73 T
S v Ntuli 1975 1 SA 429 A
S v Penn Dry Cleaners & Laundries 1964 1 SA 134 T
S v Pillay 1959 2 SA 1 N
S v Ras 1970 3 SA 139 T
S v Rovic, Metorex, Smith en Olivier Virginia Streekshof
 Ongerapporteerde, Saaknommer SHV 1/19/99
S v Schoeman, S v Martin 1971 4 SA 248 A
S v Shuttleworth 1963 3 SA 305 O
S v Southern 1965 1 SA 860 N
S v Steyn 1964 1 SA 845 O
S v Universal Iron & Steel Foundries 1971 4 SA 355 A
S v Van As 1976 2 SA 921 A
S v Van As 1991 2 SASV 74 W
S v Van der Mescht 1962 1 SA 521 A

S v Van der Merwe 1977 1 SA 774 T

S v Van der Merwe 1991 1 SASV 150 T

S v Van Wyk 1962 1 SA 622 NPD

S v Wiesner 1963 1 SA 832 O

S v Zuma 1995 2 SA 642 CC, 1995 1 SACR 568 CC, 1995 4 BCLR 401 SA

T

Theron v Ring van Wellington van die NG Sendingkerk in SA 1976 2 SA 1 A

Toerien v De Villiers NO 1995 2 SA 879 C

Transnet v Chirwa 2006 27 ILJ 2294 HHA

Tshabalala v Lekoa City Council 1992 3 SA 21 A

Tsotetsi v Mutual and Federal Insurance 1997 1 SA 585 CC

Tuck v SA Broadcasting Corporation 1985 ILJ 570 NH

U

Union Government Minister of Railways v Lee 1927 AD 202

Union National South British Insurance v Vitoria 1982 1 SA 444 A

United Methodist Church of South Africa v Sokufundumala 1989 4 SA 1055 O

Urquhart v Compensation Commissioner 2006 1 SA 75 ECD

V

Van der Spuy v Minister of Correctional Services 2004 2 SA 464 SOK

Van Deventer v Workmen's Compensation Commissioner 1962 4 SA 28 T

Van Heerden v SA Pulp & Paper Industries 1946 AD 382

Van Zyl v Duvha Opencast Services 1988 ILJ 905 NH

Van Zyl v Workman's Compensation Commissioner 1995 1 SA 708 N

Vauhghan-Heapy v Natal Performing Arts Council 1991 1 SA 191 D

Vigarito v Afrox 1996 3 SA 450 W

Viljoen v Smith 1997 1 SA 309 A

Visagie v Prestige Skoonmaakdienste 1995 ILJ 421 NH

Vogel v South African Railways 1968 4 SA 452 E

W

Western Platinum v Santam Insurance 1994 1 SA 480 W

Williams v Workmen's Compensation Commissioner 1952 3 SA 105 C

Wilson v Zondi 1967 4 SA 713 N

Workers' Compensation Commissioner v F A Stewart (Pvt) Ltd 1991 3 SA 830 ZS

Workmen's Compensation Commissioner v Crawford 1987 1 SA 296 A

Workmen's Compensation Commissioner v Van Rooyen 1974 4 SA 816

T

Workmen's Compensation Commissioner v Van Zyl 1996 3 SA 757 A

Y

Yates v University of Bophuthatswana 1993 3 SA 815 B

Young v Inspector of Police, Durban 1919 40 NLR 97

Z

Zantsi v Chairman, Council of State, Ciskei 1995 2 SA 534 Ck

Zulu v Van Rensburg 1996 4 SA 1236 LCC

Zysset v Santam 1996 1 SA 273 C

ENGELAND

Bain v Central Vermont Railway 1921 2 AC 412

Barcock v Brighton Corporation 1949 1 KB 339 KB, 1949 1 All ER 251

Bradshaw v Ewart-James 1983 QB 671

Bull & Co. v W.African Shipping Co. 1927 AC 686

Clifford v Charles H Challen & Son 1951 1 All ER 72 CA

Crookall v Vickers Armstrong 1955 2 All ER 12

Davies v Winstanley 1930 144 LT 433
Froom v Butcher 1976 QB 286
General Cleaning Contractors v Christmas 1952 2 All ER 1110 HL
Harris v Bright's Asphalt Contractors Ltd; Allard & Saunders Ltd (Third Parties) 1953 1 QB 617 QB
McWilliams v Arroll 1962 1 All ER 623
Minister of Home Affairs (Bermuda) v Fisher 1980 AC 319
Notcutt v Universal Equipment Co. 1986 ICR 414
Qualcast v Haynes 1959 AC 743
Re Poyser & Mills 'Arbitration 1964 2 QB 467
Ridge v Baldwin 1964 AC 40
R v Banks 1916 2 KB 621, 1916-1917 All ER Rep 356
R v Briggs 1977 1 WLR 605
R v Caldwell 1982 AC 341
R v Cunningham 1957 2 QB 396
R v Dytham 1979 QB 722, 1979 3 All ER 641 CA
R v Harrison 1938 3 All ER 134, 159 LT 95
R v Instan 1893 1 QB 450
R v Miller 1983 2 AC 161, 1983 1 All ER 978 HL
R v Parker 1977 1 WLR 600
R v Pittwood 1902 19 TLR 37
R v Reid 1992 3 All ER 673
R v Stephenson 1979 1 QB 695
R v Stone and Dobinson 1977 QB 354, 1977 2 All ER 341 CA
R v Winson 1969 1 QB 371
R(I) 8/81
Rondel v Worsley 1969 1 AC 191
Semayne's case (1604) 5 Co.Rep. 91a
Smith v Baker & Sons 1891 AC 325

Taylor v Alidair 1978 IRLR 82
Vane v Yiannopoulos 1965 AC 486 D
Williams v Watsons Luxury Coaches 1990 IRLR 164
Woods v Durable Suites 1953 2 All ER 391

KANADA

Andrews v DPP 1937 AC 576
Budge v The Workers' Compensation Board September 1987, (Alta. Q.B.)
Canadian Dredge and Dock Co. Ltd v R 1985 1 SCR 662, 45 CR 3d 289, 19 CCC 3d 1, 19 DLR 4th 314, 9 OAC 321, 59 NR 241
Canadian National Railways 1980 2 Can. L.R.B.R. 344 (Can.)
Hunter v Southam Inc. 11 DLR 4th 641
Knutson v Sask. Reg. Nurses Assn. 1990 75 DLR 4th 723 (Sask. C.A.)
Leary v R 1978 SCR 29
Marshment v Borgstrom 1942 SCR 374
Navarro v Moregrand 1951 2 TLR 674 CA
Ontario Chrysler v Ontario 1990 72 OR 2d 106 CA
R v Barron 1985 48 CR 3d 334
R v Bertram S Miller 1986 3 FC 291 CA
R v Bichel (1986) 33 DLR 4th 254 BCCA
R v Burt 1987 60 CR 3d 372, 1988 1 WWR 385, 38 CCC 3d 299, 60 Sask.R. 100, 7 MVR 2d 146 CA
R v Buzzanga and Durocher 1979 25 OR 2d 705
R v Downey 1992 90 DLR 4th 448
R v Martineau 1990 6 WWR 97
R v McKinley Transport 1990 1 SCR 627
R v Oakes 1986 1 SCR 103, 1986 26 DLR 4th 481

R v Sault Ste. Marie 1978 2 SCR 1299
R v Sharp 1984 39 CR 3d 367
R v Sydney 1912 5 Sask LR 392, 2 WWR 761, 20 CCC 376, 5 DLR 256
 CA
R v Tutton 1989 1 SCR 1392
R v Whyte 1988 51 DLR 4th 481
Re A One-Man Company 1975 2 WCR 41 (Workmen's Compensation
 Board of BC)
Re Belgoma Transportation 1985 51 OR 2d 509 CA
Re Donald 1983 2 DLR 4th 385 BCCA)
Re Industrial Health and Safety Regulations 1980 5 WCR 86 BC
Re Milton 1986 37 DLR 4th 694 BCCA
*Re Ontario Film and Video Appreciation Society and Ontario Board of
 Censors* 1984 45 OR 2d 80 CA
Re Ozubko 1986 33 DLR 4th 714 Man. CA
Re Sections 32 and 34 of the Workers' Compensation Act, (1983), (Nfld.),
 23 October 1987 (Nfld. S.C.C.A.) (The Piercy case)
Sansregret v R 1985 1 SCR 570
Singh v Minister of Employment and Immigration 1985 1 SCR 177
Wilson v Tyneside Window Cleaning 1958 2 QB 110 CA
Wilsons and Clyde Coal v English 1938 AC 367 HL

VERENIGDE STATE VAN AMERIKA

Andresen v Maryland 427 U.S. 463, 96 S.Ct. 2737, 49 L.Ed. 2d 627
 (1976), 236
Biddle v Commonwealth 206 Va 14, 141 SE 2d 710
City of New Orleans v Dukes 427 U.S. 297 (1976)
Commonwealth v Koczwara 155 A.2d 825 1959, cert. denied, 363 U.S.

848 1960

Commonwealth v Teixeira 396 Mass 746, 488 NE 2d 775

County Court of Ulster County, New York v Allen 442 US 140 (1979) 167

Duke Power Co. v Carolina Environmental Study Group Inc. 438 U.S. 59 (1978)

Farwell v Boston and Worchester R.R., 4 Metc. 49 (Mass. 1842)

First National Bank of Smithfield v Saxon, 352 F, 2d. 267 (4th Cir. 1965)

Goldberg v Kelly 397 U.S. 254, 90 S. Ct. 1011 (1970)

Kent v Dulles 357 U.S. 116, 78 S. Ct. 1113 (1958)

Leary v United States 395 US 6 (1969) 36

Lincoln Federal Labor Union v Northwestern Iron & Metal Co. 335 U.S. 525 (1949)

Muller v Oregon 208 U.S. 412 (1908)

Murphy v Waterfront Commission of New York Harbour 378 U.S 52, 84 S.Ct. 1594, 12 L.Ed. 2d 678 (1964) 236

Nickey v Mississippi 292 U.S. 393, 54 S.Ct 743 (1934)

Opp Cotton Mills v Administrator, Dept. of Labour 312 U.S. 126, 152-53, 61 S.Ct. 524, 536 (1941)

People v Warner-Lambert 51 NY 2d 295, 434 NYS 2d 159, 414 NE 2d 660 (1980)

Railway Express Agency v New York 336 U.S. 106 (1949)

State v Beaudry 365 NW2d 593 Wis.1985

Titus v Bradford 36 ALR 1480

Tot v United States 319 US 463 (1943) 467

United States v Carolene Products 304 U.S. 144 (1938)

United States v Howard 352 U.S. 212 (1957)

United States v Park 421 U.S. 658 1975

West Coast Hotel v Parrish 300 U.S. 379 (1937)

Williamson v Lee Optical Co. 348 U.S. 483 (1955)

SAMEVATTING

Die regte en verpligtinge van die onderskeie partye by 'n ongeval in beroepsverband, asook die bestaande prosesse in die strafreg, deliktereg en arbeidsreg, wat dikwels aan onsekerheid by praktiserende regsliu onderwerp is, veral sedert inwerkingtreding van die *Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika*,¹ is in die proefskrif uiteengesit. Daarmee word die dinamiese ineenskakeling van die strafreg, deliktereg en arbeidsreg in die geval van die plaasvind van 'n ongeval, hetsy ten tye van lug- of seevaart, op land in 'n fabriek, operasietheater, kantoor of ondergronds in 'n myn, aangetoon.

Die proefskrif bestaan uit 'n uiteensetting van die onderskeie regsproesse ten opsigte van aanspreeklikheid ná 'n beroepsbesering in die Suid-Afrikaanse regstelsel, 'n vergelyking met die regsproesse van Engeland, Ontario in Kanada en die Verenigde State van Amerika in daardie verband, en sluit af met bepaalde voorstelle ter wysiging van tekortkominge wat in die totale ontleding uitgewys is.

SUMMARY

The rights and obligations of the respective parties in the event of an occupational accident, as well as the current processes in the criminal law, law of delict and labour law, which are frequently subjected to uncertainty by practicing legal practitioners, especially since the promulgation of the *Constitution of the Republic of South Africa*,² have

¹ Wet 108/1996.

² Act 108/1996.

been described in this thesis. It shows the dynamic interaction between the criminal law, law of delict and labour law in the event of an occupational accident, whether at air or sea, a factory, operating theatre, office or underground mine.

The thesis consists of an analysis of the respective legal processes regarding liability after an occupational injury in the South African legal system, as well as a comparison with the legal processes in that regard of England, Ontario in Canada and the United States of America, and concludes with proposals to amend shortcomings.

SLEUTELWOORDE

Arbeidsongeskiktheid

Beroepsbesering

Beroepsgesondheids- en –veiligheidswetgewing

Deliktuele eis teen delikspleger

Gemeenregtelike eis teen werkgewer

Interne dissiplinering

Middellike aanspreeklikheid

Nalatigheid

Ongeval

Praktykskode

Regsplig

Regulasies

Staatsondersoeke na ‘n ongeval

Veiligheidstandaarde

Vergoedingskommissaris

Weerleggingslas

KEYWORDS

Accident

Code of practice

Common law claim against employer

Compensation Commissioner

Delictual claim against wrongdoer

Disablement

Evidentiary burden

Inquiry by the State after an accident

Internal discipline

Legal duty

Negligence

Occupational health and safety legislation

Occupational injury

Regulations

Safety standards

Vicarious liability